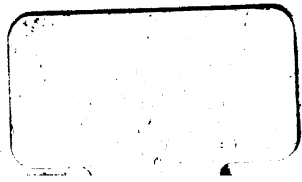

GAL
Meteren.

HISTORIE
VAN DE
OORLOGEN en GESCHIEDENISSEN
der Nederlanderen, en derzelver Nabuuren:
Beginnende met den Jaare 1315, en eindigende met den Jaare 1611:
DOOR
EMANUËL VAN METEREN,
van Antwerpen:
Voorzien met Afbeeldingen der voortreflykste Perzonagiën van dien tyd.
Verbeterde Druk.
NEGENDE DEEL.

Te GORINCHEM,

By de Wed: van NICOLAAS GOETZEE,
Stads-Drukkeres, MDCCLXI.

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

KORTE INHOUD VAN HET ZEVENENTWINTIGSTE BOEK.

Rins Maurits trekt met zyn leger in „ Vlaanderen, daar hem Spinola „ volgd, zoekende elkanderen voordee- „ len af te zien: dog ondertusschen „ vergaderde de Graaf van Busquoy „ nog een leger op den Rhyn, den overtogt gereed „ makende, derwaards Spinola toog: hy trekt, „ den 3den van Oogstmaand, met zyn sterk leger, „ over den Rhyn en dus naar de Twent, wint Ol- „ denzeel, en belegerd Lingen, dat zig ligt over- „ geefd; des hy, verblyd zynde, veele overwin- „ ningen verzuimd. Prins Maurits volgd Spinola „ uit Vlaanderen, dog te laat; des hy terstond „ zyne andere Sterkten bezet: ondertusschen be- „ stormen de Spaansche Bergen op den Zoom twee- „ malen 's nagts, maar werden manlyk afgeslaa-

„ *gen. Douglas, een valſche Engelſche Gezant, „ werd geſtrafd. Keverwen werd geſterkt. Spi- „ nola trekt weder over den Rhyn; Prins Mau- „ rits volgd hem; en beide regten zy niet veel uit. „ Prins Maurits zend uit, om het gedeelte van „ Trivultius by Mulhem op te ſlaan, dat hem mis- „ lukte, door Spinola's aankomst en wanorde, daar „ dapper geſtreeden werd, zonder grote overwin- „ ning, wederzyds Volk blyvende, onder andere „ de Graaf Trivultius en Dommerville. Busquoy „ belegerd en wint Wachtendonk, terwyl Prince „ Maurits zyn aanſlag op Gelder mislukt: hy wint „ ook Cracou. De Hollanders neemen den Admi- „ raal van drie Oorlogs-ſcheepen, vaarende uit „ Duynkerken, en hangen het Volk. Die van „ Brugge maken eene Schans by Sluys. In Poolen „ ſterfd Samousky; in Nederland de Gravinnen „ van Aarſchot en Brunswyk; te Geneve Theo- „ dorus Beza. De Land-Graaf van Hesſen „ ſtild den oploop in de Kerk te Marburgh. „ t' Zamenſweering in Engeland, om den Ko- „ ning, het Raadshof, enz. door buskruid in de „ lugt te doen ſpringen, mitsgaders het regts- „ geding en de ſtraf-oeffening over de t' Zamen- „ ſweerders en den Vader Garnet, Overſten der „ Jeſuieten, werd beſchreeven. Stephanus Botsch- „ kay ſtaat op tegen de Keizerlyke en maakt zig „ Heer van Tranſilvaniën, daar by de Hongaren, „ om hunne vryheid, voorregten en Godsdienst zig „ voegen; des de Turk Strigonium wint. Die van „ Walachiën en Moldaviën vereenigen met de „ Hongaren, en verzoeken Vrede en den Aarts- „ Hertog Matthias tot hunnen Koning; 'er werd „ beſtand gemaakt. Sigismundus van Poolen „ trouwd zyner Vrouws Zuster. Hertog Karel „ van Sweeden werd van de Poolen geſlaagen. „ Spinola reisd naar Spanje. De Gouverneur „ en Kapitain van Lingen werden geſtrafd. Wat „ voorraad van geld en middelen in de vereenigde*

„ *Lan-*

„ *Landen gemaakt is, en zy wapenen ter Zee;*
„ *desgelyks deeden zy in Spanje. Vier scheepen,*
„ *schatten uit Peru brengende, vergaan. Don*
„ *Louys Faysardo neemd eenige Hollandsche Zout-*
„ *scheepen. De Staten verbieden naar Spanje te*
„ *vaaren. De Admiraal van Zeeland houd, met*
„ *zyne scheepen, de Oost-Indische Vloot binnen*
„ *Lisabon t' huis, en keerd dus weder. Verhaal*
„ *van den kryg en het beleg van Brunswyk. Ver-*
„ *dugo en Terrailles komen binnen Brefort, dog*
„ *werden weder uitgedwongen. Grote wind den*
„ *27sten van Lentemaand. De Koning van Vrank-*
„ *ryk trekt met een leger tegen Boullion, met*
„ *agterdenken van den Aards-Hertog, maar het*
„ *geschil werd gestisd. Philips, Graaf van Ho-*
„ *henlo, Justus Lipsius, en Andrea Doria ster-*
„ *ven. Der Spaanschen aanslag op Sluys gemisd.*
„ *De Sterkten van Woude en Hoogstraten werden*
„ *gestild; desgelyks de begonne oploop te Antwer-*
„ *pen.*"

Dit alles is geschied binnen 1 Jaar, onder de Regeering van den Aards-Hertog aan de eene, en Prince Maurits en Graaf Willem van Nassau aan de andere zyde, in de Jaaren 1605 en 1606.

NEDERLANDSCHE
HISTORIE.

ZEVENENTWINTIGSTE BOEK.

Prins Maurits, met zyn leger te Watervliet gekomen, werd van Spinola gevolgd.

Y hebben te vooren gezegd, dat Prins Maurits met een taamlyk leger, genoegzaam tegen zynen zin, naar Vlaanderen gevaaren, te Watervliet gekomen was, en zig daar gesterkt had; daar hem de Marquies Spinola, des Konings van Spanje en des Aards-Hertogs Veld-Overste, over eene brug van Antwerpen over de Schelde wel ras gevolgd was, die zig daar tegen sterkte, zynde de geleegenheid der landsdouw 'er zeer bekwaam toe, daar zy daaglyksch, zo veel de plaatzen toelieten, met elkanderen schermutzelden en elkanderen voordeelen zogten af te neemen.

Prins Maurits maakte eenige aanslaagen, om de Schans de Patientie te neemen; maar die werd te wel gehouden: des hy, ziende, dat Spinola zo sterk was, en daaglyksch sterker werd, om verder eenig groot beleg in Vlaanderen voor te neemen, allen toegang tot Ysendyk zogt af te snyden, en den dyk te sterken, zynde alle het omliggende land laag en wateragtig, en heeft daar sterke Schansen gemaakt en 'er de Zee laten omloopen. De Marquies Spinola meende, den 12den van Zomermaand, eene Haaven, daar in des legers voorraad-scheepen laagen, by laag water te bespringen; maar de plaats gesterkt vindende, zyn 'er veele geslaagen, vermoord en van de scheepen geschooten. Spinola's Volk had eens heimlyk den weg naar het leger van

Aar-

Aardenburg bezet, meenende daar Prince Maurits, 1605.
met weinig Volk doorkomende, te onderscheppen; dog dit, gemerkt zynde, werd voorgekomen.

Terwyl deeze legers dus hier laagen, had de Aards-Hertog, onder Busquoy, nog een ander leger by den Rhyn vergaderd, daar wel vyfduizend Italianen bykwamen, en de Spanjaarden, die zo lang te Doeveren geleegen hadden, met nog tweeduizend Engelsche, onder den Grave van Arondel, ook Schotten en Ieren verwagt werden, met vast voorneemen, om te zamen Sluys en Rhynberk te belegeren, vermits de Aards-Hertog nooit zo sterk van Volk geweest was, dan toen.

Busquoy trekt met zyn leger over den Rhyn.

In Hooimaand maakte Busquoy gereedschap, om by Keulen over den Rhyn te trekken, scheepen, schuiten en ponten vergaaderende, en heeft eenige Uitleggers der Staten van Holland, den doortogt van den Rhyn bewaarende, door grof Geschut doen afzakken; dus werden zy meester van den Rhyn, voeren dien over, en brandschatten het Land rondom, met het Dorp Mulhem, voor duizend daalders, hebbende vryen uit- en ingang te Keulen, door gunst der Overheid, alles, wat zy noodig hadden, daar voor geld krygende. Boven Keulen monsterde hy zyn leger, daar 's Paus Gezant dat zeer feestlyk zeegende, en zy zyn, eenige Daagen daar na, langs den Rhyn afgekomen, hebben zig te Witler nedergeslaagen, en aan beide zyden van den Rhyn Schansen gemaakt, om tusschen beide eene brug over den Rhyn te leggen, welke te Keulen gemaakt werd: zy trokken op Keizers-Weert, dat zy scheenen te willen belegeren; dog die Stad werd hun, uit vrees, geopend, maar het Kasteel, door den Medehelper van Keulen, met Volk bezet: zy begonnen 'er alom de voetstappen van den Admirant van Arragon, in 't Jaar 1598, te volgen.

Busquoy monsterd zyn leger.

De Spaansche het gansche Land daar omtrend doorloopende, is, den 25sten van Zomermaand, de oude Stad Meurs geheel afgebrand, zonder dat men

Meurs afgebrand, den 25 Juny.

1605. men wiſt, hoe de brand ontſtaan was, denkende, dat het heimlyk door de Spaanſche geſchied was, maar het werd nooit regt ontdekt.

Prins Maurits zend een klein leger by den Rhyn.

Op de tyding der afkomſt van des Aards-Hertogs leger op den Rhyn, zond Prins Maurits een deel Voet- en Paerde Volk naar Rhynberk, onder het beleid van Graaf Erneſt van Naſſau, en deszelfs Broeder, Graaf Hendrik, die terſtond de Stad verſterkt en van allen nooddruft verzorgd hebben, met toezigt van alle de Sterkten, makende daar omtrend een klein leger met Geſchut, leggende eene brug over den Rhyn, om ook de nabuurige Steden Wezel, Rees, Emmerik en andere te beſchermen, vreezende die voor inval, gelyk de Admirant, 6 Jaaren te vooren, gedaan had: waarom die van Wezel een deel Volk aannaamen, ſterkten hunne Stad, mouſterden hunne Burgery en hielden verſtand en vriendſchap met de voorſz. Graven: ondertuſſchen ſchreeven die van Lir[illegible] Oldenzeel, Grol en Breſort om Volk en allen nooddruft, elk den aanſtoot der Spaanſche vreezende. De Afgevaerdigde der Staten, met deeze Graven, by Rhynberk liggende, beloofden die Steden tyds genoeg van Volk te voorzien, dat zy nogtans lang daar na verzuimden, om dat zy 'er in 't eerst zelfs hun Volk noodig hadden tot het maken van verſcheide affnydzels en buiten-werken, en na het vervaerdigen van dezelve, door te kleine gedagten, die zy van hunnen Vyand hadden, niet kunnende gelooven, dat Spinola onverdagt zo ver over den Rhyn zou trekken, daar hy een leger tegen hem zou vinden, dat hem zyne voeragie en leeftogt, en zulks in een dor Land, mogt affnyden: deeze gemeene geſprekken, onagtzaamheid veroorzaakende, gaven Spinola reeden, en hoop van goeden uitſlag, het intrekken voor te neemen. Ondertusſchen vielen 'er dagelykſche ontmoetingen van het wederzydſche Paerde-Volk, tot winst en verlies, voor. De Staatſche ſloegen eens eene ryke geleiding af. Graaf Erneſt had gaerne Busquoy belet

Die van Wezel ſtellen zig tot tegenweer.

zyne

zyne Schansien op den Rhyn te maken, en met eenen oprogt zyn leger besprongen; dog die aanslag behaagde de Afgevaerdigde der Staten niet, maar zy wilden, dat men Prince Maurits komst uit Vlaanderen zou verwagten. Als nu Busquoy den doortogt over den Rhyn bevryd had, is Spinola den 6den van Hooimaand, uit Vlaanderen getrokken, geen middel ziende, om Sluys te beleggen, zynde Yséndyk, de bekwaamste toegang, sterk met Schansen bezet. Hy liet Grave Fredrik van den Berg, met goede magten, in Vlaanderen, trok met eenige benden opwaards, bragt aan den Rhyn omtrend vyftienduizend Mannen by een, en kwam daar mede omtrend Rueroort. Den 24sten dreef hy de Hollanders, met Geschut, den Rhyn af, verzorgde zig van Keulen af van leeftogt en allen nooddruft, en trok daar omtrend met zyn Volk over den Rhyn: daar verstaande, dat binnen Oldenzeel en Lingen geen Volk genoeg was, ter bezetting van de plaatzen, en men in Lingen alle de Sterkten vermaakte, dus dat die Plaats onsterk was, heeft hy, den 3den van Oogstmaand, tegen den avond, eenige Kornetten Paerden met Pioniers voor uit gezonden, om de weegen alom effen te maken: den 4den, 's morgens, trokken zes Kornetten Paerden weg, met vier ponten, en veele andere schuiten van alle zoorten, op waagens gelaaden, om over de Rivieren te trekken, en daar by vierentwintig Vaandelen Voet-Volk, gevolgd van elf stukken Geschut van verscheide grootte, en eenige honderd waagens met allerhande Krygs-tuig: deeze volgden nog vierentwintig Vaandelen Voet-Volk in drie slag-orden, en met die de gansche hoop en het weerloos Volk: daar na trok Spinola, met het overig Voet- en Paerde-Volk, dat den togt besloot, te zamen gerekend op vyftienduizend te voet en drieduizend te paerd, veeltyds aan beide zyden trekkende, met waagens besloten, neemende dus den weg door het Duisburger Woldt over Dorsten en Coesvelt, en

1605.

Spino'a trekt uit Vlaanderen naar den Rhyn.

Spinola trekt met heirkrage naar Vriesland.

1605 en drong dus in Twent, daar niet eene Sterkte lag. Eenige Ruiters van voor Berk zyn hem sterk gevolgd, en hebben veele volgers en waagens betrapt en genoomen; maar de Afgevaerdigde der Staten volgden niet zo schielyk, als de zaak vereischte, byzonder, dewyl zy te vooren maar vyf Vaandelen Voet-Volk naar Lingen hadden gezonden, die niet in staat waren de plaats te beschermen.

Busquoy bleef, met eenige duizend Mannen, by den Rhyn, om den doortogt en de Schanssen te bewaaren en sterken; maar Spinola kwam, den 8sten van Oogstmaand, met zyn leger by Oldenzeel, welke plaats niet sterk is en maar drie Vaandelen ter bezetting had: dien zelven nagt begon hy zyne begraavingen, kwam daar mede omtrend de Gragt, plantte elf stukken Geschut, en deed daar uit, den 9den, omtrend zesendertig scheuten, daar door hy die van binnen in zulk eene vrees bragt, dat zy begonnen te handelen, en hem dien zelven Dag, op eerlyke voorwaarden, de Stad overgaven.

Wint Oldenzeel.

Deeze haastige en goede uitslag deed hem nog dien Dag het grootste deel van zyn leger naar Lingen zenden, daar in maar omtrend vyfhonderd Mannen waren, over welke Kapitain Maerten Kobben het bevel had, en Aalbrecht van Itterfum was 'er Drossaard: daar waren nog binnen de Kapitains Jan de Witte, Jan Ruysch, Jan van Dyck, Ernst Millinga, Nicolaas Audart, en de Luitenant van Willem van Intema, meest goede Kapitains en Officiers. De plaats lag aan veele oorden nog oopen, de Wallen waren gebrooken, geene Borstweeringen opgezet, en de Moolens stonden nog ter verdieping in de Gragten, zo dat het veranderen der oude Vesting werken 'er eene grote oorzaak gaf. De Graven van Nassau hadden, omtrend Rhynberk liggende, beloofd in tyds de plaats te voorzien, dat nogtans niet geschiedde, en op veelerlei wyzen verontschuldigd werd, inzonderheid meenden zy genoeg gedaan te hebben, dat zy, onder vyf Vaan-

de-

delen, omtrend driehonderd Mannen daar in gezonden, en de overige uitgesteld hadden tot de komst van zyne Excellentie uit Vlaanderen. 1605.

De geleegenheid der Plaats gaf Spinola eenig nadenken; dog eindlyk vond hy, tot behoud van zyn leger, noodig zyn geluk te volgen, en daarom in haast de plaats aan te tasten, en zond, den 8sten, honderd vyftig Ruiters, om de Koejen uit de weiden der Stad weg te neemen, en 's anderendaags omtrend tweeduizend Paerden, om de Stad te berennen en bezetten, is, den 10den, met zyn gansche leger van Oldenzeel gevolgd, en begon dien avond op vier plaatzen de loopgraven te oopenen, daar tegen die van binnen met dat weinige Volk genoeg te doen hadden, om hunne Wallen en Borstweeringen bekwaam te maken, om hun Geschut te planten, en door schiet-geweer de loopgraven te beletten. Den 12den stelden die van buiten vier Schiet-schansfen, om bresfen te schieten, behalven nog eenige stukken, hier en daar geplant, om verweeringen te beletten, elken Dag schietende, tot dat zy van twee Bolwerken de punten hadden afgeschooten, en ten laatsten, door behulp der ondiepe Gragten, met hunne loopgraven zo ver waren gekomen, dat zy, op eenen vroegen morgen, tusschen 2 en 3 Uuren, in 't afgeschoote Bolwerk beezig waren. Belegerd en wint Lingen, den 19 Augustus.

De zaaken dus staande, is de Predikant, Johannes Speinhoven, met den ganschen Kerkenraad, by den Kommandeur Kobben op de Wallen gekomen, hem met schreijen biddende zo veel onnoozel bloed te verschoonen: als de Kommandeur antwoordde, dat hy besloten had zyne eer te betragten, heeft de Predikant oopentlyk betuigd, dat alle het onnoozel bloed, dat door dit zyn styf voorneemen vergooten zou werden, op hem en zyne Kinderen zou komen, en is dus van daar gegaan. Kort om, die van binnen, hun klein getal van Volk aanmerkende, zynde de Burgery maar driehonderd wel gewa-

1605 pende Mannen, van welke eenige oopentlyk het Guarnizoen dreigden een Bolwerk in te neemen en zelfs verdrag te maken, indien zy dat niet doen wilden, zy niet meer dan eenen Konstapel met eene hand en niet veel lood hebbende, zo dat zy tinne koogels moesten laten gieten, en geen ontzet vermeemende, ook niet weetende, of zyne Excellentie uit Vlaanderen gekomen was of niet, naamen, den 18den, een besluit met Spinola te verdraagen, doende den trommel slaan, en hebben zig, op dezelve voorwaarden als Oldenzeel, overgegeven, het welk alles Spinola zeer verhaastte, eer die van binnen kennis mogten krygen, dat hun ontzet voor handen was.

Spinola verzuimd zyne overwinning te vervolgen.

Door deeze onverwagte en schielyke overwinning werd Spinola als dronken, zo dat hy zelfs niet wist, hoe zig te gedraagen, en bleef zeer flegt daar eenige Daagen stil liggen: ondertusschen had Prins Maurits zyne Plaatzen in Vlaanderen zeer wel gesterkt, en twee volkoome Sterkten gemaakt, tegen over elkanderen, een half uur van Yfendyk, de Roode Hoek genoemd, die wel voorzien werden, brengende het Zee-water daar rondom, vermits Spinola nog veel Volk in Vlaanderen gelaten had; hoorende, dat Spinola sterk naar den Rhyn trok,

Prins Maurits trekt uit Vlaanderen, om Spinola te volgen.

is hy, den 4den, ook uit Vlaanderen getrokken, latende daar vyftig Vaandelen Volk, onder de bestuuring van den Heere van der Noot, en is, met den Mark-Grave van Brandenburg, over Dordrecht te Deventer wel aangekomen.

De Staten der vereenigde Landen hebben alle vry brieven, om goederen den Rhyn op te voeren, verbooden, en verder goede orde gesteld, dat hunne Vyanden geen leeftogt toegevoerd zou werden, met bevel den Vyand die alzins af te snyden, om

Keulsche hulp aan Spinola.

dat Spinola zynen meesten nooddruft van Keulen had, de Stad zelfs het geleide gevende.

Prins Maurits ontbood terstond te Deventer by zig zynen Broeder, Graaf Hendrik, met het meeste

Volk, dat op den Rhyn lag, latende daar alleen agtentwintig Vaandelen: by hem kwamen agt nieuwe Vaandelen Engelſche en tien Vaandelen uit de Guarnizoenen; vyfentwintig Vaandelen waren met hem uit Vlaanderen gekomen, met nog tien van den Rhyn, meenende Lingen in haast te gaan ontzetten; maar eer dit Volk kon by een komen en den ſleep met de toebehooren van het Geſchut kon by zig krygen, daar van de Generaals ook hun best niet deeden, liep veel tyd weg; de wind tegen zynde, om het gereedſchap op te voeren, veragterde ook veel: ten laatſten meende hy, den 20ſten, 's morgens tot het ontzet te vertrekken, dat, wegens het laaden van het Krygs-tuig op waagens, tot den 21ſten uitgeſteld werd, dog kreeg 's nagts, tot grote verwondering en verſlaagenheid, tyding van het verlies. Prins Maurits had, om dit ontzet tydlyk te doen, al zyn Volk by een gehouden, en geene Plaatzen van buitengewoon Guarnizoen voorzien, te kleine gedagten van zynen Vyand hebbende, zo dat Koeverden, de Bourtagne, Bellingerwolde, en andere noodige doortogten, om in Vriesland en Groningerland te komen, niet dan met het gewoone Guarnizoen bezet waren, onder welke, by het overgaan van Lingen, zulk een ſchrik kwam, dat eenige van die ligt in handen van Spinola zouden gevallen hebben, had hy terſtond voortgetrokken. 1605.

Spinola verzuimd veele overwinningen.

De zaaken ſtonden binnen Embden ook zo verward, dat, zo hy 'er terſtond was voorgekomen, de Stad hem niet ontgaan zou hebben; maar hy was, gelyk wy gezegd hebben, zo dronken van en verblyd over zyne overwinning van Lingen, dat hy zyn geluk voorby zag, en op het vervolgen weinig dagt, latende Graaf Fredrik van den Berg in Vlaanderen, die hem in Vriesland noodzaaklyker was geweest; maar hy mistrouwde de inlandſche Officiers, en ſchreef zyne eige vreemde te veel toe.

Nog grotere onvoorzigtigheid had hy te vooren be-

1605. begaan, na het overgaan van Oldenzeel: had hy toen ingetrokken op Koeverden, hy had doortogt gehad op Groningen of Vriesland, en zou nergens, naar de gemeene gedagten van Verstandigen, groten tegenstand gevonden hebben, dewyl Prins Maurits toen, nog in 6 Daagen daar na, geenen merklyken hoop Volk by zig had: des Prins Maurits Gode de eer toeschreef, dat hy Spinola had verblind en eenen anderen weg doen neemen. Zo haast hy het verlies van Lingen verstaan had, zond hy meer Volk naar Koeverden en de Bourtagne, doortogten van belang: naar Groningen zond hy Graaf Willem, met nog agttien Vaandelen Voet-Knegten en zes Vaanen Ruiters, om op het behoud van die Plaatzen te letten, met welke die, den 23sten, binnen Groningen kwam, en 'er alles verzeekerde, daar alles, voor zyne komst, zeer in wanhoop gestaan had. Prins Maurits bleef, met het grote leger, op de Ysala liggen, om het Land daar te dekken, verzorgde alle Plaatzen, en zond binnen Grol nog twaalf Vaandelen by de zes, die 'er te vooren waren: binnen Brefort zond hy vyf Vaandelen, en een Regiment naar Duysburg, om den Waerd daar te beschanssen, en is eindlyk, op het sterk aanhouden van die van Vriesland en Groningen, naar Koeverden getrokken, en daar den 31sten gekomen, daar Graaf Willem 's anderendaagsch met zyn Volk by hem kwam, zo dat zy te zamen sterk waren negenduizend te voet en drieduizend te paerd, om 'er allen verderen inval te beletten, en Spinola afbreuk te doen, daar ras schermutzelingen en gelukkige gevallen tusschen het loopende Krygs-Volk voorvielen: onder andere, als Spinola eenige benden gezonden had naar de doortogten van de Bourtagne, om die te beproeven, ontmoetten die den Ritmeester Thomas Filler, een kloek ervaare Ruiter, die een Overste onder de Gemuitineerde was geweest, en, na eene goede zom geld ontfangen te hebben, aan Prince Maurits zyde was gevallen,

Prins Maurits verzuimd Lingen te ontzetten, en versterkt zyne Guarnizoenen.

De Ritmeester Thomas Filler doed Krygsvarrigtingen.

met

met eenen goeden hoop van de zyne, die zig niet langer in des Aards-Hertogs dienst betrouwden: deeze sloeg Spinola's Volk dapper, nam en joeg hun meermaalen goede buiten af: onder andere heeft hy den Grave van Solre en den Baron de la Chau, uit het Geslagt van Gruythuyzen, Dogters Man van den Præsident Richardot, gaande met een geleide naar het leger, geslaagen, daar de la Chau dood bleef. 1605.

Maerten Kobben, Kommandeur, Albert van Yttersom, Drossaard, en de Kapitains van Lingen, werden alle, by hunne komst, te gelyk gevangen gesteld, om het overgeven te verantwoorden.

Spinola sterkt Lingen.

Ondertusschen lag Spinola voor Lingen stil, de Bolwerken en eenige halve Maanen opmakende, om 'er twee- of drieduizend Mannen in Guarnizoen te laten: verder herstelde hy de Kerken, en bragt alles weder op den voet van den Roomschen Godsdienst, denkende, of Prins Maurits hem van voor Deventer zou willen komen bezoeken, daar toe nogtans, wegens de verstroojingen van zyn Volk in de Guarnizoenen, geene waarschynlykheid was.

Bergen op den Zoom, door den Heere van Hericourt en du Terrail, besprongen den 21 Augustus.

Terwyl deeze legers in Vriesland waren, heeft de Aards-Hertog, zig sterk van Krygs-Volk bevindende, eenen aanslag voorgenoomen, om Bergen op den Zoom, in Braband geleegen, te beklimmen, onder het beleid van de la Biche, Heer van Hericourt, Gouverneur van Hulst, en eenen du Terrail, een Franschman, hier Balling zynde, die zig beroemde een Meester te zyn in Nederlandsche Steden met Springers in te neemen: zy vergaderden ten dien einde te Beveren, in 't Land van Waas, op Blokkers-Dyk, omtrend vierduizend Mannen te voet en drie Vaanen Ruiters, voorgevende eenen aanslag op Kadsand te hebben, hebbende daar toe gereedschap voor handen; maar den 21sten van Oogstmaand, zynde een Omgang of Kermis-Dag te Antwerpen, hebben zy de Poorten toegehouden, en zyn, tegen den avond, met de Paerden

1605. den uitgereedden, hebben verder van Vlaanderen het Volk van Kallo doen overzetten, kwamen voor den dag voor Bergen op den Zoom, trokken, langs het verdronke Land, het Noordland genoemd, door de Stads Haaven, alzo het toen laag Water was, en beklommen aanstonds het buiten-werk Bek-af met omtrend duizend Mannen: de Schild-Wagt daar; maakte alarm en schoot tweemalen op den Vyand; maar de Wagt daar, niet magtig zynde zulk eene meenigte te wederstaan, heeft dat buitenwerk verlaten, zig vertrekkende agter over den Houwers Dyk onder de storm-paalen van den Watermoolen, schuilende onder de vleugelen der Stad. De Bespringers dit buiten-werk veroverd hebbende, verdeelden zig in twee hoopen, breekende de een de stormpaalen van de Vertrek-Wal, die tot bescherming van St. Jakobs Poort ligt, af, naamen die Vertrek-Wal in, meenden, dat zy nu in de Stad waren, en riepen, *Ville gaigné*, *couragie*, *vive la Messe*, en dergelyke; maar de Burgery met het Guarnizoen weerde zig dapper met schieten, steeken en slaan; en toen hun buskruid en lood ontbrak, wederstonden zy hen met steenen, zo dat zy moesten afwyken en de vlugt neemen, eer het Water wiesch, en veele bleeven in 't slyk steeken. De andere hoop is langs den Haavendyk, onder aan den voet van het voorn: buiten werk, naar de Stad genaaderd, en hebben in korten tyd twee sterke Staketzels-Poorten, die buiten de Waterpoort stonden, door Springers geopend, daar door zy zig aanstonds met geheele hoopen naar de Waterpoort begaven, daar zy, na dat zy een hekken-werk ter nieder gedrongen hadden, ook eenen Springer voorhingen; maar die sprong niet, en de Meester, die dat aanstak, werd, met andere, met steenen dood gesmeeten: boven deeze Poort werd een braaf Luitenant, van de Kompagnie van Kapitain Bernard Pluchart, dood geschooten; nog eenige werden wel gekwetst, maar daar bleeven 'er geene meer dood: na dat zy lang te vergeefsch ge-

vog-

vogten en verzuimd hadden met het laag Water door de Haaven in te breeken, dat toen doenlyk was, maar nu begon het weder te wassen, moesten de Bespringers afwyken. 1605.

De Ridder Paulus Bax, Gouverneur, vertoonde zig over al, daar de meeste nood was, gevende bevel en moed aan de Burgers en Soldaten; nogtans was die Stad, zonder de Godlyke zorg, in oogenschynlyk gevaar, zynde de helf van het Guarnizoen maar op de Wagt, op zulk eenen aanslag niet denkende, en hunne Vyand aankomende met Springers en vreemd Krygs-tuig, daar mede zy, in weinig tyd, storm-paalen en Poorten in stukken braaken, en aanstonds konden doorloopen en in geleederen trekken, en hadden hun stuk byna volvoerd, eer de Burgers en Soldaten by de Poorten konden komen, door de grootte der Stad en dat elk in rust was. Dapperheid van Paulus Bax.

Het oogmerk der Spanjaarden was, nadien zy verzeekerd waren, dat de Voor-Stad swak van Guarnizoen was, dat aanstonds, de Waterpoort geoopend zynde, de voorn: duizend Mannen in twee hoopen zouden trekken langs de Vest van de Steenbergsche Poort, en de andere hoop ten Zuiden naar de Boschpoort, om die te oopenen, en 'er hun Volk door te brengen, daar zig het Paerde- en overig Voet-Volk vertoonde en alarm maakte, zo dat de Inwooners God dankten voor hun manmoedig hart, in 't wederstaan vertoond. Veele denken, dat de Vyand eenen groten misslag beging, dat hy het buiten-werk, zo ligt ingenoomen, ook zo ligt weder verliet, en het niet inhield, om zyne kans te waagen, en verder, meer hulp toezakkende, de Plaats met geweld aan te tasten.

Van de Bespringers bleeven 'er omtrend dertig dood, daar onder een Kapitain was; zy kreegen 'er omtrend twintig gevangen binnen, en verstonden wel van omtrend tweehonderd gekwetste: vlugtende, lieten zy alle medegebragte Oorlogs-tuig, en

wel

1605. wel voor vierhonderd Mannen afgeworpe wapenen, liggen: van die van de Stad was maar een Man dood en eenige gekwetst.

Vergeefsche aanslag, door Grobbendonk op de Stad Grave voorgenoomen, den 24 Augustus.

Ten zelven dage had de Heer van Grobbendonk, Gouverneur van 's Bosch, dergelyken aanslag op de Stad Grave, met omtrend zestienhonderd Mannen, en veele waagens en schuiten, meenende tweehonderd Mannen met schuiten op een Bolwerk te brengen, en ook met eene brug van vaaten aan de Wallen te komen; maar omtrend de Stad komende, werd zyn aanslag ontdekt, en hy keerde te rug, zonder het te onderneemen. Dergelyke aanslaagen waren op Thiel en andere Plaatzen bewerkt.

Bergen op den Zoom anderwerf besprongen, den 30 September.

Niet tegenstaande het ongelukkig missen van den voorigen aanslag op Bergen op den Zoom, hebben dezelve de la Biche, du Terrail, en d'Ette, die hunne laatste Gouverneur binnen Woude was geweest, anderwerf hun geluk willen zoeken, meenende hunne misslaagen, met schande geleerd, te verbeeteren, zynde het den 19^den van Herfstmaand, en dus eene Maand na den voorigen aanslag: zy waren nu sterk vyfduizend te voet en 5 Kompagniën Paerden. De Gouverneur Bax vernoomen hebbende, dat 'er omtrend Antwerpen en Brussel grote toerusting was, zond daaglyksch eenige Ruiters uit, om de vergaadering van het Volk te verneemen: eenige van deeze Ruiters kreegen op den zelven 19^den, zynde Maandag, 's namiddags, by Stabroek tegenstand van Spaansche Paerden, zo dat eenige van hen gevangen werden, andere, afgeworpen zynde, ontliepen het, en bragten, omtrend den middag, daar van tyding: tegen den avond, met het sluiten van de Poort, werd andermaal uitgezonden, die 's nagts omtrend ten 10 uuren weder voor de Stad kwamen, en aan den Schild-Wagt riepen, dat hunne Vyand met zyne geheele magt by den Raasberg was met schuiten, bruggen en Krygstuig, en, naar hunne gedagten, was het een geweldige hoop en volkoome leger. Hier op deed de

Gou-

Gouverneur, omtrend ten 11 uuren in den nagt, 1605.
twee ſtukken grof Geſchut afſchieten en een vuurbaaken aanſteeken, op dat de Schansſen ten einde van de Haaven der Stad, die van de Stad en het Land van Terthoolen, Woude en Steenbergen ook op hunne hoede mogten zyn. De Spaanſche in den voornagt aangekomen zynde, ſchortten den aanval op tot 's nagts ten 2 uuren; ondertusſchen hielden zy zig wederzydsch zeer ſtil: die van de Stad hebben hunne Wallen rondom met Burgers en Soldaten bezet, en twee Vaandelen ſtonden op de Markt gereed, om te trekken, daar het noodig zou zyn.

's Nagts ten 2 uuren, als de Beſpringers, die in 't Noorden van de Stad beſcheiden waren aan te vallen, daar waren gekomen, zynde de weg lang, hebben zy elkanderen, door het ſchieten van twee vuur-pylen over de Stad in de lugt, teeken gedaan, om gezamentlyk den aanval te beginnen; daar op zy de Stad aan vyf kanten beſprongen, naamlyk, aan het Bagynen-Bolwerk, de Steenbergſche Poort, het Bolwerk Orange, over de nieuwe Haaven met eene brug, en St. Jakobs Polder, alles zeer ernſtig, zonder het ſchieten van allerhande grof Geſchut, Snaphaans en Roeren te ontzien, aankomende als een yzere berg, zelfs niet veel ſchietende: zy deeden groot geweld, inzonderheid aan de Steenbergſche Poort, daar zy hun Paerde-Volk meenden in te brengen, en, in minder dan een half uur, drie Poorten hadden doen oopenſpringen, de optrekkende Brug nedergeveld, en, met alle de ſlooten, grendels en yzere boomen in ſtukken gebrooken, zo dat 'er niet over bleef, dan de binnenſte Poort neder te vellen of oopen te breeken, welke de Burgers en Soldaten toegroeven, waagens en boomen daar in en tegen voerende, en dus verhinderden zy het inkomen, ook van boven met ſteenen werpende. De Spaanſche Trommels ſloegen alarm voor de binnenſte Poort, binnen de Wallen der Stad, als of zy binnen waren: des hunne Ruitery naar de Poorten

Bergen op den Zoom aan vyf kanten beſtormd.

1605 kwam en de trompetten blies, als of de Poorten oopen waren. De Burgery stond op de Wallen met hunne Vaandels, elkanderen moed gevende, en op het roepen van die van buiten, *sa*, *sa*, *sa*, *marche*, *avant*, *courage*, enz. hun spytig en met vuile woorden toeroepende, „komt aan, Schelmen, „ wy hebben Haas op Papou voor u gekookt! Pa- „ pen-Knegten, Schelmen en Moordenaars, uwe „ Opperhoofden brengen u op de vleeschbank: „ loopt naar de Lieve Vrouwen van Scherpen- „ Heuvel en Halle derzelver wonderen bezoeken, „ dat zy u Bergen komen helpen winnen," en dergelyke meer. Zeekere Klaas Luytsz. Kapitain over het Vaandel van Amsterdam, die op Bek-af by den Polder de wagt had, gedroeg zig dapper; hy keerde zyne Vyanden, die in orde kwamen trekken, met zyne snaphaans, en doodde 'er veele, die zy weg voerden op de waagens, daar op zy de brug en veele horden, die zy agterlaten moesten, gebragt hadden. Aan het Bolwerk ging het insgelyks, daar zy tweeëntwintig dooden lieten liggen. Hunne Springers werkten aan de Boschpoort niet, maar de bruggen laagen reeds, en honderden waren over over de stormpaalen der Vesten in 't opklimmen der Wallen gekomen, eer die van binnen hen gewaar werden, door dien het zeer duister was en iet reegende; des de Burgery geduurig brandend stroo en gepekte brand-reepen over de borstweering worpen, het welk hun den Vyand ontdekte, daar op zy dan schooten, zo dat die ten laatsten alom weeken.

Kloekheid der Burgers binnen Bergen op den Zoom.

Het was wonderlyk te zien, dat de kloekmoedige Vrouwen en Kinderen de vegtende Mannen zo behulpzaam waren, zelfs op de Wallen klimmende, kruid, lood, pek-reepen, mink-yzers, steenen en het stroo van onder haare bedden aanbrengende; ja zy hebben haare Kinderen uit de wiegen gelegd, en droegen daar mede de steenen op de Wallen: de kleinmoedige en swakke laagen op de straaten en voor haare deuren op haare kniën, harten, oogen en han-

Kloekheid der Vrouwen.

handen ten Heemel heffende, dus vegtende door 1605.
bidden en smeeken tot God, dat het Krygs-Volk te meer tot kloekmoedigheid bewoog. De Burgers en Inwooners, van wat Godsdienst zy waren, zelfs veele, die bekend waren Roomsch te zyn, hebben zig, de een niet minder dan de ander, op de Wallen en elders gekweeten, zeer hard roepende om hunnes Vyands ondergang. De Gouverneur Bax vertoonde zig alom te paerd, met den toom en zabel in de 's linker- en een pistool in de regterhand, en zyne lyfwagt omtrend hem, gebiedende wat noodig was te doen. De agtbaare Overheid deed haaren pligt volgens haar ampt. Der Stads hervormde Kerk-Dienaars waren ook de laatste niet, maar lieten zig gebruiken met hun geweer en vermaaningen.

Als dus de Spaansche Bespringers het aan alle kanten beproefd hadden, maar te groten tegenstand vonden, en het nu dag werd, zyn zy met schaade naar Antwerpen gekeerd, latende omtrend honderd doode agter, die in drie putten begraaven werden. Men zeide, dat daar dood bleef de Baron van Armestheyn, gebooren uit Styria, met nog negen Kapitains. De Burgers, buiten de Poorten komende, smeeten 'er wreed veele gekwetste en die zig hier en daar verstooken hadden, dood; ook vond men op den weg naar Antwerpen veele, die aan hunne wonden gestorven waren. Men bevond, dat zy zes of agtendertig waagens, daar op zy hunne bruggen, springers, rolwaagens, ladders, horden en ander Krygs-tuig hadden medegebragt, met doode en gekwetste hadden gelaaden, daar mede zy alom de Gasthuizen vulden. Die van de Stad misten maar eenen Soldaat; zes waren gekwetst, en veele verbrand, verzuimende zig voor hun eigen kruid te wagten; twee Burgers storven 'er van hunne wonden, en dus dankten zy God voor hunne bescherming. De vereenigde Landen zouden dit een groot verlies gereekend hebben, daarom zy grote zorgvuldigheid aanwendden, om die Stad beeter te voor-

 zien:

1605. zien: want alzo de Spaansche, na deezen aanslag, een gerugt van eenen derden aanslag op of een geweldig beleg van die Stad verspreidden, ontbooden de Staten Generaal agt Vaandelen uit Vlaanderen, om 'er in te trekken; dog alzo Prins Maurits uit zyn leger zeven Vaandelen derwaards had gezonden, van welke vyf in Bergen op den Zoom en twee in de Klundert en Thiel gelegt werden, keerden de agt Vaandelen weder naar Vlaanderen.

Douglas, een valsch Gezant van Engeland, werd gestrafd.

In deezen tyd was 'er een Schotsch Edelman, uit het Geslagt van Douglas, die zig Herry Gray noemde, door Nederland naar Keulen reisde en zig daar uitgaf voor eenen Gezant des Konings van Engeland, nu Koning van Groot Brittagne genoemd, gezonden aan de Vorsten van Duitschland: om zyne armoede te bedekken en geholpen te werden zeide hy, dat hy van het reizende Krygs-Volk beroofd en afgezet en zyne Dienaars verloopen waren, enz. des hy te Keulen vereerd, beschonken en van daar heerlyk geleid werd naar Mentz, daar hy veel zeide van 's Konings geneegenheid tot den Roomschen Godsdienst, en vertoonde nagebootste brieven van den Koning, daar door hy 'er hoog vereerd en beschonken werd, en reisde ten laatsten naar Heydelberg, eerlyk behandeld zynde; maar alzo zulks intusschen in Engeland, daar men van deezen Gezant niet wist, rugtbaar werd, is hy nageschreeven en ontdekt, en werd door den Keur-Vorst gevangen, en, op 's Konings verzoek, gebonden naar Engeland gezonden, daar hem, in Oogstmaand, zyn regts-geding werd opgemaakt, en hy, als een Verraader, gehangen en gevierdedeeld, andere ten voorbeeld.

Wallen om Koeverden en het Kasteel gelegd.

Te vooren zeiden wy, dat Prins Maurits met zyn leger by Koeverden lag, daar hy begon en bevel gaf te volbrengen de beschansingen van het Vlek Koeverden, en die Plaats te leggen in zes Bolwerken, daar van het Kasteel, met deszelfs Wallen en Bolwerken, maar voor een Bolwerk zou strekken,

om

om 'er ten allen tyde Ruiters en meer Voet-Volk te mogen leggen, en het Land in den Winter, als het 'er gevroozen is, beeter te beschermen. 1605.

Alzo Prins Maurits verstond, dat Spinola, den 14den van Herfstmaand, van Lingen naar den Rhyn trok, onder Philips de Tores, als Gouverneur, omtrend vyfentwintighonderd Mannen, met vyf Vaanen Ruitery, te Lingen en Oldenzeel latende, zond hy ten zelven daage Graaf Johan Ernst, met twaalf Vaandelen Knegten en zes Vaanen Ruiters naar Deventer en Zutphen, om de andere Plaatzen daar omtrend te dekken, en verder by Spinola te blyven tot den Rhyn: dus vond hy hem, den 15den, voor Deventer; den 16den was hy tusschen Lochem en Grolle; den 17den kwam hy aan den Rhyn, tusschen Rees en Emmerik, daar hy over den Rhyn naar Rhynberk trok. Prins Maurits brak het overige van zyn leger, den 16den, ook op, en was, den 18den, voor Deventer; den 19den by Deutechum; den 20sten te Neder-Elten aan den Rhyn; den 21sten was 'er gemeene Beede- en Vasten-Dag in zyn leger, en hy trok verder naar den Hetter en Rees. Ondertusschen was Spinola met zyn leger beneeden Wezel aan den Rhyn gezakt, en den 22sten scharmutzelden de beide legers; dog Spinola vertrok, den 23sten, naar de Roer, om by Roeroort eene Schans op den Rhyn te slaan: des Prins Maurits, den 24sten, op den Rhyn, regt onder Wezel, ging legeren, zond Volk naar Meurs en Cracou, om die Plaatzen beeter dan Lingen te bewaaren, en vernam daar na, dat eenige versche, Engelsche, Iersche en Schotsche Regimenten uit Braband by Spinola kwamen, welke de Koning, volgens het laatste vredes-verdrag, den Aards-Hertog niet kon weigeren in zyne Ryken te ligten: als deeze over de Maas waren en naar den Rhyn kwamen, is Prins Maurits, met zesentwintig Vaanen Ruiters en drieduizend te voet, op waagens gezet, in haast, den 28sten, over den Rhyn getrokken, meenende die te onderscheppen en slaan; maar dat

Spinola trekt op van Lingen naar den Rhyn.

Prins Maurits trekt naby Spinola.

Togt van Prince Maurits, om een geleide te slaan.

1605. Volk daar van iet gehoord of nadenken hebbende, trok naar eenige Steden, en ontkwam dus: waarom Prins Maurits, zonder iet uit te regten, den 29sten wederkeerde, en zederd laagen de beide legers eene gansche wyl stil.

Prince Maurits optogt, om Trivultius te Mulhem te slaan.

Hier na vernam Prins Maurits, dat Spinola veertien Vaanen Ruitery en agt Vaandelen Voet-Volk in 't Dorp Mulhem op de Roer, by het Huis te Broek, onder den Grave Theodorus Trivultius, Generaal van het Paerde Volk, had doen legeren; des hy voornam die op te slaan, en trok, den 8sten van Wynmaand, 's avonds op met al het Paerde-Volk en vierentwintighonderd van verscheide Volken te voet, die hy op waagens deed voeren: hy gelastte zynen Broeder, Graaf Hendrik, en Marçelis Bax, elk met agt Kompagniën Paerden, om den voortogt te doen, hy met het ooverige en drie veldstukken volgende: hun bevel was, dat Bax met agt Vaanen door de Roer zou ryden, en van agter het Dorp om de Spaansche Ruiters den doortogt sluiten; Graaf Hendrik zou, met de andere agt Vaanen, voor naar het Dorp ryden; deeze, dus doende, vonden den slagboom oopen, daarom zy wat stil hielden, om het Voet-Volk te verwagten. Ondertusschen kreegen de Spaansche den alarm, verlieten het Dorp, en weeken op het Huis te Broek, dat zy behendig inkreegen; maar hadden zy ten eersten ingereeden; ongetwyffeld zouden zy hunnen Vyand overvallen hebben: want Graaf Hendrik door het Dorp rydende, vond ze beezig over de Roer te trekken; maar door dat stil staan kreegen zy moed, laagen op Graaf Hendriks Ruiters en bragten die ten deele op de vlugt: dog Prins Maurits met de ooverige van het Paerde en Voet-Volk volgende, werd de vlugt gestuit, en de Spaansche kwamen door die geleegenheid over de Roer, welke Prins Maurits belastte te volgen, zo ver, dat niet alleen de Ruiters, maar ook een hoop Engelsche, onder Horatio Vere, daar over kwamen. Ondertusschen was Bax met zyne

Uitslag van Graaf Hendrik.

Uitslag van Bax.

zyne Paerden aan de andere zyde over de Roer getrokken, om den doortogt te sluiten: daar komende, vond hy de Spaansche Ruitery te paerd, om, met eenen goeden hoop Voet-Volk, op de wagt of geleide te ryden: deeze sloeg hy op de vlugt; dog bygestaan van het Voet-Volk, voor welke de weegen voordeelig waren, ook door die van Mulhem, booden zy hem weder het hoofd, dog werden meermalen gedwongen weder te wyken, zo dat Bax wel van duizend te paerd besprongen werd, met welke hy anderhalf uur met maar vierhonderd te paerd beezig was, en dat zo kloek, dat hy, op elkanderen aanvallende, zyne plaats behield; maar hy verwonderde zig, dat niemand hem te hulp kwam, dat veroorzaakt was door het eerste stil staan: ten laatsten kwam Graaf Hendrik Bax aanzeggen de Spaansche, die aan de Roer stonden, met hunne Kompagniën te willen aanvallen, des hy hem van zyne wyk zou bystaan, gelyk zy beide met een goed voorneemen deeden; maar Don Louys de Velasco intusschen eenen anderen hoop op de been gebragt hebbende, zyn ten laatsten Graaf Hendriks Ruiters anderwerf zeer leelyk op de vlugt gedreeven, hunnen Heere, die hen zo dapper aanvoerde, verlatende, en zouden het geheele leger in verwarring gebragt hebben, indien de moed van den Ridder Horatio Vere, met vier goede Vaandelen Engelsche, en een Schotsch van den Heere van Backlough, niet zo groot was geweest, dat zy bleeven staan, hunnen Vyand op de spiessen verwagtten en afkeerden, zonder gebrooken te werden, wat geweld de Vyand daar op deed: de Engelsche werden ontzet door eenen hoop Fransche onder den Heere Dommerville, die daar dood geschooten en zeer beklaagd werd. Graaf Hendrik van de zyne verlaten zynde, liep, met weinige Paerden, naar den hoop van Bax, daar op toen de geheele Spaansche hoop aanviel, zo dat die nauwlyks wisten, waar zig te bergen, dog gingen meermalen kloek-

1605.

Dommerville dood geschooten.

Uitslag van Graaf Hendrik en den Ritmeester Bax.

1605. moedig op hunnen Vyand aan: de Graaf trof, tot zynen groten lof, eenen Kapitain zo aan, dat hy hem zyn roer in de zyde zette, die hem dat insgelyks deed; maar beider roeren misten: des de Kapitain den Grave meende met zyn veld-geweer neder te vellen; maar Bax dit merkende, zette hem het roer op den kop, meenende hem in 't aanzigt te doorschieten, maar schoot, door de schielykheid, wat te laag in 't harnasch: dus zaaten zy beide genoeg bezet onder hunnen Vyand, en werden, door de verwarring en den schrik, die des Graafs Ruiters onder de ooverige gebragt hadden, slegt bygestaan: zy kreegen beide van alle kanten pistools en snaphaans scheuten om de ooren: de Graaf was zeer in doods gevaar, had het zyn Stal-Meester Hodenpyl niet voorgekomen. De Neef van Bax kwam hen wat ontzetten, zo dat zy weder eenigzins verzamelden, en het hoofd van eene bende dorsten aanvallen, maar werden weder op het lyf gedrongen: dus duurde hun meenigerlei gevegt wel byna 7 uuren. Ondertusschen was Prins Maurits met drie veldstukken en eenige hoopen Voet-Volk, die daar meer noodig waren, dan de paerden, aangekomen: deeze, aangevoerd door Grave Ernest en Marquette, schooten dapper onder de Spaansche, van welke dood bleef de Graaf Theodorus Trivultius, Overste van dat legertie, een kloek Man van ouden en vermaarden Huize: en alzo weder eenige Ruiters, door Graaf Hendrik aangezet, aanvielen, raakten de Spaansche weder op de vlugt, en werden over eenen Berg gejaagd; andere liepen in 't Bosch; veele borgen zig op het Huis van Broek, dat zy in 't eerst behendig hadden ingekreegen, en hun weder afgenoomen werd; maar, door gebrek aan goede orde, kreegen zy dat weder in, en het diende hun voor een vertrek: veele werden in die vlugt gevangen en dood gesmeeten, en veele paerden afgenoomen; maar die in 't Bosch gevlugt waren, Spinola's aankomst van Roeroort met het geheele

Dood van den Grave Theodorus Trivultius.

heele leger verstaan hebbende, vergaderden zig weder. 1605.

Prins Maurits, na dit lang gevegt, hoorende van Spinola's aankomst, belastte af te trekken, en dat Bax daar zou blyven, om de te rug trekking te vorderen, gelyk hy deed, maar werd van de andere Ruitery slegt bygestaan. De Spaansche, nu versche hulp gekreegen hebbende, vielen op hen aan; de Ruitery raakte over de Roer, en dus vielen zy op het Engelsche Voet-Volk, die zig, zo lang zy kruid hadden, met schieten en steeken wel verweerden; maar de Graaf van Castillion over de Roer met twee benden by eene Haage staande, schoot zo dapper, dat de Spaansche Ruitery moest wyken, en toen geschiedde de aftrek in orde, daar op de Spaansche wel wat vervolgden met schieten; maar by eene Heide komende, scheidden zy van elkanderen: Prins Maurits verzamelde daar zyne verloope Ruitery, sprak die hier en daar spytig aan, en verweet hun de leelyke verwarring, daar hy op hen zyne meeste hoop gesteld had, nu gemisd hebbende eene zo schoone geleegenheid, om zynen Vyand geheel te slaan.

Prins Maurits wykt te rug.

Men dagt, dat van Spinola's Volk wel vyfhonderd dood bleeven, daar onder de Graaf Trivultius; die, in 't volgende Jaar, gebalsemd naar Milanen, daar hy gebooren was, gevoerd werd; Gambalotta en andere van naam waren; onder de gevange was Nikolaas Doria, een Neef van Spinola, en andere: Prins Maurits ontnam hun twee Vaanen, en zy hem twee Vaandelen: zyn verlies werd geschat op tweehonderd, daar onder Dommerville, en eenige Kapitains werden gevangen, ook de Heer van Bethune, die terstond tegen Nikolaas Doria verwisseld werd; ook de Ritmeester la Sale, Kapitain Pigot en Ratley: dog de Ridder Sir Henry Carye, een Vrywillige, Kamerling des Konings van Engeland, moest groot rantzoen betaalen, om dat hy in de lyfsgenaade niet begreepen was.

Wederzydsch verlies van doode en gevange.

1605. Dit geval, geschied den 9den van Wynmaand, deed Prince Maurits voorneemen op de magt van zyn Paerde-Volk zo niet meer te steunen, zig daar swak van Voet-Volk ziende, 't welk oorzaak was, dat hy daar na zo veel niet meer waagen dorst.

Wachtendonk door Busquoy belegerd en gewonnen.

Spinola had 's daags te vooren den Grave van Busquoy met vyfduizend Mannen te voet en duizend te paerd, met alle gereedschap, gezonden, om Wachtendonk te beleggen, het droog weder hem voordeelig zynde, en had die Stad, schoon taamlyk gesterkt en wel met Volk bezet, doen berennen en beleggen, daar door hy nu te swakker van Volk was, het welk de voorn: zaak van Mulhem te meer in verwarring gebragt zou hebben, was die, van Prince Maurits zyde, met moed belegd en wel uitgevallen; maar nu anders uitvallende, sloot Spinola zyn leger beeter in een, en gaf last het beleg van Wachtendonk voort te zetten, het welk Busquoy zo spoedig en naerstig deed, dat die van binnen geenen tyd hadden eenige buitenwerken te maken, zo dat de Beleggers binnen 7 Daagen op de Gragt legerden, welke zy daar na begonnen te vullen, onder beschutting van zyne wel gestelde schiet-schanssen, daar mede zy den Beer, die het water in de Gragt houd, in stukken schooten, en deeden dus het water uit de Gragt loopen, de grote droogte van dat Jaar hem in alles zeer voordeelig zynde; anders is die Stad, wegens deszelfs laagte en wateragtigheid, niet zeer genaakbaar, en verder wel gesterkt, maar nu niet naar pligt en vermogen, volgens het oordeel van Krygskundige, verweerd.

Mislukte aanslag van Prince Maurits op Gelder.

Terwyl Busquoy voor Wachtendonk beezig was, dreef Prins Maurits eenen aanslag op de Stad Gelder, om dus het beleg van Wachtendonk te beletten, trekkende, den 22sten, 's avonds, met alle zyne Ruitery, en drieduizend Voet-Knegten, op waagens gelaaden, uit zyn leger: deeze kwamen 's nagts voor de Stad; dog uit het gerugt, dat zy

'er

'er hoorden, scheen het, dat 'er meer, dan het gewoone Guarnizoen, in zyn moest; evenwel sloegen zy de Voorpoort met eenen Springer oopen, bragten eene Schuitbrug tegen de Valbrug, en zetten eenen Springer daar tegen, dog die werkte niet naar behooren; willende eenen derden zetten, viel die by ongeluk in de Gragt: ondertusschen kwam de geheele Stad in wapenen, en dus mislukte die aanslag, en hy keerde weder naar zyn leger. Daar bleef dood de Zoon van den geleerden en zeer vermaarden Heere van Plesßis, bygenoemd Mornay, Raadsheer in Vrankryk en Gouverneur van Saumur; een Jongman van grote hoop. 1605.

De jonge Plessis dood gebleeven.

Ondertusschen was Busquoy, deels door verwaarloozing der verweering binnen, voor Wachtendonk over de Gragt geraakt, en eindlyk gelegerd in een Bolwerk, daar onder hy terstond groef, om geheel Meester te werden: daarom die van binnen de Stad, die te vooren moedig geschreeven hadden het te zullen houden, en hunne Wal voet voor voet te zullen verweeren, nu terstond reekenden, dat zy geen middel hadden het langer te houden, en 'er, door ongeleegenheid, geen ontzet voor handen was, en begonnen, den 27sten, van overgeven te handelen, het welk, den 28sten, geschiedde, uittrekkende met Vaandelen, Wapens, Paerden en baggagie: hier door kreeg de Aards-Hertog eene goede sterke Plaats in handen, die wel aangetast, maar niet wel verweerd werd, hoewel in 't naderen veele Italjanen en Engelsche dood bleeven; maar de droogte diende de Beleggers zeer.

Meurs werd bezorgd.

Prins Maurits, den 30sten, van dit onverwagt verlies verwittigd zynde, zond nog zeven Vaandelen, met eenen Vesting-Bouwer, naar Meurs, met last, om die Plaats, belegerd werdende, beeter te beschermen.

Cracou door Busquoy belegerd en gewonnen, den 8 November.

Busquoy trok, om zyn geluk te volgen, den 5den van Slagtmaand voor Cracou, een Huis en Sterkte, in eene moerasch geleegen, en dus nu, door de droog-

1605. droogte, zeer onsterk, daar op omtrend vierhonderd Mannen waren: deeze wilden, in 't verweeren, hunnen eigen zin volgen, tegen de gedagte van den Gouverneur, den Heere van Swieten; maar toen het op vegten aankwam, hadden zy het hart niet, maar verliepen, den 8sten, uit de halve Maan voor de Poort, en weeken te zamen op het Huis, daar zy zig moesten overgeven, op zulke voorwaarden, als de Overwinnaars geliefden, en trokken, na lang twisten, uit, de Officiers met hun zydgeweer, en de Soldaten met eenen stok, tot straf over hunne onbedagtzaamheid.

De beide legers breeken op.

Na deeze veroveringen bleeven Spinola en Busquoy stil, hunne magt op den Rhyn by een trekkende, welke zy ten laatsten in de Guarnizoenen verdeelden, dat zy gaerne in 't Land van Kleef en daar omtrend gedaan hadden; maar die Landen waren daar tegen. Prins Maurits brak, den 23sten van Slagtmaand, zyn leger ook op, en kwam naar beneeden in de Guarnizoenen, Meurs sterk bezet en Graaf Ernest te Rhynberk latende, meenende zelfs te Arnhem te blyven; dog alzo in 's Hage gekomen was een Heer uit Vrankryk, van den Koning gezonden, om met de Staten en hem te handelen, is hy daar gekomen den 2den van Wintermaand.

De Engelsche Regimenten, die, volgens het Vredes-verdrag met Spanje en den Aards-Hertog, ten vertooge van onzydigheid, in dit Jaar geligt waren, den Aards-Hertog gediend hadden onder den Grave van Arondel, den Ridder Griffin Markam en andere, en voor Wachtendonk groten dienst deeden, daar 'er veele dood bleeven, werden te Thienen in Braband in Guarnizoen gelegd, en klaagden over wanbetaaling, daarom veele verliepen, zo dat zy wel tot de helft minder werden, en in dien dienst meer agting dan voldoening kreegen.

Grobbendonks Kompagnie Paerden geslaagen, den 25 December.

De fraaje Ruiters Kompagnie van Grobbendonk, Gouverneur van 's Bosch, honderd en vyftig sterk, hem naar Brussel geleid hebbende, werden door twaalf

twaalf Kornetten van Prince Maurits leger, in 't wederkeeren van den Rhyn naar huis in de Guarnizoenen, ontmoet en geslaagen den 25sten van Wintermaand, verliezende wel honderd en twintig Paerden, die geslaagen waren, in de moerasch bleeven steeken, of genoomen werden, en wel vyftig Ruiters werden gevangen. 1605.

Wy hebben verhaald, dat de vereenigde Landen veele Oorlogs-scheepen, tot geleidingen, om de Zee te beveiligen en de Spanjaarden te Doeveren in te houden, bekostigd hadden; dog alzo de Spaansche Soldaten, in Wintermaand, in Vlaanderen waren geraakt, werd derzelver getal verminderd; des de Spaansche te Duynkerken ter Zee weder uitzetten de scheepen, die zy nog over hadden, naamlyk den Admiraal Adriaan Dirksz., honderd zesentwintig hoofden op hebbende; de Paerel, Kapitain Jan Klaasse, Vice-Admiraal; en het derde door de wandeling genoemd de jonge Roobol: deeze liepen, den 10den van Slagtmaand, op St. Maertens avond, om buid uit, daar van de voor Duynkerken wagthoudende Hollandsche en Zeelandsche Oorlogsscheepen, door zo veele vuur-teekenen, als 'er scheepen uitvoeren, hunne Gezellen waarschuwden. Johan Gerbrantsz., Vice-Admiraal van Holland, en Lambert Hendriksz., naamen voor deeze te bespringen, en volgden den Duynkerkschen Admiraal den ganschen nagt, de twee andere uit het gezigt geraakt zynde: Kapitain Lambert hield hem in 't gezigt en volgde hem; hy had, als Reiziger, by zig, tot zyne hulp, Kapitain Andries Franken van Rotterdam: den 11den, omtrend den middag, hem volgende, schooten zy nu en dan grof Geschut af, om de scheepen in Zee te waarschuwen op hunne hoede te zyn: hy begon tegen den avond hem, genaderd zynde, te beschieten, dat hem de Duynkerker beantwoordde. Omtrend Zonnen-ondergang klampte hy den Admiraal aan 't stuurboord, tegen elkanderen, met allerhande geweer, vegtende; onder de hand

De Duynkerksche Oorlogs-scheepen loopen in Zee.

De Admiraal van Duynkerken door de Hollanders genoomen den 11 November.

1605. hand kwam Jan Gerbrantsz. hem ook aan boord, liggende met zyne boegspriet agter tegen des Admiraals bezaanmast, dien hy over boord haalde: ondertusschen was de Admiraal, Adriaan Dirksz., met eene spies in zynen buik gestooken, en dus dood gevallen, en zyn Stief-Zoon, in 't hoofd geschooten, viel nevens zynen Vader, gelyk zy by elkanderen dood gevonden werden, het welk de andere, na lang vegten, verflauwde en om genaade deed roepen, hebbende reeds drieendertig dooden, en dus werden zy gedwongen zig over te geven: de Hollanders verdeelden het ooverige Volk in hunne beide scheepen, en naamen negenentagtig Mannen over, van welke een de beide beenen en een ander een been afgeschooten was, die zy, uit medelyden, leevende over boord wierpen. De Admiraal Jan Gerbrantsz. nam 'er drieendertig over, en Kapitain Lambert agtenvyftig, die dezelve te Rotterdam aan de Admiraliteit leeverde, daar van 'er veertig gehangen werden, zes verliepen het, half met oogluiken, drie werden verbeeden, een storf van de wonden, en agt Jongens werden vry gelaten. Jan Gerbrantsz. voer met het genoome schip naar Enkhuyzen en leeverde dat aan de Admiraliteit: het was een wel bezeild schip, meer dan tweehonderd vaaten groot, ten Oorlog wel gebouwd, had op agt schoone metaale stukken, tien yzere Gotelingen, en twaalf Steen-stukken, was van alle Oorlogs-gereedschap zeer wel voorzien, en had nog wel vierentwintig tonnen buskruid in; de Admiraliteit rusttedit schip in den volgenden Zoomer weder toe, en zond het ten Oorlog naar de Spaansche Zee. Van de gevange werden daar eenentwintig gehangen, agt verbeeden, uit aanmerking, dat een gelyk getal ergens beleefd gehandeld was, en vier Jongens vry gelaten, dus te zamen drieendertig. Met tweeëntagtig Mannen, die Kapitain Lambert op had, dorst hy den Admiraal, met honderd zesentwintig Mannen, aan boord leggen: hy had drie

Duynkerkers gehangen.

drie doode en tien of twaalf gekwetste. De Vice-Admiraal had omtrend honderd Mannen op, maar verloor geen Volk, want zyn aanval deed hen maar den moed verliezen. De andere Duynkerkers raakten in den nagt van daar. 1605.

Eenigen tyd te vooren waren twee der beste en fraaiste Duynkerksche scheepen door de Zeelanders ingejaagd, het eene te Portsmouth, het andere te Sandwicche, op welk laatste, S^t. Clara genoemd, zeekere Egbert Kapitain was; dit heeft daar omtrend 18 Maanden geleegen, geduurig van de Nederlandsche scheepen ingehouden, en was meermaalen toegerust, om 'er met geweld door te slaan; maar alzo die Stad klaagde, dat het hunne Haaven bedorf, deed de Koning, door zyne Oorlogs-scheepen, dat schip naar Doeveren brengen en geleiden, om daar van zyne Vyanden gewagt te werden, en van daar te zien t'huis te raaken, zo zy konden, dat in Bloeimaand des volgenden Jaars geschiedde, en na 1 Maand, door geluk van weder en wind, raakte het weder te Duynkerken, van waar het eene reis deed naar de Oost-Zee; dog t' huis komende, raakte het omtrend Oostende op de zanden, daar het strandde en barstte, dog het Volk werd geborgen. Een Duynkerksche schip strand.

Die van Brugge en het Vrye in Vlaanderen hebben in deezen Winter behendig eene Schans gebouwd by de Haaven voor Sluys, door bedrog van die van Sluys toestemming verkrygende, om een Sluisje te verbeeteren en een stuk Land, dat onder schatting van die van Sluys stond, te bedyken, daar mede zy gekomen zyn tusschen de Zoute en Zoete, tot op den punt, daar zy beide in de Haaven van Sluys loopen; Graaf Fredrik van den Berg heeft daar deeze Schans gebouwd, van waar zy met Geschut tot de Stad kunnen reiken. Die van Brugge maken eene Schans voor Sluys, tusschen de Zoute en Zoete.

In Bloeimaand van dit Jaar is in Poolen gestorven de vermaarde Heer Johan Zamoysky, Kançelier van Poolen, oud 63 Jaaren, nalatende eenen Zoon, Thomas Zamoysky: hy was begaafd met zonderlinge Zamoysky, Kancelier van Poolen, gestorven.

ge

1605. ge kloekheid, wysheid en geleerdheid, en de Kroon van Poolen verloor veel aan hem.

De Hertogin van Aarschot gestorven.

In Grasmaand is te Luyk gestorven de Gravin van Mege, van den Huize van Bieme, getrouwd met Charles de Croy, Hertog van Aarschot, Ryks-Vorst, enz. Deeze zig altyd aan den hervormden Godsdienst gehouden hebbende, heeft veel in 's Hage gewoond, en daar na, ten gevalle van haaren Gemaal, te Luyk, eene onzydige Plaats, en storf zonder Kinderen: des de Hertog, omtrend Kersmis, weder trouwde met Dorothea de Croy, Dogter van den Marquies van Havre, zyne Nigt, eene Jongvrouwe van 16 of 17 Jaaren: de bruilofd werd pragtig gevierd te Bergen in Henegouwen, daar wel negen Gezanten van verscheide Vorsten verscheenen.

De Hertog trouwd de Dogter van den Marquies van Havre.

Eene Hertogin van Brunswyk in Nederland gestorven.

Te Brussel is ook gestorven eene Dogter van den Heere van Liedekerke, Weduwe van den Hertog van Brunswyk, voor eenige Jaaren, uit Spanje komende, verdronken, zynde eene schoone Vrouw, welke men dagt, dat de voorn: Hertog zou getrouwd hebben.

Theodorus Beza te Geneve gestorven, den 13 October.

Den 13^den^ van Wynmaand van dit Jaar is te Geneve, in den ouderdom van 86 Jaaren, gestorven de geleerde en vermaarde Theodorus Beza, stil en gerust geleefd hebbende, dog verswakt in zyn geheugen, zynde gebooren in 't Jaar 1519: meermaalen was hy gezegd dood te zyn, voor al in 't Jaar 1598, toen de Jesuieten een boek van zynen dood uitgaven, daar in zy zeiden, dat hy Roomsch gestorven was, met groot berouw over de leer, die hy altyd geleerd had; maar terstond gaf hy zelfs een ander boek uit, daar in hy sterk de valschheid van dien laster aantoonde.

Aanmerklyke dood van twee oude Lieden te Delf.

Het is verhaalens waerdig, dat in dit Jaar te Delf gestorven zyn twee oude Lieden, de een 3 Uuren na den anderen, de Man zig oud reekenende 103, en de Vrouw 99 Jaaren, die 75 Jaaren te zamen gehuwlykt waren geweest: wegens deeze zeldzaamheid in 's Menschen leeven deed de Stads Overheid

heid die, op Stads kosten begraaven, en de klokken luijen. 1605.

Den 16[den] van Oogstmaand van dit Jaar is te Marburg, in 't Land van Hessen, een oproer in de Kerk ontstaan, door dien den Land Grave Maurits van Hessen, door den dood van zynen Oom, Land Graaf Lodewyk van Hessen, het Landschap en de hooge School van Marburg was aangestorven, en hy daar wilde invoeren eene gelykvormigheid in de oeffening van den Godsdienst, volgens de Vorstlyke afscheiden, te Frankfort in 't Jaar 1558, en te Naumburg in 't Jaar 1561: waarom hy te Marburg gelastte, 1. Zig in 't preediken en leeren gelyk te stellen met zyne andere Vorstendommen, vermydende onstigtlyke twistingen over Christus overal tegenwoordigheid, en wat daar aan verknogt is, dat in 't zamengetrokke, Christus is overal, en niet in 't afgetrokke, zyne menschheid is overal, zou geleerd werden, en zulks naar de afscheiden, by de Voor-Ouders, Land-Graven Willem, Lodewyk, Philips en George, besłooten, in de Jaaren 1577 te Dresden, 1578 te Marburg, 1579 te Kassel. 2. Dat men de tien gebooden niet stukswys, maar volkoomen en zonder verandering, zou leeren, zo als die de Heere zelfs uitgesprooken, met zyne eige vingers in steene taafels geschreeven, en Mozes in den Bybel geboekt heeft, en het Volk niet anders voor te draagen; en dat de Beelden, in sommige Plaatzen van het Pausdom overgebleeven, zouden weggedaan werden. 3. Dat in de bediening en het gebruik van het H. Avondmaal het gezeegende brood, volgens 's Heeren instelling, zou gebrooken werden, zeggende, dat daar in niets nieuws, strydig tegen Gods Woord of het gebruik der zuivere Kerk, was.

Oploop te Marburg in Hessen door den Land-Grave Maurits gestild.

Deeze stukken heeft de Land-Graaf den Kançelier, Raad, Hoog-Leeraaren op de hooge School, Opper-Voogden en Predikanten te Marburg voorgehouden en gelast te volgen, dat veele weigerden, lie-

1605. ver van hunne ampten afstaande; nogtans bleeven zy daar woonen, onder de bescherming van den Vorst, die, op dat de Stad geene Leeraars, en de hooge School geene Hoog-Leeraars, zouden ontbreeken, andere uit Hessen ontbooden, dien last opgelegd en bevoolen heeft: hy kwam zelfs onder de Hoog-Leeraars en Leerlingen, en deed 'er Latynsche reedenvoeringen, om zyn voorneemen van hervorming te doen goed vinden: hy heeft ook den Opper-Voogd, Heer Valentyn Schoveri, den 16den van Oogstmaand, gelasd zyn voorneemen van den preedikstoel in de Kerk te Marburg, in de tegenwoordigheid der Meesters, Hoog-Leeraars, en Leeraars, op galeryen zittende, aan te zeggen, dat met deeze woorden geschiedde; 1. Dat men de tien Gebooden geheel behoorde te laten, en niet stukswys te leeren, maar zo, gelyk God die zelfs met zyne eige stem uit het vuur op den berg Sinaï gesprooken, met zyne eige vingers in steene taafels geschreeven heeft, en door Mozes in den Bybel geboekt staan, en dat men het gebod van de Beelden geenzins mag uitlaten: dat ook de Christen-Overheid, met een goed geweeten, de Beelden mag weg doen, bewyzende dit alles uit de Schrift. 2. Dat men in de Schoolen nog Kerken, inzonderheid niet voor den gemeenen Man, die zorglyke en swaare twistingen over de overal tegenwoordigheid van Christus lighaam, en wat daar aan kleefd, niet behoord te voeren, maar de eenvoudigheid te beminnen, en van zulke hooge verborgenheden alleen met de Schrift te spreeken of te swygen, volgens de beveelen en afscheiden der Kerk-Vergaderingen, enz.

Oploop in de Kerk te Marburg.

Dus preedikende, ontstond een oproer onder de Gemeente, de Ambagts-lieden elk met zyn gereedschap met geweld in de Kerk dringende, den Leeraar van den preedikstoel dryvende, zyne kleederen scheurende, hem slaande, kwetzende en met voeten treedende, en hy werd, met veel moeite,

door

door eenige Leerlingen in 't leeven bewaard: desgelyks werden de andere Meesters, Leeraars en Hoog-Leeraars gehandeld. Hier op kwam de Land-Graaf, nog dien zelven dag, met zeventien Ruiters van Gemunden te Marburg, ontbood meer Krygs-Volk by zig, nam de Burgery de wapenen af, bragt, 3 Daagen daar na, dien zelven Leeraar zelfs met de hand weder in de Kerk, en deed hem eene zeer gepaste leerreeden doen, strekkende tot ootmoedigheid en genaade: als men uit de Kerk zou gaan, bad de Land-Graaf het Volk nog wat te blyven, en sprak hen met eene voortreflyke reedenvoering aan, hun de misdaad verwytende, en dat het zyn pligt was dit te straffen; en gemerkt het meeste kwaad gekomen was om stomme Beelden, en men daadlyk bevond, dat die nog in 't hart staaken, ja, dat men, om die stomme houte Afgoden, de leevende Beelden van God, door dien duuren prys van Christus bloed verlost, heeft willen verbreeken en vermoorden, wilde hy, naar het voorbeeld van heilige Koningen en zyne loflyke Voorzaaten, die weg doen en uit de oogen ruimen, en teffens de galery, daar de Meesters en Hoog-Leeraars zaaten, op welke de inval geschied en de vryheid der hooge School gebrooken was, afbreeken, enz. dat nog ten zelven daage geschiedde: 8 Daagen daar na deed de Burgery, door tusschenspreeken der mishandelde Predikanten, eenen voetval voor hunnen Vorst, schuld bekennende en genaade biddende: daar op de Vorst, na eene scherpe en gepaste reedenvoering, antwoordde hun die misdaad te vergeven, en trok weder met negen Vaandelen Krygs-Volk uit de Stad. Daar na deed hy meermaalen de plegtigheid en manier van het breeken des broods in 't Avondmaal aan het Volk preediken en leeren, en heeft zelfs met zyn Hofgezin, de Meesters, Hoog-Leeraars, Leerlingen en Burgermeesters, onder het gezigt der Tafelgenooten, met de plegtigheid van het breeken des broods, ten voorbeeld der Burgery, gebruikt: ver-

1605.

Des Land-Graafs reedenvoering.

Des Land-Graafs wysheid in 't stillen van den oproer.

Hervorming te Marburg.

1605. volgens heeft het de Burgery dus ook gebruikt, hunnen Vorst schriftlyk bedankt en bekend, dat zyne Vorstlyke hervorming met het duidlyke Woord van God en de oude Apostolische Kerk over een kwam, belydende, dat hunne onweetenheid hun van harte leet was, daar op alle het Krygs-Volk werd uitgevoerd; eenige Misdaaders werden gebannen en dus alles gestild: zeederd hebben andere Vorsten dergelyke hervorming voorgenoomen. Dus veel heeft ons goed gedagt hier van te verhaalen, om verdere byzonderheden wyzende tot de gedrukte boekjes.

t' Zamensweering in Engeland, om den Koning, met de gansche Raadsvergadering, door buskruid in de lugt te doen vliegen.

In 't einde des Jaars 1605 is eene zeer wreede, ongehoorde en onmenschlyke t' zamensweering van de Belyders des ouden Roomschen Godsdiensts, tot deszelfs herstel, in Engeland ontdekt, naamlyk om in de lugt te doen springen de grote Raads-vergadering, zynde de Staten van het gansche Koningryk, die daar vergaderen zouden, zynde de eerste dag der plegtige handelingen bepaald op den 5den van Slagtmaand; de Persoonen zouden zyn hunne gekroonde Koning, de Koningin, de Prins van Walles, de andere Kinderen van den Koning, de Gezanten van verscheide Koningen en Mogenheden, alle de Bisschoppen en Geestlyke, alle de Hertogen, Marquiezen, Graven, Baander Heeren, Regters en Amptenaars van het Ryk: boven dien alle de afgevaerdigde Eedelen van het platte Land, en der Steden en Vryheden van Engeland in 't gemeen; ook de gansche meenigte, die daar, om te hooren en zien, of tot dienst, vergaderen zou, die gemeenlyk zo groot is, dat dikwils veele dood gedrongen werden, en zulks met eenen slag in een oud Paleis te West-Munster. Schoon deeze zaak niet geheel de Nederlanden betrefd, zullen wy egter, om dat het eene aanmerklyke zaak is, den oorsprong, het beleid en de straf daar van, zo kort moogIyk is, uit de handelingen, regts-gedingen en strafoeffeningen, by ons gezien en gehoord, verhaalen.

Om

Om van den oorſprong te ſpreeken, diend herinnerd het geene in voorige boeken verhaald is, dat de laatſte Koningin Elizabeth, tot de Kroon van Engeland komende, den hervormden Godsdienst, door haaren Broeder, Koning Eduard den VIden, ingevoerd, herſtelde, en, gelyk haar Vader en Broeder, het vrye gezag over den Geestlyken en Waereldlyken ſtaat weder aan zig nam, uitſluitende alle magt en regts-gebied des Paus en Stoels van Romen, daar onder haare Zuster Maria met haaren Man, den Koning van Spanje, en het ganſche Ryk, zig weder begeven hadden. De herſtelling geſchiedde met gezag der Raads-Vergadering, in goede orde, zonder eenigen dwang van geweeten; zelfs toonden de Roomſche, niet tegenſtaande hunne gezindheid, alle behoorlyke gehoorzaamheid, zig onbedwongen voegende naar zulke Kerklyke ſchikking, als ten tyde van Koning Eduard den VIden ingevoerd en gebruikt was: de Koningin gebruikte zelfs, zonder wantrouwen, den dienst van Roomſche in de gewigtigſte zaaken van Staats en 's Lands Regeering; dog als in Nederland, door de komst des Hertogs van Alva, in 't Jaar 1568, twist gereezen was, en hy in 't gemeen de goederen en Perſoonen van Engelſche alom had doen aanſlaan, hebben eenige onrustige Geeſten en Ballingen by den Paus en Koning van Spanje gezogt dien twist tot eenen Oorlog te brengen, en verkreegen, dat 'er voor de Engelſche Jeugd vergaderingen en Schoolen, door den Paus en Koning met milde inkomſten begiftigd, opgeregt zyn, als te Romen, te Validolid en Siviliën in Spanje, te Reyms in Vrankryk, en te Douay in Nederland, werwaards zy van alle kanten uit Engeland gelokt, door de Jeſuieten geleerd, opgevoed en Kweekelingen van den Roomſchen Godsdienst genoemd werden; van deeze maakten zy Prieſters en zonden die als Apoſtelen in Engeland. Boven dien deed Paus Pius de Vde, in 't Jaar 1569, de Koningin Elizabeth in

1605.

Oorſprong en oorzaaken der Engelſche t'zamenſweering.

Verſcheide Schoolen voor de Roomſche Engelſche opgeregt.

De Koningin van Engeland door den Paus verbannen.

1605 den ban, deed dien afkondigen, gaf haare Koningryken ten prooi, en ontsloeg alle haare Onderdanen van alle verpligting tot gehoorzaamheid: deeze door die nieuwe Priesters alom aan het Volk wys gemaakt zynde, hebben veele Roomsche, uit iever voor den Godsdienst, zig van hunne wettige Koningin vervreemd, niet meer durvende, gelyk zy plagten, den Kerken-dienst met hunne Buuren te oeffenen, uit vrees voor den ban, en daarom werden zulke Onwillige genoemd; uit deeze zyn wederspannigheden ontstaan en verscheide t' zamensweeringen tegen het leeven en de persoon der Koningin, en om de Koningin van Schotland op den Throon te stellen, ontdekt; daar tegen zy zig heeft moeten beschermen met oude en nieuwe 's Lands regten en keuren, straffende die zulke ongehoorzaamheid aan het Volk leerden en het zelve overreedden, dat hunne gekroonde Princes eene vervloekte Wreedaardige was, en dat zulke om te brengen een verdienstlyk werk was, en dergelyke. De Koningin bande in 't eerst alle oude overgebleeve Priesters, en verbood alle nieuwe Kweekelingen, op lyfs-straf, in te komen: veele nogtans inkomende, zyn 'er, in de 44 Jaaren van de regeering der Koningin, omtrend dertig als Verraders gestrafd, en vyf of zes, die dezelve, tegen de Plakaten, ontfangen en geherbergd hadden, daar 'er, zo men zegd, in de vyfjaarige regeering van Koningin Maria, wel driehonderd leevende verbrand zyn om den Godsdienst; maar de Paus merkende, dat de Dryvers van zynen bul dus ter dood gebragt werden, onder welke waren de Jesuiet, Vader Campian, en andere, schikten de Pausen Pius de V^de^ en Gregorius de XIII^de^, dat de Roomsche hunnen Prince uiterlyke gehoorzaamheid zouden mogen toonen tot beetere geleegenheid. Ondertusschen werd 'er gemerkt, dat onder deeze Geestlyke eenvoudige Priesters waren, die tegen den Prince op te staan wederspraaken, en alleen zogten den Roomschen

Getal der Jesuieten en Godsdiensts verwanten.

Twist in Engeland tusschen de Roomsche en Jesuietsche Priesters.

schen Godsdienst door wel leeven en Kerklyken dienst te vorderen en der Jesuieten drift tegenstonden: deeze hield de Koningin gevangen, en bande eenige weder uit: ten laatsten werden dezelve zeer twistig met de Jesuieten, en betuigden, met veele gedrukte boekjes, dat zy de oorzaak van de vervolging en bloedige instellingen tegen hen waren, en dat men de Christenheid met goede woorden en werken en den Roomschen Godsdienst met geduld behoorde voor te staan, en de Overheid in alle burgerlyke zaaken, volgens de leer der Apostelen, te gehoorzaamen. De Jesuieten schreeven daar tegen, men moest God, den Paus, zynen Stadhouder, en de Moeder; de H: Kerk, meer gehoorzaam zyn, dan de Menschen, en alles doen, uitleggen en verstaan, gelyk die, enz. gelyk wy deels verhaald hebben, en in hunne uitgegeve boeken te leezen is. 1605.

Om deezen twist stelde de Paus Georgie Blacwel, de Jesuieten toegedaan, tot Aards-Priester, en Vader Hendrik Garnet, die verscheide bynaamen had, tot Overslen over de Jesuieten, welke uit Italiën in Engeland kwamen in 't Jaar 1586, toen men de grote Vloot, die in 't Jaar 1588 naar Engeland kwam, in Spanje toerustte: deeze had last alle Geestlyke geveinsdheid voor te staan, en over veele zaaken schikkingen te maaken, als allerhande Waereldsche kleederen van Eedelen, Schippers, Krygs-lieden, enz. te mogen draagen, gebruikende een bedrog, dat zy æquivocatie noemen, dat is, dat een leugen om best wil geoorlofd is, daar over een boek van hen, met eenen valschen naam genoemd, *Verhandeling tegen het liegen*, voor het regt gebragt werd, zynde onderzogt en goedgekeurd door Georgie Blacwel, Aards-Priester van Engeland, en Apostolische Voorstander, daar tegen Thomas Mortan geleerd heeft geschreeven: het voorsz. boekje handeld over æquivocatie mentale, verbale, &c. mentale is iet anders te zeggen

Hendrik Garnet Overste der Jesuieten in Engeland.

Æquivocatie door de Roomsche omheisd.

1605. als men denkt; by voorbeeld, een Roomsch Priester, door de Overheid op den eed gevraagd zynde, of hy Priester is, mag, zonder valschen eed te doen, neen zeggen, meenende in zyn gemoed, dat hy geen Priester van Apollo is; verder, of hy op zulk eenen tyd niet over Zee geweest is, neen, meenende de Indiaansche Zee; of hy zulk eenen Man niet gezien heeft, neen, dat hy hem niet zag, naamlyk, om hem te moeten verraden; kort om, alle vraagen op den eed met een dubbel bedekt antwoord te mogen afwyzen, schoon men genoeg de meening van den Vraager weet, en dergelyke. Deeze Overste Garnet had in Engeland kloeke Medgezellen, als Oswald, Tesmond, anders Greneway, Johan Garred, en andere, welke verstand hielden met de Vaders Parsons, Overste der Engelsche Jesuieten te Romen, Creswel in Spanje, en Baldowyn in Nederland, alle, om heimlyk 's Paus ban tegen de laatste Koningin van Engeland, daar van wy verhaald hebben, in 't werk te stellen.

De Jesuieten zenden naar Spanje, om den Koning der Roomschen dienst aan te bieden.

Deeze hebben, in 't Jaar 1601, den Edelman, Thomas Winter, naar Spanje gezonden, om, met den daar zynde Jesuiet Creswel, den Koning aan te dienen den dienst der Roomschen in Engeland, en over eenen inval in dat Land te handelen, daar toe Paerde en Voet-Volk aanbiedende, dat de Koning, in Oorlog zynde, aannam te doen in Kent of te Milfort-Haaven in Walles, daar by nog honderdduizend Dukaten beloovende, om onder de Roomsche ter toerusting uit te deelen: om dit wel uit te voeren zond de Paus aan den voorn: Garnet twee bullen, den eenen voor den Roomschen Adel, den anderen voor de Geestlyke en den Aards-Priester, inhoudende, dat zy, by overlyden der elendige Vrouwe, Koningin Elizabeth, door ouderdom of anderzins, niet gedoogen zouden, dat de Kroon op iemand kwam, dan die den Roomschen Godsdienst toegedaan was, en sweeren zou die op den ouden voet te vorderen, hoe na die anders de Kroon

's Paus bul in Engeland gezonden, om den Koning de [illegible]

mogt

mogt bestaan, daar door genoeg aanwyzende, dat men Jakob, Koning van Schotland, behoorde te weeren. Zo dra de Koningin dood was, zonden zy, om dit bekend te maken en den voorigen handel te verzoeken, den Eedelman, Christoffel Wricht, naar Spanje en Guido Faukes naar Nederland, aan Baldowyn, den Ridder Willem Stanley en Hugo Owen, om hun voorneemen te vorderen, en de Roomsche Eedele in Engeland vermaanden hen Paerden te bezorgen en zig gereed te houden: toen nu Koning Jakob, met eenpaarig genoegen van alle de Staten, aan de Kroon gekomen was, hebben in 't gemeen alle de Roomsche in Engeland hem een smeekschrift overgegeven, om toelating der oeffening van hunnen Godsdienst, gelyk wy verhaald hebben; maar alzo de Koning hun dat afsloeg, hoopten zy daar op door den Vrede met Spanje; maar de Spanjaard in den Vrede meer zyn voorneemen in Nederland, dan de zaaken van de Roomsche in Engeland, zoekende, heeft den Vrede zonder hen beslooten, schoon zy den Konstabel van Kastiliën deeden aanzeggen, dat zy, geene toelating van hunnen Godsdienst verwervende, iet geweldigs zouden moeten voorneemen; dog dat hoorde de Spanjaard gaerne: ondertusschen was ook het te vooren verhaalde verraad van Watson, Clerk, Cobham en Brooke begonnen, daar in niet alleen Roomsche, maar ook alle andere Eedele, die zy wisten oorzaak van misnoegen te hebben, getrokken werden, dat, eer het ryp was, ontdekt en gestrafd werd. 1603.

De Roomsche verzoeken den Koning Jakob toelating van den Roomschen Godsdienst, dat afgeslaagen werd.

Hier na hebben de voorsz. Jesuieten, Garnet, Greneway en Garred, met den voornaamen Roomschen Adel, verscheide handelingen gehad over middelen van geweld, zynde wel de wreedste en driftigste Robbert Catesbye, een Schildknaap van goede middelen, dapper en geleerd; Françes Tresham, die eenen ryken Vader had; Thomas Percye, van de maagschap en Rentmeester van den Grave van Northumberland, een stout onvertzaagd

De Jesuieten en Roomsche zoeken geweldige middelen.

1605. Man: nog de Broeders Robbert en Thomas Winter, Eedelen van aanzien, en de twee Broeders Grichte, met andere, gelyk wy verhaalen zullen. Deeze maakten elkanderen wys, dat de Koning, nog in Schotland zynde, hun grote beloften had gedaan, en nu wilde hy voor de Roomsche niets doen: hier over zeide Perçye onder andere eens tot Catesbye, dat 'er geen ander middel was, dan den Koning te dooden, en dat hy zelfs dit op zig wilde neemen; deeze, zyne geneegenheid merkende, antwoordde daar op, neen, gy zult uw leeven zo slegt niet waagen; wilt gy een Verrader zyn, ik weet een beeter middel, dat nimmer geweeten zal werden, en dus sloeg hy hem voor de *Zaal* van het Raadshof te ondermeinen en met buskruid op te blaazen. Dit geschil hebben zy den Oversten Garnet en andere voorgehouden, of het niet geoorlofd was voor het Gemeene best, en tot vordering van de Roomsche tegen de Ketters, eenen hoop schuldige Menschen om te brengen, al was 'er ook een deel onschuldige by, de nood en oorzaak zulks vereischende: Garnet antwoordde, zo het voordeel voor de Roomsche groter was, in eenige onnoozele te gelyk met eenige wel verdienende weg te neemen, was het geoorlofd alle te vernielen, deeze gelykenis bybrengende: eene Stad was in 't bezit van den Vyand of Turk, en by het inneemen waren 'er eenige Vrienden in, die zouden het zelve ongeluk in deszelfs gemeene verwoesting moeten draagen. Met deezen raad hebben Catesbye en Perçye meer andere bewoogen, daar by voegende, dat God de straffing van het gansche Raadshof scheen gevoegd te hebben, want dat Huis was, of zy waren het, die alle het kwaad tegen de Roomsche beslooten hadden. Behalven de Broeders Winter en Wricht bewoogen zy ook Robbert Keys en Thomas Bares, Catesbye's Dienaar, en te Duynkerken haalden zy, door Thomas Winter, daar toe over den Eedelman, Guido Faukes, die den Oorlog

Catesbye slaat voor de Zaal van het Raadshof om te werpen.

't Geschil aen Oversten Garnet voorgehouden en beslooter.

Namen der voornaamste t'Zamenzweerders.

log onder den Aards-Hertog gevolgd had, met de twee kloeke Eedellieden, Ambros Roocwoode en Johan Grandt; en ten laatsten ook den Ridder Everard Dighbye, een Man van rang in zyne Landstreek, allen welken verdroot twintig ponden sterling 's Maands te geven, voor dat zy niet gedwongen werden in den Kerken-dienst te verschynen, hoewel de Koning dat, zederd zyne komst tot de Kroon, nog niet geëischt had. 1605.

Deeze t' Zamensweerders, van welke sommige in eene zo gruwlyke daad swaarigheid maakten, zyn daar toe in de biegt gesterkt en ontslaagen door de Jesuieten Garnet en Grenewel, die hen hebben doen sweeren getrouw en geheim te zyn, en hun daar op het bond-zeegel gaven. Met dit besluit hebben zy byna een Jaar te vooren zoeken te ondergraaven de grote Zaal, daar de eerste vergadering van het Raadshof geschied, zynde een oud gebouw te Westmunster, op de Rivier de Thamis geleegen: van hen groeven 'er altyd 's nagts zelfs uit een huisje, een de wagt houdende, en zy worpen de aarde in de Rivier; eerst regt nedergraavende en dan dwars, kwamen zy aan den grondslag der Zaal, die negen voeten dik was; maar zy bevonden, dat 'er eene kelder onder de zaal was, welke Perçye eindlyk in huur kreeg, om hout en koolen in te leggen, daar in zy allengs zesendertig tonnen buskruid bragten, die zy bedekten met groot hout, takkebosfen, grote steenen en oud yzer. Dit omtrend Ligtmis gereed zynde, werd de Raads-vergadering uitgesteld tot den 5^{den} van Slagtmaand; des deeze Eedelen en t' Zamensweerders zig verspreidden en verdeelden, den tyd wagtende, ondertusschen op hun stuk beraadende, dat men den Koning, de Koningin en den Prince alle door buskruid in de lugt zou werpen: over 's Konings tweeden Zoon waren zy bekommerd, dog Perçye meende dien wel met geweld in handen te krygen: zy dagten Vrouwe Elizabeth, de oudste

Zy ondermeinen zelfs de Zaal van het Raadshof.

Zy brengen buskruid in den kelder.

Hun besluit, als het werk volbragt zou zyn.

Dog-

1605. Dogter, die by haaren Oom, den Baron Heeringten, in Warwyckshire, was, in handen te neemen en Koningin te maken; maar de vernuftigste meenden den Koning van Spanje, of de Infante in Nederland, tot Prince op te werpen, om beeter beschermd te zyn. Zy waren in zeekere hoofdstukken eens, naamlyk, dat zy den Koning en zyn Volk alle hielden voor Ketters, behalven de Roomsche, en dat zy alle door den Paus verbannen waren; dat geen Ketter Koning kon zyn, en dat het geoorlofd, ja verdiensтlyk, was den Koning met alle zyne Ketters om te brengen. Zy besloten nogtans niet aanstonds den Godsdienst te veranderen, of als de Daaders uit te komen, voor dat zy hunnen aanhang sterk genoeg zouden vinden, dan wilden zy den Godsdienst veranderen, hunne daad bekennen, en hulp uit Spanje en van den Aards-Hertog uit Nederland verzoeken, doch dit eerst na de uitvoering; want zy vonden niet geraaden alle vreemde Mogenheden hier van kennis te geven, vermits zy die niet dwingen konden het geheim te houden, nog van dezelve verzeekerd waren, maar dagten aanstonds wel bystand uit Nederland te krygen door den Ridder Stanley, Hugo Owen, en den Jesuiet Baldowyn, dat door Guido Faukes reeds bestooken was, en verder door der Jesuieten Gezanten, de Vaders Persons te Romen en Creswel in Spanje: zy bespiedden alom, waar zy grote paerden ten dienst konden krygen.

Als nu de bestemde dag, de 5de van Slagtmaand, genaakte, bestelden zy, dat Guido Faukes de lonten of het vuur aan het kruid zou leggen en weggaan; eenige zouden in Londen blyven, de andere zouden gaan naar Loughton in Warwyckshire, daar Garnet, den 1sten van Slagtmaand, een gebed onder hen deed, om den goeden uitslag van deeze grote daad tegen het Raadshof, uit oorzaak van den Roomschen Godsdienst. Dit dus bestooken en gereed zynde, hebben eenige hunne byzondere Vrienden

uit

uit de Vergadering zoeken te houden: uit medely- 1605.
den zond een uit hen 's avonds, als het donker was, eenen brief aan den Baron van Montaigle, die men dagt een Roomsch Heer te zyn, welken de Knegt aan zynen Dienaar gaf, hem scherp belastende dien in handen van zynen Heer te leeveren, gelyk geschiedde. De brief was een slegt geschrift, zonder dag- of hand-teekening, en luidde dus:

Afschrift des briefs, daar door het verraad ontdekt werd.

„ Myn Heer! uit liefde, die ik heb tot zommige „ van uwe Vrienden, draag ik zorg voor uwe be- „ waaring, daarom ik u waarschuw, zo lief gy uw „ leeven hebt, bedenk middel, om uwe afweezig- „ heid uit de Vergadering te verontschuldigen: „ want God en de menschen spannen te zamen, „ om de zonden van den tyd te straffen: veragt „ deeze waarschuwing niet, maar vertrek u op uw „ Land, daar gy de uitkomst met zeekerheid meugt „ verwagten: want, schoon 'er geene waarschyn- „ lykheid van eenige beroerte is, zeg ik nogtans, „ daar zal aan dit Raadshof een vreeslyke slag ge- „ geven werden, dog men zal niet weeten, wie het „ hun doed. Deeze raad is niet te veragten, want „ hy kan u goed en geen kwaad doen: want dit „ gevaar kund gy zo gemaklyk ontgaan, als gy „ deezen brief kund verbranden; en ik hoop, dat „ God u de genaade zal geven, om hier mede uw „ voordeel te doen, aan wiens bescherming ik u „ beveel."

Deezen brief kon de Heer Montaigle kwalyk leezen en verstaan; des hy agterdenken hebbende, dien aanstonds bragt by den Grave van Salisberry, Secretaris, die, met andere Raadsheeren, over elk stuk zo veel gesprooken heeft, dat zy besslooten, het moest een werk met buskruid zyn: des zy, de Koning, den 1sten van Slagtmaand, van de jagt gekomen zynde, den 4den besslooten de plaats rondom te onderzoeken, onder voorgeven van eenig tapytwerk te missen, en bevonden, dat Perçye den kelder onder de zaal gehuurd had: zy dien als Roomsch

1605. Roomsch kennende, gaf dat agterdenken; des den Ridder Knevet belasd werd alle plaatzen zonder onderscheid te onderzoeken: ter middernagt, daar op volgende, vonden zy Guido Faukes, Jhonson genoemd, Perçye 's Knegt, gelaarsd en gespoord omtrend de Zaal staan, naamen hem gevangen, gingen den kelder bezoeken, verworpen het hout en de koolen, en vonden zesendertig tonnen buskruid: zy onderzogten den gevangen Faukes, en vonden by hem drie lonten, met ander gereedschap, om het kruid aan te steeken, die terstond, met eene Romeinsche standvastigheid, het stuk bekende, en stout zeide, zo zy hem zo wel binnen als buiten den kelder hadden gevonden, had hy het huis, hen en zig zelven opgeblaazen, enz. hy werd in 't Hof gebragt, dit den Koning aangezegd, en de Raad opgewekt, voor welken, en voor de gansche Waereld, hy, als een andere Mutius Scevola, zyn voorneemen bekende, dat het mislukken hem leed was, en dat het de Duivel en niet God ontdekt had: hy spotte met alle de Hovelingen, die hem iet vroegen en geen gezag hadden: dien ganschen dag konden zy van zyne Medepligters niets verneemen; dog hy nam het geheele stuk op zig, bekennende geenen anderen naam te hebben, dan Jhonson, Dienaar van Perçye, en dat hy hier toe in zyn gemoed gedreeven was voor den Roomschen Godsdienst; hy loochende, dat de Koning zyn Opperheer of gezalfde Koning was, vermits hy een Ketter was: dog 's anderendaagsch, naar den tooren gevoerd, meermaalen ondervraagd en met de pynbank gedreigd zynde, begon zyne Romeinsche standvastigheid te verflauwen, hy de waarheid te verklaaren, en die zelfs in schrift te stellen, en daar uit hebben wy deels, en uit andere schriften, dit verhaal genoomen.

Het kruid werd ontdekt en Faukes gevangen, die alles bekend.

Deeze t' Zamensweerders, die te Londen waren, hoorende, dat het buskruid door den brief ontdekt was, reeden, den 5[den], voor den dag, uit naar War-

De t' Zamensweerders zoeken oproer in 't Land te maken.

Warwyckshire, beslooten hebbende eenen oproer te maken en het Volk in de wapenen en openbaare wederspannigheid te brengen, onder voorwendzel van bescherming des Roomschen Godsdiensts: des zy eene grote plegtige jagt onder hen bestelden door den Ridder Sir Everard Dighbye, onder welk dekzel zy, met alle hunne Dienaars en Medepligtige, die wapenen konden draagen, die aannaamen. Een Eedelman Grandt brak eene stal van eenen Paerden-Bereider, daar veele Eedele hunne paerden hielden, oopen, uit welke zy de beste naamen, en meenden hunnen hoop te vermeerderen; dog zy konden niet boven tagtig paerden in getal raaken, die meest hunne eige Dienaars waren en veele wegliepen. 1605.

De Overste Garnet, Grenewel en Hal waren daar op het huis van den Eedelman Avington, elkanderen opruijende tot hunne eige beschutting de waapenen aan te neemen: want alle de Roomsche zouden de keel werden afgesneeden, om dat zy betigd waren het Raadshof in brand te willen steeken, dat Verraders gedaan hadden, enz. maar de Koning en Raad het buskruid gevonden en oopentlyk uitgebragt hebbende, zonden terstond Posten en plakaaten, met last door alle Gewesten, om Perçye, Catesbye en de andere leevende te vangen of op het lyf te loopen, die van de Landvoogden meest gevonden werden in 't huis van den Eedelman Littelton, daar zy vergaderd waren, om 's Konings Dogter te gaan neemen: maar die was 's morgens naar de Stad Coventrie gevlugt.

Zy werden vervolgd.

In dit huis viel eene gedenkwaerdige zaak voor: een schootel met derdehalf pond buskruid was by het vuur gezet, om te droogen, staande de schootel hellende tegen eenen linnen zak met zestien ponden buskruid; als een in 't vuur roerde, vloog een sprenkel in den schootel, daar door het kruid ontstak, verzengde en brandde de Omstanders, Catesbye, Grandt, Roockwood en andere, daar door hunne aanzigten en handen tot het vegten en we-

Een wonderlyk geval van buskruid.

1605. wederstaan onbekwaam waren, en het kruid met den linnen zak vloog door het dak van het huis tot buiten op de plaats, zonder dat de zak ontstooken was, dat een groot wonder is; was die zak ontstooken, alle, die in 't huis waren, zouden verbrand zyn: dit trof hen alle in 't hart, ziende, dat zy gestrafd werden door dat zelve werktuig, daar mede zy zo veel kwaad meenden te doen. Zy dus verschrikt, weinig in getal, en van twee Landvoogden met hun Volk bezet zynde, zaagen elkanderen raadloos aan, baaden God hun het bloedig voorneemen te vergeven, en beslooten zig dood te vegten, als zynde in een geschil van de Roomsche Kerk, gelyk Thomas Winter, die wel een van de kloekste onder hen was, zelfs in zyne belydenis schreef: zy besloten daar alle te sterven. Deeze, en de beide Broeders Wricht, werden, de Landvoogden in de poort dringende, in de schouders geschooten, en Roockwood gekwetst. Catesbye voor de binnen-deur staande, zeide, Thomas Winter sta my by: en Perçye rug tegen rug by hem staande, werden die beide met eenen koogel doorschooten, en Winter nog met eene piek gekwetst, die van agteren gevat en gevangen werd, zo dat 'er dood bleeven Catesbye, Perçye, en de twee Broeders Wricht: de andere, met hunne Dienaars en Aanhangers, werden daar en elders gevangen en naar Londen gevoerd, en de hoofden van Catesbye en Perçye, werden op staaken boven op het Raadshof gesteld.

Catesbye, Perçye en de Broeders Wricht blyven in 't vangen dood, en andere werden gevangen.

Het regts-geding van deeze Gevange werd uitgesteld tot den 27sten van Louwmaand, wanneer zy alle te Westmunster in de grote Zaal, op plaatzen en stellingen, voor de Regters en Gevange gemaakt, zyn verscheenen, ook de Koning, Koningin en meeste Hovelingen bedekt, dat zy niet gezien werden. De Graven van Nottingham, Suffolck, Worchester, Denschire, Northamton en Salisberry, met de gewoone Landregters en Amptslieden, zaaten

als

als Regters. 's Morgens vroeg werden voor het regt gebragt de agt gevange, de Ridder Everard Dighbye, Robbert en Thomas Winter, Jhon Grandt en Ambrose Roockwood, Schildknaapen, Guido Faukes, Robbert Keyes, en Thomas Bates, alle kostlyk en hoflyk als Eedelen gekleed. De beschuldigingen werden hun voorgeleezen, die zy, zonder gepynigd te werden, oopentlyk bekenden, en werden, naar 's Lands regten, voor de twaalf Mannen schuldig geoordeeld: daar over hun de Regters, elk in 't byzonder, vroegen, wat zy te zeggen hadden, waarom het dood-vonnis, naar 's Lands regten, tegen hen niet zou geslaagen werden. Zy antwoordden weinig: Thomas Winter begeerde, dat hy alleen voor hem en zynen ouderen Broeder mogt hangen: Keyes zeide, zyne zaaken stonden wanhoopig, daarom hy zo gaerne nu, als op eenen anderen tyd, en liever voor zulk eene als eene andere zaak, storf: Bates en Robbert Winter verzogten genaade: Jhon Grandt zeide, dat hy wel schuldig was aan een voorgenoome, maar niet aan een uitgevoerd kwaad, gelyk het, behalven in verraad, moet zyn, naar de Engelsche regten: Roockwood erkende zyne schuld en waerdig te zyn de gramschap van den Koning, den Raad en de Gemeente; nogtans wilde hy niet wanhoopen aan de overvloedige genaade van zynen Prince, te meer, om dat hy nooit Uitvinder nog Uitvoerder, maar door Catesbye, welken hy te zeer beminde, 'er in getrokken, was geweest; dat hy het verraad geswegen had, was niet geschied uit haat tegen den Koning of het Land, nog uit eige eergierigheid, maar door verleiding van zynen Vriend Catesbye; hy verzogt geene genaade, uit vrees voor den dood, maar uit harten-leed, en om zulk eene schandvlek van zyne Vrienden en Geslagt te weeren; hy bad den Koning Gode gelyk te zyn, die zomtyds naar het lighaam, en niet naar de ziel, strafte: de Ridder Dighbye, een zeer treflyk, schoon, groot, ryk en

1606.

Agt voorgenaamde Verraders werden voor het regt gebragt.

Antwoord der Verraders voor het regt.

1606. ſtaatig Man, zeide, dat hy in dien handel niet gekomen was uit heerschzugt, misnoegen of haat, dien hy tegen iemand droeg, maar uit liefde voor Catesbye en den Roomſchen Godsdienst, om welken in Engeland te herſtellen hy veragt had zynen ſtaat, leeven, naam en aardsch geluk; hy klaagde, dat den Roomſchen hunne gedaane beloften niet gehouden werden, en dat zy vreesden, dat het Raadshof ſtrengere wetten tegen de Onwillige zou maken, als dat hunne Vrouwen ook de boeten zouden onderworpen werden, het welke eindlyk ſtrekken zou tot verbeurte van alle hunne goederen, enz. hy verzogt alleen de ſtraf te mogen draagen, en niet zyne Vrouw, Kinderen, of Zuster, welker huwlyks-goed in zyne handen was, enz. verder verzogt hy vergifnis van den Koning en de Heeren, dat zyn dood zyne misdaad mogt verzoenen en hy onthalsd werden.

Reedenvoering der Graven van Northamton en Salisberry.

's Konings Procureur antwoordde daar op heevig, kort en zaaklyk. De Graaf van Northamton maakte eene reedenvoering tegen Dighbye, met veele reedenen wederleggende en de onwaarheid betoogende, van het geene hy en andere uitgeſtrooid hadden, om grond voor hunne verradery te maken, dat de Koning de Engelſche Roomſche toelating van hunnen Godsdienst beloofd had. Desgelyks bewees, na hem, de Graaf van Salisberry, hoe genaadig de Koning gehandeld had met de Onwillige, die hy niet medepligtig vond aan de laatſte verradery van Watſon en Klerk, uit aanmerking van hunne getrouwheid de voornaamſte onder hen de boete niet willende afgenoomen hebben.

Zy werden, als Verraders, ter dood verweezen.

Hier na werd het dood-vonnis, volgens de gewoonte tegen Verraders, door den Regter tot de Heeren en Vergadering uitgeſprooken. Nu laat geworden zynde, ſprak Dighbye daar na, met grote eerbiedigheid, tot de Heeren, dat hy veel blyder ter galg zou gaan, zo hy van hunne Eerwaerdigheden mogt hooren, dat zy hem zyne misdaad

ver-

vergaven; daar op alle de Heeren zeiden; God vergeve het u, en wy vergeven het u! daar voor hy hen met grote eerbiediging dankte. 1606.

Den 30sten van Louwmaand, O: St: werd op St. Paulus Kerkhof, voor de Westdeur, een schavot met eene halve galg daar op gemaakt: vier van deeze Verweeze werden derwaards gesleept op sleeden, daar op eene horde met stroo lag, van welke de Ridder Dighbye eerst op het schavot werd gebragt, die dat, behalven de Beuls en 's Konings Bedienaars, vol vond van jonge Eedellieden van het Hof, dat eene slegte gewoonte in Engeland is by de straf-oeffeningen eeven als op toneel-speelen: Dighbye begroette deeze Eedelen hoflyk, nam afscheid en zeide, dat hy, naar regten, den dood verdiend had, en den Koning en het Land om vergisnis bad; maar in zyn gemoed was hy zeer gerust, als strekkende zyn stuk tot voordeel van de Roomsche: dus eenige Latynsche gebeeden zeggende, en zig veele kruisssen makende, ontkleedde hy zig tot op het hembd, ging de ladder op; de strop vast gemaakt zynde, werd hy van de ladder gestooten, terstond afgesneeden, en nog leevende op de slagtbank gelegd, daar hem voor eerst schielyk de manlykheid af- en de buik oopen gesneeden, het hart uitgerukt, dus te zamen in een vuur verbrand, en hy daar na, volgens 's Lands gebruik, gevierdedeeld werd. Na hem werd de Schildknaap Robbert Winter op het schavot gebragt, die weinig sprak en geen leetweezen toonde; latynsche gebeeden zeggende, en zig met kruissen maken zeegenende, werd, gelyk de eerste, gehangen en gevierdedeeld. De derde was de Schildknaap Jhon Grandt, die zig wat wilde verontschuldigen, als maar voorgenoomen en niet volbragt. De vierde was Bates, die een gemeenzaam Dienaar van Catesbye geweest was, leetweezen toonde, God, den Koning en het gansche Ryk om vergisnis bad, beklaagde, dat de liefde tot zynen Heere hem zynen pligt aan God, zynen Koning

Straf-oeffening over de Verraders, en hoe zy storven, den 30 January, 1606.

1606. ning en het Land had doen vergeeten, en voor hun allen bad; des zy hem, het meeste berouw toonende, zo lang lieten hangen, dat hy dood was en dus gevierdedeeld werd.

's Anderendaagsch was dergelyk schavot, voor het Raadshof te Westmunster opgeregt, derwaards de vier andere Verweeze ook op sleeden, dwars door de Stad Londen, gebragt werden; eerst werd opgebragt Thomas Winter, een kloek Man, die Gezant in Spanje was geweest: hy sprak weinig en toonde wel eenig leetweezen; dog vermits de zaak strekte tot vordering van de H: Roomsche Kerk, was het vergeeflyk. Na hem trad Ambroise Roockwood op, die zyne misdaad van onnoozel bloed te hebben willen storten bekende, biddende God, den Koning en den Staat om vergifnis, en dat God die alle wilde zeegenen, om die Eilanden lang in Vrede te mogen regeeren, en dat hy tot den Roomschen Godsdienst mogte bekeerd werden; en bad eindlyk voor zyne Vrouw en Kinderen, betuigende, dat hy in den Roomschen Godsdienst storf; zy lieten hem zo lang hangen, dat hy dood was. De derde was de Eedelman Robbert Keyes, die stil zyne gebeeden zeide, en, toen hy op de ladder was, 'er zig wanhoopig afworp, dat de strop, en hy daar door zyn been, brak; dog hy werd terstond op de slagtbank van kant geholpen. De laatste was de Eedelman Guido Faukes, die zig Jhonson genoemd had, een ervaare Man, die in den Nederlandschen Oorlog was geweest en op zig genoomen had het buskruid aan te steeken: deeze krank zynde, bekende zyne schuld, bad God, den Koning en een ieder om vergifnis, zeegende zig met kruisen en storf als de andere, hangende, tot dat hy dood was.

Dus storven zy alle Roomsch, de meeste weinig berouw toonende, maar scheenen 'er eer roem in te stellen, als stervende ter vordering der goede Roomsche zaak, want voor het regt werd verhaald, dat Robbert Winter, in den tooren met Faukes spree-

ſpreekende, had gezegd, dat hy en Catesbye Zoonen had, dat Kinderen Mannen werden, en dat hy hoopte, zy zouden die zaaken wreeken; ja dat God uit ſteenen Abraham Kinderen zou verwekken; dat hy bedroefd was, dat nog niemand eene verantwoording van hun bedryf in druk uitgaf; dat zy de zaak tot den dood wilden ſtaande houden. 1606.

Hunne hoofden werden op de brug van Londen, en hunne deelen op de Stads poorten geſteld. Veele van hunne Medepligters en Aanhangers werden in de landſtreeken, daar zy woonden, geregt, als de Vader Jeſuiet Hal, Litteltpn en andere Eedelen. Françes Tresham, een ryk Eedelman, in den tooren gevangen, ſtorf van ziekte. Johan Owen, Dienaar van Garnet, ſneed, in den tooren, zynen buik met een gebrooke mes op, dat 'er de darmen uitvielen, en ſtorf dus.

Johan Owen dood zig zelven.

Alzo by deeze Verraders de Jeſuieten betigt waren, werden die alom zeer gezogt: ten laatſten werden de Overſte, Vader Herry Garnet, en de Jeſuiet, Vader Hal, gevonden in 't huis van den Eedelman Abinghton, in een klein gat tusſchen twee ſchoorſteenen. Jhon Garred en Oswald Tesmond, anders Grenewel, zyn, zo het ſchynd, uit het Land gevlugt. Deeze Garnet was een Eedelman van geboorte, opgebragt in de hooge ſchoolen, Verbeeteraar by eenen Drukker Totle geweest, had veele gaven, was een fraai Perſoon, geleerd in de hooge taalen, van belydenis een Jeſuiet, onder die Meeſter en Overſte in Engeland: hy werd te Londen op het Raadhuis voor het regt gebragt, den 28ſten van Lentemaand, O: St: daar als Regters zaaten de Major van Londen, de Graven van Nottingham, Suffolk, Worchester, Northampton en Salisberry, de Heeren Opper-Regters, en andere Regters en Geleerde. Op de Zaal van het Raadhuis waren verborge kaamers gebouwd, daar de Koning en Hovelingen konden zien en hooren: ook plaatzen voor de Hofgezanten van Spanje en den Aards-

Herry Garnet, Overſte der Jeſuieten, om verraad gevangen.

Hy werd voor het regt gebragt den 28 Maert.

1606 Hertog, op dat eene zo ongelooflyke moordadigheid van eenen Oversten der Jesuieten voor de gansche Waereld mogte blyken. Deezen Garnet, staande in eene afgeschutte plaats, werd zyne beschuldiging voorgeleezen, als mede aangespannen te hebben, om den Koning, deszelfs Afkomst, alle de Eedelen, Ridderschap, Kerk-Voogden en 's Ryks Regters met eenen slag om hals te brengen, oproer te maken, den waaren Godsdienst en des Ryks gansche Regeering en Staat, om te keeren.

Hy werd van verraad beschuldigd.

Verscheide verraderyen tegen Koningin Elizabeth.

De Procureur Generaal verhaalde in 't byzonder, hoe hy, in 't 28ste Jaar van Koningin Elizabeth, in 't Jaar 1586, laatst in Engeland was gekomen, voor de komst der Spaansche Vloot, wanneer de Jesuiet Campian te vooren zyn best gedaan had den bul van ban tegen de voorsz. Koningin, door hulp der Roomsche Onwilligen, in 't werk te stellen en haar te dooden, dat beproefd werd door Dr. Partye, aangezet van den Kardinaal Como: daar na werd het zelve getragt door Patrik Cullen, aangezet van den Ridder William Stanley, Hugo Owen, Jaques Françes, een Bleikers Zoon uit Nederland, en den Jesuiet Holt, alle overreed, dat het een verdienstlyk werk was, blykende uit een boek, Philopater genoemd, door den Jesuiet, Vader Creswel, uitgegeven. In 't Jaar 1594 kwamen Williams en Jork, aangezet van den Jesuiet Holt, en in 't Jaar 1597 kwam Squyre uit Spanje, aangezet van den Jesuiet Wolpoole, om haar te vergeven. Deeze aanslagen hun niet gelukkende, bewerkten zy, in 't Jaar 1601, door Thomas Winter, in Spanje gezonden, eenen inval, daar toe de Paus aan deezen Garnet twee bullen zond, om te voorzien, dat niemand, dan een Roomsche, in de Kroon zou opvolgen. De Koningin dood, en Koning Jakobus met Vrede tot de Kroon gekomen zynde, had deeze, met andere, deeze brandstigting aangeregt, gelyk wy verhaald hebben. Hy had ook, om verzeekerd te zyn over alle de voorn: verraderyen

ryen niet aangesprooken te zullen werden, in't eerste Jaar van deezen Koning eene gemeene vergiffenis, onder het groot Zeegel van Engeland, genoomen, gelyk Koningen, by hunne blyde inkomsten, gewoon zyn in hunne eerste raads-vergadering te geven. In Lentemaand, des Jaars 1605, had hy geschreeven door Guido Faukes, die door Catesbye aan Stanley en den Jesuiet Baldowyn gezonden werd, om last te hebben, dat, op den slag van het buskruid, het Krygs-Volk uit Vlaanderen naar den zeekant mogt gebragt werden, om ten eersten naar Engeland over te steeken, en daar werd toen van Hugo Owen de eed afgenoomen en hem de aanslag ontdekt, dien hy zeer prees en beloofde te vorderen. Toen schreef hy ook aan den Paus en Aquaviva, Overste der Jesuieten, om bevel te hebben, dat zig geene Roomsche in Engeland zouden roeren of iet voorneemen, om den aanslag van het buskruid niet te stooren of daar van agterdenken te geven. In Zomermaand beraadde hy met den Jesuiet Grenewel, en zulks alles in biegt; en, om dat het te lang was op de kniën te liggen, schikte hy, men zou 'er eene wandelende biegt van maken, te zamen besluitende, dat na de slag een uit den Adel, die in 't leeven was gebleeven, tot Beschermer zou verkoozen werden. In de zelve Maand beraadde hy met Catesbye en Tresham over de magt der Roomsche in Engeland, op dat hy den Paus zou kunnen verwittigen, wat magt hy op de been zou kunnen brengen, en schreef, in Oogstmaand, van het buskruid aan den Paus, door den Ridder Sir Edmont Beynam, en zulks niet aan hem als Paus, maar als waereldlyken Prince van Romen; desgelyks aan Baldowyn, Gezant der Jesuieten in Nederland, op dat Owen by den Marquies Spinola bevel zou verzoeken, om, door Catesbye, een Regiment Ruitery te ligten, om hunne gereedschap van Paerden in Engeland te bedekken. In Wynmaand was hy, met de Verraders, vergaderd te

1606.

De Verraders zoeken krygshulp uit Vlaanderen te hebben.

1606. Loughton in Warwyckshire, en bad, by het oopenen van hunne vergadering, den 1sten van Slagtmaand, oopentlyk onder hen, om den goeden uitslag van het voorneemen, de Roomsche zaak raakende. Den 5den, de bestemde dag van het verraad, waren de meeste Verraders te Dunchurche, ten huize van den Ridder Dighbye, onder schyn van eene grote jagt, om dus Volk by een te brengen, oproer te maken, en 's Konings Dogter, daar by t' huis zynde, in hunne handen te krygen. Den 6den zond Catesbye, door zynen Dienaar Bates, aan Garnet de tyding van den kwaaden uitslag, biddende om zyne hulp, om het Land van Walles in oproer te brengen, daar op de Jesuieten Garnet, Grenewel en Hal, elkanderen, in Abinghtons huis, aanzetten om oproer te maken, Grenewel zelfs in Lancaster uitrydende, onder voorgeven, dat door gansch Engeland beslooten was alle de Roomsche de keel af te steeken of op het lyf te loopen, daarom zou ieder in wapenen komen en op zyne hoede zyn. Hy zogt den Jesuiet Hal, die uit vrees wat koeler en vervaerd was, gelyk ook zeekeren Umfre Littelton, en die hem zeiden, dat God over zulk eenen wreeden aanslag moest vertoornd zyn, uit de Schrift en anderzins te bewyzen, dat men, naar de uitkomst van de zaak niet oordeelen mogt; want God had de Israëlieten belasd tegen de Benjaminieten te vegten; Louïs, Koning van Vrankryk, tegen den Turk oorlogende, werd geslaagen en storf van de pest; de Christenen, Rhodes beschermende, werden overwonnen, enz. en dus was dit ook kwalyk gelukt.

Alzo Garnet verlof was gegeven het noodzaaklyke van zyn onderzoek en bekentenis aan zyne Vrienden te schryven, had hy op het wit gelate papier en op den kant, met zap van Lamoenen of Orange-appelen, dat tegen het vuur kan geleezen werden, geschreeven, daar in hy de voorgaande vrywillige bekentenissen voor den Raad loochende; dat

dat hy, door de verkreege vergifnis, van het Spaansche verraad bevryd was, en, door gebrek van Getuigen tegen hem, van het buskruids-verraad zig wel hoopte te verdeedigen, lasterlyk eindigende met de woorden, die Cajaphas omtrend Christus sprak, dat het nuttig is, dat een Mensch sterve, en niet het geheele Volk verlooren ga, daar uit zy zyne verdraajing en intrekking van woorden bemerkten; hy had vry voor den Heere bekend en onderteekend, dat hy overwonnen was, *tanta nube testium*, dat is, met zo veele Getuigen; nogtans zogt hy zig te ontschuldigen van het buskruids-verraad. 1606

Op het geene Garnet dikwils geroepen had, dat men hem toonen zou, waar de Kerk voor Martinus Luther te vinden was? bewyst de plaats, noemt de persoonen, enz. werd hem geantwoord door gelykenis; een klomp louter goud, gevallen in handen van eenen Bedrieger, werd, uit gierigheid, groter gemaakt, vermeerderd en vermengd met andere metaalen, en dus een grotere klomp geworden, behoud hy nogtans altyd uiterlyk eene goud-verwe; nu mogt men vraagen, waar is nu het louter goud, waar is de plaats, enz. het antwoord is, dat het daar uit moet gevonden werden door eenen kloeken Werk Meester, die zulks verstaat, en door de proef van den toetssteen: dus was de waare Kerk te vinden door opregte kunstige Werklieden, dezelve zuiverende met Gods Woord, daar zy lang vermengd en overlaaden was geweest met waereldsche inzigten, veele bygelovige plegtigheden en menschlyke uitvindingen; zo dat God altyd zyne Kerk gehad heeft, dog dat die nu was gezuiverd en gelouterd door den toetssteen van Gods Woord. Gelykenis tusschen eenen klomp goud en de Kerk.

Dit is de korte inhoud der voornaame zaaken, daar van Garnet beschuldigd was, en die hy, zonder pynigen, bekend en genoegzaam betuigd heeft, en daar op werd hem vryheid gegeven te antwoorden.

1606. Hy zeide, dat zyn antwoord meest bestond in vier zaaken; 1. Op de leer: 2. op de Onwillige; 3. op de Jesuieten in 't gemeen; 4. op zig zelven in 't byzonder. Van de leer op twee zaaken; *A*. Van de Æquivocatie zeide hy, dat hunne Kerk alle leugens verbied, en dat de Æquivocatie niet was, om die staande te houden, maar om eenige vraagen met een dubbelzinnig antwoord af te wyzen, gelyk in de gedrukte regts-pleeging breeder te leezen is: *B*. Van de magt, welke de Paus had, om Koningen af te zetten, antwoordde hy daar in maar de gemeene leer der Kerk te volgen, en die leer van 's Paus magt was in 't gemeen by alle Roomsche Princen gehouden zonder tegenspreeken; dog wat hem belangd, hy had altyd onderscheid gemaakt tusschen bannen en afzetten van Princen, en tusschen de hoedanigheid en den staat van zynen Koning en van andere, die eertyds Roomsch geweest en daar na afgevallen waren; en daarom was het geene Simanca en andere Schryvers daar van zeggen, van afgevalle Princen te verstaan. Van de Onwillige bekende hy zelfs, dat de Roomsche, in de eerste Jaaren der Koningin, wel in de Kerken plagten te komen, maar naderhand niet, dat niet was om den bul van Pius de V^de^, maar wegens het verbod der Kerk-Vergadering van Trenthe, en Calvinus liet zulks den zynen ook niet toe. Van de Jesuieten, die van een zo gruwlyk verraad kennis hadden, dagt hy, dat zy ongodlyk deeden zulks te verswygen, voornaamlyk Volk van hunne belydenis zig daar mede bemoejende. Nopens zyne beschuldigingen zeide hy, dat hy den handel met Spanje alleen gevorderd had, om geld voor de arme Roomsche te krygen; zy handelden verder van met een leger in 't Land te vallen, dat hem, toen hy het vernam, mishaagde: maar hy bekende schuld in dat niet geoopenbaard te hebben: want hem was belasd zig daar mede niet te bemoejen, ook niet met het geld, dat beloofd was, om het gevorderde regt van den Koning

Garnet antwoord op zyne beschuldigingen.

Garnet bekend deels schuld.

Koning van Spanje tot de Kroon van Engeland te handhaaven. Meer dergelyke dingen werden verhaald, daar over ook Getuigen gehoord werden, het geene te leezen is in 't gedrukte boek over de regts-pleeging. 1606.

De Graaf van Salisberry zeide hem, dat het eene deerlyke zaak was, dat de Paus, hunne Overste Aquaviva, of hy zelfs, Overste in Engeland zynde, de arme Roomsche eenige dingen beval, daar in zy hem moesten gehoorzaamen, al was het in gevaar van ziel en lighaam; hy vroeg, hoe een Koning onder hen, die zulk eene leer hadden, van zyn leeven kon verzeekerd zyn? derhalven was het tyd voor de Koningen toe te zien, wat zulk Volk in hun Land deed. Hier op antwoordde Garnet niet, maar zeide te wenschen, dat hy nooit van het buskruid gehoord had. De Graaf van Salisberry spreekt Garnet aan.

De Graaf van Northampton, Broeder van den laatsten Hertog van Northfolck, bewees hem zyn ongelyk ook met eene fraaje reedenvoering. De Graaf van Nottingham, Admiraal, vroeg Garnet op het stuk, dat hy zeide de biegt niet te mogen oopenbaaren, als iemand hem biegte morgen den Koning met eenen dolk te willen doorsteeken, of de Biegt-Vader zulks behoorde te swygen: Garnet antwoordde, ja, hy moest swygen. Salisberry vroeg, of hy Grenewel, toen hy hem in de biegt van dat verraad zeide, vrygesprooken had; hy zeide, ja: toen vroeg hy, of hy ook leetweezen toonde, of boete beloofde te doen; hy zeide, hy wilde zyn best doen: daar op Garnet gezegd werd, dat zulks dus niet behoorde te zyn, want geen ontslag zonder berouw behoorde gegeven te werden. De Admiraal van Engeland vraagd Garnet een geschil. De Graaf van Salisberry vraagd over de biegt.

Na dat deeze geschillen lang hadden geduurd, de twaalf Mannen hem schuldig bevonden, en 's Konings Procureur Generaal vonnis verzogt, begon de voorn: Graaf van Northampton eene andere fraaje reedenvoering tot Garnet en de Vergadering te doen, bevattende het geheele verraad, en zeer ge- De Graaf van Northampton maakt eene lange reedenvoering.

1606. geleerd, met veele bewyzen, voorbeelden en reedenen betoogende, hoe eene ongegronde zaak het was, dat de Pausſen voorgeven magt over Christen-Koningen te hebben, die af te zetten en de Onderdaanen te ontſlaan van den eed van gehoorzaamheid en trouw; welke reedenvoering in 't voorn: boek van de regts-pleegingen over deeze Verraders te leezen is, werwaards wy den weetgierigen Leezer wyzen.

Garnet werd ter dood verweezen, den 28 Maert.

Na het eindigen van deeze reeden werd het doodvonnis tegen Garnet uitgeſprooken, en hem van Salisberry gevraagd, of hy nog iet te zeggen had? hy antwoordde, niets, myn Heer, dan hen alle ootmoedig te bidden zyn leeven aan den Koning te beveelen, zeggende, hy was gereed te leeven of te ſterven, naar zynen wil, en hem dienst te doen: en vermits hy daar na nog meer dan eene Maand gevangen bleef, gaf dit oorzaak van hoop, dat hy vry gelaten zou werden; dog wy zullen zyn ſterven verhaalen.

Hy werd ter ſtraf-oeffening geſleept.

Als hy, den 28ſten van Lentemaand, ter dood verweezen was, werd hy, den 3den van Bloeimaand, ter dood-ſtraf gebragt op het West-Kerkhof van St. Paulus Kerk te Londen, daar een ſchavot met eene halve galg opgeregt was. Hy werd op eene ſleede met ſtroo derwaards geſleept, en ſcheen tegen den dood te ſchrikken. De Deekens van St. Paulus en Winchester vermaanden hem tot een vast en leevend geloof in God, met eene waare belydenis van zyne misdaden en eenig ander verraad, dat hy mogt weeten, zyn gemoed ontlastende, berouw toonende, enz. maar Garnet, over hunne vermaaning t' onvreden zynde, bad, dat men hem niet wilde kwellen, hy was ſtandvastig: daar na vroeg hem de Aanſpreeker van Londen, of hy iet tot het Volk te zeggen had, het was nu tyd geveinsdheid af te leggen? hy zeide, zyne ſtem was ſwak en zyne kragt vergaan; maar tot die by hem op het ſchavot ſtonden zeide hy, zyn voorneemen was kwaad, en het

Zyne belydenis voor zynen dood.

ſtuk

ſtuk zou wreed geweest zyn, zo dat hy 'er eenen 1606.
gruwel in zyn hart van gehad zou hebben, had het buskruid gewerkt: verder zeide hy, dat hy daar van maar in 't gemeen kennis had gehad van Catesbye, en dat hy het niet ontdekt had, was zyne misdaad; maar wat hy in 't byzonder daar van wist, was hem in de biegt verklaard; maar de voorn: Aanſpreeker bad hem te denken, hoe de Koning onder andere vier ſtukken, onder zyne hand geteekend, had; 1. Dat de Jeſuiet Greneway hem het verraad verhaald had, niet als eene misdaad, maar als eene zaak, hem bekend, by wyze van beraading: 2. dat Catesbye en Greneway t' zamen tot hem kwamen, om te beſluiten: 3. dat hy, over de byzonderheden van het verraad, met Greneway in Esſex gehandeld had: 4. dat Greneway hem gevraagd had, wie 's Lands Beſchermer zou zyn? daar op hy geantwoord had, men zou daar op letten, als de ſlag geſchied was; deeze dingen waren meer dan eene enkele biegt, en bleeken uit zyne hand-teekening: hy antwoordde, dat hy onderteekend had, was waarheid, en hy bekende wel, te weeten, dat hy te regt verweezen was, om dat hy het zyne Majeſteit niet ontdekt had, en bad daar over vergifnis van zyne Majeſteit. Hier na werd hy op den kant van het ſchavot gelegd, om oopenbare belydenis voor het Volk te doen, en ſprak; goede Lands-Lieden, ik zy hier gekomen op deezen H. Kruisvindings dag, om alle de kruisſen van myn leeven te eindigen! de oorzaak van myn ſterven is ulieden niet onbekend! Ik beken den Koning misdaan te hebben, en het is my leet, zo ver ik daar in ſchuld heb, dat is, dat ik het verraad verſweegen heb, en daar over bid ik vergifnis! Dit voorgenoome verraad tegen den Koning en den geheelen Staat was, voorwaar! bloedig, en het zou my zelfs gegruwd hebben, was het volbragt; het is my hartlyk leet, dat ooit eenige Roomſche zulk een wreed voorneemen gehad hebben. Toen zig omkeerende,

Reedenvoering van Garne.

zogt

1606. zogt hy eene Anna Vaulx te veronrschuldigen, zeggende, dat zulk eene eerwaerdige eedele Vrouw betigt was van met hem getrouwd te zyn, of nog erger; maar hy betuigde in tegendeel, dat zy eene deugdlyke Juffer, en voor hem eene zuivere Maagd was. Nopens 's Paus bullen, Beynhams reis naar Italiën en het buskruids-verraad, beriep hy zig op het regts-geding en zyne belydenis daar over, want alles, dat hy onderteekend had, was waaragtig.

Hy toond eenige hoop van genaade te hebben.

Hy, toen voor de ladder knielende, vroeg, of hy tyd tot bidden mogt hebben, en hoe lang? hem werd gezegd, zo lang hy wilde: het scheen of hy niet aanhoudende of ernstig kon bidden, de vrees voor den dood of hoop op genaade hem bekommerende, want hy dikwils stil hield, zig omkeerende en omziende: als hy opstond en de Aanspreeker hem ongerust zag, als of hy eenige genaade verwagtte, zeide die, hy moest zig of zyne ziel niet bedriegen; hy was daar gebragt, om te sterven, en sterven moest hy daar, hem biddende in zyn laatste uur niet dubbelzinnig te zyn; en zo hy nog iets zorglyks voor den Koning of zynen Staat wist, behoorde hy dat nu te zeggen: Garnet antwoordde, het was nu geen tyd van dubbelzinnig te zyn, hy had zyne meening gezegd, en meer wist hy niet. Ter ladder opgaande, begeerde hy, men zou hem waarschuwen, eer men hem afstiet; men zeide hem, hy moest niets, dan den dood, verwagten: hy antwoordde, ik beveel my aan alle goede Roomsche, en bid God den Koning, de Koningin, derzelver Kinderen, en de Heeren van den Raad te bewaaren; het is my leet, dat ik geveinsd met hen omgegaan heb; maar ik meende niet, dat zy zulk een getuigenis tegen my hadden, voor dat zy my die toonden: ik hield het my voor grotere eer te bekennen, dan daar van te beschuldigen; en van mynen Broeder Greneway wenschte ik, dat de waarheid geweeten was, want hy is boven verdienste beschuldigd; ik zou hem niet beswaard hebben,

Zyne bekentenis op de ladder.

had

had ik niet wel geweeten, dat hy ontvlugt was. Ik bid God, dat de Roomsche om my niet kwalyk mogen vaaren, en waarschuw hen allen zig te wagten van eenigerhande verraderyen, wederspannigheden of oproeren tegen den Koning. Hier na begon hy te bidden, en, zig kruissende, zeide hy; *In nomine Patris*, &c. en tot Maria biddende, *Mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu mea malo protege & hora mortis suscipe!* daar na, *in manus tuas, Domine, commendo spiritum meum!* vervolgens een kruis makende, *per crucis hoc signum fugiat procul omne malignum; insige crucem tuam in corde meo, Domine!* toen herhaalende, *Maria, Mater gratiæ*, &c. werd hy van de ladder gestooten: zy lieten hem zo lang hangen, tot hy dood was, en daar na werd hy gevierdedeeld: veele byzonderheden van zyn bedrog en slegt gemoeds-gestel werden in den brief van den geleerden Casaubon, geschreeven aan Fronton Duceus, verhaald. 1606. Zyne laatste gebeeden.

Dit was het einde van dat verraad in Engeland, dat in Nederland en elders, wegens de afgryslyke gruwlykheid, niet geloofd werd, de Roomsche zeer beschaamd zynde, dat men den waaren Godsdienst door zulk eene moordadigheid zou willen vorderen; wegens deeze ongelooflykheid zyn wy in dit stuk wydloopiger geweest, dan het paste. Veele Roomsche Leeraars in Nederland en elders, het niet kunnende gelooven, riepen op hunne preedik-stoelen, dat het een werk der Hervormden, of, op zyn best, der ieverigste onder hen, Puriteinen genoemd, met hulp der Fransche en Hollanders, was; en dat zy 'er eenige Roomsche mede ingetrokken hadden, om hun stuk te bedekken: dog geen een van dit volk is verdagt geweest hunnen Prince, om den Godsdienst, te willen dooden. Veele Roomsche schaamen zig over het verraad van het buskruid.

Men heeft in 't gemeen in Engeland beslooten, dat men den 5den van Slagtmaand, O: St: zynde de dag, dat het verraad ontdekt werd, jaarlyksch, ter eeu- Een plegtige dag, ter gedagtenis der ontdekking van dit verraad, ingesteld.

1606. eeuwige gedagtenis zou vieren en Gode in de Kerken danken.

De Medepligtige in Nederland werden den Koning geweigerd.

Alzo men uit de regts-pleegingen over dit verraad bevond, dat de Ridder Willem Stanley, Hugo Owen, en de Jesuiet Baldowyn, in Nederland, medepligtig waren, deed de Koning, door zynen Hofgezant te Brussel, den Heere Edmonts, den Aards-Hertog verzoeken, dat deeze hem mogten gezonden werden, zo om die met de andere gelyk te stellen, als uit aanmerking van de Nabuurs vriendschap, die de Vorsten elkanderen behooren toe te draagen, als men hen naar het leeven staat: dog zy werden, schoon, door des Gezants behendige naerstigheid, onder zeekere handen gevangen gesteld, niet gezonden, hoewel het gebore Engelsche Onderdanen waren: het werd afgeslaagen, om dat zy Dienaars des Konings van Spanje waren, daar het regt van Inboorlingen hadden, om den Godsdienst uit hun Vaderland geweeken, hun van 's Konings Moeder, de Koningin van Schotland, aanbevoolen, nu hun geheimen betrouwd, daar in 's Konings dienst waren, en Hugo Owen, in Oogstmaand, naar Spanje gezonden: daar werd toen gezegd, dat Owen, in Spanje gekomen zynde, werd aangesprooken door de Geloofs-Onderzoekers, die veel op hem te zeggen hadden, en welker regt en magt voor alles moet gaan, en voor alle andere misdaden beantwoord zyn: zy verzogten insgelyks, dat hun eenige Nederlanders, tegen welke de Koning grote beswaarnis van ontrouw had, uit Engeland overgezonden werden.

Mendoza in Engeland gezonden, om agterdenken omtrend Spanje en den Aards-Hertog weg te noemen.

Vermits uit de voorsz. regts-pleeging ontdekt was, dat deeze Verraders zo zeer verstand hielden in Romen, Spanje en Nederland, werd in 't gemeen in Engeland gedagt, dat zy alom eenige kennis van het verraad hadden, zommige, schoon niet alle, en ook niet volkoomen, denkende, dat 'er de Marquies Spinola eenig gereedschap toe maakte, te meer, om dat het Spaansch Krygs-Volk zo lang

te

te Doeveren lag: dog Don Johan de Mendoza, 1605
Marquies van St. Germain, was, in Bloeimaand, in Engeland gezonden, om den Koning over deeze zyne verlossing geluk te wenschen, meer andere zaaken te verontschuldigen en dit agterdenken weg te neemen.

Heeren in Engeland die verdagt waren, werden op boete gesteld.

In Engeland waren nog eenige grote Heeren, als de Burggraaf van Montagu en de Baanderheeren van Mordant en Sturton, gevangen, verdagt, dat zy, Roomsch zynde, van het verraad kennis mogten gehad hebben, om dat zy op den bestemden dag niet tot de Raads-vergadering gekomen waren; dog vermits Montagu te vooren verlof verzogt had, werd dien opgelegd in zyn huis te blyven: de een Baanderheer werd in zes- en de ander in vierduizend mark sterlings, en gevangenis naar 's Konings gelieven, verweezen. De Graaf van Northumberland, uit het oude Geslagt van Perçye, die zynen afkomst vorderd van de Hertogen van Braband, uit eenen Joselin, Zoon van Braband, en getrouwd was met de Zuster van wyle den Grave van Essex, 's Konings Raads-Heer en Ridder der Jartiere, een voortreflyk ryk Heer, werd ook zeer verdagt gehouden, om dat Thomas Perçye, een der voornaamste Verraders, eenigzins van zyne maagschap en zyn Rentmeester was. Deeze gevangen gesteld zynde, stond zeer op zyne onschuld, regt verzoekende, en werd, den 8den van Hooimaand, voor het regt gebragt in de Kamer Stellata, daar men alle hooge, dog niet lyfstraflyke, zaaken afhandeld. Veele reedenen, die groot nadenken gaven, werden tegen hem voortgebragt; maar hy kon van niets byzonders overtuigd werden; nogtans werd hy daar over, door de voornaame Raads-Heeren en Regters, gevonnisd, dat hy zou afstaan van alle zyne ampten en bedieningen, tot boete betaalen dertigduizend ponden sterlings, en altyd, of naar 's Konings gelieven, gevangen blyven. Veele dagten, dat zulks toen het beste was, wegens het gevaar,

De Graaf van Northumberland verdagt.

1606. dat hy, een voornaam en ryk Persoon, van veel aanhang zynde, en dus op zyne onschuld staande, zig mogt belgen, en het naderhand zoeken te wreeken, schoon hy nooit belydenis van den Roomschen Godsdienst deed, en veel minder agterdogt gaf.

Plakaat in Engeland tegen de Jesuiten.

»In Engeland werd afgekondigd, dat alle Jesuieten, Priesters en Kweekelingen, voor den 1[iten] van Hooimaand, uit Engeland zouden trekken, zonder weder in te komen, of dat zy als Veraders zouden gedood werden, en dus trok eene grote meenigte weg, aan welke de Paus in Nederland een aalmoes van tweeduizend dukaten zond.

Stephanus Botschkay werd Vorstin Zevenbergen.

Eer wy tot de Nederlandsche geschiedenissen wederkeeren, zullen wy iet van Hongaryen, Poolen en Sweeden verhaalen. In 't voorgaande boek hebben wy den inlandschen Oorlog in Zevenbergen en Hongaryen verhaald, en hoe daar de Wederspannige, of het gemeene Landschap, Stephanus Botschkay tot Vorst hadden opgeworpen, om den overlast der Duitsche Regeering te wederstaan; liever aanvaerdende de bescherming des Turks, die hun beloofde in hunne vryheden en Godtsdienst te beschermen, dan langer te dulden den overlast, dien zy daaglyksch meer moesten lyden van 's Keizers gemuitineerd en onbetaald Krygs-Volk, dan van de Turken, met welke zy Vrede verkreegen; des het inlandsh Krygs-Volk, de Heydukken, met het gemeene Volk, dat zig uit armoede en groten nood in den Kryg begaf, het gansche Land afliepen. Die van Hoog- en Neder-Hongaryen volgden die van Zevenbergen, en vielen in Stiermakt, Moraviën, en de byliggende Landen, zelfs tot in Oostenryk, de Dorpen rondom Weenen afloopende: zy bezetten de sterke en welgeleege Plaatzen, die zy innaamen, sterk, en kreegen groten aanhang; zelfs vielen veele Eedelen en Heeren, wier Voor-Ouders, en zy zelfs, zig wel eer dapper tegen den Turk gedroegen, als de Graaf van Serin, de Hee-

ren

ren Nadaſti, Budian, en andere, hun toe. Botschkay handelde met de Turken van elkanderen gunſtig te zyn, en dat elk voor zig zou behouden wat hy van de Keizerſche nam. 1606.

Botschkay bied Vrede aan Hongaryen.

Botschkay bood in 't eerst Nicolaas Baſta, 's Keizers Overſten, allen Vrede aan, zo men hem, zyn leeven lang, Zevenbergen liet genieten, en dat in Hongaryen een geboore Hongaarsch Overſte tot Gouverneur geſteld, alle het vreemd Krygs-Volk geweerd, het inlandsch wel betaald zou werden; de Keizer zelfs te Presburg by zyne Land-daagen zyn, en in zyn afweezen van Hongaarſche geregeerd werden; in den Land-Raad maar een Bisſchop zitten, om als Opperſchryver te dienen, en zy alom vryheid van Godsdienst genieten zouden; zo zy dit wilden toeſtaan, zouden zy eenen Vrede met den Turk middelen, enz. maar dit verzoek werd in 't eerst niet gehoord, waar door deeze Wederſpannige daaglyksch meer overwinning verkreegen: des de Turk Gran met alle magt weder belegerde, en nam, den 24sten van Herfstmaand, des Jaars 1605, den S^{t}. Thomas berg en andere Sterkten in, daar wel negenhonderd van 's Keizers Volk verſlaagen werden, daar onder de Graaf van Ottinghen: den 2^{den} van Wynmaand ondermeinden en beſtormden zy het Kaſteel, daar door het Guarnizoen tegen den Gouverneur, den Grave van Dampierre, opſtond, willende het overgegeven hebben, welken zy, hun geen gehoor gevende, gevangen zetten, verdroegen zelfs, den 4^{den}, met den Turk en gaven die Stad over, daar de Keizer wel zeventig ſtukken Geſchut en veel voorraad verloor. Veele van het Krygs-Volk, van 's Keizers ſtrengheid ſtraf vreezende, bleeven den Turk dienen, en veele der overige, die de overgaaf hadden toegeſtaan, werden onthalsd, gehangen, afgezet, en anderzins geſtrafd, en Dampierre werd ook gevangen. De Keizer en 't Chriſtenryk verloor hier door veel.

Gran van de Turken genoomen, den 4 October.

Hier op maakten de Vayvoden van Moldaviën

1606. en Walachiën Vrede en verbond met Botschkay, die nu in Zevenbergen zynen zeetel had, en met eenige duizend Mannen ten dienst der Hongaren trok, om die mede aan hunne vryheid en Vrede te helpen, latende Sigismund Rogase als zynen Stadhouder, en beveelende aan Elias Haskye de onderhandeling van Vrede met den Aards-Hertog Matthias, aan welken de Hongaren zonden, verzogten hem tot hunnen Koning, dat hy te Weenen of Presburg zyn verblyf zou houden en de Regeering aanneemen; zo zy het van hem niet konden verwerven, wilden zy zig eenen anderen Koning verkiezen. Hier over allerlei swaarigheden meer overvallende, verkreeg men wederzydsch allengs wat nadere bewilliging, en ondertusschen maakten zy stilstand van wapenen, om het gemeene Land en arme Volk wat te verkwikken.

Sigismund, Koning van Poolen, trouwt Constantia van Oostenryk, zyner Vrouws Zuster, den 11 December.

Den 4den van Wintermaand, des Jaars 1605, nam Sigismund, Koning van Poolen, enz. zig ter tweede Vrouwe Constantia van Oostenryk, Zuster van zyne overleede Huisvrouw, welke hem, in Bloeimaand, des Jaars 1595, eenen Zoon, Vladislaüs, gebaard had, zynde beide Zusters der Koningin van Spanje en verlate Huisvrouw van Sigismundus Battori, te vooren Vorst van Zevenbergen, welke zig op deeze haare Zusters bruilofd mede bevond: dit huwlyk geschiedde met schikking van den Paus, zynde de meeste Poolsche Eedelen, byzonder de hervormde, daar over zeer t' onvreeden, reekenende het voor bloed-schande, gelyk ook de verstandige Heer Kançelier, Johan Samoisky, in dit Jaar gestorven, altyd klaagde, dat het Huis van Oostenryk, boven alle andere Geslagten, met bloedschandlyke huwlyken besmet was; des hy 'er Gods straf over vreesde. Deeze bruilofd geschiedde met uitneemende pragt: de Bruid reed in Cracowen in eenen vergulden waagen met agt paerden, haare Moeder en voorn: Zuster by haar zittende: den 11den werd zy in de Kerk geleid door de Gezanten

van

van den Paus en den Keizer, den Aards-Hertog Maximiliaan, haare Moeder en Zuster, 's Konings Zoon, de Princes van Sweeden, 's Konings Zuster, en den Gezant van Demetrius, Groot-Vorst van Muskoviën. 1606.

Hertog Karel, verkoore Koning van Sweeden, die Rigia meende te belegeren, werd, den 27sten van Herfstmaand, des Jaars 1605, van de Poolen geslaagen door den Heere Johan Karel Chotkiewits, daar de Vorst van Lunenburg en Kapitain Linderson, met eenige duizenden, dood bleeven; Hertog Karel gekwetst zynde, ontkwam met den Grave van Mansfelt.

Hertog Karel van Sweeden werd, door de Poolen, by Rigia geslaagen.

In deezen Winter is in de Nederlanden, nopens de Krygs zaaken, niets gebeurd, dan dat wederzydsch de Guarnizoenen allerhande aanslaagen tegen elkanderen voornaamen, als op Nuys, Grave, Erkelens en Deventer, voor al toen het ys lag; dog het heeft niet veel uitgewerkt, en de vrees daar voor hield Spinola langer in Nederland, dan hy gedagt had, zo dat hy eerst in Louwmaand te post, door Vrankryk, naar Spanje reisde, en werd, door ziekte, op den weg verhinderd. Hy vond by den Koning van Spanje meer gebrek aan geld, dan hy gehoopt had, door slegte neeringen in Spanje, om dat de Oost- en West-Indische scheepen niet wel aangekomen waren: ook had de duure tyd in Spanje byna alle de Spaansche zilvere Realen doen uitgeven voor koorn, dat daar uit Vrankryk, Engeland en andere Landen kwam, zo dat men in Spanje, dat boven andere Landen vol zilver plagt te zyn, meest kooper geld moest gebruiken.

Spinola reisd naar Spanje, om geld.

In deezen Winter is de Krygs-Raad in 's Hage vergaderd, om te oordeelen over den gevangen Bevelhebber en de Kapitains van Lingen: in dien Raad waren de Graven Hendrik, Ernest en Johan van Nassau, de jonge Graaf van Solms, Amery van Lier, Gouverneur van de Willemstad, Engelsche en Schotsche Kollonels, met eenige Ritmeesters en

Vonnis des Krygs-Raads over den Gouverneur en de Kapitains van Lingen, den 11 Februarys

1606. Kapitains, zynde Wernaer du Bois Voorzitter. Zy waren bescheiden den laatsten van Louwmaand, en hebben, na lange en veele vergaderingen, niet wel kunnende over een komen, en zeer verleegen zynde, hoe het te schikken, eindlyk, den 11^den^ van Sprokkelmaand, na lange en harde twistingen, meer dienende ten gelieve en ter stilling van het Volk, als anderzins, alzo 'er door het gansche Land, en in alle Steden, onder de Gemeente, over deeze schielyke en onverwagte verandering, gene kleine beroerte was, dit vonnis uitgebragt, dat Maerten Cobbe, Bevelhebber, en Jan de Witte, Kapitain van Lingen, zouden werden afgezet en onbekwaam verklaard, om zulk éenen staat meer te bedienen; en Albrecht van Ittersum, Drossaard, Jan Ruisch, Jan van Dyck, Ernst Mellinga, Nicolaas Audaert, Kapitains, en Intema, Luitenant, zouden werden afgezet, en moeten dienen onder de Kompagniën, die men hun aanwyzen zou, om meer vordering te mogen verdienen. Dit vonnis is den Drossaard en Kapitains in de gevangenis door den Krygs Raad wel voorgeleezen, dog naderhand, zy 'er uit zynde, door Prince Maurits verzagt en vernietigd; maar de Bevelhebber Maerten Cobbe, dien nooit vonnis voorgeleezen werd, is, om verscheide reedenen, nóg een Jaar in de gevangenis gehouden, en ten laatsten door Prince Maurits daar uit ontslaagen en op vrye voeten gesteld, om de Landen weder met de wapenen te mogen dienen, zyne vordering verwagtende.

Nog hebben de byzondere Gewesten der vereenigde Landen, in den Winter, hunne bewilligingen opgebragt, volgens het verzoek des Raads van Staten, gedaan den 10^den^ van Slagtmaand laatstleden, dat Gelderland met Zutphen, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Over Ysfel en Groningen met de Omlanden, wilden inwilligen de verdeeling der lasten in den staat van Oorlog, bedraagende zesmaalhonderd tienduizend guldens 's maands,

en

en dat zy dit in geld wilden aanneemen, en dien volgens hunne Kompagniën voltallig houden, of dat de Raad het geene te kort komd elke 3 Maanden by belasting op de gebreekige zal mogen verhaalen: dat zy verder wilden bewilligen eens zesmaal honderdduizend guldens tot de kosten van het leger; vyfmaal honderdduizend guldens tot de vesting-bouw; driemaal honderdduizend guldens tot betaaling van Engeland; viermaal honderdduizend guldens tot de aanhouding der vry- en geleid-gelden en onderstand der Admiraliteit; dat zy voor de Drenthe wilden bewilligen agtduizend guldens 's maands, en aanhouden de schattingen van Braband, Vlaanderen, Over-Maas, Over-quartier van Gelre, Lingen en andere Landen, mitsgaders den gemeenen last op het zout van den Panneman, en de vry-geleid-brieven, en dat zy, ter weering van alle verwarringen, de bewilligingen wilden schikken naar de eischen. Zy verzogten ook zuivering van alle de overschotten van het Jaar 1599 tot 1605 ingeslooten, naamlyk, van het geene minder bewilligd of betaald was, dan de eischen waren geweest, by hen begroot op zeven millioenen guldens, daar tegen de Gewesten nogtans verscheide vereffeningen hadden.

1606.

Vordering van middelen, onder de vereenigde Gewesten.

Hier na is 'er gearbeid, om het bewilligde te doen afvorderen en Krygs-Volk te ligten, daar over verscheide gedagten zyn gereezen, de een Volk uit Duitschland, de ander uit Vrankryk, de derde binnen 's Lands, ter versterking der Kompagniën willende aanneemen: en na dat de ligting van nieuwe Fransche Regimenten niet goed gevonden was, mooglyk uit wangunst, en om te breeken het gezag der geene, die reeds de Duitsche ligting vervaerdigd hadden, heeft men de binnenlandsche ligting aangenoomen, te meer, om dat eenige der Staten van toen af meer gezind waren tot eenen verweerenden als beleedigenden Oorlog, daar tegen nogtans eenige Gewesten zeer waren;

Besluit op het ligten van Krygs-Volk.

1606. dog het bleef by de binnenlandsche ligting en volmaking der Vaandelen, die beide laat kwamen, des men wederkeerde tot de Fransche ligting en versterking; dog te lang gewagt hebbende, konden de Fransche Kompagniën niet volgemaakt werden, vermits de ligting, die de Koning van Vrankryk daar deed tegen den Hertog van Bouillion. Uit Engeland en Schotland kwam weinig Volk, tot voltalligmaking der Kompagniën; en alle de Nederlandsche Officiers, in Duitschland gezonden, kwamen zonder Volk te rug, vermits de grote ligting, die daar alom geschiedde om den Oorlog van Brunswyk. Dit deed eindlyk de onwillige Gewesten mede besluiten, uit zorg, tot den verweerenden Oorlog voor het aanstaande Jaar, vermits de onzeekerheid, of de Brunswyksche Oorlog lang duuren zou, en of men dat Volk in Nederland zou kunnen brengen; desgelyks of de Fransche te krygen zouden zyn: dog de Staten Generaal troostten zig met de hoop, dat, zo de beide Oorlogen bleeven duuren, 'er wel vreemde gevolgen uit mogten voortkomen, vermits de Spanjaard gaerne alom, daar hy spel ziet, zynen voet by den eenen of anderen zet, om 'er voordeel uit te trekken, gelyk deels gebeurde; want de Aards-Hertog den Koning van Vrankryk gewapend op zyne Grenzen ziende, zond terstond Don Louys de Velasco derwaards met Voet-Volk en tweeduizend te Paerd, om Limburg en Lutzenburg te bezetten, biedende zynen dienst aan de beide oorlogende Partyen.

De vereenigde Landen wapenen zig ter Zee.

De vereenigde Landen meer geluk ter Zee vindende, den Aards-Hertog met veel Volk en zyne Steden sterk ziende, zo dat 'er weinig op te winnen was, hebben besloten geduurig Oorlogsscheepen op de kusten van Spanje te houden. Zy verstonden, dat eenige Hollandsche scheepen, die in West-Indiën om zout uitwaren, ontmoet hadden agt Spaansche Gallioenen, die in den voorgaanden Zomer van St. Lucar uitgevaaren waren, om te Karthagena

gena

gens het zilver van Peru, en in Terra-Firma de Couchenille, te laaden, naar de Havana te voeren en van daar met de Vloot van Nieuw Spanje en Mexico naar Spanje te komen. Deeze besprongen zeven Hollandsche scheepen; dog alzo de Vice-Admiraal der Spaansche door den Hollandschen Admiraal aan boord was geklampt, raakten zy beide in den brand; en de andere elkanderen met schieten beschaadigd hebbende, zyn de zeven Spaansche te Karthagena aangekomen, daar van maar vier bekwaam gevonden werden, om 's Konings geld naar de Havana te voeren: het zelve gelaaden hebbende, zyn zy, in Slagtmaand, des Jaars 1605, afgevaaren, en 'er is niets anders van vernoomen, dan dat zy, met den schat, de laadingen en het Volk vergaan zyn: de drie andere, die niets van 's Konings zilver innaamen, kwamen nog schaadloos, meest zonder masten, in Lentemaand in de Havana. 1606.

Vier scheepen van Peru, met zilver gelaaden, verdrinken.

In Spanje werd, om deeze Vlooten van de Havana derwaards te geleiden, eene sterke Vloot toegereed, onder den Admiraal Don Louys de Fayzardo, die in Zee, omtrend het Land, daar men het zout haald, eenige Hollanders ontmoette, welke hy nam, verbrandde eenige en voerde de andere mede. het meeste Volk van zommige scheepen aan het Land zynde; de andere heeft hy gevangen, deels opgehangen, en deels naar Spanje gevoerd en wreed geregt: ook nam hy eenige Engelsche, die hem niet wederstonden, voerde het Volk in Spanje en zette die op de Galleijen; het Volk van een Engelsch schip, dat zig te weer stelde, bond hy rug aan rug, en worp ze in de Zee: hy kreeg ook den Kapitain Daniël Moucheron met zyn schip en hong hem, met zyn Volk, aan de Reede op; dog zyne scheepen kreegen ook ongeluk eer zy t' huis kwamen.

Don Louys de Fayzardo neemd Hollandsche Zoutscheepen.

Deeze tyding noodzaakte de Admiraleiten der vereenigde Landen met de Staten Generaal te handelen, dat eene goede Vloot Oorlogs-scheepen uit-

De vereenigde Landen zenden Oorlogs-scheepen naar de Spaansche kusten.

1606. uitgezonden mogt werden, om de Spaansche Zeekusten te bezetten, en op de West-Indische Vlooten te wagten, of die voor dit Jaar te rug te houden, oordeelende, dat hun daar aan veel geleegen was. Ten dien einde gaf het tienjaarig Gezelschap van Oost-Indiën, hoorende, dat te Lissabon eene sterke Vloot van Karacquen werd toegerust, om de Nederlanders en Engelsche gansch uit Oost-Indiën te verdryven, eer zy 'er meester van de Portugaalsche Sterkten waren, voor dat Jaar honderd en vyftigduizend guldens, om die Vloot te Lissabon in te houden of te bestryden, daar toe vierentwintig Oorlogs-scheepen in Holland en Zeeland gelasd werden, als mede, om 's Konings Vloot, uit West-Indiën komende, na te zetten, of hen bevreesd te maken, om met den schat te komen, gevende nog allerhande bestellingen aan Vrybuiters, om deeze Vloot by te staan, en waarschuwende alom alle Schippers en Kooplieden, door Plakaten, van hun voorneemen;

Plakaat der Staten Generaal, tot waarschuwing van op Spanje niet te vaaren.

Alzo de Koning van Spanje, door zyn bevel van den 30sten van Wynmaand jongstleeden, aan alle Volken, die wilden, zo wel van de vereenigde Landen als andere, voor 11 Maanden had toegestaan tarw, garst, rog, en alle andere eetbare waaren, in Spanje te mogen voeren, dat zy alleen gedaan hadden, om eene meenigte van scheepen, Scheeps-Volk, Geschut, en ander gereedschap, tot toerusting van scheepen noodig, in Spanje te trekken, en daar, onder eenigen schoonen schyn, aan te houden, om als eene Vloot tegen de Nederlanden te gebruiken en het Volk dan op de Galleijen te werpen, gelyk zy wel eer gedaan hadden, waarschuwden zy, om dit voor te komen en het Spaansche voorneemen te breeken, een ieder, van wat staat of rang hy was, zig te onthouden eenige graanen of andere goederen naar Spanje te voeren, op verbeurte van, agterhaald zynde, voor goeden prys verbeurd te zyn, volgens de plakaaten, op dit stuk

te

te vooren afgekondigd: daarom de Heeren Staten Generaal der vereenigde Landen aan deeze Vloot, onder andere, uitdruklyk belasd hebben, by alle mooglyke middelen den toevoer van graanen en andere noodwendigheden op Spanje en Portugal te verhinderen, gelastende, dat deeze waarschuwing alom zou werden aangeplakt, op dat niemand mogt voorgeven hier van onkundig te zyn, en elk zyne schaade verhoeden. 1606.

Guiliam de Soete, Heer van Haultain, Admiraal van Zeeland, was tot Admiraal, en Reynier Klaassen van Amsterdam, tot Vice-Admiraal gesteld, met andere kloeke Scheeps-Kapitains, als Legier Pietersz., Hans de Wale Cruyck, Mooi Lambart, Gerbrant Janssen en andere, en zeilden uit Zeeland den 24sten van Louwmaand, des Jaars 1606. Door gebrek aan wind geraakte de Vloot langzaam in Zee, dog kreeg, onder Spanje en de Eilanden, goede buiten van zuiker, en andere dingen, die zy naar huis zonden: zomtyds voeren zy in Spanje aan Land en beroofden de Dorpen en eenige Kasteelen. In Galissiën plunderden zy Dabedra en Vagona; dog eenige van hunne scheepen leeden schaade door wind en vuur: eindlyk verstaande, dat de Karacquen van Lissabon, die naar Oost-Indiën bereid waren, ontwapend werden, en dat eenige tot Oorlogs-scheepen bereid waren, dat ook de West-Indische Vloot met 's Konings geld, vermits het verlies der vier verdronke scheepen, daar van wy verhaald hebben, niet te wagten was, dagt hun goed, hebbende deels volvoerd daar toe zy uitgevaaren waren, weder te keeren, eenige scheepen leeftogt ontbeerende, en de scheepen met leeftogt, hun uit Holland en Zeeland gezonden, door tegen-wind niet toegekomen zynde, en voeren, in 't begin van Zomermaand, naar huis, ververschten, den 12den, zig in 't Eiland Wicht, en zestien of agttien scheepen keerden, den 16den, in Zeeland te rug; eenige bleeven nog agter, by welke Jan Adriaansz. Kant, met de leeftogts-scheepen

De Heer van Haultain vaard, als Admiraal, naar de Spaansche Zee, den 24 January.

De Hollandsche Vloot keerd uit de Spaansche Zee, haar voorneemen deels volbragt hebbende, den 16 Juny.

1606 pen uit Holland gevaaren, zig voegde, de Spaansche kusten genoeg bezettende en de haaven benauwende.

Don Louys de Fayzardo komd, met vierendertig Gallioenen, te vergeefsch in Zee.

Als nu de Hollandsche Oorlogs-scheepen meest naar huis waren gevaaren, is de Spaansche Generaal, Don Louys de Fayzardo, weder met vierendertig Gallioenen uit Lisśabon gekomen, en eene wyl in Zee geweest, niets byzonders uitregtende; dog agt Gallioenen van St. Luçar, naar de Havana vaarende, om het overige van den schat te haalen, geleid hebbende, vertrok hy weder naar Lisśabon.

De vereenigde Landen rusten weder eene Vloot uit, den 1 September.

Op de tyding in de vereenigde Landen, dat de Vloot met koopmanschappen en zilver uit West-Indiën gelasd was in Herfstmaand te komen, hebben zy besloten weder eene Vloot van Oorlogs-scheepen uit te reeden, om in Oogstmaand uit te vaaren, tot schaade van Spanje, en om hun geluk op de Indische Vloot te zoeken, of die te bekommeren, of te noodzaaken met moeite en kosten in Spanje Oorlogs-scheepen uit te reeden, het welk hun daar, door gebrek aan Scheeps-Volk, kostbaar en moeilyk vald, dewyl hunne scheepvaarden in Europa meest vergaan zyn, des zy de scheepen veel met Slaaven, Mooren en vreemde moeten bemannen.

Uit Nederland voeren ook veele byzondere Vrybuiters uit op Braziliën, Canariën en andere Eilanlanden, en veele kreegen goede buiten.

De Stad Brunswyk werd, in Herfstmaand, van den Hertog aangetast.

In Brunswyk had Hertog Hendrik Julius over lang meer regts-gebied over de Stad Brunswyk gevorderd, dan zy hem wilde erkennen. In veele Plaatzen in Duitschland bevond men, dat de Vorsten van veele Ryks- en andere Steden veele Heerschapsregten, welke hunne Voorzaten te vooren, by gebrek aan geld, aan de Steden verkogt hadden, vorderden, en dergelyke twist was hier ondergemengd.

Beschryving van Brunswyk.

Brunswyk is eene grote sterke Stad, de Hoofdstad van het Saxensche deel, eene der vrye Ryks-

Steden:

Steden. De voorn: Vorst zogt zig van dezelve volkoomen Meester te maken, tot welk einde hy eenigen tyd zyn Land-Volk had in de wapenen doen oeffenen, meer Krygs-Volk daar toe vergaderd, en dat omtrend de Stad gemonsterd, zyn Huis en Kasteel Wolffenbuttel niet ver van daar geleegen zynde, en zulks onder voorgeven van zyn Land te beschermen tegen den Marquies Spinola, die de Stad Lingen met een sterk leger ingenoomen had. Den 16^den^ van Wynmaand, des Jaars 1605, maakte de Hertog eenen behendigen aanslag met twee of drie Hessensche waagens, bedekt en vol Soldaten, en dus overmeesterde zyn Volk eene Poort, zyn ingekoomen en hebben de beide zyden der wallen ingenoomen: maar alzo de Stad dubbele gragten en wallen heeft, hebben zy zelfs de Binnen-Poort gesllooten, op dat hen de Burgers niet overvallen zouden, voor dat zy sterk genoeg binnen waren. Vermits ter zelver uur alle de Burgermeesters en Hoofden der Stad in de Kerk waren, met de begraafnis van eenes Burgermeesters Vrouw, kon de alarm zo schielyk niet in de Stad zyn; maar des Hertogs Volk was reeds meester van de buiten-wallen, had het grote en kleine Geschut, dat zy daar vonden, tegen de Stad gekeerd, en, tot grote verschrikking der Burgery, in de Stad geschooten; dog eindlyk de Burgery in de wapenen gekomen zynde, verzogten de Burgermeesters de Brouwers-Knegts, die 'er zeer veele waren, de Stad te helpen, welke daar toe, op belofte van goede beloonning, bewilligden: en alzo de eerst ingekome geen kruid tot het Geschut meer vonden, gaven zy de Burgery tyd, om in de wapenen tot tegenweer te komen; dog de Hertog zond terstond meer Volk, met allerhande Krygs-tuig en meer Geschut, die de Stad van haare eige Wal beschooten, veel met vuurkoogels, daar tegen de Burgers, en byzonder de Vrouwen, kloeken tegenstand deeden, met die te blusschen: dit schieten duurde den ganschen nagt, 1606.

zoo-

1606. zoekende de Burgers hunne eige Wallen met ladders te beklimmen en te ondermeinen, en de Hertog telkens versch Volk zendende, die zig zeer kloek op de Wallen zogten te begraaven, tegen het dapper schieten der musquetten uit de Stad. Voor den dag begon het wat te reegenen, dat de Burgery wat verkwikte, vermits de Bespringers, hun vuur uitreegenende en het kruid nat wordende, niet, dan met hun grof Geschut, meer konden schieten. 's Morgens zonden de Burgermeesters tweemaalen aan den Hertog, om stilstand van wapenen, ten einde tot een verdrag te komen; dog de Hertog wilde 'er niet naar hooren, maar zond aan zyn Volk binnen nog agt dubbele Kartouwen, om de Stad te beschieten, en vertoonde zyne Ruitery op het veld, om de Burgery meer vrees aan te jaagen. Die van binnen naamen eindlyk, uit wanhoop, moed, twee kloeke Mannen zig opwerpende, om iet te beproeven: de een tragtte, met vyftig Steenhouwers, eenen muur door te breeken, daar door zy op de Wal met hunne Vyanden handgemeen konden geraaken, dat zy volbragten, vielen die op het lyf, versloegen veele, en joegen de andere naar de Poort. De ander nam twee of drie grote schuiten, stelde in elk honderd Mannen, voer daar mede den Occar op, en dus liepen zy en besprongen hunnen Vyand van agteren aan de St. Gillis-Poort, die door deezen onvoorzienen aanval zulk eenen schrik kreegen, dat zy zig op de vlugt begaven, en dat op de Wallen werd gevonden werd verslaagen, in de Gragten geworpen of gevangen: die van de Stad vielen ook uit en joegen de vlugtende tot aan het Bosch. Dus werd die Stad van een groot naakend gevaar verlost door den reegen en die twee kloeke Mannen. Zy kreegen de voorn: agt Kartouwen en andere Mortieren: sommige van dit Geschut had de Stad in den Godsdiensts-Oorlog aan Keizer Karel moeten geven, die den Hertog daar mede vereerd had: zy vonden ook

Die van Brunswyk verzoeken stilstand en verdrag aan den Hertog: 't welk hun geweigerd werd; 't welk ... geeysch.

Des Hertogs Volk werd weder uit Brunswyk gedreeven.

ook zo overvloedig allerhande Krygs-tuig, dat het te verwonderen is, het welke zy, met wel twee-honderd gevange, in de Stad bragten. 1606.

Hier na belegerde de Hertog de Stad, den 21sten van Wynmaand, bragt 'er begraavingen om, beschoot die met vuur-koogels, stopte den Occar op, en deed die dus overvloeijen en in alle de laagtens der Stad vallen. Den 10den van Wintermaand kwam de Koning van Denemarken te Wolffenbuttel en by zynen Swager in 't leger, hem eenig Volk byzettende, en zogt, te vergeefsch, den twist tusschen den Hertog en de Stad over een te brengen. Ondertusschen weerden zig die van de Stad, vielen op het Volk, dat de Koning van Denemarken medegebragt had, uit, en beklaagden zig aan den Keizer en het Kamerregt. Brunswyk werd belegerd, den 21 October.

Men sprak onderscheiden over 's Hertogs verzoek; men zeide, dat hy verzogt eene Poort tot zynen wil, een Kasteel, en zitting voor eenen Burg-Graaf in des Stads Raad; dat zy alle regtsgebied over de Dorpen buiten de Stad hem zouden overgeven, van het verbond met de vrye Ryks-Steden, in 't Jaar 1591 gemaakt, afstaan, en dergelyke, daar naar de Belegerde niet luisteren wilden; maar zonden aan de vrye Ryks-Steden, hunne Bondgenooten, om hulp, die alom, onder Hertog Augustus van Lunenburg, Volk begonnen aan te neemen. Ondertusschen brak de Dyk, dien de Beleggers gemaakt hadden, om de Occar-stroom op te houden, door de kragt des waters, door, schoon die aan den voet zestig en op den kruin vyfentwintig voeten breed was, daar door het water weder afliep; maar de Beleggers maakten dien weder veel sterker, door behulp van eene Maand stilstand, verkreegen door den Koning van Denemarken, die weder vertrok. 's Hertogs verzoek aan de Stad.

Alzo deeze Kryg wederzydsch sterk toenam, heeft de Keizer allen vlyt aangewend, om de zaaken te slissen, gelastende de beide partyen, uit Keizerlyke

magt,

1606. magt, afstand te doen, daar toe hy Gemagtigde zond, dat in 't eerst niet geagt werd.

De Hertog verzogt aan de vereenigde Landen, vermits de ziekte van den Grave van Hohenlo, bystand van Krygs-kundige Oversten, naamlyk den Grave Ernest van Nassau, daar toe zy zynen Vader, den ouden Grave Jan van Nassau, bewoogen hadden: dit verzoek gaf veel bedenken in de vereenigde Landen, om de gelykheid van hunnen staat; maar het gezag van die het verzogten, en de weinige gunst, die de Landen by de vrye Ryks-Steden vonden, deeden ten laatsten besluiten Grave Ernest derwaards te zenden, hoopende, dat de Kryg daar haast mogt eindigen en zy dat Volk in hunnen dienst aanneemen: des trok Graaf Ernest, den 18den van Sprokkelmaand, derwaards, met zig neemende den Kollonel Dorp tot Generaal van het Krygs-tuig, en den Ritmeester Smelsfing, om over de Ruitery te beveelen, met eenige Krygs-kundige Vestingbouwers, Aard-werkers, Dykmaakers, Timmerlieden, en die verstand hadden van loopgraven te maaken. Deeze naamen met zig eenige stukken grof Geschut, dat daar moest wedergeleverd werden, zynde dit in den Reesschen Kryg door de Duitschers in Nederland gelaten, en te Arnhem en Buuren bewaard. Zy daar gekomen zynde, vonden in 't kort het beleg opgebrooken: want, den 16den van Lentemaand, het Occar-water in de Stad tot eenes Mans lengte gewassen, en Kerken, Huizen en straaten vol zynde, zo dat de zaak der Stad zeer wanhoopig stond, is 's nagts ten 10 Uuren de Dyk, die het water stremde, in den voet doorgebrooken, alle het water in 2 Uuren afgeloopen, en dus de Burgery van haar swaar verdriet verlost: want de Hertog, die daaglyksch door 's Keizers Gemagtigde, den Heer Georg Frederik, Grave van Hohenlo en Heer van Langenberg, met den Vryheer van Winckwitzberg, aangezogd werd den Keizer, door het volbrengen van zyne beveelen, te gehoorzaamen, heeft

Graaf Ernest van Nassau trekt naar den Hertog van Brunswyk, den 18 February.

Het beleg van Brunswyk opgebrooken.

heeft zyn leger opgebrooken: daar over de Burgers, nu 22 Weeken belegerd zynde geweest, zeer verblyd wâren, hebben drieëntwintig Buiten-Schansfen rondom afgebrooken, zig van allen nooddruft voorzien en onderling de gevange uitgewisfeld en gelosd. 1606

Als nu 's Hertogs leger afgetrokken was, en men meende, dat verder alles door de Keizerlyke Gemagtigde bevreedigd en naar 's Keizers beveelen volbragt zou werden, is het Krygs-Volk der vrye Ryks-Steden omtrend Brunswyk gekomen, en heeft rondom op 's Hertogs Land en Dorpen grote schaade gedaan en vyandlyk gehandeld; zelfs zyn, den 13^den^ van Grasmaand, de Hertog, met weinige wagens en paerden vergezeld, naar zyn Slot Wolffenbuttel rydende, eenige der Stads Ruiters, geleid door den Ritmeester Hendrik Kwaad, hem op het lyf gevallen, zo dat hy byna gevangen werd, vlugtende te paerd van daar; zyn Geheimschryver, Heer Paulus Niets, werd in zyne koets dood geschooten en eenig geld en schriften geplunderd. Hier door werd de Hertog gedwongen zyn Krygs-Volk weder te vergaderen, en op nieuws den Oorlog aan te neemen: dog door strenge beveelen des Keizers, den 22sten van Bloeimaand, te Praag uitgegeven, werd, op lyfs-straf, aan die van Brunswyk, de vrye Ryks-Steden Lubeck, Hamburg, Breemen, Meydenburg, Lunenburg en andere, geboden de wapenen neder te leggen; verder aan de vreemde en andere, op straf van 's Ryks ban: waarom de partyen hun Volk meest afgedankt hebben.

Alzo men vast in Nederland beezig was, om wederzydsch Volk op te ligten, heeft Graaf Johan van Redborg, met zynen Broeder Christoffel, beide Broeders des Graafs van Embden, hier Volk geligt voor den Oversten Spinola: ook kwamen in den Zoomer grote hoopen Spanjaarden en Italianen, onder de Kollonels Paninge, Justiano, den Prince van Caserta en andere.

Opligting van Krygs-Volk in Nederland.

1606. In Duitschland en Lutzenburg nam de Heer van Barbanson ook eenige Regimenten aan, maakte, boven de benden van Ordonnantie, nog veertig Vaanen Ruiters, daar onder zeven van tweehonderd vyftig Paerden, gereed te hebben, en hoopte nog eenige Fransche Ruiters te bekoomen. Engelsch en Schotsch Krygs-Volk kon hy, tegen zyne gedagte, niet meer krygen dan een Regiment en om de oude Vaandelen te vullen, vermits in Engeland, wegens het laatste verraad, orde gegeven was, dat niemand uit het Land ten Oorlog mogte gaan, ten zy die eerst den eed van getrouwheid deeden, dat veele Roomsche niet doen wilden: des werden eenige Bevelhebbers afgedankt, en de meeste gesteld onder den Kollonel Studdert, Sir Griffin Markam, en andere; ten laatsten werd ook de Ryks-Graaf Arondel, Generaal der Engelsche, afgedankt.

De vereenigde Landen kreegen ook nog eenige Engelsche en Schotsche Soldaten, maar niet zo veel, als zy plagten, om dat de Koning den Vrede met Spanje ontzag, zo dat zy niet, dan Vrywilligers, en nog met opspraak, konden krygen.

Intusschen stelde de een tegen den anderen in Nederland aanslagen op verscheide Steden en Plaatzen in 't werk: de Staatsche sloegen een geleide omtrend Lingen. De Ruitery deed, in 't begin van Grasmaand, eenen loop in Braband, om den Spaanschen brandschat af te haalen, eenige Dorpen verbrandende.

Een geleide geslagen.

Graaf Ernest van Nassau, gelyk gezegd is, met elf Vaanen Ruiters van Deventer en Zwol naar Brunswyk getrokken zynde, hebben de Spaansche omtrend vyfhonderd Paerden over den Rhyn gezonden, zig houdende, als of zy weeten wilden den overlast, dien der Staten Volk gedaan had in 't Stigt Paderborn, ter wraak van den Burgermeester Liborius Wiechart, door den Bisschop schandlyk omgebragt, gelyk wy in 't voorige boek verhaald hebben; zy hadden het Kapittel veel geld

afgedwongen en veele gevangen; maar Prins Maurits waarschuwde de Steden van Over-Ysfel toe te zien, vermits hy verwittigd was, dat zy eenig vuurwerk gereedschap en Meesters, als den Franschen du Terrail, by zig hadden: en terwyl Prince Maurits Ruitery op de t' huis komst was, begaf zig de Spaansche Ruitery naar Oldenzeel, versterkte hunnen hoop met veertienhonderd Voet-Knegten en nooddruft, en kwam dus, den 14den van Lentemaand, voor Brefort. De Drossaard van Brefort waarschuwde Prince Maurits, die hem liet waarschuwen, en wist, dat zyne Ruitery, van Paderborn gekomen, in de byliggende Dorpen Winterswyk en Belten vernagtte, dat hunne Vyand voor handen was, weinig denkende, dat zy op hem uit waren: want de Spaansche, beleid door Don Gulielme Verdugo, Bastaard Zoon van den ouden Verdugo, zyn by den avond voor Brefort gekomen, en gelieten zig van Prince Maurits Ruitery te zyn, aan de Wagt roepende, dat zy van de Spaansche vervolgd waren, alleen biddende, terwyl zy eenen Spaanschen Luitenant by hen gevangen hadden, zig onder hunne Vesting te mogen onthouden, op dat hunne buid hun niet ontvoerd werde, en leidden daadlyk eenen als den gevangen Luitenant. Die van binnen elkanderen hier over raad vragende, kwamen zy ondertusschen aan de Voor-Poort en Vesting, en maakten heimlyk hunne Springers aan de Poort vast; maar de Wagten binnen agterdenken krygende, belastten hun van daar te gaan; maar zy dit schynende te doen, staaken hunne vuur-werken aan, en oopenden de Poort met hunne medegebragte werktuigen, eer de alarm in de Stad kon komen: en alzo het nu Vastenavond O: St: was, waren veele Soldaten binnen zeer beschonken, en dus was de Wagt kwalyk voorzien, daar door 'er de Spaansche binnen geraakten, dood slaande wat voor de hand kwam, die egter niet veele waren: want de meeste Soldaten der drie Kompagnien, die 'er in Guarnizoen lagen, vlugtten ter-

1606.

Verdugo en du Terrails aanslag op Brefort.

Verdugo neemd Brefort in, den 14 Maert.

1606 terstond, met eenige Burgery, op het Kasteel: de brug tusschen het Kasteel en de Stad was afgebrooken, om eene nieuwe te maken, welke de Drossaard Lauwick verder afworp, zo dat zy met hunne Springers aan de Poort niet konden komen, en dus lag die Stad nu oopen voor het Kasteel, dat eene sterke Wal met eene dubbele Gragt had, die Verdugo met de zyne niet konden afloopen. Hy vond in de Stad wel eenig Geschut maar geen kruid; des hy den buid en de gevange Burgers met Ruiters naar Oldenzeel zond, voorneemens zynde een geleide met kruid, Krygs-tuig en leeftogt daar binnen te brengen, en begon eene halve Maan buiten het Kasteel te maken, om te beletten, dat iemand 'er binnen zou komen.

Deeze tyding terstond te Zutphen en Grol komende, zynde de Kollonel Dort en de Afgevaerdigde der Staten te Zutphen, zond de Ritmeester Batenburg naar Deventer en elders, om hulp, en deeze alle zonden aan Warmelo, Drossaard van Zalland, die het gebied over dat deel voerd, en te Zwol was. Batenburg zond den eersten nagt eenen Bode op het Kasteel van Brefort, hun vermaanende en vertroostende, van in weinige daagen ontzet te werden, en dat hy hun in 't kort Volk zou zenden: waar op de Gouverneur Lauwick antwoordde, dat hy besllooten had het Slot nog eenige daagen te houden, hun vermaanende hunne zaak met zeekerheid aan te neemen: en al feilden zy in hunne belofte,' hy was ter plaats, daar hy als een braaf Soldaat hoopte te sterven, enz. Warmelo de tyding hebbende, is 's anderendaagsch tydig uit Deventer gekomen met zyne eige Vaanen Ruiters, de Vaanen van Hassebruin en vier Kompagniën Voet-Volk, als van Vox, den Drossaard van Haexbergen, en Kniphuyzen, en een Switschers Vaandel: deeze trokken ten zelven daage tusschen Borkeloo en Grol, daar de Kollonel Dort, met de Ruiters en Soldaten van Zutphen, by hen kwamen, zig voegende

Brefort werd, door de omliggende Guarnizoenen, weder belegerd.

gende by de Guarnizoenen van Grol, Doesburg, Deutekum en andere. Zy zonden 's anderendaagsch voor den dag de Ruitery voor uit, om Brefort te berennen, op dat 'er niets ingebragt werde: want zy verstonden, door den Jongen van den Ritmeester Batenburg, als een Boer met eenen korf eijeren daar binnen gezonden, dat zy aan allerhanden leeftogt en Krygs-tuig gebrek hadden. 1606.

Alzo de Spaansche eene halve Maan buiten het Kasteel hadden gemaakt, om alle inkomst te verhinderen, heeft de Ritmeester Hasfebruin, met nog eene Vaan Ruiters, elk eenen Duitschen of Switzerschen Soldaat agter op hun paerd genoomen, de Drossaard van Haexbergen daar over het bevel voerende, welke, over eenige moerasschen gebragt, de Spaansche dwongen de halve Maan te verlaten, daar eenige verslaagen bleeven, en terstond kwamen eenige honderden Soldaten met schuiten op het Kasteel, die dapper uitschooten, ook met twee stukken Geschut, schietende dus veele honderden Mannen in de Stad in weinige daagen dood.

Die van Oldenzeel weetende, dat die in de Stad slegt van kruid voorzien waren, zonden voor eerst eenige Soldaten met zakjes vol kruid daar binnen, die eenige in kwamen, en de andere vielen in handen der Vyanden: daar by zonden die van Roeroort vyfhonderd Soldaten, ook met kruid gelaaden, derwaards; die, verstaande, dat Prince Maurits Volk de Stad weder belegerd had, te rug vlugtten, hunne laading afwerpende, dat de Boeren opnaamen en verkogten; deeze Soldaten werden door den Ritmeester Viller en andere Ruiters by Borken agterhaald, verstrooid en veele verslaagen.

Brefort weder-genoomen, den 22 Maart.

Brefort, van de byliggende Guarnizoenen dus sterk bezet, werd terstond volkoomen belegerd, Graaf Hendrik Fredrik van Nassau, met veel Voet-Volk en wel zesentwintig Kornetten Paerden, uit 's Hage daar voor komende. Die van binnen zig dus van buiten, en binnen door die van het Kasteel,

 be-

1606. beschooten vindende, zo dat zy kuilen in de aarde moesten maaken, om bevryd te zyn, verliezende veel Volk, en byna zonder kruid en leeftogt zynde, begonnen van een goed verdrag te spreeken, en hebben, den 22sten, N: St: verdraagen, dat zy op dien zelven namiddag zouden uittrekken, elk derwaards, van waar hy gekomen was, met volle geweer, naar Krygs gebruik, mits daar weder bezorgende alle de gevange, welke zy uitgevoerd hadden, onder welke de Predikant en eenige der Stads Overheid, met andere voornaamste Burgers, waren: ook weder leeverende de drie Vaandels, en alle het geene zy daar genoomen hadden; zy zouden honderd wagens hebben, om het geene zy hadden, en hunne doode en gekwetste, mede te voeren; zy lieten den jongen Verdugo tot Geizelaar.

Dit verdrag dagt Prince Maurits en de Staten veel te zagt, om dat zy zeer slegt en schandlyk met de Vrouwen geleefd, des Wagt-Meesters Huisvrouw, en eenige andere, tot den dood verkragt, en des Predikants Huisvrouw doorstooken hadden: des Predikants leeven was door de Duitschers verschoond. Boven dien speet het hun, dat du Terrail niet buiten het verdrag was gesloten geweest, zynde hy een Heer, uit Vrankryk gevlugt, met welken zy den Koning grote vriendschap hadden kunnen doen: dog Graaf Hendrik en die van Zutphen waren blyde, dat zy dus hunnen Vyand kwyd waren.

Don Louys de Velasco werd over dit wederneemen van Brefort zeer tegengesprooken, om dat hy omtrend den Rhyn zeer sterk met Paerde-Volk was, en 'er niet terstond allen nooddruft binnen zond en het verlies verhoedde.

Groot onweder in Nederland, den 27 Maert. Den 27sten van Lentemaand, 's daags na Paaschen, omtrend den middag, is in en omtrend de Nederlanden een zo grote en vreeslyke wind en reegen ontstaan, als zelden gehoord of gezien is;

deeze

deeze ſtormwind is ter zelver tyd ook in Engeland, Vrankryk en Oostland gevoeld, dog meest in Nederland, als in Braband, Vlaanderen, Artoys, Henegouwen, de Landen van Kleef en Keulen; in de Stad Keulen woejen wel tagtig boomen op de nieuwe Markt uit den grond: dog dit onweêr duurde niet lang, zynde maar eene bui: het heeft in de voorn: Gewesten veele duizenden boomen, ook huizen, ſchuuren en veele toorens omgeworpen; te Antwerpen alleen vier of vyf toorens: ook brak het daar meest alle de glaazen in de grote Kerk, die men dagt, dat voor geene twaalfduizend guldens konden herſteld werden, veroorzaakt door de zeer grote haagel-ſteenen, die 'er vielen. Omtrend den zeekant van Holland en Zeeland was het zo groot niet, als op het hooge Land; veele ſchuiten en ſcheepen vergingen en werden op het Land geſlaagen. In Cadſant deed het grote ſchaade, en zou waarſchynlyk met het hoog water veel meer ſchaade gedaan hebben; maar de wind draaide en dreef den vloed van Land. 1606.

Te vooren hebben wy verhaald, dat de Hertog van Bouillon, Maarſchalk van Vrankryk, by den Koning in groot nadenken geraakt en daar over ter verantwoording beſchreeven was, dat hy altyd, uit vrees voor zyne Vyanden daar, op de geſtelde plaatzen geweigerd had, vlugtende eerst naar Duitschland, en daar na zig onthoudende te Sedan. Veele Vorſten en Heeren hebben zig bemoeid, om alle misverſtand weg te neemen; dog tot hier toe te vergeefsch. In 't begin van dit Jaar nam de Koning veel Volk aan, om Bouillon met de Stad Sedan te dwingen, die zig daar tegen ſterkten. De Burgery in grote benauwdheid zynde, verzogt, door gedrukte boekjes, hulp, raad en daad, of ten minſten tusſchen-ſpraak en medelyden, tegen eenen zo maggigen Koning. Als nu 's Konings heirkragt vergaderd en zeer groot was, is 'er zeer gearbeid door Vorſten en Heeren, om den Koning, dien zy zelfs

De Koning van Vrankryk tragt den Hertog van Bouillon en de Stad Sedan met heirkragt te dwingen.

1606. met zyn Geschut naar den Hertog zagen trekken, eenig genoegen te geven; van Bouillions wege waren den Koning zeer reedlyke voorwaarden aangebooden, om dat het scheen, dat den Koning meest geleegen was aan de verzeekering der Stad Sedan, op zyne grenzen liggende: des Bouillion den Koning deed bidden de vryheid van die Stad in zyne bescherming te neemen, en dat de voorwaarden van de bescherming, met den Koning beraamd, naar behooren geboekt mogten werden, enz. en dat zyne Majesteit zyne inkomst zou doen met veele of weinige, zonder bepaaling, hy bereid zynde, op zyn gelieven, zelfs de Poorten van het Kasteel af te breeken: ook dat de Gouverneur den Koning, volgens de Artykulen, trouw zou sweeren, die, in geval de Hertog daar tegen deed, van den eed aan hem zou ontslaagen zyn; het Guarnizoen zou den Koning den zelven eed doen: zo ook des Hertogs inwooning den Koning mishaagde, zou die zig 2 of 3 Jaaren mogen afzonderen, en de Hertogin met haare Kinderen zig intusschen in Vrankryk in eenig van zyne huizen mogen begeven, tot onderpand van zyne getrouwheid. Des niet tegenstaande is de Koning, in 't begin van Grasmaand, van by Reims en Masieres te Douchery op de Maas, eene myl van Sedan, gekomen, daar, ter wegneeming van het misverstand, een daaglyksch over en weder loopen van Eedelen en Vorstlyke Gezanten was, als, wegens den Hertog van Wirtenberg, de Heer Daniël Buwinckhuyzen à Walmerod; wegens de Staten der vereenigde Landen, zynde de Hertog gehuwd aan de Dogter des Prinçen van Orange, François Aartsens, Ridder, derzelver Hofgezant by den Koning van Vrankryk; ook de Geheim-schryver van Lotharingen; voor al moeide zig daar mede Champanoys, Heer van Notançourt, de Heeren van Villeroy en le Grand.

Het misverstand tusschen den Koning van Vrankryk en den Hertog van Bouillion werd vriendlyk geslisd.

Door deeze is eindlyk, in 't einde van Lentemaand, tot roem van den Koning, en 's Hertogs

eer en pligt, de zaak tot een verdrag gekomen; 1606.
hier toe scheen het moeilyk te komen, dan met een leger, om Bouillons eed tegen de Burgery te voldoen, willende de Koning de Stad in haare voorregten beschermen, en evenwel ook van haar verzeekerd zyn.

Het verdrag was, dat alle nadenken van den Hertog vergeeten en vergeven, en hy in zyne Staten en ampten hersteld zou werden; hy zou van alle verbonden met Vrienden en Vyanden afstaan, zig, daar het noodig was, tot 's Konings dienst begeven, en de Stad Sedan, met het Kasteel, voor zig en zyne Erfgenaamen behouden; de Koning zou de Stad voortaan, gelyk te vooren, in zyne bescherming neemen, en het Guarnizoen betaalen, alles naar het voorbeeld van zyne Voorzaten, en zou eenen Gouverneur, aan hem beëedigd, op het Kasteel mogen stellen, om de Stad 4 Jaaren te beheerschen, en daar na zou alles op de oude gewoonte komen en de Gouverneur zyn gezag aan den Hertog weder overleeveren. De Burgery zou den Koning eed doen, dat zy, zo de Hertog, of zyne Opvolgers, iet tegen den Koning voornaamen, dien niet meer verpligt zouden zyn, maar eenen anderen Heere mogen kiezen. Dit was onderteekend en gezeegeld te Douchery, den 23sten van Lentemaand, in tegenwoordigheid der voorn: Gezanten.

Hier op is de Hertog naar Douchery gereeden, daar hy den Koning met de Koningin te bed vond: des niet tegenstaande werd hy binnen geroepen, en toonde zyne behoorlyke eerbied en onderdaanigheid aan den Koning, dien dat zo wel beviel, dat hy onder andere zeide, dat hem de Stad Sedan zo zeer niet bewoogen had, dan de goede dienst, dien hy van deszelfs Heer verwagtte. Kort daar na trok de Koning, met de Koningin, den Dolphyn, en den Hertog naar Sedan, alleen vergezeld met zyn Hofgezin, daar het Geschut gelosd, en de Koning, met veele vriendlyke zeegen-wenschen, door de

's Konings inkomst te Sedan.

1606. Stads Overheid, op hunne kniën liggende, ontfangen en verwelkomd werd, het Volk den Koning, de Koningin en den Dolphyn alle geluk wenschende, met uitroeping, *Vive le Roy, vive le Reyne, vive le Dolphin!* dat den Koning deed zeggen, ziet, hoe lief my dit Volk heeft! en weder, ik weet, dat zy my lief hebben, enz. Hy stelde daar tot Gouverneur, naar 's Hertogs begeerte en tot 's Volks blydschap, den Middelaar, den Heere van Netancourt, hem alleen met twee Vaandelen tot Guarnizoen in 't Kasteel latende, geene verandering in de oeffening van den hervormden Godsdienst makende. De Jesuieten verzogten in Sedan te mogen preediken en schoolen opregten, daar op de Koning antwoordde te vreden te zyn, als Bouillion het inwilligde; maar zy, in de Kerk willende gaan preediken, vonden geene Toehoorders, en vertrokken. Dus is de Koning, met wederzydsch genoegen, na 3 Daagen, met zyn Hof naar Monson vertrokken, daar hem Bouillion volgde, den welken hy in grote agting hield, zynde hem zeer aangenaam, en herstelde hem in zynen voorigen staat, bedieningen en ampten, hem veel geld voor zyne verscheide t'agterheden gevende; zyn Zoon werd des Dolphyns eerste Kamerling, op eene treflyke jaar-wedde, onder den naam van Prince van Sedan: ook maakte de Koning bereeniging met de geene, die hem partydig geweest waren.

Bouillon zeer van den Koning vereerd.

Deeze toerusting des Konings op Sedan, en dat zo na aan de grenzen van Nederland, veroorzaakte allerlei agterdogt in 't Hof van den Aards-Hertog: waarom Don Louys de Velasco met duizend Paerden naar het Land van Lutzenburg werd gezonden, en verder werden alle de Fransche grenzen met zes of zevenduizend Voetknegten bezet: Velasco bood zelfs die van Sedan allen dienst, vriendschap en hulp aan, dat den Koning van Vrankryk zeer belgde; en de Aards-Hertog de Franschen niet kunnende

Des Aard-Hertogs agterdenken van 's Konings leger op hunne granzen.

nende betrouwen, spaarde kosten nog moeite, om de grenzen wel te bezetten: en alzo 'er geld ontbrak, verkreeg de Marquies van Havregh te Antwerpen eene goede zom, onder grote beloften en verbintenissen, dat het, met grote rente, van het eerste geld, uit Spanje overkomende, zou weder betaald werden: zo groot was de schaarsheid van geld, en zo klein het betrouwen der Hoofsche Handelaars, zo dat het eene zeer aangenaame tyding voor alle de Landen, den Aards-Hertog gehoorzaam, was, dat die Kryg van Sedan geëindigd en 's Konings leger afgedankt werd, want zy vreesden eenen Oorlog met Vrankryk. 1606.

Deeze togt des Konings ontriefde de vereenigde Landen zeer van hun Krygs-Volk, uit Vrankryk verwagt, dat zy daar, tot hunnen dienst, hadden doen opligten, welke den Koning moesten dienen; maar deeze Kryg geëindigd en het leger afgedankt zynde, trokken veele naar Holland, hoewel de weegen bezet waren: eenige liepen in dienst van Spinola.

Dood van Grave Philips van Hohenlo, den 5 Maert.

Den 5den van Lentemaand van dit Jaar storf te Ysselsteyn Philips, Graaf van Hohenlo, Vry-Heer van Langenberg, enz. Luitenant-Generaal over Holland, Bommel en den Thielre Waerd, na eene langduurende ziekte, die uitbrak tot eene gansche lamheid aan handen en beenen, zo dat hy zig niet meer roeren kon: hy was ruim 50 Jaaren oud, een schoon, wel gemaakt, stout, kloek en Krygs kundig, dog wat te vermeetel en haastig Man: hy had de vereenigde Landen 34 of 35 Jaaren, in groten en geduurigen nood, gediend, vooral na den dood des Princen van Orange, toen de Landen in grote verslagenheid waren, Prince Maurits toen nog jong zynde, zo dat 'er toen niemand voor handen scheen, om de Krygs-zaaken te verrigten en Aanvoerder van Prince Maurits te zyn, dan deeze Graaf, op welken ieder het oog sloeg, om hunne zaaken uit te voeren, vermits zyn aanzien en gezag onder het

Volk

1606. Volk en zyne Krygs-kunde, zynde hy ryk, mild en vriendlyk. Hy was gehuwd met de oudste Dogter des Princen van Orange, gebooren uit de Gravin van Buuren, dog storf zonder Kinderen; hy liet zyne goederen na aan zynes Broeders Zoonen, van welke Graaf Ernst Philips van Hohenlo, een fraai Jongman van grote hoop, by hem in Nederland was, die reeds zyne Kornet Ruitery voerde. Zyne uitvaard was besteld te Ysselsteyn, den 6den van Grasmaand, met gewoone pragt, daar by zyn zouden Prins Maurits, en andere van het Huis van Nassau, de Afgevaerdigde van de Heeren Staten Generaal, den Raad van Staten en de Raaden van Holland, en andere; maar op het inneemen van Brefort werd dit uitgesteld. Het lighaam werd te Ysselsteyn op eene baar gesteld, tot dat zyne Bloedverwanten het uit Duitschland zouden komen haalen, en naar het Land van Hohenlo voeren.

De geleerde Justus Lipsius te Leuven gestorven, den 23 April.

In dit Jaar storf te Leuven Justus Lipsius, gebooren te Essen, tusschen Leuven en Brussel, Hoogleeraar der geschiedenissen, een Man onder alle Geleerde zeer vermaard en met regt geagt, zo om zyne volmaaktheid in de Latynsche Taal, en oordeelkundige verbeeteringen der Latynsche Schryvers, als om zyne ervaarenheid in alle oude Romeinsche geschiedenissen, pragtigheden, gewoontens en byzonderen handel, daar van zyne veelvuldige schriften getuigen. Hy heeft ook geschreeven over den burgerstaat; ook over de Stoïsche wysgeerte, naar het welke hy, in 't Jaar 1590, zyn alom zeer geroemd boekje over de standvastigheid het uitgaan. Hy gebruikte in zynen styl eene ongemeene kortheid met eene zeldzaame klaarheid; twee gaaven, die Schryvers zelden by elkanderen treffen. In 't begin der Nederlandsche beroertens was hy uit Braband naar Duitschland geweeken, en begaf zig in dienst des Hertogs van Saxen in Duringherland, op de Hooge School van Jena, daar hy

Grote geleerdheid van Justus Lipsius.

belydenis van den Godsdienst deed. Omtrend den Jaare 1579 kwam hy op de Hooge School van Leyden in Holland, en bleef daar 12 Jaaren als Hoog-Leeraar in de geschiedenissen, betaald door de Staten der vereenigde Landen. Daar na verlof begeerende, om te Spa in 't bad te gaan, is hy onder weg, op goede belooningen, beroepen door de Hertogen van Sassen en den groten Hertog van Florençen; die hem tweeduizend dukaten, en, zo het noodig was, meer, aanbood: ook door den Bisschop van Wurtsburg en den Paus van Romen: dog ten laatsten nam hy de belooning des Konings van Spanje aan, en is, in 't Jaar 1592, op de Hooge School te Leuven gekomen, houdende toen tegen die van Holland de party in den Oorlog, daar hy ten laatsten, na eenige geleerde werken aangaande zyn beroep, tegen zyne gewoonte, iet over de Godsdienstigheid heeft willen schryven, en heeft met zynen fraajen styl, voorgesteld de wonderen van twee Lieve Vrouwen beelden, thans in Braband vermaard. Over deeze yverige verneedering werden de treflykste Roomsche verwonderd, en de hervormde gebelgd. Tegen deeze twee boekjes en zyne verandering van wooning om den Godsdienst hebben twee zeer ernstig geschreeven: dog die zyn niet beantwoord, mooglyk om dat hy tot het eene geen lust had, en tot het andere hem tyd van leeven ontbrak, stervende, in den ouderdom van 59 Jaaren, den 13den van Grasmaand, des Jaars 1606. 1606.

Lipsius schryven over de wonderen der L: V: van Hal en Scherpenheuvel.

Hy was een lang Man, bruin en bleek van aanzigt, helder van oogen, swak van lighaam, needrig van gelaat. Van wat gezindheid hy verder eigentlyk geweest is, daar aan ligt ons niet veel geleegen: ik denk niet, dat eenige Godsdienst zig met zyne schriften zal willen verweeren. Men schryfd van hem, dat hem de Paus, omtrend 3 Weeken voor zynen dood, door eenen brief verzogt had te schryven over de voortreflykheid der Roomsche Kerk. Ik besluit met de woorden van eenen voortrefly-

Lipsius gedaante.

1606 treflyken Man, die over veele Jaaren van hem schreef, „ ik vrees, dat hy meer zyn uiterste best „ doed om wel te spreeken, dan om wel te zyn." Hy is begraaven in 't Minnebroeders Klooster te Leuven, daar dit grafschrift aan eenen pylaar staat; dat hy zelfs voor zynen dood gemaakt heeft;

Lipsius Grafschrift.

Quis hic sepultus quæris? ipse edisseram,
Nuper locutus & stylo, & lingua fui,
Nunc altero licebit. Ego sum Lipsius:
Cui literæ dant nomen, & tuus favor:
Sed nomen ipse abivi, abivit hoc quoque:
Sed nihil hic orbis, quod perennet possidet.
Vis altiore voce me tecum loqui?
Humana cuncta. fumus, umbra vanitas,
Et scænæ imago & verbo ut absolvam, nihil.
Extremum hoc te alloquot:
Æternum ut gaudeam tu apprecare.

Dit werd dus vertaald;

Vraagd gy, wie hier begraaven is? Ik leer 't u ras
Met pen en tong sprak ik zeer fris. Eertyds ik was:
Nu mag een ander voor my zyn: 'k Zy LIPSIUS;
Myn kunst, uw gunst tot myn Noemen my dus.
Maar, ô myn naam, gelyk ik ben, Zal ook vergaan:
Want in de waereld ik niets ken, Dat vast kan staan.
Wilt gy dat ik verhef wat meer Myn'stemme zagt?
Rook, schaduwe, ydel is't wat zeer Ons hier toelagt:
't Is een spel, dat men speelen ziet,
Kortom 't is niet.

De Stad Antwerpen liet hem, ten vertoog der liefde tot hem, eenen zark maken, met dit opschrift;

JUSTI LIPSI QUOD CLAUDI
POTUIT HIC JACET
S. P. Q. ANTVERP. INCLUTI
VIRI FAMÆ ORBI.
NOTÆ VIRTUTI CÆLO RECEPTÆ.

In

In deezen Winter is te Genua in Italiën gestorven Andreas Doria, Neef van den vermaarden Prince van Melfy, van dien naam, die voor 46 Jaaren gestorven was, zo men zeide, 93 Jaaren oud zynde: deeze laatste liet vier zeer ryke Zoonen na, aan welker oudsten, den Marquies de Turiglia, hy jaarlyksch liet 50000 dukaten; aan den tweeden, Don Karlo, 40000, en 200000 waerdy in galleijen en roerende goederen, dien men het Generaalschap ter Zee, dat zyn Vader had, toedagt; den derden, die Kardinaal was, 22000; den vierden, een Karmelieter Munnik, 6000 Dukaten jaarlyksch. 1606. Andreas Doria in Italiën gestorven.

Als nu de Aards-Hertog verlost was van de vrees en het agterdenken, dat hy had van den aanslag des Konings van Vrankryk, hebben de Guarnizoenen van Vlaanderen, onder het beleid van den Grave Frederik van den Berg, zeer behendig dog ongelukkig, den 12den van Zomermaand, eenen aanslag op Sluys gemaakt. Des Aards-Hertogs kloeke aanslag op Sluys gemist, den 12 Juny.

Twee Spanjaards, eenigen tyd te Sluys gediend hebbende, waren weder overgeloopen en gaven den Bewindhebbers in Vlaanderen te kennen, dat het wagthuis buiten Sluys, het welk op de brug van de Oost-Poort stond, afgebrand was, en men daar nu geene wagt meer hield. Over deeze brug kwam men van Coxie, Cadsand en alle de deelen van het verdronke Land in de Stad; zy was zeer lang, met twee optrekkende valbruggen, aan de zyde met eene goede balie bezet, uitgezonderd daar de afgebrande wagthuisjes gestaan hadden: daar werd niet zeer agt op geslaagen, denkende, dat het onmooglyk was, dat hunne Vyand daar op iet zou durven voorneemen, vermits het verdronke Land alom met Schansen bezet was, zo dat het genoegzaam onmooglyk was 'er door te komen. De Poort der Stad was nog zeer slegt, met dubbele planken op elkanderen gespykerd, en langs heenen eene slegte laage Wal, die men gemaklyk oploopen kon. De Heer Gouverneur van der Noot eenig narigt hebbende van

eenen

1606. eenen aanslag op zyne wyken, waarschuwde alle de Schansen en Plaatzen rondom, en ging zelfs gerust slaapen, zonder de wagt te vermeerderen of nadenken te hebben, over welk verzuim hy naderhand alom beschuldigd werd.

De aanslag was zeer wel aangelegd en door den Heere du Terrail zeeker beleid, dog wonderlyk door God belet: want weinig Volk kon gemaklyk het stuk volbrengen, zynde binnen deeze Poort, tusschen het Kasteel en de Stad, een plein, daar op zy alle in slag-orde hadden kunnen staan, hebbende ten Westen de Haven met de Wallen, en ten Noorden het Kasteel. Zy hier van wel verwittigd zynde, heeft du Terrail, met de andere Vuurwerk-Meesters, zynen aanslag gemaakt, en verder, dat men, den 12den van Zomermaand, voor Zonnen-opgang, aan de Zuid-zyde eenen loozen alarm zou maken, en daar op de Oost-poort aantasten, met omtrend zes- of zevenendertighonderd uitgeleeze Mannen, meest Waalen, welke 's nagts zeer wel door het verdronken Land, voorby de Krabbe-Schans, raakten, zonder ontdekt te werden: doch de Koster der grote Kerk ging, door Gods voorzienigheid, 's avonds na 10 Uuren het groot Uur-werk, waar naar de geheele Stad luisterd, in den donkeren opwinden, en overwond het slaande werk, zo dat de klok den ganschen nagt niet sloeg, daar door het Krygs-Volk aan de Zuid-zyde niet wist, wanneer den alarm te beginnen, en hield zig stil, vreezende ontdekt of verraaden te zyn. Als nu die aan de Oost-Poort meer als een uur agter het bolwerk gewagt hadden, niets ontdekten, en geenen alarm van het Westen hoorden, kreegen zy schrik, vreezende in de val te raaken, en wisten niet, wat te doen, dog beslooten ten laatsten, op het aanhouden der Vuurwerk-Meesters, die hun werk wilden doen, te beginnen.

Drie Poorten te Sluys met springers geopend.

Du Terrail deed drie van de zynen overswemmen, om zyn werk te doen: de eerste, om met eenen

kleinen ſpringer het ſlot der eerſte valbrug te doen oopenſpringen; dus ook de tweede het ſlot der tweede valbrug; en de derde het ſlot der Poort met eenen groten ſpringer, zynde eene grote ruimte tusſchen deeze en de valbruggen, welke alle genoegzaam werkten, ſpringende de ſlooten der valbruggen en de Poort oopen, en dus de bruggen vallende, trok 'er zo veel Krygs-Volk aan, als 'er te gelyk naast elkanderen tot de Poort konden komen. 1606.

Op de wagt binnen aan de Poort waren zestien of zeventien Mannen, onder den Sergiant der Kompagnie van den Heere van der Noot, die, gerugt hoorende, aan de Poort ging luiſteren, juist toen de ſlag van den ſpringer geſchiedde, daar door hy gedood werd: terſtond kwam het Volk van de wagt uit, die, nog niemand ziënde aandringen, de Poort, zo als die was, en zo goed zy konden, toedrongen.

De brug ſtond nu, gelyk gezegd is, vol Volk, dog alle met harnasſen en ſpiesſen, dat een grote misſlag was, alzo 'er meer met ſnaphaans noodig waren, naar welke zy ſtonden te wagten, zeer verſlaagen, zo om dat zy nog geenen alarm in 't Westen hoorden, als om dat zy in 't eerst geenen groten tegenweer zaagen, roepende de Vuurwerk-Meeſter, trekt aan, de Poort is oopen! daar op een Sergiant, zo gezegd werd, antwoordde, *fæutre porte oüverte*, zynde een vuil Waalsch woord, dat hem naderhand den hals kostte: dus kreegen die van binnen wat tyd; de Poort half oopen zynde, ſtaaken zy 'er met hunne ſpiesſen in: des terſtond, tot hulp der Wagt, die vast uitſchoot, een Engelsch Kapitain, met omtrend zestien Soldaten en Adelborſten, die niet ver van de Poort t' huis waren, half gekleed kwamen, en daadlyk meer andere, als de Kapitains Joost de Bruckſaulx, Haultain, en nog een, elk met hun gereedſte Volk, ook de Gouverneur, meest alle in hunne hembden, zo dat de Misſlag van des Aards-Hertogs Bevelhebbers.

1606. Bespringers, naar elks gedagte, Meester geweest waren, hadden zy, al was het in 't eerst maar met tien of twaalf Mannen geweest, met geweld aangekomen; maar vermits de klok niet sloeg, en alles in de Stad zo stil was, waren zy zo bevreesd van betrapt te zyn, dat zy niet dorsten toetreeden. Die van binnen, niet weetende, hoe het buiten gesteld was, greepen terstond moed, stelden het Geschut en schooten dwars over de brug, dat de Bespringers deed te rug deinzen, daar op die van binnen met hunne snaphaans dapper uitschooten. De Engelsche, die niet veel meer dan broeken aan het lyf en het harnas over het hembd hadden, vielen eerst door de Poort de Bespringers op de brug aan, weinig schaade van de spiessen lydende; vermits zy geene snaphaans vonden, en drongen hunnen Vyand sterk op het lyf: want de agterste konden niet wyken, wordende agter aangedrongen, digt in orde staande en de brug zeer lang zynde, zo dat zy genoodzaakt werden in 't water te springen, of, daar de leuningen afgebrand waren, vielen zy 'er in; daar veele versmoorden; en dus werden de agterste op de vlugt gedrongen: de Engelsche, die, nevens de Wagt, de voorste waren, deelden den besten buid in de plundering, zo dat zy, meest naakt uitgaande, met veele kleederen te rug kwamen.

Dus moest des Aards-Hertogs Volk in groote verwarring vertrekken van eenen wel aangelegden, maar niet wel uitgevoerden, aanslag, door gebrek aan Hoofden van gezag: zy verlieten alle hunne springers en gereedschap, en het Volk meest hunne wapenen, gereekend, om 'er wel duizend Mannen mede te kunnen wapenen, en zy werden gedrongen te vlugten door eenen weg, daar zy met de schoenen in den slyk bleeven steeken. Zy begroeven zesenvyftig doode buiten de Poort in eenen put behalven die verdronken en versmoorden, en di[e] van de Wagten der Buiten-Schanssen verslagen werden: een der twee Spanjaarden, die overgeloo-

pe

1606.

[l]en waren en de geleegenheid der Stad verklaard [h]adden, werd op de brug dood gevonden. Eenige, [n]og meest gekwetst, werden gevangen binnen Sluys gebragt, onder andere een Jesuiet, die wel [v]eertien of vyftien wonden had, en bekende, dat [h]y uit yver mede daar gekomen was, om de eerste Mis in de Stad te doen: hy zeide ook wel te merken, dat God zulk een ongeluk de Stad nog niet had willen toezenden, vermits hun bloedig en wreed [v]oorneemen, van alles te willen vermoorden, enz.

Geen aanslag kon beeter aangelegd, gemaklyker [u]itgevoerd en van zo veel aangeleegenheid; dog [s]chandlyker verzuimd, zyn, dan deeze, alleen door [s]chrik, daar niemand was, om dien door gezag weg [t]e neemen, nog die de voorzigtigheid had op de Wallen en Poorten, die zeer laag waren, te klimmen, van daar hadden zy kunnen zien, dat hun [g]een verraad of valstrikken bereid waren; maar de [s]chrik, die God in 't hart verwekte, gaf die van [b]innen tyd, om alarm te maken en in tegenweer te [k]omen.

Kort daar na werd een Trommelslager om eenige [g]evange in de Stad gezonden, die zeide, dat zy 'er [w]el vier- of vyfhonderd misten, dog die van binnen [z]eer weinige. Na deezen aanslag werd voor de Coxysche Poort te Sluys eene schoone halve Maan [g]elegd, om zulks te weeren.

De Aards-Hertog strafd het verzuim van Sluys.

Over deezen mislukten aanslag beklaagde zig du Terrail en de andere Vuurwerkers zeer, dat, zy de Poort geopend hebbende, het Volk niet dorst [i]ntreeden: daar over de Krygs-Raad eenige gevan[g]en naamen, van welke zy, den 19den van Zomer[m]aand, oopentlyk te Brussel deeden onthalzen den Kapitain Kuyckenborgh, eenen Sergiant-Major van [d]e leren, en Rasoir, een Waal, die lang gediend [h]ad, wiens Broeders daarom allen dienst opgaven: [v]oor Kuyckenborgh, een jong Eedelman van goede Vrienden binnen Brussel, werd veel om zyn leeven [b]y den Aards-Hertog gedaan, die, daar over zee

 moeily-

1606. moeilyk gevallen, de Vrienden bescheidde na den middag weder te komen; dog zy werden alle drie, op gezag van den Krygs-Raad, voor den middag onthoofd; zulks geschiedde juist, terwyl men in 't Hof de bruilofd van den Grave van Busquoy, met eene Nigt des Graafs van Biglia hield, dat te meer opspraak verwekte. Den Kollonel Chalon, Dogters Zoon van den Grave van Mansfeld, werd zyn Kollonelschap ontnoomen, en hem eene Kompagnie Ruitery gegeven. Het Nederlandsch Krygs-Volk murmureerde zeer over zulk eene strengheid, roepende, al misdeeden de Spanjaarden en Italianen, zy behielden evenwel hunne hoofden.

Du Terrail en de andere, de opspraak over deeze strengheid hoorende, vreesden voor eenig heimlyk leet, uit wraak; waarom du Terrail, door zeekere middelen met zynen Koning van Vrankryk verzoend zynde, zyn afscheid uit Nederland nam en keerde, na eene bedevaard, naar Vrankryk, daar hy eenen doodslag beging en dus weder naar Nederland vlugtte.

De Sterktens der Kasteelen Wouwe en Hoogstraten, met gemeene bewilliging, afgebrooken.

Omtrend het begin van den Zomer is tusschen den Aards-Hertog en de vereenigde Landen, om wederzydsch den Landman wat te ontlasten, onderling verdraagen, dat men de Sterkten der Kasteelen van Wouwe en Hoogstraten, door de laatst Gemuitineerde gemaakt, zou afbreeken, als zynde wederzydsch eeven schaadlyk, dat geschied is.

Oploop te Antwerpen, tusschen de Spanjaarden en het Scheeps-Volk, den 20 July.

Den 20sten van Hooimaand was te Antwerpen een kwaad spel berokkend tusschen het Nederlandsch Scheeps-Volk en het Spaansch Guarnizoen van het Kasteel, om eene ligte Vrouw of dergelyke, daar eenige Spanjaarden gekwetst werden en een Bootsgezel dood bleef. Het Scheeps-Volk, met toeloop der Burgers, rotten te zamen op den oever en de munt, niet ver van het Kasteel, werwaards terstond de Slot-Voogd met vierhonderd Spanjaarden in drie hoopen trok, die den oever zo verwoed weder innaamen, als of zy alles wilden doodslaan.

De

De trommels sloegen alom alarm, alle straaten 1606.
werden door de Burgers met waagens en andere dingen afgeschut en bezet, want het gerugt liep, dat de Spanjaarden zig meester van de Stad wilden maken, en de Jongens riepen slaat dood, slaat dood! zo dat 'er waarschynlykheid was voor eene grote bloedstorting: de Burgery hier door in verslaagenheid zynde, hebben de Burgermeesters hen met sterk bidden en belooven gestild, en den Slot Voogd met de zyne weder naar het Kasteel doen trekken, daar door alles gestild werd: 's anderendaagsch hebben de Slot-Voogd en Burgermeesters elk hun stuk by den Aards-Hertog te Brussel beklaagd en verantwoord.

Omtrend deezen tyd werd te Gent, gelyk men verhaald, eene eerlyke swangere Burgers Vrouw, met haare Zuster, door eenen Spanjaard vermoord, om dat de Vrouw haare Dogter, die hy naging, en, zo hy zeide, zogt te trouwen, verzonden had: hy liep, tot zyne behoudenis, naar een Klooster, daar hy den Poortier, die hem niet wilde inlaten zonder voorgaande verlof van den Oversten, den kandelaar uit de hand rukte en sloeg hem daar mede, daar door toeloop van Burgers kwam, die hem handen en voeten bonden en op de straat lieten liggen, tot dat de Stads Overheid, geroepen zynde, hem liet vangen, die hem kort daar na deed onthalzen, onaangezien het groot voorspreeken des Gouverneurs van het Kasteel, die onder andere dorst zeggen, dat het onbetaamlyk was eenen aanzienlyken Dienaar des Konings om een of twee Vrouwen te doen sterven, dat oploop in de Gemeente zou verwekt hebben, hadden zy zulk eenen inval, als in 't Jaar 1576, niet gevreesd. Een Spanjaard te Gent over eenen gruwlyken moord gestrafd.

Den 21sten van Hooimaand kwam stout te Brussel in 't Hof des Graafs van Barlaymont, die gehuwd heeft de Dogter en Erfgenaam des laatsten Graafs van Lalain, een Spanjaard, Don Johan de Sylva, Kapitain der Ruitery en des Raads van Oorlog: dee- Don Johan de Sylva in Barlaymonts huis gekwetst en gevangen.

1606. ze in Barlaymonts huis met de voorn. Gravin te vee kennis makende, werd 'er, byna doodlyk, me negen of tien wonden, door de Dienaars gekwetst, hoewel hem de Aards-Hertog gewaarschuwd ha daar niet te gaan, om alle agterdenken te weeren; maar hy, vermeetel op zyne kloekheid en wapene vertrouwende, gaf 'er geen agt op: dus gekwetst zynde, werd hy te Antwerpen op het Kasteel gevangen gevoerd, op bevel van zyne Hoogheid; do geneezen zynde, raakte hy van daar in Spanje.

Einde van het zevenentwintigste Boek.

N

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

KORTE INHOUD VAN HET AGTENTWINTIGSTE BOEK.

Die der vereenigde Landen vaaren met „ agt grote scheepen naar Oost-In- „ Indiën, en van daar komen veele „ scheepen ryk t' huis. Verhaal der „ rys des Admiraals vander Hagen, „ die in de Moluccas de Sterkte in Amboyna van „ de Portugeezen neemd, van daar vaarende „ naar Tydor, twee Portugaalsche Karacquen „ verbrand, en, met hulp der Koningen van Te- „ renate en Tydor, de Sterkte Tydor wint, zen- „ dende de Portugeezen naar Manilla in Philip- „ pinas. Wybrand van Warwyk neemd eene „ kostlyk gelaade Karacq. De Koning van De- „ nemarken bezoekt zynen Swaager in Engeland, „ daar hy eer behaald en heerlyk behandeld werd. „ In Poolen zyn oploopen om de Jesuieten. De

„ *Poolsche Adel beschuldigd hunnen Koning en daagd hem op hunne vergaderingen. In Italiën ontstaan beroerten, om dat de Venetianen de Jesuieten verbieden erfgronden te bezitten, ter verhoeding, dat de Geestlyke niet zo veele erfgronden zouden bezitten; als in Braband en elders: op de klagt der Jesuieten werden de Venetianen door den Paus gebannen, om dat die weigeren hunne wetten te herroepen. dat de Venetiaan tegensprak, belastende de Geestlyke den Godsdienst aan te houden; daar op de Jesuieten vertrekken, en de partyen rusten zig ten Oorlog: en alzo de Koning van Spanje den Paus hulp beloofd, bieden de Koning van Groot Brittagne en de vereenigde Landen den Venetiaan hunne hulp aan; des zig geheel Italiën wapend De Dolphyn Louïs, met zyne Zuster, in Vrankryk gedoopt. Spinola komd in Nederland en trekt te veld: Prins Maurits rusd zig ook tot wederstand. Busquoy werd door du Boys belet over de Waal in de Veluwe te trekken. Spinola loerd ook op den doortogt, neemd Lochem, en werd verhinderd van Almelo naar Swol te komen: des hy Grol belegerd, dat hy met kloekheid schielyk neemd, en belegerd Rhynberk, dat hy ook, na veel stryd, niet ontzet werdende, wint. Prins Maurits misd zynen aanslag op Venloo. 't Verlies van Rhynberk maakt verslagenheid in de vereenigde Landen, dog het geld, uit Vrankryk gekomen, verkwikt die weder. Spinola 's Volk begind te muitineeren; des Prins Maurits Lochem neemd, en Grol belegerd, dat Spinola in tyds ontzet. De legers trekken in Guarnizoenen. De Marquies van St. Croce plunderd Durazza en Mahometta in Afrika, daar zyne Spanjaarden uitgeslaagen werden. De Koning van Groot Brittagne klaagd in Spanje over de kwaade behandeling van zyn Volk. Holland*

en

„ en *Zeeland zenden anderwerf eene Vloot naar*
„ *de Kusten van Spanje, missen hun voorneemen*
„ *en de Geld-Vloot, die taamlyk ryk uit West-*
„ *Indiën kwam: zy verliezen ook hunnen Vice-*
„ *Admiraal.* Bewilliging *in Holland, enz. voor*
„ *het Jaar* 1607. *Te Embden werd weder een*
„ *Vrede gemaakt. Graaf Jan van Nassau sterft.*
„ *Philips, Prins van Orange, trouwd de Prin-*
„ *ces van Konde. Vrede in Hongaryen met den*
„ *Turk, en dood van Stephanus Botschkay. De*
„ *Graaf van Villalonga en andere werden in*
„ *Spanje van ontrouw betigt. De Gemuitineer-*
„ *de van Diest doen groten overlast. Lochem en*
„ *Deutechem werden onzydig. Het Kasteel te*
„ *Groningen afgebrooken. Storm in Tessel. De*
„ *Maarschalk, Graaf Ernest van Nassau,*
„ *trouwd de Dogter van Brunswyk. Graaf*
„ *Fredrik van den Berg misd den aanslag op*
„ *Aardenburg. De Nederlanders zenden twee*
„ *en de Engelsche drie scheepen naar Oost-In-*
„ *diën. Togt van den Ridder Michel Born in*
„ *Oost-Indiën werd verhaald In Engeland*
„ *werd aan twee Maatschappyen vergund Volk-*
„ *plantingen te Virginiën in Amerika te doen.*
„ *In Nederland werd eene West Indische Maat-*
„ *schappy verzogt en daar toe verlof beraamd,*
„ *om in Amerika en Afrika te handelen. Italiën*
„ *in wapenen, door 's Paus ban tegen de Vene-*
„ *tianen, dat door tusschenspreeken van Spanje*
„ *en Vrankryk geheel nedergelegd, de ban afge-*
„ *daan en de Jesuieten alleen verbannen werden.*
„ *De vereenigde Landen zenden eene Vloot van*
„ *agtentwintig scheepen uit, onder den Admiraal*
„ *Jakob van Heemskerk, die, den 5^den van*
„ *Grasmaand, de Spaansche Vloot in de baai*
„ *van Gibraltar overwinnen en branden, daar*
„ *Heemskerk dood bleef, die heerlyk te Amster-*
„ *dam begraaven werd. De Koning van Spanje*
„ *laat Oorlogs-scheepen in Vlaanderen bouwen.*

„ *Verbaal van den Oorlog der Broeders in Bar-*
„ *baryen. De Ruiters van Swol krygen buid in*
„ *Steinfort. Een Hertog van Orleans in Vrank-*
„ *ryk gebooren. Het buskruid te Lingen brand.*
„ *Twee ſcheepen komen ryk uit Oost-Indiën t' buis.*
„ *Verbaal der ongelukkige reis naar Guiena.*
„ *Beroerte onder de Boeren in Engeland. De*
„ *Aards-Hertog ſlaat de vereenigde Landen Vre-*
„ *de of beſtand voor, daar op een wederzydsch*
„ *verdrag van beſtand voor 8 Maanden getroffen*
„ *is, veele Gezanten over en weder gezonden, en*
„ *ook beſtand te water beſlooten werden. Nieuwe*
„ *ſwarigheden tusſchen den Grave en de Stad*
„ *Embden. Ver-Eycken met de Koninglyke goed-*
„ *keuring in Holland gezonden.*"

Dit alles is geſchied in 18 Maanden, in de Jaaren 1606 en 1607, onder de regeering van den Aards-Hertog aan de eene, en Prince Maurits en Graaf Willem van Nasſau aan de andere zyde.

NE-

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENTWINTIGSTE BOEK.

N de voorige boeken verhaalden wy het reeden en uitzeilen der eerste en tweede Vloot van de tienjaarige Maatschappy naar Oost-Indiën; de eerste reeding geschiedde in 't Jaar 1604, onder Steven vander Hagen, als Admiraal, en Kornelis Sebastiaansfen, als Vice-Admiraal: de tweede in 't volgende Jaar, onder Kornelis Matheliefde de Jonge, als Admiraal, en Olivier van den Vyvere, als Vice-Admiraal: de derde geschiedde uit Zeeland, den 12den van Bloeimaand in dit Jaar, onder Paulus van Kaerden, als Admiraal, en Arent Martsen, als Vice-Admiraal, en waren deeze agt scheepen; Van Amsterdam, Banda, groot zevenhonderd vaten, Admiraal, Schipper Jan Benyn; Bantam, groot zevenhonderd vaten, Schipper Pieter Kornelisfen; Zeylon, groot driehonderd veertig vaten, Schipper Willem Dirksz. Kok: van Zeeland, Walcheren, groot zevenhonderd vaten, Vice Admiraal en Schipper Arent Martsen; Zierixzee, groot zeshonderd vaten, Schipper Andries Kornelisfen Motte; Ter Veer, groot zevenhonderd vaten, Schipper Adriaan Loye: van Hoorn, China, groot vierhonderd twintig vaten, Schipper Kornelis Martsen: van Enkhuizen, Patani, groot driehonderd veertig vaten, Schipper Dierik Allartsen. Behalven deeze agt was 'er nog een in Holland nieuw getimmerd, en als de masten opgeregt waren, en men

Derde uitreeding der tienjaarige Oost-Indische Maatschappy.

1606. men het beezig was te pekken, is 'er, door onagtzaamheid, vuur in gekomen en het schip geheel verbrand. Deeze scheepen waren van alles wel voorzien en wel gemanschapt, en hadden ook eenige Soldaten, die, op goed loon, gehuurd waren eenige Jaaren daar te blyven.

Van de eerste uitreeding kreegen zy berigt, door de twee scheepen, Gelderland en Gouda, die in Grasmaand van dit Jaar t'huis kwamen, ryklyk gelaaden met wel tweehonderd zeventigduizend ponden Garoffel-naagelen en zesenvyftighonderd baalen peeper, behalven andere goederen, droogeryen, zuiker en dergelyke: en in Hooimaand kwam de Admiraal, Steven vander Hagen, met de scheepen de vereenigde Gewesten, Schipper Simon Hoen, en Hoorn, Schipper Jan Kornelis Avenhoon, t'huis: ook in Wynmaand, Zeeland, Schipper Kryn Pieterssen, Amsterdam, Schipper Arent Klaassen, en Vlissingen, dat van de oude vereenigde Maatschappy was: deeze bragten veele zyden, zyde-laakens en andere kostlyke laadingen, mede, en gaven berigt van hunne reis, en wat in Indiën voorgevallen was: dat daar vyandschap tusschen de Nederlanders en Portugeezen gevallen was, gelyk wy deels verhaald hebben, en dat de Portugeezen hun alom den handel zogten te beletten, zoekende ook de Indianen, die met hen verbond tot handel gemaakt hadden, te overvallen, des zy die, naar vermogen, moesten beschermen, gelyk wy te vooren van Don Andreas Hurtado de Mendoza verhaald hebben.

Verhaal van den uitslag der eerste togt voor de Maatschappy naar Indiën, onder den Admiraal vander Hagen.

Deeze eerste Vloot, in 't Jaar 1604 uit Nederland gezeild, voer, den 9den van Grasmaand en 1sten van Zomermaand, voorby de Middel-lyn, en den 27sten voorby de Kaap de goede hoop; zy kwamen voor het Eiland Mosambicque, en vonden daar, onder het Kasteel, eene Portugaalsche Karacq, op meer wagtende, om naar Goa te vaaren, welke zy naamen, en vonden 'er eenige Olyphants-tanden in; zy naamen daar omtrend nog

een

eén kleiner schip, ook met Olyphants tanden en rys gelaaden, dat zy tot een Jagt medenaamen, noemende dat Mosambicque. Den 5den van Oogstmaand naamen zy nog vyf Indische scheepjes, met rys en milie gelaaden, deeden 'er eenen togt in 't Land met honderd vyftig Mannen, en vonden het Volk van Mosambicque verwaerd, dog den Nederlanders gunstig en de Portugeezen zeer haatende: zy verbrandden de genoome Karacq, en lieten 'er, wegvaarende, drie van hunne scheepen, om de komende Karacquen te wagten. Den 11den van Herfstmaand kwamen zy op de kusten van Goa, daar zy een Arabisch schip, komende van Mecha, ontmoetten, dat zy vry lieten en voeren voorby Goa, daar zy Galleijen en het Volk in wapenen zaagen; maar die dorsten niet uitkomen, dan met sloepen, die den Nederlanders te kloek waren in 't wegroejen. Den 26sten van Wynmaand voeren zy voorby de Stad Cananor, tot voor het Kasteel, dat 'er de Portugeezen hebben: zy zonden brieven aan den Koning van Cananor, die hun vriendlyk antwoordde, dat hy daar de Portugeezen 102 Jaaren beschermd had, en nog doen moest; dog hy wilde hunne Vriend ook wel zyn, en bad zyne Eilanden van Maldiviën en zyne scheepen te spaaren, hy zou het met vriendschap vergelden. 1606.

Van daar kwamen zy op de Reede van Calicouten, daar zy negen Jagt-scheepen ontmoetten, van welke zy een naamen, dat op had tagtig Mooren en vyftien Portugeezen, die meest over boord sprongen en verdronken. Van hier zonden zy den Vice-Admiraal, Kornelis Sebastiaansz. en den Kommis Houtman, als Gezanten aan den Samoryn, Keizer van Malabar en Koning van Calicut, die weder vier Mannen aan hun zond, biddende te ankeren, alzo de Koning daar omtrend met zyn leger te veld lag en den Admiraal mondlyk begeerde te spreeken, bevindende, dat zy ook Vyanden van de Portugeezen waren, dat de Admiraal deed,

Zy handelen met Samoryn, Keizer van Malabar.

ver-

1606. vergezeld door de Kommiezen Houtman en Compostel, Schipper Klaas Tyssen en andere: zy vereerden den Koning met geschenken, en gingen schriftlyk een verbond met hem aan, dat wederzydsch plegtig beswooren werd, en behelsde, dat zyne Landen altyd voor hun zouden oopen staan om te handelen, en hy verzogt, dat zy de schriftlyke verbintenis met hen in Holland zouden voeren: hier over waren alle de Malabaren zeer verblyd. De drie scheepen, in Mosambicque gelaten, kwamen hier weder by hen.

Verder besllooten zy, dat Zeeland en Enkhuizen naar Camboija zouden vaaren, om handel te zoeken, en de overige naar Cochin, om dat te bezigtigen, vermits hun de Koning dat verzogt had, werwaards zy, den 14den van Herfstmaand, voeren, dog dorsten zonder Pylooten niet in de Haven vaaren, maar voeren naar Zeylon, ankerden by de Stad Columba, die de Portugeezen bezitten, en schooten op het Kasteel. Den 13den van Wintermaand kwamen zy in 't Eiland Sumatra, scheidende daar het schip Delf van de Vloot, om de Gezanten des Konings van Achin, die in Holland geweest waren, t' huis te brengen, daar zy 's Konings Zoon in des Vaders plaats vonden regeeren. Zy hadden gaerne naar Malacca gevaaren, om dat te overmeesteren, dog werden belet door tegen-ty en wind, maar naamen hier en daar meer Portugaalsche scheepen met goederen.

Den 2den van Louwmaand, des Jaars 1605, kwam deeze Vloot te Bantam, daar ook vier Engelsche scheepen, onder den Admiraal Middelton, aankwamen: van daar zeilden zy, den 17den, met de voornaamste scheepen naar de Moluccas, hunnen gang neemende naar de Straat van Sunda, en van daar naar Jacatra, om beeter koop ververssching te krygen: zy naamen, den 15den van Sprokkelmaand, omtrend Byma, een schip der Portugeezen, naar Malacca komende, om, met kruid en Krygs-tuig,

naar

naar Amboyna te vaaren, in 't welke zy den Gouverneur van de Moluccas vonden, kwamen, den 21ſten, in de Baai van Amboyna, en zogten by het Portugeesch Kaſteel te ankeren: terſtond zond de Gouverneur van het Kaſteel twee Portugeezen met eenen brief, inhoudende, wat zy te doen hadden by zyn Kaſteel, hem van den Koning in bewaaring gegeven, en wat zy verzogten? De Admiraal vander Hagen antwoordde, dat hy daar gekomen was wegens de vereenigde Landen en Prince Maurits, gebooren Prince van Orange, Grave van Naſſau, enz. om dat Kaſteel en Eiland Amboyna in te neemen, daar mede deeze Gezanten vertrokken, om hem nader beſcheid te brengen: ondertusſchen waren de ſcheepen digt onder het Kaſteel gezet, het welk die van het Kaſteel zo verſchrikte, dat zy zonden, om over te geven, zonder ſlag af te wagten, en verdroegen, dat alle Portugeezen met hunne ſnaphaans zouden uittrekken, behalven die daar getrouwd waren, welke blyven mogten, mits de Staten der vereenigde Landen en Prince Maurits eed doende, en alle het Geſchut en Krygs-tuig zou op het Kaſteel blyven. De Vice-Admiraal trok 'er met vyftig Mannen op, en vond 'er omtrend dertig metaale ſtukken Geſchut: daar trokken omtrend zeshonderd Menſchen uit in twee ſcheepen, die hun gegeven waren, en daar bleeven zesenveertig Huisgezinnen, die alle eed van getrouwheid deeden, over welke overwinning de Inlanders Gode dankten, als van hem gegeven ten ſtraf over de onmenschlyke wreedheden, die zy 'er, in 't Jaar 1602, bedreeven hadden. De Nederlanders voorzaagen de Sterkte voor een Jaar, en lieten 'er den Kommis Houtman als Gouverneur, met een deel Volk.

1605.

Amboyna met het Kaſteel door de Nederlanders ingenoomen, in February, 1605.

Alles te Amboyna geſchikt hebbende, voer de Admiraal naar Banda: het ſchip Hoorn zou laaden de Naagelen, die van het rantzoen gemaakt en te Amboyna gekogt waren, en de Vice-Admiraal zou, met

Vyf Nederlandſche ſcheepen vaaren naar Tydor, tegen de Portugeezen.

1606. met de scheepen Dordrecht, Amsterdam, Gelderland, West-Friesland en Medenblik, naar Tydor vaaren, daar zy weinig tegenstand hoopten te vinden, door gebrek aan kruid en Krygs-tuig; maar de Engelsche waren, gelyk gezegd is, met vier scheepen te Bantam aangekomen, en hunne Generaal Middelton was, eer dan de Nederlanders, naar de Moluccas gekomen, en had met die van Amboyna beginnen te handelen, dog werd, door de overwinning der Hollanders, belet; des hy voer naar Terenate en Tydor, daar hy dapper begon te handelen, waarschuwende den Portugeezen de komst der Nederlanders, hun aanzeggende, dat hunne Koningin dood en Jakob, Koning van Schotland, hunne Koning was, die met den Koning van Spanje en Portugal Vrede gemaakt had, daar van hy blyken toonde door de munt van geslaage geld. De Portugeezen der Nederlanders komst hoorende, zogten met de Engelsche te handelen, om van hen Krygs-tuig te krygen ter hunner verweering, die den Portugeezen brood, wyn, visch, kruid en geweer gaven, dat zy zeer noodig hadden, en kreegen daar voor eene goede meenigte Naagelen. Ondertusschen kwamen de vyf Nederlandsche scheepen voor Tydor, ankerden voor het Hof van den Koning, met welken zy spraaken, en zaagen twee Karacquen digt onder het Kasteel en de schietschanssen liggen, om gelaaden te werden. De Vice-Admiraal besloot terstond het Kasteel op te eisschen, en de Karacquen te beschieten met de scheepen Amsterdam en Gelderland, op het welke Schipper Jan Janssen Mol, een kloek Kapitain, was: zy beschooten ze lang met allerhande Geschut, dat die van het Kasteel en de Karacquen beantwoordden, die eenen Hollandschen Trompetter uit de Meersche doodschooten. Eindlyk bemanden de twee scheepen hunne booten, beklommen en wonnen de Karacquen, springende het Volk over boord en ontswemmende. Derzelver Kapitains waren Thomas de Tofis,

Der Engelschen handel in Indiën tegen de Hollanders.

De Nederlanders neemen en branden twee Karacquen voor Tydor.

ris en Fernando Perrera de Sandi; daar werden drie 1606.
Nederlanders gedood en zeventien gekwetst: zy naamen 'er zeven metaale en vyf andere ſtukken Geſchut uit, ſtaaken 'er den brand in en lieten ze dryven.

Men moet weeten, dat 'er doodlyke vyandſchap is tusſchen de Koningen der twee Eilanden Terenate en Tydor, zynde alleen ryk in Naagelen. De Koning van Terenate had met de Nederlanders een verbond, zo van koophandel als van byſtand, tegen de Portugeezen, en had hen zelfs ontbooden: waarom hy zig by de Nederlanders begaf, om de Portugeezen te helpen verdryven, en zig over zynen Vyand, den Koning van Tydor, in wiens land dit Kaſteel lag, te wreeken, hoewel die ook genoegzaam, wegens der Portugeezen wreedheid en overlast, hun vyandig en den Nederlanders geneegen was. Die van Terenate kwam met twee Galleijen, drie Nederlandſche Handelaars by zig hebbende, en kwam, tegen zyne meening, in 't ſchip van den Engelſchen Admiraal, meenende, dat het een Hollandsch ſchip was; des hem de Galleijen van Tydor, hem kennende, byna genoomen hadden, en naamen hem de andere Galleijen af; dus hy in 't Engelſche ſchip behouden zynde, vorderden de Engelſche met hem ook voor Naagelen te handelen, zo wel als met den Koning van Tydor en de Portugeezen, dat geſchied was door middel van Thomas de Torris, een der Kapitains van de Karacquen, die hun by Piedro Alleveris Debbro, Gouverneur van het Kaſteel, alle vriendſchap verworven, en dien handel van buskruid en leeftogt voor Naagelen te weeg gebragt had, daar over zig de Nederlanders beklaagden, als onderſteunende hunne Vyanden, daar door alom grote twist rees, met grote verwyting, vegten en ſlaan: dog de Nederlanders ontveinsden dit, terwyl zy den Koning van Terenate bewoogen zyn verbond met hen te onderhouden, en de Engelſche niet toelieten daar Han-

Handelen gelegenheid der Koningen van Terenate en Tydor.

Twist tusſchen de Engelſche en Nederlanders in Oost-Indien.

1606. delaars te houden, dat ook de Koning van Tydor niet dorst toelaten: des de Engelsche, t' huis gekomen zynde, het verhaal van hunne reis in druk uitgaven, daar in zy deels de hulp aan de Portugeezen, door het verkoopen van kruid en leeftogt, loochenden, zeer veragtlyk en schimpende schryvende van de Nederlanders, als of zy zonder hen niet konden bestaan, en dergelyke, hen noemende het schuim van Volken, wier vermeetelheid ondraaglyk zou zyn, zo zy dien handel alleen hadden, enz. Dit en meer andere boekjes, zeer schimpende, werden in Engeland verbooden te verkoopen: dog de Hollanders hebben zig niet in druk verantwoord, maar wel, tot hunne verweering en onschuld, verscheide getuigenisfen en bewyzen in regten doen neemen, zelfs van Engelsche, die mede op de reis waren geweest, dat zy, tot nadeel der Nederlanders, de Portugeezen met kruid en leeftogt hadden geriefd, blykende uit de getuigenisfen, dat zy niet als Vrienden gehandeld hadden, enz.

De Engelsche veragten de Nederlanders.

Vier Engelsche scheepen, ryklyk gelaaden, uit Oost-Indiën gekomen.

Deeze vier Engelsche scheepen voeren, niet tegenstaande deezen twist, ryk, met zeer veele Naagelen gelaaden, af, en drie van dezelve kwamen, in dit Jaar, t' huis, een, door gebrek aan Volk, verlooren zynde: het andere werd, door een groot geluk, gevonden, in Zee dryvende met elf of twaalf zieken, hun meeste Volk van den bloedgang gestorven zynde.

Nu zullen wy den uitslag der Nederlanders tegen het Kasteel der Portugeezen in 't Eiland Tydor verhaalen; eerst beraadslaagden zy met de Koningen van Terenate en Tydor, om hunne hulp, en de Portugeezen te verdryven, en besloooten, dat zy beide hulp zouden toonen, maar zelfs stil zitten: waar op de Koning van Terenate uit zyne veertien Galleijen, elk honderd veertig Morianen op hebbende, met vyf honderd Mannen op het Land trok, om het spel aan te zien, en den Koning van Tydor

in

in vrees te houden en getrouw te doen blyven: 1606.
ondertusschen ging de Vloot liggen aan de Noordzyde van het Kasteel, den 14den van Bloeimaand, des Jaars 1605, en zyn de Kapitains Mol en la Parre, met honderd vyftig Mannen, aan Land getrokken, tastten het Kasteel dapper met geweld aan, staaken twee naast geleege Dorpen in brand, om die van het Kasteel schrik aan te jaagen, en maakten eene schiet-schans van wyn-pypen, met aarde gevuld, daar uit zy geweldig op het Kasteel begonnen te schieten, en die op hen: daar na begon Kapitain Mol het Kasteel met twee Soldaten te bekruipen, en bevond, dat 'er eene stormbare bres geschooten was, des zy beslooten 's anderendaagsch te stormen: daarom zy, den 19den, bedekt hun Volk digt onder het Kasteel bragten, doorgaansch, zo uit de schiet-schans, als van de scheepen, dapper schietende, tot dat zy een vaandel uitstaaken, om op te houden, en hebben dus het Kasteel aangevallen, daar zy in 't eerst afgedreeven werden door het meenigvuldig schieten van die van binnen, en het werpen van brandende vuur-potten boven uit de toorens. Dus afgeslaagen zynde, deeden zy eenen tweeden aanval, daar in de Kapitain de Torris, wel gewapend van binnen uitkomende, meende Kapitain Mol met eene piek te doorsteeken, die den steek met eene halve spies afkeerde: zy daar op aan het worstelen raakende, werd de Torris door eenen Soldaat door het hoofd geschooten, daar op Kapitain Mol met nog zes genoegzaam binnen waren, dog werd weder uit gedreeven, en brak in 't wyken zyn been; en als zyn Volk hem van daar wilde haalen, wilde hy zulks niet toelaten, maar riep, dat zy weder zouden aanvallen; dog eindlyk nam een van zyn Volk hem op zyne schouders en bragt hem van daar; hier door werden de Portugeezen veel moediger, die de Nederlanders tot half weg hunne schiet-schans volgden. Hier op begonnen zy weder aan alle kanten op

1606. het Kasteel te schieten, en een scheut uit het schip Gelderland groef op den groten tooren van het Kasteel, zo dat die tooren, wel met zestig of zeventig Portugeezen, onder een schriklyk geraas, in de lugt vloog; daar op de Bestormers ten derden maal aanvielen en het Kasteel overwonnen, roepende de overgebleeve om lyfs genaade, dat hun vergund werd. De Ternatanen, die tot nog toe stil hadden gestaan en toegezien, liepen toen ook toe, alles vernielende en plunderende, steekende onder andere den brand in eenen steenen tooren, daar in veele Garoffel-Naagelen waren, dat de Nederlanders niet konden beletten. In dit inneemen bleeven twee der Nederlanders dood en zeven gekwetst, daar onder Kapitain Mol was, die zyn been gebrooken had. Van de Portugeezen waren omtrend drieenzeventig doode, en twaalf of dertien gekwetste. De Vrouwen en Kinderen der Portugeezen waren alle gevlugt in eene daar by geleege Sterkte op eenen zeer steilen berg, die maar eenen smallen steilen toegang had, zo dat die Plaats onwinbaar gereekend werd dan door honger, en byzonder door gebrek aan water. De Gouverneur en andere Kapitains der Karacquen waren behouden, en werden, met de overige Vrouwen en Kinderen der Portugeezen, te zamen omtrend vyfhonderd Menschen, in twee of drie scheepen, naar Manilla in de Philippynen gezonden.

De Nederlanders winnen het Portugeesch Kasteel te Tydor, zynde het vuur geschooten in 't buskruid.

Hier door waren de Portugeezen uit alle de Moluccas verdreeven, uitgezonderd uit eene zeer kleine Sterkte op het Eiland Solor by Tymos, dat van kleine waerde is. De Nederlanders dankten God voor hunne overwinningen, en vonden goed het Kasteel van Tydor te doen slegten, en dat daar, met toestemming der Inwooners, eenige Handelaars en Leggers zouden blyven, om in alle regtmaatige vriendlykheid met hen te handelen en eenig middel te zoeken, om die twee Koningen van Terenate en Tydor te bevrienden, en met die beide

in

in vriendschap te mogen handelen, daar toe de Vice-Admiraal, voor zyn vertrek, alle naerstigheid aanwendde. Dus alles verrigt zynde, heeft het schip Gelderland in Terenate eene goede party Naagelen gelaaden, is, den 14den van Hooimaand, van daar gevaaren, en den 21sten van Oogstmaand, voor Bantam gekomen, van waar hy, den 25sten, met het schip Gouda naar huis t' zeil gegaan is, en zyn beide, in Bloeimaand van dit Jaar, wel in Holland aangekomen. 1606.

In Hooimaand van dit Jaar zyn, als gezegd is, nog aangekomen de scheepen de vereenigde Gewesten en Hoorn, elk groot zevenhonderd vaten, met welke Steven vander Hagen, Admiraal der eerste Vloot, kwam. Nog kwamen, in 't laatste van Herfstmaand, t' huis de scheepen Vlissingen, van de oude Maatschappy, en Amsterdam en Zeeland, van de laatste tienjaarige Maatschappy, zeer kostlyk gelaaden, veele zyden en zyde laakenen brengende, en berigtende, dat Wybrant van Warwyk, van de vereenigde Maatschappy, mede uitgekomen was, maar, een lek in zyn schip krygende, in 't Eiland Mauritius was geloopen, om in 't volgende voorjaar t' huis te komen, en dat zy nog geenen handel in China hadden kunnen krygen, vermits de Portugeezen daar alom tegen waren; dog zy hoopten 'er nog wel toe te komen door hunne Vrienden, de nabuurige Koningen, en ondertusschen was bestooken, dat de Chineezen zelfs te Patana en Bantam Chineesche zyde zouden brengen. Deeze laatste scheepen waren meest gelaaden met de goederen van een Portugeesch schip, van Macan komende en naar Malacca vaarende, daar van het Volk, de Nederlandsche scheepen ziende, met hunne kostlykste goederen vlugtte, en het schip werd genoomen: dog de Koningin van Patana zeide, dat zy zulks op haaren stroom niet doen mogten; des verdroegen zy de helf met haar te deelen: dog alzo die helf haar niet zo nuttig was, kogten

Verslag van de laatste scheepen, in dit Jaar uit Indiën komende.

1606. zy die haar met geld af, naamen de beste waaren uit de Karacq in hunne scheepen, en begonnen dat schip wat laager te timmeren, om het met de grofste waaren naar Nederland te brengen.

Veele zyden uit Indiën in Holland gebragt.

Deeze scheepen bragten veele ruuwe ongewerkte zyden mede, daar naar de Nederlanders meest verlangden, als zeer grote neering onder het gemeene Volk brengende met de zyde te winden, tweernen, reeden, verwen, enz. en dan maakten zy 'er allerhande zyde laakenen van, als fluweelen, zatynen, damasten, armozynen, kaffaas, enz. meenende, door hunne vlyt, die neering eerlang zo wel te hebben als in Italiën. Zy bragten ook tyding, dat de Portugeezen sterk met scheepen en Galleijen in de Rivier van Yor waren, om den Koning van Yor te dwingen, zeer op hem verstoord zynde, hem beschuldigende, dat hy de oorzaak was van het neemen der Karacq St. Catharina, hem met geduurigen Oorlog gedreigd hebbende, zo hy hun de Nederlanders met hunne goederen niet wilde overleeveren, enz.

Christiaan, Koning van Denemarken, komd in Engeland, den 18 July, 1606.

Den 18den van Hooimaand, O: St: van dit Jaar, is Christiaan de IVde, Koning van Denemarken, lang verwagt zynde, in Engeland wel aangekomen te Gravesende, in de Rivier de Thamyse, met agt Koninglyke scheepen, die schoon, groot, heerlyk, wel verçierd, op veele plaatzen verguld, en met zeer veel en schoon Geschut wel toegerust waren, om Jakob, Koning van Groot Brittagne, met de Koningin Anna, zyne Zuster, en derzelver Kinderen, te bezoeken. Koning Jakob, met zynen Zoon, Hendrik Fredrik, Prince van Walles, voeren naar zyn schip, om hem te verwelkommen. Koning Christiaan liet niemand in 't eerst op zyn schip klimmen, dan den Koning Jakob, met den Prince: de eerste groetenis was, dat Koning Jakob vroeg, wie hem zo stout maakte in zyn Koningryk te komen zonder zynen vrygeleid-brief? Koning Christiaan antwoordende, vroeg, wie hem zo stout

maakte

maakte in zyn schip te komen zonder zyn verlof? 1606.
daar na begroetten zy elkanderen door ombelzingen, gelyk ook den jongen Prince. Vervolgens was 'er een groot geschal van trompetten, en de beide Koningen gingen uit het schip in 't barkje, om de Rivier op naar het Hof te Grenewitche te vaaren: ondertusschen schooten alle de scheepen, Kasteelen, en de scheepen, die in de Rivier laagen, hun Geschut af. Voor het Hof komende, vonden zy 's Konings Kinderen op de trappen aan het water staan, om hunnen Oom te verwelkommen: van daar te zamen optreedende, werden zy door het Hof geleid, in de kaamer van zyne Zuster, de Koningin, die nog in 't kraambed lag. Verder werd Koning Christiaan 3 Weeken, naar zyne Koninglyke hoogheid en staat, onthaald met gastmaalen, jaagen, vliegen, steek-speelen, spiegel gevegten, en allerhande Ridderlyke oeffeningen, in welke de Koning van Denemarken zyne dapperheid, kloekheid en verstand toonde: daar ontbraaken geene Dansfers, Springers, Kaamerspeelers, Schermers, Worstelaars, Beeren-, Stieren- en Honden-gevegten; niets, dat zulk eenen Prince kon vermaaken, werd nagelaten: hem werden de Paleizen, Kasteelen, Wapenen, het Geschut en de Scheepen vertoond: de beide Koningen reeden te zamen Koninglyk, met grote pragt, door Londen, daar zig de Burger-Ambagten, met hunne vaandelen in hunne kleedingen, als Burgers met tabbaarden, op hunne balyen, met laaken behangen, vertoonden.

Feesten, door den Koning en Koningin van Groot Brittagne aan den Koning van Denemarken gedaan.

De Koning van Denemarken was een Man in 't beste van zyn leeven, wel gemaakt en sterk van leeden, meer dan middelmaatig van lengte; hy was vergezeld van veele Eedelen en Raads-Heeren, als de Heeren Christianus Vries, Ryks-Kançelier; Pieter Monk, Admiraal; Hendrik Ramel, Duitsch Kançelier; Gerard Rantzou, Ryks-Stadhouder in Holsteyn; Steenbra en Escho Brooke, Ryks-Raaden,

Raaden des Konings van Denemarken.

1606. den; Christiaan Bernico, en andere Koninglyke Bedienaren en Eedelen. Hy had meer dan honderd Trauwanten, Trompetters, Lyfwagters, Soldaten en Helbardiers, alle in 't blauw zeer kostlyk en hoflyk gekleed, en in goede tugt gehouden, daar in zig die Koning toonde een kloek, geschikt, magtig en aanzienlyk Vorst te zyn.

Wat tusschen deeze twee Koningen behandeld zy, werd meer gegisd dan geweeten.

Mildheid des Konings. Als hem nu de Koning van Engeland dus zeer mild en Koninglyk onthaald, zy elkanderen vereerd en met kostlyke juweelen, ook de Koningin en de Kinderen, beschonken hadden, heeft de Koning van Denemarken, by zyn vertrek, de driederlei Engelsche Hof-Dienaars te zamen met een geschenk van omtrend dertigduizend daalders vereerd; boven dien de Kaamer-Jongheeren met goude kettingen en de Kaamer-Juffers met juweelen, en werd ten laatsten door den Koning en de Koningin geleid tot Rochester by de Engelsche scheepen, die hy bezigtigde, en werd op een van dezelve op een zeer feestlyk gastmaal onthaald, van waar hy 's anderendaagsch, den 23sten van Oogstmaand, te Gravesende gebragt werd, daar de Koning, Koningin, Prins en Princessen, met de Vrouwen en Juffers, in 't schip des Konings van Denemarken traaden, daar zy een heerlyk gastmaal tot afscheid hadden, elk geregt, en elke teug, op elkanders gezondheid gebruikt, en zeer veel Geschut onder hunne taafel uit het schip, gelyk ook uit de andere scheepen, gelosd werd, dat de Engelsche Kasteelen beantwoordden, onder het geluid der trompetten, en 's avonds staaken de Deenen een zeer pragtig vuurwerk, met persoons-vertooningen, op eene grote schuit gemaakt, op het water af, en eindlyk zyn de beide Koningen, Koningin, Prins en Princessen, niet zonder traanen, gescheiden, gaande de een naar zyn Hof, de ander in Zee naar Denemarken.

Afscheid des Konings van Denemarken in Engeland.

De

De Koning van Denemarken vaerdigde, voor zyn vertrek uit Engeland, als Gezanten naar den Aards-Hertog in Nederland, af de Heeren Gerard Rantzou, Stadhouder in Holsteyn, en Dr. Jonas, die hunnen weg naamen over Kales naar Brussel, om den Aards-Hertog te vertoonen, dat zyne Duynkerksche Oorlogs-scheepen en andere de Noord-Zee door rooveryen niet behoorden onvry te maken, als van ouds onder zyne bescherming zynde, Rantzou voor zig in 't byzonder ook over ten agterheden te verzoeken hebbende, en dergelyke: deeze werden daar wel onthaald, en keerden, den 3den van Wynmaand, door Antwerpen en Holland naar huis. 1606. Deensche Gezanten by den Aards-Hertog.

In Poolen zyn in dit Jaar zeldzaame oploopen ontstaan, meest door der Jesuieten drift, onder andere te Posen, eene Stad, op de Rivier de Warthe geleegen, den Roomschen Godsdienst toegedaan, daar nogtans, om den Vrede, den Lutheranen eene Kerk om te preediken was toegelaten: deeze waren van de Roomsche meermalen gedreigd het vuur daar in te steeken; dog alzo de Hervormde sterk daar tegen waakten, konden zy dat zo gemaklyk niet doen. Eindlyk hebben, den 23sten van Lentemaand, omtrend driehonderd Scholieren der Jesuieten en andere eenen oploop naar de Kerk gemaakt, de Wagters verjaagd, zyn in de Kerk gebrooken, hebben banken en stoelen over hoop geworpen, en 'er het vuur in gestooken, en dus is de Kerk in korten tyd geheel verbrand: dit geschiedde met zulk eene woede, dat zy niet toelieten, dat de Burgers den brand blusten. Van daar vielen zy in 't Gasthuis, dreeven 'er de Zieken uit, sloegen aan stukken en vernielden alle banken, taafels, vengsters, oovens, en wat voor de hand was, droegen den huisraad der arme kranken ten deele weg en worpen die op de straaten, en deeden allen spyt en kwaad, dat zy bedenken konden. Oploop van der Jesuieten Scholieren tegen de hervormde Kerk te Posen in Poolen. Wreedheid der Papisten.

Alzo nu de Kerk geheel afgebrand was, moesten

1606. de Lutheranen onder den blooten Heemel preediken, en, nog gedreigd werdende overvallen te werden, gingen zy met wapenen, spiessen en bussen naar de preediking. Hier over werd geklaagd op de vergadering der Staten van Poolen, en de Jesuieten hebben zig ook by den Koning verontschuldigd, zeggende, dat zy den groten yver van hunne Scholieren tot den Roomschen Godsdienst niet konden wederhouden, biddende, om erger voor te komen, dat men die afgebrande Kerk niet weder mogt laten opbouwen, vreezende, dat zy weder zou afgebrand werden.

Oploop te Krakouwen.

Te Krakouwen vielen de Leerlingen ook in der Hervormden Kerken, smeeten aan stukken en vernielden alles, wat daar was, groeven de lighaamen der doode Menschen op en worpen die voor de Honden en Swyner: des veele, ook Eedele, zig op het Slot begaven en daar sterkten tegen den oploop van zulke Geestlyke.

*Ryksdag te Warschouwen in Poolen, daar over de Jesuieten geklaagd werd.

Als nu dergelyke oploopen elders meer geschiedden en men zag, dat den Jesuieten alom hunne onverstandige yver toegelaten werd, is daar over geklaagd op den Ryks-dag te Warschouwen, daar grote beroerten onder de geestlyke en waereldlyke Palatynen en grote Heeren reezen, hebbende de Palatynen veele Heydukken en anderen aanhang van Knegten medegebragt, om hunne voorregten, vryheden en Godsdienst voor te staan en eenige tollen af te krygen. De Koning scheen, om den Land-Vrede te onderhouden, den hervormden Godsdienst te willen toelaten, daar tegen zig de Geestlyke stelden: daar over de Palatynen en andere grote Heeren, alle gewapend en met Krygs-Volk gesterkt, zig verbonden op eene andere vergadering te komen te Lublyn, 36 Mylen van Krakouwen geleegen, daar zy zeer sterk van Krygs-Volk, Geschut en Wapenen verscheenen, en daar de Vayvode van Krakouwen, dien zy Rackos noemen, de oorzaak der plegtige gewapende vergadering vertoonde; te weten, hy

De Poolsche Eedelen beschuldigen en dwingen den Koning.

klaagde

klaagde over den Koning, en dat zy moesten zien vast te houden de voorregten, welke de Koning aan de Kroon van Poolen besvooren en nu verbrooken had, den valschen Demetrius tot Groot-Vorst van Muskoviën opwerpende, dien hy, niet zonder groot gevaar der Kroon van Poolen, gevoed had; dat hy, zonder des Ryks bewilliging, en tegen Gods gebod, zyner Vrouws Zuster getrouwd had, terwyl de Tartaaren in 't Land gevallen, alles geroofd, verbrand, en wel duizend Menschen gedood en weggevoerd hadden, en had zyne Koningin Slooten en Steden, alleen op de onderteekening van eenige weinige Raadsheeren, tot eene morgen-gift gegeven; dat hy den Mark-Grave van Brandenburg de voogdy van Pruyssen gegeven en daar voor geld ontfangen had; dat hy op den laatsten Ryks-dag te Warschouwen vreemd Krygs-Volk gebragt had, om zyne Tegenspreekers te verschrikken; dat hy met de Moeder van zyne Koningin een heimlyk verdrag gemaakt had, om het Koningryk van Poolen allengs aan het Huis van Oostenryk te onderwerpen en over te geven. 1606.

Hier over vergaderden de Palatynen en Eedelen sterk, met grote Krygs-toerusting, in 't veld van Sandomir, om hunne vryheden, voorregten en de Kroon van Poolen voor te staan, en zonden twaalf Gezanten aan den Koning, hem daagende in Oogstmaand zelfs te verschynen, of Gezanten met vollen last te zenden, om de voorsz. beschuldigingen te verantwoorden, zo hy Vrede begeerde, enz. Maar de Koning is daar niet verscheenen: dog terwyl hy schoone woorden gaf, en veel over en weder gezonden werd, heeft hy zig met de Geestlyke en andere gesterkt, en vast werd het Winter, daar door allengs veele Poolsche Palatynen vertrokken; en alzo de Koning de andere met zyne magt dreigde, zyn eenige, onder eenen schoonen schyn, met hem verdraagen, en dus meest gescheiden: dog veele andere, t' onvreden zynde,

De beroerte in Poolen gestild.

1606. de, dagten zig ter bekwaamer tyd weder te vergaderen.

Aanslag der Zeelanders op Vlaanderen mislukt.

In 't begin van Herfstmaand hadden de Staten van Zeeland eenen aanslag op Vlaanderen, en zo het scheen, op Oostende; want wel vyftienhonderd of tweeduizend Mannen voeren met Oorlogs- en andere scheepen uit Zeeland, onder Kapitain Bevry; maar de wind niet zeer dienende, werden die van Vlaanderen door den tyd gewaarschuwd, en de gansche Zee-kust kwam, op den alarm, in de wapenen, en dus werd dat voorgekomen.

Beroerten te Venetien in Italiën, om de Jesuieten.

In Italiën ontstond ook, door den drift der Jesuieten, eene grote onrust: want alzo alle nieuw opstaande Godsdienstigen in 't eerst aangenaam zyn en zeer geagt werden, hebben deeze hunnen tyd ook zoeken waar te neemen, om ryk te werden, en erf-gronden en vaste bezitting in 't Gemeenebest van Venetiën te krygen, schoon zy geen steunzel van eenen H: Stigter, maar alleen van Pauslyke bullen, hadden, meenende ook in de Stad Kerken en Kloosters te bouwen. De voorzigtige Hertog en Raad van Venetiën dit van tyd tot tyd gemerkt hebbende, en weetende, wat in Vrankryk en elders gebeurd was, zynde eene nieuwe zoort van doortrapte en geleerde Godsdienstigen, door hunne schoolen de harten der Jeugd inneemende, onder voorwendzel van Godsdienst, moetende de geene, die onder hen kwamen, sweeren en beloovèn hunnen Oversten in alles, en voor al blindeling, te gehoorzaamen, en hunne schikkingen voor te staan, zonder dat men 'er doorzigt in had. De Staten van Venetiën, die wangunstig waren, dit overleggende, en weetende, dat de Geestlyke reeds in hun gebied zeer magtig waren geworden, binnen de Stad Venetiën wel de helf der erf-gronden bezittende, omtrend honderd en vyftig, zo Kerken en Kloosters, als Hooven en Gebouwen hebbende, en hunne goederen binnen hun gebied wel dertig millioenen dukaten waerdig zynde, daar van zy jaarlyksch

Rykdom der Geestlyke onder het Venetiaansche gebied.

lyksch wel anderhalve millioen renten ontfingen, 1606.
welke zy klaagden, dat niet wel besteed werden, niet tegenstaande de H: reegels luiden, dat de geestlyke goederen in vier deelen moeten verdeeld werden, namelyk een deel voor den Bisschop, een tot onderhoud der Priesters en Munniken, een tot timmering en verbeetering der Kerken, en een voor de Armen; maar zy bevonden, dat een groot deel der renten buiten hun gebied genooten en te Romen en elders, tot waereldsche pragt, misbruikt werden: want veele Abdyen waren bezet met vreemde, en Onderdanen van andere Princen hadden grote vereeringen, ook uit de Bisdommen komende, genooten; niet tegenstaande dit moest het Gemeenebest haare Landen, die eene muur voor het Christenryk zyn, te water en te land voorstaan en beschermen.

Om deeze reedenen wilden 'er de Venetianen tydig in voorzien, en vernieuwden eene wet van het Jaar 1337, van in Venetiën, zonder verlof, geene Kerken, Kloosters of Gasthuizen te mogen bouwen, hadden die reeds in 't Jaar 1603 over hun gansche gebied gemaakt, en vernieuwden die wetten in 't Jaar 1605, dat niemand in hun gebied, onder wat voorwendzel het zyn mogt, aan Geestlyke Persoonen, zonder verlof van den Raad, eenige erf-gronden, die zy vaste goederen noemen, zou mogen verkoopen, by uitersten wil geven of vervreemden, en dat zy de geene, die hun gegeven waren, moesten verkoopen, om, boven hunnen nooddruft, aan de Armen mede te deelen: zy gaven voor reedenen, dat zy den waereldlyken staat en de Burgery zaagen verminderen en den geestlyken staat toeneemen, en die vorderen vryheid in alle lasten; zo daar op geen agt genoomen werd, zouden alle de goederen in handen der Geestlyke vallen, de Stads Overheid hun regt daar op verliezen, de Aadel vergaan, en in de Waereld niet blyven, dan Geestlyken en Boeren, daar door hunne

De Venetianen verbieden, zonder verlof, Kerken en Kloosters te bouwen, of de Geestlyke erfgronden te geven.

1606. ne Landen niet wel beschermd zouden werden: dit alles was genoegzaam overeenkomstig de regten, vryheden en gewoonten van veele Gewesten in de Nederlanden, daar de Geestlyke niet met erf-gronden mogen verrykt worden, en die nogtans alom meer dan de helf bezitten; by voorbeeld, in Braband bezitten de Geestlyke, volgens geloofwaerdige berigten, van de vyfendertigmaal honderdduizend bunderen Land, elke van drie maaten, zynde de grootte van het Hertogdom Braband, agtentwintigmaal, en de Waereldlyke maar zevenmaal honderdduizend bunderen. Henegouwen bestaat uit agttienmaal honderdduizend maaten erf-gronden, daar van de Geestlyke vyftienmaal en de Waereldlyke driemaal honderdduizend bezaaten; desgelyks is het in de andere Gewesten, zo dat van ouds meest alom verbooden is aan de Geestlyke erfgronden te verkoopen, dat nogtans nu, door den inlandschen Oorlog, den Jesuieten toegelaten schynd, die daar gaerne zo ryk waren, als eenige andere zoorten van Geestlyke, ja die zoekende in alles te overtreffen.

In Braband bezitten de Geestlyke 2800000 en de Waereldlyke maar 700000 bunderen land; naar gelykheid in de andere Gewesten.

De Venetianen, wegens de klagten over de vernieuwde wetten, te Romen gedaagd zynde, is 'er nog by gekomen, dat te Vinçenza, onder het gebied van Venetiën, zeekere Brandolin, Klooster-Voogd van Narvesa, en Scipio Sarracino, een Kanunnik, door de Stads Overheid lyfstraflyk waren aangesprooken en gevangen, zynde de Klooster-Voogd betigt van veele schelmeryen, als van veele Menschen, zelfs zynen Vader en Broeder, vergeeven te hebben, dat hy veele had doen dooden, zyne eige Zuster bekend, met tooveryen omgegaan had, en meer dergelyke schelmeryen; en de Kanunnik over het verbreeken van de Stads zeegels, en andere oneerlyke bedryven: deeze vorderden, hoewel zy, als Burgers, in waereldsche zaaken aan de burgerlyke wetten onderworpen waren, te staan onder het geestlyk gebied van den Paus. Dit alles

werd

werd te Romen kwalyk genoomen en den Venetianen gelasd de voorsz. regten te herroepen en die twee gevange aan 's Paus Gezant over te leeveren, dat de Venetianen dagten de gronden van hun Gemeenebest te breeken en dergelyke: daar op de Paus antwoordde, dat hy geene geschillen, maar gehoorzaamheid, wilde hebben, en meer andere hooge woorden, dreigende met bullen en vermaaningen, daar toe zy geenzins wilden gehoorzaamen: des Paus Paulus de V^de^, den 17^den^ van Grasmaand, in dit Jaar, zynde het eerste Jaar van zyn Pausschap, zynen bul te Romen deed afkondigen, verklaarende, dat alle regten en schikkingen, te Venetiën, tot nadeel der Geestlyke, gelyk de voorn: gemaakt, waren niets en van geene kragt, en dat niemand gehouden was die te gehoorzaamen, zeggende verder, dat hy, volgens het voorbeeld van zyne Voorzaten, de Pauzen, met raad van zyne Broeders, de Kardinaalen, uit magt van den Almagtigen God, de Drievoudigheid, zyne heilige Apostelen, S^t^. Pieter en S^t^. Paulus, den Hertog en Raad van Venetiën, met derzelver Aanhangers, verbannen verklaarde, zo zy binnen 24 Daagen hunne voorn: wetten niet oopentlyk herriepen, afdeeden en uit hunne Rollen schrapten, en in hun gansche gebied deeden uitroepen, dat niemand daar aan gehouden ware, beloovende verder nooit dergelyke wetten tegen de vryheid, het regt der Kerk en het gezag van den H: Apostolischen stoel, meer te maaken, zyne Heiligheid kennis gevende van die herroeping, afschaffing, herstelling en beloften; verder ook, zo zy niet terstond den gevangen Klooster-Voogd en den Kanunnik in handen van zynen Gezant stelden, en dit alles naar de Roomsche manier; bannende verder, indien de Hertog en Raad, binnen nog 3 na de 24 Daagen, niet gehoorzaamden, maar hardnekkig bleeven, de geheele Stad Venetiën, met alle de Steden, Kasteelen en Heerlykheden van het Gemeenebest, geduurende welk verbod

1606.

Klagten over de Venetianen te Romen.

Venetiën door Paus Paulus den V. in den ban gedaan.

Inhoud der bul.

1606. bod niemand daar eenige mis of anderen Godsdienst zou mogen doen, niet tegenstaande eenigerhande schikkingen of Apostolische vryheden van voorgaande Pauzen, of door dezelve bevestigd, welke zy mogten voortbrengen, welke alle hy door deeze bul herriep en vernietigde, en zulks alles op straf der eeuwige verdoemenis, enz. gelyk in de bul, op veele plaatzen gedrukt, te leezen is.

Tegenbetuiging des Hertogs van Venetiën tegen 's Paus ban.

Leonardus Donatus, onlangs verkoozen Hertog van Venetiën, een geleerd, ervaare en welspreekend Man, deezen strengen ban verstaan hebbende, heeft met den Raad, den 6den van Bloeimaand, eene betuiging tegen die bul in druk uitgegeven, aan alle Aards-Vaders en Aards-Bisschoppen, Bisschoppen, Klooster-Voogden, Oversten en andere Geestlyke, door hun gansche gebied, verklaarende, dat nadien te Romen een ban tegen hen alle was uitgeblixemd, en God hun bevoolen had dien Staat in allen Vrede en rust te regeeren, zy handhaafden het gezag van eene vrye Regeering, die geen Opperhoofd in waereldsche zaaken erkend, dan God, en betuigden, dat zy, naar hun vermogen, zyne Heiligheid hunne goede zaak hadden zoeken te doen verstaan; maar de bul afgekondigd ziende tegen alle reedenen, de H: Schrift, de leer der oude Vaderen en de H: reegelen, tot nadeel van alle Waereldsche Overheid en vryheid van den Staat, met breeking der gemeene rust, verklaarden zy dien voor onregt, niets en van geene waerde, als tegen alle regt: daarom stond het aan hun te gebruiken de middelen, die hunne Voor-Ouders en andere vrye Princen gebruikt hadden, wanneer de Pauzen misbruikten de magt, die hun van God gegeven is, niet twyffelende, of alle getrouwe Onderdanen, ja de gansche Waereld, zou 'er met hen dus over oordeelen: en alzo zy zig tot hier toe in hunnen last en zorg over Zielen wel gekweeten hadden, hun best doende, om den Godsdienst in eer te houden, zouden zy in den dienst volharden als getrouwe Harders, nadien

zy

zy meenden te blyven in 't H. Roomsch Apostolisch Geloof, en in 't gebruik der H. Roomsche Kerk, gelyk hunne Voor-Ouders altyd gedaan hadden. Zy wilden, dat dit hun voorneemen alom aangeplakt en afgekondigd werd, op dat het zyne Heiligheid mogt ter oore komen, God biddende hem te doen zien de nietigheid van zynen ban en de regtvaerdigheid van hunne zaak, op dat zy mogten blyven den Roomschen Stoel eerbiedigen, gelyk hunne Voor-Ouders gedaan hadden. Gegeven den 6den van Bloeimaand, des Jaars 1606. 1606.

De Geestelykheid van Venetiën blyft hunne Overheid getrouw, behalven de Jesuieten, Kapucynen en Tolentynen, zynde nieuwe ordens.

Hier op vertrok 's Paus Gezant den 11den uit Venetien; en hoewel die van Romen meenden, dat niemand daar meer Kerken-dienst of mis zou doen, om dat gebanne Priesters in hunne mis niet kunnen heiligen, en gevolglyk alle, die zulke mis hoorden en aanbaaden, Afgodendienaars waren, enz. waren de Aards-Vaders en Bisschoppen van Venetiën van ander gevoelen, en volhardden in hunnen Kerkendienst; maar de Jesuieten, aan welke men de voornaamste oorzaak van deezen twist toeschreef, hebben hunne Kerken gesloten en wilden het met den Paus houden, dien daarom gelasd werd te vertrekken, gelyk zy den 11den deeden, niet veel medeneemende, schoon men reekende, dat zy te zamen in 't gebied van Venetiën meer dan honderd en vyftigduizend dukaten 's jaars te verteeren hadden: hun Klooster te Venetiën werd aan andere Nonnen gegeven. De meeste Kapuçynen en Tolentynen, alle nieuwe ordens, vertrokken ook; de Françiskanen wilden het met hunne wettige Overheid houden.

De Paus en Venetianen rusten zig ten Oorlog, en schryven intusschen tegen elkanderen.

Hier op rustten zig de Venetianen terstond ten Oorlog, bragten wel zeventig Galleijen in Zee, en naamen alom Volk aan: desgelyks de Paus, die vreesde, dat zyne Steden Ferrara en Ancona mogten besprongen werden; maar alzo in dit Jaar grote duurte van graanen in Italiën was, diende het niet daar nog eenen Oorlog te beginnen: ondertusschen

1606. streed men sterk met de pen, latende de Venetiaanen hun stuk door Geleerde met boekjes billyken en verontschuldigen, drukkende oude boeken aangaande 's Paus magt, daar tegen de Kardinalen Baronius, Bellarminus en andere schreeven, houdende de Pauslyke magt op, en zulks, zo zy meenden, met voordeel: want zy daagden de Venetiaansche Schryvers, namelyk Broeder Paulus, van de orde di Servi, D[r]. Johan Marsilius, een Neapolitaan, en andere, te Romen voor het Geloofs-onderzoek, binnen 24 Daagen zig in persoon te komen verantwoorden, zynde betigt van kettery, die daar op wel antwoordden, maar niet verscheenen, en werden als Ketters verweezen, enz. Dit over en weder schryven duurd nog zonder einde, en intusschen twist elk in Italiën over de magt van den Paus en de gelding van den ban, dog de Paus verloor 'er veel gezag door.

De Koning van Spanje bied den Paus hulp aan.

De Koning van Spanje beloofde den Paus alle hulp, het welk groot nadenken gaf, vermits hy dit aan alle Mogenheden door zyne Gezanten deed aanzeggen, ook hunne hulp, ter slissing van den twist, verzoekende, en zond Don Françisco de Castro, vergezeld van veele grote Heeren, naar Venetiën, om eenen Vrede te middelen: dog de Hertog antwoordde hem, dat hy nooit by den Paus verdiend had zo beschaamd gemaakt te werden voor alle Princen van het Christenryk, daar zy altyd wenschten te leeven in 't Roomsche Geloof, maar ook in die vryheid, daar in zy nu 1200 Jaaren geleefd hadden, tot welker bescherming zy swaerden hadden, enz. zy wilden wel Vrede hebben, maar 'er niet om bidden, want zy den Paus niet misdaan hadden: dus bleef de twist dat geheele Jaar hangen.

De Koning van Groot Brittagne toond den Venetianen gunst.

Jakob, Koning van Engeland, deed, door den Ridder Hendrik Wotton, zynen Hofgezant, den Hertog van Venetiën alle gunst toezeggen, het gezag der vrye Princen voorstaande, dat zy alle de Hofgezanten by hen aanzeiden.

De

De vereenigde Landen, die in hunne regeerings-wys de Venetianen zeer volgen, schreeven, den 28sten van Bloeimaand, zeer vriendlyk aan die van Venetiën, tot behoud van hunne vryheid, aanbiedende hunnen dienst en alle hulp van Krygskundige, en Oorlogs-tuig te water en te land te zenden, welken brief de Hertog dus erkende en beantwoordde: 1606. desgelyks de vereenigde Landen, die hun schryven den 28 May.

Leonardus Donatus, door Gods genaade Hertog der Venetianen, wenscht den doorlugtigen en uitmuntenden Heeren, de Afgevaerdigde van de Staten Generaal der vereenigde Gewesten in Nederland, alle zaaligheid en opregte liefde-dienst! De oude en volmaakte vriendschap, die wy altyd gehouden hebben met uwe Landen en Staten, en de byzondere toegeneegenheid, welke uwe Doorlugtigheden en Uitmuntenheden by alle geleegenheden bewyzen, verzeekeren ons van het medelyden, dat gy hebt over het geene ons ontrust, daar van uwe laatste brieven van den 28sten jongstleeden getuigenis gaven, welke ons zeer aangenaam waren, als spruitende uit eene overvloedige beleefde toegeneegenheid, gelyk ook de vriendlyke aanbiedingen, ons gedaan, nopens de tegenwoordige swaarigheden, die wy te Romen hebben, daar in wy, alleen zoekende onze vryheid en billyke heerschappy te bewaaren, hoopen, dat de goede God de geregtigheid en eerlykheid van onze zaak zal zeegenen, op dat wy de vrugten en gylieden zulk eene vreugde, als uwe waare geneegenheid tot allen goed en onzen voorspoed u zullen toebrengen, genieten, zullende wy in deezen niet nalaten alle middelen en behoorlyke pligten te gebruiken, om tot ons regtvaerdig voorneemen te geraaken: dus zyn wy ook verzeekerd, dat, wanneer het te pas zou komen ons van uwe goedgunstigheid te bedienen, de uitwerking over een zal komen met de gewilligheid in de aanbieding. Intusschen danken wy uwe Doorlugtigheden en Uitmuntenheden zeer voor den goe- De Hertog van Venetiën schryfd aan de vereenigde Landen, den 24 Juny.

1606. den wil, die zy bewyzen, en de beleefde aanbiedingen, die zy ons van zelf zo goedwillig doen, hun verzeekerende, dat het alles naar behooren opgevat en geschat word; by voorvallende geleegenheden zullen wy zulks daadlyk zoeken te bewyzen, en hen te versterken in de goede gedagten, welke zy met grote reeden mogen voeden, van door ons altyd hartlyk bejeegend te werden. God bewaare uwe heerlyke Doorlugtigheden en Uitmuntenheden by alle wenschlyk geluk. Gegeven in ons 's Hertogs Palleis, den 24sten van Zomermaand, des Jaars 1606, onderteekend *Marco Ottobon*, Secretaris.

Italiën wapend zig.

Dit geschil veroorzaakte, dat geheel Italiën zig wapende, elk om het zyne te bewaaren: het Italiaansch Krygs-Volk, dat vreemde Vorsten diende, werd t' huis ontbooden door den Paus, die zyne Onderdanen, op grote straf, t' huis riep, daar door veele Italianen van Spinola uit Nederland trokken, en in Italiën aangenoomen werden, zynde de voornaamste Alexander delli Monte, Marquies van Trivico, Malaspina, Tomaso Spina, en alle, die in Nederland gediend hadden; maar door de duurte van het koorn, was 'er geene waarschynlykheid, dat voor den volgenden oegst, iet begonnen zou werden; want te Napels in Siçiliën, en elders, geschiedden grote oploopen, door hongers-nood, daar door, in dit Jaar, veel koorn, buskruid en ander Krygs-tuig, uit Nederland alom naar Italiën gezonden werd.

De Dolphyn van Vrankryk, en zyne twee Zusters, werden gedoopt, en de Dolphyn Louïs genoemd, den 14 September.

Tot dit Jaar toe was de Zoon des Konings van Vrankryk niet gedoopt, en de Koningin had intusschen nog twee Dogters gebaard, welke drie, den 14den van Herfstmaand in dit Jaar, te Fontainebleau gedoopt werden, naamlyk eerst doopte de Kardinaal Gondi de jongste Dogter met grote plegtigheden, over welke de Hertog van Lottharingen zelfs voornaam Doop-Getuigen was; en de Heer Don Johan de Medicis vertoonde de persoon van Vrouwe

we Christina van Lottharingen, Huisvrouw des groten Hertogs van Florençen, de Vrouwe Doop-Getuigen, naar welke zy Christina genoemd werd. Over de oudste Dogter was alleen voorname Doop-Getuige de Hertogin van Angolesme, in naam der Aards-Hertogin van Oostenryk, Huisvrouw van den Aards-Hertog Albertus, naar welke zy Isabella genoemd werd. Daar na werd de Prins Dolphyn, die de oudste en eenige Zoon, den 27sten van Wynmaand, des Jaars 1601 gebooren en dus nu byna 5 Jaaren oud was, met grote plegtigheden voortgebragt, en de Kardinaal Gondi deed hem in 't Latyn eenige vraagen, tot den doop dienende, welke de Dolphyn geleerd had en vaerdig beantwoordde, zeggende daar by het Onze Vader, Zyt gegroet Maria, en Ik geloof: zyn Doop-Getuige was Paus Paulus de V^de^, vertoonende de Kardinaal Joyeuse, tot dat einde gezonden, deszelfs persoon; de Vrouwe Doop-Getuige was zyne Mui, de Hertogin van Mantua, Zuster der Koningin, en hy werd Louis genoemd. 1606.

Behalven Joyeuse, den Hertog van Lottharingen en de Hertogin van Mantua, waren veele Fransche Eedelen by deezen doop vergaderd. Zy werden door den Koning op een heerlyk gastmaal, daar hy mede aanzat, onthaald: aan zyne regter zyde zaten alle de voorn: Doop-Getuigen, en aan de slinker zyde de Koningin, de Princessen van den bloede, naamlyk van Conde, Conti, Soysons, Montpençier en Vendosme, en de Vrouwen van Guyse, Mayenne, Rohan, de Suilly, en Mevrouw van Montmorençy. De Princen van Conde, Conti, Montpençier, Vendosme, Guyse, Vandemont en andere dienden de taafel. Ook waren daar de twee jongste Zoonen van Loraynen, naamlyk de Kardinaal en de Prins van Vandemont, hebbende de oudste Zoon onlangs getrouwd de Dogter van den Hertog van Mantua, welke de voorn: Hertogin daar gebragt hadden en nu van de bruilofd gekomen waren.

1606. De Kardinaal trok uit Vrankryk naar Braband, om zyne bedevaard te doen naar de L: V: van Scherpenheuvel, onlangs daar vermaard geworden, om van zyne vreemde ziekte geneezen te werden, daar hem de Aards-Hertog en Hertogin zeer statig kwamen bezoeken, onthaalen en vryhouden. De jongste Zoon, zynde de Prins van Vandemont, trok van daar naar Engeland, daar hy overscheepte en bezogt den Koning en de Koningin, vergezeld met wel zestig Eedelen, als drie Rhyn-Graven, en andere Graven, Baander-Heeren en Eedelen, daar zy zeer welkom waren.

De Kardinaal de Joyeuse trekt naar Scherpenheuvel.

Wy keeren weder tot de Nederlandsche Oorlogs zaaken. In 't voorgaande Boek zeiden wy, dat de Overste Spinola naar Spanje was gereisd, daar hy van den Koning zeer wel onthaald werd; en schoon daar grote schaarsheid van geld was, door het uitblyven der West-Indische Vloot, gaf hem nogtans de Koning zo veel gereed geld, als hy kon, en het geene hy verder op zyn Koninglyk geloof kon krygen by zyne Hoofsche Handelaars in Spanje, Italiën en Nederland, op buitengewoon grote jaarrente, daar by ook het geloof van Spinola en zyne Vrienden gevoegd werd, op eene verpande belofte, en de hoop van de verovering der Heerlykheid van West Vriesland en Groningen, dat men overal in Spanje en elders voorgaf nu ligt te doen te zyn door de verovering van Lingen en de hulp der Broeders des Graafs van Oost-Vriesland: al dit verschot zou betaald werden uit het geld der West-Indische Vloot, in Herfstmaand van dit Jaar verwagt.

Dus is Spinola, den 31sten van Bloeimaand, door Italien, daar hy met zyne gewoone Handelaars gehandeld heeft, met volkoome en volstrekte magt des Konings, te water en te land, niet zonder wangunst en belging van den Aards-Hertog en veele andere, in Nederland gekomen: hy bragt zo veel geld mede, als hy kon, en een gedeelte in wissel- en schuld-brieven, daar mede terstond de

De Marquies Spinola, den 31 May in Nederland gekomen, rusd zig ten Oorlog.

noo-

noodigste schulden werden voldaan, aan eenige Ruitery 2 Maanden betaald in laakenen, die, op grote rente, duur gekogt waren, en verder wat in geld. 1606.

Hy heeft terstond de voornaame Plaatzen in Nederland bezigtigd, en zyn Krygs-Volk, veel uit Italien, Duitschland, Walschland, Vrankryk, Engeland, Schotland en Ierland vergaderd, gemonsterd: hy gaf meest aan ieder van het Voet-Volk eenen 's Konings daalder, met sterke beloften, dat hun alle ten agterheid zou betaald werden, zo dra het leger geplant zou zyn voor de Plaats, die hy meende te belegeren.

Oorlogs-verrigtingen en loopen van der Staten Volk.

In Zomermaand werd een deel van dit geld, dat Spinola ter betaaling had gezonden, door de Ruiters uit Grave, by Stochum in Braband op de Maas aangetast, geleid zynde door vierentwintig Spaansche Ruiters en honderd Soldaten, die geslaagen, twee Muilen, met geld gelaaden, genoomen, en de Graaf en andere gevangen werden. Den 24sten worp de Ritmeester Thomas Viller af zeven waagens, komende van Keulen naar Lingen, gelaaden met waapenen en nieuw gemaakte opgerolde Vaandels, die hy te Rhynberk bragt en over de Wallen uitstak. Der Staten Ruiters deeden ook, in Zomermaand, eenen loop in Braband, om schattingen op te haalen, en verbrandden Duffel by Mechelen.

De Graaf van Redborg geslaagen.

Graaf Jan van Redborg, Broeder des Graafs van Oost-Vriesland, van Brunswyk komende met Ruitery, daar voor den Aards-Hertog opgeligt, werd omtrend Soest in 't Munstersche gebied geslaagen, en verloor wel honderd en vyftig Paerden: ook haalden de Guarnizoenen van Lingen en Oldenzeel veele Beesten omtrend Deventer weg.

Als nu alle des Aards-Hertogs Krygs-Volk door den Heere Karel de Longheval, Graaf van Busquoy, omtrend den Rhyn vergaderd was, voorzien van alles, wat tot den Oorlog noodig was, en zo sterk, als nooit de Spaansche in deezen Oorlog ge-

1606. weest waren, met nog meer Volk, dat hy door de Graven van Redborg uit den Brunswykschen Kryg had doen ligten, en nu in aantogt was, is Spinola, in 't begin van Hooimaand, by de benden te Roeroort aangekomen, daar hy zyne aanslagen voornam, die hem zeer verhinderd werden door den swaaren reegen, welke de doortogten op Vriesland, daar op hy het oog had, swaar, dien langs de Bourtange onbruikbaar, dien van Koeverden vol water, en de andere moerasschen langs de Drenthe zo diep maakte, dat 'er weinig middel was, om iet op Vriesland en de Ommelanden voor te neemen.

Spinola trekt te veld.

Den 10den van Hooimaand vertrok Spinola van den Rhyn, met zevenentwintig Vaanen Ruiters en omtrend elfduizend Voet-Knegten, behalven dat hy omtrend Lingen alle het fraai Voet-Volk had doen vergaderen, en het Volk, dat hy onder Busquoy op den Rhyn liet: hy nam tien stukken Geschut en wel tweeduizend waagens mede, daar onder tweeentwintig waren, die de Vesting-Bouwer Pompeo Romano had uitgevonden, elk met twee oovens, zommige van kooper, andere van yzer, die naderhand onnuttig en door het vuil onbruikbaar bevonden werden: eenige waagens voerden brouw-keetels, andere hadden grote ponten op, om aan elkanderen vast te maken, daar in honderd vyftig Mannen te gelyk over konden: nog hadden zommige agtenveertig schuiten, om bruggen van te maben; ook waagens met raamen, om kanefas op te spannen en die voor bruggen over de moerasschen te doen dienen: verder was op deeze waagens allerhande voorraad van balken, planken, sparren, enz. Spinola trok, den 12den, te Drossen met zyn leger over de Lippe, lag, den 16den, te Epen by Grunay, trok langzaam voort, en kwam, den 18den, te Goyr in de Twenthe.

Zyne heirkragt trekt op, den 10 July.

Zyne uitvindingen van Pompeo Romano.

De Staten Generaal der vereenigde Gewesten en Prince Maurits Spinola's Krygs-gereedschap verstaande, en besloten hebbende in dat Jaar alleen

Tegenweer der vereenigde Landen tot den Oorlog.

ver-

verweerenden Oorlog te voeren, hadden wat minder agt geslaagen in 't ligten van Krygs-Volk, daar door het Volk uit Vrankryk slap aankwam, dog kreegen ten laatsten Voet-Volk en wel vyfhonderd Ruiters, met welke de Heeren Broeders Rohan en Zoubyse, en veele Eedelen, alle wel gemonteerd, overkwamen: zy kreegen ook Volk van Brunswyk, dog minder en later, dan zy gehoopt hadden: uit Engeland kwamen 'er weinige. Prins Maurits, den 4den, te Arnhem gekomen, beschreef daar omtrend zyn Volk van alom, en kwam, den 15den, te Doesburg, en hoorende, dat Spinola den 18den te Goyr was, trok hy ten zelven daage naar Deventer, om daar buiten-werken om de Stad te maaken, 'er zyn leger te leggen, en dat tegen eene beleegering te voorzien, gelyk hy ook te Zutphen deed. 1606

Intusschen was de Graaf van Busquoy ook met een leger van omtrend den Rhyn opgetrokken, de Schans Roeroort op den Rhyn met tweeentwintig Vaandelen Voetknegten bezet latende, zynde zyn leger omtrend zevenduizend Soldaten en veertien Vaanen Ruiters sterk, en trok naar Wachtendonk en de Maas, en den 18den sloeg hy zyn leger te Mook op de Maas, om die van Nymegen en Grave, zo het scheen, in vrees te houden, en beschanste zyn leger: daar tegen had Prins Maurits, zulks verwagtende, zestig Vaandelen Soldaten en agt Vaanen Ruiters, onder het beleid van den Oversten Warner du Boys, belasd alle de Steden en doortogten tusschen Schenken-Schans en Gorinchem te bezetten.

Den 21sten, 's morgens voor den dag, kwam Busquoy van Mook, met omtrend drieduizend Soldaten en vyfendertig schuiten op waagens gelaaden, naar de Waal, plantte twee halve Kanons te Keeckerdom, en bestond, onder derzelver begunstiging, de voorn: schuiten in 't water te werpen en over te trekken, ook in 't marktschip van Keecker dom, daar in hy de Spanjaarden van het Regiment van Don Inigo de Gorgia, en van het Italiaansch

Busquoy's aanslag, om over de Waal in de Betuwe te komen, door du Boys geweerd, den 21 July.

1606. Regiment van Pompeo Justiano, met nog eenen uitgeleezen hoop van zes Soldaten uit elk Vaandel van zyn leger, scheepte, zoekende deeze by Keeckerdom boven Nymegen over de Waal te doen trekken. Deeze nu afvaarende onder begunstiging van het Geschut, hebbende elke schuit byna vyftig Mannen in, vaarende zes schuiten voor uit, verder in goede orde, en nu byna over zynde, is daar, spoedig genoeg, de Overste du Boys gekomen, die 's nagts te Nymegen de tyding kreeg, en aanstonds derwaards trok met twee Vaandelen Franschen, onder den Heere Roques, en twee Kompagnien Engelsche, onder den Ridder Thomas Harwel en den Kapitain Jhon Veer, een Jongman, met nog twee halve Vaanen Ruiters van den Kollonel Edelmont en den Ridder Jhon Ratlet, dien nu onlangs de Kompagnie van den Ritmeester Ritchart Arthur, een oud Krygs-Man, wegens deszelfs ziekte, overgegeven was. Met dit Volk belette du Boys de Spaansche voet aan land te zetten, het welk aan alle plaatzen, boven en beneden, beproefd werd, het gevegt wel 1 uur duurende: ten laatsten werd de Vyand, alle middelen verzogt zynde, gedwongen in wan-orde weder om te roejen, zeer verward elkanderen belettende, met verlies wel van omtrend honderd en twintig Mannen, daar onder vyf Kapitains van naam, gelyk de Overloopers verhaalden, en van du Boys Volk werden omtrend dertig zo gedood als gekwetst: dus trok Busquoy te rug naar zyn leger te Mook, dat hy sterkte in een Eiland, in de Maas liggende. Zederd vernam men, dat zyn voorneemen was in de Betuwe te komen en zig aan de zyde van den Rhyn, boven of beneeden Arnhem, te legeren, en dat Spinola dan mede naar den Rhyn zou komen, om dus zig by elkanderen te voegen, dat hun een groot voordeel zou geweest zyn, zo dat du Boys toen de Landen groten dienst deed; des Prins Maurits alom sterk deed wagt houden te water en te land, te voet en te paerd, voor al langs den

Prins Maurits bezet voorzigtig de Rivier en doortogten.

den Ysfel, of daar hunne Vyanden het beste middel mogten hebben, om over te komen, leggende ook alom Oorlogs-scheepen ter wagt in de Rivier, welke, met de helf van hun Volk, wagt moesten houden in hunne sloepen en haaring-schuiten, die telkens over en weder voeren, en dus op elk uur tyding bragten, zo dat Prins Maurits daar henen wel honderd Vaandelen Soldaten had liggen. 1606.

Spinola loerd op den doortogt, en neemd Lochem, den 23 July.

Ondertusschen lag Spinola wat stil, loerende, of zyne aanslagen wilden gelukken; des hy zig, den 20sten, geliet, als of hy naar Deventer wilde komen, en bragt zyn leger nader by het Dorp Holt; daarom Prins Maurits, te Zutphen zynde, met het Volk, dat hy by zig had, naar Deventer trok, en deed drie Vaandelen uit Lochem te Zutphen in Guarnizoen trekken: Spinola dat merkende, deed, den 21sten, Lochem berennen, insluiten, en nog dien nagt door loopgraven naderen, en geliet zig, den 22sten, als of hy Geschut geplant had, dog schoot niet. Binnen de Stad lagen nog twee swakke Vaandelen Voetknegten en een Vaandel Waerdgelders, die, verschrikt zynde, 's avonds uitzonden om verdrag, en, den 23sten, de Plaats overgaven, zonder eenen scheut verwagt te hebben. De Plaats was niet zeer sterk, maar gaf Spinola groot voordeel en onder Prince Maurits Volk ongemak en verslaagenheid, en Spinola maakte eene Schans op den berg.

Spinola's aanslag, om langs Masterland aan de Zuider Zee te komen, door den Drossaard van Zalland wederstaan, den 2 Augustus.

Dit gedaan, Busquoy's aanslag gemisd, en daar door de zaaken tot een nieuw bedenken en besluit gebragt zynde, bleef Spinola te Lochem stil liggen tot den 31sten, meenende Prince Maurits eenen onverwagten slag te geven: hy trok met zyn leger naar Bronkhorst en Doesburg, en zond midlerwyl een ander deel Krygs Volk naar Almelo, daar hy een deel Almelosche schuiten had doen vergaderen, om zyn Volk het Riviertie af te brengen voorby de Berkumner-brug tot in 't swarte water tusschen Hasselt en Swol: onder weg waren de Guarnizoenen

van

1606. van Lingen en Oldenzeel by hen gekomen, meenende daar mede, en met behulp der voorn: schuiten, den 2den van Oogstmaand, 's morgens vroeg, over het swarte water te trekken en in Mastenbroek te komen, om dus Swol te belegeren, en by die geleegenheid Geelmuyden op de Zuider-Zee te krygen; dog Warmelo, Drossaard van Zalland, die binnen Swol was, daar van eenige kennis hebbende gekreegen, rukte met drie Vaandelen Voet-Volk en eene Vaan Ruitery uit, en deed daar mede zo kloeken tegenstand, dat, door veel schieten en vegten, Spinola's Volk het overkomen belet en zy gedwongen werden in groten haast te rug te trekken, vreezende, dat hunne Vyand sterker mogt werden, zynde wederzydsch, door de grote hardnekkigheid, veel Volk verlooren.

Grol door Spinola belegerd, den 3 Augustus.

Spinola ziende, dat hem dit stuk en de doortogt weder gemisd was, moest zig tot zyne andere voorneemen begeven, en kwam, den 3den, met zyn leger voor Grol, daar, wegens Prince Maurits, in Guarnizoen lag de jonge Heer van Dort, met agttien Vaandelen, dertien- of veertienhonderd Mannen sterk geschat: op het eerste aankomen werden zy met schermutzelen ontfangen, dog daar na bragt hy 'er zyne begravingen voor, en nam, den 10den, met geweld stormende, twee halve Maanen van de buiten-werken der Stad in, daar men reekende, dat hy wel zeshonderd Mannen aan doode en gekwetste verloor, daar onder eenige van Spinola's maagschap, en agt of tien Kapitains en veele Officieren, en de Graven Jan en Christoffer van Redborg gekwetst werden: die van binnen leeden ook schaade, en verlooren Kapitain Appel vander Schuuren, Zoon van den ouden Appel, Luitenant der Kompagnie van den Kollonel Dort, een braaf Soldaat. In 't winnen van deeze buiten-werken en loopgraven toonde Spinola grote kloekheid, zyn Volk niet spaarende, maar die, zo tot vegten als graven, onder 's Vyands Geschut, als Beesten aandry-

dryvende door zyne Ruitery in hunne harnassen: 1606.
nogtans werden zy wel driemalen met geweld afgeslaagen, dog kreegen die ten vierden maal in, met de halve Maanen, onderscheppende een deel der Belegerde, dat zy niet weder in de Stad konden keeren, en toen stelde Spinola zyne schiet-schans op de buiten-werken.

De Beleggers door dit gewin tot aan de Gragten gekomen zynde, vulden zy die met groten haast, stoutheid en gevaar, met allerhande stoffen, en kwamen dus, den 13den, tot aan de Wallen, ja tot in de meinen der Stad, in welke reeds het buskruid was, daar men op drie plaatzen hand aan hand vogt, alle de borstweeringen der Stad afschietende, en de Wallen met houweelen ondergravende. Dit verwoed aanvallen geschiedde, om dat Spinola eenige Booden met brieven aan die van Grol in handen had gekreegen, inhoudende, dat zy zig kloek zouden houden, zy zouden binnen 3 Daagen ontzet werden, gelyk hy ook vernam uit het dagelyksch naar Prince Maurits trekkende Volk: want hy had Graaf Willem van Nassau, met het Volk, dat zy daar missen konden, uit Vriesland ontbooden; ook den Kollonel Edmont uit Rhynberk, den Oversten du Boys uit de Betuwe, en het Volk van Deventer en Swol, alle het welke naar Doesburg trok, met Geschut, Krygs-tuig en leger-gereedschap; des Spinola alle vlyt aanwendde, om die Stad te vooren te krygen, bestond die, den 14den, op drie plaatzen te bestormen, stelde zyn Volk met groten pragt in slag-orde, vertoonde zig schriklyk, en liet daar op die van binnen aanzeggen, dat hy nu de Belegerde niet meer dan 1 uur tyd gaf, om zig te bedenken, of hy zou alles vermoorden, hy wilde en moest die Stad hebben, enz. de Burgery daar door verschrikt zynde, vielen den Gouverneur te voet, biddende hunne gemeene swakheid aan te zien, enz. daar op zig de Gouverneur onbedagt tot verdrag liet beweegen, zonder aan de Soldaten den

1606 den brief, dien hy van Prince Maurits had, te vertoonen, naamlyk, dat hy stipt op den 16den zou ontzet werden, zo dat hy, met de andere Kapitains, buiten groten nood, ten zelven daage de Stad overgaf, uittrekkende met agttien vliegende Vaandelen, omtrend twaalfhonderd Soldaten, wel honderd gekwetste, en vyftien of zestien Ruiters van Batenburghs Kompagnie. Daar was ook in een Vaandel van St. Andries, nieuwe Geuzen genoemd, die ook, gelyk de Verkoopers van Geertruydenberg, over al werden uitgeslooten: dog schoon derzelver vryheid mede bedongen was, trokken zy hun Vaandel te vooren van den steng, en verdeelden zig onder de andere Vaandelen. Aan de Burgers werd 2 Maanden tyd van beraad, om te blyven of te vertrekken, gegeven. Dus trok 'er het Guarnizoen in groten haast, met pak en zak, uit, daar toe hun maar 2 uuren tyd gegeven was, uit vrees voor Prince Maurits komst, en hun werden waagens tot Zutphen gegeven, daar zy 's anderendaagsch 's namiddags aankwamen: en hoewel Spinola zeer gepreezen werd van goede orde en tugt, vertrok dit Guarnizoen niet zonder plundering van Volk en eenige waagens.

Grol overgegeven, den 24 Augustus.

Binnen Grol waren 'er wel honderd, en buiten, zo men zeide, wel agt- of negenhonderd dood gebleeven, door Spinola's grote woede, om de Stad in haast te winnen: want Prins Maurits was ter zelver tyd naar Doesburg getrokken, daar hy, den 15den, alle het Geschut en Krygs-tuig gelaaden zynde, om ter ontzet te trekken, tyding kreeg, dat Grol overgegeven was; des hy terstond zyn leger scheidde, en elk in zyn Guarnizoen zond, om alle Plaatzen te bezetten, verwagtende, wat Spinola verder voorneemen zou.

Doode en gekwetste binnen en buiten Grol.

Spinola deeze overwinning spoedig en buiten gedagten gekreegen hebbende, juist toen zyn leger vol gebrek, door den swaaren reegen zeer erbarmlyk gesteld, zyn Vyand, tot wat groots te waagen,

op

op de been en hy weinig beschansd was, moest daar blyven liggen, om de Wallen en Gragten van Grol te herstellen, en moest, door gebrek aan leeftogt, besluiten weder naar den Rhyn te trekken, en besloot over zulks Rhynberk te gaan beleggen, den Grave van Busquoy gelastende met zyn Volk van Mook op te breeken en Rhynberk van de Geldersche zyde te besluiten, die dat terstond deed, trekkende eerst tot by Nymegen, als of hy daar omtrend iet wilde voorneemen, ook agterdenken gevende, als of hy Bergen op den Zoom wilde aantasten, den Heere van Grobbendonk eenig Volk zendende; maar als hy de Boeren te Mook belasd had alle zyne werken te slegten, trok hy, den 20sten, langs den Rhyn op, en deed een Hollandsch Oorlogs-schip, dat niet wel op zyne hoede lag, voor Rees overvallen, daar des Kapitains Huisvrouw het hoofd afgeschooten, en hy, met zynen Luitenant en veele Boots-Gezellen, gevangen werd: desgelyks werd, in 't begin van Herfstmaand, door onagtzaamheid van den Kapitain, eene Gallei, die voor Hardinxveld lag, om het uitloopen te weeren, verbrand.

1606.

Spinola besluit Rhynberk te belegen.

Een Oorlogs-schip en eene Gallei door de Spaansche overvallen.

Den 19den van Oogstmaand trok Spinola met zyn leger van Grol op, om ook naar den Rhyn te komen: Prince Maurits dat verneemende, trok, den 20sten, naar Deutekum en den Eltenberg: den 22sten deed Busquoy Rhynberk, beneeden de Stad, omçingelen, de rivier besluitende, en bragt, den 24sten, twaalf sloepen in 't water, met welke hy zyn Volk over den Rhyn voerde, en maakte eene schietschans van twee Kartouwen, om de vaard gansch te beletten, en daar op werd het Boots-Volk van Antwerpen gelegd; ten zelven daage trok Spinola naar de Lippe, om die over te trekken.

Intusschen zond Prins Maurits zynen Broeder, Graaf Hendrik, met zevenentwintig Vaanen Ruiters en veertien Vaandelen Voet-Knegten, om een deel Voet-Volk, dat nog van Mook en elders naar

Bus-

1606. Busquoy trok, te ontmoeten en te slaan; maar zy langs de Maas en naar Venloo trekkende, kon Graaf Hendrik 'er niet by komen; des hy, het overige van zynen last volgende, verder naar Rhynberk trok, daar hy, den 25sten, 's nagts, de voorn: veertien Vaandelen Voet-Knegten, zonder tegenstand, inbragt, vermits Busquoy de Stad nog niet rondom beslooten had: met deeze trokken omtrend tagtig Fransche Edelen van rang in, onder welke waren de Heer van Soubyse, Broeder van den Heere van Rohan, van 's Konings maagschap, en de Heer van Varennes, die zig daar binnen kloek gedraagen hebben, zynde wel gewapend. Graaf Hendrik liet de Stad wel voorzien, onder het Gouvernement van den Kollonel Uytenhoven, hebbende de Schotsche Kollonel. Sir William Edmont, last over de affnydingen op den Waerd en over den Rhyn, zynde het noodzaaklykste, dat die wel bewaard werden.

Graaf Hendrik brengd Ruitery en voet-Volk in Rhynberk.

Prince Maurits den Marquies van Augsbag, van den Huize van Brandenburg, met eenige Paerden, by zig gekreegen hebbende, en ziende, dat Spinola Rhynberk wilde aantasten en over de Lippe gekomen was, is, den 28sten, met zyn leger gevolgd, om tusschen Wezel en Bislik te komen, daar zyn leger te slaan en zig te beschanssen, terstond de schip-bruggen ontbiedende, om daar eene brug over den Rhyn te slaan, en kwam, den 29sten, tot by Emmerik en dus te Doornik en daar omtrend, daar hy vernam, dat Spinola eene Schans op den mond der Lippe maakte, om het daar over komen te beletten: den 30sten kwam Prins Maurits by Wezel, nam plaats en begon te schanssen.

Prins Maurits legerd zig digt by Wezel.

Rhynberk rondom beslooten zynde, vielen de Belegerde, den 28sten, over den Rhyn, op de zyde van Spinola, in zeer goede orde, tot grote schaade der Belegeraars, onder het beleid van eenige Franschen, uit; naderhand nog eens aan de zyde van Busquoy, daar zy, door wel zeshonderd Paerden van buiten, weder ingedreeven werden, doende

Uitvallen uit Rhynberk.

onder

onder deeze het Geschut der Stad dapper schaade; de Graaf van Flesschep, een Fransch Heer, die zig te ver begeven had, werd gevangen. Intusschen had Spinola zyne brug van Roerdort by zyn leger even boven Rhynberk geslaagen, en deed grote hoopen van rys en takken by een brengen, om de beschanssingen over den Rhyn aan te tasten, terwyl zig Prins Maurits beschanste, liggende te wagten naar zyne schipbrug, die tegen stroom op moest komen, daar door hy de geleegenheid, om de beschanssingen van Rhynberk te ontzetten, verloor: want eer zig Prins Maurits wel beschansd of de brug by zig had, werd de Overste Edmond, die het gebied had in de beschanssingen op den Waerd en over de Rivier, over den Wal ziende, door het hoofd geschooten, daar van hy storf; hy was een oud ervaare Krygsman, die de Staten lang en wel gediend had, en was Kollonel van een Schotsch Regiment, zynde, door zyne dapperheid, van eenen geringen staat tot grooten eeren-trap geraakt: na zynen dood begonnen de Belegerde aanstonds te twyffelen, of zy de beschanssing over de Rivier wel veel langer zouden kunnen houden; welke swaarigheid in overweeging genoomen zynde, vonden zy goed den volgenden nagt die te verlaten, en dat het Volk op den Waerd en in de Stad zou trekken, dat geschiedde, breekende ook hunne brug af, en daar door kreeg Spinola groot voordeel, en werd het ontzet voor Prince Maurits in veele opzigten moeilyker, die, juist ter zelver tyd een deel brug-scheepen ontfangen hebbende, beezig was zyne brug over den Rhyn te slaan, en het Engelsche Regiment van den Ridder Eduward Cicil 'er te doen overtrekken, om eene beschanssing ter bewaaring van de brug te maaken. Behalven deeze grote Schans verlieten die van Rhynberk verscheide andere werken, buiten de Stad liggende, te vroeg, als die, de oude wyk van Graaf Ernst genoemd, en de Holle-Straat, dat de Beleggers veel voordeel

1606.

De Overste Edmond, Kollonel der Schotten, dood geschooten.

De beschanssing over den Rhyn verlaten, den 4 September.

1606. deed, en het ontzet veel moeilyker maakte, daar toe ook veel holp, dat Prins Maurits de Lippe niet voor den 10den van Herfstmaand kon bezigtigen, om iet te mogen voorneemen; dog door eene schermutzeling te rug gedreeven zynde, keerde hy weder in zyne wyk; maar hervatte, den 12den, zyn voorneemen, kwam 'er over en kreeg plaats, welke hy deed beschansen en houden: den 13den bragt hy 'er de meeste magt van zyn leger over, en besprong Spinola's Schanssen op den mond der Lippe, welke, zo dra zy een stuk grof Geschut zaagen, zig overgaven, tweehonderd zeventig Mannen uittrekkende: de Schans had zes punten, maar was niet volmaakt nog sterk: en schoon alle het Volk van Prince Maurits zeer gezind was, om aan hunnen Vyand te komen, heeft die, daar onbegraaven en zonder voorraad van leeftogt zynde, Spinola vast beschansd liggende, de weegen, om by hem te komen, zeer bedekt, en hy in zyn leger wel met vier Regimenten, veel onder Grave Fredrik van den Berg omtrend Luyk vergaderd, versterkt zynde, zyn gewillig Volk weder in hunne wyk doen trekken, bezettende alleen de ingenoome Schans, welke hy liet versterken en zig, door eene brug over de Lippe, tot gerief maaken.

Prins Maurits trekt over de Lippe.

Van toen af begon men, aan Prince Maurits zyde, aan het ontzet der Stad te twyffelen, om dat de weegen te zeer bedekt en Spinola's leger te sterk beschansd was, dat gemerkt werd, door dien men, den 16den, zag, dat Prins Maurits tegen den avond alle het Paerde-Volk, met zynen Broeder, Graaf Hendrik, over den Rhyn zond, om nog elf Vaandelen binnen Meurs te brengen, die dat in dien nagt gelukkig volbragt. Veele spraaken vreemd van Prince Maurits besluit, om Rhynberk niet te ontzetten; dog, naar veeler oordeel, was 'er toen volstrekt swaarigheid in, zynde niet wel te ontzetten, dan door eenen onzeekeren slag te waagen, tegen eenen Vyand, die in zyn voordeel lag en sterker

Twyffeling, om Rhynberk te ontzetten.

Reedenen, die Prince Maurits bewoogen Rhynberk niet te ontzetten.

sterker was: den slag winnende, kon hy ten uitersten niet meer hebben, dan de Plaats te ontzetten; en verliezende, stelde hy het gansche Land in gevaar: den Vyand met loopgraven willende naaderen, gebruikte hy zyn leger en gaf den Vyand geleegenheid 's nagts aan de andere zyde der Rivier af te trekken, in de Betuwe te rukken, en dus zyne zaken in verder verloop te brengen; behalven dit kon hy gedagt hebben al veel te doen, door het binnenste der Landen wel te bewaaren, en zyn leger geheel te laten, om by beetere geleegenheid iet te waagen en dus Spinola zyne hoornen te laten afstooten op de uiterstens, die wel te herstellen waren, en het geheele lighaam van binnen niet konden beschaadigen nog in 't uiterste verloop brengen. 1606.

Ondertusschen deeden die van de Stad verscheide uitvallen, onder andere eenen den 17den, daar door drie Ruiters uitkwamen, stootende dwars door Spinola's leger, met brieven van den Gouverneur, inhoudende, dat hunne Vyand zeer naaderde aan den kant van de Luitpoort, en dat zy niet konden verzeekeren de Plaats nog 6 daagen te kunnen houden. Den 23sten schreeven zy weder, dat hun de Beleggers alle de werken buiten de Luitpoort hadden afgenoomen, en daar tot aan de Stads Gragten gekomen waren; desgelyks ook het werk buiten de Kasselpoort, en dat zy daar aan het Stads Bolwerk begonnen te komen, zo dat hy niet zag, hoe alle de ponten, schip-bruggen en scheepen, die daar waren, te behouden, en dat hun het kruid haast ontbreeken zou: niet tegenstaande dit alles vielen die van de Stad, den 24sten, nog zeer ruuw uit, naamen de Beleggers eene te vooren verloore halve Maan weder af, en kreegen daar eenige gevangen, het welke veroorzaakte, dat Spinola eenen Trompetter in de Stad zond, daar door men wat ophield met schieten, dat anders nagt en dag duurde, waar door in alle de omliggende plaatzen een gerugt ontstond, dat men

De buitenwerken voor Rhynberk verlooren.

1606 overgaf, dog het was maar een kort verlengen der zaken.

Op het laatste nam Prins Maurits in 't geheel niet voor de Stad te ontzetten, zulks ondoenlyk reekenende, en bleef dus stil liggen, beeter denkende zyn leger ongeschonden te bewaaren, dan dat te verteeren of aan de verdere wyken daar omtrend te waagen, met iet voor te neemen, daar mede men tog niet veel winst doen kon; zelfs waren de Afgevaerdigde der Staten Generaal, den 26sten, in 't leger gekomen, om Prince Maurits reedenen te weeten, of hem tot het ontzet te beweegen, daar veel getwisd werd; maar hy was 'er niet toe te brengen, reekenende het ondoenlyk en niet dienstig, gevende altyd tot eene voornaame reeden, dat de Plaats niet dan langs de oost-zyde van den Rhyn te ontzetten was; het leger daar zo na brengende, en dat niet met eenen aanloop maar met loop-graven moetende geschieden, vreesde hy, dat Spinola ligt Rhynberk zou hebben verlaten, en, aan de eene zyde zyn leger in beweeging en allarm houdende, van de andere zyde eenen inval in de Betuwe zou hebben zoeken te doen, werwaards hy dan ter hulp zou moeten trekken, en dan zou zyn leger van den Vyand, met wien hy vermengd zou zyn, niet zonder verwarring kunnen wegtrekken; en hy heeft altyd zyn leger willen vry houden, om gereed te zyn en Plaatzen van meer aangeleegenheid te dekken, welke reeden van Krygskundige bondig en van groot gewigt geschat werd, om dat men altyd de wonden van het hart moet afweeren.

De Afgevaerdigde der Staten Generaal komen in 't leger.

Ziende, dat men het ontzet niet kon uitvoeren, werd overwoogen, of men, by afkeering, iet goed kon uitregten, veele denkende, dat toen een misslag geschiedde, dat Prins Maurits Grol niet belegerde, toen hy Rhynberk niet kon helpen; maar daar op werd zo hard niet aangedrongen, en daar toe waren ook reedenen: dog ten laatsten werd besloten eenen aanslag op Venloo in 't werk te stellen,

len, om te bezien, of zy die Plaats intusschen konden overvallen, zo belegd, dat Graaf Hendrik, met twaalfhonderd Ruiters en zesduizend Soldaten, tot dien aanslag zou vertrekken, en op dien nagt, als de aanslag zou geschieden, zou Prins Maurits, met de overige van het leger, gaan liggen op den weg van Rhynberk naar Venloo, om daar te wagten en tegen de geene, die, op het eerste gerugt, uit het leger voor Rhynberk naar Venloo zouden willen gaan, te slaan. De Graven Hendrik en Ernst vertrokken, den 31sten van Herfstmaand, met het Krygs-Volk uit hun leger naar 's Gravenweert, om van daar verder naar Venloo te keeren, en, den 1sten van Wynmaand, 's nagts de Plaats aan te tasten, trekkende Prins Maurits dien zelven avond met het overige van het leger naar den voorn: weg; maar 'er vielen grote veranderingen tusschen beide, vermits die van Rhynberk, geene hoop van ontzet ziende, en merkende, dat hun de Beleggers zo na gekomen waren, dat de Stad gevaar begon te loopen, op dien zelven dag met Spinola handelden en de Stad overgaven. 1606.

Graaf Hendrik voor Venloo zynde, brak, den 2den, de Poort wel voor den dag met zyne Springers oopen, maar de alarm was te vroeg in de Stad geraakt, zynde 's avonds eene Vaan Ruiters, met den Heere van Etten, Overste van den leeftogt, daar binnen gekomen, die eenige van Graaf Hendriks Volk, reeds in de Stad gekomen, met eenig verlies uitdreeven, en dus moesten zy weder vertrekken; desgelyks Prins Maurits, die ook te vergeefsch op de wagt lag: want Spinola gebood, dat dien nagt niemand uit het leger mogte trekken.

Prince Maurits aanslag op Venloo gemisd, den 4 October.

Die van Rhynberk verdroegen met Spinola als Krygslieden, met wapenen en baggagie, uit te trekken, met drie stukken Geschut, die op den Waerd stonden, en de nieuwe Geuzen; dog zy moesten alle de scheepen, ponten, bruggen en het overige

Den 2 October werd Rhynberk aan Spinola overgegeven.

1606. Geschut daar laten: den 2den trokken 'er omtrend drieduizend Mannen, met drie Vaanen Ruiters, en het doode lighaam van den Generaal Edmond, uit; men reekende, dat in 't beleg wel vyfhonderd zo gedood als gekwetst waren: de Fransche Eedele, de Gouverneur en Kollonel Uytenhoven, en de Heer van Sweten, trokken ook met eere uit; de meeste oorzaak van dit overgeven schynd geweest te zyn, dat zy geene hoop tot ontzet zaagen, en daarom, zonder op het uiterste te wagten, in tyds verdrag maakten, onder voorwendzel van gebrek aan kruid te vreezen, dat zy zeer verkwisd hadden, hebbende meer dan honderd vyftigduizend ponden gehad, dat zy nu tot op dertigduizend ponden gebragt hadden: boven dien waren zy vervaerd, durvende de zaak niet op de vuist laten aankomen. Van de Beleggers reekende men zeer veele doode, daar onder drie Vesting bouwers, en Pompeo Romano, derzelver Overste, was gekwetst: daar bleeven ook de Kollonel de Torres, die het Regiment van Catriçe had, Blyleven, Luitenant Kollonel van den Heere van Achicourt, en andere van naam; ook eenige Neeven van Spinola en Busquoy. Zy hadden ook veel Volk verlooren door het ongemak en de natheid, zo dat hunne Vaandels maar op veertig of vyftig Mannen konnen gemonsterd werden, en veele Regimenten, onder andere twee Italiaansche van Comte Guido St. Georgio en Pompeo Justiani, waren wel tot een derde gesmolten.

Doode en gekwetste binnen en buiten Rhynberk.

Door de overwinning van Rhynberk kreeg Spinola groot voordeel en goed gerief, om hem uit Keulen en de Landen van Kleef leeftogt te doen volgen, schoon schaarsch genoeg, vermits de weegen, door veelvuldigen reegen, diep en onbruikbaar waren: ook was 'er geen voeder voor Paerden te krygen, het koorn op veele plaatzen, door den reegen en het onweder, neêrgeslaagen, of, door meenigvuldige krygs-togten, vertreeden en verdorven zynde, daarom hem de scheepen, scheeps-

Gebrek in Spinola's leger.

bruggen,

bruggen, ponten en Gefchut, in de Stad verkree- 1606.
gen, wel te pas kwamen. Hy werd over al zeer gepreezen over de goede tugt en orde, die hy onder zyn Volk hield, beeter, als mooglyk iemand in deezen Nederlandfchen Oorlog, het welk in de onzydige Landen zyn leger verdraaglyker maakte.

Het verlies van Rhynberk maakte geene kleine verflaagenheid in de vereenigde Landen, welke groter gemaakt werd door de geene, die zin hadden in een Vredes-verdrag, elke Stad agt gevende op haare eige fwakheid, en de gedagte, die men lang gevoed had, dat eene Stad, met goed Krygs-Volk wel bezet, en met een leger ter hulp gedekt, onwinbaar te reekenen was, nu in duigen lag, zonder het onderfcheid in de zaak te willen bedekken, en dat men voor eene vergeleege Stad niet moet doen het geene nuttig en noodig is voor eene naby geleege Stad en binnen in 't Land; maar die 'er wat anders onder zogten joegen den Menfchen te meer fchrik aan; des veele bloohartige klaagden over de langduurigheid en lasten van den Oorlog, daar toe veel holp, dat de oude dappere Mannen, die het Spaanfche juk geproefd hadden, meest alle geftorven waren, en dat de Regeering nu van zulke Yveraars niet voorzien was; maar, den 19den van Wynmaand, kreeg men in Holland omtrend viermaal honderdduizend guldens, welke de Koning van Vrankryk tot hun gebruik zond, dat die Landen wat moed gaf; ook vergaderden de Afgevaerdigde der Staten Generaal met Prince Maurits in 't leger, om op alles orde te ftellen; en ziende, dat zy nu zo groten fleep niet noodig hadden, dankten zy, den 8ften en 9den, een groot deel waagens en trekpaerden af.

Het Franfche geld verkwikt de vereenigde Landen in derzelver verflaagenheid over het verlies van Rhynberk.

Spinola vond zyn leger zeer vermoeid, verfwakt en onbetaald, gelyk Prins Maurits altyd gedreeven had, dat volgen zou, en trok, den 11den, naar Roeroort, en, door gebrek aan geld, ftonden hem grote muiteryen te wagten; des hy zyn leger wat

 zogt

1606. zogt te verdeelen en verkwikken, niets tegen de Stad en het Kasteel van Meurs, durvende onderneemen, daar in wel zeventienhonderd Mannen laagen, onder den Gouverneur en Drossaard Swickel, Swager van den overleeden Ritmeester Cloet; maar hy deed zelfs eene onderhandeling beginnen, om het Graafschap van Meurs, met andere Plaatzen, onzydig te maaken, en zederd is daar in, met goedvinden van Prince Maurits, zeer gearbeid, en zyn wederzydsch veele bezendingen gedaan; maar toen niet uitgevoerd zynde, is het, door den Aards-Hertog, van den eenen tot den anderen tyd verzet.

Spinola lette en wagtte, wat Prins Maurits met zyn leger zou voorneemen, en legerde zyn Volk in 't Kleefsche gebied, die daarom zogten eenig reedlyk verdrag met hem aan te gaan; hy verdroeg onder andere met het Land van der Marke voor twaalfduizend maaten haaver, hem voor zyne Paerden te leeveren, voor het ontslag van zyn Krygs-Volk in hun Land te herbergen.

Begin van muitery onder Spinola's Volk.

Ondertusschen begonnen eenige onbetaalde Soldaten, den 12den en 13den, te zamen te rotten en te muiten, vergaderende op het Huis te Ravesteyn, daar zy hoopten meer by hen te krygen; maar Spinola stelde alom de beste orde, die hy kon, om dat voor te komen, en deed tegen over Rhynberk een Plakkaat aan de galg slaan, met de naamen der vierhonderd zesendertig gemuitineerde Soldaten, zynde meest Duitschers uit het Regiment van den Grave van Ridberg, daar onder drie Kapitains, drie Luitenants, drie Vaandragers en dertien Bevelslieden.

De Gemuitineerde vergaderen te Hoogstraten. In Wynmaand.

Den 15den en 16den had een andere hoop Gemuitineerde het Steedje Helmont ingenoomen, trok tot Hoogstraten in Braband en strooide alom steekbriefjes, inhoudende, dat alle, die aan den Koning van Spanje en den Aards-Hertog ten agteren waren, te Hoogstraten zouden komen, men zou

maa-

maaken, dat zy betaaling kreegen. Zy waren eerst driehonderd te paerd en tweehonderd vyftig te voet sterk gereekend, verwagtende daaglyksch meer toevloed, en schreeven, den 18den, uit Hoogstraten aan Justinus van Nassau, Gouverneur van Breda, uit naam van de Heeren Soldaten, Electo en Raad van hunnen hoop, om eenen vry-geleid-brief, ten einde Afgevaerdigde aan Prince Maurits te zenden, om zynen goeden raad, daar naar zy zig schikken wilden, hem erkennende voor eenen Vader der Soldaten: daar na werd hun, den 19den, leeftogt, kruid, lonten en nooddruft voor hun geld uit Breda, met bescherming, toegestaan, om hunne muitery te styven. 1606.

Ondertusschen hadden de Staten aan Prince Maurits belasd zyn leger nog by een te houden, hoopende geleegenheid te vinden, om iet tegen Grol en Lochem voor te neemen, denkende Prince Maurits, dat Spinola's magt door deeze muitery geheel zou gebrooken zyn, te meer, om dat hy zyn meeste Volk in 't Land van Gulik gelegerd had en zeer beezig was zyne overwinning te verzeekeren: hierom besloot hy nog iet voor te neemen, trok, den 24sten, met het leger van Bislik naar Neder-Elten, en zond Graaf Ernst van Nassau, met drie Regimenten Voetknegten en twaalf Vaanen Ruiters, naar Lochem, die 'er, den 26sten, 's nagts voorkwam, daar eenige Vaandelen uit de naast bygeleege Guarnizoenen by hem kwamen; hy begon de Plaats te besluiten, maakte, den 27sten, loopgraven, en plantte 's nagts zeven stukken Geschut; den 28sten naderde hy verder, en begon, den 29sten, te schieten, daar op die van binnen de Plaats overgaven, omtrend vyfhonderd Mannen uit verscheide Volken daar uit trekkende naar Rhynberk.

Lochem door Prince Maurits wedergenoomen, den 29 October.

Prins Maurits, zig inbeeldende, dat Spinola zyn leger niet weder by een zou kunnen brengen, trok vast langzaam voort, en wilde de uitkomst van Lochem zien, eer hy Grol wilde aantasten, hoewel

1606. zyn Broeder, Graaf Hendrik, den 25sten reeds met een deel Ruiters te Winterswyk was komen legeren, en van daar die van Grol inhield: dus werd het goed weder van de Wynmaand, en de tyd, dat 'er wat uitgevoerd kon werden, eer Spinola kon aankomen, verzuimd, door die inbeelding, dat hunne Vyand niet zo schielyk weder een leger zou kunnen maaken, meenende tyd genoeg te hebben tot hun voorneemen, dat zo niet uitviel: want Prins Maurits kwam pas den 30sten met zyn Volk voor Grol, en Graaf Ernst te Elbergen, en zy begonnen, den 31sten, de Stad te besluiten, en 'er loopgraven voor te maaken, daar in zy terstond veel belet kreegen, door dien het weder, den 1sten van Slagtmaand, zeer veranderde in gestaadigen reegen, daar door men 'er het Land, dat laag en moerasschig is, niet kon gebruiken, en de Soldaten, die nagt en dag moesten op de wagt staan, nat wordende en blyvende, raakten aanstonds ziek, zo dat in weinige daagen een groot deel van het Volk in 't leger krank werd; hebbende veel gebrek aan brood en voeragie; om dat de weegen zo diep waren: des Prins Maurits, uit medelyden, zyn Volk van het werken verschoonde, van dag tot dag op beeter weder hoopende, uit voorn: inbeelding denkende, dat Spinola de Plaats niet kon ontzetten, het welk veroorzaakte, dat de legers en wyken niet beschansd, nog de loopgraven naar eisch gevorderd waren, tot dat Prins Maurits, den 4den, 's avonds, verstond, dat Spinola, met omtrend agtduizend Mannen te voet, negenhonderd te paerd, en tien stukken Geschut, te Dorsten was gekomen, trekkende over de Lippe, hebbende de Soldaten, elk met drie daalders in geld en belofte van meer, daar toe zonder baggagie bewilligd, en legerde te Stadloo en Zuidloo; hy, merkende, dat Prins Maurits nog onbeschansd lag, trok aanstonds naar Grol, en kwam, den 6den, 's avonds, met

Grol te vergeefsch door Prince Maurits belegerd, in November.

met den Grave van Busquoy te Vreden: des Prins 1605. Maurits, den 7den, zyn leger in slag-orde deed stellen, om zynen Vyand te verwagten: dog hy merkte toen, dat geen derde deel der Mannen, die hy 'er behoorde te hebben, gezond en in staat was, om te vegten, dat de eerste reeden van zyn te rug deinzen en wanhoopen aan de verovering van Grol was; daar by kwam nog, dat Spinola, den 8sten, 's morgens, met Geschut over eene moerasch kwam, van welke Prince Maurits, door alle, die daar bekend moesten zyn en binnen Grol geleegen hadden, verzeekerd was, dat zy onmooglyk door te komen was, daar door Spinola zulk een voordeel verkreeg, dat Prins Maurits hem onmooglyk van de Stad kon houden, zonder slag te leeveren, het welk hy zou moeten doen onder het Geschut van de Stad en des Vyands leger; daarom hy, dit merkende, besloot in haast zyn leger by een te trekken en het beleg op te breeken, zyn gansche leger nog dien avond naar Neervoort by een rukkende: Spinola dat gewaar wordende, worp dien nagt in de Stad nog tweeduizend Mannen te voet en een goed deel kruid, dat 'er het meeste noodig was, en vertrok, den 9den, weder naar Vreden en terstond naar den Rhyn, Grol nu buiten zorg reekenende.

Spinola ontzet Grol, den 9 November.

Prins Maurits breekt het beleg van Grol op, den 10 November.

Prins Maurits, ziende het slegte weder nog aanhouden en de wateren zo gegroeid, dat de Rivier Issala wel vier voeten gewassen was, dat zyne Soldaten daaglyksch minder en kranker werden, en dat hy, tegen Gods wil, geen voordeel kon doen, besloot zyn leger geheel te breeken, zendende, den 9den en 10den, alle zyne kranken naar Doesburg, trekkende zelfs, den 10den, 's namiddags, niet zonder moeite, wegens zyn Geschut, ook van Grol naar Zelem, kwam, den 11den, te Doesburg, en zond van daar zyn Volk in Guarnizoen.

Graaf Hendrik van den Bergh was Overste in Grol, omtrend zevenhonderd Mannen, eenige Paerden en veel Geschut, met alle moolens, waagens,

Graaf Hendrik van den Bergh Overste in Grol.

1606. gens, bruggen en ponten van het leger, enz. binnen hebbende, des hy zig kloek geweerd had, geene moeite ontziende, weinig hoop van ontzet hebbende, voor dat op het laatste zyn Volk, uit eenen der Beleggers, dien zy gevangen hadden, vernam, dat 'er hulp voor handen was, dat hun moed gaf en dapper deed schieten, gelyk hy zelfs, den 9den, aan Spinola schreef, dat hy op eenen dag wel agtendertig tonneties kruid verschooten had, om de loopgraven te beletten: nogtans zou zyn Volk het niet langer hebben kunnen tegenhouden, zelfs zig verwonderende, dat zy het, met zo weinig Volk, zo wel uitgehouden hadden, zynde aan vyf zyden besprongen en de loopgraven tot aan de halve Maanen genaderd.

Dit laatste was een stout bestaan van Spinola, en zou misschien hem veel kommer gebaard hebben, was het Prince Maurits geleegen geweest aan Grol slag te leeveren; maar die wilde om die Stad zig niet waagen, altyd het oog houdende op de bewaaring van het binnenste, en om tyd te winnen.

Verder bezette Prins Maurits rondom zyne Guarnizoenen, trok door dezelve, en stelde alom orde tegen de Guarnizoenen van Lingen en Oldenzeel, die beleg vreesden, de pest binnen Lingen zeer heerschende; des de Graaf van Solre met honderd Paerden van Oldenzeel derwaards was gereeden, en, den 28sten en 29sten van Wynmaand, werden verscheide geleidingen derwaards, van welke eenige kruid binnen Grol meenden te brengen, door Graaf Hendrik van Nassau en den Drossaard van Zalland geslaagen.

De Staten danken eenig Volk af. Den 25sten van Slagtmaand is Prins Maurits in 's Hage gekomen, en, in 't laatste der Maand, hebben de Staten de Kompagniën van het Regiment des Oversten Fox, en die in Brunswyk geligt waren, afgedankt, om dat zy op de betaaling van het Land niet wilden dienen; ook eenig Engelsch Voet- en Paerde-Volk, om dat zy zo onsterk van Volk waren,

waren, met welke zy de andere Vaandelen vulden: zy hadden zig in dit Jaar veel ſwakker gevonden, als zy dagten, om dat de Vaandelen zo onſterk waren, zo dat Spinola alom veel ſterker was te voet, maar niet te paerd. Spinola dankte ook veele Hoogduitſchers af, als het Regiment van den Grave van Redborg, en zulks zonder geld, om dat zy muitineerden; men zegt, dat zy deels liepen naar het Huis van Redborg, meenende dat, om hunne betaaling, in te neemen: hy verdroeg deels met zyn Krygs-Volk maandlyksch een derde in geld te betaalen, en verder vleesch, brood en bier in 't voorraad-huis te haalen, daar het niet altyd gereed was, en de Spanjaarden en Italianen, als vreemde, hadden eene kleeding meer als de andere. 1606.

Spinola dankt ook Volk af.

Eer wy de gebeurtenisſen van dit Jaar eindigen, zullen wy iet van Spanje en elders verhaalen. De Marquies Santa Croce, Overſte der Galleijen van Napels, en andere onder den Koning van Spanje, om de Koningryken van Spanje, Napels, Cicilien en andere, tegen den inval der Turken te beſchermen, is, in den Zoomer van dit Jaar, uitgevaaren met veertien Galleijen, agt Vaandelen Spaanſche Soldaten op hebbende, welke hy, den 7^den van Oogstmaand, aan Land zette in de Golf van Venetiën, 3 Mylen van Durazzo, eene Stad onder 's Turks gebied, omtrend duizend vier ſchreeden groot. Dit Volk kwam met twee Springers vol kruid, en ſloegen heimlyk en onvoorziens daar mede twee Poorten oopen, raakten binnen, en trokken terſtond naar het Kaſteel, daar zy met de vlugtende binnen kwamen, en hielden de valbrug neder, tot dat zy de Poort van het Kaſteel ook met eenen Springer oopen braaken, zo dat de Turken, uit vrees, de agterpoort uitliepen. Zy plunderden de Stad, naamen negentien metaale en tien yzere, en vernaagelden vier ſtukken Geſchut, die te ſwaar waren, om mede te neemen; zy vonden ook veel wol en andere goederen: verder ſtaaken

De Marquies Santa Croce neemd en plunderd Durazzo.

1606. zy den brand in de Stad, vertrokken en vonden in de Haaven een Turksch en twee Venetiaansche scheepen, die terstond verliepen.

Het Volk van den Marquies SantaCroce werd te Mahometta geslaagen.

Van hier voeren deeze Galleijen naar Barbaryen, naamen, met haast en onverwagt, in de Sterkte Mahometta, niet ver van Thunissa, het Volk uitvlugtende, daar zy, zelfs de Overste en Eedele, zig wat zogten te vermaaken in de schoone lusthoven, die vol waren van allerlei schoone vrugten, onagtzaam geene wagt houdende: de Morisken en het Land-Volk dit verneemende, zyn schielyk met honderd twintig Paerden daar binnen gekomen, sloegen wel driehonderd Spanjaarden dood, en naamen, door hulp der Inwooners, de meeste overige, met veele Eedelen, gevangen: daar werden wel vierendertig Ridders van Malta geslaagen en gevangen, daar onder wel dertien Italianen waren, en de Adelantado van Spanje werd, in de vlugt naar de Galleijen, dood gesmeeten en zyn lighaam naar Ciciliën gevoerd.

De Engelsche Hofgezant klaagd in Spanje over de slegte behandeling der Kooplieden.

De Koning van Engeland hield zig zeer onzydig tusschen Spanje, den Aards-Hertog, en de vereenigde Landen, volgens den te vooren verhaalden Vrede, en liet wederzydsch zyn Volk gaan dienen, op hoop, dat zyne Engelsche Kooplieden in Spanje alle goede behandeling mogten vinden; maar in tegendeel kwamen veelerhande klagten aan den Koning; des hy, in Hooimaand jongstleeden, zeer bescheiden, door den Heere Sire Charles Cornualles, zyn Hof-Gezant daar, den Koning en zynen Raad schriftlyk deed aanzeggen, dat, schoon alle vriendschap zo schielyk niet kon blyken, daar de Oorlog zo lang geduurd had, daar toe geen geschikter middel was, dan, niet met woorden maar met daden, liefde te toonen en te oeffenen, dat meest bestond in goed regt te oeffenen, en dat hy daar over de eerste, meeste en baarblyklykste klagten te doen had, 1. dat het geld, het welk de Koning aan de Engelsche Kooplieden schuldig, en, door

door verscheide vonnissen van *vista* en *revista*, voor 1606.
langen tyd gegeven, ja zelfs door den Koning, belasd was te betaalen, nog niet voldaan was; 2. dat ook nog niet betaald was de huur en vergelding der Engelsche scheepen, tot 's Konings dienst zo lang aangehouden, dat zommige zederd, in 't vegten tegen Spanje's Vyanden, met alle het Volk waren gebleeven, en dergelyke; 3. dat de scheepen en goederen der Engelsche, door verhaaste vonnissen, verbeurd verklaard waren, zonder de partyen volkoomen gehoord of getuigen toegelaten te hebben; 4. dat hun, in de daagen des overleeden Konings, zonder regt eenige goederen waren afgenoomen, en dat zy onlangs, op 's Konings brieven, koorn in Spanje gebragt hadden, om hunnen honger te stillen, dat alles nog onbetaald was; 5. dat zy geene uitvoering der vonnissen, in regte op *vista* en *revista* verkreegen tegen byzondere Persoonen, konden krygen, dat hun wonder dagt van Lieden, die Christenen willen zyn, en dat zelfs, op de belofte der Groten en beste, geen beeter regt geschiedde, dat meest moest spruiten uit eene kwaade geneegenheid: het was te verwonderen, dat zy bystand in hunnen Nederlandschen Oorlog hoopten van een Volk, dat zy zo weinig vriendschap beweezen, als is het regt te weigeren aan die zo ver uit hun Land waren, daar veele alles verteerd en van gebrek gestorven zouden hebben, hadden zy hun den mondkost niet verzorgd.

Hier by voegde hy, dat zy met verwyt moesten hooren, dat het dienen der Engelsche by den Aards-Hertog in Nederland geëischt was tot bevordering der gruwlyke en onnatuurlyke t' zamensweering van het buskruids - verraad in Engeland tegen hun eigen Land, en nogtans kon dat Krygs-Volk geen betaaling bekomen, hoewel zy zig schikten naar het gebruik van den Roomschen Godsdienst, en niet naar den Godsdienst van hunnen Koning en zyne wetten. Hy vroeg, of zy met eenige reedenen

de

1606. de ongelyken, hun in regte aangedaan, konden goed maken? dat zy wilden voorgeven, dat hun ongelyk geschied was, om dat men hun niet alleen in Engeland Krygs-Volk liet ligten tegen hunne Vyanden in Nederland, daar van zouden zy geen artykul in den Vrede vinden, dat zy daar mede moesten geholpen en het aan andere verbooden werden: zo zy zulks verwagtten uit liefde, gunst of vriendschap, moest men zulks met liefde en vriendschap bejeegenen, verwerven en verdienen: nooit kon men bewyzen, dat het Krygs-Volk, dat in Nederland ging dienen, door zyne Majesteit bewilligd maar wel toegelaten was, volgens het verdrag van zyne Voorzaat. Belangende de strenge wetten in Engeland tegen de Roomsche, die waren tot verzeekering van 's Konings leeven en staat, en geene werden om gedagte of Godsdienst, maar om verraad, gedood; het geloof moest geleerd werden door vermaaningen, en niet door geweld of dreigingen; zyn Koning zogt geen geweeten te dwingen, maar gehoorzaamheid aan zynen scepter: verder bood hy zynen dienst aan tot onderhoud van den Vrede en slissing van alle geschillen, enz.

Niet tegenstaande dit vertoog werd 'er weinig of niets op der Engelschen klagten gedaan; maar de Spanjaarden klaagden zelfs over de Engelsche zeerooveryen, daaglyksch op hunne kusten onder de Nederlanders gedaan, en dat de Wederspannelingen van den Koning en den Aards-Hertog in Nederland allerhande gunst en hulp by de Engelsche vonden.

De Nederlanders, Onderdanen van den Aards Hertog, werden in Spanje kwalyk gehandeld.

De klagten der Engelsche werden zo groot, dat de Koning en zyn Raad aan zyne Onderdanen kwalyk genoegen kon geven, in zo ver, dat zy in hunne Staats-vergadering daar over klaagden, welke den Koning zeer hard 'er over vielen; zelfs werden de Nederlandsche Kooplieden, onder den Aards-Hertog gezeeten, in Spanje zeer slegt gehandeld, veele gevangen, en groot onderzoek op hunnen

Gods-

Godsdienst en koophandel gedaan, zelfs in hunne schryf-kaamers en reeken-boeken, zommige werden op pyn-banken geworpen, onder voorgeven, dat zy goederen van Hollanders gebruikt hadden; en al hadden zy 'er, in grote duurte, overvloed van koorn gebragt, dat kon weinig helpen; ja zy verbooden meenigmalen de Nederlanders op hunne Zee-küsten te blyven. 1606.

Terwyl men in Holland en Zeeland weder scheepen ter Zee toerustte, was, door een Oorlogs-schip van Rotterdam, een Spaansch Spiegel-schip van omtrend honderd vaaten, zynde van de Spaansche Oorlogs-Vloot, ingebragt: dit Hollandsch schip verviel, omtrend Lisfabon, onder de Vloot van Don Louys Faysardo, en poogde, zulks merkende, met alle zyne zeilen van daar te komen: dog een wel bezeild Spaansch Spiegel-schip zeilde hem na; als zy nu wel 3 Mylen in Zee van de Vloot waren, en de Hollander zynen Vyand alleen zag, liet hy zig agterhaalen, hoewel hy niet meer dan zeventig Mannen op had: de Spanjaard hem agterhaald hebbende, is den Hollander aan boord gevallen, die, daar op voorzien zynde, zig dapper geweerd en van zig geschooten heeft, en viel ten laatsten den Spanjaard zelfs op het lyf, overmeesterde hem, worp veele Spanjaarden over boord, stelde andere, die Portugeezen waren, aan het naast by geleege Land, liet ze loopen, en bragt de overige, die Engelsche en Fransche waren, en gedwongen dienden, met het schip te Rotterdam: dog deeze overwinning werd duur gekogt, want de Hollandsche Kapitain en Schipper, met andere, bleeven dood, en veele werden gekwetst.

Een Hollandsch schip neemd een Spaansch Spiegel-schip.

Nog werd in Holland gebragt eene Portugeesche Gallioen van des Admiraals Faysardo's Vloot, dat geschikt was, om met de Karacquen naar Oost-Indiën te vaaren; dog alzo de Karacquen opgelegd waren, werd deeze bekwaam geoordeeld, om ten Oorlog toegerusd te werden met honderd tagtig Mannen en

Een Spaansch Oorlogs-schip door eenen Hollander genomen.

1606. en tweeëntwintig stukken Geschut; maar vermits het niet wel ter zeil en agter zyne Vloot was, was dat van een Hollandsch Oorlogs-schip gezien, hem ook aangezegd zynde, dat 'er veele Swarte, dat een onnut Volk is, op waren: waarom hy dat, met al zyn vermogen, besprongen en overmeesterd, en de Swarte aan eenen Engelsch-Man, die hem gewaarschuwd had, geschonken heeft: veele Spanjaarden worp hy over boord, stelde de Portugeezen aan het naast by geleege Land, en bragt de andere mede in Holland.

Uitvaaren van den Admiraal Haultain naar de kusten van Spanje.

In 't voorgaande boek verhaalden wy, hoe de Admiraal Haultain uit de Spaansche Zee gekomen was, aan de Indische Karacquen den tyd van uitvaaren belet had, en weder gelasd was anderwerf zig toe te rusten en uit te vaaren, vermits men, omtrend Herfstmaand, de West Indische Vloot, en eenige Karacquen uit Oost-Indiën, in Spanje verwagtte. Tot deeze Vloot waren besteld eenentwintig scheepen en twee jagten, zynde Johan de Wale, van Vlissingen, Schipper op het Admiraalsschip, in de plaats van Kapitain Legier, die nu, wegens zynen ouderdom en veele wonden, gespaard werd: daar waren ook kloeke Zeeuwsche Kapitains by, als Cornelis Jansz. van Gorinchem, Jan Evertzen, en Jan Cornelis Cales, van Kampveere: uit Holland was Reynier Klaasz. als Vice-Admiraal, met andere. Deeze Vloot ging t' zeil met negentien scheepen en twee jagten, om dat, de wind dienende, twee niet gereed waren, voer uit den 1sten van Herfstmaand, en verviel, den 18den, op de kusten van Portugal, op de Kaap Montego; 's anderendaagsch langs de kusten zeilende, zaagen zy, omtrend den middag, agt Gallioenen, van welke vyf waren zeewaards, die zy niet wel onderkenden, en drie landwaards, daar zy naar toe voeren, en joegen twee daar van naar het strand aan de klippen, dat zy vergingen, en een tot Peniche, dat ontzeilde in de baai onder het

Ka-

Kasteel; toen wendden zy het zeewaards naar de vyf andere, maar konden die niet agterhaalen, zig bergende in de Rivier van Lissabon: des zy 's anderendaagsch hunnen gang zetten naar de Kaap St. Vincent, tot hunne voorgenoome wagt, dog verlooren dien nagt zes van hunne grootste en beste scheepen: daar hielden zy zig over en weder vaarende, daaglyksch tyding ontfangende van de komst der West-Indische Zilver Vloot, altyd uitzendende en verneemende naar hunne verloore scheepen; maar alzo zy die niet vonden, beslooten zy een jagt naar de Rivier van Lissabon te zenden, om ze daar omtrend te zoeken, zo dat deeze Vloot maar dertien scheepen en een jagt sterk bleef, welke, gelyk te vooren, daaglyksch over en weder voeren, te land komende op de Kaap van St. Vincent en Marie, en de kusten daar omtrend, zonder iet te ontmoeten, tot den 6den van Wynmaand, wanneer zy eene Vloot scheepen in den wind vernaamen, daar zy naar toe voeren; nader by komende, zaagen zy negen Galleijen by hen, en merkten, dat het de Spaansche Vloot was, onder den Admiraal Faysardo, van wiens toerusting zy te vooren vernoomen hadden: toen besloot de Admiraal Haultain te zien hun den wind af te winnen, en dan te doen wat zy konden. Deeze Vloot was sterk agttien Gallioenen, eenige toegeruste Karacquen daar onder begreepen, met nog negen Galleijen en eenige ligte scheepen; maar alzo het zeer hard begon te waajen, zo dat Haultains Vloot hunne meers-zeilen niet ter halver steng kon voeren, en de Spaansche wel hunne voornaamste zeilen, moesten de Galleijen weder naar het Land wyken: dus zeilde Haultains Vloot ten naasten by, de Spaansche plat voor den wind naar hen toekomende, zo nogtans, dat alle de Duitsche scheepen voor hen over kwamen, behalven drie onbezeilde scheepen; om deeze niet te verliezen voer Haultain en de Vice-Admiraal met eenige scheepen uit den wind, om te beeter de drie

1606.

Haultain, maar dertien scheepen sterk zynde; ontmoet de Spaansche Vloot, onder Don Louys Faysardo.

 scheepen

1606. scheepen te bewaaren, zo dat toen de Spaansche op hen weder aankwamen, de voorn: drie scheepen verlatende; dog eene der Spaansche Gallioenen klampte den Vice-Admiraal aan boord, daar op Haultain, met de scheepen, die met hem uit den wind gekomen waren, wendde, zo dat het Gallioen weder van des Vice-Admiraals boord afraakte; maar de Spanjaard zyne gansche Vloot ziende naderen, klampte hy weder den Vice-Admiraal aan boord, zo dat deszelfs grote mast over boord viel: de overige scheepen hem dus gesteld ziende, en nog vyf Gallioenen rondom hem, dorsten hem niet helpen, vreezende in een gemeen gevegt te moeten komen, daar toe zy meenden, dat hunne scheepen niet sterk nog groot genoeg waren, en dat de party te ongelyk was, te meer, daar de Spaansche het voordeel van den wind hadden: want de Admiraal was, gelyk gezegd is, maar met vyf scheepen uit den wind gekomen, en van de drie, die hy vond, bleef maar een by hem, de andere twee hun best doende, om weg te raaken, en de Vice-Admiraal hun afgesneeden zynde, waren maar vyf scheepen by elkanderen: de overige scheepen, die boven den wind waren gekomen, bleeven toen zonder afkomen, en daar mede bleef de Vice-Admiraal van den eenen en anderen verlaten, de een zig verontschuldigende op den anderen, maar meest, dat zy de Spaansche scheepen niet dorsten aandoen. Ondertusschen kwam de nagt aan, zynde geen half uur dag over, toen de Vice-Admiraal laatst aangeklampt werd; de overige hoorden in den ganschen voornagt zeer schieten, maar daar na niet meer: 's anderendaagsch vernaamen zy niemand, en misten alle de scheepen die in den wind geweest waren: voor den middag geraakte de Hollandsche Vloot, behalven twee scheepen, weder by elkanderen, zo dat zy toen elf in getal waren: zy deden verder hun best, om weder op hunne wagt te komen, en op de 37 graaden

De Vice-Admiraal van Holland, werd tweemaalen van de Spaansche aan boord geklampt.

tot hunnen bestemden tyd te blyven, zonder naar den Vice-Admiraal om te zien: 8 Daagen daar na verlooren zy, door storm, nog twee scheepen uit het gezigt, zo dat toen maar negen scheepen by elkanderen waren, met welke zy, tot in Slagtmaand, op hunne wagt bleeven, zonder iet anders voor te neemen of uit te voeren, en dus zeilden zy van daar langs de kusten naar huis, daar zy alle, ook die zy verlooren hadden, wel aangekomen waren, behalven de Vice-Admiraal, van wien men zederd vernoomen heeft, dat hy nog 2 Daagen had liggen dryven, zig altyd weerende en byna in den grond geschooten: dog de Spaansche dorsten hem niet meer aanklampen, vreezende, dat hy het vuur in 't bruskruid zou steeken, gelyk hy eindlyk deed, zo dat de Spanjaarden van het schip niets hadden, dan twee Mannen, die in hunne handen geraakten, maar 2 Uuren leefden, en verklaarden, dat in 't Vice-Admiraals schip nog wel zestig leevende, dog meest gekwetste, Mannen waren geweest, en dat zy, ziende te moeten zinken, en vreezende, dat de Spaansche nog eenige van hen leevende mogten krygen, te zamen, hun gebed tot God gedaan hebbende, beslooten hadden het kruid te laten springen, gelyk zy gedaan hebben, daar uit te zien is, dat, had de Admiraal of andere scheepen hun best gedaan, om eenen zo standvastigen Man te hulp te komen, het beeter te doen was geweest, dan zy zig inbeeldden, hebbende die grote Gallioenen, voor welke zy zo zeer vreesden, een mastloos en lek schip, dat maar zestig Mannen op had; in 2 Daagen niet kunnen veroveren. Naderhand vertoond men uit eenige Nederlandsche Gevange, toen in de Spaansche scheepen zynde, dat den voorn: Vice-Admiraal dikwils verzogt was het schip over te geven, maar dat hy het nooit wilde doen, en twee of drie scheepen van Faysardo's Vloot, die zeer beschaadigd te Lissabon inkwamen, toonden, dat hy in 't vegten zig dapper geweerd had.

1606.

De Vice-Admiraal van Amsterdam verlaaten, mastloos, en tot zinken toe door schooten zynde, steekt het vuur in zyn eigen buskruid.

1606. Dus is de Admiraal Haultain met zyne Vloot op deeze reis ongelukkig geweest, de Vloot hem te schielyk op het lyf komende, zo dat hy geenen tyd had, om vaste orde te stellen, hoe elk zig gedraagen moest, en waar zy vergaderen zouden, ook veel 'er toe doende, dat de scheepen van elkanderen verstaaken, de Zee breed zynde: terwyl dit geschiedde, geraakten twee Oost-Indische Karacquen op de Rivier van Lissabon, daar zy beide bleeven, zo dat veel Volk verdronk: de zeer ryke laading werd wel meest geborgen, dog veel was bedorven en nat: eene derde, die niet zo ryk gelaaden was, geraakte naderhand nog binnen Lissabon: zy verwagtten nog twee Karacquen uit Oost-Indiën; maar naderhand verstond men, dat zy, wegens groot onweder, omtrend de Kaap de Goede Hoop, hunne masten gekapt, veele laading over boord geworpen hadden, en dus omtrend Mozambicque aangeland waren, zo dat de Portugeezen in deezen Oorlog alom de meeste schaade leeden.

Portugaalsche Karacquen by Lissabon gebleeven.

Terwyl de Oorlogs-scheepen met elkanderen beezig waren, zyn, omtrend de helf van Wynmaand, zynde juist de bedoeling der Spaansche, de West-Indische Vlooten, in meer dan vyftig scheepen bestaande, langs de kusten van Barbaryen agter hen heenen gezeild, en allengs op de reede van St. Lucar aangekomen, onder de Generaals Alonzo de Ochaves Galindo en Ganevaije, zynde te zamen de Vlooten van de Jaaren 1605 en 1606, hebbende van 's Konings geld, volgens de lysten, gelaaden negentienmaal honderd veertienduizend honderd zesenzeventig stukken van agten, en voor de byzondere Kooplieden zes millioenen drieentagtigduizend zeshonderd zeventien stukken, met veele kostlyke waaren, als wel honderd zesendertig baalen zyde, veel koetzenilla, anil, koehuiden, salsaparilla, brasilie-hout, en andere koopmanschappen, daar over in Spanje en de Nederlanden grote blydschap was, zynde in veele Jaaren in Spanje zulk een

De West-Indische Geld-Vloot gelukkig in Spanje aangekomen, in October.

een gebrek aan geld niet geweest, want de Hoofsche Kooplieden waren zonder geld en hielden de handen geslooten. Behalven deeze Vloot kwamen, in Wintermaand, in Spanje nog eenige scheepen uit Peru en West-Indiën, eenig overschot van zilver medebrengende. 1606.

Jan Adriaansz. Cant, een van der Staten Oorlogsscheepen voerende, heeft geloerd op het Oorlogsschip van Kapitain Michiel Jakobsz. van Duynkerken, dat meer dan een Jaar, door de Nederlandsche Oorlogs scheepen te Portsmouth ingejaagd; gedurig ingehouden, en meermalen toegerusd was, om met geweld uit te vaaren, de Koning van Engeland zig daar in onzydig gedraagende; des zy, niet durvende uitvaaren, het schip als eenen Koopvaarder hebben toegerusd en verkogt: dus toegesteld en het Geschut op den ballast gestouwd zynde, is het, den 1sten van Sprokkelmaand, des Jaars 1607, uitgevaaren: dog Cant heeft dat, in Zee komende, genoomen en in Holland gevoerd, om daar over het geschil van verkoop te twisten. Een Duynkerksch schip genoomen.

De Raad van Staten heeft, den 18den van Wynmaand, aan de Gewesten en Staten Generaal in 's Hage de eischen gedaan, ter bewilliging der kosten voor het toekomende Jaar 1607, bestaande in de lasten van den staat van Oorlog, namelyk zeshonderd tienduizend guldens 's Maands; tot de kosten des legers eens zeshonderdduizend, tot de sterkten eens vyfhonderdduizend, tot betaaling der oude schulden eens agthonderdduizend, en tot hulp der Zee-Raaden vierhonderdduizend guldens, en aanhouding der vry-geleid brieven en gelden, verdingen, gemeene lasten, bewilliging voor Drenthe, Twenthe, enz. Bewilliging van de schattingen tot den Oorlog te draagen voor het Jaar 1607.

Rudolf Winwoode, Engelsche Gezant by de Staten Generaal in 's Hage, en Johan Biel, Jakob Boelissen, Vitus Camminga en Abel Coenders van Helpen, Gemagtigde der Staten, hebben zig, als Middelaars, bemoeid, om den twist tusschen de De Stad en de Graaf van Embden door tusschenspreeken bevreedigd.

1606. Stad Embden en deszelfs Graaf ten einde te brengen: deeze hebben, in Slagtmaand, de beide partyen eenige Artykulen voorgeslaagen en deels doen aanneemen, als het laatste verdrag, in 's Hage gemaakt, te onderhouden, blyvende alle andere verbonden, besluiten en handelingen in hun geheel, zonder nadeel en vernieuwing van die van Embden; de burgerlyke handelingen, namelyk het verdrag der geld-zaaken en jaarlyksche erkentenis, in 't eerste Artykul van het verdrag vermeld, en de strydende burgerlyke handelingen, het regtsgebied betreffende, zouden werden gelaten ter schikking en beslissing van den gewoonen Regter, zonder iemands nadeel: die van Embden zouden, naar het Haagsche verdrag, het verkreege Geschut en andere dingen wedergeven, en den Grave inruimen en overgeven den wyn-ontfang, en de zuivere helf der boeten, die vallen zullen, tot dat, met kennis, anders beslisd zou werden: de Overste van het Guarnizoen zou zig onthouden van de jagt, vogelvangst en visschery op het Land of in de Rivier; daar tegen zou de Graaf onweigerlyk aan de Burgers van Embden behoorlyke zee-brieven geven, en instaan, dat de Gevange met hunne scheepen alom zouden vrygesteld werden, beloovende aan die Embden hun opregte onzydigheid en nieuwen handel te water en te land te doen genieten, ter goede trouw daar toe alles aanwendende, wat eenen goeden Heere en Overheid betaamd: eindlyk zouden alle onbehoorlyke schattingen ophouden en herroepen werden, en daar mede alle beleedigingen en verongelykingen geslisd zyn en vergeeten blyven, en voortaan goede Vrede en eenigheid onderhouden werden.

Dit is genoegzaam de voorslag, die de voorn: Afgevaerdigde aan de twistende partyen hebben voorgeslaagen, en die ingewilligd, bevestigd en goed en billyk bevonden is, hoopende die te zullen onderhouden; dog zo de Graaf of die van

de Stad zulks niet deeden, zouden deeze Gemagtigde ootmoedig den Koning en hunne Meesters verzoeken zulke verongelykingen met wraak te vervolgen, en geenzins te gedoogen, dat daar tegen gedaan werd: dus verklaard op het Graaflyk Huis, den 10den van Slagtmaand, des Jaars 1606, onderteekend door de voorn: Afgevaerdigde, en daar na hebben zy den Grave zyn Geschut en ander Krygstuig overgeleeverd: ook heeft de Graaf, den 10den van Louwmaand, des Jaars 1607, dit Vredes-verdrag, door een gedrukt Plakkaat, oopentlyk doen afkondigen. 1606.

Vitus Camminga, zynde een der oude Geuzen, die lang in de Regeering was geweest, eenige daagen na het treffen van dit verdrag 's avonds eenige swaarmoedige gesprekken gevoerd hebbende over den staat der vereenigde Landen, daar van hy de uitkomst niet hoopte te zien, namelyk, dat hy merkte, dat de Landen noodzaaklyk zouden moeten vallen in handen der Engelsche, Fransche of Spaansche, werd 's anderendaagsch dood in zyn bed gevonden en dood naar huis gevoerd.

Vitus Camminga schielyk gestorven.

Den 8sten van Wynmaand, 's nagts ten 2 Uuren, is te Dillenburg overleeden Graaf Johan van Nassau, Broeder van Willem, Prince van Orange, een oud, verstandig en dapper Heer, uit verscheide Huisvrouwen veele Kinderen en Kinds-Kinderen nalatende, van welke veele in den Nederlandschen Oorlog dienden, als zyn oudste Zoon, Graaf Willem Lodewyk, Gouverneur van Vriesland en Groningen; Graaf Philips, die, by Biflig gekwetst, in dienst der Landen storf; Graaf Ernest van Nassau, Maarschalk van het leger; Graaf Lodewyk Gunther, die, gehuwd aan de Gravin van den Broek, na langen dienst, te Sluys in Vlaanderen gestorven is, ook de Graven Jan, George, en andere, en nog Dogters. De voorn: Graaf Johan werd zeer bemind en beklaagd, zynde by zyne Buuren in Duitschland, wegens zyne dapperheid, in groot aanzien: hy was

Dood van den ouden Grave Johan van Nassau te Dillenburg, den 8 October.

1606. ook in Nederland Stadhouder van Gelderland en de voornaamste Belegger der nadere vereeniging te Utrecht geweest, toen hy zag, dat de Vrede van Gent alzins begon te scheuren.

Philips, Prins van Orange, trouwd de Princes van Conde, den 23 November.

Den 23sten van Slagtmaand is Philips, Prins van Orange, Graaf van Nassau, oudste Zoon van Willem, Prince van Orange, en de Gravin van Buuren, zynde dus lang in Spanje gevangen gehouden, te Fontainebleau in Vrankryk getrouwd met de Zuster des Prince van Conde, zynde te vooren verklaard als Princes van den bloede, de Koning zelfs het feest gevende, krygende hy door dit huwlyk volkoomen bezit in zyn Prinsdom van Orange, in vryheid, hoogheid, onafhanglykheid en geregtigheid meer, dan het zyne Voorzaten ooit genooten hebben, leggende de Kroon alle vorderingen op dat Prinsdom af; boven dien kreeg hy nog eene goede huwlyks-gift, en in dit zyn Prinsdom houd hy zig nu meest.

Vrede in Hongaryen geslooten.

De Oorlog in Hongaryen gemeenschap hebbende met den Nederlandschen, gelyk wy in 't voorgaande boek verhaald hebben, veroorzaakte in dat Land zo grote armoede, dat men 'er ten laatsten naar Vrede begon te luisteren, daar over, in Herfstmaand, te Weenen als Gemagtigde handelden Illias Haskye, George Humanoy, Franciscus Magotsius, Sebastiaan Tokelie, Stanishius, Tursonius en andere, zo tusschen de Hongaren, als Stephanus Botschkay, met den Keizer. Het swaarste stuk was de Godsdienst, het den Hongaren niet genoeg zynde in 't gemeen vryheid van Godsdienst te hebben, maar bespraaken, dat de Roomsche en Hervormde, zo Luthersche als Kalviniaansche, alle deszelfs vrye oeffening zouden hebben: verder bedongen zy, dat Stephanus Botschkay, zyn leeven lang, blyven zou Heer van Transsylvaniën, met den naam van Prins of Vorst, en Graaf van Siculen, met een deel van Hongaryen en deszelfs inkomsten; dog hy nu zeer krank zynde, wenschte niet langer te leeven, dan

Vredes Artykulen tusschen den Keizer en Botschkay.

tot dat hy zyne onschuld van oproer aan het Roomsche Ryk had betoogd; verder, dat met den Turk Vrede gemaakt zou werden; dat de Hongaren zig, ten Stadhouder in 's Keizers afweezen, mogten verkiezen den Aards-Hertog Matthias; alle andere Amptenaars zouden Inboorlingen moeten zyn; de Keizer zou de Bisschoppen mogen verkiezen uit ingeboore Eedelen; de Jesuieten zouden 'er geene erf-goederen mogen hebben, dan alleen zulke geschenken, als de Keizer hun gunnen zou; verder wat geschenken de Heer Botschkay in den Oorlog gedaan had, zouden de Staten van Hongaryen bevestigen, en dergelyke. 1606

Uit het besluit van deezen Vrede sproot ook de Vrede-handel met den Turk, die ten laatsten, den 9den van Slagtmaand, eeven buiten Comorra gesloten werd, dat de Roomsche Keizer en Turksche Groot-Vorst beide als Vader en Zoon zouden gereekend werden, en elkanderen dus noemen; begeerde de Koning van Spanje in den Vrede begreepen te zyn, het zou aan beide aangenaam zyn, daar in mede begrypende de Tartaaren, mits dat zy geene loopen op de Christenen meer deeden: deeze stilstand van wapenen zou 20 Jaaren duuren, en beginnen den 1sten van Louwmaand, des Jaars 1607, en de partyen zouden alle 3 Jaaren nieuwe Gezanten met giften mogen zenden; de Keizer zal ten eersten aan den Turkschen Groot-Vorst tweehonderdduizend Ryks-guldens tot een geschenk zenden, gelyk ook de Turksche Groot-Vorst aan den Keizer; verder zou elk houden wat hy bezat; zy zouden de Landzaten of Dorpen geene swaardere lasten opleggen, nog eenige Sterkten meer bespringen; wederzydsch mogten zy hunne huizen opbouwen, en de Gevange zouden los gelaten, en het verdrag met Botsehkay voor vast en bondig gehouden werden, met andere Artykulen.

Vrede tusschen den Keizer en den Turk, en deszelfs Artykulen.

De bevestiging van deezen Vrede en de reis van 's Keizers Gezant, den Heere Baron Tuysfel, met

het

1606. het geschenk van tweehonderdduizend Ryks-guldens naar Konstantinopolen, is lang uitgesteld, daar over zig de Turksche zeer beklaagden, dat waarschynlykheid gaf tot eenen nieuwen Oorlog.

Stephanus Botschkay gestorven. De voorn: Stephanus Botschkay is, in 't begin van Louwmaand, des Jaars 1607, te Cassoviën aan zyne ziekte gestorven, hebbende de Hongaren te vooren allen goeden raad gegeven, wat zy, nopens hunne vryheid, op den Land-dag handelen moesten met den Aards-Hertog Matthias. Voor zyn sterven deed hy zynen Kançelier Catay, die hem fenyn gegeven had, op hoop van hem na zynen dood op te volgen, onthoofden, en maakte Johan Janusium Kançelier, dien hy, stervende, gelastte den Keizer getrouw te blyven. Hy werd van elk zeer beklaagd, en zeer heerlyk begraaven en beweend, als een Vader des Vaderlands: de Staten hebben naderhand de kroon, den scepter en het swaerd des Koningryks van Hongaryen, door den Turk aan Botschkay vereerd, den Keizer aangebooden: daar na werd Sigismundus Ragotsy gekoozen; maar de meeste waren zeer gezind tot Humanoy, Bloed-verwant van Botschkay.

Catay, Kanceliér van Botschkay, onthalsd.

De Graaf van Villalonga, en andere Bewindhebbers, in 't Hof van Spanje gevangen om verraad. In deezen Winter schreef men uit veele Plaatzen in Spanje van eene grote ontdekte ontrouwheid onder de grootste Bewindhebbers van 's Konings Staat en inkomsten; des 'er gevangen werd Don Pedro de Francqueza, Graaf van Villalonga, die van alles wel het meeste bewind had onder den Koning in zyne gewigtigste zaken, naast den Hertog van Lerma, van den Huize van Borgia, die hem in de Regeering gebragd had: ook werd gevangen de Licentiaat Alonzo Famires de Prado, Voorzitter in den Raad der inkomsten, daar genoemd della Hazienda, die in de gevangenis storf; ook Piedro Alvares de Pereira, van den Raad in Portugal, en Don Rodrigo de Calderon, met zynen Zoon: deeze en andere waren beschuldigd van ontrouwe handeling, en dat Villalonga eenen aanslag tegen den

grotes

groten Hertog van Florençen zou belet hebben, 1607.
door, 2 of 3 Jaaren te vooren, een leger te trekken naar Barbaryen, dat men op Siena meende te zenden, daar voor hy belooning getrokken had; die men zo groot noemde, dat het ongelooflyk is; ook dat hy in 't voorleeden Jaar van de Jooden in Portugal nog wel honderdduizend dukaten had genoomen, voor eenigen verkreegen vrydom, en dergelyke meer, hebbende zig, in weinige Jaaren, groten rykdom verworven door onbehoorlyke middelen, alle ampten voor geld verkoopende; eenige Dienaars en Schryvers werden daar over met den dood gestrafd: wat 'er van zy, zal de tyd leeren, dog het heeft grote verslaagenheid in den staat des Konings van Spanje veroorzaakt.

Te vooren hebben wy van de Gemuitineerde op verscheide Plaatzen verhaald, welke de Aards-Hertog en de Marquies Spinola hebben zoeken tot verdrag te brengen, en hebben met eenen hoop gehandeld, dat zy Diest in Braband in bezit zouden hebben, tot dat zy, by de eerste geleegenheid, na behoorlyke afreekening, betaald werden; ondertusschen zouden zy hun onderhoud weeklyksch in geld ontfangen, dog geene andere Soldaten in hun gezelschap mogen neemen, dan die 3 volle Maanden ten agteren waren; elk zou zig weder onder zyne Vaandelen moeten begeven, maar zy mogten, wegens hunne muitery, niet werden aangesprooken. Deeze, het weeklyksch onderhoud, dat hun beloofd was, niet krygende, dewyl in 't Hof te Brussel geen geld was, werden, uit nood, gedwongen ten platten Lande rondom hen schattingen af te dwingen, trekkende, wel duizend sterk, in 't Land van Luyk, met stroo op hunne hoeden, zendende alom brieven, aan de eene zyde wat verbrand, en met een swaerd gemerkt, daar in zy vuur en swaerd dreigden, tot schatting van het Land van Luyk vyftigduizend guldens eischende, doende de Dorpen, daar zy geen geld ontfingen, grote schaade

Verscheide muitineeringen te Diest en elders onder den Aards-Hertog.

Moedwil der Gemuitineerde in 't Land van Luyk en elders.

1607. schaade met branden en rooven, en voerende veele Ryke gevangen: zy trokken tot in de Voorstad van Luyk, daar in zy den brand begonnen te steeken; dog de Burgery stelde zig daar tegen en verdreef hen, daar drie of vier Burgers en wel zesentwintig Gemuitineerde dood bleeven; maar alzo zy verder rondom begonnen te branden, verdroegen die van het Landschap voor eenige duizenden guldens: hier over beklaagden zig die van het Land van Luyk by den Aards-Hertog te Brussel, daar ook de Gemuitineerde zelfs betaaling verzogten, volgens het verdrag: des zy by den Voorzitter Richardot en andere in Artois en Henegouwen verzogten eenig gereed geld van elk Gewest, ook te Antwerpen, te verkrygen. Vervolgens liepen zy, en dreigden het Land van Gulik en Stigt van Keulen: die van Gulik beslooten, in hunne vergadering te Ambag, omtrend tienduizend, en die van Keulen zevenduizend Ryks-daalders, zo men zeide, eens te geven, om hun Land voortaan vry te hebben. Verder liepen zy in Vlaanderen tot voor Gent, Oudenaarde en Rysfel, Priesters, Burgermeesters en andere Amptenaren gevangen neemende en wat zy konden afdwingende, zonder dat de Aards-Hertog eenigen raad of hulp wist te geven.

Eenige Muitineerders geslaagen en gevangen.

Nog een andere hoop Gemuitineerde, vyf- of zeshonderd sterk, vergaderde omtrend Breda, en hield zig op te Ter Heyden, daar zy deels verrasd werden door het Guarnizoen van 's Bosch en de Ruiters van Grobbendonk, en vyftig dood bleeven en omtrend zeventig gevangen werden, die zy meest ophingen, de Duitschers over het water hun leeven behoudende: verder werd 'er veel geld op de lyven van den Electo en de Hoofden gesteld: dog zy hebben zig eerst lang onder Breda opgehouden; maar de Staten intusschen in onderhandeling over eenen stilstand van wapenen, daar van wy hier na verhaalen zullen, komende, hebben zy ze van daar geligt en op den Rhyn, op

Kleef-

Kleefschen boodem, gebragt, daar zy groten toeloop meenden te krygen; maar zulks niet geschiedende, en de stilstand voor 8 Maanden geslooten werdende, ontzeiden hun de Staten alle bescherming en hulp, daar door zy scheiden moesten, sommige wegtrekkende, en andere zig in dienst der Staten begevende. 1602.

Verder werd alom gehoord, dat de Guarnizoenen muitineerden om betaaling, en daar was nauwlyks middel, om duizend Mannen by een te brengen, ten einde de Gemuitineerde te dwingen; daar was muitery te Rhynberk, Wachtendonk, en Cracou, en het Guarnizoen van Hulst in Vlaanderen kwam de een tegen den anderen in wapenen; dog de Gouverneur een deel te vrede stellende, sloeg daar mede op de andere, dwong ze, en bleef Meester. Te Oostende en elders werd ook eenig genoegen gegeven door wat geld, en eenige laakens, op dag gekogt. Aan die van het Kasteel van Antwerpen, die, wel 9 Maanden ten agteren zynde, ook begonnen te klaagen, werd 4 stuivers 's daagsch gegeven, om van te leeven.

Het Krygs-Volk der vereenigde Landen liep mede alom om buid uit; eenige trokken, in Louwmaand, weder in 't Stigt van Paderborn, om 'er wat te brandschatten, onder voorgeven van hunnen Vyand te zoeken.

Lochem en Deutekum onzydig gemaakt.

In den Winter werd beslooten de Steedjes Lochem en Deutekum wederzydsch onzydig te maken en de vesten af te breeken, en aan die van Gelderland werd om bewilliging gezonden, dat naderhand wel verdragen, maar niet volbragt werd.

Het Kasteel van Groningen afgebroken.

In 't laatst van Louwmaand werd, op het sterk aanhouden van die van Groningen, bewilligd, dat het Kasteel, daar tegen de Stad gemaakt, zou geoopend en afgebrooken werden, oordeelende byna de gansche Waereld, dat zulks in dien tyd niet moest geschieden, werwaards, den 3^{den} van Sprokkel-

1607 kelmaand, een Vesting-Bouwer gezonden w... om dit uit te voeren.

Den 27sten van Louwmaand heeft het Vo... den Gouverneur van 's Bosch eene kleine ... by den Bommeler-waerd, door eenen Solda... raaden, ingenoomen; het Volk sloegen zy ... dood, en kreegen den Kapitain Houltuin, ze... kwetst, daar van hy kort daar na storf, gevang... verbrandden de Schans.

Een grote storm doed scheepen in Tesfel vergaan, den 30 January.

Den 30sten was in Nederland en elders ... grote storm; daar door te Tesfel in Ho... grote scheepen, met honderd zeventig ... en wel tien andere scheepen, daar van he... Volk geborgen was, vergingen; deeze all... meest met koorn voor Italiën gelaaden, ... het verlies, alleen voor die van Amsterd... op vyfhonderdduizend guldens geschat. ... Winter meest voorby gaande met storm ... weder, scheenen daar door belet te zyn d... voorgenoome aanslaagen van den Aards-... Spinola, om, over het ys, in Holland of Vries... te vallen, met behulp der veroveringen van ... en Lingen.

Graaf Ernst van Nassau, Veld-Maarschalk gemaakt, trouwd eene Dogter van Brunswyk.

In 't begin van Sprokkelmaand werd Graaf ... van Nassau Maarschalk van het Leger der ... nigde Landen gemaakt, met welken rang hy, ... 19den, uit Holland naar Brunswyk reisde, ... trouwen de Dogter van Hertog Julius van B... wyk, welke nu huwbaar en gebooren was uit ... Dogter van Denemarken, met welke hy een G... schap behuwde.

De Graaf van den Broek door de Spanjaarden vermoord.

De jonge Graaf van den Broek, een aank... Heer, willende uit Holland naar zynen Broed... het Huis van Broek trekken, door weinige R... geleid, werd, door eenig Spaansch Krygs-Vol... opgewagt en omzet, uit eenen ouden haat, dien ... eertyds hadden gehad tegen deszelfs Vader, en ... gewrooken, als hy, met omtrend veertien Paerden, by Weezel reed: deeze hebben eerst zynen Geheim-

Schryver,

ERNESTUS CASIMIR,
Grave van Nassau,
Catzenellenboge, Vianden, Diets.

J. Punt, direx.

Schryver, die voor uit was gereeden, aangetasd en met priemen gestooken, om dus volkoome kennis van den Graaf te hebben, door welke pyn hy genoodzaakt werd alles te bekennen: daar na kwamen twee der Eedelknaapen van den Grave, welke zy terstond den hals afsneeden; om dat zy niet daadlyk iet van den Graaf bekenden: vervolgens kwam de Graaf met maar vier Paerden en eenige Eedelen, dien zy daadlyk overvielen, en, vermits hy zig niet gevangen wilde geven, hebben zy hem dood geschooten, en verder, met eenige steeken na zynen dood, vermoord, gelyk zy ook deeden aan eenige der Eedelen; dog zommige van het gezelschap ontkwamen. Dit stuk werd in alle de Landscnappen daar omtrend als zeer verfoeilyk opgevat. 1607.

Den 7^den van Sprokkelmaand trok Graaf Hendrik van Nassau een goed deel Ruitery der vereenigde Landen en Voet-Volk op Boeren Paerden, by een, meenende daar mede twee Regimenten van Spinola, in 't Land van Limburg verstrooid liggende, te slaan, en trok den 8sten op; maar die Regimenten dat gewaar werdende, maakten zig op naar de naaste Steden, daar door dat voorneemen verydeld werd: des Graaf Hendrik, zig keerende, gevallen is op Erckelens, een klein Steedje, in 't welke Graaf Hendrik van den Bergh lag, dat hy, den 11^den, 's morgens vroeg, met eenen springer innam, kreeg den Grave gevangen, en sloeg omtrend vyftig van zyne Ruiters, de overige uit de Stad zynde: vermits de Burgers, geduurende hunne voorleede onzydigheid, met veele van der Staten Soldaten en Ruiters, die in hunne handen gevallen waren, zeer wreed geleefd hadden, en zy nu met Krygs-Volk van hunnen Vyand bezet waren, heeft Graaf Hendrik dat Steedje laten plunderen en in brand steeken, en is met den buid wedergekeerd.

Erckelens door Graaf Hendrik ingenoomen, geplunderd en verbrand, den 11 February.

Graaf Hendrik van den Bergh gevangen.

In 't begin van Lentemaand is, wegens den Aards-Hertog, onder Graaf Fredrik van den Bergh, een aanslag gemaakt op Aardenburg in Vlaanderen,

Graaf Fredriks aanslag op Aardenburg gemist.

1607. hebbende omtrend vyfentwintig of dertig Soldaten, die daaglyksch als Vrybuiters uitliepen, omgekogt, om hen binnen Aardenburg te brengen: dog eenige uit deeze, van schelmstukken berigd, gevangen en gepynigd werdende, is de aanslag ontdekt; als nu de aanslag, den 6den van Lentemaand, 's morgens tusschen 5 en 6 Uuren, zou uitgevoerd werden, is Graaf Fredrik, met den Heere van Croisellès, en omtrend drieduizend Mannen, op St. Kruis, eene halve myl van de Stad geleegen, gekomen, daar zy een teeken van vuur op eenen boom maakten; maar alzo hunne aanhang binnen meest ontdekt en gevangen waren, en dus niet weder teeken deeden, zyn zy te rug getrokken, te eer, om dat, uit de daar by liggende Schans Helder een Kanons-scheut gedaan werd, schoon niet, om dat zy den aanslag wisten, maar alleen, om dat hun dagt, dat 'er Volk van Middelburg, en eenige naar hunne Schans, trokken, des zy daar door waarschuwden. Twee of drie der voornaamste werden hier over te Aardenburg, en eenige op andere Plaatzen, geregt; maar die het meeste bewind hadden, waren by Graaf Fredrik gebleeven.

Twee scheepen uit Nederland naar Oost Indiën gezonden.

In 't einde van het Jaar 1606 werden in Nederland weder twee scheepen naar Oost-Indiën toegerusd, het eene Gouda, het andere Gelderland genoemd, daar op Jan Jansfen Mol, die den aanslag op het Kasteel van Tydor gedaan en gewonnen had, Schipper en Kapitain was: als deeze, in Louwmaand, uit Zeeland zouden vaaren, is het schip Gelderland te Rammetiens aan grond geraakt en lek geworden, des men het goed moest lossen en een ander schip toerüsten: ondertusschen is het schip Gouda voortgevaaren, en, omtrend de helf van Sprokkelmaand, van de kusten van Engeland gescheiden, en eenigen tyd daar na is Kapitain Mol met een ander schip Gelderland gevolgd.

Engeland zend drie scheepen naar Oost-Indiën.

In Engeland zyn ook weder drie scheepen naar Oost-Indiën toegerusd en uitgevaaren, van waar twee

twee derzelve laatst t'huis gekomen waren, namelyk, de Draak, Kapitain Meester Iling, de Hector, nu herbouwd en langer gemaakt, Kapitain Meester Haeckens, en eene Pienas, onder Kapitain Middelton; deeze, met omtrend driehonderd koppen bemand, zyn, den 24sten van Grasmaand, uit Plenmouth in Engeland afgevaaren, en scheenen van hunne Meesters gelasd te zyn, langs de kusten van Mosambicque, naar Cambaye en Calicut te vaaren, die te verzoeken, en eindlyk naar Bantam te vaaren. 1607.

Micchelborne en Davis, Engelsche, doen, in 19 Maanden, eene Oost-Indische reis.

In 't einde des Jaars 1606 was in Engeland t' huis gekomen de Ridder Sir Eduart Micchelborne, die in 19 Maanden eene Oost-Indische reis gedaan had, met den Kapitain en vermaarden Piloot Johan Davis, en het schip den Tyger, en het jagt, des Tygers Jong genoemd: zy zeilden uit Engeland den 9^{den} van Wintermaand, des Jaars 1604, en waren, in Oogstmaand daar aan volgende, omtrend Sumatra, daar zy een schip van Peggone, van Bantam komende, ontmoetten, dat hy liet voorby vaaren, niet weetende, dat het ryk was, welk schip hun kennis gaf van een ander schip Gozeratte, dat zy, den 12^{den} van Herfstmaand, naamen, neemende daar uit weinig goud en zilver, ruuwe en gewerkte zyden, speceryen en andere koopmanschappen, lieten het vaaren en voeren naar Bantam, daar zy hun ongeluk, dat zy het schip van Peggone niet genoomen hadden, verhaalden, dat de Nederlandsche Kooplieden zeer verdroot, om dat de goederen aan de beste en voornaamste Kooplieden, met welke zy handelden, toekwamen, die aan zommige dreigden, als hy te Bantam kwam, zouden zy hem in den grond schieten: Micchelborne daar komende, en deeze dreiging door de Engelsche verstaande, ontbood den Nederlandschen Generaal op de reede te komen, in spyt van hen; en zo zy, in de ruime Zee dorsten komen, wilde hy tot den laatsten Man met hen vegten: dog de Nederlanders, wyzer zynde, moeiden hem niet; des hy, om het Land

1607. te vereeren, en 'er zyne Engelsche te meer aanzien te maaken, alle zyn Geschut rondom afschoot, en vertrok na 2 of 3 Daagen, hebbende volkoomen met de Engelsche daar gehandeld, en nam den streek naar Potolemone, meenende daar scheepen, die van China kwamen, te ontmoeten: hy ontmoette drie scheepen, gaande van Goa naar Bantam, uit welke hy niets nam, dan twee Pielooten, om hem naar Potolemone te brengen: zy ontmoetten nog andere scheepen, uit welke zy wat rys naamen, en gaven 'er eenige andere waaren voor. Zy ontmoetten, in Wintermaand, nog een schip van Japan, vaarende naar Malacca, in 't welke zy eerst niet vonden dan rys, storax en benjumin; dog hy deed vyfentwintig Chineezen, als Geizelaars voor het Volk, dat hy aan boord van het Chineesche schip zond, in zyn schip komen en wilde die ontwapend hebben; maar de Kapitain Davis zeide, daar was geen nood, en dat was daar geen gebruik, zynde slegt Volk, maar hy sloot ze in de kajuit: hy zond zyn Volk met den boot aan het Japansche schip, die daar uit naamen wat hun goed dagt: dog de Engelsche nog eens aan boord willende komen, wilden zy dat niet toelaten, die toen met geweld op hen indrongen; des de Chineezen de meeste, die overgekomen waren, dood sloegen: die in Micchelbornes schip waren ziende, dat hun Volk tegen de Engelsche streed, naamen en kwetsten den beroemden Johan Davis, die by hen was, doodlyk; dog uit hunne handen gesprongen zynde, gaf hy, voor zynen dood, nog den alarm in 't schip: des het Schip Volk, op hen invallende, en niet by hen kunnende komen, om dat zy zig met bedden en kisten gebolwerkt hadden, met grof Geschut de kajuit aan stukken schooten en alle vermoordden. Van daar vaarende, naamen zy, den 12den van Louwmaand, des Jaars 1606, meer Chineesche scheepen, het beste, dat zy hadden, als ruuwe en andere zyden, daar uit neemende; zy hadden wel tien vaaten

De vermaarde Piloot, Johan Davis, door de Chineezen vermoord

kooper geld van dat Land in, maar zy naamen dat niet, op hoop van nog ryker scheepen te ontmoeten, en, naar hun zeggen, lieten zy hun wel dubbel de waerde voor het geene zy naamen. Den 2^den^ van Sprokkelmaand ontmoetten hen vyf Hollandsche scheepen, onder den Generaal Warwyk, naar Holland vaarende, die Micchelborne te gast noodde, en raadde zyn voorneemen te staaken, en met hem naar huis te vaaren, om dat zyne Engelsche Kooplieden te Bantam in groot gevaar waren, dat zig de Koning van Java alle Uuren tegen hen stellen zou, om dat die, door de Chineesche scheepen te neemen, zynen tol verlooren had; maar Micchelborne antwoordde, hy wilde niet wederkeeren, voor dat hy beter geluk had gevonden, des zy dus scheidden: dog merkende, dat zyne Engelsche Kooplieden te Bantam, om zyn doen, in gevaar mogten raaken, en dat hy maar twee ankers en kaabels meer had, keerde hy naar huis, had, den 6^den^ van Grasmaand, de Kaap de Goede Hoop in 't gezigt, kwam, den 17^den^, te St. Helena, en, den 27sten van Hooimaand, in Milforts Haaven in Engeland, zynde 19 Maanden uit geweest. Dit is de korte inhoud van het geene 'er zyn Volk van schryfd: hy is reedlyk ryk t' huis gekomen, dog werd door de Engelsche beschuldigd in Oost-Indiën eenen kwaaden naam over hen en alle het Volk van Europa gebragt te hebben, hier door vreezende in gevaar te komen; maar men zegd, dat hy borg gesteld heeft van tegen de Engelsche wetten niet misdaan te hebben, hebbende niemand beschaadigd, dan ongeloovige Heidenen, die met de Kroon van Engeland in geen verbond waren, meenende zig te behelpen met de oude wetten, eertyds tegen de Saraçeenen gebruikt. 1607.

Twee Maatschappyen in Engeland opgeregt, om Virginiën in Amerika te gaan bewoonen.

In dit Jaar werden twee Maatschappyen in Engeland opgeregt, om nieuwe Landen te gaan bezeilen en bewoonen, meest op het aanzetten van Richart Haccluyt, die alle de verre reizen der Engelschen nauwkeurig beschreeven heeft, en den Heere

1607. Johan Popham, Opper-Regter en Raads-Heer van Engeland. Zy verwekten daar toe meer andere, en hadden 'er brieven van den Koning toe verkreegen, gedagteekend den 10den van Grasmaand, des Jaars 1606. De eerste werd genoemd de Maatschappy van Thomas Gates, George Sommers, Ridders, Richart Haccluyt, Schryver, en Eduard Mary Wingfield, met andere Kooplieden van Londen: de tweede werd genoemd van Thomas Hamond, Rausoigh Gilbert, Willem Packer, George Popham, en andere van de Steden Bristol, Excester en Plenmouth. Zy hadden volle magt en verlof van den Koning, om te Virginiën in Amerika te gaan woonen of Engelsche volk-plantingen te maaken, zynde dat eerst door de Engelsche ontdekt en gereekend hun toe te behooren, als van niemand anders uit Europa nog bezeeten: dit Land strekt op den zeekant tusschen de 34 graaden ten noorden de breette van den nagtseeveningslyn, 45 graaden van dezelve breette, in 't vaste Land tusschen de 34 en 45 graaden, en in de Eilanden daar omtrend, binnen 100 mylen geleegen. Deeze twee Maatschappyen wilden zig verdeelen; de eerste zou zig nederslaan op eenige bekwaame plaatzen langs die kusten, tusschen de 34 en 41, en de tweede tusschen de 38 en 45 graaden van de voorsz. breette der nagteeveningslyn.

De Koning van Engeland dit voorneemen zeer pryzende, als kunnende, door den tyd, zeer strekken tot eer van God, uitbreiding van den Christlyken Godsdienst, en planting van kennis en burgerlyke beschaafdheid in de wilde ongeloovige Menschen, heeft, op hun begeeren, door brieven hun alle vryheid verleend, als, dat de eerste Maatschappy zal mogen beginnen zig neder te slaan tusschen de 34 en 41 graaden, en bezitten alle het land, de bosschen, haavens, rivieren, visscheryen, meinen, enz. van waar zy eerst zullen nederslaan tot 50 mylen langs de kusten naar het westen en zuid-westen,

zo

zo als de kusten liggen, met alle de Eilanden daar tegen over, geleegen binnen 100 mylen; dus ook 50 mylen ten oosten en noord-oosten, en verder tot 100 Engelsche mylen landwaards in, en zullen daar mogen blyven woonen, timmeren, bouwen, en Sterkten maaken tot hunne bescherming, naar den wil en schikking des Raads van die Volk-planting, zonder welkes uitdruklyke bewilliging niemand zig daar omtrend zal mogen nederslaan: desgelyks aan de tweede Maatschappy zig, naar hun goedvinden, te planten tusschen de 38 en 45 graaden langs dezelve kusten naar het westen, zuidwesten, of zuiden, zo als de kusten liggen, met alle de Eilanden, binnen 100 mylen geleegen, en verder van hunne plaats 50 mylen langs de kusten, naar het oosten, noord oosten, of noorden, zo als de kusten liggen, en dus verder 100 mylen rondom hen landwaards in, enz. alles op die voorwaarde, dat die zig het laatste zal planten en nederslaan, op geene 100 Engelsche mylen na by de eerste volkplanting iet zal mogen doen. 1607.

Deeze Volk-Planters zullen elk eenen Raad van dertien Mannen onder hen verkiezen, en voeren 's Konings zeegel met zyn waapen en beeltenis, met onderscheid tusschen hen beide: deeze dertien Mannen zullen de volkoome regeering hebben, volgens de schikkingen, wetten en last, die de Koning onder zyne hand en groot zeegel geven zal: ook zou in Engeland een andere Raad van dertien Mannen blyven, genoemd, des Konings van Groot Brittagne's Raad van Virginiën, enz. Zy zullen van alle de goud- en zilver-meinen den Koning een vyfde, en van de andere berg-stoffen een vyftiende deel geven; zy mogen geld munten, om onder hen gang te hebben, van wat metaalen zy willen; verder mogen zy hun Volk, met alle hunne goederen en waaren, vry van alles voor 7 Jaaren, uit Engeland voeren, met verbod, dat 'er niemand het zelve zal mogen doen, dan die van hunne Maatschappy

Schikkingen der Engelsche Volk-plantingen in America.

1607. py zyn, op verbeurte van schip en goed; ook mogt niemand daar planten, dan met verlof der voorn: volk-plantingen, die magt hebben alle de zulke met geweld te wederstaan; en zo eenige van 's Konings Onderdanen daar wilden handelen, zullen zy dat mogen toelaten, hun twee en een half, dog vreemde vyf ten honderd, tot tol afneemende, welk geld de Maatschappy 21 Jaaren zou genieten, daar na zouden het 's Konings tollen zyn; de Kinderen, die daar gebooren werden, zullen altyd vrye Engelsche zyn; scherp werd hun verbooden eenige Vrienden ter Zee te beschaadigen, die aanzeggende het zelve streng te straffen.

De Engelsche, onder Eduard Mary Winkfield, neemen het bezit van een stuk Land in Amerika, omtrend Virginiën.

Volgens deeze vergunning zyn 'er eerst eenige scheepen uitgezonden, om bekwaame plaatzen te verspieden, van welke een, in den laatsten Winter, door de Spanjaarden genoomen en het Volk kwalyk gehandeld werd; en in dit Voorjaar is Kapitain Nieupoort derwaards gezonden met omtrend honderd vyftig Mannen, voor de eerste Maatschappy, de Zuidsche genoemd; over dit Volk had Eduard Mary Winkfield het beleid, om daar alles te bereiden, tot dat 'er, in de volgende reis, geheele Huisgezinnen, met Vrouwen en Kinderen, zouden gebragt werden: deeze zyn daar wel aangekomen, en hebben hun Volk aan Land gezet by eene grote schoone rivier, dog de plaats is nog niet benoemd; zy verjoegen weinige Indiaanen, worpen eene driekante Sterkte op, en bezaaiden een deel bunderen Land met mays, daar zy lang op leeven kunnen, de rivier ook zeer vischryk zynde: zy vonden daar veel wyngaard, zo dik als een Man om zyn middellyf, hoog op boomen geklommen, en op de bergen veel berg-kristal, en bragten eenige bergstoffen mede; maar daar is nog niets goed in gevonden: een scheepje, met honderd of meer Mannen daar latende, is Kapitain Nieupoort met zyn schip wedergekomen, omtrend 5 Weeken op weg geweest zynde, en heeft zyn schip gelaaden met

klap-

klaphout en andere dingen, die zy dagten, dat hier raar waren, om alles te onderzoeken. 1607.

In Zomermaand is de Heer Sire Johan Popham, Opper-Regter van Engeland en Raads-Heer, een kloek en verstandig Man, van groot aanzien, voornaame Vorderaar van deeze volk-planting, in Engeland gestorven, en werd zeer beklaagd.

In Engeland werd in dit Jaar voorgenoomen eene verdere ontdekking van eenigen doortogt over het Noorden naar China te doen, denkende, dat men voorby den Noord-Pool en langs Groenland kon komen, daar dit de Pieloot Willem Barentzen en Jakob van Heemskerk tot op 80 graaden en 11 minuuten ontdekt hadden: dit werd in Engeland getragt door zeekeren Meester Penkeval en andere, die, in Bloeimaand van dit Jaar, eene Vlie-boot, met Meester Thomas Hutson, uitzonden, om, zo het mooglyk was, tot 85 graaden te beproeven, en dan te zoeken ergens neder te vaaren, daar van tegen den Winter bescheid te wagten was.

Alzo de vaard en koophandel op Oost-Indiën in de vereenigde Landen goede neering bragt, hebben eenige bedagt, dat zy zulks op de West-Indiën ook moesten te weeg brengen, door eene wel geregelde Maatschappy op te regten; onder andere heeft zeekere Willem Usselinx, Koopman van Antwerpen, die eenige Jaaren in Spanje en de Eilanden alom verkeerd had en wel onderregt was van den handel en de geleegenheid der West-Indien, de best hier toe dienende middelen alom opgegeven en voorgeslaagen, meenigmalen daar over spreekende met den geleerden Meester Pieter Plancius te Amsterdam, die dat ook zeer voortdreef, met nog andere byzondere Persoonen te Amsterdam en Middelburg, als eene zaak, daar aan de Nederlanden veel geleegen lag, en dat den langduurigen Nederlandschen Oorlog wel zou kunnen aftrekken, het welke door der Kooplieden geld zou kunnen werden te weeg gebragt, zonder daar door den Staat der

Voorneemen in de vereenigde Landen, om eene West-Indische Maatschappy op te regten.

1607. Landen te beswaaren: want het was blykbaar, dat Spanje in de West-Indiën veele sterke Vyanden had, die niet ligt te overwinnen waren, en hen, met weinig bystand, zouden kunnen wederstaan, voor al, zo men wapenen toevoerde en hen oeffende in 't gebruik der Paerden en de behendigheden des Oorlogs, om den Spanjaard zyne schatten te doen verteeren: want het was kenlyk, dat de Spanjaarden van het Eiland Trinidad tot aan de nagteeveningslyn geene plaatzen nog sterkten hadden. Deeze Usselinx wist deeze en dergelyke reedenen, met andere zaaken, die hy wist, maar nog niet dienstig waren te verbreiden, voort te brengen; waar op hem, in 't Jaar 1604, gelasd werd eenen brief van belofte te ontwerpen, om te zien, of men wel behoorlyke vrywillige onderteekening van Kooplieden zou vinden, om die Maatschappy te beginnen en goede hoofd-zommen te maaken.

Inhoud van den brief der belofte, die elk Koopman zou teekenen, met de zom, die hy inleggen wilde.

De inhoud van dien brief was eerst een beklag over den Spanjaard, die de Nederlanders uit alle scheepvaard, koophandel en neering zogt te sluiten, gelyk bleek uit den nieuwen tol van dertig ten honderd, dien hy, boven den ouden, in Spanje opgeregt had; verder, dat onlangs ontdekt waren verscheide vrugtbaare Landen en Eilanden van goede en gezonde lugt, bewoond door goed en vriendlyk Volk, die kennis en vriendschap begeerden met het Nederlandsch Volk, die zy wisten Vyanden der Spanjaarden te zyn, om van hen geholpen te werden tegen het Spaansche geweld, enz. voor al het Volk binnen 's Lands, dat niet woest, maar reedlyk beschaafd was, gaande gekleed en wel ter hand zynde, werwaards men eenig Volk zou mogen voeren, om hen beeter het Land te leeren bouwen en gebruiken, dat bekwaam bevonden was, om zuiker, gember, oly, wyn, indigo, kattoen, hop, en andere vrugten te planten, brengende het Land veelerhande goede gewassen voort, die tot keurlyke verwen dienen, behalven de goud- en zilver-

ver-meinen, en andere berg-stoffen, die de zenu- 1607.
wen van den Oorlog zyn, welke Landen door den tyd goeden aftrek in de waaren en handwerken der Nederlanders zouden maaken: boven dien, dat op derzelver Zee-kusten grote overvloed van zout werd gevonden, daar mede men altyd, by gebrek aan beeter, de scheepen kon ballasten. Behalven den waereldschen zeegen was, door het aanhouden van zulk eenen handel, te hoopen, dat het tot Gods eer zou strekken, vermits 'er, door den tyd, het zaligmaakende Geloof en Euangelium des Heeren Jesus Christus mogt voortgeplant werden, daar men tot heden in de Heidensche afgodery geleefd had, of de Paapsche dwaalingen, door dryving van het Spaansche geweld, aangenoomen had, enz.

Verder werd in deezen brief elk, die van de Maatschappy wilde zyn, genoodigd te onderteekenen, wat hy wilde waagen, om zo veele scheepen, als men raadzaam vond, derwaards te zenden, en dan onder hen Bewindhebbers te verkiezen, daar in niemand stem zou hebben, dan die tweehonderd ponden Vlaamsch inlag, en dat dan in 't byzonder by de Ed: Mog: Heeren Staten Generaal zou vergunning verzogt werden, indien het raadzaam was.

Deeze brief werd alom by de Kooplieden goedgevonden; dog alzo Paulus van Caerden met eenige Oorlogs-scheepen op de kusten van West-Indiën uit was, vonden de Burgermeesters van Amsterdam en andere goed het stuk wat op te schorten en zyne t' huiskomst te wagten; maar niet tegenstaande deeze van Caerden met weinig voordeel t' huis kwam, begon nogtans Usselinx weder zyn best te doen by de Burgermeesters van Amsterdam, Mr. Pieter Plancius, en voornaamlyk, den geleerden Heer, Mr. François Francken, Raads-Heer in den Hoogen Raad van Holland, een voortreflyk Man, die, door zonderlingen lust, arbeid en vlyt, eene zeer bondige kennis van alle de zaaken, kusten, landen, vaarden en sterkte der West-Indische

1607. sche Eilanden had gekreegen; boven dien heeft Usselinx zig ook beraaden met zommige in Zeeland: daar op wegens de Staten van Zeeland, in Wynmaand jongstleeden, eenige naar Holland zyn gezonden, om de vergunning te helpen beraamen, namelyk, de Heeren Cornelis Menninx, Salomon Jansſen en voorn: Usselinx, met van Amſterdam agt, en van Dordregt, Delft en Rotterdam elk drie, van Haarlem en Leyden elk twee, en verder van Gouda, Schiedam, Hoorn, Enkhuyzen, Alkmaar, Edam en Munnikendam: deeze hebben eene vergunning beraamd, en daar van aan de Ed: Mog: Heeren Staten Generaal verslag gedaan, dat genoegzaam toegestaan en aangenoomen werd, hoewel die van Hoorn en Enkhuyzen, met eenige andere, swaarigheid maakten op het zout, dat zy uit West-Indiën haalen, en dergelyke; maar indien zy elkanderen daar op konden verstaan, waren zy de zaak zo zeer toegedaan en gunstig als andere.

Inhoud van het ontwerp der vergunning aan de West Indische Maatschappy, door de Staten Generaal toe te staan.

De vergunning, aan de Heeren Staten Generaal voorgeslaagen, behelsde, dat, alzo van ouds de Nederlanden meest bestonden uit scheepvaard en koophandel, en de gemeene regten van alle Volken den onderlingen koophandel altyd hebben toegelaten, had de Koning van Spanje, met geweld weinig uitregtende, altyd zeer gearbeid, om hunne vaard en handel te krenken en beletten, tragtende niet alleen de Nederlanders, maar ook zyne Vrienden, alle vaard en handel op de Indiën, Brasil, en Afrika te beletten, en zulks door ongehoorde wreedheden, zelfs omtrend de geene, die maar zout in Indiën haalen van plaatzen, daar God en de natuur het geven, en niemand verhinderd, enz. des zy, gemerkt het voorneemen der Spanjaarden was 'er niemand in 't byzonder te willen laten handelen, beslooten hadden daar in dus te voorzien, dat de Ingezeete voorzigtig handel zouden dryven op West-Indiën, Brasil en Afrika; dog niet, dan met de gemeene vereenigde magt der Kooplieden en Ingezee-

te der Landen, regtende ten dien einde op eene gemeene Maatschappy, en dat zy die zouden handhaaven en met hunne hulp sterken, naar den staat van hunne Landen, die behoorlyk voorziende en bezorgende met de volgende vergunning, bevoorregting en vryheden; 1607.

Dat niemand, Ingeboore of Inwooner, voortaan zou mogen vaaren of handelen op de kusten en landen van Afrika, van den zonkeerkring der Kreeft tot Kaap de Goede Hoop, nog ook op de landen van Amerika, van de Straat Magellana tot Terra Nova, met de tusschen beide liggende Eilanden, op verbeurte, dat schip en goederen daadlyk, wegens de voorn: Maatschappy, aangetasd, genoomen en verbeurd zullen werden, enz.

Verbod, dat niemand, dan deeze Maatschappy, in Afrika en Amerika mogt handelen.

Dat deeze Maatschappy op haaren naam verbintenissen mogt maaken met Prinsen en Landen, in die vergunning begreepen, en daar Sterkten bouwen, Gouverneurs, Regters en Krygs-Volk stellen, tot noodigen dienst en behoud van goede orde en burgerlykheid, om neering te vorderen, Volk te vermeerderen, en vrugtbaarheid in onbewoonde Landen te benaerstigen, enz. behoudens, dat die Gouverneurs, Regters en Krygs-Volk eed van getrouwheid aan de Staten en de Maatschappy zullen doen, enz.

Gezag der Maatschappy.

Dat zy, op eenige Plaatzen, onder schyn van vriendschap, bedroogen of kwalyk gehandeld werdende, of dat hun eenige penningen of koopmanschappen, in vertrouwen gegeven, onthouden werden weder te geven, door alle voegzaame middelen, naar hun goeddunken, zig die schaaden zullen doen herstellen.

Zy mogen hunne vyanden met wapenen dwingen.

Nadien de Spanjaarden, Portugeezen en andere daar allen handel zullen willen beletten, werd hun door deezen gelasd die met wapenen te mogen dwingen, en allen mooglyken afbreuk te water en te land te doen, inzonderheid om hun, door alle middelen, te verhinderen in de vaard op Spanje,

Por-

1607. Portugal en andere Landen, den Spanjaard toegedaan, op dat zy daar door genoodzaakt werden den handel der Maatschappy toe te staan, zo nogtans, dat zy niemand, die met hen in vriendschap wilde handelen, en hunnen koophandel toelaten, zouden mogen beschaadigen, maar die in vriendschap zoeken te beschermen en voor te staan.

Zy mogen Krygs-Volk ligten, die hun moeten sweeren. Alzo ook, tot planting, verzeekering en bescherming van deezen handel, noodig zal zyn Krygs-Volk mede te neemen, zullen zy zig daar van mogen voorzien, ook van Bevelhebbers en Vestingbouwers, zo als de Bewindhebbers noodig zullen agten, mits dat de Maatschappy hen onderhoude en betaale uit de veroveringen, welk Volk, behalven den eed, dien zy aan de Staten en Prince Maurits, als Gouverneur, gedaan hadden, ook sweeren zouden den last der Maatschappy te volgen, enz.

Dat de Geweldige der Maatschappy het Scheeps- en Krygs-Volk aan land zou mogen ligten, en die t' scheep brengen in wat Steden, Plaatzen of Regtsgebied van deezen Lande het zy, mits de Schouten en Stads Overheden alvoorens daar over spreekende.

Zy hebben vryheid van tollen. Zy zouden deeze Maatschappy met alle hunne scheepen en goederen vry laten vaaren voorby alle tollen der Landen, ook die de Heeren van Wassenaar in Holland toekomen, enz. en zouden ook, in de eerstkomende 20 Jaaren, alle goederen, welke deeze Maatschappy uit deeze Landen naar de West-Indiën en Afrika, binnen de voorsz. paalen begreepen, en ook die zy van daar herwaards zouden voeren, vry zyn van uitgaande en inkomende regten, en dat de waaren, uit die Landen gekomen, en weder uit de Nederlanden-gaande, in de uitgaande regten en vry-gelden niet hooger beswaard zouden werden.

Schikkingen op hunne pryzen en buiten. Nadien het op Godlyke en Menschlyke regten en de reeden steund, dat de goede, ten koste der kwaade, beschermd werden, vonden zy billyk die Maat-

Maatschappy te beschermen ten koste der Vyanden van den gemeenen welvaard en koophandel; des zou gelasd werden, dat zy van alle pryzen, die zy maakten op de geene, die hunnen handel weder- stonden, gehouden zouden zyn afzonderlyk van den koophandel reekening te houden, en het geene daar van kwam zou strekken tot uitrusting van scheepen en betaaling van het Krygs-Volk ter bescherming te water en te land: tot welken einde het zelve, in de 6 eerstkomende Jaaren, in de beurs der Maatschappy zou blyven, zonder eenige uitdeeling te doen, ten ware het zelve, door groten zeegen, eer kon geschieden; ten einde van die 6 Jaaren, zou het overschot van die pryzen, boven de onkosten gewonnen, afzonderlyk verdeeld werden, een tiende deel voor de gemeene zaak der vereenigde Landen, een dertigste deel voor Prince Maurits, als Admiraal ter Zee, en het overige voor die belang hebben in deeze Maatschappy, elk pond ponds gelyk, naar de grootte van de zom; behoudens, dat de Maatschappy alle ingebragte pryzen zou moeten stellen ter regts-oeffening der Zee-Raden van dat deel, daar zy ingebragt werden, enz. 1607.

De Staten Generaal zouden verder belooven, ter verweering der Maatschappy, die by te staan met eene millioen guldens, in 5 Jaaren te betaalen, elk Jaar tweemaal honderdduizend guldens, de eerste zo dra de Maatschappy geslooten zal zyn, of eer, en de overige op elk Jaar zo veel. De Staten Generaal ondersteunen de Maatschappy met eene millioen guldens.

Zy zouden ook, na het sluiten der Maatschappy, tot haare hulp geven zestien goede Oorlogs-scheepen, het minste groot driehonderd vaaten, en vier grote bezeilde jagten, het minste groot tagtig vaaten, behoorlyk toegerusd en van alles voorzien, ook van metaale en ander Geschut, eene goede meenigte Krygs-tuig, dubbel loopende en staande wand, zeilen, touwen, ankers, en verder toebehooren, zo als zy op zulk eene reis noodig hadden, behoudens, dat de Maatschappy de Manschappen, den leeftogt Nog helpen zy die met twintig Oorlogs-scheepen, boven de twintig scheepen der Maatschappy.

1607. leeftogt en het onderhoud bekostigden, zynde die ook gehouden zestien Oorlogs-scheepen en vier jagten, gelyk de andere toegerusd, 'er by te voegen, om te zamen ter bescherming van den handel, en alle Oorlogs onderneemingen, gebruikt te werden; dat ook alle Oorlogs- en koopvaardy-scheepen, welke mede naar behooren toegerusd zullen zyn, zouden staan onder eenen Zee-Raad en het bevel der Maatschappy, om, in nood, den Vyand te wederstaan, zo nogtans, dat de Koopvaarders, buiten nood, hunne laading niet zullen waagen.

Alzo waarschynlyk de Spanjaard zyne magt tegen deeze Maatschappy dus zou moeten wenden, dat de Landen daar door merklyk verligt zouden werden, zouden de Staten belooven de voorn: hulp van tweehonderdduizend guldens 's Jaars te vermeerderen, zo het de staat der Landen toeliet, en de nood der Maatschappy vereischte.

De Regeering zou bestaan in vier Kaamers.

Op dat deeze Maatschappy by eene goede Regeering, tot het meeste genoegen en voordeel der Deelgenooten, mogt bestaan, was voorgeslaagen, dat de Regeering zou bestaan uit vier Kaamers van Bewindhebbers, als eene te Amsterdam, die over de helf, eene in Zeeland, die over een vierde, eene op de Maas, en eene in Noord-Holland, die elk over een agtste van het geld het bewind zullen hebben. De Kaamer van Amsterdam zou bestaan uit dertig, die van Zeeland uit agttien, die van de Maas en Noord-Holland elk uit vyftien Bewindhebbers, ten ware meer noodig bevonden werden: deeze zouden 6 Jaaren dienen, en dan jaarlyksch een derde deel veranderd werden, enz.

Het opperste bewind zou bestaan in zeventien Mannen van deeze Maatschappy.

Uit deeze Kaamers zouden zeventien Persoonen werden gekoozen, als agt uit de Kaamer van Amsterdam, en uit de andere naar eevenreedigheid, welke, in de eerste 6 Jaaren, zouden vergaaderen te Amsterdam, en daar na 2 Jaaren in Zeeland, en dus vervolgens, en besluiten, wanneer, en hoe veele scheepen, men uitreeden zou, en verder op alle

alle voorvallende zaken, dat de andere Bewindhebbers in 't werk zouden moeten stellen en zy zouden behoorlyke teerkost hebben: en wanneer gewigtige zaken voorvielen, en zy zig, by de overstemming, beswaard vonden, zou zulks aan de Heeren Staten Generaal overgebragt werden. 1607.

Elk zou 5 Maanden tyd hebben, om zig te bedenken, wat som hy wilde inleggen, en dat geld opbrengen in vier paajen, namelyk, een derde gereed ten einde der voorsz. 5 Maanden, en het overige in 3 agter elkanderen volgende Jaaren, ten ware de zeventien Mannen de paajen verlengden.

Men zou alle 6 Jaaren, zo na mooglyk is, doen reekening van alle uitreedingen en inkomsten, mitsgaders van winst en verlies der Maatschappy, namelyk, eene van den koophandel en eene van den Oorlog, elk afzonderlyk, en intusschen zal men van de winst in den koophandel uitdeeling doen, zo dikwils men bevond tien ten honderd gewonnen te zyn: dog niemand zou 'er zyn geld uittrekken, nog men zou geene nieuwe Deelgenooten inneemen, dan ten einde van 36 Jaaren, wanneer volkoome reekening zou werden gedaan, enz. Ook zouden de scheepen, van de reis wederkomende, aankomen daar zy afgezeild zyn, op dat elke Kaamer het bewind van de zyne zou hebben, enz. De Maatschappy zou 36 Jaaren duuren.

De reekening van het uitrusten der scheepen zou ten langsten 3 Maanden na hun vertrek geschieden voor de Gemagtigden van elke Kaamer, met meer schikkingen tot dit einde.

De Bewindhebbers zouden sweeren alles trouw te behandelen, en een ten honderd van het uitreeden en wederkomen, voor hunne moeite, genieten, en de Boekhouders, Kassiers en Kaamer-Boodens zouden loon trekken, en elke Kaamer voor haare Kassiers moeten verantwoorden.

Eenige scheepen van de reis wedergekeerd zynde, zouden de Generaals schriftlyk verslag moeten doen aan de Heeren Staten Generaal, met meer

1607. dergelyke zaken kortheids halve hier voorby gegaan.

Alle welke voorregten, vryheden en bystand, de Staten Generaal, in allen deele, behoorlyk aan deeze Maatschappy gunnen, geven en belooven zouden gerust en vreedzaam te zullen genieten, met last, dat in de vereenigde Landen alle Overheden, Amptenaaren en Onderdanen die zullen onderhouden en agtervolgen, op straf van lyf en goed, als Verstoorders van de gemeene welvaard; beloovende verder den inhoud van deeze vergunning in alle Vredes-verbonden en onderhandelingen met nabuurige Princen, Ryken en Landen te handhaaven en staande te houden, zonder het zelve eenigzins te benadeelen, met uitdruklyken last aan alle Amptenaaren dit naar gewoonte te verkondigen en uit te voeren, als bevonden zynde tot dienst der Landen te strekken.

De vergunning beloofd in Vredes-verbonden en onderhandelingen met Princen te handhaaven.

Dit is de zaaklyke inhoud van het opstel der vergunning, by de Maatschappy ontworpen, en genoegzaam toegestemd, en stond eindlyk volkoomen in 't werk gesteld te werden, ter zelver tyd, toen, wegens den Aards Hertog, zeer ernstige middelen van Vrede of bestand, in alle de Nederlanden te maaken, voorgeslaagen werden.

Wy hebben verhaald van den twist in Italiën, in 't voorige Jaar begonnen, tusschen den Paus en de Venetianen, om dat deeze de Jesuieten en andere nieuwe Geestlyke in hun gebied niet verder, tot vermindering der oude Ordens, wilden laten inkruipen, om erf-gronden te bezitten, met grote vryheden en voorregten, onder voorgeven van Geestlyk regts-gebied en nieuwe heiligheid, daar over zy, door Paus Paulus den Vden, in den ban gedaan waren: de Koning van Spanje, genoegzaam onbedagt, terstond, door zynen Gezant, den Paus alle hulp beloovende, is daar door geheel Italiën in roer en wapenen gekomen, de Paus zig wapenende, om de Venetianen te dwingen, dewyl zyn blixemende ban niet holp: de Venetianen bragten,

om

om hunne Landen te beschermen, veele Galleijen en Gallioenen in Zee, en verkoozen, in Louwmaand, den doorlugtigen Heere Johan Bembo tot Overften ter Zee, en den Heere Nikolaas Syon over de Gallioenen, en deeden, uit trotschheid, om hunne middelen te toonen, eenen gouden ketting, aan welken tweeënveertig Mannen genoeg hadden, om op hunne schouders te draagen, en die lang genoeg was, om hunnen voornaamsten waterloop te sluiten, uit hunne schat-kaamer brengen en oopentlyk op de plaats van St. Marco toonen; deeze werd wel veertienhonderdduizend Dukaten waerdig geschat; zy toonden, met grote plegtigheid, nog meer schatten van geld, om hunne Onderdanen en Krygs-Volk moed te geven. 1607.

De Venetianen wapenen zig tegen den Paus, en toonen hunne schatten.

De Graaf van Fuentes, Gouverneur van Milanen, nam alom, wegens den Koning van Spanje, veel Volk aan, tot hulp van den Paus; desgelyks de Onder-Koningen van Napels en Cicilien, dat de andere Mogenheden van Italiën reeden van nadenken gaf, om zig ook te sterken.

Fuentes neemd veel Volk aan.

De Koning van Vrankryk, dit ziende, deed ook Switschers en Fransch Krygs-Volk aanneemen, door zynen Gezant den Paus aanzeggende, dat hy, ziende, hoe men alom in Italiën de wapenen aannam, ook een leger had doen gereed maaken onder den Hertog van Guyse, de Heeren van Desdiguieres en andere, tot dienst van zyne Heiligheid, tegen de Venetianen, zyne Vyanden, gelyk het den Allerchristlykften Koning betaamde, onder beding, dat hy geene hulp van den Koning van Spanje of andere Mogenheden zou aanneemen, om het geheele Christenryk niet in Oorlog te brengen; dog zo hy andere, dan zyne hulp, aannam, zou hy betuigen van ongelyk en de Venetianen moeten helpen, om alles in eevenwigt te stellen: de Paus en Koning van Spanje hier over bekommerd zynde, wisten niet, wat te denken, doen of laten, want nam hy eenes van deeze beide Koningen hulp aan,

De Koning van Vrankryk wapend zig, dat Vrede veroorzaakt.

Deszelfs reedenen aan den Paus, door zynen Hof Gezant.

1607. gaf hy den anderen agterdenken; nam hy die van geenen der beide aan, zo vreesde hy, dat hem de Venetianen ter Zee te sterk mogten vallen: daarom hem best dagt der beide Koningen tusschenspraak te verzoeken, om de swaarigheden zonder wapenen te slissen, gelyk eindlyk, in den Vasten, door Don Françisco de Castro wegens Spanje, en den Kardinaal de Joyeuse wegens Vrankryk, naar Romen en Venetiën gezonden, na veele voorstellen en raadslaagen, geschied is; nogtans wilden de Venetianen hunne oude nog nieuwe regten, als gronden van hunnen Staat, geenzins breeken of verminderen, nog de Geestlyke, onder den naam van Jesuieten, Kapuçynen en andere nieuwe Ordens, meer erf-goederen, tot nadeel van hunnen Staat, laten toekomen: zy wilden niet wyken, ja zelfs geenen halven dag de Kerken sluiten, om eene volkoome weder inzeegening aan te neemen, daar door zy zouden schynen eenige schuld te bekennen: dog ten laatsten zyn de partyen, door tusschenkomst der voorn: genoegzaam heimlyk, tot zeekere Artykulen van verdrag gekomen, die men zeide deeze zes te zyn;

De twist tusschen den Paus en de Venetianen geslisd.

1. Dat zyne Heiligheid, uit eige beweeging, alle de verbanningen zou weg doen, daar van de Kardinaal de Joyeuse de Venetianen verzeekerde, toonende volkoome behoorlyke magt: de ban afgedaan zynde, zou de Hertog zyne betuiging tegen den ban met een Plakkaat herroepen.

Vredes Artykulen tusschen den Paus en de Venetianen.

2. Dat de gevange Klooster-Voogd van Nervesa en Kanunnik Scipio Saracino, als Misdadigers gevangen, aan den Koning van Vrankryk zouden overgegeven werden, om, op zyn bevel, ter regtsoeffening weggezonden te werden.

3. Dat de Kapuçynen en Tolentynen mogten wederkeeren, als het hun geliefde, maar de Jesuieten zouden geheel uitgeslooten blyven.

4. Alle Geestlyke, wegens den ban uitgeweeken, mogten wederkeeren.

5. De wetten en keuren, door den groten Raad

van Venetiën gemaakt, zullen in hunne kragt blyven, maar met die maatigheid uitgevoerd werden, als hunne Voorzaten gedaan hebben. 1607.

6. Dat alle vryheden en gunsten, door alle voorgaande Pauzen, tot op deezen tyd, aan het Gemeenebest en den Staat van Venetiën vergund, hun nooit afgenoomen zullen mogen werden.

Over dit verdrag heeft de Kardinaal de Joyeuse, door den Paus gezonden, daar eene mis komen doen in de Aards-Vaders Kerk del Castello, en niet in S^t^. Marco, daar door betuigd werd, dat de ban afgedaan was; nogtans was 'er niemand wegens den Hertog of de overste Heeren by; des de Hertog dit volgende Plakkaat aan zynen Aards-Vader, Aards-Bisschoppen, Bisschoppen, enz. uitgaf, die verkondigende, dat 'er, door Gods genaade, middel gevonden was, daar door zyne Heiligheid, Paus Paulus de V^de^, zig heeft kunnen verzeekeren van de opregte zuiverheid van hun gemoed, doen en werken; ook van de geduurige gehoorzaamheid, welke zy den H: Roomschen Stoel toedroegen, dat de oorzaak der tegenwoordige misverstanden wegnam; wy dit altyd gewenscht en voor de eenigheid en goede verstandhouding met dien Stoel gezorgd hebbende, zynde dien altyd zeer geneegen en deszelfs gehoorzaame Kinderen geweest, verheugen ons zeer in deezen onzen regtvaerdigen wensch bekomen te hebben: des wy ulieden hier van kennis wilden geven, met byvoeging, dat wy, wederzydsch in dit stuk het geene behoorde volbragt, en de ban weggenoomen zynde, herroepen de tegenbetuiging, om deeze reeden te vooren gedaan: wy willen, dat, weegens deeze en alle onze andere bedryven, meer en meer altyd de deugdzaamheid en Godsdienstigheid van ons Gemeenebest blyke, welke wy zullen houden, gelyk onze Voorzaaten. Gegeven in ons 's Hertogs Palleis, den 21sten van Grasmaand, des Jaars 1607; onderteekend Marco Ottobon, Geheim-Schryver.

De Kardinaal de Joyeuse doed mis van weder-inzeegening te Venetiën, den ban afdoende, en de Venetianen herroepen hunne tegenbetuiging.

1607. Dus is dit berokkend kwaad in Italiën geslisd, zo dat het Krygs-Volk wederzydsch allengs afgedankt werd, en Bembo, Generaal der Venetianen, heeft met zyne Galleijen eene reis gedaan, om de Venetiaansche kusten en paalen te bezien en verzorgen.

De vereenigde Landen zenden andermaal eene Vloot naar de kusten van Spanje, onder den Admiraal Jakob van Heemskerk.

Schoon in den Winter eene onderhandeling van Vrede of bestand begonnen was, hadden de vereenigde Landen, weinig hoop daar op hebbende, weder beslooten eene Vloot op de kusten van Spanje te zenden, eer 'er nog iet van de te vooren verhaalde West-Indische Maatschappy kon te weeg gebragt werden, bewilligende den vermaarden en ervaaren Heere, Jakob van Heemskerk, hier over Admiraal te zyn; zyne voorzigtigheid, ervaarenheid en kloekmoedigheid was hun bekend uit zyne wonderlyke reis, welke hy in 't Jaar 1597 gedaan had, om, langs het Noorden, by Nova Zembla, daar nooit Menschen geweest waren, den doortogt naar China te zoeken, daar hy, met Willem Barentsz, tot op 80, en ten laatsten tot op 76 graaden voer, daar zy, op het Land een huis bouwende, byna 9 Maanden overwinterden, zonder zon of dag te zien: desgelyks als hy andermaal, in 't Jaar 1604, Oost-Indiën als Admiraal bezogt, en 'er hem, omtrend de Straat Sypircapura, eene geweldige Portugeesche Karacq ontmoette, welke, kostlyk gelaaden, met goed Geschut en agthonderd Mannen voorzien, uit China kwam, die hy, met twee kleine scheepen, op beide omtrend tweehonderd Mannen hebbende, kloek aantastte, en, door zyn voorzigtig beleid en uitneemende kloekmoedigheid, in korten tyd veroverde, daar van eenen zeer kostlyken schat in Amsterdam brengende: hy nam deezen last nu meer aan, om zyn Vaderland dienst te doen en eer te winnen, dan tot voordeel, geene belooning bedingende, dan dat hy dertien ten honderd, of gelyke vereering, zou hebben van het geene hy meer dan vyfhonderdduizend guldens van den Vyand zou winnen en t' huis brengen.

Behalven deezen waren 'er nog andere beproefde Mannen als Krygs-Raaden; onder andere was de ervaare Heer Joris van Spilberg van Antwerpen, die veel in de beide Indiën verzogt had, blykende uit de reis, die hy, als Generaal, gedaan heeft, welke gedrukt is, by deeze Vloot als Opper-Raad, Kommissaris Generaal, en Kapitain over het Zeelandsch Krygs-Volk; Steven Jansz. was Raad en Kapitain over de Soldaten, en Louys Orles, een Engelsch-Man, Kapitain; Daniël Patberg, die 's Waerelds Kloot omzeild had, was Geheim-Schryver, met andere. 1607. Joris van Spilberg, Raad, Kommis en Kapitain.

De Vloot bestond uit zesentwintig Oorlogs- en vier leeftogts-scheepen, zynde tien van Amsterdam, namelyk, het Admiraals schip Æolus, Kapitain Pieter Willemse Verhoef van Amsterdam; de swarte Beer, Kapitain Adriaan Roest; de witte Beer, Kapitain Cornelis Pieterse Madder; de goude Leeuw, Kapitain Pauw; de Griffioen, Kapitain Kleinzorg van ter Gouwe; de goude Star, Kapitain Jakob Janse van Edam; verder waren op de vier laatste Kapitains, Hendrik Janse de Lange, Simon Janse van Edam, Koppedraaijer, en Heerman, anders de Leyenaar; drie waren van Enkhuyzen, onder de Kapitains Kwast, Koolman en Hopman; van Hoorn drie, onder de Kapitains Bras, Gysbert Janse, en Gerard Evertse van Harlingen; op de Vriesche Pienas was Kapitain Antony Wouterse, te zamen zeventien scheepen, met nog vier, om leeftogt, Krygs-tuig en Volk te voeren. Naamen der Kapitainen op de Vloot, in den Jare 1607.

Zy voeren uit Tessel den 25sten van Lentemaand, en kwamen, den 27sten, by het Eiland Wicht, daar zy vier scheepen uit Zeeland vonden, als, den rooden Leeuw, Kapitain Laurens Jakobse Alteras, Vice-Admiraal; de Zeehond, Kapitain Marinus Hollaert van Vlissingen; een onder Kapitain Cornelis Faes en een onder Kapitain Pieter Cales van ter Veere, welk aan grond gezeild en gebleeven, en welkes gereedschap en Krygs-tuig op de andere

1607. scheepen verdeeld is, ook het Volk, behalven elf Boots-Gezellen en vyf Soldaten, die zig in 't eerst in de boot begaven en verdronken: daar waren ook van Rotterdam gekomen de Tyger, Kapitain Lambert Hendrikse, Schout by Nagt; de Luipaard, Kapitain Pieter Klaasz. Rokusse; de Bare, Kapitain Harbart Martsen, met nog twee, daar op Kapitains waren Schrevel en Sieuwert; by deeze kwam nog een jagt van Amsterdam, onder Kapitain Kleuter, te zamen zesentwintig Oorlogsscheepen, behalven het gebleeve schip en vier leeftogts-scheepen.

Heemskerk komt by de Rivier van Lisfabon.

Met deeze Vloot is de Admiraal Heemskerk, den 10den van Grasmaand, gekomen op de hoogte van 36 graaden, nevens de Rivier van Lisfabon, daar hy zynen Krygs-Raad by zig ontbood en besllooten werd met alle de scheepen in de Rivier van Lisfabon te loopen, om alle de Karacquen en Gallioenen, die zy daar vonden, te veroveren of vernielen, zo zy best konden; maar van zyne Spions, die hy, met een Engelsch scheepje, in Lisfabon had gezonden, verstaande, dat meest alle de Karacquen vertrokken, agt of negen Gallioenen nog geheel ongereed waren, en het Geschut aan Land was en in 2 Maanden niet gereed konden zyn, ook van de Engelsche en Fransche scheepen verstaande, dat zestien Gallioenen naar West-Indiën en tien wel toegeruste naar de Straat van Gibraltar, en andere wel gewapende Oorlogs-scheepen, vertrokken waren, om daar op de Nederlandsche scheepen, die zy wisten, dat in meenigte door de Straat moesten, te wagten, is het voorneemen gansch veranderd en beslooten naar de Straat die Vloot te zoeken: des stelden zy hunnen gang t'zeewaards, voeren om de Kaap St. Vincent, verlooren Kapitain Schrevel van Rotterdam uit het gezigt, en ontmoetten een schip van Vlissingen, onder den Schipper Loy Zeilmaaker, die, den 22sten van Grasmaand, uit de Straat komende, den Admiraal vertelde, dat hy 's nagts

zig gevonden had onder de Spaansche Vloot; dog 1607.
's morgens zig daar buiten vindende, dagt hy, dat zy hunnen gang naar Kalis zetten, moetende uit de Straat, om dat de Wind oostlyk was. Heemskerk dit verstaande, heeft zynen gang gevolgd langs de Condaat, loopende, den 24sten, voorby de Rivier van St. Lukar en de baai van Kalis, daar hy niet kon verneemen, of eenige binnen geloopen waren; hy besłooten hebbende de Spaansche aan te tasten, al was het in de Rivier van St. Lukar of de baai van Kalis, verstond ten zelven dage, tegen den avond, volkoomen uit eenen Franschman, die van de reede van Gibraltar kwam, hoe sterk en in wat orde de Spaansche Vloot daar lag; des hy tegen den nagt, de Wind westlyk zynde, zynen gang naar de kusten van Barbaryen stelde, en wendde 's morgens weder naar de kusten van Spanje. In de engte der Straat ontbood hy alle de Kapitains aan boord, en gaf den Krygs-Raad te kennen, wat hy van den Franschman verstaan had; hier op wel gelet en alles overlegd zynde, is eindlyk, na ryp beraad, besłooten de Spaansche scheepen manlyk aan te vallen, en dat hy en Kapitain Lambert Hendrikse den Spaanschen Admiraal, en de Vice-Admiraal Akeras en Kapitain Bras den Spaanschen Vice-Admiraal, zouden aanklampen; verder zouden elk paar scheepen te zamen een Gallioen aanvallen, en de Jagten zouden buiten de Vloot over en weder zeilen, om de scheepen, die uitzeilen wilden, waar te neemen en aan te vallen; maar de leeftogts-scheepen zouden buiten de Vloot blyven.

Besluit van den Admiraal Heemskerk, om de Spaansche Vloot aan te tasten.

Na dat hy nu alle goede orde gesteld had, vermaande hy alle de Kapitains tot dapperheid, en dat zy hunne eer zouden zoeken te betragten, hy wilde hun voorgaan, maar dat tog niemand zig bloohartig mogt toonen: daar op hebben zy eenpaarig hem beloofd en gezwooren, dat zy hem volgen en zyne beveelen doen zouden, al was het ook in den dood, daar op elk naar zyn schip keerde, en de Vloot

Vermaaning van Heemskerk tot dapperheid.

1607. zeilde, den 25sten., naar Gibraltar, daar zy 's namiddags de Spaansche in 't gezigt kreegen, liggende op de reede in de baai voor de Stad Gibraltar, geankerd op drie vaademen water of minder; onder de bescherming des Geschuts van het Kasteel en de Stad, zynde eenentwintig in getal, namelyk tien Gallioenen, zynde het Admiraals schip genoemd St. Augustyn, groot agthonderd vaaten, daar op Admiraal was Don Johan Alvares d'Avila, gebooren in Asturges, een oud ervaare Krygsman, die den Koning en Don Johan van Oostenryk lang gediend had, zynde zyn Zoon, die den zelven naam droeg, Kapitain van dat schip: de Vice-Admiraal was genoemd Nostra Sennora de la Vega; de Schout by Nagt Madre de Dios, en alle de andere hadden heilige naamen: behalven deeze tien Gallioenen waren 'er vier Oorlogs scheepen, en een Lubecks schip, groot agthonderd vaaten, dat naar Kalis wilde, was daar op de reede gekomen en wagtte naar goeden wind: nog waren 'er vier Fransche en drie genoome scheepen, zynde twee van Enkhuyzen en een van Rotterdam, welkes Schipper, Govert de Engelschman, op den Admiraal gevangen lag: deeze eenentwintig scheepen hadden zy met Soldaten bezet; want de Hertog van St. Lukar, van de Nederlandsche Vloot verwittigd zynde, had ter post den Admiraal van de komst en magt kennis gegeven, des zy ten zelven daage hunne Vloot met driehonderd Soldaten, daar onder wel honderd Vrywilligers, versterkten, zo dat de Admiraal omtrend zevenhonderd en de Vice-Admiraal vierhonderd vyftig Mannen op hadden, gelyk men uit de gevange verstond: de andere Gallioenen, wel voorzien van metaale Geschut, hadden elk ten minsten tweehonderd vyftig Soldaten op, behalven het Boots-Volk, zo dat op de Vloot wel vierduizend Mannen waren.

Beschryving der Spaansche Vloot, onder Don Johan Alvares d'Avila, in de baai van Gibraltar.

De Spaansche Admiraal van verre Heemskerk ziende aankomen, deed den gevangen Schipper van Rotterdam los maaken en by hem komen, en hem de

scheepen toonende, vroeg hy, met eene grote 1607.
Spaansche vermeetelheid, of hy wel dagt, dat zy stout genoeg zouden zyn, om hem op 's Konings reede, onder het Geschut van de Stad en het Kasteel, te komen bezoeken, en dergelyke; het welk Schipper Govert beantwoordde met verlof, dat hy dagt, dat zy dit niet alleen dorsten doen, maar ook merklyk zag, dat zy het in den zin hadden: dog hem dagt, dat hy met zyne Gallioenen alleen dit wel zou wederstaan.

Vermeotelheid van den Spaanschen Admiraal.

De Nederlandsche Vloot de Spaansche naderende, heeft elke Kapitain onder zyn Volk orde gesteld en tot dapperheid vermaand; en na dat elk Schips-Volk de gebeeden gedaan, Gods naam aangeroepen, en elkanderen den dronk van getrouwheid toegedronken had, zeilde elk naar zynen Vyand.

De Admiraal Heemskerk wilde den Spaanschen Admiraal op het lyf vallen, welke, dat merkende, en liggende de voorste der scheepen, zyn touw af hieuw, en de baai in naar de Stad dreef, zo dat hy zynen Vice-Admiraal en drie Gallioenen voor hem had liggen: des niet tegenstaande is Heemskerk hem gevolgd voorby den Viee-Admiraal, latende dien met de andere Gallioenen ter 's linker hand liggen, liet zyn anker voor den boeg gereed hangen, met bevel dat niet te laten vallen, voor dat zy aan den Spaanschen Admiraal waren en het hoorden kraaken; desgelyks belastte hy den Busschieter niet te schieten, voor dat zy digt aan elkanderen waren; hy beval den Stuurman zelfs aan het roer te staan, en beloofde honderd stukken van agten aan den Jongen, die den Spaanschen Admiraal de vlag zou afhaalen, en dus zeilde hy regt op hem aan: dog eer zy elkanderen raakten, schoot de Spanjaard eerst met een van zyne voorste stukken, vliegende de koogel opwaards voor het Kasteel, geene schaade doende, dan eenen balk te breeken: daar op schoot Heemskerk met zyne beide boeg-stukken, trof hem dapper, klampte hem met eenen aan boord en liet terstond

Heemskerks aanval op de Spaansche Vloot, den 25 April.

1607. stond zyn anker vallen; maar de Spanjaard andersmaal schietende, heeft een koogel eenen Jongman, die met eenen snaphaan gereed stond om te schieten, midden door geschooten, te gelyk het 's linker been van den Admiraal Heemskerk tot boven aan het lyf op zeer weinig na, afneemende, zo dat hy, in de waapen staande, nederviel, treffende nog een Man, die agter hem gereed stond met eenen lontstok, om een stuk aan te steeken, die zyne regterhand verloor.

De Admiraal Heemskerk werd geschooten.

De Admiraal dus gevallen zynde en zynen dood voelende, sterkte zyn Volk nog naar zyn vermogen, hen vermaanende voort te gaan, gelyk zy begonnen hadden, en gelastende eenen anderen in zyne plaats te stellen, in zyne laatste woorden zynen geest in 's Heeren hand bevelende. Toen hy geschooten werd, stond hy voor den mast, gewapend in zyn volle harnasch, met den helm op het hoofd en het swaerd in de hand, en is dus als een regte Eedelman Ridderlyk gestorven; dog het Volk kreeg geene kennis van zynen dood, dan na dat de overwinning bevogten was.

Zyne dapperheid in zyn uiterste.

Ondertusschen schoot het Admiraals schip al zyn Geschut ter regter zyde op den Spanjaard los, die terstond daar op eene laading deed uit de snaphaans, en ander de Nederlanders op hen: Kapitain Lambert was volgens zynen last, zynen Admiraal digt gevolgd, en met zyn voorschip agter den Spaanschen Admiraal omkomende, groette hem met zyne boeg-stukken vlak agter in dus, dat de koogels voor weder uitvloogen, en is hem verder op zyde gekomen, regt agter zynen Admiraal, doende zyn best met zyn ander Geschut: het is niet te beschryven, hoe wederzydsch gevogten werd, vegtende de Nederlanders, schoon minder in getal, als Leeuwen, tot wraak over de elenden, die veele onder hen eertyds in Spanje geleeden hadden.

De Spaansche Vice-Admiraal besprongen en verbrand.

De Admiraal, naar den Spanjaard zeilende, werd door den Vice-Admiraal Alteras, zynde het vierde of vyfde schip, volgens zynen last, gevolgd; maar,

door

Waare Afbeelding des
Edelen en Vermaarden Helds
JACOB VAN HEEMSKERCK
van Amsterdam, Admiraal
in den Slag van Gibralter.

J. Punt, direx.

door den wind van het land, kon hy den Spaanschen Vice-Admiraal niet bezeilen, dog is zeer na onder de Stad gezeild, en heeft, in korten tyd, twee Gallioenen geheel onbruikbaar geschooten, en verder onder de andere grote schaade gedaan: de Kapitains Adriaan Roest, Marinus Hollaert van Vlissingen, en andere, ziende, dat Alteras den Spaanschen Vice-Admiraal niet kon bezeilen, hebben dien aan boord geklampt, en terstond volgden hen de Kapitains Simon Jansse van Edam en Cornelis Madder, die zo dapper op den Spaanschen Vice-Admiraal met grof en klein Geschut schooten, dat zy 'er binnen een half uur den brand in kreegen, door de kloekheid van Hollaert, die met zyn Volk op het schip van Kapitain Roest liep en 'er den brand in stak, verliezende eenige van zyn Volk; intusschen kwam 'er nog by Kapitain Pauw, van wiens Volk een over de andere scheepen henen kwam, haalde de vlag van de voorsteng des Vice-Admiraals en kreeg daar voor vyftig stukken van agten. De brand in den Vice-Admiraal meer en meer toeneemende, zogten deeze Hollandsche scheepen, niet zonder groot gevaar, daar van te komen, want zy reeds aan 't branden raakten, zo dat meest alle de zeilen der Kapitains Roest, Simon Jansse en Cornelis Madder gebrand en geschonden waren, dog werden nog gebluscht: maar in den Spanjaard, daar de brand niet geweerd werd, vermits 'er ieder van zogt te komen, nam de brand toe, en hy brandde eindlyk tot aan het water af, daar door het overig Krygs- en Scheeps-Volk deels verbrand en deels over boord gesprongen zyn, daar van sommige verdronken, en andere in 't swemmen dood geschooten werden, zo dat zy meest alle bleeven. Kapitain Hendrik de Lange, ziende, dat drie Kapitains den Vice-Admiraal dus aantastten, lag het naaste Gallioen aan boord, en schoot 'er dapper op, de Kapitains Jakob Jansse en Gerrit Evertse hem te hulp komende: dog na eene wyle vegtens is Kapitain Hendrik

1607.

Gevaar van brand in de Hollandsche scheepen.

1607. Hendrik de Lange, zig, uit vuurigheid, te bloot stellende, met een musquet door zyne schouders geschooten, dat hy terstond dood bleef. Dit Gallioen gezien hebbende, dat de Vice-Admiraal begon te branden en zyne vlag afgehaald was, dat de eerste was, de Admiraal nog vegtende, liet eene vlag als Vice-Admiraal van haare voorsteng waajen; dog het duurde niet lang, de Hollanders die schielyk afhaalende, en kort daar na raakte hy, door het schieten, ook in brand, en brandde tot het water af.

Het tweede Gallioen agter den Vice-Admiraal werd insgelyks geklampt, door de Kapitains Koppendraaijer, Theunis Wouterse, Kapitain op de Vriesche Pienas, en Kornelis Faesse van Ter Veere, die dat, door hun Geschut, zo behandelden, dat zy, in korten tyd, aan hunne zyden zonk.

Terwyl deeze Gallioenen dus aan boord geklampt werden, kwam de Vice-Admiraal Alteras ook aan; en schoon hy, tegen zynen last, niemand aanklampte, schoot hy nogtans geweldig, gelyk ook zommige andere scheepen, die hunnen last niet volgden, deeden, doende ook schaade onder hunne eige scheepen, gelyk die van de Stad, het Kasteel en bolwerk ook deeden, niet altyd hun eigen Volk kunnende myden.

De andere scheepen, die meer binnenwaards in de baai laagen, ziende hunnen Admiraal bezet, en dat het dus toeging, weerden zig dapper tegen de Nederlanders met schieten, dog zonder die aan te klampen of van hen aangeklampt te werden, gelyk dit de last van den Admiraal Heemskerk was: dog ten laatsten raakte in een derzelver, door zyn eigen of anderer schieten, het vuur in 't kruid, en dus het schip in den brand, en dreef, door den drift, een ander voor den boeg, dat daar door ook in brand raakte: de andere hieuwen, door vrees en verbaasdheid, hunne touwen af, dreeven aan den grond, en zogten, hoe zy hun leeven konden bergen: van de andere scheepen raakten eenige, door het schie-

ten-

ten en springen het vuur in 't kruid komende, en dus hoog en ver in de lugt springende, dat verschriklyk te zien was, ook in den brand, daar onder het voorn: grote schip van Lubeck. 1607.

Kapitain Pieter Willemse Verhoef, die, na den dood van Heemskerk, op het Admiraals schip het bevel voerde, intusschen met Kapitain Lambert nog beezig zynde tegen den Spaanschen Admiraal, die wat van hen afgescheiden was, en op wien zy nogtans eeven dapper schooten, hebben hem ten laatsten zo gehaavend, dat hy, wanhoopende, geheel ophield met schieten, en, eene witte vlag opsteekende, Vrede begeerde; dog 'er wierd van alle kanten eeven sterk, als ongemerkt, op hem geschooten: ondertusschen was het Gallioen, met het welke Kapitain Kleinzorg beezig was geweest, ook in brand geraakt, en een deel van Kleinzorgs Volk is met de sloep aan boord van den Admiraal gekomen, die toen aan boord van den Spaanschen Admiraal voeren, daar zy veele doode vonden, en de Trompetter van Kleinzorg haalde zyne vlag af, die het langste gewaaid had, daar voor hy, gelyk de Admiraal beloofd had, met honderd stukken van agten beloond werd. De Spaansche Admiraal dus geënterd en overwonnen zynde, sprongen tien, ja twintig, van het Volk te gelyk over boord, om hun leeven door swemmen aan het land te behouden, dog werden, door de grote woede van hunne Vyanden, die 'er met sloepen door voeren, doorschooten en doorstooken, zo dat de baai als met lyken bezaaid lag. De Spaansche Admiraal werd geplunderd. De Generaal Don Johan Alvares d'Avila was ook met den tweeden scheut dood gebleeven, en zyn Zoon, die, onder zynen Vader, Kapitain op dat schip was, werd gevangen: zy vonden daar alle hunne papieren, bescheiden, en geheime lastgevingen des Konings van Spanje, onderteekend Yoel Rey, en zaagen daar uit hun gestreng bevel, om niet alleen de Nederlanders, maar zelfs alle Volken, die

De Spaansche Admiraal overwonnen.

De Generaal Don Johan Alvares geschooten.

1607. die hun eenigzins toegedaan waren, te vervolgen. Als zy in den avond dat schip verlaten hadden, hebben nog eenige weinige leevende, die zig verborgen hadden, het touw afgehouwen, en dus is het met zyn blinde, dat blyven hangen was, naar den wal gedreeven: de Hollanders schooten 'er sterk op, en meenden het, 's morgens nog aan den grond liggende, nog weg te brengen of te branden; maar die van Stad kwamen hun voor, hieuwen 'er den groten mast af, en staaken 'er het vuur in. Het geweldig schieten van alle kanten was wonder om te zien en hooren; men reekende, dat in korten tyd meer dan agtduizend scheuten gedaan waren; dog het geweldig branden was yslyk, byzonder, als het vuur aan het buskruid kwam en de scheepen sprongen, dat was, als of zy zig in den Heemel verhieven, en of Heemel en Aarde vergaan zouden: door de engte der reede beschaadigde het eene schip het andere, en daar door hadden alle de Nederlandsche scheepen niet kunnen vegten, of zy waren nog in meer gevaar geweest van elkanderen te beschaadigen, zo dat de zaak alleen uitgevoerd werd door tien of twaalf scheepen, op welke de kloekhartigste Kapitains waren, en het gevegt duurde 's namiddags van 3 of 4 uuren tot na Zons-ondergang.

Verhaal van het Spaansche verlies. Behalven de twee Spaansche Admiraals zyn 'er nog vyf Gallioenen met een groot Oorlogs-schip, en een schip, dat zy genoomen hadden, met den voorn: groten Lubecker, geheel verbrand: een Gallioen werd in den grond geschooten en zonk, en de overige twee dreeven aan den grond, welker een geborsten en bedorven scheen, en het ander werd onbruikbaar gereekend. Verder raakten nog een Fransch, een Rotterdamsch en een Enkhuyzens schip aan den grond, en drie Fransche scheepen, die 'er tegen hunnen wil ingebragt en met Spanjaarden bemand waren, zyn, zo dra zy van hen weg gevlugt waren, 's nagts onder de Nederlanders gekomen en dus behouden.

Onder

Onder deeze geschiedenissen werd die zeldzaame verhaald, dat de Spaansche Vice-Admiraal, zynen Admiraal besprongen ziende en zes of zeven gevange in zyn schip hebbende, zig daar van tydig wilde ontlasten, en terstond eenen zond, om die te doorsteeken, welke, derwaards gaande, geschooten werd: terstond werd een ander, die een Moor was, gezonden, welke, de plaats, daar de gevange waren, oopenende, ook geschooten werd: verder braaken de vliegende koogels de keetens der gevange, en dus raakten zy los: en alzo het schip overvallen en verbrand werd, behielden zig deeze gevange by de Nederlanders in 't leeven, God dankende over hunne wonderlyke verlossing, gelyk zy daar na verhaald hebben. 1607. Wonderlyk verlossen van gevange.

Deeze overwinning was den Nederlanders niet zeer voordeelig, weinig plundering bekomende; zy hadden omtrend honderd doode, en vyftig of zestig gekwetste, behalven hunnen zeer beklaagden Admiraal Heemskerk: zy dagten, dat die, zo hy geleefd had, de Stad Gibraltar of het Land daar rondom zou hebben zoeken te plunderen, en verder alle haavens aan de Middellandsche Zee schoon te maaken, dat alles met zynen dood onvervolgd bleef, door onverstand of kwaad beleid der overgebleeve. Terstond daar na vergaderde omtrend Gibraltar veel Krygs-Volk van alle kanten: daar bleef ook de kloeke Kapitain Hendrik de Lange, gelyk gezegd is, dog anders weinige van naam.

Ook werd, in 't begin van het gevegt, Don Johan Alvares d'Avila, Generaal der Spanjaarden, geschooten; en zyn Zoon, met vyftig andere, gevangen: daar bleeven ook de Vice-Admiraal, twee Kollonels van het Voet-Volk, twee Sergiant-Majors, de Vaandraagers van Aquila, Don Johan Ponce de Leon, Neef van Don Johan de Cerda, de Kapitains Tercieros, Giavillos en andere, nog onbekend: daar waren meer dan tweehonderd gekwetst, daar onder de Kapitains Martin Alonzo Verlies en doode onder de Spaansche.

1607. Valiento en Don Diego de Cubleta met hunne Vaandraagers. Het getal der doode is niet te bepaalen: de gevange bekenden, dat 'er meer dan vierduizend op de Vloot waren, van welke de helf niet afgekomen is.

's Nagts na deeze verrigting voegde zig de Nederlandsche Vloot by elkanderen, een weinig van de Stad en Kasteelen, die nog sterk op hen schooten, maar weinig schaade deeden: 's anderendaagsch zaagen zy, dat 'er niet veele gebleeven waren, en dat veel Voet- en Paerde-Volk langs het land en strand der baai trok naar de Stad Gibraltar, welke vreesde aangetasd te werden, elk schier pakkende en zakkende, om te vlugten, en dergelyke vrees was te Kalis.

De Hollandsche Vloot rusd zig weder te Tituan in Turkyen.

De Vloot bleef den 26sten daar liggen en zeilde den 27sten van daar, die van het Kasteel en de Stad geduurig op hen schietende; zy voeren naar Tituan, eene sterke Turksche Stad, liggende 5 mylen in de Straat, op de kusten van Barbaryen, eerst komende in de baai van Ceuta, eene Portugeesche Stad, daar uit zy sterk naar hen schooten; zy zaagen ook eene meenigte Portugeezen te paerd, eenen inval vreezende: in deeze baai voorzaagen zy hunne scheepen wat, want veele beschaadigd waren, boegsprieten, masten, zeilen, wand en touw-werk doorschooten zynde; zy waren daar zeer welkom, zo dat de Gouverneur, met veele Turksche Eedelen, den 28sten, aan boord kwamen, hun met de overwinning geluk wenschten, en alle vriendschap en hulp aanboodden, zo zy verder iet wilden voorneemen, en verder alle noodig gerief voor de gekwetste en anderzins, die zy allerhande ververfching bragten: zy toonden zig verblyd in de straf over de vermeetelheid der Spanjaarden. Veele der voornaamste van de Vloot gingen 'er aan land, aan welke grote eer beweezen werd.

De Vloot in hoopen verdeeld.

Dus hebben zy zig daar weder toegerusd, en den Vice-Admiraal Alteras tot Admiraal en den Kapitein Verhoef tot Vice-Admiraal gesteld, en besloo-

aan zig te verdeelen, de Spanjaarden nog geene andere Vloot gereed hebbende, om hun afbreuk te doen, en dat de Vice-Admiraal Verhoef, met de Kapitains Jakob Jansse, Heereman en Kleuter naar de Vlaamsche Eilanden zouden zeilen en daar hun geluk zoeken: andere zouden, langs de kusten van Barbaryen, naar de Eilanden van Kanariën vaaren: de Admiraal zou, met het meeste deel, zig omtrend Lissabon, op de kusten van Portugal, onthouden. Zy losten twee leeftogts-scheepen, en zonden daar mede naar Holland veele gekwetste, en Heemskerks dood lighaam, dat gebalzemd was, het welke zy, den 5^den^ van Zomermaand, met een goed geleide, te Amsterdam bragten. Dus is deeze Vloot, by goeden Wind, den 7^den^ van Bloeimaand, gezeild van Tituan naar de Kaap S^t^. Vincent, en de andere elk naar het zyne. 1607.

Het lighaam van den Admiraal Heemskerk werd, den 8sten van Zomermaand, in de oude Kerk te Amsterdam, ter eere van zyne dapperheid en deugd, zynde hy eerlyk voor het Vaderland in 't harnasch gestorven, met oopenbaare lyk-statie begraaven. Eerst gingen twee Vaandelen gewaapende Soldaten, met omgekeerd geweer, swarte bekleedde trommels en sleepende Vaandels, voor het lyk, naar Krygs gebruik: daar na werden zyne waapenen gedraagen, eerst zyn helm, daar na zyn harnasch, en vervolgens zyn Waapen in rouw, zynde een zilvere leeuw op een blauw veld, dat het regte Waapen van Heemskerk, een oud Ridderlyk Huis in Holland, is: het lyk werd gedraagen door veertien Kapitains, agter en voor zyn Waapen en op het midden zyn verguld geweer hangende: agter het lyk, gingen de naaste Bloed-Vrienden, vervolgens de Zee-Raaden, en daar na de Schout, Burgermeesters, Scheepenen en zesendertig Raaden van Amsterdam: na deeze volgden de Kolloneels, Krygs-Raad, Kapitains, Officiers en Aadelborsten van de Schutteryen der zelve Stad; toen de Bewindhebbers der Oost- Heemskerk te Amsterdam heerlyk begraaven, den 8 Juny.

1607. Indische Maatschappy in rang, en eindlyk eene grote meenigte treflyke Burgers en Kooplieden, in alles omtrend agthonderd Persoonen, behalven de Soldaten en een grote toeloop van Volk. Op begeerte der Staten werd hem een heerlyk graf gemaakt van blauwe gehouwe steen, drie voeten hoog boven de aarde, en boven zyn hoofd werden, behalven zyne waapens, in eenen swarten toets-steen met goude letters, ter eeuwige gedagtenis voor de Nakomelingen, zyne treflyke daaden en reizen, in zyn leeven gedaan, geschreeven. Hy was 39 Jaaren oud, en dus in 't beste van zyn leeven.

De Koning van Spanje laat Oorlogs-scheepen in Vlaanderen bouwen.

De Koning van Spanje ziende, dat de vereenigde Landen geduurig zogten hunne Oorlogs-scheepen op de kusten van Spanje te houden, veele schoone scheepen in den laatsten winter op de kusten van Biskayen verlooren hebbende, heeft den meermalen door de Admiraliteit in Vlaanderen voorgeslaagen aanslag beslooten te volbrengen, van eene Vloot Oorlogs-scheepen in de haavens van Vlaanderen toe te rusten en te houden, om de visschery en koopvaard der Hollanders en Zeelanders, in welke alleen hunne magt bestond, te beletten en bekommeren, hebbende die nu genoegzaam de heerschappy der Zee, dat zy niet altyd moesten dulden, voor al, daar zy nu genoegzaam de haavens van Vrankryk, Engeland en Schotland tot hun gerief hadden: daarom de Koning uitdruklyk gelastte te Duynkerken, Oostende en Nieuwpoort dertig Oorlogs-scheepen te bouwen; daar van de Aards Hertog en Nederlanders geene hooge gedagten scheenen te hebben; nogtans is het in 't werk gesteld en begonnen tien scheepen te bouwen, die, in 't Voorjaar, eeven buiten de Stad, op staaken gesteld werden, en rondom welke dag en nagt sterke wagt moest gehouden werden, vreezende, dat zy in brand mogten gestooken werden, zynde de Timmerlieden meest Italianen, en zouden reedlyke grote scheepen zyn, hebbende eenen voorslag, om, in 't uitgaan

van

van den zomer, de haring-buizen in de Noord-Zee te bespringen, daar toe in Biskayen eenige scheepen en Pienassen vervaerdigd werden, daar tegen die van Holland en Zeeland ook scheepen bezorgden. 1607.

Aan de vrye Ryks-Steden is, om allerhande gerief tot het bouwen der scheepen, als masten, planken, kaabels, touw-werk en Scheeps-Volk uit Oostland te krygen, hoop gegeven, dat zy in Spanje mogten bevoorregt werden in de ontlasting van den nieuw opgeregten tol van dertig ten honderd, daar van nu de Fransche en Engelsche bevryd waren: waarom zy, in den winter, een heerlyk Gezantschap uit alle hunne Steden gelastten, die te Keulen vergaderden, en van daar naar Brussel by den Aards-Hertog, en dus door Vrankryk naar Spanje trokken, van waar, in den zomer, geschreeven werd, dat zy daar van den Koning verkreegen hadden ontslag van de dertig ten honderd, en vernieuwing van hunne oude vryheden te Lissabon en dergelyke voorregten van een huis in Siviliën. De vrye Ryks Steden zenden Gezanten naar Spanje.

In 't vyfentwintigste boek verhaalden wy den dood van Muley Hamet, Koning van Marocques, Fessa, Sus, enz. den afkomst van zyne Kinderen, en dat de oudste Zoon, Muley Scheck, door zynen Vader gevangen geleeverd was aan Muley Bufferos, den tweeden Zoon, die den zelven verlost en tegen den derden Zoon, Muley Essedan, Koning van Fessa, gezonden heeft, welken hy verdreef, en maakte zig daar Koning: als daar na Muley Abdelmelech, Bufferos Zoon, gestorven was, was 'er vrees, en scheen het, dat Bufferos zynen Broeder Essedan gunstig was, om hem weder in zyn Koningryk van Fessa te helpen: des Scheck zynen Zoon, Muley Abdala, toerustte, om Bufferos te verdryven, die, door de gunst van Spanje en den groten Hertog van Florençen, eenige magt vergaderd, en wel tweeënzeventig Engelsche, die, op de kusten van Barbaryen roovende, door hem in de haavens van Larache en Salee aangehouden waren, met elf Fransche, welke Geschiedenis tusschen de Broeders Marocques en Fessa, Koningen in Barbaryen.

 deeze

1607. deeze Engelsche genoomen hadden, en vyfendertig Nederlanders van Kapitain Jan Franssens Volk van Amsterdam, bekomen hebbende, zig, met nog omtrend negenduizend Mannen en zeventien stukken Geschut, omtrend Marocques te veld begaf, daar hem, den 8sten der laatste Wintermaand, zyn Oom Bufferos, met omtrend vyfentwintigduizend Mannen en vyftien stukken Geschut, ontmoette, daar Abdala, door de kloekheid van deeze vreemde, die om hunne vryheid streeden, zyns Oms Volk in de vlugt naar de Stad dreef, slaande wel vyf honderd dood. Bufferos in Marocques, eene grote wilde Stad, gevlugt zynde, heeft omtrend zestien Muilen met schat gelaaden, en is daar mede, met eenige van zyne geliefdste Wyven, naar het gebergte gevlugt, daar zommige van zyn wederspannig Land-Volk, Alarbes genoemd, hem meest beroofd en zyne Vrouwen naakt ontkleed hebben: de Overwinnaar Abdala in de Stad groten aanhang hebbende, is 'er Meester van geworden, bedryvende allen moedwil met rooven, moorden, enz. doende veele Eedelen, ook Bufferos Generaal, onthoofden, en derzelver hoofden aan zynen Vader zendende, die ze op staaken stelde. Daar na was 'er een grote toeloop naar den derden Broeder, Muley Esfedan, die zynen aanhang vergaderde tusschen Marocques en Fessa, en zig, den 22sten van Sprokkelmaand, op 2 mylen na by de Stad legerde en daar op verscheide aanslaagen maakte, met hulp van die hem in de Stad toegedaan waren: ten laatsten is, na verscheide schermutzelingen en aanslaagen tegen elkanderen, Muley Abdala, met zyn Volk, door Esfedan geslaagen, zo dat men zes- of agtduizend doode reekende, daar onder vyfenveertig Engelsche, met derzelver Kapitains Feres en Feyts, agttien Nederlanders, tien Fransche en vyfendertig Spaansche Slaaven, die dapper vogten, om hunne beloofde vryheid te genieten, gelyk de Nederlandsche Kooplieden, den 19^{den} van Grasmaand, uit Marocques

Marocques gewonnen.

schreeven

schreeven dit alles gezien te hebben. Abdala vlugtte, met zyn Paerde-Volk, naar Fessa by zynen Vader Scheck, zoekende zig daar weder sterk te maaken, te Alarache, daar hy veel toegang had, Zee-Roovers aanneemende, als den Kapitain Waerd, een Engelsch-Man, hebbende een schip met tweeendertig metaale stukken, ook Fransche en Nederlanders, welke ook verstand hielden met den Koning van Spanje, van wien zy hulp verwagtten, zo dat men in 11 Weeken in Marocques drie Koningen zag, namelyk, Muley Bufferos, Abdala en nu Esfedan, die zig streng houd, goed regt schynd te willen oeffenen, en meer gevreesd dan bemind is. 1607.

In 11 Weeken drie Koningen in Marocques.

In Grasmaand heeft de Aards-Hertog eenig geld in Nederland aan de Stad en het Graafschap Lingen gezonden, om de Guarnizoenen eenige Maanden te betaalen: ten einde dat geld behendig daar te krygen werden tweeëntwintig Ruiters belasd elk een zakje met goud geld voor hem op het zaadel te hangen; men zeide, dat 'er omtrend vyfentwintigduizend goude Realen waren: deeze werden geleid tot over den Rhyn, en, om alle agterdenken te weeren, gelasd zonder omzien tot Lingen door te ryden: dog in 't Land van Munster, omtrend het Graafschap Benthem, komende, werden zy ontdekt door eenige Ruiters der Staten, die by geval daar met den Ritmeester Barenburg in 't Land waren en kennis van hen kreegen: de Spaansche Ruiters, met het goud gelaaden, verneemende, dat men hun naderde, vlugtten in 't naaste Steedje Steinfort, eene onzydige Plaats, onder den Grave van Benthem, daar zy, binnen zynde, de Poorten agter hen toesflooten: hier op kwamen de Ruiters der Staten, die, zo wel als hunne Vyanden, ten minsten in gelyk getal, in de Stad wilden zyn, dat die van de Stad weigerden; des Barenburg de Stad met omtrend zeventig Ruiters belegerde, en schreef in haast aan den Drosthard van Zalland om hulp, die terstond alle de Ruiters uit Over-Ysfel deed opzitten,

Ruiters van Swol dringen in Steinfort, by verdrag, de Spaansche hun gelaaden geld af.

1607. ten, om derwaards te gaan: midlerwyl handelden die van de Stad, en lieten 'er tweeëntwintig van Batenburg in, als in eene onzydige Stad, en de overige moesten buiten blyven: deeze binnen gekomen zynde, vielen terstond op het huis, daar in de Ruiters van den Aards-Hertog waren, welke daar uit vlugtten naar het Kasteel, daar eenige werden verslaagen en hun geld afgenoomen: dog de Burgers meer kwaad vreezende, vielen de Spaansche Ruiters by, en hielden hunne Poorten toe, daar door deeze Ruiters het geld weder afgenoomen werd, en daar op viel binnen meer moeite: dog alzo de Hollandsche Ruiters zig buiten vertoonden, de Stad wilden aanvallen, de Poorten oopen slaan en de Burgery zeer dreigden, zo men hen niet inliet, begon de Burgery hunne onzydigheid tusschen beide te behouden, en heeft, door tusschenspreeken van hunnen Burgermeester, de beide partyen, die in de Stad waren, tot verdrag bewilligd, zo dat zy de Hollandsche Ruiters omtrend drieduizend goude Realen hebben gegeven, en zyn dus, de 'een voor en de ander na, weggereeden en van elkanderen gescheiden. Dit alles geschiedde in korten tyd, vermits gezegd werd, dat alle naby geleege Guarnizoenen op weg waren, elk om zyne party te helpen, 't welk waar was, en zonder dit verdrag zouden zy elkanderen dapper op het lyf gevallen hebben, de een om den buid te winnen, de ander om hun geld te bewaaren.

Geboorte des Hertogs van Orleans in Vrankryk, den 26 April, 1607.

Den 16den van Grasmaand, 's daags na Paasschen, heeft, 's avonds tusschen 8 en 9 uuren, de Koningin van Vrankryk haaren tweeden Zoon, den Hertog van Orleans, gebaard, daar over men in Nederland vreugde bedreef.

Buskruid in 't Kasteel van Lingen verbrand.

Den 1sten van Bloeimaand ontstond in een huis op het Kasteel te Lingen brand, werwaards de Burgery toeliep, om dien te blusschen: de Gouverneur, Kapitains en andere vlugtten met hunne goederen uit het Kasteel; maar ten laatsten is het vuur aan het

bus-

buskruid, dat daar by het Krygs-tuig in voorraad lag, gekomen, doende grote schaade onder de Menschen, voor al het gemeene Volk, dat te onbedagt toegeloopen was, om den brand te blusschen, welker getal men tusschen twee en driehonderd teekende, dog de voornaame Hoofden hielden zig voorzigtig van daar. 1607.

Twee scheepen uit Oost-Indiën in Nederland t' huis gekomen.

In 't begin van Zomermaand is uit Oost-Indiën in Zeeland aangekomen het schip Dordrecht, groot negenhonderd vaaten, Schipper Jan Riemelant van Antwerpen, dat uitgevaaren was den 18^den^ van Wintermaand, des Jaars 1603; ook in Holland het schip Hollandia, daar op Sybregt van Warwyk Admiraal was: deeze beide scheepen waren lang uit geweest, hadden 6 Maanden in 't Eiland Mauritius overwinterd, en kwamen, zeer swak van Volk, kostlyk gelaaden t' huis. Hollandia had meest in zyden en zyde waaren, weinige speçeryen, en veele vreemde Japansche raarigheden, en Dordrecht had meest peeper in.

Ongelukkige reis van den Engelschen Kapitain St Jhon naar Guiana.

Wy dagten goed, ter waarschuwing voor de Indie-Vaarders, en tot meer voorzigtigheid, kort eene ongelukkige reis der Engelsche te verhaalen. De Ridder Sir Walter Rauleych, omtrend de Jaaren 1595 en 1596, en na hem Kapitain Laurens Keymisch, het groot goudryk Land van Guiana in Amerika ontdekt hebbende, heeft Charles Leyg, een Engelsch Edelman, in 't Jaar 1602, eene reis derwaards gedaan, bespiedde eene plaats by de rivier Wiapogo, om Volk te planten, tot welk einde hy anderwerf met een deel Volk derwaards getrokken is, op kosten van zynen Broeder, den Ridder Sir Olyve Leyg; dog anderhalf Jaar 'er gewoond hebbende, is hy, met veele van zyn Volk, gestorven: des Olyve Leyg, ter aanvulling, weder, in 't Jaar 1605, een deel Volk derwaards wilde zenden met zyn eigen schip, daar op Catlyn Kapitain en Artur Chambers Schipper was, zynde St. Jhons, en Alexander, een van zyne Broeders, Kapitains over het Volk,

dat

1607. dat daar bleef woonen. Deeze voeren, den . . . van Grasmaand, uit Engeland; voorby de Kaap Blanco en het Eiland Mayo gekomen zynde, . . . 'er, door kwaade regeering, twist tusschen het Scheeps- en Land-Volk: in 't Eiland Mayo naamen zy versch water in, en vonden 'er vyf Portugeezen, door Fransche Zee-Roovers genoomen en daar alleen aan land gezet, welke zy medenaamen naar het Eiland St. Diago, dog konden daar gene verversching 'er voor krygen: van daar voeren zy, met sterken wind, naar Guiana, maar misten de regte haaven, die zy wenschten, en konden hun Volk niet vinden; dus verstooken zynde, werden zy ongeduldig, veele van het Volk door de hitte ziek, en vier of vyf storven: als zy nu 17 weeken waren uitgeweest, werd de leeftogt schaarsch, en zy, onverduldig murmureerende, baaden onbedagt den Schipper ergens aan 't naaste land gezet te werden: dus werden zy, meenende in een gulde Land van belofte by hunne Gezellen te komen, gesteld aan een Eiland in West-Indiën, St. Lucia genoemd, daar wilde Menschen woonden, die terstond by hen kwamen met tabak, patates, Hinnen, en veelerhande vrugten, zeer beleefd mangelende; des bragten zy hunne zieke aan land by eene rivier, by welke zy eenige huizen van eenen Indiaanschen Kapitain Antonio, die Spaansch kon spreeken, voor eene byl kogten, en daar werden hunne zieke weder gezond; des het Scheeps-Volk naar huis wilde keeren, hen daar hun geluk latende zoeken, met welke Kapitain Jhon eindlyk verdroeg, dat zy hen daar aan land zouden stellen met de helf der leeftogt, goederen, wapens, elk een musquet, eenen gooteling, tien koogels, vier tonneties kruid, en elks kist, daarvan zy den Schipper een blyk van ontfang, ter zyner verantwoording, gaven, en dus werden zevenenzeventig Mannen, met den Kapitain Jhon, en derzelver goederen, aan land gezet; maar zy hielden, tegen het verdrag, den boot van het schip, met drie

1607.

drie Scheeps-Lieden, tot hunnen nooddruft: des de Schipper, verstoord zynde, 's avonds, als zy zaten te eeten, onder hen schoot, dog zonder iemand te kwetzen, gelyk zy weder uit den gooteling naar hem deeden, en naderhand meer. Den 19den van Oogstmaand vertrok het schip naar St. Vincent, en zy begonnen zig te geneeren, hun goed met de Indiaanen vermangelende voor vrugten, Hinnen, Pellikanen, enz. en hadden ook een net, met het welke zy veel visch konden vangen, en dus leefden zy daar wel 5 of zes 6 Weeken: ten laatsten had een van hen, tegen het bevel, met den Indiaanschen Kapitain Antonio een swaerd vertuild, dat zy hem met geweld weder afnaamen, dat, gelyk ook het stellen van hunnen gooteling op eene hoogte, den Indiaanen groot nadenken gaf; nogtans waren zy zo onagtzaam, dat zy hunne wooning niet tegen eenen oploop begroeven: daar na trok Kapitain Jhon, met zestien Mannen, scheeps-brood en leeftogt voor 7 Daagen, naar het gebergte, op hoop van goud-meinen te vinden, van welke zederd niets vernoomen is, maar men denkt, dat zy daar overvallen zyn: 2 of 3 Daagen daar na gingen agttien Mannen van hen, met des Kapitains Broeder, zeer onbedagt, wandelen naar het huis van den Indiaanschen Kapitain Antonio, dien zy vertoornd hadden, om hunne Vrouwen te zien, op hoop van leeftogt en Indiaansche kattoene bedden te krygen, en gingen, geen agterdenken hebbende, zonder gelaaden geweer of brandende lonten: dus eene wyl al speelende met de Indiaanen gegaan hebbende, werden zy overvallen, uit de bosschagie omzet, en Kapitain Alexander St. Jhons doodgeschooten; en de andere, van alle kanten dapper met pylen beschooten zynde, konden hun geweer niet laaden nog gebruiken, maar hadden genoeg te doen met elkanderen de pylen uit het lyf te helpen trekken, daar zy alle dood bleeven, behalven Jan Nicols, die dit beschreeven heeft, welke gekweist 'er van kwam, by de huizen raakte, en

Eenige Engelsche omgebragt.

1607, en zig daar, met de andere, en hun Geschut, te weer stelde, en de Indiaanen afdreef: daar na bebolwerkten zy hunne huizen met kisten en goed; maar de Indiaanen kwamen, wel dertienhonderd sterk, schooten 'er het vuur in, en verbrandden het meeste, dat zy hadden.

Toen begonnen zy te bedenken, wat zy, door hunne oneenigheid en ydele vrees van zo ras uitgehongerd te werden, gedaan hadden, in een land der Wilden geland zynde, zonder groeten voorraad, daar ongodlyk en dwaas handelende, en hadden hunnen Kapitain verlooren; maar, dat het ergste was, zy hadden nu de Inwooners tot vyanden, die hun geen eeten meer bragten, en hun visch-net was genoomen: dus gesteld zynde, beslooten zy, uit wanhoop, voor eenig goed te ruilen eenige grote schuiten, van eenen uitgeholden boom gemaakt, omtrend zes of zeven vaademen lang, en eenen vaadem breed, welke zy met mast en zeil toerustten; en de negentien overgebleeve voeren, den 26sten van Herfstmaand, 's nagts, van daar, zonder streekwyzer, of touwen, dan hunne kousebanden, en niet meer, dan voor 3 Daagen teerkost hebbende: dus voeren zy, zig schikkende naar Zon, Maan en Starren, 10 Daagen, onder groot onweêr, naar het vaste Land zoekende, en zuigende het reegen-water van hunne zeilen en kleederen voor drank; zy vingen eenige vervlooge Voogels, verzengden die met wat buskruid, en dezelve dienden hun voor spys; een van hen storf van gebrek: na 10 Daagen, den 5den van Wynmaand, zaagen zy Land, en roeiden derwaards: dog de nagt hen overvallende, werden zy tegen de steen-klippen geslaagen, en de schuit borste, dog zy borgen zig op de klippen tot dat het dag was, en swommen aan Land, dat een Eiland was, eene myl van het vaste Land geleegen, daar zy hun leeven hielden met slakken te eeten, dog versmagtten van den dorst, en konden, hoe zeer zy groeven, geen zoet water vinden: zy haalden

den

den boot van de klip, met wat goed, dat zy nog behouden hadden, en verholpen dien wat, om daar mede in 't vaste Land te raaken, en vyf van hen roeiden derwaards, Jan Nicols, met de overige, zonder iet, daar latende. Deeze vyf over de rivier vaarende, ontmoetten veele Slangen en Menschvernielende Dieren, dog raakten nog in gevaar aan Land, en vonden daar, by geluk, eenen pot met tarwe meel staan, dat zy met zoet water kookten, en hen zeer versterkte; des zy God dankten: na 2 Daagen ontmoetten hen drie Spanjaarden en twaalf Indiaanen en Swarte, dryvende Paerden, met koopmanschappen gelaaden, van Caraccas naar Coro, die hen, uit medelyden, spysden en op hunne Paerden zetten, zelfs 2 of 3 dag-reizen te voet gaande, tot dat zy aan eene Stad Tocaya kwamen: ondertusschen waren hunne dertien Medgezellen, met Jan Nicols, 15 Daagen op het Eiland gelaten, die Slakken, tabak en ander kruid, met zout water, aaten, zynde in dien tyd vyf van hen door honger gestorven; zy vonden het beste voedzel in den tabak; maar de meeste konden het niet nederswelgen, maar storven. 1607

Gods genaadige en wonderlyke Voorzienigheid.

Kragt der tabak.

Een der vyf, die de Spanjaarden gevonden hadden, en zig het sterkste bevond, kwam, op den 15^den^ dag, met drie Spanjaarden en leeftogt naar het Eiland, daar hy zyne dertien Gezellen gelaten had, die zy dagten, dat alle dood of van de wilde Beesten verscheurd zouden zyn; maar zy vonden nog agt leevende, die elendig niet, dan om den dood, baden, en, blyde aan het eeten komende, byna storven, hoewel zy maar weinig te gelyk aaten: 's anderendaagsch bragten hen de Spaansche op het vaste Land, met het geene zy nog by hen hadden, tot 's Konings dienst, en voerden ze naar Tocaya, daar alle de swakke nog 15 Daagen vertoefden, en de sterke voerden zy naar Coro, 50 mylen van Tocaya, en daar na ook de anderen: zy stelden ze te zamen voor den Gouverneur, om daar, door eenen

De Spanjaarden doen de Engelsche vriendschap.

1607. Nederlander, die 'er 16 Jaaren gevangen was geweest, en wat Engelsch kon spreeken, ondervraagd te werden, die hun onderregtte, dat zy zouden zeggen, dat zy niet willens op de kusten van Goiana gekomen, maar door onweêr verstooken waren, anders zouden zy moeten hangen of op de Galleijen roejen: des werden zy, vriendlyk ondervraagd zynde, verschoond, en zy verhaalden, hoe zy verstooken waren, met alle de hun overgekome gevaaren en elenden, dat hun zo wonderlyk scheen, dat zy zeiden, zy moesten geene Menschen maar Duivelen zyn; de Geestlyke daar zeiden, dat zy verdiend hadden, waren zy goede Christenen geweest, als Heiligen gehouden te werden; maar nu zy Lutheraanen waren, had niet Gods goedheid, maar 's Duivels middel, hen doen ontkomen: zy vonden nogtans groot medelyden by het Volk, ieder eenen in zyn huis neemende, en hen niet als gevange, maar als Vrienden, behandelende en koesterende; nogtans storven twee van hen in Coro, en de Schryver Jan Nicols was krank van de Calentura, eene daar bekende ziekte; dog door de aader-lating, zuivering en goede behandeling genas hy weder: dus bleeven nog elf van hen in 't leeven, van welke vyf als gevange naar Carthagena gezonden werden, die met grote droefheid en medelyden van hunne Gezellen en goede Menschen scheidden. Den 10den van Bloeimaand, des Jaars 1606, werden zy door Françiscus Lopes, een Vriend, weder vrygesteld en naar de Havana gezonden, daar zy den 20sten van Herfstmaand, aankwamen, en, den 5den van Wintermaand, kwamen Mr. Garred en Jan Nicols met de Geld-Vloot in Spanje, latende nog drie in de Havana en zes te Coro leevende, en kwamen dus, in Sprokkelmaand, des Jaars 1607, in Engeland.

Verkeerd oordeel der Geestlyke.

Het schip van St. Olivier Leyg kwam weder in Engeland; dog die daar geplant en van hunne Vrienden verlaten waren, zyn gestorven, en de overige weder in Engeland gekeerd.

Dit

Dit hebben wy gaerne willen verhaalen ter waarschuwing, en om aan te toonen, dat men zulke reizen niet ligtvaerdig, maar wel bezorgd en voorzien, moet onderneemen, en dat men Vrede en eenigheid, maar boven alles God, voor oogen moet hebben. 1607.

In den Voor-Zomer ontstonden in 't midden van Engeland, in Northampton-Shyre en de omliggende Gewesten, eenige beroerten onder de Boeren, om dat het koorn-land gebruikt werd, om Schaapen te voeden, daar van de Eedele en Pagters het meeste voordeel hadden, zynde tot het ploegen meer Werk-Lieden en tot veele Schaapen maar weinige Harders noodig, alzo daar geene Wolven zyn: boven dien mogten de Boeren hunne Beesten op de stoppels van het koorn weiden; dog dat nu missende, vergingen zy op de Dorpen van armoede: verder betuinden de Eedele en Pagters hier en daar het gemeene land, dat elke buurt heeft voor de Beesten der arme Huislieden, elk naar zyn gerief intuinende voor zyne Schaapen, of tot waranden voor hunne wilde Beesten, daar tegen wel goede wetten zyn, maar zy werden niet wel uitgevoerd; daar over de Land-Lieden opstonden, en liepen te zamen, niet met wapens, maar met schuppen, spaaden en houweelen, wierpen alle betuiningen om ver, braaken haagen en heggen, en vulden de gragten, daar zy dagten, dat het van ouds zo was, of moest zyn. Deeze handel verbreidde zig in de omliggende Gewesten, Shyres genoemd; en als de Eedele zig daar tegen begonnen te stellen, werden zy wel twee- of drieduizend sterk; hier tegen heeft men vermaaningen, Plakkaten en vergisnissen van 's Konings wege gezonden, dat wel hier en daar, maar niet over al, holp. Eindlyk zyn de Aadel en Amptenaars met wapens daar tegen gevallen; hebben eenige dood geslagen, en veele gevangen en gehangen. Ten laatsten heeft de Koning, als het gestild was, eene gemeene vergifnis doen afkondigen, de gevange

Oproer der Boeren in Engeland.

1607. verlost en orde gesteld, om den armen Landman niet zeer te overlasten.

De Heer van Horst en Mr. Jan Gevarts stellen Vrede of bestand in Holland voor.

Meer en oopentlyker, dan ooit te vooren, is, wegens den Aards-Hertog, van langzaamer hand, door veele heimlyke middelen, gearbeid aan voorslaagen tot eenen stilstand van wapenen, daar voor de vereenigde Landen altyd zeer vreesden, gedenkende, hoe Sextus Pompejus, Zoon van den groten Pompejus, van Keizer Augustus daar mede kwalyk voer; dog het is ten laatsten, uit vreemde hoeken, voortgedreeven. In Bloeimaand, des Jaars 1606, was daar toe Jongheer Walraven van Wittenhorst, Heer van Horst, Drossaard van het Land van Kesfel, in 's Hage geweest, maar kon toen niets uitrigten of nergens gehoord werden, om dat Prins Maurits, met veele Afgevaerdigde der Staten, in 't leger waren; waarom hem de geene, by welke hy zig vervoegde, raadden die zaak toen nog niet bekend te maaken: des hy vertrok, en men gaf toen voor, dat hy van den Keizer kwam; dog, den 23sten van Wintermaand, kwam hy weder in Holland, met Jan Gevarts, Meester in de Regten, en Geheim-Schryver van Turnhout, die aan weinige bekend maakten, dat zy last hadden van den 6den van Bloeimaand, inhoudende, dat de Aards-Hertog gansch geneegen was den langduurigen en bloedigen Oorlog te eindigen en de Landen tot rust te brengen, op zulke voordeelige voorwaarden, die de Landen genoegen zouden geven, te weten, dat zy zelfs zyne regtvaerdige eischen wisten, en dat hy niets, dan het zyne, begeerde, en dat daarom de Staten zelfs zouden moeten eischen, wat zy, tot hunne verzeekering, van hem begeerden, daar in hy hun alle reedlyke voldoening zou geven: zo zy daar toe, of tot een bestand voor veele Jaaren, wilden verstaan, konden zy plaats en tyd noemen, hy zou zig daar naar schikken, al vonden zy niet geraaden de zaak oopentlyk, maar bedekt door weinige, te doen handelen, en dat zyne meening niet was hen te be-

bedriegen. enz. Hy had boven dien, den 12den, nog eenen brief geschreeven, dat hy de voorn: weder in Holland zond, om den handel van Vrede te vervolgen, en dat zy, bevindende, dat 'er meest geneegenheid tot bestand was, mogten verklaaren, dat de Aards-Hertog, uit de grote geneegenheid tot den Vrede, ook daar toe gaerne het oor zou leenen, enz. 1607.

Hier op hebben zy bedekt met eenige van de Regeering in 't byzonder beginnen te handelen; maar om dat zy nog geene brieven aan de Staten hadden, vond men 'er niet geraaden dat stuk te oopenbaaren, voor dat zy naderen last van den Aards-Hertog hadden: des de voorn: Gevarts, nog in Wintermaand, in haast naar Brussel trok, die van daar last van den Aards-Hertog bragt, gedagteekend den 3den van Louwmaand, des Jaars 1607, aan de Heeren van Horst en Gevarts, om, van zynen kant, op de eerste vergadering der Staten in 's Hage voor te draagen, dat hy bereid was tot den Vrede, en, om daar over te handelen, Gemagtigde te zenden, en den Staten alle reedlyk genoegen te geven; of, zo zy liever tot een bestand kwamen, dat hy daar mede ook te vreden was voor zulk eenen tyd, als beraamd zou werden.

Zy, met deezen last in 's Hage gekomen zynde den 9den van Louwmaand, verzogten den 10den by de Staten gehoor, spraaken met Prince Maurits, en droegen, den 13den, oopentlyk hunnen last aan de Staten Generaal voor, daar by voegende, dat de Staten in bedenking wilden neemen de onzeekere uitkomst van alle Oorlogen, en derhalven den Vrede of bestand te zoeken, om de Landen in rust en hunnen ouden voorspoed te brengen, enz. Daar op, den 27sten, geantwoord en verhaald werd, wat 'er voorgevallen was, en dat zy merkten, dat zyne Hoogheid nog bleef by zyne ongegronde vordering van regt op de vereenigde Landen, daar Hun Ed: Mog: als voor de gansche Waereld kenlyk en on-

Voorstel tot Vrede of bestand, door de Gemagtigde van den Aards-Hertog aan de Staten Generaal.

Antwoord der Staten.

1607. wederspreeklyk houden, dat zyne Hoogheid geen regt, dan door geweld en Oorlog, op die Landen kon vorderen; maar dat zy in deel, op goede en regtvaerdige gronden, altyd dagt hebben en buiten twyffel meenen het verstaan, dat alles weder moest gebragt werden de gemaakte vereeniging der Nederlandsche westen, wat daar van, door geweld en afgetrokken, met verkragting van het sluit, daar by de Nederlanden, om zo regtvaerdige reedenen, voor eenen vryen klaard zyn, welk besluit, zederd 25 waards, door verscheide oopenbaare zelfs door de magtigste Koningen en Mogen bevestigd was: daarom zy bedagt waren hunne magt te arbeiden, om die te herstellen dat zy voor dien tyd geen verder antwoord geven, dan zy te vooren aan de Roomsch lyke Majesteit en andere Vorsten gedaan namelyk, dat zy verklaarden, dat nog Godlyk, eerlyk, nog zeeker kon gehandeld werden met geene, die, tegen het voorn: besluit en gehan en bevestigd regt der vereenigde Landen, iet op die Landen blyven vorderen; zig veront gende van alle het onheil, dat de Landen, of zelver Leeden, in 't uitvoeren van eene zo regt dige zaak, mogt overkomen, enz.

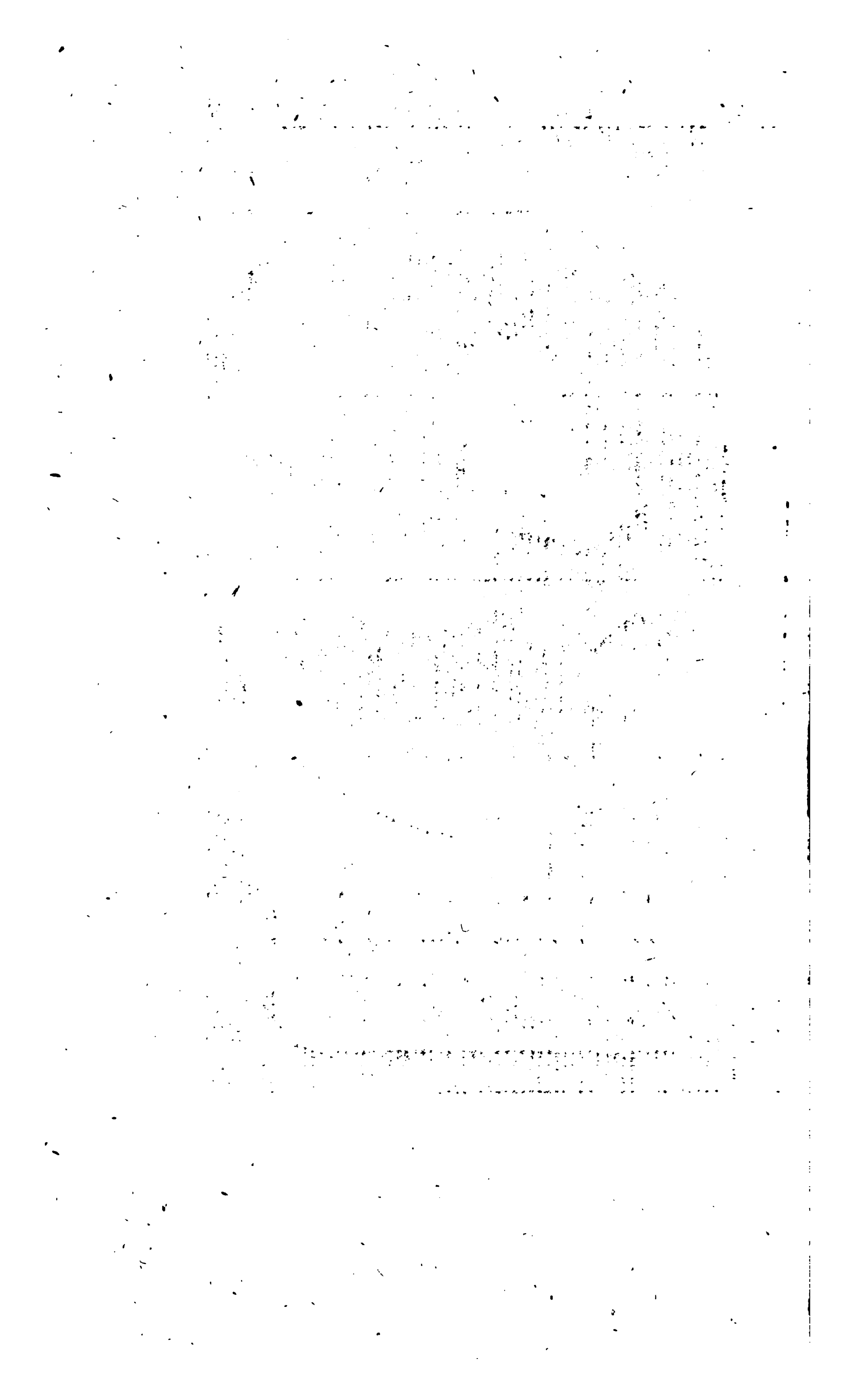
Hier mede zyn de Gemagtigde vertrokken, verslag te doen, en daar na heeft de Heer Horst aan de Staten in eenen brief geschreeven, des Aards-Hertogs meening niet was door dien del iet op de vereenigde Landen te winnen of deren, maar die te laten gelyk zy waren; en inde de geneegenheid viel op dus te handelen, wilde gaerne, zonder nadeel van dien, daar toe verstaan.

Johan Neyen, Overste der Minnebroeders, komt in Holland, In 't einde van Sprokkelmaand is van Brussel, als Gemagtigde van den Aards-Hertog, in Holland gekomen Broeder Jan Neyen, Overste der Minnebroeders en Zoon van Maerten Neyen, wel eer by

Prince

JAN VAN NEYEN,
van Antwerpen, Generaal der
Order van St. Franciscus, Gezant des
Aarts-Hertogs, aan de Staaten Generaal.

J. Punt, direx.

Prince Willem van Orange zeer bekend: hy onthield 1607.
zig eerst zeer stil te Ryswyk, daar eenige, die zeer
heimlyk met hem spraaken, de oorzaak van zyne en brengd een verdrag van bestand voor 8 Maanden te weeg.
komst verstonden, die eigentlyk was, om te weeten,
waar hun de voorslag van den Heere van Horst
gehaaperd had; na dat hy, eenige daagen daar na, met
Prince Maurits had gesprooken, lieten zy hem in
's Hage komen, daar hy verscheide Persoonen bezogt en ook van Prince Maurits gehoord werd; hy gaf voor, dat des Aards-Hertogs meening niet was door de handeling van bestand zyn regt beeter of erger te maaken, maar met de Staten te handelen in dien stand, als zy waren: hier op hem te kennen gegeven zynde, dat de Aards-Hertog hen moest erkennen voor eenen vryen Staat, eer men met hem in eenige onderhandelingen kon komen, heeft Broeder Jan Neyen aangenoomen den Aards-Hertog daar toe te beweegen, om verdere bloedstorting te vermyden, enz. des hy, omtrend den 9den van Lentemaand, met Prince Maurits jagt naar de Schelde en Antwerpen vertrok. Hy was een Persoon, die bekwaam was, om met een vry Volk te handelen, zynde spraakzaam; en, zo het scheen, vrymoedig, veele dingen uitende, zynde in zyn zeggen of doen niet zeer beschroomd.

Door deeze Afgevaerdigde, die den 17den weder in 's Hage kwamen, is het wederzydsch zo ver gebragt, dat zy eindlyk schriftlyk hier in over een gekomen zyn;

Onderling verdrag van bestand in Nederland.

De Aards-Hertog heeft goedgevonden dit volgende aan de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden te verklaaren en aan te bieden, dat hy, niets meer op het hart draagende, dan de Nederlanden en derzelver goede Inwooners van de elendigheden des Oorlogs verlost te zien, met ryp overleg door deezen verklaard te vreden te zyn met de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden te handelen, als, en die houdende voor, vrye Landen, Gewesten en Staten, daar op zyne Hoogheid

1607. niets vorderd, 't zy by wege van eenen eeuwigen Vrede, of stilstand van wapenen voor 12, 15 of 20 Jaaren, naar de verkiezing der Staten, alles op reedlyke voorwaarden, onder andere, dat elk zal blyven behouden het geene hy bezit, ten ware, ten gerieve van zyne Hoogheid, de Staten of de Landschappen, door verwisseling van eenige Steden of Plaatzen, met gemeene bewilliging, anders verdraagen en besloten werd: desgelyks op de orde en verzeekering der onderlinge scheepvaard, neering en koophandel, en het geene daar aan kleefd, gelyk ook de tusschenkomst, goedkeuring en handhaaving van het gene besloten zal werden. Hebbende ook ryp overwoogen de geleegenheid en den staat der vereenigde Gewesten, en willende opregt handelen en aan de Staten tyd laten om te overweegen en besluiten, wat voor het gemeen best is, is hy te vreden, dat de geene, welke hy uit de Inboorlingen der Nederlanden tot deezen handel zal afvaerdigen, met de Afgevaerdigde der Staten in gelyk getal zullen vergaderen, ten tyde en ter plaatze, als de Staten kiezen. En op dat dit alles beeter tot eenen eeuwigen Vrede of bestand mogt te weeg gebragt werden, is hy te vreden, dat in de eerste 8 Maanden zal zyn stilstand van alle belegeringen en overrompelingen van Steden of Sterkten, invallen in Gewesten, en maaken van nieuwe Schanssen, mits, dat de Staten dit, binnen 8 Daegen na dit aanbod, zullen inwilligen, en voor Herfstmaand aanstaande schriftelyk zig aan zyne Hoogheid verklaaren op de voorsz. voornaame aangeboode handeling over den stilstand van wapenen, met bepaling van tyd en plaats, daar toe te verkiezen. Gedaan te Brussel, onder hunner Hoogheden handteekening en zeegel, den 13[den] van Lentemaand, des Jaars 1607, onderstond, *Rich. V^t*. geteekend, *J. Albert*, *A. Isabelle*; laager stond, op bevel van hunne Hoogheden, en was geteekend, *Vereycken*.

En

En bovengem: Staten Generaal, als Staten van vrye Landen en Gewesten, daar op de voorn: Aards-Hertog niets vorderd, ook van ganfche harten niets meer begeerende, dan tot eene Christlyke, eerlyke en verzeekerde uitkomst en verlossing der elendigheden van den Oorlog te verstaan, hebben, na ryp overleg, en met goedvinden van zyne Hoogheid en de Raaden van Staten, de voorsz. verklaaring aangenoomen, dat de Aards Hertog de vereenigde Landen houd voor vrye Landen, daar op hy niets vorderd, gelyk ook den stilstand van wapenen voor 8 eerstkomende Maanden, ingaande den 4den van Bloeimaand, van alle belegeringen en overrompelingen van Steden en Sterkten, invallen in Gewesten, en maaken van nieuwe Schansfen, en hebben goed gevonden de verdere voorn: aanbiedingen van den Aards-Hertog bekend te maaken aan de geene en zo als het behoord, en daar op hunne verklaaring aan den Aards-Hertog te doen voor Herfstmaand: des de Aards-Hertog aan de eene, en de Staten Generaal, in bovengem: rang, aan de andere zyde, ter goede trouw beloofd hebben en belooven door deezen de voorsz. verklaaring en aanvanglyken stilstand te onderhouden, en alle oopenbaare en heimlyke strydigheden te herstellen; de Aards-Hertog daar by beloovende van deeze handeling, binnen 3 Maanden eerstkomende, goedkeuring en gelyke verklaaring des Konings van Spanje te brengen en aan de Staten te leeveren, onder alle gemeene en byzondere afstanden en verbanden, daar toe behoorende. Tot getuigenis zyn hier van gemaakt twee brieven van den zelven inhoud, bevestigd door den Aards-Hertog met zyne onderteekening en groot zeegel, mitsgaders de gewoone byschryving en teekening van hunnen Audiencier; en door de Staten Generaal, in voorsz. rang, met hun gewoon zeegel, omschryving en teekening van hunnen Griffier. Gedaan te Brussel en in 's Hage, den 24sten van Grasmaand, des 1607.
Jaars

1607. Jaars 1607; onderstond; ik heb dit geteekend, *Jan Neyen*, Commis Generaal: ik heb dit geteekend, als Afgevaerdigde van de Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, *C. Aerssen.*

De voorsz. handeling was geschied den 10den, 11den, en 12den; maar om dat den 24sten van beide zyden brieven van verband geleeverd moesten werden, onder het groot zeegel, van inhoud, woorden, letter-greepen, en onderscheid-teekenen als de voorn: handeling, werden die dus gedagteekend, om dat die juist met de oorspronglyke moest over een komen: en hier mede is de Munnik, den 13den, met het jagt van Prince Maurits, van Delfshaven naar Brussel vertrokken.

Dit verdrag werd ten eersten aan de Gouverneurs der Plaatzen en Sterkten in Holland verwittigd, en den 13den werd het volgende bevel, om den 9den van Bloeimaand eenen Vast- en Bede-Dag te houden, naar de Gewesten en Steden gezonden;

Vertoog der Staten Generaal aan hunne Gewesten, den 13 April.

Eedele, Eerentfeste, Hoog-geleerde, Vroome, zeer Voorzigtige Heeren en goede Vrienden! Alzo de gemeene zaak der vereenigde Nederlanden, door Gods zonderlinge genaade, zo ver gebragt is, dat de Aards-Hertog in de laatstleede Lentemaand goed gevonden heeft door drie schriftlyke verklaaringen aan te bieden, om met ons, als Staten van vrye Landen en Gewesten, daar op hy niets te vorderen heeft, tot eenen Vrede-handel of bestand voor veele Jaaren te komen, met aanvanglyke opschorsing der belegeringen en overrompelingen van Steden en Sterkten, invallen in Gewesten, en maaken van nieuwe Schansen, voor de eerstkomende 8 Maanden, om inmiddels op de voorn: handeling ryp te letten, en dus voor Herfstmaand op dien aangebooden handel verklaaring te doen, en wy, met goedkeuren van zyne Hoogheid en den Raad van Staten, goed gevonden hebben die verklaaring en aanvanglyke schorsing aan te neemen, gelyk ook de verdere aanbieding bekend te maaken daar het behoord,

om

om voor Herfstmaand daar op verklaaring te doen, 1607.
daar toe brieven van verband waren gemaakt, naar den inhoud der nevensgaande stukken; en hoewel wy ons verzeekeren, dat UE:, door hunne Gemagtigde op deeze vergadering, van dit aanbod en deezen handel wel zyt verwittigd, hebben wy nogtans goed gevonden UE: daar van kennis te geven, gelyk ook van onze meening, om over de voorn: verdere aanbieding ons eerst te beraaden met de Koningen van Vrankryk, Groot Brittagne en Denemarken, mitsgaders de Keur-Vorsten en andere Stenden des Ryks, met welke deeze Landen in vriendschap zyn, om, derzelver goede meening, raad en verstand, ten beste van deeze Landen, verstaan hebbende, daar na in de Gewesten op die zaak verder ryp te letten, beraaden en besluiten, zo als tot eer van God, vordering van den Christlyken hervormden Godsdienst, en meesten dienst en verzeekering van dien, de vereenigde Nederlanden en derzelver goede Ingezeeten bevonden zal werden te behooren: en dewyl voor al betaamd en noodig is den Almagtigen Heere God, voor zyne meenigvuldige genaade, aan deeze Landen, geduurende den Oorlog, beweezen, en zonderling voor het beweegen van des Aards-Hertogs hart, om de voorsz. verklaaring en aanbieding te doen, van gansche harten te looven en te danken, en te bidden de voorn: zaak, ter eere van zynen heiligen Naam, behoudenis en verbreiding van zyn heilig Woord en den Christlyken hervormden Godsdienst, en gemeene welvaard en verzeekering der vereenigde Nederlanden en derzelver goede Ingezeeten, genaadig te zeegenen, hebben wy goed gevonden te gelasten, dat een gemeene Vast- en Bede-Dag in de vereenigde Gewesten gehouden werde den 9den van Bloeimaand eerstkomende: derhalven is onze ernstige begeerte, dat UE: den voorn: Bid-Dag tegen den voorsz. Dag alom in de Gewesten van Holland en West-Vriesland, volgens het gewoone

1607. woorde gebruik, wilt dezen bekend maaken, en dat die naar behooren, daar gehouden en gevierd mag worden, daar in den Lande dienst en ons genoegen zal geschieden: Hier mede, Edele, Eerentfeste, Hooggeleerde en zeer Voorzigtige Heeren en goede Vrienden! zyt in de bescherming des Almagtigen bevoolen. Uit 's Hage, den 13den van Grasmaand, des Jaars 1607: was geteekend, *J. van Oldenbarnevelt*, V^t. laager stond UE^s. zeer goede Vrienden, *de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden*: nog laager stond, op last van dezelve, was geteekend, *C. Aerssen*.

De Staten zenden hunne brieven van verband naar Lillo.

De Staten Generaal hebben, tegen den 24sten, hunne brieven van bewilliging en verband op den stilstand voor 8 Maanden, door hunnen Kommis, Dirk van der Does, naar Lillo gezonden, om tegen die van den Aards-Hertog uit te wisselen, daar Jan Neyen ook kwam, zynde eerst, by wyze van goedkeuring, onder de handeling gesteld: dog dewyl van der Does swaarigheid maakte in die dus over te neemen, heeft de Munnik ter post naar Brussel gezonden, om dezelve verväerdigd te hebben, gelyk die daar van der Staten zyde waren, dat zo schielyk volbragt werd, dat zy, nog den 28sten, zyn uitgewisseld, en is aan van der Does een goude ketting vereerd, dien hy naderhand aan de Staten heeft moeten overleeveren en wedergeven: dog vermits Jan Neyen in last had op de voorsz. handeling eenige nadere verklaaring over het regte verstand te doen, hoopende voor het handelen meer te winnen, begeerde hy mede naar 's Hage te gaan, daar toe van der Does geenen last had: dog ziende, dat hy geen volmondig antwoord op zyne brieven kreeg, nam hy hem mede naar 's Hage, daar hy, na eenige tegenspotteling, den 8sten van Bloeimaand, by de Staten Generaal werd gehoord, daar op zy nader met hem handelden, hoe de stilstand moest verstaan werden, en werd, den 1sten van Zomermaand, een ander geschrift gemaakt en vastgesteld: daar

daar by verstaan werd, dat ook stilstand voor 8 Maan- 1609.
den zyn zou in de Noord-Zee, en in den water-loop
tusschen Vrankryk en Engeland, tot de Sorlinghes, Naadere
aanvang neemende den 14[den] van Zomermaand, na verklaaring op
welken tyd alle de pryzen, die niet van Oorlogs-schee- het bestand.
pen waren, niet goedgekeurd zouden werden: dat, na
de aankomst der goedkeuring uit Spanje, de Oorlogs-
scheepen van de Spaansche kusten te rug geroepen,
en, binnen 6 Weeken daar na, alle pryzen, niet van
Oorlogs-Volk zynde, niet goedgekeurd zouden wer-
den: verder, dat, geduurende den stilstand, aan der
Staten zyde, zouden vry en zonder inrogten blyven,
de Eemsche, Dullaere, de Landen van Wedde, Dren-
the en Koeverden, de Vecht tot de Berkummer-brug,
de nieuwe Vecht tot Swol, van Swol naar Koten, van
daar den Ysfel op tot Ysfel-Oord, met de Landen
noord en westwaards daar agter geleegen; van Ysfel-
Oord den Rhyn op tot 's Gravenweert, en de Lan-
den daar over ten westen geleegen; de Waal af tot
Gorinchem, met de Landen ten noorden en wes-
ten; de Maas van den Grave tot Geertruydenberg,
met de Landen ten noorden daarover; de Mer-
wede, en verder alle stroomen en wateren tusschen
Holland en Zeeland, met de Eilanden, door ebbe
en vloed afgescheiden tot Lillo en Sluys ingesloo-
ten. Van des Aarts-Hertogs zyde zouden vry bly-
ven de Landen van Luxenburg, Naamen, en alle,
daar boven geleegen, in Braband alles, dat over de
Demer en Nethe ligd tot in de Schelde; in Vlaan-
deren alles, dat over de Leye ligd, trekkende over
het riviertie van de Mander en Roetzelaar tot Dix-
muyden en Nieuwpoort in Zee, binnen welke paa-
len geene vyandlykheid gepleegd, maar alles her-
steld, zal werden, en, buiten die paalen zou nie-
mand zonder geleid-brief mogen reizen, nog het
Oorlogs-Volk mogen loopen; ook daar geenen in-
val met legers te doen, of Plaatzen of Sterkten te
belegeren nog overrompelen, en hier mede vertrok
Neyen den 5[den] van Zomermaand, hebbende den

1609. Griffier Aersen, een groot geschenk willen doen; die dat niet wilde aanneemen, dan met voorkennis van Prince Maurits en de Staten, gelyk in 't vervolg naader verhaald zal werden.

Hier over is door alle de Nederlanden grote blydschap geweest, elk vuurig verlangende van den langdurigen bloedigen Oorlog ontslaagen te werden; en het gerugt, zig in de nabuurige Landen en Koningryken verspreidende, heeft grote verwondering gebaard, een zo schielyk bestand groot nadenken gevende, elk overleggende, wat wederzydsch de oorzaak mogt zyn, niet kunnende gelooven, dat de Aards-Hertog, nog ook de vereenigde Landen, zo ver t' ondergebragt waren, dat de een zo veel aanbieden en de andere daar op vertrouwen zou: het gaf ook grote verwondering, dat het zo heimlyk bewerkt en behandeld was, want 'er Koningen of Princen, door hunne Gezanten niets van hadden kunnen verneemen, zynde in Holland door weinige gehandeld, en men zeide, dat ter tyd te Brussel de Aards-Hertog, de Marquies Spinola, de Voorzitter Richardot, de Audiencier Verreycken, en buiten die weinige, van wisten; des zig de Adel en Raad van Braband zeer belgden, dat zy 'er niet van verwittigd waren, gelyk ook in de vereenigde Landen, daar men voorgaf, dat de Koning van Vrankryk de oppermagt der vereenigde Landen voor zig zou zoeken, om dus dezelve te beeter tot deezen stilstand te brengen, dewyl veele van de Fransche eenen afkeer hadden.

Grote verwondering in de nabuurige Landen over het bestand.

De Koning van Vrankryk door der Staten Gezant Aerssen, dewyl zy het alom door brieven bekend maakten, hier van verwittigd en verzogt zynde om zynen raad in deeze gewigtige zaak, of zy verder zouden handelen of niet, zond als Gezanten naar Holland de Heeren Voorzitter Jannyn, van Rosny en van Buzenval, die, den 24sten van Bloeimaand, in 's Hage aankwamen, en den 28sten gehoor hadden, welke eerst verhaalden de hulp, die hunne

Fransche Gezanten in Holland gekomen.

Koning

Koning aan de Landen gedaan had, en klaagden, dat zy zo schielyk, zonder hunnes Konings raad, zo met met hunnen Vyand in handel getreeden waren; daar na boeden zy hunnes Konings gunst, verdere hulp en middelen aan, om hen bekwaam by te staan, zo zy in den Oorlog bleeven, of hen met zyn gezag by te staan in 't handelen van Vrede en doen genieten van deszelfs vrugt, verzoekende daar toe Afgevaerdigde der Staten, die met hen mogten handelen, zo over den staat des Lands en deszelfs middelen, als over alle reedenen en swarigheden, die in 't al of niet handelen van Vrede konden dienen, en om hunnen staat best in vryheid te bewaaren. Hier toe werd uit elk Gewest een gemagtigd, als, wegens Holland, de Heer van Oldenbarneveld, wegens Zeeland, de Heer van Malderee, en dus verder uit de andere Gewesten, welke, den 29sten, nevens den Schatmeester de Bye, en verder op vollen last, met de Fransche Gezanten begonnen te handelen, zo ver besluitende, dat zy daar, van 's Konings wege, blyven zouden, om den Vrede-handel by te staan en te vorderen.

1597. Reeden-voering der Fransche Gezanten aan de Staten.

Gemagtigde der Staten, om met de Fransche Gezanten te handelen.

De vereenigde Landen verzogten ook dergelyke bystittingen aan den Koning van Groot Brittagne; maar die begeerde, dat men hem eerst eenige Afgevaerdigde zou zenden, om hem volkoomen te onderregten van hunnen staat, weezen en geleegenheid: des zy, in Hooimaand, naar Engeland zonden, wegens Holland, Johan Berck, Raad en Pensionaris van Dordrecht, en wegens Zeeland, den Ridder Jakob van Maldere, Heer van Heyes, Paponvelles, enz., vergezeld door den Gezant daar, den Ridder Noël de Caron, Heer van Schoonewalle, die, zonder iemands anders byzyn, den 16den, en zedert meermalen, by den Koning gehoor hadden, en handelden ook met 's Konings Raad. Zy werden daar wel onthaald, zelfs op openbaare gastmaalen binnen Londen, met den Koning, en den Prince, deszelfs Zoon, die hen met eenige vryheden in

Hollandsche en Zeelandsche Gezanten naar Engeland gezonden, in July.

1607. in 't Tafilers gild begiftigden; daar uit men zien kon de oude onderlinge geneegenheid en inwendige verbintenissen tusschen de Nederlanden en Groot Brittagne. Ten laatsten naamen zy afscheid van den Koning, de Koningin en den Prince van Walles; hebbende genoegzaam hunne begeerte verkreegen, met belofte van de vereenigde Landen met raad of daad by te staan; vooral in den Vrede-handel, hun toezeggende zynen Hofgezant, den Ridder Richart Spencer, en den Ridder Rudolf Winwode, te vooren 's Konings Gezant in 's Hage, te zenden, die kort daar na volgden. Dus zyn zy, elk met eenen gouden ketting en 's Konings pronk-penning beschonken, en eenige Ridder geslaagen, naar hunne scheepen vertrokken, en, den 10den van Oogstmaand, in Zeeland wel aangekomen.

Spinola schryfd aan de Staten.

Te vooren zeiden wy, dat, binnen 3 Maanden, 's Konings goedkeuring op den vastgestelden stilstand zou moeten uitgebragt werden: in gevolge van dien deed de Aards-Hertog zyn best, om zulks te weeg te brengen, en heeft eindlyk eenigzins dat verkreegen; daar over Spinola, den 16den van Hooimaand, aan de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden schreef, dat zyn Geheim-Schryver Birago de goedkeuring uit Spanje gebragt had, en verzogt vry-geleide voor den Audiençier Verreycken, om in Holland te komen en die over te leggen, nevens eenige stukken, ter zaak dienende, welke brieven, den 18den, met eenen Trompetter van Spinola in 's Hage kwamen, en den 19den werd de vry-geleide afgezonden; daar op kwam Verreycken, den 24sten, 's morgens vroeg in 's Hage, had 's avonds gehoor by de Staten Generaal, en leeverde de goedkeuring des Konings van Spanje over, gegeven den 24sten van Grasmaand en 1sten van Zomermaand, geschreeven in de Spaansche taal, en gedagteekend den laatsten van Zomermaand; luidende, dat zyne Majesteit, gezien hebbende het geene in dit papier staat, hem gezonden door zyne lieve Broeders, de Doorlugtigste Aards-Hertogen Albertus en Isabella

Verreycken komt, met de goedkeuring, in 's Hage.

Inhoud der Spaansche goedkeuring.

Clara

Clara Eugenia, Princen en oppermagtige Eigenaars van alle de Nederlanden, nopens den stilstand van wapenen voor 8 Maanden, met aflating van alle overrompelingen van Steden en Sterkten, invallen in de Landen, en het maaken van nieuwe Sterkten in dien tyd, met het oogmerk, om wederzydsche Afgevaerdigde te doen vergaderen, ten einde te handelen van Vrede of langduurig bestand, gelyk daar in vervat is, en dat ryp overwoogen hebbende, verklaard, dat hy, om het goede, dat daar uit te hoopen is, niet tegen te houden, gepreezen, goed gevonden en bevestigd heeft den voorn: stilstand van wapenen; gelyk zyne Majesteit dien prys, goed-vind en bevestigd door deezen in alle deelen, in zo verre hem de zaak eenigzins aangaat, op Koninglyke trouw en woord beloovende dien te onderhouden en stipt te volbrengen, als of hy die zaak van het begin af had bewilligd, en zy door zyne tusschen-komst en gezag was gehandeld en besloten, zonder immer daar tegen te doen; tot welkes getuigenis zyne Majesteit deezen heeft geteekend en met zyn zeegel bekragtigd, binnen Validolid, den 30sten van Zomermaand: onder den handel van den 1sten van Zomermaand stond eenen het zelve, meest met de eige bewoordingen, zo ver het de zin toeliet; maar de beide handelingen, onder welke deeze goedkeuring stond, waren in 's Fransch overgezet, en in die van den 24sten van Grasmaand waren, in de voornaamste plaatzen, deeze woorden vergeeten of uitgelaten, *Unies en qualité & comme les tenans pour Pays, Provinces,* &c. de voorn: goedkeuring was ook op papier geschreeven, met 's Konings klein zeegel bekragtigd en onderteekend *Yo el Rey*. Hy verzogt daar by, om meer swaarigheid te vermyden, dat de Staten hunne Oorlogs-scheepen van de kusten van Spanje zouden te rug roepen. Deeze konden niet goed vinden, dat de Aarts-Hertogen, by de goedkeuring, Princen en oppermagtige Eigenaars van alle de Nederlanden genoemd werden, en

1607.

 merk-

1607. merkten den voorsz. misslag verstond, niet weetende, of het by ongeluk of met voordagt uitgelaaten was; daarom zy hem deeden vertoonen, dat zulk een misslag in de voornaamste handeling stond, welke hy bekende te Brussel ook onderkend te zyn, maar dat het door de slordigheid des Schryvers moest toegekomen zyn, die in 't dubbel te schryven eenen ganschen reegel overgeslaagen had; en dewyl de goedkeuring algemeen was, had egter de Aards-Hertog goedgevonden die over te zenden, al was het maar, om te toonen, dat hy zyn best hier in gedaan had, en dat hy zeeker geloofde, als men 'er op stond, dat zy uitgebragt zou werden naar der Staten begeeren: nogtans verzogt hy 6 Daagen tyd, om naar Brussel te schryven, en van daar naderen last te mogen ontfangen, dat hem toegestaan werd: deezen naderen last ontfangen hebbende, poogde hy de Staten, den 2den van Oogstmaand, wys te maaken, dat de goedkeuring volkomen genoeg en dus was, dat zy 'er genoegen in behoorden te neemen; dat nogtans de Aards-Hertog naar Spanje had geschreeven, om den Koning van deeze swarigheid te verwittigen, en hield daar by aan om der Staten besluit tot het te rug roepen der scheepen van de Spaansche kusten, en dat zy dat mede den Aards-Hertog wilden believen: dit is eenige daagen in beraad genoomen, daar over met Verreycken gehandeld, en eindlyk, den 8sten, het antwoord vastgesteld, en hem, den 9den, mondlyk aangezegd in de vergadering der Staten Generaal, en, den 11den, schriftlyk overhandigd, dat de Staten de beide goedkeuringen houden voor onvolkoomen, zo in den gegeven rang en de wyze, als in zig zelfs weezen, om dat zy niet met behoorlyke bewaaring was overgezet, zo veele woorden daar uitgelaaten zynde, die in 't Fransch niet geschreeven, door hem niet geteekend, nog met zyn groot zeegel bekragtigd waren; ook niet inhoudende eenige vermelding van den ganschen handel, maar alleen van eenige

Verreycken verzoekt de Staten hunne Oorlogsscheepen van de kusten van Spanje te ontbieden.

stuk-

1607.

stukken; nog ook verklaring van den vrydom der Landen, gelyk de Aards-Hertog gedaan had; en dat zy daarom op de verdere aanbiedingen geene nadere verklaring konden doen voor den 15den van Herfstmaand; maar teevreden hunnen ontwerp in 't Duitsch, Fransch en Spaansch, daar naa zy wilden, dat de Koning de goedkeuring zou moeten doen, eer zy verder zouden kunnen handelen; tot welke nadere verklaring men hun dan zo veel tyd zou moeten geven, als die verloopen was van den 24sten van Hooimaand tot den 15den van Herfstmaand: dat zy den niet tegenstaande, ter eere van den Aards-Hertog, te vreden waren alle hunne Oorlogs-scheepen van de kusten van Spanje te ontbieden, en die dadelyk zouden doen wederkeeren; en dat alle pryzen, die dezelve in 6 Weeken, beginnende den 24sten van Hooimaand, maaken zouden, voor kwaade pryzen gehouden en wedergegeven zouden werden: met welk antwoord Verreycken, den 29sten van Oogstmaand, naar Brussel vertrok, zynde nu stilstand voor 8 Maanden te water en te land, zo wel voor Spanje als de Nederlanden, dat alom groote hoop gaf, dat de zaken wel verder tot eenen Vrede of bestand mogten gebragt werden; hoewel eenige verziende meenden, dat daar in nog zo veel verwarring stak, en dat de zaak wederzydsch te zeer beleid werd, om elkanderen een voordeel af te zien, en van elk, om zynen staat beeter te maaken, zo dat het zelve niet zo gemaklyk, zonder meer uitbarsting van de eene of andere zyde, zou afloopen.

Reede- nen, die [illegible] bewee-

Verreycken vertrekt naar Brussel.

Terwyl men met deeze onderhandeling van Bestand of Vrede bezig was, en de nabuurige Koningen en Vorsten, ook de buuren van Gulik, Kleef, Luik en Oost-Vriesland er zig mede bemoeiden, had men alom daar van verscheide gedagten en redeneeringen; de meeste, die Spanjes grootheid te veel verhieven, konden niet gelooven, dat de Aards-Hertog eenige bewilliging of goedkeuring van den Koning van Spanje zou brengen,

Bekommering onder de Buuren der Nederlanden over den Vredehandel.

1607.

Reedenen, die Spanje tot den Vrede mogten beweegen.

gelyk beloofd was, maar meenden, dat 'er eenige dubbelzinnigheid onder schuilde: in tegendeel zeiden andere, dat de honderd twintig millioenen, die de Koning verteerd had, de groote muiteryen, agterstallen en gebrek aan geld, ziende nu zelfs de Koningryken van Spanje gedurig besprongen en bezet met zulke sterke Vlooten, die hun waarschynlyk de zeevaard zouden ontneemen of zeer bekommeren; met welke zy de Eilanden en Indiën aan Spanje gehegt moesten houden, en meer dergelyke reedenen, dien groten Koning mogten doen te rug denken, voor al, als hy zag op die geweldige Maatschappy, die de vereenigde Landen voorhadden op de West-Indiën, die 36 Jaaren zou duuren, en daar onder eenig geheim moest schuilen, en welke hem deels zyne Indiën konden doen afvallen, of, daar die het swakste waren, bespringen, en daar door zyne Handelaars agterdenken geven, dat hem de schatten, uit Indiën komende, mogten afgezet werden, en zy hem geen geloof meer geven; des hy noodzaaklyk in meer kosten zou moeten vallen, om zyne ver afgeleege Eilanden en Haavens te bezetten en dus zyne magt te verdeelen: zy zeiden daar by nog, hoe wys, voorzigtig en noodig het van den Koning en Aards-Hertog gedaan was, gewillig af te staan van de oppermagt der vereenigde Nederlanden, welke men scheen voor te geven, als men zag, dat zy tot geene onderhandeling te brengen waren door overreeding, list nog geweld: want hunne swakheid, of eenig groter verlies, dat zy zouden kunnen lyden, mogten hen noodzaaken by Vrankryk schuiling te zoeken, en daar by was groot gevaar, dat zy eindlyk geheel uit alle de Gewesten mogten verdreeven werden: waarom het beste was liever het beste deel, met eenen gebruiklyken Vrede, gerust te blyven bezitten, alsaans tot bekwaamer tyd, dan den Koning van Vrankryk met Nederland te verryken, dat Spanje's magt, ontzag en aanzien geheel wegneemen zou.

Alzo

Alzo in de vereenigde Nederlanden ook veele diepzinnige en verziende Mannen waren, konden die niet gelooven, dat het ernstig gemeend werd; des hun de handel het meeste tegen de borst stiet; denkende, dat de zaak geene andere uitkomst zou hebben, dan weder onder Spanje te vallen, bewimpeld met den naam van het Huis van Bourgognien; dat over lang de gronden daar toe gelegd waren, en het bestand of de Vrede maar diende, om adem te scheppen. Zy konden ook niet begrypen, hoe zy hunnen staat wel zouden kunnen bewaren, de regeering der Gewesten digt by één houden en alle opkomende swarigheden met gezag weeren: ook hoe de middelen en schatting dan te houden, byzonder, indien de Aards-Hertog die in zyne Gewesten verminderde; hoe men het gebied ter Zee zou kunnen houden, als de tollen en vry-geleidgelden ophielden; en zo zy die aanhielden, hoe zy dan den koophandel by hen zouden behouden, die gewoonlyk loopt, daar zy het minste beswaard werd; hoe men het Krygs-Volk in tugt zou houden, als dat niet geoeffend werd; hoe zy den Godsdienst in dien staat zouden houden, als die nu was; hoe het Gemeen, als de Party haar woord niet hield, weder tot de wapenen te brengen zou zyn, als zy eens den smaak van der Vrede hadden; hoe men der Landen groote schulden zou betalen, welke men door den Oorlog nog ontduikt; hoe men allen, die in de regeeringen zyn, zou wapenen tegen der Spaansche omkoopingen, die men reeds gewaar werd, en dergelyke: dit waren de gedagten en gesprekken der voorzigtigste.

1609

Swarigheden, die de vereenigde Landen vonden in 't maaken van Vrede.

Ondertusschen was de Nederlandsche Vloot nog op de kusten van Spanje, welke men in de laatste verklaaringen mede had zoeken te begrypen, dat zy t'huis ontbooden mogt werden, op dat de Spaansche Vlooten naar en van de beide Indiën vry uit- en invaaren mogten; want men had deels de scheepen naar Indiën moeten ontlaaden, om die ten Oorlog

te

1607. eerstemaal, tot Spanje's verweering tegen de Hollanders, dat in de handeling van den 1sten van Zomermaand niet volkomen verkregen, maar toen bewilligd was die te rug te roepen, zo dra de generkering van Spanje zou komen, en dat men inmidschen die niet zou ververschen van leeftogt, dat bedekt zo veel was, als of men die te rug riep, om dat gebrek aan leeftogt hen wel zou doen stygen en t'huis komen, onaangezien men alom twyffelde, of de Koning wel duidlyk zou toestaan en goedkeuren het geene besloten was; te meer, om dat men alom in Spanje Oorlogs-scheepen toerustte, zynde St. Lukar, Kales, Lisabon, Corunna en de Straat van Gibraltar vol Galleijen, dat groot nadenken gaf, dat zy ergens in Ierland, Engeland, Nederland of Embden wilden vallen; andere meenden, dat het voorneemen was op la Rache in Barbaryen. De drie grote scheepen te Duynkerken van de dertig, die men voorgenomen had te timmeren, werden zeer gevorderd, en daar aan werkten wel vyfhonderd, zo Italianen, Spanjaarden, als Nederlanders, elk aan zyn werk, en eenige hadden honderd voeten kiels; het minste werd op honderd vyftig vaaten geschat: dog by het antwoord van den 8sten van Oogstmaand was bewilligd de voorsz. Vloot te rug te roepen, en dat zy, na den bepaalden tyd, geene pryzen meer zou mogen maaken; des veele meenden, dat zy ras wederkomen zou.

Grote toerusting ter Zee in Spanje.

Oorlogs scheepen te Duynkerken gebouwd.

Overlast der Muitineerders.

De Gemuitineerde deeden alom nog veel overlast, en de Aards-Hertog zogt alle middelen, om die te bevredigen: hy kreeg nog, in Oogstmaand, eenig geld uit Spanje, om het Krygs-Volk te betalen, dat lang beloofd was, namelyk 6 Maanden lang elke Maand honderdduizend Dukaten, en zogt zyn onnuttig Volk, als Waalen en anderen, af te danken. De Spanjaarden en Italianen werden op verscheide plaatzen in Guarnizoenen gelegd, veele te Doornik, daar zy wat gedwongen werden, hunne hoopen niet mogende vermeerderen; want als zy uit

de

1609.

de Stad wilden gaan gaf men hun een loode teeken, zonder het welke niemand weder inkomen mogt: te Kortryk werden tusschen twee en driehonderd gelegd, dus in meer andere Plaatzen: de rykste Steden gaven geld, om van de Guarnizoenen ontslagen te zyn. De vereenigde Landen dankten ook veel Krygs-Volk en andere, die zy konden missen, af, als eenige Overlandsche en Engelsche Vaandelen, die in ver na niet voltallig waren; desgelyks veele scheepen van alle zoorten; maar zy begonnen weder een deel scheepen naar Oost-Indiën toe te rusten, om de vaarten te behouden en verzeekeren.

Uit Embden waren, in dit Jaar, veele scheepen westwaards uitgevaaren naar Italiën en Spanje, welke meest in Spanje of Portugal aangeslaagen werden onder het eene of andere voorwendzel, als dat zy de Hollanders aanhingen, of Wederspannelingen van hunnen Grave geweest waren, schoon zy alle van hem getuigenissen en Zee-brieven hadden; dog dat mogt niet helpen, of zy moesten byzondere brieven van den Graaf brengen, anders hielden zy die voor afgedrongen door de gunst der Hollanders of Engelsche: eenige van deeze scheepen werden wel los gelaten, maar wel omtrend dertig, daar van veele uit eene Stad waren, werden streng gehandeld, het Volk op de Galleijen geworpen, en andere gedwongen den Koning daar ten Oorlog, of in zyne vaarten naar Indiën en Brasiliën te dienen: deeze tyding maakte te Embden grote beroerte onder het Gemeen, wegens het groot verlies van hun scheep-vaarend Volk, die er veele Vrouwen en Kinderen hadden. Deeze en de Vrienden maakten eenen oploop van Vrouwen tegen de Overheid der Stad, zynde de Graaf zelfs, met eenige Heeren van zyne Vrienden, daar gekomen, dat nadenken gaf, als of hy deezen oploop tragte te vorderen, zyne Broeders, de Graven Christoffel en Johan, met het Guarnizoen van Lingen, by de hand hebbende:

Embdesche scheepen in Spanje aangeslaagen.

Oploop te Embden.

1607. bende: waarom de vereenigde Landen omtrent tweeduizend Mannen derwaards zonden, die zig in de Voor-Stad van Embden en daar omtrent onthielden, en den volgenden brief schreeven zy, door eenen Trompetter, aan den Grave:

De vereenigde Landen zenden Krygs-Volk naar Embden, en schryven den Grave eenen brief door eenen Trompetter.

Welgeboore Graaf! dat wy met een opregt gemoed, zo by wyle uwes Vaders als by uwe regeering, niet zonder aanmerklyke moeite en kosten, gepoogd hebben de misverstanden tusschen wylen uwen Heere Vader en UE: als Graven, en de Standen en Leden van Oost-Vriesland, ten beste te verdraagen en vereenigen, is UE: en een ieder, uit onze daden, kenlyk: en nadien wy ons, by het verdrag van Delfziel, in den Jare 1595, ter begeerte van voorn: uwen Heere Vader, UE: zelfs, en de Standen van Oost-Vriesland, tot handhaaving daar van verbonden hebben, weet ook UE: dat wy ons, in 't Jaar 1603, by het maaken van het 's Haagsche verdrag, op het ernstig verzoek van de Afgevaardigde der Stad Embden, met UE: bewilliging en goedvinden, op nieuws verbonden hebben dat te handhaaven en alle overtreedingen af te weeren; dat insgelyks, in de laatste handeling van des Landdags besluit, den 10den van Slagtmaand jongstleeden, door tusschen-komst van den Heere Rudolf Winwode, Gezant des Konings van Groot Brittagne, en onzen Gemagtigden, gemaakt, wegens hooggem: Koning en ons aangenoomen is, dat, in zo ver dit overtreeden mogt werden, daar in met ernst voorzien zou werden: nu zyn wy zeeker bericht, dat, door UE: beleid, geene penningen, tot betaaling van het Guarnizoen binnen Embden noodig, zyn verstrekt, om dus dat Guarnizoen, door gebrek aan betaaling, in beroerte, en gevolglyk de Stad in verwarring, te brengen: dat UE: ook daadlyk heeft verhinderd, dat de penningen der bewilligde omslaagen en middelen in handen van den gestelden Rentmeester, ter schikking der gestelde Schuld-Overbrengers, volgens dit genoome besluit,

Beschuldigingen der Staten tegen den Grave van Embden.

niet zyn gekomen: dat ook UE: verscheide omslaagen hebt gemaakt en doen uitvoeren, zonder bewilliging der Stenden, tegen het Keizerlyk besluit en de voorsz. verdragingen: dat in Embden als zeeker gehouden werd, dat, door uw toedoen, een groot getal scheepen naar Spanje gevaaren, daar met de goederen aangeslaagen, de Persoonen gevangen en slegt behandeld zyn: dat ook, door UEs: baarblyklyke oogluiking, uit Lingen en dergelyke Plaatzen, Krygs-Volk in 't Graafschap van Oost-Vriesland is geloopen, de goede Ingezeete zyn beschaadigd, en de Burgers van Embden en andere gevangen en vervoerd, alles strydig tegen de voorsz. verdragingen. Nadien wy dan, uit kragt van onze meermalen herhaalde belofte, met UEs: gelieven gedaan, besloolen hebben die handelingen te handhaaven, en daadlyk de strydigheden af te weeren, zonder verder zulks te gedoogen, hebben wy goed gevonden deezen aan UE: met eenen Trompetter te zenden, en is onze ernstige begeerte, dat UE: tot voorkoming van alle onheilen en ongeleegenheden, ten langsten binnen 14 Daagen na het ontfangen van deezen, orde stelle, dat, zonder eenige verdere hindering, veertigduizend guldens, tot betaaling van het Guarnizoen van Embden, geschikt werde; dat de penningen der bewilligde omslaagen en schattingen daadlyk gebragt werden in handen van den gestelden Rentmeester, en gelaten ter schikking der gestelde Schuld-Overbrengers, volgens dat besluit; dat de omslaagen over die Landen, zonder wettige bewilliging der Stenden, daadlyk werden opgehouden en wedergegeven het geene ten onregt omgeslaagen, ontfangen of uitgevoerd is; dat UE: verder behoorlyk zynen pligt doe en toone, tot ontslag van de Schippers, het Boots-Volk en andere Persoonen van Embden, wier scheepen en goederen in Spanje aangehouden zyn; eindlyk, dat het Oorlogs-Volk van Lingen en andere Plaatzen uit het Graafschap van Oost-Vriesland gehouden 1607.

1607. werde: en zo UE: hier van in gebreeke blyft, verklaaren wy onschuldig te zyn in de middelen, die noodzaaklyk by de hand genoomen moeten werden, om UE: tot reedenen en onderhoud der plegtige beloften te brengen, en in de onheilen, moeilykheden, schaaden en swaarigheden, die daar uit volgen, welke ons, die nooit anders, dan uwe en uwer Onderdanen best, welvaard en rust begeerd hebben, van harte zullen leet zyn, gelyk de Almagtige Heere God weet, die, zo wy wenschen, UE: welgeboore Graaf! goede gedagten, tot uw en uwer Onderdanen welvaaren, zal inboezemen! Uit 's Hage, den 3den van Hooimaand, des Jaars 1607; was onderschreeven, *A: Conders*, *V*[t]: onder stond, UEs: goede Vrienden en Nabuuren, *de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden*; op last van dezelve, was geteekend, *C. Aerssen*: het opschrift was, Welgebooren Grave Enno, Grave van Oost-Vriesland, Heer van Esentz, Stedesdorp en Withmonde.

De Embdesche Graaf, ook de Stad, zenden Gezanten in Engeland en 's Hage.

Hier op is niets zonderlings gevolgd, dan dat de Graaf aan zyne Vrienden zond, om zig te beklaagen, namelyk, in Engeland zond hy Hans Hendrik Stamler, om 's Konings tusschen-komst te verzoeken, dat de Staten zig van eenige strengere handeling mogten onthouden, die gunstig antwoord kreeg: in 's Hage zond hy D: Dothia Wyarda, eertyds Raad der Stad Embden, die den Grave ontschuldigde, dat hy alle de verdragingen zogt te onderhouden, en in tegendeel aan die van Embden geene oorzaak gegeven had; maar dat zy eene ydele vrees hadden, die sproot uit hun eigen kwaad geweten, daarom zy Krygs-Volk ontbooden hadden, en dergelyke. Die van Embden zonden, om hun stuk voor te staan, en de Staten aan te zetten tot het volvoeren van hun voorneemen, in 's Hage hunnen Burgermeester, Ubbo Remets, den Raadsheer, Samuël van Winghene, en den Geheim-Schryver, Daniël Althing, wel merkende, dat hen de Graaf in geduurigen allarm zogt te houden, op grote kos-

ten

ten te jaagen, in grote schulden te verwarren, en dus de Burgery tot hem te trekken: de Graaf zond daar ook den Heere Willem van Kniphuyzen, Dr: Thomas Françius, met den voorn: Wyarda. Die van Embden bragten daar verscheide Zee-brieven voort, die de Graaf aan vaarend Volk had medegegeven, gedagteekend te Esentz, den 6den en 13den van Sprokkelmaand, welker een met den anderen streed, daarom zommige van geene waerde gehouden werden, zo zy niet zyne andere byzondere brieven toonden: dog zy werden eindlyk alle door de Staten afgezet, en vermaand in eenigheid te leeven, volgens de verdragingen, en de Stad hoop gegeven, dat de Staten zouden zorg draagen, dat men haar daar tegen niet zou verkorten. 1607.

Toen de Audiençier Verreycken laatst by de Staten in 's Hage was met de goedkeuring, heeft de Heer van Oldenbarnevelt, Advokaat van Holland, hem voorgehouden, wat giften en omkooping de Vader Jan Neyen had zoeken te doen, namelyk, eenen wissel-brief van vyftigduizend dukaten, eenen diamant van tienduizend guldens, en eenen gouden ketting, dien men daar voortbragt en nederlag, zynde den Griffier Aerssen gegeven, welke die niet had willen ontfangen, dan met bewilliging van Prince Maurits en de Staten, daar door hy nogtans by het Gemeen zeer in opspraak raakte, schoon gansch buiten zyne schuld; desgelyks eenen gouden ketting aan den Kommis van der Does: waarom zy hem belastten dit alles weder te geven aan de geene, van welke het kwam, biddende den Aards-Hertog, zo ver hy den Vrede-handel regt meende en daar naar begeerde, zulke giften aan geene Persoonen onder hen, van wat staat of rang zy waren, meer te doen: en dat de Heeren Staten Generaal en Raaden van Staten der vereenigde Nederlanden waren te zamen gesteld uit zo veele Gewesten en verscheide Persoonen, zo dat die niet alle door giften of beloften konden omgekogt werden; en als maar eenige hier

Giften, ter omkooping, door den Oversten Jan Neyen, gegeven, werden weder geleeverd.

1607

Verreycken beſchuldigd de Geestlyke van gierigheid.

over in agterdenken raakten, zou men hun getal verdubbelen, enz. waar op Verreycken zyne Hoogheid alzins verontſchuldigde, en het ten laste van Vader Jan Neyen lag, die dat uit zig zelven moest gedaan hebben, want zyne Hoogheid nergens van wist, zyn zeggen grondende op de gierigheid der Geestlyke, die de geſteldheid van andere Lieden beoordeelen naar hunne eige gierigheid, met meer dergelyke woorden.

De Nederlandſche Oorlogsſcheepen komen t' huis, en het beſtand ter Zee beſlooten.

In Herfstmaand zyn de Oorlogs-ſcheepen van de kusten van Spanje, volgens hunnen last, met alle hunne pryzen, wel t' huis gekomen, en dus werd het beſtand ter Zee, dat wederzydsch beſlooten was, volbragt: en de Prins Doria, met zyne Galleijen, was door den Koning gelasd ter bewaaring van de Stad Gibraltar.

Verhaal van twee ſcheepen, met Wybrand van Warwyk uit Oost Indiën komende.

Wy hebben te vooren verhaald van twee Nederlandſche ſcheepen, in Zomermaand laatstleeden uit Oost Indiën aangekomen, te weten, Dordrecht, een ſchip van de tienjaarige Maatſchappy, Schipper Jan Riemeland van Antwerpen, met ſpeçeryen gelaaden, en Hollandia, van de oude Maatſchappy van veertien ſcheepen, onder het ſchip van den Admiraal Wybrand van Warwyk, met het welke de Admiraal zelfs t' huis kwam, met omtrend zestig van honderd vyftig Mannen, vermits hy byna 5 Jaaren was uit geweest, zynde, door de lengte van tyd, het ſchip zeer verſwakt, hebbende een lek gekreegen, gelyk ook het ſchip Dordrecht, daar door zy hun gezelſchap hebben moeten verlaten, naar het Eiland Mauritius vaaren, daar alle de goederen op het land losſen, en in huisjes, die zy maakten, bergen, hebben de ſcheepen vertimmerd en verbeeterd, en in 't ſchip Hollandia een gansch nieuw agterſtuk gemaakt.

Vlytigheid der Hollanders.

Het is te verwonderen, wat dit vlytig en kunſtig Volk kan uitvoeren op een Eiland, daar geene Menſchen zyn, en hoe een ſchip alle werk-tuigen en ſtoffen kan vinden; zy hebben 'er twee ſmitzen opgeregt, koolen van hout gebrand,

en

en wel twintigduizend grote fpykers, met een groot 1607.
deel yzere bouten, gefmeed; toen zy getimmerd hadden, hebben zy de goederen van het fchip Hollandia weder ingelaaden, beftaande uit kostlyke zyden, zyde-werken, en andere koopmanfchappen, hebbende een ryk Portugaalsch fchip, onder het gebied der Koningin van Patana, genoomen, daar van deeze Koningin deel vorderde, als zynde op de kusten van haar Land, dat zy haar afkogten: zy kwamen daar den 6den van Grasmaand, en vertrokken den 4den van Herfstmaand, des Jaars 1606, en waren nog wel 3 Maanden op de Eilanden van St. Helena, om in den Zomer in onze koude Landen te komen, en kwamen, in Zomermaand, t'huis.

Befchryving van het ryke en onbewoonde Eiland Mauritius.

Zy vonden in 't Eiland Mauritius, aan de zuidoost-zyde van het Land, eene bekwaame Haaven: de Admiraal Warwyk heeft het zelfs geheel omgegaan, en vond het, naar zyne gisfing, wel 36 Mylen in 't rond, hebbende fchoone afwatering van versch water, en veel bekwaam land, om het te bezaajen, dog meest laagten en vol bosfchen, in welke hier en daar veele Ebben-Boomen zyn: daar is overvloed van Visch en veel Gevogelte, maar geene viervoetige Dieren, dan Schild-padden, die hunne meefte fpys waren: dog de Nederlanders hebben 'er eenige Varkens, Bokken en Geiten op gebragt; ook Koejen, maar de Stieren waren geftorven: zy hebben 'er ook over de vierhonderd Orange- en Limoen-Boomen op geplant, en het heeft van zig zelven den Kokus-Boom, en eene meenigte Palm- en Palmit-Boomen, daar uit men Palm-wyn maakt, en met de blaaden kan men de huizen dekken. De Admiraal Warwyk verklaarde, dat zy wel tienduizend Boomen van allerhande zoorten hebben afgehouwen, om de fcheepen, pakhuizen, huizen en andere behoeften te timmeren en koolen te branden. Het land is beeter, vrugtbaarder en bekwaamer, dan het Eiland St. Helena.

De Hollanders beplanten het Eiland Mauritius, en voorzien het van Dieren.

De tienjaarige Maatfchappy maakte in de vereenigde

1607. nigde Nederlanden, in deezen Winter, niet tegenstaande den Vrede-handel, nog d rtien grote, schoone en voortreflyke scheepen gereed, om ten eersten naar Oost-Indiën te zeilen, onder het beleid van den Admiraal Pieter Willemsz. Verhoef, die, by de laatste Vloot der vereenigde Landen, Kapitain was geweest op het schip van den Admiraal Heemskerk, na wiens dood hy de overwinning voor Gibraltar volbragt, zig daar als een goed Soldaat gedraagende, daar voor hy, wegens de Staten Generaal, met eenen gouden ketting vereerd werd: François Wittert, die te vooren eenige Jaaren in dienst der Maatschappy in Oost-Indiën geleegen, en de Straat van Magellan doorgevaaren heeft, was Vice-Admiraal by deeze uitgaande Vloot. Door deeze voortreflyke uitreeding scheenen zy te toonen, dat zy in den Vrede-handel niet meenden af te staan van de vaard op Oost-Indiën, daar aan die Landen zo veel geleegen is.

In Nederland werden dertien scheepen, onder den Admiraal Pieter Willemsz. Verhoef, naar Oost-Indiën uitgereed.

Naamen der dertien scheepen, die naar Oost Indiën zouden vaaren.

Deeze uitvaarende scheepen en Schippers waren, van Amsterdam Hollandia, groot omtrend 1000 vaaten, Schipper Symon Hoen; de Geünieerde Provintien, groot 800 vaaten, Schipper Dirk Jacobsz.; Amsterdam, groot 800 vaaten, Schipper Pieter Gerritsz.; de roode Leeuw met pylen, groot 400 vaaten, Schipper Jan Walichsz.; de Aarend, groot 200 vaaten, Schipper Rutgher Thomasz.; de Pauw, groot 200 vaaten, Schipper Meeüs Gysbertsz.: van Middelburg, Middelburg, groot 1000 vaaten, Schipper Cornelis Leenártsz.; Zeelandia, groot 600 vaaten, Schipper Willem; de Valk, groot 200 vaaten, Schipper Cornelis Adriaansz.: van Delf, Delf, groot 1000 vaaten, Schipper Symon Martsz.: van Rotterdam, Rotterdam, groot 1000 vaaten, Schipper Jan Cornelisz. de Witte; de Griffioen, groot 200 vaaten, Schipper Klaas Jansz. van Dyck: van Hoorn, Hoorn, groot 800 vaaten, Schipper Maerten Jansz. Cloet.

Deeze scheepen waren gelasd zig in Indiën te ver-

verdeelen, als zes naar China, en de andere naar elders, en naamen meer dan honderdduizend stukken van agten en Krygs-Volk mede, en voeren alle uit omtrend den 24sten van Wintermaand van dit Jaar. 1607.

Behalven deeze dertien had de Maatschappy in Oost-Indiën nog zes scheepen, in 't Jaar 1604 uitgevaaren onder den Admiraal Steven van der Hagen, met een schip, dat zy daar van Joris Spilbergen kogten, en een, dat naar het Eiland van Mauritius, en verder naar Bantam, was gezeild om ebben-hout: ook zyn nog in Oost-Indiën de elf scheepen, die, onder Cornelis Matelief, in Bloeimaand, des Jaars 1605, uitvoeren: nog de agt grote scheepen, die, den 20sten van Grasmaand, des Jaars 1606, uitvoeren onder den Admiraal Paulus van Caerden: nog twee, die in dit Voor-Jaar uitvoeren; dus zyn 'er te zamen nog uit agtentwintig scheepen, en deeze dertien 'er by gereekend, zyn 'er te zamen eenenveertig, dat zeeker eene grote magt van kostlyke scheepen is, elk voor 3 of 4 Jaaren van allen nooddruft voorzien, met dubbel wand, ankers, kaabels en zeilen, en verder ook op maand-geld, om daar mede beleedigenden Oorlog te voeren tegen hunne Vyanden in een ander deel der Waereld, daar kortlings hunne naamen nog niet bekend waren, hebbende t' huis zo groten Oorlog op den hals; en zeeker een Koning zou genoeg te doen hebben met deeze Vlooten geduurig te onderhouden, dat nu geschiedde door eene Maatschappy van gemeene Kooplieden, dat alle verwondering te boven gaat, daar het Land nog geduurig haare Vloot tegen Spanje en alom op de kusten van Vlaanderen en elders ter Zee uit heeft: en dit Volk is nog beezig, zo zy door den Vrede niet verhinderd werden, eene dergelyke Maatschappy op West-Indiën op te regten, en daar toe veertig Oorlogs-scheepen, behalven de Koopvaarders, te onderhouden, en zulks voor 36 Jaaren.

De vereenigde Landen hadden nog agtentwintig scheepen in Indiën, en daar by deeze dertien uitvaarende, zynde te zamen eenenveertig kostlyke scheepen.

Van de Magellansche scheepen, die voor 9 Jaa-

1607. ren uitvoeren onder Jaques Mahu, de Cordes, enz. en door de Straat meest om hals raakten, zyn nog eenige, met weinig Volk, te Japan geraakt; van welke nog eenig Volk met de Naagelen in twee reizen is wedergekeerd met Bartholomeus Graaf, die van de Magellansche Maatschappy gescheept heeft tweeëntwintighonderd negenenzestig ponden Naagelen, honderd Catay, en negenenzeventig Baroen Naagelen, elk Baroen gereekend op vyfhonderd vyfentwintig Hollandsche ponden.

Eenige der Magellansche scheepen keeren terug.

Behalven de voorn: Oorlogen, welke deeze kleine Landen in de oude en Indische Waereld voeren, hebben zy t' huis nog eenen Oorlog tegen het water, daar zy jaarlyksch grote kosten aan de dyken moeten doen, om 'er de Zee uit te houden, en hebben ook nieuwe wateren en overgeloope Landen bedykt, als de Zype in Noord-Holland en andere Eilanden en Plaatzen.

Voorneemen, om het Beemster-Meir in Noord-Holland te bedyken.

Dirk en Hendrik van Os, Arent ten Grootenhuys, Jan Klaasz. Krook, en hunne Medegenooten, hebben van de Staten van Holland en West-Vriesland eene vergunning verkreegen, gedagteekend den 21sten van Bloeimaand, des Jaars 1607, om het Beemster-Meir, in Noord-Holland, 2 Mylen van Amsterdam, by Purmerend geleegen, te bedyken, zynde, buiten het Haarlemmer-Meir, het grootste in Holland, dat misschien meer dan 1000 Jaaren een Meir is geweest, dog het werd jaarlyksch groter, door het afspoelen der omliggende Landen, zynde wel 7 of 8 Uuren gaans in 't rond, en tans groot agtduizend negenhonderd vyfentagtig mergen, Rhynlandsche maat, meest overal vyf of zes voeten diep, en de grond effen, modderig en kleiagtig, zo dat de Buuren denken, dat het een zeer kostlyk land zou werden, liggende tusschen elf of twaalf ryke Dorpen, en aan de Stad Purmerend, die zeer gebrek hadden aan land; dit is voorgenoomen te beginnen in 't Voor-Jaar van 1608, daar toe omtrend veertig moolens en andere werken besteed wer-

werden: dit werk heeft te vooren nooit iemand by de hand durven neemen. 1607.

De Medemakkers van van Os, Grootenhuys en Krook, welke wy, tot lof van dit kloek voorneemen, noemen, waren, de Heeren Rombout Hoogherbits en Jan van Santen, Raads-Heeren in den hoogen Raad van Holland; Nikolaas Cromhout en Jan Buyes, Raads-Heeren in den Provintiaalen Raad van Holland; Johan Basius, Reeken-Meester van Holland; Barthout Crombout, Oud-Burgermeester van Amsterdam, en Raad in de Staten Generaal; Helias van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam; Mr. Adriaan Tiedingh Berkhout, Pensionaris van Munnikendam; Pieter Boom, Oud-Burgermeester van Amsterdam; Dr. Johannes ten Grootenhuys, Scheepen en Raad van Amsterdam; Jakob Poppen, Scheepen van Amsterdam, en andere, die nog niet oopentlyk bekend waren.

Naamen der Medegenooten in de vergunning om de Beemster te bedyken.

In 't begin van Bloeimaand is uit Engeland een schip gevaaren, onder den Heere Herry Hutson, om regt op noordwaards te vaaren, en over het noorden eenen weg naar het zuiden te zoeken, om in West-Indiën te komen: deeze is in Wynmaand weder t' huis gekomen, en zeide ten noorden ter hoogte van 82 graaden te zyn geweest, daar Jakob van Heemskerk en andere geweest waren, en dat Groenland veel digter by Noorwegen ligd, als het tot nog toe beschreeven is, en dat hy langs de kusten Harten-hoornen en groejend mosch gevonden heeft, en zou die kust gevolgd hebben, waren zy niet te laat uitgevaaren; dog hy scheen het in 't volgende Jaar te willen hervatten.

De Engelsche zoeken eenen weg door het Noorden, om naar Indiën te vaaren.

De Engelsche Maatschappy van Virginiën zond, in Wynmaand, twee scheepen, met omtrend tweehonderd Mannen, derwaards, met voorneemen, om in 't volgende Jaar daar meer Volk, met Vrouwen en Kinderen, te zenden, om dat Land te bewoonen, volgens de te vooren verhaalde vergunning.

De Engelsche zenden scheepen naar Virginiën en Oost-Indiën.

1607. De Engelsche Oost-Indie-Vaarders deeden, in deezen Winter, nog twee schoone grote scheepen timmeren, om de vaard op Oost-Indiën aan te houden.

Eene Star met eenen staert gezien.

In Herfst- en Wynmaand is in Nederland, Duitschland, Engeland, enz. gezien eene staert-star, zig vertoonende in 't westen, met den staert naar het oosten, die in 't begin ter middernagt opkwam, klaar scheen, maar terstond afnam, van dag tot dag aan den staert verduisterde, en eindlyk gansch weg bleef.

Vader Paulus Servita, die het geschil der Venetianen tegen den Paus verantwoord heeft, byna vermoord door aangezette Moordenaars.

De grote Godgeleerde, Vader Paulus Servita, van wien wy gewaagd hebben, die veel tegen den Paus geschreeven had ter ontschuldiging der Venetianen, en daarom te Romen gedaagd was, werd in de Stad Venetiën, op Vrydag, den 5den van Wynmaand, ten 23 Uuren, in 't afgaan der bruggen van St Fosca by zyn Klooster met zynen Broeder, besprongen door twee Moordenaars, Giouan van Florents, Zoon van Paulus, en Pasqual di Biconto, Scheeps-Soldaaten, die hem met moord-priemen naar de keel en het hoofd staaken: de Broeder Marin hield den eenen vast; ondertusschen liep het Volk toe: dog zy naamen de vlugt, schietende eenige zinkroeren onder het Volk, en ontliepen naar eenen boot, daar hunne drie Meesters, die hen daar toe gehuurd hadden, op hen wagtten, zynde Ridolfo Poma Michaël Vito, Priester der Kerk St. Trinita, en Alexander Parasia van Ancona, die hier op lang geloerd hadden, en zyn, met een jagt met tien riemen, te vooren besteld, naar Bologna, onder het gebied van den Paus, ontvlugt. Hier op heeft de Raad van Venetiën deeze vyf ingedaagd, en, toen zy niet verscheenen, verbannen, en op het leeven van Rudolfo Poma gesteld vierduizend dukaten, vryheid voor twee Ballingen, en vergifnis, zo hy medepligtig was; die eenen der twee andere leevende of dood kon leeveren, zou tweeduizend dukaten en vryheid voor twee Ballingen hebben; en die eenen der twee Moordenaars leevendig of dood leeverde, of bewyzen kon die gedood te hebben, zou

duizend

duizend dukaten en vryheid voor eenen Balling hebben, met meer andere behendige middelen, om dat moorddadig stuk, dat een kwaad voorbeeld was, te straffen. Vader Paulus had drie steeken, dog niet doodlyk, en werd geneezen, zeer beklaagd en van Grote en Kleine bezogt, en de Moordenaars waren, in Wynmaand, te Romen gezien. 1607.

Heerlyke bescherming en vergelding der Venetianen aan hunne Geestlyke Voorstanders.

Tot meer verzeekering hebben de Venetianen, den 27sten van Wynmaand, nog een Plakkaat uitgegeven tegen zulke, die nog zouden staan naar het leeven van deezen Vader, of de geene, die zig t'zyner hulp begaven; die dezelve doodsloeg of gevangen leeverde, zou tweeduizend dukaten hebben, gelyk ook die eenige ontdekten, de Hertog en Raad oopentlyk verklaarende, dat die Vader Paulus, Broeder Fulgentius, en alle andere, die getrouw en met vrugt het Gemeenebest dienden, van elk zouden gereekend werden als zulke, welke, wegens hunne verdiensten, steunden op de gemeene bescherming. Van daar werd ook geschreeven, dat de nieuwe orde der Tolentyner Munniken uit Vincensa en Bergamo gebannen waren, om dat zy de Kinderen in de biegt hadden doen belooven voortaan 's Paus bannen te gehoorzamen: ook werd een Preediker van St. Johan en Paulus Kerk gebannen, om dat hy gepreedikt had, dat het noodig was voor de Roomsche Kerk schatten te vergaderen en regts-gebied te gebruiken tegen Waereldsche Princen en Mogenheden, om die te dwingen, enz. Zy hebben ook Vader Paulus en andere met heerlyke giften en jaarwedden vereerd.

De Tolentyner Munniken uit Vincensa en Bergamo gebannen.

Geduurende het bestand in Nederland, zyn hier en daar, onder verscheide voorwendzels, nog eenige loopen en verzoeken gedaan, als door die van Bergen op den Zoom tot voor de Poorten van Antwerpen, eenige Burgers geld afdwingende, en dergelyke.

Wederzydsche loopen van het Krygs-Volk.

Het Guarnizoen van Rhynberk heeft, omtrend Roeroort, alle de Nederlandsche Kooplieden, die

naar

1607. naar de Frankforter Herfst-Mis reisden, gevangen genoomen en gehouden, die geenen vrybrief hadden; maar, na verscheide vertoogen, werden die door den Aards-Hertog vry gesprooken, dog zy verzuimden hunne markt.

Sidlenisky, Gouverneur van Grave, gevangen.

De Heer Sidlenisky, Gouverneur van Grave, werd ook, in 't begin van Herfstmaand, gevangen, de Maas af naar Voorne komende, zig te ligtvaerdig en onverstandig op den stilstand vertrouwende, die hem niet beschermen kon, en werd naar 's Bosch gevangen gebragt, daar hy lang bleef zitten, om dat zy van hem te groot rantzoen begeerden.

De Overste du Boys dood geschooten.

De Overste du Boys, Ritmeester en Voorzitter in den Krygs-Raad, een kloek en verstandig Krygs-Overste, den 23sten van Herfstmaand, met zyn Huisgezin naar Geldermalssem te kermis rydende, en daar goede çier gemaakt hebbende, werd 's avonds, niet ver van zyn goed te Est, in den Tielrewaerd, door eenige van den Vyand overvallen, in eenen waagen zittende; hy werd, zig niet gevangen willende geven, op de plaats dood geschooten en zyn Zoon gevangen, zynde te beklaagen, dat zulke oude Oversten, die in zo veele gevaaren zyn geweest, zig zo zorgloos betrouwen en omkomen.

De Gemuitineerde van Diest dreigen.

De Gemuitineerde te Diest, niet betaald werdende, deeden veel kwaad in Braband en elders; zy zonden verklaaringen naar Brussel, dat zy, binnen zeekeren tyd niet betaald werdende, de Poorten van Diest zouden oopenen, om alle onbetaalde Soldaten tot hen te trekken, en dus eene gemeene muitery van alle het Krygs-Volk te maaken, schoon zy zig aan den Aards-Hertog verbonden hadden zulks niet te doen. In Wynmand was de Ruitery binnen Heerentals, dat een grote hoop was, byna gemuitineerd; dog eenig Iersch Voet-Volk, met den Gouverneur, hebben het belet, en eenige werden gestrafd: verder deeden de andere onbetaalde Soldaten alom groten overlast met moorden en rooven, de Spanjaarden en Italianen meest op den Land-Man teerende.

Om-

Omtrend den laatsten van Oogstmaand kreeg de Aards-Hertog, gelyk gezegd is, eenen wisselbrief van zeshonderdduizend Dukaten op de Kooplieden, om 's maandlyksch honderdduizend dukaten te betalen: dog de Gemuitineerde konden of wilden zo lang niet wagten; des het Hof dat geld gereed zogt te ligten, zo men zeide, agttien ten honderd korting aanbiedende; kort om men tragtte die van Diest in Slagtmaand te betaalen. Hy verzogt ook eene bewilliging van zevenhonderdduizend guldens by de Staten, dat hem in 't eerst geweigerd werd; dog ten laatsten hebben zy de helf toegestaan, daar mede die van Diest betaald werden. 1607.

De Aards-Hertog verzoekt en verkrygd geld, om de gemuitineerde te betaalen.

In Nederland was gezonden Don Diego d'Ivarra, Broeder van Don Stephano d'Ivarra, daar wel bekend ten tyde van den Aards-Hertog Ernestus, wegens zyn gezag over de Spaansche Hasyende, en zyne wreedheid en trotschheid: hy werd zeer heerlyk te Brussel ontfangen en ingehaald, rydende tusschen den Marquies Spinola en den Hertog van Aumale: men dagt, dat hy in last had den staat van des Aards-Hertogs inkomsten te overzien. Na eenen geruimen tyd vertrok hy weder.

Don Diego d'Ivarra te Brussel gekomen.

Men zeide, dat de Aards-Hertog zeer stond, om Roomsch Koning te werden, door de hulp van den Keur-Vorst en Bisschop van Keulen en Luyk, met welke sterke onderhandeling was. De Aards-Hertog en Hertogin trokken, in Wynmaand, naar Bins, om zig met de jagt te vermaaken; dog het schynd, dat zy daar omtrend met de Keur-Vorsten van Ments en Trier ook gehandeld hebben. Men zeide ook, dat hem de Koningin van Spanje zeer tegen was, die haaren Broeder, den Aards-Hertog Ferdinand van Stiria, zogt te vorderen. Deeze Koningin heeft, den 14den van Herfstmaand, den Koning haaren tweeden Zoon gebaard, daar over alom grote vreugde bedreeven werd: men gaf hem den rang van Hertog van Bourgognien, om in de Regeering der Nederlanden gesteld te mogen werden: hy

Spraak, dat de Aards-Hertog tragt Roomsch Koning te werden.

Een tweede Zoon, Karel genoemd, in Spanje gebooren, den 14 September.

1607 hy werd, vermits hy, na zyne geboorte, zieklyk was, zonder veele plegtigheden gedoopt, en Karel genoemd, naar zynen Over-Groot-Vader, Keizer Karel, en zyner Moeder Vader.

Don Louis de Velasco en Don Inigo de Borgia hebben geschil en kwetzen elkanderen.

Don Inigo de Borgia, Slot-Voogd van Antwerpen, en Broeder van den Hertog van Gandia, in Wynmaand te Brussel zynde, en huisvestende by zynen Bloed-Verwant, Don Louis de Velasco, Generaal der Ruitery, die gehuwd was met de Dogter van den Heere van Lyekerk, en de Zuster van zyne Huisvrouw by hem had, wilde hy met die wat te gemeenzaam zyn: Don Louis daar over gestoord zynde, is hem te lyf gevallen, en zy hebben elkanderen, met nog eenen Kamenier, gevaarlyk gekwetst: dog de Vrede werd eerlang getroffen, vermits een huwlyk tusschen den gekwetsten Slot-Voogd en die zyne Liefste beslooten werd; maar om hunne gestoordheid verder voor te komen, werd Don Louis op het Kasteel van Antwerpen en Don Inigo op het Kasteel van Gent gevangen gezonden.

Nadere bekragtiging van den stilstand uit Spanje gekomen, en door Vader Neyen en Verreycken aan de Staten overgeleverd.

Den 14den van Wynmaand ontfingen de Staten Generaal eenen brief van Spinola van den 10den, inhoudende, dat de bekragtiging uit Spanje was gekomen, en hy derhalven eenen vrybrief verzogt voor Vader Neyen en Verreycken, om die over te leeveren; welke gezonden zynde, kwamen zy, den 24sten 's avonds, in 's Hage, en, den 25sten 's voormiddags, in de vergadering der Staten Generaal, overleeverende de nadere bekragtiging des Konings van Spanje, geteekend in Madrid, den 18den van Herfstmaand, in 't Spaansch op papier geschreeven, onderteekend *Yoel Rey*, met het zeegel 'er op gedrukt als een Plakkaat, en laager geteekend *Andres de Prada*, behelzende inlassing van des Aards-Hertogs verklaaring, ook in 't Spaansch en flordig geschreeven, en daar onder, dat, nadien in 't voorsz. verdrag de Aards-Hertog beloofd had aan de Staten zyne brieven van bekragtiging en gelyke verklaaring, met alle gemeene en byzondere afstanden

en

en verbanden, daar op te leeveren, hy, na rype overweeging en beraading, uit zyne zeekere weetenschap en volstrekte Koninglyke magt, tot voldoening aan die belofte, en vastigheid van het voornaame verdrag van Vrede of lang bestand, aan de voorn: Staten had gedaan, en door deezen nog deed, gelyke verklaaring, als de Aards-Hertog had gedaan en boven verhaald stonden, voor zo veel hem aanging, namelyk, dat hy verklaarde te vreden te zyn, dat, in zynen naam en van zynent wege, met de voorn: Staten gehandeld werd als met, en dezelve houdende voor, vrye Landen, Gewesten en Staten, daar op hy niets vorderd; dat hy boven dien aannam, goed vond en bevestigde alle de stukken, in des Aards-Hertogs verklaaring vervat, beloovende, op Koninglyke trouw en woorden, die te zullen doen onderhouden en stipt uitvoeren, als of die van het begin en door hem zelfs waren verklaard, toegestemd en beloofd, of behandeld en beslooten door zyne tusschen-komst en gezag; beloovende ook alle oopenbaare en heimlyke overtreedingen van dien te herstellen, tot dat alles ter goede trouw wel zal voldaan zyn; daar toe hy zig verbond door zyn Koninglyk woord en alle byzondere en gemeene afstanden en verbanden, daar toe noodig, en dat hy, terstond na het besluit van den Vrede of het lange bestand, alle het noodige tot deszelfs onderhoud, zo als het best dienen kan, zou doen vervaerdigen, in dier voege, dat de Staten in en omtrend alles volkoome voldoening zullen hebben; maar hy verklaarde 'er by, dat, indien het voornaame verdrag van Vrede of lang bestand, daar in de stukken, die tusschen beide in geschil waren, zo in den Godsdienst als alle andere zaaken, zouden behandeld en beslooten werden, niet getroffen werd, zyne voorgaande verklaaring en bekragtiging van geene waerde en als nooit gedaan was, zonder dat hy begreepen zou mogen werden, uit kragt van die, iet van zyn regt verlooren of de Staten gewonnen te hebben, maar 1607.

dat

1607. dat dan alle zaken stipt blyven zullen zo als die nu zyn, zo veel elks regt aangaat, en elk zal mogen doen naar zyn goeddunken.

Voorstel van Vader Neyen op het voorgaande.

By deeze overleevering booden zy de Staten daar van een dubbel in 't Spaansch, een in 't Fransch en een in 't Duitsch aan, en Vader Neyen verhaalde daar by veel van de opregtheid des Konings van Spanje in dit stuk, die daarom dezelve had doen gaan door de handen van zyne Raaden, op dat die te vaster, bondiger, en minder van bedrog verdagt zou zyn, al kwam hy te sterven, zynde daar in te pryzen, dat hy, zig verklaarende, de zuivere en opregte bedoeling van zynen handel daar in te kennen geefd, en niet meer beloofd nog zig verder verbind, dan hy daadlyk meend te onderhouden en doen onderhouden, daar hy, zoekende met list te handelen, zulks niet doen zou, maar de goedkeuring zou gegeven hebben zonder eenige verklaaring; maar nu hy ter goede trouw handeld, verklaard hy aanstonds zynen uitersten wil, om te vermyden het geene t' eeniger tyd geschil zou lyden.

Voorstel van Verreycken.

Verreycken verhaalde veel van des Aards-Hertogs opregtheid in dit stuk, en van hunne zonderlinge neiging en verlangen naar den Vrede, welke uit het gansche beleid overvloedig te bespeuren was, als ook, hoe hy zig geschikt heeft, om alles te doen, wat de Staten eenigzins hebben willen of weeten te vorderen.

Der Staten bedenkingen op de goedkeuring.

De Staten Generaal het dubbel van deeze bekragtiging overgenoomen en nagezien hebbende, bevonden die zeer slordig geschreeven, met uitlating van veele woorden, en dus gebrekkig in de schikking van veele woorden, die niet naar begeeren gesteld waren, en in de manier, dat zy niet geteekend was met 's Koning naam, nog op pargament geschreeven, enz. en, na dat zy daar over hadden gesprooken met de Gezanten van Vrankryk en Groot Brittagne, hebben zy, den 27sten, met Vader Neyen en Verreycken nader doen onderhandelen, om hun die gebreeken te toonen, en te verneemen, of 'er

geene andere bekragtiging te wagten zou zyn; van 1607.
hen verstaande, dat die niet te wagten was, maar dat in den voornaamen handel alle twyffelagtigheden en swaarigheden nader zouden kunnen verklaard en weggenoomen werden, hebben zy de zaak in naadere bedenking genoomen, en, na verscheide onderlinge beraadingen, ook met zyne Hoogheid en de voorn: Gezanten, eindlyk, den 2^den^ van Slagtmaand, besloten de voorn: Afgevaerdigde ten antwoord te geven, dat de voorsz. brieven van bekragtiging gelyk aan de Afgevaerdigde getoond is, niet alleen in spraak en styl, maar ook in de bezeegeling, in voeging en uitlating van veele woorden, niet overeenkwamen met de beloften; ja dat uit deszelfs slot, benevens de voorstellen van Vader Neyen, kon getrokken en gevorderd werden vernietiging der plegtige beloften, daar by gedaan, zynde onwederspreeklyk, dat de Koning en Aards-Hertog, met hunne Raaden, wel weeten, dat de Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, als Staten van vrye Landen en Gewesten, daar op zy niets vorderen, door de genaade van den Almagtigen Heere God en de hulp van hunne Bondgenooten, binnen dezelve Gewesten wel zullen kunnen orde stellen en onderhouden in alle zaken, den welstand, staat en de Regeering der Landen en derzelver Ingezeetenen raakende, zonder dat daar van, in den voornaamen handel van Vrede of bestand, wegens den Koning of Aards-Hertog iet gevorderd of voorgesteld mag werden, ten ware men tegen de voorn: plegtige gedaane belofte wilde handelen: en hoewel nu bedenklyk was, of men op de voorsz. brieven en voorstellen wel in handeling behoord te komen, zouden zy egter, om het voorgestelde werk, aangelegd, om deeze Landen uit den langduurigen bloedigen Oorlog tot eenen Godlyken, eerlyken en verzeekerden Vrede te brengen, niet te veragteren, de voorn: brieven, zo veel raakt de goedkeuring der beloften, door den Aards-Hertog gedaan, en de gelyke ver-

Antwoord der Staten op de goedkeuring.

1607. klaaring van den Koning, dat hy te vreden is, dat men, in zynen naam en van zynent wege, over den Vrede of bestand zal handelen met de Staten Generaal, als, en die houdende voor, vrye Landen, Gewesten en Staten, daar op hy niets vorderd, onder alle gemeene en byzondere verbanden, aan die 'er behooren te zyn in de byzondere Gewesten, Steden en Leden van dien, doen voorstellen, en binnen 6 Weeken aan de Afgevaerdigde doen weeten, of men daar op in handeling meend te treeden of niet, onder uitdruklyke betuiging van nu nog ooit iet van de voorsz. brieven te kunnen aanneemen, dat heimlyk of oppenbaar tegen de voorsz. goedkeuring en verklaaring, of des Aards-Hertogs beloften, zou mogen uitgelegd werden: en in geval goed gevonden werd op die goedkeuring en verklaaring, of zulke, als midlerwyl, overeenkomstig de beloften, uit Spanje overgezonden en den Staten geleeverd zullen werden, in handeling te komen, hadden de Staten een vast vertrouwen, dat, nog wegens den Koning, nog wegens den Aards-Hertog, tegen die beloften iets zal voorgesteld of gevorderd werden, dat den welstand, staat en Regeering der vereenigde Gewesten, of derzelver Ingezeetenen raakt, en dat de Aards-Hertog zal goedvinden zyne Gemagtigde, bevoegd volgens de oirspronglyke aanbieding, binnen 10 Daagen na het ontfangen van dat berigt in 's Hage te zenden, met volkoomen ondertegting, last en volmagt, om rond uit hunne meening te verklaaren, en die der Staten te verstaan, en op alles een kort besluit en uitkomst te maaken, zullende de Staten in dat geval van hunne zyde ook eenige met gelyken last en volmagt zenden.

Swaarigheid der Gemagtigde op de overleevering.

Dit antwoord dus vastgesteld zynde, is, den 3den van Slagtmaand, aan Neyen en Verreycken gegeven, en hun daar by afgevraagd, of zy de voornaame brieven van goedkeuring wilden onder dien mits overgeven, daar in zy swaarigheid maakten, gelyk ook in de brieven weder naar Brussel mede te neemen,

taan, dat de Staten lieten blyken niet te kunnen geschieden, zonder swaarigheid te lyden, en verzogten daarom eenige Daagen tyd, op dat Vader Neyen van Brussel op dit stuk naderen last zou haalen: dit hun vergund zynde, vertrok hy den 5den, en kwam weder den 14den; en als, den 15den, wegens de Staten, met hem en Verreycken gehandeld werd, verklaarden zy gelasd te zyn de brieven over te leeveren, mits dat zy van de Staten eene blyk van ontfang kreegen, en verklaarden, dat de Aards-Hertog daar door niet voldeed aan zyne gedaane belofte van die brieven weder te geven, zo de handeling niet getroffen werd; maar de Staten vonden daar in swaarigheid, om dat zy verstonden, dat de Aards-Hertog zyne belofte niet had gehouden, nog zulke brieven, zonder agterhouding, had uitgebragt, als beloofd waren, en dat zy niet behoefden te belooven een papier weder te geven, dat zig zelven vernietigde, zo het verdrag niet getroffen werd: dit lieten zy, den 16den, de Afgevaerdigde weder aanzeggen, die zig kwalyk hielden, zeggende de zaak dus verstaan en aan den Aards-Hertog geschreeven te hebben; dog ziende, dat de Staten daar by bleeven, verzogten zy weder tyd, op dat Neyen nog eens naar Brussel zou gaan, om onbepaalder en volkoomener last, dat hem vergund werd, en daar op is hy, den 17den, weder derwaards vertrokken, en, den 29sten, in 's Hage gekomen, met last, om de brieven maar over te leeveren zonder blyk van ontfang of beloften, gelyk zy, den 30sten, te zamen deeden, en vertrokken dus, den 2den van Wintermaand, weder naar Brussel, zonder dat aan Vader Neyen eenig verwyt van de omkoopingen, die hy te vooren had zoeken te doen, gedaan werd. 1607.

Eindlyke overleevering der bekragtiging.

Den 8sten van Slagtmaand kwam Graaf Ernest van Nassau in 's Hage met zyne Bruid, de Dogter van Brunswyk, die, daar eenige Daagen feestlyk onthaald zynde, weder naar Arnhem vertrok, om daar

Graaf Ernest van Nassau komt met zyne Bruid in 's Hage.

1607. zyn verblyf te houden, en, als Maarschalk van het leger, op de Grenzen toe te zien.

De Staten Generaal scheiden.

De buitengewoone Afgevaerdigde der Staten Generaal scheidden den 10[den] van Slagtmaand, om elk aan de zyne kennis te geven van de laatste goedkeuring van Spanje, de Staten van hunne Gewesten te doen vergaderen, en van dezelve te verstaan, of zy gezind waren op de brieven, zo als die waren, in handeling te treeden, of niet, en tegen den 10[den] van Wintermaand weder by een te komen, om elk hunnen last op dat stuk te oopenen, hebbende, voor hun scheiden, van den Keizer eenen brief van den 9[den] van Wynmaand ontfangen, daar in hy verhaald de kosten en moeite, die zyn Vader, Keizer Maximiliaan, en hy aangewend hadden, om de zaken der Nederlanden tot Vrede te brengen, en dat hy daarom verwonderd was, dat men, buiten hem, in 't handelen van die zaak voornam te treeden, zelfs zonder hem daar van eenige kennis te geven, schynende voor te hebben, om van de vereenigde Nederlanden een vry Gemeenebest te maaken, daar de Staten wel wisten, dat die Landen hem en het Roomsche Ryk leenroerig waren, gelyk hy bewyzen kon uit de handvesten, leengift-brieven, verwilligingen, oude overeenkomsten en 's Ryks afscheiden; dat derhalven de Staten moesten bedenken, dat men in de zaken van een zo aanzienlyk 's Ryks leen zonder kennis en toestemming van hem, als opperften Leenheer, niets mogt doen of voorneemen: en indien daar tegen iet gedaan of ondernoomen werd, daar door de natuur en eigenschap des Leens veranderd werd, dat zulks geenzins kan bestaan, zelfs niet naar de wetten en vaststellingen der Leen-regten; des hy begeerde van hen te verstaan, hoe de zaak stond, en wat zy daar in meenden te doen, op dat hy zyne en des Ryks geregtigheid daar in mogte bewaaren: hy begeerde ook, dat zy, zonder zyne toestemming, niet wilden voortvaaren, of zig ergens inlaten, dat tot zyn of des

Brief van den Keizer over den Vrede-handel.

Ryks

Ryks nadeel strekken kon. Deeze brief werd door eenige geduid geschreeven te zyn tot eenen spil, daar op zy, door den tyd, zouden draajen de nietigheid en kragteloosheid van alles, dat de Staten, in 't stuk van den Vrede en de verklaaring van hunne vryheid, met den Koning van Spanje en Aards-Hertog zullen handelen, om het te doen klinken en uitbarsten, als het hun dienstig en geleegen zal dunken. Hy was geschreeven uit Praag, den 9den van Wynmaand, des Jaars 1607, en geteekend *Rudolf*. 1607.

De Afgevaerdigde naar Denemarken komen te rug.

Den 24sten van Slagtmaand kwamen weder t'huis de Heeren Boulisz., Syms en Magnus, die in Denemarken geweest, daar wel ontfangen, onthaald en elk met eenen gouden ketting beschonken waren, en deeden, den 26sten, verslag van hun wedervaaren, bestaande in 't goed onthaal, 's Konings goede geneegenheid tot de Landen, en zyne beloften, dat hy eertdaagsch zyne Gezanten herwaards zou zenden, om, met de Gezanten der andere Koningen, te helpen overweegen en beraaden, tot meeste voordeel en verzeekerdheid der Landen in deezen swaaren Vrede-handel, daar in zy nu gingen treeden.

De Deenemarksche Gezanten komen in 's Hage.

Den 3den van Wintermaand kwamen in 's Hage de Heeren Jakob Vlefelt zu Vlefelts-holm, Ryks-Raad en Amptman op het Slot Hagens-Kou, en Mr. Jonas Charisius, Gezanten des Konings van Denemarken en Noorwegen, te vooren verhaald, met eenen heerlyken stoet van Eedelen en Dienaars, die zig staatig en pragtig hielden, en met het zilver taafel-gereedschap van hunnen Koning lieten dienen. Den 6den deeden zy hun voorstel aan de Staten Generaal, bestaande in de geneegenheid van hunnen Koning tot de vereenigde Nederlanden, en in den last, daar toe zy hier gekomen waren, namelyk, om, tot 's Lands beste, in den Vredehandel te helpen overweegen en beraaden.

De Aards-Hertog deed afreekening maaken met

1607. de Gemuitineerde van Diest, stelde, dien volgens, hen te vreden, verdeelde die alle onder eenige Kompagniën, die zy onder hen gemaakt hadden, lag ze in verscheide Plaatzen, en deed, zonder van hen eenige nieuwe beleedigingen ontfangen te hebben, die alle daar na uit hunne Plaatzen voeren en eene afdanking en ban, tegen hen beslooten, afkondigen, om, binnen 24 Uuren, alle zyne Landen te ontruimen, op straf van de galg, alleen, om dat zy hunnen staat nader overwoogen hadden: de brief van ban luidde dus;

Ban tegen de Gemuitineerde van Diest.

Het is een ieder kenlyk, hoe lang de laatste muitery en oproer van Diest geduurd, en wat grote en onschatbaare kosten het ons gemaakt heeft, behalven den dwang en onverdraaglyke onderdrukkingen van onze arme Gemeenten; nogtans hebben wy zo veel gedaan, dat ten laatsten ten einde gebragt is de afreekening met alle, die zig in dien oproer hebben laten vinden, hebbende een ieder derzelve volkoomen betaald alles, wat hun eenigzins ter volkoome genoegdoening zou komen; boven dien hebben wy hun ook vergeven, gelyk wy hun nog vergeven, alles, wat zy ons, door den oproer, misdaan hebben: nogtans is de Koning, onze Heer en Broeder, nog wy, niet verbonden iemand langer in onzen dienst te houden, als het ons geliefd; en nader overwoogen hebbende den staat van onze zaken, hebben wy ten laatsten, uit verscheide goede inzigten, besloten, dat het tot onzen meerderen dienst en onzer Onderdanen rust zal strekken, ons van hen te ontdoen, en hun te gelasten, gelyk wy dezelve wel uitdruklyk gelasten door deezen, binnen 24 Uuren na de afkondiging van deezen last, uit onze Landen en Staten te vertrekken, zonder daar in langer te blyven of daar in weder te keeren, op straf van de galg; gelastende een ieder, zo onze Onderdanen, als andere, die in onzen dienst zyn, na verloop van dien tyd, dezelve aan te vallen, en tegen hen alle strengheid en vyandschap te gebruiken,

ken, als tegen Overtreeders; Ongehoorzaame en Gebanne. En zo eenige van hen dus onbedagt waren, van zig, tegen dit ons bevel, in onze voorsz. Landen te onthouden, willen wy, dat die de zulke kunnen vangen, en, leevende of dood, leeveren in handen van den Heere Ferdinand Boisschot, onzen Geheim-Raad en Auditeur Generaal van het leger, of het Geregt in eene van onze Steden, voor elk hoofd tot eene vereering zal hebben vyfentwintig kroonen, te ontfangen by den Auditeur Generaal voorn: Boven dien verbieden wy hun, op dezelve straf, ooit meer te komen of zig te onthouden in onze Landen, of de Staten en Koningryken van den voorn: Heere Koning, om dat ook zyne meening niet is hen langer in zynen dienst te gebruiken: daarom wy alle onze Amptenaars, Regters en Onderdanen beveelen zig hier naar te schikken, zonder eenig verdrag, gunst of oogluiking. Gegeven in Brussel, den 4den van Wintermaand, des Jaars 1607. 1607.

Uit kragt van deeze brieven werden veele van hen, die het niet terstond konden ontkomen, op verscheide plaatzen dood geslaagen: en hoewel dit door hen geschied was tot eene straf over dergelyke muitineeringen, gaf het nogtans veele verziende bedenking, dat men, door gelyke reedenen der nadere overweeging van den staat, op dezelve wys ook veele andere handelingen en verdragingen kon verbreeken.

Den 19den van Wintermaand kwam in 's Hage de Heer Hieronymus van Diskou, Erf-Gezeeten te Quees, Geheim-Raad en Gezant des Keur-Vorsts van Brandenburg, om ook in deezen handel by de Staten te zyn, of mooglyk op hunne eischen te letten, die in eenen geruimen tyd nog geene voorstellen deed, om dat zyn last te zamen getrokken was met dien der Gezanten van den Paltz-Grave, en om teffens zonder die niet te handelen, welke niet zo tydig voortkwamen. Brandenburgsche Gezanten komen in 's Hage.

1607. Den 20sten van Wintermaand, de Afgevaerdigde der Staten Generaal meest alle by elkanderen, of immers tot den voorsz. handel gelasd zynde, hebben zy elk hunnen last geopend, die meest daar op uitliep, dat men, niet tegenstaande de gebreeken der voorsz. brieven van goedkeuring, met 's Vyands Afgevaerdigde in onderhandeling van Vrede of lang bestand zou mogen treeden, mits blyvende by den grondslag van de vryheid der Landen, en de Vyand, op de hoogheid over die in te ruimen, zo in zaken van Staat als Godsdienst. Na veele onderlinge beraadingen hier over, ook met Graaf Willem van Nassau, den Raad van Staten, en de Gezanten van Vrankryk, Groot Brittagne en Denemarken, de Brandenburgsche zig, om voorn: reedenen, verontschuldigende, hebben zy eindlyk, den 24sten, geschreeven aan den Aards-Hertog, dat zy, onder de betuiging en verklaaring, vervat in hun antwoord van den 2^den van Slagtmaand, daar van zy niet meenden te wyken, te vreden waren met zyne Afgevaerdigde in 's Hage in onderhandeling te doen treeden, en dat zy daar toe zeven of agt Persoonen, bevoegd volgens het aanbod, zouden zenden, zo zy, door zyne brieven, verwittigd werden, dat zyne meening was, binnen 10 Daagen na het ontfangen van den hunnen, een gelyk getal of minder Persoonen, op dezelve wys bevoegd, met volkoomen last, naar 's Hage te zenden, om, zo wegens den Koning van Spanje als hunne Hoogheden, een goed en kort gesprek en besluit te maaken; ook in bedenking gevende, vermits de stilstand den 4^den van Louwmaand eestkomende ten einde was, of het niet dienstig was die voor 1 Maand of 6 Weeken te verlengen, zo zy goed vonden in dien handel, op den voorsz. voet, te treeden, tot welkes bewilliging deeze brieven der Staten dienen zouden, indien de Aards-Hertog, zo wegens hem, als den Koning van Spanje, zulks ook in hun antwoord toestemden, van welke brieven zy een dubbel zonden

De Staten Generaal oopenen last tot den Vrede handel.

De Staten schryven om 's Vyands Afgevaerdigde.

Zy schryven, om verlenging van den stilstand.

zonden aan Neyen en Verreycken, met verzoek, 1607.
om de voornaame aan den Aards-Hertog over te geven: en zo die eenige wilde zenden, verzogten zy hun het getal en de naamen derzelve, mitsgaders den dag van hun vertrek, te melden, om daar toe behoorlyke geleid-brieven te zenden, zendende eenen Trompetter van zyne Hoogheid met de voornaame brieven over Zevenbergen, en eenen anderen met bekendmaakingen over Dussen, om de vorst, op dat de een missende, de ander die mogt bestellen.

Zy schryven ook aan Neyen en Verreycken.

Den 23sten beviel in 's Hage Maria Jans, Huisvrouw van eenen Schrynwerker Adriaan Cornelisz., zynde eene arme Vrouw, die lang van persoon was, van drie kloeke Zoonen van eene dragt, baarende de twee laatste omtrend 1 uur na den eersten, welke op Karsdag werden gedoopt en geheeven door de Heeren Gezanten van Vrankryk, Groot Brittagne en Denemarken; mitsgaders de Graven Hendrik en Willem van Nassau, de Regeering van 's Hage en drie Vrouwen van rang, die elk aan de Kinderen heerlyke pille-giften gaven, naar de geleegenheid der zaak.

Drie Zoonen van eene dragt gebooren.

Den 29sten kwam in 's Hage de Heer Hippolitus de Coly, Keur-Vorstlyke Raad en Hof-Regter van Heydelberg, Gezant des Paltz Graafs op den Rhyn, om mede by de Staten in deezen handel te zyn.

De Gezant van den Paltz-Graaf komt in 's Hage.

Met deeze toevallen, overweegingen, Twaarigheden en besluit nopens de Nederlandsche zaken eindigde dit Jaar 1607, latende byna de gansche Christen-Waereld voor het toekomende Jaar in die verwagting, dat de Nederlandsche zaken bevredigd en de langduurige bittere Oorlogen geëindigd zouden werden: elk der partyen zogt hier uit listig zyn voordeel; de vereenigde Landen wilden daar door gansch vrye Landen en Gewesten werden, geheel ontslaagen van de magt, het regt en de vorderingen van Spanje, en gevolglyk Oorlogen te mogen aanvaerden, om dat regt te handhaaven, en dat zy voortaan, als een vry Gemeenebest, daar op niemand

Staat der Nederlanden, en wat die tot den handel beweeg.

1607. mand iet vorderde, zig, naar hun goeddunken, voorregten en vryheden, zouden regeeren en beschermen; ook, om dat de Vyand, van zyn regt afgestaan hebbende, geen voorwendzel meer had, om hen te beoorlogen, ten minsten werden de geene, die daar toe nu zo geneegen scheenen, door die hoop uitgelokt, te meer, alzo zy zaagen, dat het waarschynlyk eene zaak zonder uitkomst zou zyn alle de Steden en Leden, zederd de Utrechtsche vereeniging van hen afgerukt, weder aan hun te brengen, en meenden daarom, dat, niet tegenstaande het verbond en de beloften, by die vereeniging gedaan, het beeter was den nood, die geene wet heeft, toe te geven, en alle de stukken, die zy daar van nog hadden, door een eerlyk verdrag te behouden, byzonder, als men het kan doen met dien roem, dat men daar in kwam tot het gewenschte einde en vryheid. De Aards-Hertogen hunne zaken zeer verward en hunne Onderdanen tot den Oorlog zeer ongeneegen ziende, scheenen uit deezen handel meer te zoeken tyd te winnen, om hunne zaken te herstellen, meenende dat beeter te kunnen doen, dan de vereenigde Landen, om dat zy met vreemde magt oorloogden, en scheenen daarom ook nergens naar te vraagen, onder wat voorslag men in 't handelen kwam, hoopende, dat, volgens de gemeene gedagte, zy, als de sterkste en magtigste, altyd by den handel voordeel zouden krygen, en die in de zaken der Nederlanden meer verwarring en scheuring maaken zou, die, gewoon zynde aan eene opperheerschappy, zeer beswaarlyk zig in eene andere zouden kunnen houden; daarom bleeven zy in die hoop, dat zy, niet tegenstaande alle verklaaring van vryheid, nog wel tot hun voorneemen zouden komen, daar toe de zeer grote vryheid van die Landen, Steden en Leden eenige hoop scheen te geven, die elkanderen daar in niet wel gelyk zouden kunnen stellen, zonder zelfs onder hen eene onafhanglyke Vergadering, by welke de beslissing van alle geschillen

Wat den Aards-Hertog tot deezen handel bewoog.

schillen oppermagtig zou bestaan, op te regten; en schoon dit ten uitersten noodig is, hadden zy 'er in de heetste en gevaarlykste Oorlogen niet toe kunnen komen, waarschynlyk zullen zy 'er nog minder toe komen in Vrede en vryheid, en dat kon dan ligt de oorzaak van hun verval werden. 1607.

Niet tegenstaande dit, nadien der Koningen harten in des Heeren hand zyn, en wy Nederlanders alle wel kunnen begrypen, dat ons uit deezen handel te wagten is, of, een zeer groot goed, zo het God geliefd te zeegenen, en wy het wederzydsch wel in agt neemen, om dat daar door, onder anderen, het overvloedig bloedstorten van Vrienden, Maagschappen, Verwanten en Mede-Vaderlanders onderling zal ophouden, zynde dit altyd by alle Volken voor het gruwlykste gehouden; of, een zeer groot kwaad, indien het God niet geliefd te zeegenen, en wy het zelfs niet in agt neemen, naamlyk, van in meer elende, swaarigheid en slaverny te vervallen, en als een toneel daar van aan alle Volken ten spot en schimp voorgesteld te werden, zyn 'er reedenen, dat wy, alle medelyden met elkanderen hebbende, den Heere ernstig bidden de zaak dus te willen doen beleiden en schikken, dat daar uit spruite eene Christlyke rust en Vrede, wederzydsche eenigheid der Landen, liefde tot elkanderen, afkeer van bloedvergieten, en zulk een staat, dat de Nederlanders weder geraaken in hunnen ouden bloei, God gediend werde, en elk het zyne in rust bezitten mag! God geve dit aan ons alle! en in deezen onzekeren staat van hoop en vrees, naar het oordeel van veele voortreflyke Persoonen, laten wy de Nederlanden van wederzyde met den uitgang van dit Jaar. Besluitreeden en heilwensch.

Eer wy dit boek eindigen, zullen wy, ten einde veele omstandigheden beeter verstaan mogen werden, kort verhaalen den staat der omliggende Landen en Princen van Europa, terwyl men van Vrede handeld, en beginnen met Denemarken.

In 't einde van het Jaar 1607 regeerde nog in Dene- Staat van Denemarken.

1607. Denemarken de kloeke Koning Christianus de IVde, een Prins in 't beste van zyn leeven, begaafd met alle Koninglyke deugden, en bemind en geagt by zyne Onderdanen en Buuren; hy is gehuwd met eene Mark-Gravin van Brandenburg, die hem Kinderen baard; hy zend jaarlyksch scheepen naar Groenland, om noordwaards de Waereld-togten te ontdekken, en houd vriendschap met de Nederlanden. De vereenigde Landen zonden, in Oogstmaand, aan hem, als Gezanten, de Heeren Jakob Boulisz., Nikolaas Jakobsz. Syms, en Magnus, om den Koning hunnen staat te vertoonen en zynen raad en hulp op hunnen tegenwoordigen Vrede-handel te verzoeken, die hun zyne voorn: Gezanten had gezonden, ten bewys, dat de Vrede hem ter harte ging.

Staat van Sweden. In Sweden regeerde Hertog Karel, Zoon van Koning Gustavus, Broeder der Koningen Ericus en Johan, en Oom van Sigismundus, Koning van Poolen, Sweden, enz. welken die van het Landschap voor vervallen en afgezet verklaard hebben, om de verscheidenheid van Godsdienst en andere reedenen, gelyk te vooren verhaald is, daarom zy deezen zynen Oom eerst hadden aangesteld tot Stadhouder en nu verkooren tot Koning, zynde van de zyne zeer bemind: hy voerd, wegens de Kroon van Sweden, Oorlog op Lyfland, die dat meend haar toe te komen. In Oogstmaand en zederd had hy in Lyfland ingenoomen Weysensteyn, Derpt en andere Plaatzen, eenige overwinning gekreegen en eene Sterkte gemaakt, om de Stad Ryga te veroveren; des zond hy, in Wynmaand, zyne Gezanten in Holland, om daar twaalf Vaandelen nieuw of oud Krygs-Volk op te ligten, en had, tot de betaaling, wissels van omtrend veertigduizend daalders op Amsterdam getrokken.

Staat van Poolen. In Poolen regeerde de voorn: Koning Sigismundus, dien de Sweden verworpen hadden, om dat hy daar, door raad der Jesuieten, den hervormden Godsdienst, door zynen Groot-Vader ingevoerd,

en

en door zynen Oom Ericus en Vader Johan gebruikt, zogt te veranderen: des hem de Landzaten, gekroond hebbende op voorwaarde, dat hy 'er den Roomschen Godsdienst niet inbrengen zou, als vervallen hebben afgekondigd, na dat zy hem tyd van beraad hadden gegeven en verzogt zynen Zoon Ladislaüs hun te zenden, om hen te regeeren naar de regten, vryheden en Godsdienst, gelyk zyne Voor-Ouders: dog dit alles te vergeefsch zynde, hebben zy zynen Oom, den Stadhouder, de Kroon opgedraagen, die daar nu regeerd en den Oorlog tegen Poolen voerd om Lyfland. Hierom is Sigismundus in Poolen van den Aadel en andere veragt, die tegen hem opgestaan en in wapenen gekomen zyn, beschryvende eene gewapende Staats-Vergadering, daarom zy Rachosanten genoemd werden, beschuldigende hunnen Koning van den Roomschen Godsdienst met de Jesuieten te veel te vorderen; de Palatynen en Ridderschappen te veragten, zig aan het Huis van Oostenryk te zeer te verpligten, daar hy de Zuster van zyne voorige Vrouw getrouwd en daar by haar Opvolgster der Kroon gemaakt had, willende een deel Kinderen, in bloed-schande geteeld, opofferen; ook hunne geregtigheden en vryheden verbrooken te hebben, met meer andere stukken: en op deezen grond gewapend ter vergadering komende, eerst by Lublin, en daar na niet ver van Warsou en elders, hebben zy, onder andere, in de vergadering van Ichono, den 24sten van Zomermaand laatstleeden, oopentlyk afgekondigd eene opzegging van alle gehoorzaamheid, daar in zy grote reedenen verhaalden, gelyk in 't gedrukte te leezen is, schynende Gabriël Battori, Broeders Zoon van den Kardinaal Battori, voor Koning te willen opwerpen: hier tegen heeft zig de Koning met wapenen gesteld, eenige overwinningen over hen gehad hebbende, en had nu zyne zaken onder die Rachosanten zo beleid, dat hy oneenigheid onder hen verwekt en eenige van hen afgelokt had,

1607

Beschuldigingen der Poolen tegen hunnen Koning.

en

1607. en stond nu, onder voorgeven van verscheide goede aanbiedingen, in hoop van hereeniging met hen.

Staat van Muskoviën.

Gezantschap des Groot-Vorsts van Muskoviën in Poolen.

In Muskoviën was, na den dood van den valschen Demetrius, Groot-Vorst Basilius Ivanouwitsky, die, in den laatsten Zomer, een Gezantschap in Poolen heeft gezonden, zig beklaagende, dat de Palatyn van Sandomir, met eenen aanhang, eenen vervloekten Munnik, die een Toovenaar was, den valschen Demetrius, in Muskoviën had gebragt, die zynen loon ontfangen had; des verzogt hy te mogen weeten, of zulks met kennis, toestemming en hulp des Konings geschied was, dat een bewys zou zyn, dat der Voorzaten Vrede verkragt was: derhalven begeerde hy te weeten, of hy den Vrede wilde onderhouden, wederzenden het geld, enz. dat Demetrius in Poolen gezonden had, en vry stellen het geld der Muskovitische Kooplieden, dat in Poolen aangeslaagen was: dit weigerende, zou hy een leger in Poolen moeten brengen, met Hertog Karel van Sweden aanspannen, enz. maar hier van is niets byzonders gevolgd, door dien Ivanouwitsky beroerten in zyn Land kreeg van verscheide Volken, tusschen Muskoviën en Poolen geleegen, die zig beklaagden, dat men zo onbedagt had te werk gegaan tegen Demetrius, eer men wist, of het de regte Man was, dien 'er eenige voor hielden, en andere gaven voor, dat hy nog zou leeven: en in allen gevalle, dat men die Landen, gelyk ook de voornaamste Lidmaten van het Muskovitische Ryk, in 't verkiezen van eenen nieuwen Vorst niet had aangezien, waarom die nog in wapenen zyn en blyven, heimlyk van de Poolen aangezet; ondertusschen blyft de Palatyn van Sandomir, met deszelfs Zoon en Dogter, de Groot-Vorstin, elendig gevangen en in armoede, van hen en andere Vrienden van Demetrius gezegd werdende, dat zy zig tegen den tegenwoordigen Groot-Vorst te veld begeven hadden.

Staat van den groten Turk Achomet.

De Turksche grote Heer van het Ottomansche Geslagt was Achomet, een kloek Man van omtrend

16 Jaaren, schynende van zyn Geslagt niet te willen ontaarden, heeft verscheide wederspannigheden van zyne Gouverneurs in verscheide Gewesten, oorlogd tegen den Perziaan, en heeft, voor een Jaar, Vrede gemaakt met het Roomsche Ryk, daar van nog geene bevestiging geschied was; des nieuwe Oorlog gedreigd werd aan de Vayvoden van Transylvaniën en andere, het genoegzaam van hem en den Roomschen Keizer afhangende, om in Vrede te mogen blyven zitten. Deeze Achomet had, in Oogstmaand, eenen Gezant, Mustapha Aga Chious, in Engeland gezonden, die, door Vrankryk, lang op weg was geweest, door gebrek aan geleid-brieven: hy had, in Herfstmaand, by den Koning te Winsore gehoor, en sprak hem in 't Turksch aan, schoon hy Italiaansch verstond, dog had eenen Engelschen Tolk: zyne boodschap was, den Koning over zyne aankomst tot de Kroon geluk te wenschen, en dat zyn grote Heer meermalen aan hem geschreeven had, zonder antwoord te bekomen: hy klaagde over de Zee-Roovers in de Levantsche Zee, die meest Engelsche waren; en zo de Koning daar in geene orde kon stellen, zou zyn grote Heer zulks moeten doen, daar uit swaarigheid mogt spruiten: verder bood hy alle goede vriendschap en verstand-houding aan. Daar na was hy nog eens ten Hove, nam afscheid by den Koning, en vertrok, in Wynmaand, in een Engelsch schip naar Konstantinopolen. 1607. Turksch Gezantschap in Engeland.

Deeze Gezant bedankte, wegens zynen Heer, Prince Maurits en de Staten zeer voor het verlossen van zo veele Turksche Slaaven te Sluys voor 2 Jaaren, die zy geleid-brieven en ryklyk teer-geld gegeven hadden, zig zeer beklaagende over de Fransche te Marsiliën, daar de Gouverneur eene grote meenigte van deeze Slaaven, met geleidbrieven aangekomen, weder gevangen en op de Galleijen gezet had, daar over hy zig by den Koning beklaagd en belofte van verlosfing verkreegen had. De Turksche Gezant bedankt Prince Maurits en de Staten.

In

1607. In Afrika, nevens het gebied van den Turk, dat men tans Barbaryen noemd, regeerden te Marocques en Fessa twee Broeders, als Koningen, hebbende hunnen voornaamen Broeder verjaagd, gelyk verhaald is: de oudste Broeder, Muley Scheck, bezat het Koningryk van Fessa, naast Spanje, van waar hy hulp scheen te verwagten, en Muley Essedan had hem uit de Stad en het Koningryk Marocques geslaagen, en onlangs had hy hem afgenoomen de Stad Salee, zynde eene Zee-haaven by la Rache, dat Muley Scheck nog bezit: deeze Essedan regeerd wreed in Marocques, en had, in den Winter, alle de Nederlandsche, Spaansche en Fransche Kooplieden geboden in weinige daagen uit zyn Land te trekken; zynde hem wys gemaakt, dat de Nederlanders Vrede met Spanje wilden maaken, latende alleen de Engelsche toe in zyn Land te handelen, die hem beloofden van alle koopmanschappen en nooddruft volkoomen te bezorgen; dog onlangs is van daar geschreeven, dat zy nog mogen blyven.

Staat van Barbaryen.

Staat van Spanje en Portugal.

De Koningryken van Spanje zyn, door den Nederlandschen Oorlog zeer verarmd; Portugal is haaren alleen-handel op Oost-Indiën kwyt; de Handelaars op West-Indiën zyn in groot gevaar van meer verlies, dan zy nog geleeden hebben: grote schattingen werden de Ryken van Spanje opgelegd, tot vermindering van 's Konings schulden. Koning Philips de III^de^, in 't beste van zyn leeven zynde, had nu twee Zoonen en twee Dogters, en zy kreegen, door het bestand in Nederland te water en te land, strekkende tot op de kusten van Spanje, daar door de Hollandsche Oorlogs-Vloot vertrok, middel, om hunne Vlooten by een te brengen, hunne Haavens wel te bezetten, hunne Vlooten naar de beide Indiën uit te zenden en in te brengen, daar van, den 18den van Wynmaand, elf Gallioenen in Coronna, in 't Ryk van Galissiën, kwamen, zynde ryk van zilver, voor den Koning en de Kooplieden.

Indische Vlooten in Spanje aangekomen.

Uit

Uit Madrid in Spanje werd, van den 7^den van Slagtmaand, geschreeven, dat daar de Koning weder een besluit gemaakt had, beveelende, dat men de Geneeffche of andere Hoofsche Handelaars niet meer zou betaalen dan het geene, daar op zy beweezen waren, voor dat, van het geene met hen gehandeld is zedert het laatste besluit van het Jaar 1596, met hen gereekend werd tot heden toe, tot jaar-rent vyf ten honderd toestaande, en wat meer dan vyf ten honderd voor jaar-rent zou bereekend werden, dat zouden zy den Koning moeten goed doen. Deeze reekening dus gemaakt zynde, zal hun de Koning betaalen in 20 Jaaren, jaarlyksch een deel, met de rente van vyf ten honderd: zo het schynd zouden daar mede alle 's Konings heerlykheden, tollen, inkomsten, enz. van alle verpandingen ontslaagen zyn en weder aan hem komen, ook het geld, nu uit West-Indiën gekomen; zo dat het genoegzaam op dezelve wys was, als de besluiten van den 10^den van Wintermaand, des Jaars 1575, den 5^den van Wintermaand, des Jaars 1577, en den 20sten van Wintermaand, des Jaars 1596: daar werd verzogt de betaaling in minder tyd te hebben. 1607.

Besluit in Spanje, daar by de Koning alle verpandinge in zyne handen nam, en in 20 Jaaren te betaalen, met de jaar rente van vyf ten honderd.

Italiën was, in deezen Winter, in goeden Vrede, hoewel deszelfs verscheide Vorsten en Staten nooit zonder wangunst onder elkanderen zyn. De Paus was met den Hertog van Venetien bevredigd, gelyk wy verhaald hebben. Fuentes, Gouverneur van Milanen, had het Krygs-Volk in Guarnizoenen verzonden. Ferdinand de Medicis, Groot-Hertog van Florentien, oorlogde nog tegen den Turk, en zyne scheepen en Galleijen, met de Ridderschap van Malta, hadden gemisd Famagusta, de Hoofd Stad van Cyprus, in te neemen, en nu trouwde zyn oudste Zoon met Magdalena, eene Dogter van den Aards-Hertog Karel van Oostenryk, Zuster van Ferdinand en der Koninginnen van Spanje en Poolen. De Zoon des Hertogs van Mantua zou trouwen met eene Dogter van Savoyen. In Napels en

Staat van Italiën.

Oorlog des Hertogs van Florentiën tegen den Turk.

1607 gansch-Italiën was nog duurte van koorn, werwaards het de Nederlanders voerden.

Staat van Switzerland. Onder de Grau-Bondgenooten waren nog grote verwarringen, door het aanzetten van den Grave van Fuentes en die van Milanen, met de Roomsche Switschers; maar, door middeling der Franschen, Venetianen, en de andere Switschers, begonnen zy naar Vrede te tragten.

Staat van het Roomsche Ryk en den Keizer. In 't Roomsche Ryk regeerde Keizer Rudolphus, die zig te Praag hield, regeerende zyne Broeders, de Aards-Hertogen Matthias en Maximiliaan, zyne Erf-Landen: in Hongaryen zyn nog veele beroerten, niet betrouwende op den Vrede, met den Turk gemaakt, maar nog niet bevestigd, daar en in Zevenbergen grote geschillen zynde, zo om de vryheid van Godsdienst als de regeering.

De Hertog van Saxen komt te Praag. Daar was zeer verlangd naar het besluit op den Ryks-Dag te Regensburg, in Wintermaand, daar reeds lang veele Vorstlyke Gezanten te vergeefsch hadden liggen wagten, tot welkes vordering de Keur-Vorst van Saxen, in den Zomer, met zynen Broeder Hans Georg, en vyfhonderd Paerden, te Praag was geweest, daar hy, staatlyk door den Keizer ontfangen, eenige daagen ryk en mild Hof hield, en tweemalen den hervormden Godsdienst, door zynen Predikant, D^s. Policarpus Leyzer, onder groten toeloop van Volk, deed preediken: van daar trokken deeze Vorsten naar Torgau, daar Hertog Hans Georg zou trouwen met eene Dogter van Brandenburg, zynde zyne Huisvrouw, eene Dogter van Wirtenbergh, gestorven. De Keizer en Keur-Vorst hebben elkanderen grote vereeringen gedaan en gehandeld over eenige verpande Steden; men zeide, dat de Keur-Vorst ernstig aan den Keizer verzogt den Ryks-Dag by te woonen, den Vrede met den Turk te bevestigen, en die van Hongaryen en Silesien den hervormden Godsdienst toe te laten, en liet, tot dat einde, nog zyne Raads-Heeren met volkoomen last, den Keizer waarschuwende den

Aards-

Aards-Hertog Ferdinand van Grats geenzins tot Roomsch Koning te vorderen, zynde die in 't Ryk gehaat, zo dat het gansche Huis van Oostenryk door hem in klein-agting was geraakt, enz. Daar na was ook de Hertog van Brunswyk by den Keizer gekomen en vriendlyk onthaald, om te handelen over zynen Oorlog met de Stad Brunswyk; maar dagelyksch vielen in Duitschland andere zaken voor; daar door het hoog noodzaaklyk was te besluiten voor al op den Vrede met den Turk. Men zeide, dat de Keizer in Nederland de Graven van Hanauw en Mansfeld zou zenden, om by den Vrede-handel te zyn, maar daar van is niets gekomen. 1607.

In Vrankryk regeerde Koning Hendrik de IVde, die den 23sten van Wintermaand, des Jaars 1553, gebooren, en dus 54 Jaaren oud was, zynde voorspoedig in 't onderhouden van Vrede onder zyne Onderdanen van verscheiden Godsdienst en houdende de Jesuieten in toom: zyne Vyanden, die van het H. Verbond, waren met hem verzoend, en nogtans had hy zyne genaade en goedheid ontzachlyk gemaakt door het dooden des Hertogs van Byron. Hy zogt ook de Eedelen, die Oorlog met hem gevoerd hadden, in vriendschap te houden. Zyne Ontfangers en Rentmeesters zogt hy ook in toom te houden. Behalven Napels en Milanen bezat hy zo veel, als ooit zyne Voorzaten, in goeden voorspoedigen Vrede en rykdom, in een zeer weelig Koningryk, by alle zyne Onderdanen bemind en by zyne Buuren ontzien. Behalven zyne Bastaarden had hy nu twee egte Zoonen en twee Dogters, om zynen afkomst te vesten. Hy had zyne Gezanten in Nederland, zo te Brussel als in 's Hage, daar nu nog waren, als buitengewoon Gezant, de Heer Voorzitter Jannyn, en als gewoone, de Heer van Roussi, zynde eindlyk de Heer van Busenval, die daar lang geweest was, aan eene ziekte gestorven. Deeze waren in 's Hage, om den Vredehandel by te woonen en te vorderen, en de be-

Staat van Vrankryk.

Kloekheid en lof van Hendrik den IVden.

1607. langens, die 'er de Koning in had, voor te staan.

Staat van Engeland

Jakob, Koning van Groot Brittagne en Ierland, regeerde, met zyn Koningin, Anna van Denemarken, in goeden Vrede, hebbende twee Zoonen en eene Dogter, en zoekende alle middelen, om zyne twee Koningryken in een Eiland aan elkanderen te hegten, zo in eenheid van Godsdienst, als burgerstaat; hy is een vreedzaam, zagtmoedig, geleerd en mild Prins, wat te schielyk gehoor gevende aan die, uit eigenbaat, alle onderlinge verbonden van koophandel en vaarten met Buuren vernietigen, dat nogtans de regte band van geduurige verbintenissen en vriendschap is. Hy heeft ook zyne Gezanten te Brussel en in Holland, om voor te staan het belang, dat hy heeft in de bevrediging van Nederland, zynde daar toe nu buitengewoon in 's Hage de Heer Richart Spencer, en gewoon de Heer Rudolf Winwode, Ridders.

De Graven van Terroen en Tirckonel vlugten uit Ierland in Nederland.

Den 15^den^ van Herfstmaand waren twee Wederspanlingen uit Ierland gevlugt, naamlyk de Graaf van Terroen, met deszelfs Zoon, den Baron van Dongannon, en zyne Huisvrouw en Kinderen, zynde de eerste Graaf van zyn Geslagt, diens Vader was de Zoon van eenes Smids Vrouw, welke hem eenen Eedelman ten Vader gaf, gehuwd in Noord-Ierland, en weinig geagt, zynde door Koningin Elizabeth Graaf gemaakt, door den moord van Jhon Onevale, zyn Bloedverwant: de tweede was de Graaf van Tirckonel, ook met deszelfs Zoon, een Erve van Odonel, die in Spanje gevlugt en daar gestorven was: deeze beide zyn, om de wilde Noordsche Ieren, uit welke zy gesprooten zyn, beschaafder te maaken, na de langduurige wederspannigheid, met die eernaamen vereerd, en Terroen door de Koningin, in 't laatste van haar leeven, in genaade aangenoomen, en Tirckonel door deezen Koning Graaf gemaakt, hebbende getrouwd de Dogter des Graafs van Kildar, en Dogters Dogter van den Admiraal van Engeland. Deeze beide gevlugt zynde, zyn in Vrankryk aangekomen,

gekomen, en hebben geleid-brieven van den Koning verkreegen, eer het de Engelsche Gezant kon beletten, trokken naar Nederland, en kwamen te Brussel, daar hun de Marquies Spinola, Don Rodrigo di Lazzo, Don Gaston Spinola, en andere, heerlyk te gemoed gingen: den Aards-Hertog te Bins begroet hebbende, deeden zy hunne beedevaard naar de lieve Vrouwen van Halle en Scherpenheuvel: zy gaven voor, dat zy, om de belydenis van den Roomschen Godsdienst, vervolgd en in Engeland ontbooden waren, onder voorwendzel van een geschil, dat zy met zyne voorgegeve Onderdanen hadden, maar dat zy vreesden daar, om hunnen Godsdienst, vastgehouden te werden, enz. 1607.

De Koning van Groot Brittagne hoorende, dat zy hunne vlugt verontschuldigden met vervolging om den Godsdienst, heeft eene verklaaring van den 15den van Slagtmaand, doen afkondigen, dat de Graven van Terroen en Tirckonel geene Graven waren gemaakt, nog als zulke begoed, ten aanzien van hunnen afkomst of deugden, maar alleen verheeven door wyle de laatste Koningin en hem, om reedenen van Staat, en gesteld voor andere, die, wegens den rang van hunne geboorte, tot zulke Heerlykheden in Noord-Ierland meer regt hadden: ten tweeden zegd hy, zo klaar als de Zon, by goede Getuigen, bekend te zyn, dat de oorzaak van hun vlugten alleen zy hunne eige weetenschap en de inwendige vrees van hun beschuldigend geweeten, niet tegenstaande zy alom uitgaven, dat het was, om zaken van Godsdienst, welke dekmantel tans te veel diend, om veelerhande kwaade voorneemen te bedekken, daar by zy nog een ander voorwendzel voegen, van te vreezen kwaad regt te ontfangen in eenige geschillen, welke zy hebben met zyne Onderdanen en hem zelfs in regte: en hoewel het onnoodig is hunne valschheid en schelmeryen te verhaalen, zynde nog versch in ieders gedagten, zig toonende Monsters in de natuur te zyn, niet alleen

Verklaaring van Koning Jakob tegen de wederspannige Graven Terroen en Tirckonel.

1607. alleen afgevallen van de gehoorzaamheid aan hunne Princes, maar dat zy ook hun Vaderland hadden zoeken te verkoopen aan de Vyanden van hunne Overheid; nogtans wilde hy verklaaren, tegen hunne valsche ondankbaare voorgevingen, boven verhaald, met verzeekering op zyn Koninglyk woord, dat 'er nooit gedagt is in 't minste iet tegen hen voor te neemen of te doen, om eenige zaken van den Godsdienst, hunne belydenis en gesteldheid zo zynde, dat zy geene misdaad smooren, het huwlyk is by hen in geen gebruik, en zy houden geenen Man voor dapper, die niet kan roemen op rooven en geweld, zo dat hy het als eene onbescheidenheid gereekend zou hebben zulke Menschen om Godsdienst te kwellen, in wier omgang en handel geenerhande Godsdienst of geweeten te bespeuren was. Noopens hun roepen over onschuld van goederen of geregtigheden, hoewel alles, wat zy vorderden, moet erkend werden enkel uit zyne genaade voort te vloejen, op hunne onderwerping na hunne grote onnatuurlyke verradery, daar over was nooit geschil geweest, of hy was geneegen geweest hun gunstiger te zyn, dan eenige van hunne Mededingers, behalven in zaken, daar in hy merkte, dat zy trapswyze poogden hun gezag te vergroten, magt gebruikende over zyne Onderdanen, die van hooger geboorte waren, dan zy, en oopentlyk loochenden hun eenig leenschap of afhanglykheid schuldig te zyn, eindlyk verklaarende, dat zy voor geene Regters zouden kunnen loochenen, dat zy, eer zy uit het Ryk geloopen zyn, niet alleen t' zamen gespannen hadden, om oploop en wederspannigheid te berokken, maar zelfs verscheide werktuigen, als Priesters en andere, gebruikt hadden, om aan buitenlandsche Staten en Princen, hadden die zulks willen aanneemen, gewilligheid en besluit aan te bieden, om hun toe te vallen, zo zy in 't Land wilden vallen, daar, onder andere voorwaarden, deeze niet was vergeeten, dat, als zy vry zouden zyn van de Engelsche Regee-

ring,

ring, in Ierland zouden uitgeroeid werden alle Onderdanen van Engelschen afkomst, die leevende gevonden werden; welke voorslaagen onder de hand gevoed werden door Priesters en Jesuieten, wier ampt het in deeze tyden voornaamlyk is de Onderdanen tot wederspannigheid tegen hunne Overheden te beweegen; dog, zy vonden buiten 's Lands zo veel gehoor niet, als zy gedagt en gehoopt hadden: des hy zig troostte, dat deeze zyne verklaaring, vergeleeken met de omstandigheden, van zulk een gewigt zal zyn, dat zy dempen zal alle zulke onwaarheden, welke deeze Lasteraars, vol van ontrouw en ondankbaarheid, tegen hem en zyne regtvaerdige en maatige handelingen zullen uitspuuwen, niet beeter by Mogenheden onthaald werdende, dan zulk een hoop Wederspanlingen, die zyne Onderdanen gebooren, en, door zo veele en grote verbintenisfen, aan hem verpligt waren, verdienen. 1607.

Wy zyn zeeker berigt, dat deeze gedrukte verklaaring door den Koning zelfs opgesteld en geschreeven is. Eenige andere verdagte Heeren in Ierland werden gevangen naar Engeland gevoerd, en derwaards werden agthonderd Voet-Knegten en tweehonderd Ruiters gezonden, om de Guarnizoenen te versterken.

Einde van het agtentwintigste Boek.

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

KORTE INHOUD VAN HET NEGENENTWINTIGSTE BOEK.

Anbiedingen in Spanje aan 's Konings „ Hoofsche Handelaars, als Schuld- „ Eischers, tot hunne betaaling op het „ besluit. Eene zilver-mein in Schot- „ land gevonden en weder verlooren. „ Harde vorst in Nederland en gansch Europa. „ Wachtendonk onzydig gemaakt. De Hertog van „ Wirtenbergh gestorven, en plegtigheden gebruikt, „ toen hy Ridder des Kousfebands van Engeland ge- „ maakt werd. Donavert ingenoomen door den Her- „ tog van Beijeren. Ryks-dag te Regensburg ge- „ houden en zonder besluit gescheiden. Eene sterke „ Vloot uit Portugal naar Oost-Indiën tegen de „ Hollanders gezonden Twee scheepen vaaren uit „ Engeland naar Oost-Indiën, en zes komen van „ daar in Nederland t' huis. Verhaal van Mateliefs „ beleg op Malacca, en heldhaftige onderneeming „ tegen de Portugeesche Vloot. Het einde van een „ der scheepen van Mahu in Japan. De Spanjaar- „ den uit Philippynen neemen Terenate en Tydor, „ in de Molukka's, in. Manier, hoe de Spaansche „ den Griffier der vereenigde Landen hebben zoeken „ om te koopen en zyne regtvaerdiging. De Staten „ beantwoorden 's Keizers brief noopens den ter hand „ genoomen Vrede-handel. De Gezanten van Ko- „ ningen en Vorsten gekomen zynde, kwamen ook de „ Gemagtigde des Konings van Spanje en des Aards-

„ Her-

„ *Hertogs, op den gezonden geleid-brief, zeer staatlyk in 's Hage, daar zy, in verscheide zittingen, beginnen te handelen, en terstond ryzen geschillen over de Indische vaarten, daar op gesprekken in druk uitkomen over de nuttigheid en noodzaaklykheid der Zee en de geregtigheid der zaak, daar over meer zittingen gehouden werden. Voorslaagen gedaan, en wederzydsch de verschillen en verzoeken overgeleeverd. Meer zittingen gehouden en vertoogen gedaan, dat men Volk-plantingen in West-Indiën behoorde te doen, en dat zulks zeer mooglyk was. Men behoorde, tot verzeekering, de oude vereeniging te bespreeken, en de Spaansche Regeering over het Gebergte te jaagen, de uitgeweeke weder in 't Vaderland te brengen, en den Godsdiensts-Vrede, met het vertrek van het vreemd Krygs-Volk en de Jesuieten, te herstellen; door het tegendeel zou de neering vergaan, en de Vrede onzeeker zyn en met gevaar; dat de Demer tot in de Maas mogt gegraaven, en de Haaven van Oostende goed gemaakt werden. Middel, om den Spaanschen moedwil te temmen. Besluit, dat de Oorlog beeter is, dan een onzeekere Vrede. Meer zittingen in 's Hage gehouden. Neyen vertrekt naar Spanje, Verreycken naar Brussel, en de Fransche Gezant naar Vrankryk, en dus is de Vrede-handel opgeschort. De Prins van Spanje als aanstaande Koning gehuld. In Vrankryk de derde Zoon, Hertog van Anjou, gebooren. In Middelburg doorsteekt een Man zyne eige Vrouw om overspel. De Engelsche ontfangen tyding van hunne Volkplantingen in Virginiën. Maria van Beijeren, Moeder van verscheide Koningen, te Greyts in in Karuten, ook de Hertog van Loraynen, gestorven. Nieuwe beroerten in Ierland gestild."*

Dit alles is geschied in 6 Maanden, in 't Jaar 1608, onder de Regeering van den Aards-Hertog aan de eene, en Prince Maurits aan de andere zyde.

NEDERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENTWINTIGSTE BOEK.

IN 't voorgaande boek verhaalden wy van het besluit, in Spanje gegeven den 11den van Slagtmaand, noopens de Hoofsche Handelaars, Genevoizen en andere, Schuld-Eischers des Konings van Spanje, dat nu in druk was uitgekomen, hoe zy hunne betaaling te wagten hadden, daar van wy goed dagten hier een afschrift te stellen: het eerste aanbod van 's Konings wege was als volgd;

Eerste aanbod, door den Koning van Spanje aan zyne Schuld-Eischers gedaan, den 11 November, 1607.

Aan verscheide Handelaars was de schuld, tot twaalf millioenen in dukaten, overgeweezen op het inkomen der Crusada, de gewoone en buitengewoone diensten, millioenen der Magistragos en Vlooten: en vermits deeze renten tot hier toe tot onderhoud van myn Koninglyk Hof en Koningin, en andere zaken, geschikt en gebruikt waren, werden geene Handelaars gevonden, die den noodigen voorraad tot den Oorlog van de Nederlanden en andere Plaatzen tot hunnen last wilden neemen: en als 'er eenige waren, onaangezien veele voorwaarden en gemakken, die zy eischten, verontschuldigden zy zig en weigerden het, zeggende, dat zy met veele schulden zeer belasd waren: de gemeene vergaderingen der Koningryken, hier gehouden, dat gemerkt hebbende, is gehandeld over de middelen, om dat te herstellen, en eindlyk beslooten, dat alles, wat myne Koninglyke goederen schuldig waren, wegens gedeeltens van renten, aan de Handelaars zou betaald werden met zesmaalhonderdduizend dukaten jaarlyksche renten, tegen twintig van duizend, de hoofdzom beloopende twaalf millioe-

Magistragos zyn zeekere renten, by den Koning ontfangen van ampten der Stads Overheden, die verkogt werden.

nen,

nen, welke voorsz. schatting het Koningryk tot haaren last zal neemen, verbindende daar toe haare inkomende renten der Steden en Dorpen, houdende van de jaarlyksche schattingen, Servitios genoemd, dit geld in voor die schatting, en de ooverige vier honderdduizend dukaten, om zo veel af te lossen van de hoofd-zom, als men kon bybrengen, ten einde men daar mede, en met de bygebragte inkomsten, de hoofd-zom mogt afdoen, en door dien weg zullen de voorsz. jaarlyksche renten betaald werden, en voor my, den Koning, vry en onbelasd blyven het geene van West-Indiën, de Magistragos, gewoone en buitengewoone diensten, de millioenen, bullen van Crusada, het subsidio en excusado komt, en zulks zal komen uit buitengewoone middelen en zaken, dat eene goede zom zal bedraagen, en daar mede zal men zig, in voorvallende zaken, mogen helpen. Hier van wilden wy u verwittigen, op dat gy niet zoud voorgeven daar van onweetende te zyn. Gedaan den 11den van Slagtmaand, des Jaars 1607.

1608.

Servitios zyn diensten, schuldbrieven, en schattingen, die de Koningryken en Landen jaarlyksch aan den Koning betaalen.

Subsidio is eene jaarlyksche schatting, welke de Geestlyke, die begunstigingen en renten bezitten, aan den Koning betaalen.

Excusado is dergelyk, dat Bisschoppen en Kerken aan den Koning betaalen tot onderhoud van onkosten.

Alzo de Hoofsche Handelaars over deezen voorslag niet wel te vrede waren, is 'er nog een voorslag gedaan, daar door de verbonden, aangaande hunne ten agterheid en schuld, scheenen beeter verzeekerd te zyn, en zy veel eer aan hunne betaaling te zullen geraaken, dan door het middel, by het Koningryk van Spanje voortgebragt, het welk op de volgende manier in elf artykulen in druk werd uitgegeven.

Tweede aanbod des Konings aan de Schuld-Eischers in Spanje gedaan.

Het eerste aanbod werd in 't minste niet veranderd, zynde, dat men voor de twaalf millioenen, die men reekend, dat de Koninglyke goederen aan de Handelaars schuldig zyn, zeshonderdduizend dukaten renten behoorde te beleggen tegen vyf ten honderd, ten laste van het Koningryk, met verbintenis van jaarlyksch eene millioen te betaalen voor het verloop, en tot voldoening der hoofdzom, voor den tyd van 19 Jaaren, alzo men reekend,

1608. kend, dat dezelve binnen dien tyd af betaald zou zyn, zonder in dit nieuwe de schuld aan den Marquies Spinola of Fockers, die omtrend vier millioenen bedraagen, te begrypen, alzo zyne Majesteit die in 't byzonder wil voldoen. Dien volgens maakt men reekening, dat de andere Schuld-Eischers moeten hebben agt millioenen, en dat dus voor hun aandeel jaarlyksch zeshonderd zesenzestigduizend dukaten komt van de millioen, welke het Koningryk betaald, behoorende, volgens het eerste aanbod, vierhonderdduizend dukaten voor de renten en de ooverige tweehonderd zesenzestigduizend ter aflossing van de hoofd-zom te dienen. Van de voorn: agt millioenen zal men dan zo veele renten aanleggen en uitzetten tegen vyf ten honderd, volgens het eerste aanbod, door dit tweede aanbod niets veranderende, dan dat, daar de Schuld-Eischers zig hadden moeten behelpen jaarlyksch met zeshonderd zesenzestigduizend dukaten, zy dit nu voor de eerste 4 Jaaren niet mogen doen; want het geene in dien tyd oploopen zal bedraagd tweeduizend zeshonderd vierenzestigduizend dukaten, en daar by gevoegd de drie millioenen, die de Koning aanbied binnen die 4 Jaaren te geven, verdeeld zig nu in eene halve millioen in elk der twee eerste en in eene geheele millioen in elk der twee laatste Jaaren, die in maniere, als hier na beschreeven is, gebruikt zullen werden. De drie millioenen, die de Koning inlegd in deeze handeling, werden dus gevonden; twee millioenen dukaten uit de verkooping van honderdduizend dukaten renten van regten, van twintig, die verzeekerd werden op de Magistragos, welke voor eerst zullen afgevaerdigd werden in 't begin van den handel, ten einde men die voor de waerde mag verkoopen, en vermits die verzeekering zo goed is, hoopt men daar van geld te maaken voor 3 Jaaren; het andere millioen van het vierde Jaar verwyst de Koning op de Vloot van het Jaar 1611, mits dat men die eer zal ontfangen, indien 'er eer geld uit West-Indiën komt, van de

ver-

verkooping der andere honderdduizend dukaten, die 1608.
by gebied in die Gewesten te beleggen, daar toe men last zond met de Vloot, die in Lentemaand eerstkomende zou vertrekken: men hoopte ook, dat zy voor dien tyd zullen overkomen, en zo de verkooping der regten van de Magistragos niet ter uitvoer kwam, zal de Koning voor de zom, die onverkogt zou mogen blyven, binnen den voorn: tyd betaalen het verschil van veertien tot twintig over de renten, zo ver die regten aangaat, die overblyven zullen, en men zal niet hooger mogen reekenen dan veertien, als of die onverpand waren, alzo het verschil van de winst zal blyven in de t' zamentrekking, eeven of deeze bevryding geschied was met gereede penningen. Alle de penningen zullen aangelegd werden dan en zo als die ontfangen zullen werden, bevindende de regten van veertien, om die te vermeerderen tot twintig, die in 't begin der onderhandeling, tot eene borgtogt en verzeekering, zullen afgevaerdigd werden. Die hunne regten zullen willen verhoogen, zullen het mogen doen, betaalende zes op het duizend, dat het verschil van veertien tot twintig is; geene gereede penningen hebbende, de renten te verminderen. Ter meerdere begunstiging van deezen handel, is men voorneemens eenige der beste regten van twintig af te lossen, vooronderstellende, dat derzelver Bezitters veel liever 'er zo veel by zullen doen, en die verhoogen tot vyfentwintig, dan zig die te laten onttrekken, daar van men nog eene goede zom denkt te trekken. Alles, wat getrokken zal werden, zo van de verhooging als verkooping der regten op de Magistragos en andere, die men zal verkrygen, bevrydende de geene, die men zal verkoopen, ze tot reedlyken prys vindende, en van het verloop der voorn: regten, zal men insgelyks weder aanleggen in de voorsz. lossing en lospanding, en men zal alleen jaarlyksch uit deezen handel tweehonderdduizend dukaten trekken, naamlyk honderdduizend, om den
Koning

1608. Koning te geven in de plaats van het verloop der zelve zom van regten, welke hy verzeekerd op de Magistragos, en de andere honderdduizend, om onder de daar in belang hebbende te verdeelen. Men zal hun van de vierhonderdduizend dukaten 's jaars, bedraagende de renten en het verloop der hoofdzommen, die men hen in de eerste 4 Jaaren zal laten ontfangen, voldoen tegen vyf ten honderd, daar van zy het genot zullen hebben van dat uur, dat het Koningryk schuldig is te betaalen; en ten einde van die 4 Jaaren zal men moeten reekenen, hoe veel de Handelaars komt, zo van de hoofdzom, als van de jaar-renten, na afkorting der honderdduizend dukaten, die zy op deeze manier zullen ontfangen: dan zullen van de voorn: zeshonderd zesenzestigduizend dukaten jaarlyksch, en boven dien de tweehonderdduizend, die de Koning aanbied in denzelven schuld-overwyzenden brief van het geene hy in zyne kas houd, in de plaats der voldoening, die hy door een ander middel geefd aan Spinola en de Fockers, te zamen bedraagende agthonderd vyfenzeventigduizend dukaten, vierhonderd vyfenzestigduizend dienen tot renten der voorsz. negenduizendmaal en driehonderdduizend dukaten, en de ooverige vierhonderd tienduizend tot voldoening der hoofd-zom, daar toe men boven dien 's jaars eene millioen zal toeleggen, bedraagende vyf honderd negentigduizend dukaten in de grote zom der regten, die men voorondersteld, dat deeze handeling zal hebben door de verkooping van de verhooging en regten: en zo men niet verkrygd het geene men denkt, zullen voor de lossing blyven de voorsz. vierhonderdduizend dukaten, en alle renten en verloop van de regten, die men bevryd zal hebben met de penningen, welke de Koning deed betaalen aan die van de handeling, afvaerdigende van die regten op elk Persoon, na dat hy zal moeten hebben, ten einde hun die mogen dienen tot borgtogt, tot dat eene der schulden betaald is; en zal tot keus staan, of zy die, volgens de

de regte waerde, ter betaaling willen neemen, op den Koning afstaande de renten, en het geene hun verder zal komen wegens de voorsz. regten der verzeekering: en hier mede zal een ieder over zyn gedeelte naar zyn genoegen mogen schikken. 1608.

Dit is de zaaklyke inhoud van het nieuwe ontwerp en middel, wegens den Koning voorgesteld, die in de uitvoering wel eenige omstandigheden, maar niet het weezen, raaken.

Met deeze twee aanbiedingen, zonder eenige merklyke verandering, schynd het, dat deeze Handelaars en Schuld-Eischers zig te vreden zullen moeten houden, schoon ongaerne, alzo zy liever meer vergenoeging hadden: daar na schreef men uit Italiën, dat Spinola had eenen schuld-brief van agthonderdduizend dukaten op de West-Indische Vloot van het Jaar 1609, tweehonderdduizend op die van het Jaar 1610, en het ooverige op het Subsidium.

Dit heeft ons goed gedagt hier in te voegen, om dat 'er zo veele Nederlandsche Kooplieden belang in hadden.

Eene zilver-mein in Schotland gevonden.

In den laatsten Winter is eene zilver-mein ontdekt in Schotland, omtrend 10 mylen van Edenburg, by het Dorp Lytheo, niet ver van de Rivier, die voor by Edenburg loopt, welke eenige Hoogduitschers wel over 80 Jaaren ontdekt hadden; maar door den Oorlog daar werd die niet verder ontdekt, maar verlaten, tot dat nu onlangs een, daar koolen zoekende te graaven, en iet anders vindende, dan hy zogt, dat uitgebragt heeft: de Mein-Werkers hier op aan het graaven gaande, vonden eene zilvermein, die waarschynlyk zeer ryk zal uitvallen, zo het door verstandige gevolgd werd, daar van de Schotten geene ondervinding hebben, en zy mistrouwen gewoonlyk de vreemde. In Sprokkelmaand laatstleeden heeft de Koning van Groot Brittagne omtrend tien vaaten gewigt van die mein te Londen doen brengen, om daar door verstandige in 't grof te doen zuiveren: uit het geene zy tot nog toe onderzogt

1608. derzogt hebben, schynd zy ryker, dan eenige mein in Duitschland of West-Indien zyn kan, als zy dus vervolgd, zy nu daar raadpleegende, hoe die het voordeeligste te doen bewerken; want zulke meinen vereischen grote naerstigheid, verstand en getrouwheid; nogtans is een Jaar daar na de aader van deeze mein verlooren, welke zy niet weder vinden, schoon zy 'er nog op hoopen. Engeland is in veele Gewesten vol van kooper-, yzer- en tin-meinen: in Cornualia, daar de tin-meinen zyn, is ook eenig zilver en kooper: in Cumberland, op de grenzen van Schotland, omtrend Keswye, zyn kooper-meinen, welker kooper zeer goed, maar hard en steenagtig te bewerken is, die behandeld werden door de Broeders Emanuël en Daniël Hoogstetters, Hoogduitschers van Augsburg, daar in Hoogduitsche en Engelsche Berg-Werkers werken, die tot deeze zilver-meinen zullen dienen.

Engeland vol kooper, yzer- en tin-meinen.

Sterke vorst.

Van den 19den tot den 26sten van Wintermaand laatstleeden had het zeer sterk beginnen te vriezen; dog het begon weder te doojen tot den laatsten: den 1sten van Louwmaand begon het weder ongemeen sterk te vriezen, tot den 25sten, toen het 3 of 4 Daagen wat scheen te ontlaten; maar toen begon het weder zeer streng, en duurde genoegzaam tot het einde van Sprokkelmaand, daar door de binnen-wateren in de Nederlanden van Kersmis tot in Lentemaand gesloo-ten bleeven, en de buiten-wateren vroozen, in Louwmaand, zo hard toe, dat geene Menschen van dergelyken vorst heugen: de gansche Waal en Rhyn raakten tot boven Keulen toe; de Schelde voor Antwerpen, Lillo, Rimmerswaal en laager bevroos sterker dan in de Jaaren 1564, en 1565; de Hondt, tusschen Zeeland en Vlaanderen, en het gat en water voor Rammetiens in Zeeland, vroozen sterk toe; ja alle de Zeeuwsche Haavens, zelfs van Vlissingen en Ter Veer, werden, door het meenigvuldig dryvend ys, overdekt, daar door zomtyds de scheepen uit- nog invaaren konden: de Zuid-Zee in

Verscheide vermaarde Rivieren en Zeegaaten toegevroozen.

Noord-

Noord-Holland lag ook zo vast toe, dat 'er met sleeden werd gereeden van Harlingen in Vriesland, langs het Diep, tot Amsterdam, en alle andere Plaatzen, aan die Zee geleegen, en van Tessel werd over het ys gegaan tot op het Eiland van Wieringen; desgelyks was het met alle andere Rivieren, Stroomen en Zee-gaaten der Nederlanden, daar van de nabuurige Ryken, voor al ten westen en zuiden geleegen, ook niet vry waren; in Vrankryk vroozen insgelyks alle de Rivieren, op den Oceaan uitloopende, toe; en de Theems in Engeland lag zo vast, dat men, meer dan 6 Weeken, te voet en te paerd, over dezelve binnen Londen liep, tot elks verwondering, hebbende zulks nooit gezien: ja van den 14den tot den 17den van Louwmaand was de koude zo streng, dat alom in Nederland veele Menschen op de weegen en elders dood vroozen: het is geen gering bewys der voor ons verborge wysheid en almagt van God, die, toen de Admirant van Arragon en Spinola veel Volk te veld hadden, om de Nederlanden te drukken, en, by vorst, ergens eenen sterken inval te doen, juist nooit sterken vorst in die Landen heeft gegeven, die hen in gevaar kon brengen; maar nu 'er stilstand van wapenen is, zend Hy eenen zo sterken en langduurigen vorst, als niemand heugd, eeven of het nu eens ter deegen voor 10 Jaaren wilde vriezen, zo dat alle wateren zo hard toevroozen, dat veele Visschen en Water-Voogels storven, gelyk ook de wilde Beesten, door gebrek aan voedzel; de Wolven deeden alom grote schaade, tasttende Kinderen en Volwasse aan; veele Menschen storven van koude, zelfs bevroozen veele Kinderen in de wieg. Door deezen vorst werden veele, die woonen in de Landen, daar geen hout wast, en zig, volgens de slapheid der voorige Winters, niet zeer van brand voorzien hadden, in grote engtens gebragt, inzonderheid op verscheide Eilanden in Zeeland, daar grote ellende was; onder andere werden veele van Rimmers-

1608

Verscheide Menschen dood gevroozen.

1608. waal, het meeste hout van hunne huizen verbrand hebbende, door koude, honger en dorst gedwongen die te verlaten, dat meenig Mensch in eenen bedroefden staat bragt. In veele Steden, als te Parys, moesten de Ryke vuuren op de straaten maaken, om de Arme te verwarmen, wegens de duurte van hout en koolen, en die overvloed hadden werden gedwongen dat voor eenen reedlyken prys te verkoopen.

Hertog Fredrik van Wirtenbergh gestorven.

Den 29sten van Louwmaand, O: S: was in Duitschland gestorven Fredrik, Hertog van Wirtenbergh en Teck, Graaf van Montbeliard, een geleerd en vermaard Vorst, Ridder van de grote orden der Koningen van Vrankryk en Engeland, daar van wy iet verhaalen zullen.

Deeze Vorst reisde, in 't Jaar 1592, naar Engeland, uit begeerte, om Koningin Elizabeth en haar Land te zien, en was, wegens zyne deugden en verdiensten, zo aangenaam, dat hem de Koningin met de Ridder-orde van den Kousseband wilde vereeren, alzo de Koning van Vrankryk hem met zyne orde vereerd had; dog het getal van zesentwintig toen vol zynde, viel voor hem eene plaats in 't Jaar 1597, en hy werd 'er toen toe verkoozen; maar de orde, met de kleederen en plegtigheden, werd, om eenige reedenen, nagelaten, tot dat de Koningin dood was: Koning Jakob tot de Kroon gekomen zynde, zond de Vorst zyne Gezanten, om den nieuwen Koning geluk te wenschen, dat oorzaak gaf, om hem toen de orde met de gewoone plegtigheden te zenden, daar toe van den Koning gelaad werden de Heer Robbert Spencer, Baron van Wormeleithon, en Ridder Willem Dethik, anders Jarther genoemd, opperste Schild-voerder van de orde, welke beide, met eenen heerlyken stoet, staatig te Stutgarden, in 't Land van Wirtenbergh, wel aankwamen, en bepaalden den 6den van Slagmaand, des Jaars 1603, om hunnen last te volbrengen, toen daar veel Aadel van daar omtrend vergaderd

Manier en plegtigheden, gebruikt, toen de Hertog van Wirtenbergh de Ridder-orde des Kousebands van den Koning van Engeland ontfing, den 9 November, 1603.

cierd zynde, in welker tegenwoordigheid de Ridder 1601.
Dethik den last van zynen Koning en de Mede-Ridders heeft geleezen, en hun de manier en gewoone plegtigheden verhaald, en hebbende den Hertog met den rok en purperen mantel, met armynen gevoederd, der zelver kleeding, aangedaan, werd die dus naar de Hoofd-Kerk geleid: de sleep van zynen mantel werd gedraagen door Grave Lodewyk van Loensteyn, onder het geluit van allerhande speeltuigen, schalmeijen en trompetten, met groote pragt: de Engelsche Eedelen gingen voor hem; ook werden voor hem gedraagen de gulde halsband en kostlyke 's linker Kousseband, daar op keurlyk geborduurd was, *Hony soit qui mal y pense*, dat is, hy zy beschaamd, die 'er erg in denkt, ook het boek, daar in de schikkingen en plegtigheden der orde stonden. In de Kerk gekomen zynde, deed hem Dethik, in 's Konings naam, den Kousseband aan het 's linker been, hem verder met den kostlyken Halsband en andere toebehooren van die orde verçierende en geluk wenschende. Na het eindigen der plegtigheden deed Magirus, Proost van Stutgarden, eene reedenvoering uit den agtenzestigsten Psalm; daar na werden lofzangen en schoone zangstukken gezongen en gespeeld, en de Hertog, dus verçierd, naar den Altaar geleid, daar hy, volgens de manier, vyftig dukaten van zyne eige munt voor de Armen offerde: van daar werd hy, onder het geluit van veele trompetten, uit de Kerk geleid, schietende de Burgers en het Krygs-Volk, staande in slagorde, en daar geschiedden wel vierhonderd scheuten uit het grof Geschut, en dus kwam hy weder in zyn Hof: daar op volgde eene heerlyke maaltyd wel voor duizend Menschen; in de beste zaal waren zes taafels, zynde de eerste de hoogste, welke de taafel des Konings van Groot Brittagne, Hoofd der orde, vertoonde, met dezelve plegtigheden gedekt, verçierd en bediend, als of 'er de Koning zelfs aan zat: aan de tweede taafel zat alleen de Gezant Barton

1608. ron Spençer; aan de derde de Ridder Dethik; aan de vierde de Hertog zelfs, nu ook als Ridder der orde van Engeland; aan de vyfde de Hertogin Sibilla, Moeder van tien Kinderen, hebbende vyf Dogters aan haare 's linker-, en vyf Zoonen aan haare regter-zyde, zynde de Zoonen, Fredrik, Lodewyk, Julius, Achillis en Magnus; aan de zesde taafel zaaten voornaame Gravinnen, Vrouwen en Staat-Dogters, daar allerhande fraai gezang gehoord werd: na de maaltyd werd op de Duitsche en allerhande manieren gedanst, en het feest met een nageregt van allerhande zuiker-ooften geëindigd.

Hier na werden 's. Konings Gezanten door den Vorst zeer heerlyk onthaald, vrygehouden, op de speelen gevoerd, en op den laatsten avond met groote vuur-werken vervrolykt, en zyn dus, elk van hun gezelschap zeer mild met geschenken vereerd, den 14den vertrokken, de Vorst zelfs hen 3 Daagen, tot buiten de paalen van zyn Land, geleidende: dit heeft ons de Heer Joris Dethik, Zoon van den Ridder Wilhem Dethik, die 'er tegenwoordig was, zelfs verhaald. Wy dagten goed het gebruik van der Koningen plegtigheden, als zy buitenlandsche Koningen en Vorsten met hunne orde vereeren en in hunne Ridderlyke Broederschappen aanneemen, te verhaalen. De oudste Zoon, Hans Fredrik, is den overleeden Hertog opgevolgd.

In Duitschland is ook gestorven een Broeder des Hertogs van Beijeren, kort na dat de Vorst van Beijeren de Ryks-Stad Donavert, op den Donauw geleegen, had ingenoomen, daar van de oorzaak was, dat deeze Stad den hervormden Godsdienst was toegedaan, en nogtans hadden de Roomsche daar ook oeffening; des de Klooster-Voogd der Benedictynen eenen plegtigen omgang door de Stad wilde doen, dat daar eenen tyd lang nagelaten was: schoon hem dit van Stads wege verbooden was, wilde hy nogtans voortgaan, des hun de Burgery de kruis-vaanen uit de hand sloeg, daar uit een

Donavert in des Ryks ban gedaan, en door den Vorst van Beijeren ingenoomen.

grote oploop ontstond: de Klooster-Voogd heeft zig hier over, op het aanzetten van den Vorst Maximiliaan van Beijeren, by den Keizer beklaagd, dat hem, tegen des Ryks afscheiden, de oeffening van den Roomschen Godsdienst belet was, en dat hy daar over veele schimperige woorden had moeten lyden: door deeze aanklagt en de onagtzaamheid der Stad is het by den Keizer zo ver gebragt, dat van het Hof een vonnis is verkreegen, daar by de Stad in 's Ryks ban is gedaan, uitgegeven te Praag, den 3den van Oogstmaand, des Jaars 1607, en dus veranderde men den Vrede van de Stad, den Raad en de Burgery in onvrede, hun lyf en goed den Klaagers ten beste gevende, den Heere Maximiliaan, Hertog van Beijeren, gelastende dien ban af te kondigen en te volbrengen, zynde die Stad hem zeer geleegen; des hy ze belegerde en dwong zig over te geven, nam de Burgery de wapens af, bragt 'er Beijersche Soldaten in, onder den Hoofdman Schottel, en herstelde den Roomschen Godsdienst volkoomen door de Jesuieten. De nabuurige Vorsten hebben hier over alom zeer geklaagd, ook op den Ryks-Dag te Regensburg, dog genoegzaam te vergeefsch. 1608.

Den ganschen Winter had men op dien Ryks-Dag beginnen te vergaderen, dog daar kwamen geene Vorsten, maar alleen hunne Gezanten: de Aards-Hertog Ferdinand van Graytz was daar gekomen, om den Persoon van Keizer Rudolphus te vertoonen, zynde, den 28sten van Slagtmaand, staatlyk, met zevenhonderd Paerden, ingereeden, en deed, den 13den van Louwmaand, des Jaars 1608, door Godfriedt Ortell, Geheim-Schryver van des Ryks Hof, het voorstel van 's Keizers wege afleezen, zelfs, in eene reedenvoering, de vergadering der Vorsten en Afgezanten, zynde omtrend honderd en veertig in getal, aanspreekende; het voorstel bestond in deeze vyf stukken: De Ryks-Dag in Louwmaand te Regensburg vergaderd. Voorstel van den Ryks-Dag.

1. Dat het noodig was, om den overval en inbreuk

1608 breuk des Turks te weeren, eene schatting over het geheele Ryk toe te staan, tot onderhoud van twintigduizend Mannen te voet en vierduizend te paerd, en dat die voor eenige Jaaren betaald zouden werden.

2. Dat men de klagt van het Kaamer-geregt wel mogt afschaffen en herstellen, en dat zulks niet weder uitgesteld diende.

3. Dat men zou beraadslaagen over den Oorlog, dien men zo lang in de Nederlanden voerde, tot groot nadeel van des Ryks Ledemaaten, daar men nu van Vrede handelde, zonder dat het Ryk of de Keizer daar toe geroepen werd, daar van men hoorde, dat men de vereenigde Landen voor eenen vryen Staat en Gemeenebest erkende, tot des Ryks groot nadeel, dat men niet moest nalaten te herinneren, zynde Nederland een Lid en Leen des Ryks, blykende uit des Ryks en Keizers handvesten, bescheiden en veele andere bewyzen, en dat de Nederlandsche Gouverneurs 's Ryks Onderdanen waren, het welk de Keizer aan den Koning van Spanje, den Aards-Hertog Albertus, en de Staten der vereenigde Nederlanden door zyne brieven had verwittigd en hun vermaand daar in niet voort te vaaren, alzo het strekken kon tot nadeel van het H: Ryk, den Keizer en het Huis van Oostenryk: en verder, zo die Oorlog, voor het Ryk zo schaadlyk, niet kon geslisd, maar moest hervat werden, hoe men des Ryks schaade kon weeren en vergolden zien? hier op wilde hy, dat gelet werd.

Des Keizers en Ryks vorderingen op Nederland.

4. Dat de loop en munt van het geld, die alles duurder maakten, moesten veranderd werden.

5. Hoe 's Ryks Marricula, gelyk men die noemd, konden gemiddeld werden?

Op dit voorstel reezen terstond geschillen, over welk stuk men eerst zou handelen: ook waren de Gezanten der hervormde Vorsten gelasd tot geene bewilliging van schattingen te verstaan, voor dat op het stuk van den Godsdienst orde gesteld en de zaaken van Donavert tot derzelver voorigen staat

gebragt waren. Als hier over de Gezanten aan hunne Meesters schreeven, de tyd verliep, en in Hongaryen en Oostenryk grote beroerten ontstonden, gelyk wy verhaalen zullen, is de Ryks-Dag zonder eenig besluit gescheiden, en de Aards-Hertog Ferdinand in Bloeimaand vertrokken, gelyk ook de Gezanten der Vorsten en Stenden, veel wantrouwen en nadenken tusschen de Stenden gereezen zynde. 1608.

De Ryks-Dag te Regensburg gescheiden, zonder iet uit te voeren.

In Louwmaand was uit Portugal geschreeven, dat men daar zeven Karacquen en zes grote Gallioenen toerustte naar Oost-Indiën, om de Nederlanders daar uit te dryven, onder Don Piedro d'Alvares, meer dan tweeduizend Soldaten, met allen voorraad, medevoerende, om hunne Sterkten te Mosambicque, Goa, Malacca, enz. te voorzien en bezetten, mede vaarende een nieuwe Onder-Koning, El Conde de Feyra, in de plaats van Don Martin Alonzo de Castro, voor een Jaar daar gestorven, in wiens plaats de Aards-Bisschop van Goa daar regeerde. Deeze scheepen voeren in Lentemaand uit Portugal, toen de Hollandsche Vloot, onder den Admiraal Pieter Willemsz. Verhoef, en den Vice-Admiraal François Wittert, te vooren met dertien scheepen uitgevaaren was: onder de lyn komende, storf de Onder-Koning de Feyra, des zyn schip met zyn dood lighaam naar Lisabon te rug voer, en keerde weder met Ruy Lorenzo de Tavora, als nieuwen Onder-Koning.

Toerusting van scheepen in Portugal.

De Onder-Koning van de Oost-Indiën gestorven.

Uit tydingen van verscheide Plaatzen schynd het, dat de Hollandsche Vloot te Mosambicque beezig zou geweest zyn, en daar eenige Portugeezen, onder Vuo de Perera, door den Aards-Bisschop van Goa gezonden, ontmoet hebben, die de Hollanders van daar deed vertrekken, en zyn naar Goa gezonden, daar zy, den 1sten van Herfstmaand, aankwamen, de Portugeesche Vloot van Lisabon verwagtende, voor welke grote vrees was, dat zy eenig ongeluk ontmoet had.

Uit Engeland werden nog twee scheepen gezonden,

1608. den, om de Oost-Indische vaart aan te houden; zynde de Admiraal Ascension, groot omtrend vierhonderd, en de Vuion, omtrend vyf honderd vaaten, elk omtrend zeventig Mannen sterk; Mr. Steven Schorpe was Generaal, en Philips de Graaf, een Nederlander, die eens voor de Nederlanders en eens voor de Engelsche in Oost-Indiën was geweest, Opper-Piloot: op deeze scheepen waren nog als Pilooten Richart Roeles, die met Draak, en Nellis, die met Candisch, de Waereld omgevaaren hadden: zy voeren in Lentemaand uit, en men zeide, dat zy Perziën wilden gaan bezoeken langs Adaen, Camboyo en Ormus, en handelen met de Perzen, hebbende daar toe bekwaam Volk.

Twee scheepen uit Engeland naar Oost-Indiën gezonden.

De twee Nederlandsche scheepen, Amsterdam, groot agthonderd, en de witte Leeuw, groot zeshonderd vaaten, die, den 13den van Bloeimaand, des Jaars 1607, van Bantam waren gevaaren, kwamen, op Paasch-Dag, ryk gelaaden uit Oost-Indien te Portsmouth in Engeland aan, hadden 3 Maanden in 't Eiland Mauritius geleegen en daar begraaven Olyvier van den Vyvere, Vice-Admiraal onder Mathelief, die daar ziek gekomen was, en zederd laagen zy nog 21 Daagen in 't Eiland St. Helena, en voeren dus naar Holland.

Twee ryk gelaade scheepen uit Oost-Indiën in Nederland gekomen.

In Zomer- en Hooimaand kwamen nog drie scheepen in Engeland, te weeten, Medenblik, de swarte Leeuw, en de Provintiën, twee beschaadigde te Padstow, en een te Pleymouth, daar op de Kommis, Paulus van Holt, was, die, ziek zynde, daar storf, met nog veertien Mannen, die hun gemak misbruikten: hier na kwam nog het Admiraals schip de Orangeboom in Holland, met den Generaal, den jongen Mathelief, die verhaalden, dat zy, in Oogstmaand, des Jaars 1606, met elf Nederlandsche scheepen, onder Matheliefs beleid, voor Malacca waren geweest, en bragten ook een dag-verhaal van hunnen Admiraal aan de Maatschappy mede, daar uit wy het voornaamste ge-

Scheepen uit Oost-Indiën gekomen.

komen hebben, en den Leezer mededeelen. 1608.

Alzo den Heere Admiraal Matheliéf, volgens den last, hem door de Heeren Bewindhebbers medegegeven, bevoolen was zynen gang te neemen naar Malacca, om dat uit der Portugeezen handen te veroveren, en hem daar toe eenige Kapitains, Sergianten en Soldaten zyn medegegeven, heeft hy, geduurende de reis, allen vlyt aangewend, om het gemeene Boots-Volk in de wapenen te doen oeffenen, en hen tot de land-togten, die 'er mogten voorvallen, zo wel als de Soldaten te gebruiken: dit dus geschied zynde, zyn wy, den 4den van Grasmaand, van de voorsz. Eilanden t' zeil gegaan, den 29sten, in 't gezigt van Malacca gekomen, en hebben, Gode zy lof, 's namiddags onze ankers niet ver van de reede laten vallen met zeer gezond Volk, hebbende op de reis van de gansche Vloot niet meer dan zes Mannen verlooren, zynde zelden gezien zo weinig doode onder zulk eenen hoop Volk: zo dra de ankers in den grond laagen, zyn alle de sloepen en booten, wel bemand, gezonden naar vier scheepjes, die zy tusschen het Eiland Pulo Malacca en het land zaagen liggen, om te zien, of zy die by de Vloot konden brengen; daar by komende, vonden zy die vast aan den grond liggen, en geen middel ziende, om 'er die af te krygen, staaken zy 'er den brand in: een van die scheepen lag gereed, om naar Cauchin China te vaaren, zynde met eenige goederen gelaaden, daar in de Vyand eene pop gelegd had, welke, terwyl het Volk beezig was eenig goed over te geven, in brand raakte, daar door agttien of negentien Mannen van het schip Mauritius en twee van een ander in den brand gekwetst zyn, dat deerlyk te zien was, en dus zyn zy, den brand in die scheepen gestooken hebbende, tegen den avond weder aan boord gekomen; toen werd een jagt met eenige Kooplieden naar Ihor gezonden, om den Koning van onze komst te verwittigen, en hem aan te porren, om, zo dra mooglyk was, ons met alle

Verhaal van het beleg van Malacca, door Matheliéf.

1608. zyne magt te hulp te komen. Den 30sten ligtten wy onze ankers en liepen naar de Stad, by welke wy, door de vlakte, niet zo na konden komen, als wy gewenscht hadden, en konden ze dus niet naar onzen zin uit de scheepen bezigtigen; wy deeden 'er egter eenige scheuten op, en de Vyand schoot weder, zonder elkanderen merklyk te beschaadigen. Den 1sten van Bloeimaand werden twee halve Kartouwen op het Eiland Pulo Malacca gebragt, en van daar konden wy de Stad beeter bezigtigen, dan uit de scheepen; dog wy regtten daar mede weinig of niet uit, vermits het nog te ver van het werk was, en bleeven dus liggen, wagtende naar den Koning van Ihor, die, zo men meende, binnen 5 of 6 Daagen zou komen, zonder eenigen landtogt te doen: daar na greepen zy meer en meer moed, ziende, dat wy niets op de Stad konden doen, en begonnen in ons gezigt de Rivier uit en in te vaaren; om dit te beletten moesten wy, by dag en nagt, sterke wagt uitzetten met de sloepen en den boot, en hier door raakten veele der Vloot ziek, alzo het Volk by nagt in den reegen en by dag in de zon moest zitten, het welk, wy geene ververfching krygende, meer en meer toenam, en dus bleeven wy, zonder iet byzonders uit te regten, liggen tot den 17den, wanneer eindlyk de Koning Raja Bonso met eenige Galleijen en omtrend tweehonderd Mannen by de Vloot kwam, latende zynen Broeder in Ihor, om ten eersten met alle de magt te volgen, daar over de Krygs-Raad, na dat de Heer Admiraal een vast verbond met dien Koning had gemaakt, gelastte, den 18den, by hoog water, 's namiddags ten 2 Uuren, te landen aan de noord-west-zyde, daar de Stad het sterkste was, om te zien, of men de geene, die in de Voor-Stad Campoclin woonden, door eenige belofte van de Stad kon scheiden, dog dat was te vergeefsch: want alzo omtrend agthonderd van de onze, zonder eenigen tegenstand, op het land waren, zyn zy 's nagts alle in de Stad gevlugt, en staaken de Voor-Stad in

Malacca in May belegerd en beschooten.

De Koning van Ihor komt voor Malacca.

De Voor-Stad van Malacca afgebrand.

in den brand, daar uit de Portugeezen groten tegenweer gedaan hadden, want wy in den eersten aanval zesendertig gekwetste en zes doode hadden, dat ons eene grote nederlaag was: wy vonden deeze Voor-Stad vry wat sterker, als de afteekeningen, ons door de Heeren Bewindhebbers medegegeven, zeggen; waren de Portugeezen manmoedig geweest, wy hadden hier dapper ons hoofd gestooten, zynde ons de weegen door de boomgaarden en thuinen onbekend, en op het strand een sterke muur met een bolwerk, hebbende ook gansch geene hulp van de Ihoriten, maar veel eer schaade: want zo dra zy aan land kwamen, schikte zig elk der zelve agter eenen boom, om van 's Vyands koogels beschut te zyn, daar zy bleeven zitten, zonder het hoofd te durven uitsteeken, ons latende vegten, dat den Admiraal en andere niet wel aanstond, en veele hadden, om deeze en andere reedenen, niet zonder grond, wel gewenscht, dat zy met eere weder op de scheepen waren geweest, zeer waarschynlyk ziende, dat wy op de Stad niet veel zouden doen, vermits de weinige hulp der Ihoriten, en de vrees voor de komst der Vloot, die, gemerkt de Onder-Koning zelfs daar mede kwam, buiten twyffel zeer geweldig zou zyn, en alles zeer vertraagen, gelyk geschiedde: want zo dikwils iet, dat tot vordering der zaak strekte, werd voorgedraagen, werd het altyd door die vrees belet. Als wy nu, door het vlugten des Vyands in de Stad, den 19den in de Voor-Stad geraakt waren, begon men aanstonds eene schietschans te maaken, in welke, den 20sten, twee halve kartouwen en twee veld-stukjes, die met het Volk geland waren, gebragt werden, met welke wy 's anderendaagsch op den tooren en een bolwerk van het Kasteel begonnen te schieten, dat ook, weinig of niet uitregtende, daar na gelaten werd, blyvende dus stil liggen tot den 26sten, zonder iet byzonders uit te voeren, wanneer, uit vrees voor de komst der Vloot, welke eenige, zonder grond,

1603.

1608. meenden, dat niet langer kon weg blyven, gelasd werd, dat alle het Geschut, ook de zieke en gekwetste, die aan land laagen, t' scheep gebragt zouden werden, om zo weinig baggagie aan land te hebben, als mooglyk was; dat 'er ook niet meer, dan tweehonderd Mannen, met wapenen zouden blyven, het welk de Kapitains en andere zeer verdroot, alzo hier door de hoop van aan de andere zyde over te trekken, daar naar zy zeer zogten, gansch benoomen werd. Eindlyk hebben wy, den 3den van Hooimaand, niets van de Vloot verneemende, eene vaste brug over de Rivier gemaakt, en een huis, dat halver weg het Klooster van Sanfran en die brug stond, gesterkt en beschansd, om den weg naar het Klooster te bevryden, en toen is gelasd, na dat eenige sterktens in de Voor-Stad ter verzeekering waren gemaakt, dat een hoop Volk zou overtrekken naar het voorn: Klooster, om de Stad meer te benauwen, dat, de vrees voor de Vloot wat ter zyde stellende, den 12den met vyftig van ons Volk en tweehonderd Swarte gedaan werd, daar wy, zonder eenigen tegenstand, raakten, en bleeven daar weder eenige daagen stil liggen, vermits daaglyksch zo veele moeilykheden, om verder op het strand te trekken, voorvielen, dat men nauwlyks wist, wat te besluiten, kunnende de Vloot nog niet geheel uit het hoofd stellen, alle Oorlogs-tuig begon zeer te verminderen, en men wilde niet gaerne eenig Geschut meer aan het land waagen: want als men aan de Zuid-Oost-zyde van het Klooster naar het strand zou trekken, om dus de Stad beslooten te houden, moesten wy noodzaaklyk, tot verweering van ons Volk, daar eenig Geschut brengen, daar toe veele van den Raad niet wel wilden bewilligen: dog gemerkt de zaak op de eene of andere manier moest gevorderd werden, is 'er eindlyk, den 19den, *besslooten* over te trekken met vierhonderd Swarte en omtrend honderd vyftig van de onze; zo Pioniers als Soldaten: dit besluit is, na dat men eenen weg

over

over eene moerasch tusschen het strand en Klooster 1601.
gemaakt had, 's anderendaagsch, zonder eenige merklyke moeilykheid, uitgevoerd, alzo zy reeds begraaven en op het strand ter verweering laagen, eer het de Vyand merkte, en hier hebben zy eene reedlyke goede Schans begonnen, welke zy naderhand naar hunnen zin volmaakten, en vervolgens begonnen de Kapitains eene schiet-schans op het strand, halver weg de Sterkte en de Stad, en eene aan den voet des bergs van het Klooster, te maaken, om 'er de Stad, die daar het swakste scheen en plagt te zyn, met geweld aan te tasten, in welke schiet-schanssen, den 8sten van Hooimaand, gelasd werd zes halve kartouwen en ander Geschut te stellen, dat geschiedde: zo dra dit gedaan, en alle gereedschap, om de Stad te beschieten, aan land gebragt en vaerdig was, vond de Krygs-Raad goed, eer men de Stad begon te beschieten, die op te eischen, daar op, den 11den, een, die Portugeesch sprak, met eenen Trompetter, en een wit vaantie in de hand, naar de Stad gezonden werd: by de muuren komende, werd hem gevraagd, wat hy begeerde? hy zeide, dat hy met Andrea Furtado wilde spreeken, en dat, zo hy zyne boodschap wilde weeten, een Man zou buiten komen, om hem die af te neemen, waar mede zy naar Furtado liepen, om hem dit te boodschappen, en bragten terstond dit antwoord, *ó Sennor Generral manda que se retire?* daar op hy zeide eenige brieven van de gevange Portugeezen, die in de scheepen laagen, te hebben, of zy die ontfangen wilden? zy antwoordden weder, gelyk te vooren, en ons Volk weder in de schiet-schanssen gekomen zynde, begonnen 's anderendaagsch een deel kruid en koogels, zonder merklyk voordeel, te verschieten, meest op het bolwerk Nosse Marie Virgenes, dat Furtado aan de Stad had laten maaken: toen wy zaagen, dat het Geschut van dat bolwerk meest om ver geschooten was, en zy dat niet meer konden gebruiken, om onze loopgraven

Malacca opgeeischt.

1606. graven te beletten, werd 'er opgehouden met schieten, en 's nagts werden de plaatzen, daar men de loopgraven zou maaken, bezigtigd, daar in grote moeilykheid gevonden werd, alzo men nergens aarde vond, om te graaven; egter bragten wy het, door lengte van tyd, zo ver, met Kokos-boomen en anderzins, dat wy eindlyk eene halve Maan, omtrend zestig treeden van de Stad, hebben opgeworpen, meenende met eene gallery in de Vesten te komen, alzo wy niet overvloedig van kruid en koogels voorzien waren, om bres te schieten en dus de Stad te bestormen; maar altyd werd het, door voorkomende moeilykheden, belet.

De Portugeesche Vloot komt tot ontzet van Malacca.

Ondertusschen kreegen wy, den 14den van Oogstmaand 's avonds, toen men zulks het minste verwagtte, door eenen Bootsman van de kleine Zon, die omtrend de Kaap Rachado op de wagt lag, tyding, dat hy de Vloot omtrend 4 Mylen ten noorden van die Kaap had gezien, zynde veertien geweldige grote scheepen, vier grote Galleijen en twaalf of veertien Fusten en Karavellen: hier op gaf de Admiraal aanstonds bevel, om het Geschut uit de schanssen op het strand te brengen, dat geene kleine moeite was, alzo het meest over eene moerasch moest gesleept werden: de Admiraal betoonde hier in eene uitmuntende vlyt, zelfs nagt nog dag rustende, om geen Geschut aan land te laten, en eindlyk kreegen zy, den 16den 's avonds, hebbende dien ganschen dag de Vloot in 't gezigt gehad, het ooverige Geschut met grote moeite in de schuiten, en wy scheepten ons in zeer goede orde in over eene brug, die tot dat einde een stuk wegs over de moerasch in Zee gemaakt was. Het meeste Volk in de schuiten zynde, kwam de Vyand ons met eenen hoop Volk in de sterkte bestooten, die van de geene, die nog aan land waren, manlyk tegengestaan, en zo verward weder in hunnen nest gejaagd werd, dat 'er omtrend vyftig op de plaats dood bleeven, zonder dat van ons iemand gekwetst

was,

was, dat een goed affcheid voor hun was: hier na hebben wy ons gerust gefcheept, en zyn dus te zamen t' fcheep gekomen, hebbende, geduurende dit beleg, honderd tagtig of negentig Mannen verlooren, en hadden nog wel tweehonderd zieke en gekwetfte: den 17^{den} ligtten wy, omtrend 2 uuren voor den dag, onze ankers, en liepen, voor den wind, naar de Vloot, by welke wy omtrend 's namiddags ten 3 uuren kwamen, en vonden die zo fterk, als gezegd is, zynde alle grote en magtige fcheepen: zo dra wy by hen kwamen, begonnen zy te fchieten, dog wy roerden ons niet, voor dat wy digt by elkanderen waren, wanneer elk zyn best deed, zo dat dien avond uit zommige fcheepen honderd vyftig of meer fcheuten gedaan werden: de Vyand liep al voor den wind met kleine zeilen naar de kust van Sumatra, en wy volgden hem zo kort mooglyk was, geduurig fchietende, en tegen dat het donker werd zetten wy het niet ver van elkanderen: den 18^{den}, met den dageraad, lag de Vyand, door het veranderen van den wind, boven den ftroom te loefwaards van ons, en waren, zo dra het dag werd, meest alle onder zeil, hebbende ook alle onze fcheepen hunne ankers geligt, behalven Nasfau, dat wat te laat begon, en werd dus door eene Portugeefche Karacq aan boord geklampt, eer het onder zeil kon raaken, het ons alle zeer verwonderende, dat hy zyn kaabel niet had afgehouwen: de andere fcheepen het fchip Nasfau geklampt ziende, deeden hun best, om dat te ontzetten, dog konden 'er, door de ftilte, niet by komen: ondertusfchen dreef hem het fchip van den Onder-Koning ook aan boord, zo dat hy tusfchen beide vast bezet lag: zy dus, naar hun genoegen, 'er den brand in geftooken hebbende, is de een voor den anderen door de Galleijen van zyn boord afgeroeid, latende het fchip dus dryven, en de brand verhief in 't kort zo, dat zy het fchip moeften verlaten, 'er niets, dan hun lyf, uitdraagende, en de Schipper, Onder-Koopman,

1606.

Gevegt tusfchen de Vloten voor Malacca.

Nasfau en Middelburg, Nederlandfche fcheepen verbranden.

1608. man, Opper-Bootsman, en vyftien of twintig anderen, waren dood. Ondertusschen raakten de Admiraal en het schip Middelburg, dewyl het stil was, elkanderen aan boord, en, eer zy van elkanderen konden raaken, kwamen 'er drie Portugeesche Karacquen by, namelyk aan elke zyde een, en een dwars voor den boeg, met welke zy lang laagen te vegten, tot dat eindlyk eenige der andere scheepen, die ook met de ooverige Karacquen de handen vol gehad hadden, hen kwamen ontzetten: onder andere heeft het schip Mauritius de Karacq, die onze scheepen voor den boeg lag, met zynen boegspriet over zyn agterschip gaan leggen, en, na eenig schieten met grof Geschut, en met eenige vuurpylen, den brand daar in geschooten, die zig aanstonds, door een weinig wind, zo verhief, dat wy zelfs genoeg te doen hadden, om 'er van te raaken, want zyn Gallioen en boegspriet stonden in den brand, zo dat zyne blinde geheel weg brandde; dog, Gode zy lof, wy raakten, met verlies van tien of twaalf Mannen, weder daar van. De Admiraal met het schip Middelburg en de andere Karacquen bleeven nog zeer vast aan den anderen liggen, zo dat wy in groot gevaar waren van te zamen te verbranden: dog gelyk Gods hulp dikwerf het naaste by is, als de zaak het onwaarschynlykste is, is het ook hier geschied: want als zig de vlam der brandende Karacq zo verspreid had, dat des Admiraals voor-schip reeds begon te branden, brak zyne boegspriet in stukken, daar door hy, na dat hy een anker afgekapt had, van de scheepen los raakte, houdende eene geweldige Karacq aan boord liggen: als hy nu een end wegs van de voorn: scheepen gedreeven was, liet hy een ander anker vallen, en ontkwam dus het gevaar van den brand. Het schip Middelburg en de twee Karacquen elkanderen, door het geweldig schieten uit de Musquetten, het los maaken belettende, en Middelburg geen Voor-Kasteel hebbende, om eenigen tegenweer te doen, of

eenig

eenig Volk boven op het schip te laten komen, zyn dus te zamen verbrand: het was deerlyk te zien, hoe het Volk der brandende scheepen in 't water sprong, om aan het eene of andere schip hun lyf te behouden, welke meest alle van ons Volk, die wy in de sloepen hadden gezonden, om het Volk van het schip Middelburg te bergen, dood gesmeeten werden, zonder dat zy iemand in genaade aannaamen, zo dat de Zee rood van bloed en bedekt met lighaamen was: het gezond Volk van het schip Middelburg behielden zig met hunnen boot, dog de zieke en gekwetste bleeven meest in den loop, zo dat van honderd eenentwintig Mannen, die wy in 't begin van den slag hadden, drieennegentig geborgen werden: ondertusschen, de vloed verloopen zynde, heeft het de Vyand een end wegs beneeden ons gezet, en de Admiraal bleef met de voorn: Karacq aan boord liggen, zonder dat van de eene of andere zyde geschooten werd: niet weetende, wat te denken, zyn wy met meest alle de scheepen daar naar toe geloopen, om te zien, of de Admiraal bystand noodig had; daar by komende, en eenige scheepen beginnende op de Karacq te schieten, werd, door iemand van ons Volk, uit dezelve geroepen, dat wy niet schieten zouden, alzo de Karacq onze was: zy hier op alle voorby loopende, hebben het een stuk wegs beneeden stroom van den Admiraal gezet, en hadden nauwlyks het anker in den grond, toen des Karacqs boegspriet brak en die dus los gemaakt werd, dryvende zo, met den stroom, door de gansche Vloot, zonder dat hem iemand iet misdeed, alzo wy niet anders wisten, of de Karacq was in onze handen, te meer, om dat de Admiraal niet eenen scheut, nog eenig teeken, deed, om ons te waarschuwen: toen nu de Karacq een end beneeden de Vloot was gedreeven, bragten de Galleijen die weder by 's Vyands scheepen, dat ongetwyffeld den Vyand zeer bemoedigde en ons verflauwde, ziende ons een zo geweldig schip,

1608.

Eene Karacq gewonnen, die het weder ondkomt, door slegte bewaaring.

 dat

1608. dat genoegzaam overwonnen was, zo ligt ontgaan; maar het was nu zo, en daar bleef niet over, dan geduld te hebben. Deeze slag duurde tot na den middag, en de Admiraal had tien doode, daar onder zynen Schipper, Dierik Mol, en den Kapitain Anthonisse Cocq, met een deel gekwetste, daar onder Willem van der Hagen, welken de Admiraal, hoewel hy Opper-Koopman op den swarten Leeuw was gemaakt, en Gerrit Gerritsz. als Opper-Koopman in zyne plaats was gesteld, by hem gehouden had, om, des noods, raad en hulp van hem te hebben, diens been was in stukken geschooten, daar van hy naderhand storf.

Wy hadden volkoomen de geleegenheid van 's Vyands Vloot verstaan door Klaas Pietersz. een Jongman van Vlissingen: zy hadden in Achin aan land geweest, na dat zy 'er eenige daagen op de reede hadden geleegen, daar zy zo wel onthaald werden, dat zy het Eiland moesten verlaten met grote schande en verlies van tagtig of negentig Portugeezen, zo dat zy daar het hoofd stieten met die geweldige Vloot, met welke zy de gansche Waereld meenden te dwingen: zy hadden in de Vloot veele zieke en weinig water, dat hun zeer hinderlyk was: zy zeiden, dat ons Geschut veel kwaad onder hun Volk had gedaan, daar door de Vyand besloot en had ons, zo veel mooglyk was, aan boord te klampen, meenende daar mede de beste geleegenheid te hebben: zy zyn verder deezen en den volgenden dag dus blyven liggen, zonder iet anders te doen, dan de beschaadigde scheepen wat te herstellen: ondertusschen is de Koning Dafa Sabrana, met eenige Vrouwen, in de Vloot gekomen, om te zien, hoe de slag afgeloopen was, die daar na, ons geen voordeel kunnende doen, weder naar Ihor vertrok.

De Portugeezen in Achin geslaagen.

De Koning van Ihor komt in de Vloot.

Den 20sten ligtten wy, na dat de Admiraal eenen anderen boegspriet had ingezet, met welken hy zig voor dien tyd behelpen kon, en de scheepen wat hersteld waren, onze ankers, en liepen naar den

Vyand,

Vyand, dog konden, door de stilte en anderzins, niet by hem geraaken voor den 21sten, 's avonds, wanneer wy het zo digt by elkanderen zetten, dat van beide zyden eenige scheuten gedaan werden. Den 22sten ligtten wy onze ankers, volgden den Vyand, die onder zeil was en voor den wind afliep, schooten op hem zo veel mooglyk was, en bragten dit gety door zonder iet anders te doen; en toen de vloed verloopen was, zetten wy het weder een end van elkanderen. Den 23sten 's morgens poogden wy weder by den Vyand te komen, dog konden niet; des weder geankerd zynde, deed de Admiraal eene gemeene vergadering beroepen, daar beslooten werd, gemerkt ons alle Krygs-tuig begon te ontbreeken en wy daaglyksch veele zieke en gekwetste kreegen, de Vloot te verlaten en naar Ihor te loopen, om ons daar te herstellen en het Volk wat te ververschen, dat 's avonds uitgevoerd werd. Wat voorby Malacca zynde, kreegen wy den wind tegen, zo dat wy hier eenige daagen laagen te laveeren, verliezende intusschen veele Boots-Gezellen, Kooplieden en Schippers; onder andere storf Sir Cornelisse, Schipper op het schip Erasmus, den 4den van Herfstmaand, gelyk ook Adriaan Frasen, voor zynen dood de vallende ziekte had gekreegen, en Jakob Quaakenaer werd in zyne plaats, en de Medehelper Jan Meliszoon tot Opper-Koopman op dat schip gesteld in de plaats van Gerrit Gerritsz. ondertusschen kwamen wy den 4den in de Rivier van Ihor, daar elk zyn schip begon te herstellen, dog wy konden niet veel verversching voor de zieke bekomen, vermits deeze Plaatzen niet zo overvloejende zyn, dat zy zulk eene Vloot zouden kunnen spyzigen; maar voor een of twee scheepen zou 'er genoeg te bekomen zyn, want als dat Volk zo veele scheepen by elkanderen zien, houden zy hunne goederen zo duur, dat het te verwonderen is. 1606.

Matelief verscht en herstelt zyne scheepen te Ihor.

Daar na voer de Admiraal met eenige Kooplieden op naar Ihor, om last te geven tot sterking der Stad,

1608. en is daar na, den 22sten, wedergekomen, zonder iet anders te doen: daar na is de Vice-Admiraal ook derwaards gezonden, om te zien, of men met den Koning een nieuw verbond kon maaken, die dat niet deed, willende by het oude blyven, en geene verandering maaken in 't geene voor Malacca verdraagen en besloοten was. Hier na ligten wy, den 10den van Wynmaand, onze ankers weder en liepen buiten de Rivier, en den 14den, voor de straat Cincapura liggende, is 'er, na veel twisten, van eenige Ihoriten verstaan hebbende, dat de Vloot gescheiden was, en niet meer dan zeven scheepen voor Malacca laagen, besloοten weder daar naar toe te loopen, om te zien, of men den Vyand eenigen afbreuk kon doen: sommige waren hier wat tegen, bybrengende, dat wy, door gebrek aan Krygs-tuig, van de Vloot gescheiden waren toen zy het swakste was, en hoe het nu by de Bewindhebbers te verantwoorden zou zyn, zo hun een ongeluk overkwam, gemerkt de Vyand eer versterkt was en wy verswakt waren, alzo wy geen Krygs-tuig konden bekomen: dog elk heeft 'er toe bewilligd, op hoop van de Vloot gescheiden te vinden, daar op wy, door de nieuwe straat van Cincapura geloopen zynde, den 15den onder Pulo Pisano kwamen, van waar wy onzen gang regt naar Malacca naamen:

Muitineering onder het Nederlandsch Volk, dog wedergestild, den 16 October.

onder weg hadden wy verschil, moeite en muitineering onder het Volk, die, zo dra zy merkten, dat wy den Vyand weder gingen zoeken, begonnen te zeggen, dat zy niet meer wilden vegten, voor dat hun verzeekering van hunne verpanding was gedaan; want alzo in den Artykul-brief staat, dat elk zyne verpanding heeft op dat schip, daar op hy vaard, en niet meer, wilden zy, hun schip door dapper vegten verliezende, niet op de genaade der Heeren Bewindhebbers leeven, met meer reedenen, te lang, om te verhaalen, het overgebleeve Volk der twee verbrande scheepen daar toe veel doende, en de andere zo veel hun mooglyk was oprokkende,

de, zo dat hier in noodzaaklyk een hulp-middel diende gebruikt te werden, daar over de Admiraal met zynen Raad dikwils hunne hoofden braaken, om een bekwaam middel te beraamen; dog alzo de Artykul-brief verbied eenige orde te maaken, tegen deezen of den last der Heeren Bewindhebbers strydende, konden zy niets uitregten: ten laatsten van den nood eene deugd maakende, en alle smaadlyke woorden van het gemeene Volk verdraagende, hebben zy hen, met goede woorden, beloften, vermaaningen, en zomtyds met eenige dreigingen, zoeken te vrede te stellen, daar door zy zo ver kwamen, dat die het meeste spel maakten den moed lieten zinken en beloofden deezen togt nog te volbrengen, en zyn dus, na dat alle noodige dingen gereed waren gemaakt, den 19den, in 't gezigt van Malacca gekomen, daar wy niet meer dan zeven scheepen en drie Galleijen vonden, dat ons zeer verblydde en het Volk tot slaan aanmoedigde, hoopende, dat ons de overwinning niet zou ontgaan, en dus bleeven wy liggen lunteren in 's Vyands gezigt, tot dat wy eindlyk, den 22sten, naar de reede liepen, daar ons de Vyand verwagtte aan zyn anker liggende. De Admiraal, de grote Zon, en de Provintiën naamen den moed, en klampten een schip, dat beneeden den stroom van de andere lag, met het welke zy, zyne touwen in stukken geschooten hebbende, t' zeewaards in zyn geloopen: de Vyand dat ziende, is onder zeil gegaan, om dat schip te ontzetten: dog alzo de andere scheepen beezig waren hun het ontzet te beletten, hebben het de onze naar hun genoegen geënterd en gewonnen, dood slaande alles, wat zy voor de hand vonden, Swarte nog Blanke ontziende: daar bleeven over de honderd Portugeesche Soldaten en veel Aadel, zo dat van dit schip, naar het getuigenis der Portugeezen zelfs, niet meer dan twaalf Persoonen te land zyn gekomen. Als wy nu dit gewonnen en alle, die voor de hand waren, dood gesmeeten hadden, ge- 1608.

Een Spaansch schip gewonnen, dog op eene slegte wys ontkomen zonder verbranden.

1608. lastte de Admiraal, dat het schip de Provintiën zou afleggen, dat geschiedde; desgelyks de grote Zon, om 'er dus den brand in te steeken: dog alzo de Overheid van dat schip aanbood het te bewaaren en behouden, heeft hem de Admiraal zulks bevoolen en is zelfs van boord gelegd, latende de grote Zon daar aan liggen, die, niet lang daar na, het zeer schandlyk liet dryven, en het werd, door eenige Swarte, die 'er zig nog in verstooken hadden, naar den wal gestuurd, en de Galleijen bragten het weder op de reede, dat zeeker eene spytige zaak was: ondertusschen was de Vice-Admiraal door twee Karacquen aan boord geklampt, met welke hy zo lang vogt, dat de eene in brand raakte, en de andere was zo doorschooten, dat zy geen zeil kon roeren, daar door zy, geene ankers hebbende, den ganschen nagt in de Zee lag te dryven. Wy raakten met het schip Erasmus ook eene Karacq aan boord, met welke wy, schoon zy ons tweemaalen aan boord raakten, tot omtrend den avond beezig waren het te vervolgen zo veel mooglyk was, tot dat eindlyk het schip Mauritius daar komende, zy, na vier of vyf scheuten, zig, behoudens lyf, hebben overgegeven: de Kapitain was Bastiaan Suares, dezelve, die het schip Nassau eerst aanklampte en in brand stak. In 't begin van dit gevegt werd Jakob Quaakenaer dood geschooten, en daar na verlooren wy nog zes Mannen, en hadden vyftien of zestien gekwetste, van welke naderhand nog drie storven: in Quaakenaers plaats werd Cornelis Jansse Groen tot Schipper gesteld. Dit schip genoomen zynde, ankerden wy alle, vermits het avond was, en bleeven dus dien nagt liggen.

Meer Portugeesche scheepen ingenoomen en verbrand.

Alzo wy 's anderendaagsch het schip, dat de Vice-Admiraal aan boord was geweest, alleen in Zee zaagen dryven, is de Admiraal, twee scheepen by de veroverde Karacquen besteld hebbende, daar na toe geloopen; en alzo aan de andere scheepen geen last was gegeven, wat te doen, zyn zy hem alle gevolgd,

volgd, latende den Portugeeschen Admiraal, die nog een stuk wegs in Zee was, zonder eenigen hinder op de reede loopen; by dat schip komende, vonden zy dat ontruimd, zynde niemand, dan de Kapitain en eenige Portugeezen, daar in, welke aan des Admiraals boord gebragt zynde, hebben zy 'er een anker aangebragt, en dus by den anderen gezet, en een weinig daar na kreeg de grote Zon een klein zeiltje in 't gezigt, dat hy omtrend de Kaap Richado nam: het kwam van Negapatan, gelaaden met ryst en omtrend vier- of vyfendertig kleedjes en lywaad, daar mede hy 's avonds by de Vloot kwam, en dus bleeven zy by den anderen liggen, beezig zynde met het Geschut en eenigen leeftogt uit de veroverde Karacq te lossen, hebbende niet anders in, daar mede zy beezig waren tot den 30sten; en de veroverde scheepen in brand gestooken hebbende, liepen wy weder naar de reede, om te zien, of wy ook de ooverige scheepen konden vernietigen: daar by komende, lieten wy onze ankers omtrend eenen halven Gootelings scheut van 's Vyands scheepen vallen, die zeer vast in den modder zaaten: daadlyk ontbood de Admiraal den Raad aan boord, om te zien, hoe men die scheepen zou kunnen aantasten, daar niets byzonders beslooten werd, alzo men geene bekwaame middelen kon vinden, om zulks zonder merklyk gevaar te doen: hier over tegen den avond weder gezet zynde, heeft de Vyand zelfs, uit vrees, den brand in zyne scheepen gestooken, dat ons alle zeer verblydde, alzo zy ons eene grote moeite afnaamen; dit waren geweldige grote scheepen, die zy als Kasteelen hadden kunnen gebruiken, hadden zy tegenweer willen doen; dog het schynd, uit het branden der scheepen, dat God hun de zinnen benoomen heeft: wy hadden de overwinning, Gode zy lof, over de geene, die wy op de reede gevonden hebben; en schoon wy 'er weinig of geen voordeel van hadden, was het egter een grote afbreuk voor den Vyand,

1602

De Portugeezen verbranden hunne eige scheepen voor Malacca.

zynde

1608. zynde hier door de voornaamste magt van hunne geweldige Vloot te niet gemaakt. Wy hadden eenige Portugeezen van rang gevangen gehouden, die alle op zesduizend kroonen rantzoen gesteld werden, om onder het Volk uit te deelen, alzo die in alle deeze slaagen geen of weinig buid gehad hadden; de ooverige Portugeezen werden los gelaten tegen eenige gevange Nederlanders, die in Malacça waren: door het uitdeelen van deezen buid maakten wy het Volk tot slaan gewilliger, en des werd besloten de zeven ooverige scheepen van de Vloot, die onder Pulo Bouton laagen, ook te gaan zoeken, om dus de geheele Vloot te vernielen. Terwyl wy dus op de reede laagen, hebben wy het scheepje van Negapatan wat vermaakt, eenig Geschut daar op gelegd, en met twintig Soldaten, twintig Boots-Gezellen en veertig swarte Slaaven naar Amboina gezonden, met last, dat zy eerst in Macassar zouden aanloopen, om zig, tot voorraad van het Kasteel, met ryst en anderen leeftogt te voorzien, zynde de ryst, die zy gelaaden hadden, geheel bedorven: dit gedaan zynde, ligtten wy onze ankers den 4den van Slagtmaand, en gingen t' zeil naar Queda, om te zien, of wy met den Koning daar iets goeds tegen de Portugeezen konden te weeg brengen, daar wy den 20sten op de reede kwamen, en de Admiraal bragt zo veel te weeg, dat de Koning de Portugeezen, die daar waren, gevangen genoomen heeft, die hy daar na, om hun goed te hebben, alle deed ombrengen; de Admiraal verstaande, dat de Portugeezen daar gevangen waren, zond eenige sloepen, met gewapend Volk, de Rivier op, daar zy een scheepje met twee Portugeesche Galiooten, met alles, dat 'er in was, in brand staaken: ondertusschen waren wy op de reede beezig met het lossen van een schip, dat wy onder weg genoomen hadden, komende van Negapatan, toebehoorende Andrea Fortado, en gelaaden met ryst, oly, booter, en dertig baalen groove kleedjes:

Mathelief komt te Queda, en verbrand nog eenige Portugeesch scheepen.

het

het was omtrend de Nicobaers, komende van Massilipatan, door het jagt Delf, daar op Paulus van Solt Opper-Koopman was, nog eens genoomen; 1608.
die, na dat hy 'er omtrend driehonderd fardeelen kleedjes, en wat hem meer diende, uit gelost had, het weder liet vaaren; hebbende zyn schip zo vol, als het gaan kon, dat een heerlyke buid was: in dit schip waren meer dan vierhonderd Menschen, meest Swarte, om te verkoopen, en vyfendertig Portugeezen, daar onder een Groot-Meester was, Don Loy Lobo genoemd, die eene gewêldige Gallioen, meest met Krygs-tuig gelaaden, en op zyne eige kosten tot deeze Vloot toegerusd, tusschen Ceylon en Choromandel verlooren heeft: als wy hier het noodige gedaan hadden, is de brand in 't veroverde schip gestooken, en wy zyn, den 27sten., t' zeil gegaan naar Pulo Lanckevi, daar wy meest alle de Swarte en een deel Portugeezen aan land zetten, en zeilden, onze ankers geligt hebbende, naar Pulo Bouton, daar wy, den 1sten. van Wintermaand, den Vyand loefwaards van het Eiland zaagen, en daar op deeden wy alle moeite, dog te vergeefsch, om boven het Eiland en by hen te komen, door tegenwinden en de vreemde stroomen, die hier loopen; des besloten werd beneden het zelve om te loopen, dat ons niet wel gelukte, zynde tot den 7den beezig, eer wy by den Vyand konden geraaken, die zig ondertusschen gelegd had in een gat tusschen de Eilanden, daar ons niet wel mooglyk was by hen te komen, want zy hadden wind en stroom in hun voordeel, laagen digt aan den wal, en hadden elk twee of drie kaabels aan land en eenige ter Zee, en alle hun Geschut was op eene zyde gebragt; als wy dus, in eene halve Maan liggende, vonden, en geen middel zaagen, om hen voegzaam te bevegten, en het nu niet geraaden was hen aan boord te klampen, gelyk wy voor Malacca gedaan hadden, vermits zy, gelyk wy uit afgeworpe brieven van den Onder-Koning en eenige overgeloope verstonden,

1608. besslooten hadden, zo dra wy hun aan boord kwamen, de scheepen vast aan elkanderen te maaken, en dan, zig aan land begevende, hunne scheepen in brand te steeken, om dus den eenen met den anderen te verbranden: wy hebben eene Gallioot, welke wy van Ibor medegebragt hadden, met alle vuurwerken toegemaakt, en die, met eenige Waaghalzen, naar den Vyand gezonden, welke, dig by 's Vyands scheepen zynde, 'er den brand in staaken en met een schuitje wegroeiden, en de brandende Gallioot raakte twee Karacquen aan boord; dog alzo zy die, naar hunnen wil, weder konden afstooten, met hunne sloepen wegroeiden, en wy het uit de scheepen niet konden beletten, heeft dat geene vrugt gedaan: naderhand werd besslooten het jagt en eene grote sloep, met eenen kening aan elkanderen vast zynde, op dezelve manier toe te maaken, en met de geheele Vloot naar den Vyand te loopen, om, als de brander aan 's Vyands scheepen gebragt werd, door schieten hun het afroejen te beletten, dat wy, den 13^den^, zogten te doen, tegen den avond onze ankers ligtende, en zyn, met een maatig koeltie, naar den Vyand geloopen, daar wy, volgens het besluit, eenige scheepen hebben gestuurd, en eenige zetten het, zo dat die van den Vyand niet veel beschooten werden, die hen ook met zyn Geschut niet kon krenken, zo dat drie of vier scheepen al zyn schieten moesten afwagten: als wy nu tot middernagt tegen elkanderen hadden liggen schieten, en de wind niet dienen wilde, om den brander aan te brengen, verlieten wy den Vyand en liepen wat van hem af: wy waren 'er met het schip Erasmus zo geweest, dat wy agt doode en drie of vierentwintig gekwetste hadden; en het is te verwonderen, dat 'er, naar de meenigte van scheuten, die door het schip gegaan waren, niet meer gebleeven zyn: de Schippers van Mauritius en den swarten Leeuw waren zeer gekwetst, dog zyn geneezen. Als wy nu zaagen, dat de Vyand

De Portugeesche scheepen, in een gat liggende, hebben zig wel bewaard van de Hollanders.

zig

zig niet meer roerde, en wy hem, zo lang hy daar 1608.
lag, niet veel hinder konden doen, werd, den 16den, eene gemeene vergadering op het schip Mauritius gehouden, daar, na veel twisten, besloten werd, gemerkt de tyd zeer verloopen was, en de Vloot gescheiden diende, voor al, dat de scheepen, naar de Molucca's geschikt, hunnen tyd zeer noodig hadden, dat men den Vyand zou verlaten, naar Pulo Lanckevi loopen, en daar eenige daagen wagten, om te zien, of wy den Vyand uit zyne plaats in de ruime Zee konden lokken en dus bevegten: hier op, 's anderendaagsch onze ankers geligt hebbende, zyn wy den 19den onder Pulo Lanckevi gekomen, van waar altyd Spions werden gezonden, om berigt te hebben, wat de Vyand deed, van welke wy op verscheide tyden tyding gehad hebbende, werd 'er gelasd, om niet stil te liggen, dat de Admiraal en witte Leeuw naar Queda zouden loopen, om te zien, of 'er eenige laading van peper of ververšching voor de Vloot te bekomen was, en of zy een vast verbond met den Koning konden maaken; daar over de witte Leeuw, den 21sten, derwaards ging, en raakte met goed weêr op de reede, daar de Admiraal, die 's anderendaagsch vertrok, door tegen-wind en stroom niet kon komen; des hy ons, den 29sten, door het jagt ontbood met de geheele Vloot by hem, liggende zuidwaards van ons, te komen, daar wy tegen den avond kwamen: 's anderendaagsch kwam de witte Leeuw by ons, van wien wy verstonden, dat 'er geene laading nog ververšching te bekomen was, dat ons verdroot, gemerkt wy dus lang zonder verversching hadden liggen swerven en daaglyksch veele zieke kreegen; als wy hier nu weder by den anderen laagen, heeft de Admiraal den breeden Raad beroepen, daar besloten werd, gemerkt de scheepen, die naar de Molucca's geschikt waren, niet langer wagten konden, gelyk wy gezegd hebben, door dien de Mouson daaglyksch verliep, dat men

1608. de Vloot gansch zou verlaten en 'er niet meer naar denken, alzo de Vyand zig niet roerde, en dus lang daar bleef liggen: en alzo noodzaaklyk eenige scheepen naar Nederland gezonden dienden, werd 'er gelasd, dat de Vice-Admiraal en witte Leeuw ten eersten naar Achin zouden loopen, om te zien, of zy daar laading voor hun, of eenen derzelve, konden bekomen; en zo niet, dat zy dan met allen spoed naar Bantam zouden vertrekken, om daar hunne laading in te neemen. De grote Zon werd gelasd met die twee scheepen naar Achin te loopen, en van daar naar de kusten van Ceylon, daar zy af en aan zal houden tot in Sprokkelmaand, waarneemende alle de scheepen, die van Bengalen, Pegu en andere Plaatzen naar Indiën zouden zeilen, en daar na te loopen naar de kusten van Choromandel of Masilipatan, en dus verder langs den geheelen kust tot Bengalen en verder handel te zoeken.

Matheliefverlaat de Portugeesche Vloot.

De Koning van Arecad heeft aan de onze in Achin sterk verzogt, dat wy daar met eenige scheepen zouden komen handelen, beloovende alle vryheid, die men in zyn Land zou begeeren, daar op hun gelasd is te letten: hier vallen voornaamlyk robynen, fyne lywaaten, welke de Portugeezen veel naar Portugal voeren, fraaje gestikte deekens, en veele andere fraaiheden, zo dat 'er door den tyd goed voordeel zou kunnen gedaan werden. Verder werd besloo ten, dat de Admiraal met het overige schip zou loopen naar Bantam, om te zien, wat daar te doen zou mogen vallen; en hier na zogten wy reede onder Pulo Pinano, om de scheepen hunnen last te geven, daar wy tot heden zyn blyven liggen.

De Koning van Arecad verzoekt handeling.

Dit is zaaklyk het voorgevalle, zederd wy in Indiën zyn gekomen, en zederd wy voor Malacca kwamen, hebben wy eene ongelooflyke moeite en gevaar uitgestaan en veele doode in de Vloot gehad, behalven die nog ziek en gekwetst zyn.

Van den handel te China weet ik nog weinig te berigten, alzo wy des aangaande nog niets verzogt, heb-

hebben; maar die wy daar over hooren spreeken, stellen het als zeer moeilyk, en ik vrees, alzo wy reeds veel tyd verlooren hebben, dat de geleegenheid van het Volk, de scheepen en den leeftogt het niet zullen toelaten verder te verzoeken, want wy nog eerst naar de Molucca's gaan, daar waarschynlyk nog wel wat te doen zal vallen, daar door de Mouson, die in Bloeimaand begind, wel mogt verloopen: wat 'er van werden zal, zal de tyd leeren, en UE: met alle gedienstigheid berigt werden. 1601.

Uitkomst van eenig Volk van Mahu's scheepen, in Japan gekomen, daar eenige nog leefden.

Alzo Dasa Sabrana, Koning van Ihor, in de Nederlandsche Vloot was gekomen, om die te bezoeken, bragt hy daar eenen Nederlander, Jakob Quaakenaer, die, in 't Jaar 1598, met de Vloot van Mahu was uitgezeild, en tot Opper-Stuurman op den Admiraal was gesteld: deeze had zyn schip verlooren in Japan, daar hy met weinig Volk was van gekomen; de Koning daar had het Geschut en Krygstuig aangetast en op een Kasteel gelegd: de ooverige goederen, die hun de Koning meest liet volgen, hadden zy meest aan onkosten verteerd, terwyl zy daar waren: hy had lang verzogt, om uit het Land te vertrekken, en daar toe eindlyk eenen geleidbrief verkreegen, met eenen Melchior van Zantfort, om daar weder met scheepen te mogen komen handelen, en zyn dus met een Japansch scheepje in Patana gekomen, daar zy zig gaerne in 's Konings dienst hadden begeven; dog alzo Ferdinando Michareli, Opper-Koopman daar, zulks, om eenige reedenen, niet wilde toelaten, was Quaakenaer naar Ihor en van daar by de Nederlandsche Vloot gekomen, daar hy op het schip Erasmus, op het welke twee Schippers gestorven waren, tot Schipper gesteld en kort daar na dood geschooten werd, en Melchior van Zantfort was, zo zy verstonden, weder naar Japan getrokken, daar hy nog twaalf Persoonen van hun Volk, onder andere hunnen Opper-Stuurman, een Engelschman, in 't leeven had gelaten, zynde de ooverige meest op de reis, eer zy in

1608 in Japan kwamen, gestorven. Behalven het geene wy in 't voorige boek verhaald hebben aangaande de naagelen van die scheepen, welke toen nog weder in Holland gezonden waren, dagten wy goed dit van het overblyfsel der Magellansche Vloot van Mahu te verhaalen.

Wy zullen hier ook melden het verlies van Terenate en Tydor, uit Indiën geschreeven en uit eenige gevange Portugeezen, van de Molucca's komende, verstaan.

De Spanjaarden uit de Philippynen, onder Don Piedro d'Acuna, neemen de Nederlanders Terenate en Tydor af.

Na dat de Admiraal Steven van der Hagen, of zyn Vice-Admiraal, Cornelis Bastiaansse, het Kasteel van Tydor van de Portugeezen had veroverd, had hy dat afgebrooken, en daar en te Terenate tot Opper-Koopman gelaten Adriaan Hermansse, en nevens hem dertien of veertien Persoonen, zonder eenige Sterkte op het eene of andere Eiland te maaken: hier op is, den 14^den^ van Lentemaand, des Jaars 1606, eene Vloot Spanjaarden, onder Don Piedro d'Acuna, uit de Manillas, Philippynsche Eilanden, gekomen, sterk tweeëndertig zeilen, te weten, vier Galleijen, de ooverige Fusten en andere scheepen: zy kwamen tusschen Terenate en Tydor, en vonden daar het Hollandsch schip West-Vriesland, van de Vloot van Steven van der Hagen, het welke zy, na eene wyl daar tegen gestreeden te hebben, zonder eenig voordeel te kunnen doen, hebben verlaten, en naamen het Eiland Tydor met weinig moeite in, daar zy vier Nederlanders gevangen kreegen: den 1sten van Grasmaand deeden zy eenen aanval op Terenate, dat zy ook, na weinig vegtens, de Terenaten gevlugt zynde, innaamen, en kreegen den Onder-Koopman en twee andere gevangen. De Koning van Terenate en zyn oudste Zoon waren gevlugt, dog werden, eenige daagen daar na, door schoone woorden gekreegen en gevanglyk naar Manillas gezonden: de Opper-Koopman en zes Mannen zyn ontkomen, en, na veel moeite en gevaar, in een klein bootje aan het schip

West-

West-Vriesland geraakt, latende daar verlooren al- 1608.
les, wat 'er, wegens de Maatschappy, aan land was, met omtrend driehonderd baalen naagelen, die gereed laagen, om in 't voorn: schip te laaden, dat reeds wel tweehonderd baalen in had, zynde dit voor de Kooplieden een groot verlies.

Naar het zeggen der Portugeezen waren in deeze Vloot wel drieduizend Mannen, daar onder wel zestienhonderd Spanjaarden, en de ooverige waren uit allerhande Volken. De gevange Nederlanders werden in twee Fusten gesteld en op de Eilanden van Manipes gevoerd, van waar zy met een bo tje in Amboyna gekomen zyn, zonder eenigzins kwaalyk behandeld te zyn: daar na was het schip West-Vriesland, met het jagt Enckhuizen, dat te Amboyna was, weder naar de Molucca's t' zeil gegaan, om te zien, of zy de Spaansche eenigen afbreuk of schaade konden doen, en of zy te Macquian en Bacquian nog eenige naagelen konden bekomen.

Verhaal, hoe getragt werd den Griffier der Staten om te koopen.

Nu zullen wy verder verhaalen, wat in Nederland nopens den Vrede-handel in 't Voorjaar is voorgevallen. Daar kwam in 't ligt de manier, hoe men, wegens Spanje, in de vereenigde Landen door omkoopingen zogt te werken, daar van wy in 't vooorige boek iet aanroerden, dat zulks den Audiençier Verreycken verweeten en de giften in de Vergadering der Staten wedergegeven werden, daar van de volgende byzonderheden zyn: als in 't Voorjaar van 1607 een bestand tot Vrede-handel was beslooten, en Vader Neyen nog in Holland, dog op zyn vertrek, was, heeft hy, den 12den van Bloeimaand, 's avonds ten 9 uuren, den volgenden brief, door zynen Neef, Cornelis van Nyck, aan den Griffier Aerssen gezonden;

Brief van Jan Neyen aan den Griffier Aerssen.

Eerwaerde Heer! vermits ik te Delf huisvest, en geene geleegenheid heb UE: eens alleen te spreeken en te begroeten, daar naar ik nogtans zeer verlang, vermits ik vrees, dat ik uit het oog uit het hart mogt zyn, dat my van harte leet is, want ik my in uwe

goede

1608 goede gunst, als mynen Heere en Vriend, zonderling aanbeveel: en alzo ik nu nog weinig waarschynlykheid zie, om met UE: een woordje te mogen spreeken, bid ik, zo UE: meende, dat zulks voor myn vertrek niet zou kunnen geschieden, my de vriendschap te doen van Mevrouw, UEs: Huisvrouw, of eenen van uwe Zoonen, in vertrouwen by my te laten komen: indien Mevrouw geliefde te komen, dat my wel zo goed dunkt, zou zy mogen komen by de Zusterties, die hier nog in eene zeekere plaats van haar Klooster gehuisvest zyn, daar zy zo zeeker zal zyn, als in haar eigen huis, zonder van iemand gezien te werden, mits my ten minsten meldende, tegen wanneer, en of het 's morgens of 's namiddags zou kunnen geschieden; of zy mogt my op eenige plaats buiten of binnen Delf bescheiden, om by haar te komen; maar zo iemand van UEs: Zoonen kwam, die mag zeer wel regt toe in myne herberg komen, en vraagen naar mynen Neef, Cornelis van Nyck, als of hy hem wegens zynen geleid-brief, dien hy vorderd, kwam spreeken: dog zo UE: dagt, dat ik hem voor myn vertrek eens alleen zal kunnen spreeken, zal ik dat op zyn beloop laten, UE: biddende, alzo ik dit in goed vertrouwen schryf, als aan mynen Heere en Vriend, aan wien ik verpligt zy, van deezen aan Sr. Crauwel geen gewag te maaken, nog te zeggen, dat ik UE: of iemand van de zyne heimlyk zoek te spreeken of gesprooken heb; want het meer dan genoeg is, dat UE: dus met het spit gesmeeten is, zonder tot nog toe van het gebraad gegeeten te hebben, of dat ik aan Sr. Crauwel of iemand anders verpligting heb, ook begeer ik hier in byzonder aan Sr. Crauwel niet verpligt te zyn, want tusschen eerlyke Lieden is geen derde noodig. Morgen, Zondag zynde, dunkt het my niet geraaden, dat iemand komen zou, vermits 'er dan te veel Volk op den weg zal zyn, maar zeer wel op Maandag of eenen anderen dag: dog ik zeg, gelyk boven, zo

UE:

UEs denkt, dat ik UE: voor myn vertrek alleen zal 1608.
kunnen spreeken, zal ik het op zyn beloop laten.
Hier mede UE: mynen Vriend, met Mevrouw, zyne Beminde, van harten vereenigde, den Heere beveelende, bid ik, enz. Delf, den 12den van Bloeimaand, onderteekend, UEs: zeer toegeneege, *F. Jan Neyen*: het opschrift was, *à Monsieur Aersen, Griffier de Mes Seigneurs les Etats Generaulx.*

Deeze brief is ter voorn: tyd ontfangen van Cornelis van Nyck, Neyens Neef, en daar op is Aerssen 's Zondags, 's morgens ten 8 uuren, by Prince Maurits gegaan, dien hy van deezen brief verwittigde, alzo daar aan, naar zyn bedunken, veel, tot 's Lands voordeel, geleegen was; zo de zaak geheim en wel behandeld werd, met kennis der Heeren, die in den Vrede handelden, welke daar over terstond ontbooden en vergaderd zynde, heeft Aerssen verhaald, hoe hem die brief geleeverd was; en die daar geleezen zynde, vroeg hy, nadien daar uit op te maaken was, dat men hem zogt om te koopen, of hy by Neyen zou zelfs gaan, of iemand zenden, of geen van beide, en als hy hem iet aanbood of deed aanbieden van zulk eene waerdy, dat het naar omkooping smaakte, of hy dat zou ontfangen of niet, daar over hy raad verzogt. Men kwam over een en vond raadzaam, tot 's Lands dienst, dat hy zelfs by hem zou gaan, en zien, wat hy te zeggen of aan te bieden had, en dat ontfangen, in zo ver het strekken zou ter omkooping, maar weigeren, zo het niet verder ging, dan tot eene vereering voor de afvaerdiging van het verhandelde, en dat men alles geheim zou houden, tot dat men 'er voordeel voor het Land mede zou hebben gedaan. Hier op gescheiden en ter Kerke gegaan zynde, heeft de Griffier den voorn: Neef bescheiden 's anderendaagsch vroeg Neyen te komen spreeken; hy zou hem den toegang bezorgen.

Aerssen Neyens brief ontfangen hebbende, toond dien aan Prince Maurits.

's Maandags liet zig de Griffier vroeg te Delf vin-

Aerssen komt te Delf by Neyen.

1608. vinden voor het Klooster van St. Agatha, daar hy die Neef bragt in der Baggynen kaamer by Neyen, die hem vriendlyk groette en begon te zeggen, dat de Aards-Hertog, verstaande, dat zyne eerste vervoeging en bestuuring tot den aangevangen handel aan hem was geschied, en aanmerkende, dat hy in gevaar had kunnen komen, zo het aangegeven anders, dan volgens hunne opregte meening, was opgevat, en daar na verstaan hebbende, dat hy daar over gelasterd was, zig aan hem verpligt rekende dat danklyk te erkennen, gelyk hy, op zynen tyd, zou toonen een erkennend Prins te zyn, voor den dienst, dien men hem deed, hem daarom aanbiedende, zo zyne Hoogheid voor hem of zyne Kinderen iet doen kon, dat hy het maar zeggen zou, enz. verder zeide hy, dat zyne Hoogheid hem gelast had zyn huis en vaderlyke goederen te Brussel, die men altyd lief heeft, hem weder te geven, zo dat hy voortaan over alles naar zyn genoegen mogt schikken, niet tegenstaande de Heer van Riviere daar in woonde, ten ware hy, om reedenen, beeter vond dat dus nog te laten, verder aanbeveelende te volharden in alle goede geneegenheid, op dat voornamlyk de gewenschte Vrede mogt gemaakt werden, enz.

Neyens aanspraak aan Aerssen.

Nog verklaarde hy, dat de Marquies Spinola, om te toonen, hoe zeer hy de zaak behartigd, en zig daar voor verbonden hield, hem deed aanbieden eenen schriftlyken schuld-brief, eigenhandig onderteekend, inhoudende, dat hy hem beloofde, zo 't et bestand voor meer dan 9 Jaaren, of Vrede, gemaakt werd, hem, zonder eenig tegenspreeken, te betaalen vyftigduizend kroonen, en toen gereed in geld, op afkorting van die som, vyftienduizend kroonen, welke hy hem te Amsterdam zou doen tellen in handen van zulke Persoonen, als hy noemen zou, hem ook, zo wel wegens den Marquies, als zyne Hoogheid, aanbeveelende te volharden in alle diensten in de zaak, daar by voegende, de-

Neyens verdere verklaaring.

wyl

wyl hy (Neyen) de eer had gehad daar in door zyne Hoogheid en den Marquies gebruikt te zyn, en op last deeze zaak zo had beleid, dat het dus ver was gekomen, dat hy nu voor zig zelve dit ook aan zyne Huisvrouw wilde erkennen, en daarom haar eenen diamant aanbood, begeerende, dat hy dien, van zynent wege, aan zyne Huisvrouw zou geven, verklaarende, dat hy dien niet gaf van het zyne, want hy niet had, maar dat de Marquies dien tot dat einde voor hem gekogt had, met verdere aanbeveeling, zeer betuigende op de eenvoudigheid, opregtheid en rondborstigheid van zyne Hoogheid, den Marquies en hem in deezen handel, daar tegen aan alle kanten gewerkt werd, enz. 1608

Hier op antwoordde Aerssen; dat hy zyne Hoogheids gunst tot hem in dank aannam, voor al de wedergeving van zyn huis en goederen ten dien opzigte; dat hem in den handel op de wederbrenging der Stad Brussel hier in ongelyk was geschied, dat men hem geslooten had buiten de gunst, aan alle Burgers verleend, van hunne goederen te mogen genieten, niet tegenstaande hy, tot dienst der Stad, met last van derzelver drie Leeden, was uitgezonden ter vergadering der Staten Generaal; maar wat de verdere mildheid aanging, dat hy in de zaak niets had gedaan; dat het geene hy schuldig was; want hy het geene S.r Crauwel hem, wegens zyne Hoogheid en den Marquies, had voorgehouden, aangegeven had daar het behoorde, en dat hy wel in meer gevaar had kunnen komen: derhalven verzogt hy ZynEx niet kwaalyk te neemen, dat hy zulk een uitneemend geschenk, dat meer smaakte naar omkooping als erkentenis, nog ook den diamant voor zyne Huisvrouw, niet kon aanneemen; ZynE: anders dienstig bedankende voor de aanbieding, ook zynen dienst aanbiedende, daar het kon geschieden met behoud van zynen eed en eer. Antwoord van Aerssen.

Hier op antwoordde Neyen weder, dat hy zyne aanbieding voor geene omkooping kon verstaan, ver-

1608. mits zyne Hoogheids, des Marquies en zyne eenvoudige en opregte meening was, om deezen Oorlog ter goede trouw ten einde te maaken, zonder eenig bedrog, begeerende daarom meermaalen, hy wilde de geschenken aanneemen, en alles ten beste helpen brengen, met andere reedenen van aanraading, zo dat hy ten laatsten, volgens zyner Meesters goedvinden, de wedergeving van zyne goederen met den schuld-brief van den Marquies aangenoomen, maar den diamant voor zyne Huisvrouw geweigerd heeft: dog Neyen, met grote betuiging en erkentenis van verpligting, zeer sterk aanhoudende, dat hy hem zou gedoogen den diamant aan zyne Huisvrouw te geven, liet hy zig eindlyk gezeggen, met verklaaring, dat hy tot alles zyn best zou doen, behoudende eer en eed, hem verder in 't byzonder bedankende, met aanbieding, enz. en dus zyn zy gescheiden, doende hem door zynen Neef agter uitlaten.

Aersfen verklaard Prince Maurits zyn wedervaaren.

Ten zelven dage is de Griffier in 's Hage wedergekeerd, en liet zig, nog voor den middag, by Prince Maurits vinden, daar hy alles verhaalde, die hem daar op verklaarde, dat de zaak nog geheim diende gehouden te werden, en dat men het geld moest zien te krygen: dog als hy hem den schuldbrief en diamant in handen wilde stellen, verontschuldigde hy zig daar van, hem meermaalen vermaanende, dat hy het geld zou zien te ontfangen; en als hy daar in meer swarigheid stelde, vroeg hem Prins Maurits; waarom hy dat niet doen zou, nadien hy de zaak behoorlyk had te kennen gegeven? daar na heeft hy dit de andere Heeren ook bekend gemaakt, die goedvonden, dat men, zo Prins Maurits bleef weigeren den schuldbrief en diamant tot zig te neemen en te bewaaren, de zaak aan de verdere Heeren zou aangeven: Prins Maurits, weder daar over aangesprooken zynde, scheen eens daar in te zullen bewilligen; maar weder van gedagten veranderende, en Aersfen in de bewaaring grote

swaarigheid stellende, zeide hy zeer vry uit, dat hy geene reedenen van swaarigheid had, gemerkt hy zig gekweeten en de schelmery naar behooren ontdekt had; voor hem, hy wilde zig 'er niet meer mede bemoejen, maar hy moest zien het geld te krygen, wenschende, dat men op die wys veel geld van den Vyand wist te bekomen, enz. Prins Maurits schatte den diamant op zesduizend guldens, en daar by is het eenige daagen gebleeven. 1602.

Neyen ziende, dat Aersfen niet kwam om den wissel-brief van vyftienduizend kroonen, schreef, den 21sten, hem daar over weder den volgenden brief.

Eerwaerde Heer! tot nog toe heb ik UEs: antwoord noopens de vyftienduizend kroonen verwagt, waar, aan wien en hoe ik die aan UE: zou doen tellen: dog alzo ik geen antwoord ontfang, heb ik niet willen nalaten UE: door deezen in alle vertrouwen te schryven, daar op UE: in alle trouw door den Brenger van deezen, indien het UE: geleegen komt, mag antwoorden, hoe, aan wien, en door wat middel UE: best geleegen is de voorsz. zom te ontfangen, op dat ik daar toe terstond mag last geven: dog ik bid UE: van ganschen harte, dat Sr. Crauwel, nog iemand, wie het ook zyn mogt, van deezen verneeme, want ik UE: en Mevrouw, uwe Geliefde, en Kinderen, als myne Vrienden, tusschen hen en God eenvoudig, daar toe verzogt zynde, zoek te dienen. God weet het, die UE: en uw Huisgezin in zyne heilige bescherming neeme! Ik verwagt uw antwoord en alle trouw door den Brenger van deezen, die niet weet, wat ik schryf. In Delf, den 21sten van Bloeimaand, onder stond, UEs. dienstwillige *Fr Jan Neyen.* Het opschrift was als van den voorigen, en hy werd, den 22sten, 's morgens, ontfangen door zynen voorsz. Neef.

Neyen schryfd weder aan Aersfen.

Aersfen heeft deezen weder aan Prince Maurits en de andere Heeren bekend gemaakt, en Prince Maurits weder den schuld-brief en diamant ter bewaaring aangebooden, en gevraagd, wat men op

1608. dit schryven doen zou? hy antwoordde die stukken niet te begeeren; maar hy was van gedagte, nadien men de zaak geheim meende te houden, dat hy het geld moest doen ligten.

De zaak werd aangegeven en rugtbaar.

Hier na vond Prins Maurits niet geraaden, tot dienst der Landen, die zaak langer geheim te houden, maar daar van is verslag gedaan in de volle vergadering der Staten Generaal, en vervolgens aan den Raad van Staten, de Afgevaerdigde, de Gezanten van Vrankryk en Engeland, de Kollonels en voornaame Hovelingen, zo dat 'er eindlyk het Gemeen ook een stuk van gehoord heeft, die, de waarheid en grond der zaak niet weetende, daar van blind en onbescheiden begonnen te spreeken, elk naar zyne gezindheid, gunst of afgunst, haat of nyd, elk, naar zyne driften, 'er af- of bydoende naar zyn welgevallen, tot groot nadeel van Aerssen, die, door zyne goede Vrienden daar van verwittigd zynde, goedgevonden heeft dit den Staten Generaal aan te dienen en zig te beklaagen, ten einde zy hem van den schuld-brief en ring geliefden te ontlasten, en die doen stellen in handen van zulke, als zy dienstig zouden vinden, die daar op het volgende besluit naamen:

Besluit der Staten Generaal tot ontlasting van den Heere Griffier, aanvaerdende den schuld-brief en diamant.

De Staten Generaal der vereenigde Nederlanden zig beraaden hebbende op het vertoog van Mr. Cornelis Aerssen, hunnen Griffier, daar by hy te kennen geefd, dat hy, op het verzoek en schryven van Jan Neyen, en last van zyne Hoogheid, enz. zig by hem te Delf heeft laten vinden, om van hem te verstaan en ontfangen het geene hy hem zou willen zeggen en aanbieden, om daar mede, naar de voorkomingen, 's Lands dienst te vorderen, en dat hy van hem ontfangen en terstond aan zyne Hoogheid aangebooden had over te leeveren eenen schuldbrief van vyftigduizend kroonen van den Marquies Spinola, met eene taafel van eenen diamant, staande in eenen ring, gelyk hy te vooren in de buitengewoone volle vergadering van Hun Ed: Mog: by-

zon-

zonderder verslag, met alle de omstandigheden, gedaan, de brieven geleezen en den schuld-brief en ring van hand tot hand getoond had, verzoekende daar van ontlasd te zyn, en dat die gesteld zouden werden in handen van zulke, als hun Ed: Mog: voor de Landen dienstig zouden vinden: des is verstaan en besloten, dat de diamant door eenen Juwelier uit den ring gedaan, gewoogen en gewaerdeerd zal werden, en vervolgens met den schuldbrief, in de tegenwoordigheid van George de Bye, Schatmeester Generaal, in een kasje, met twee sleutels geslooten, onder het zeegel der Heeren Staten Generaal, in handen van den Schatmeester voorsz. verzeekerd zal werden, om die te bewaaren, tot dat by de Heeren Staten Generaal besloten zal werden, wat daar mede gedaan zal dienen. Gedaan in 's Hage, den 7den van Hooimaand, des Jaars 1607. 1607.

Deeze schuld-brief en diamant hebben daar geleegen, tot dat zy eindlyk, in de volle vergadering der Staten, aan den Audiençier Verreycken zyn overgeleeverd, gelyk wy in 't voorige boek verhaald hebben: en als het Gemeen allen deezen handel verkeerd opnam, en dien met kwaadwilligheid verspreidde, vond de Griffier geraaden een afschrift van dit besluit uit te geven, en daar by dit volgende te voegen;

Mr. Cornelis van Aerssen, Griffier der Ed: Mog: Heeren Staten Generaal der vereenigde Nederlanden, verstaan hebbende, wat hem, of enkel door lastering, of door onweetenheid, werd nagegeven, tot nadeel van zyne eer en getrouwe gedraagingen in zyn ampt en bediening, eeven of hy iet tegen het Land met Jan Neyen, Overste der Minnebroeders, gehandeld, en van denzelven ontfangen zou hebben eenen diamant en schuld-brief, dien hem de hooggem: Heeren Staten Generaal hadden doen in regte verzeegelen, en dat die lasteringen met zulk eene waarschynlykheid werden verspreid, dat die geloof schynen te winnen, onaangezien zyne drie-

Aerssens verklaaring, om de onweetende Lasteraars den mond te stoppen.

1608 entwintigjaarigen getrouwen dienst, en zulks waarschynlyk, om dat het dienstig gevonden was het geene des aangaande was voorgevallen, voor eenen tyd geheim te houden, tot dienst der Landen, heeft by voorraad niet kunnen nalaten voor deezen tyd, en tot dat der Landen dienst breeder oopening van deeze zaak zal toelaten, om den loop van dien laster door de waarheid te doen stuiten, te verklaaren, dat hy Jan Neyen nooit heeft gesprooken, dan op bevel en over zaken, hem uitdruklyk in last gegeven: namelyk, den 12den van Bloeimaand laatstleeden, 's avonds na 9 uuren, van hem eenen brief ontfangen zynde, en hy dien 's anderendaagsch 's morgens ten 7 uuren bekend gemaakt hebbende daar het behoorde, is, op derzelver raad en ernstige begeerte, den 14den, 's morgens ten 6 uuren, by hem te Delf geweest, en heeft van hem eenen schuld-brief en diamant ontfangen, dien hy, ten zelven daage verslag van zyn wedervaaren doende, heeft aangebooden, om bewaard te werden, gelyk daar van in de volle vergadering der Heeren Staten Generaal nader en volkoomener verslag is gedaan den 2den van Hooimaand; dog alzo dat toen daar by gebleeven is, zonder dat van hem toen de schuld-brief en diamant overgenoomen, maar tot naadere schikking by hem gelaten zyn, hebben Hun Ed: Mog: den 7den goedgevonden die te laten verzeegelen, om bewaard te werden, tot dat by dezelve beslooten zal zyn, wat 'er mede diend gedaan te werden: en alzo het voorsz. de waare gebeurtenis van deeze zaak is, heeft de Griffier goedgevonden dit geschrift daar van uit te geven, op dat elk mag zien en gelooven, dat hy in deezen niets anders heeft gedaan, dan eenen getrouwen en gehoorzaamen Dienaar betaamd. Gedaan den 20sten van Hooimaand, des Jaars 1607.

Der Staten antwoord op 's Keizers brief.

In 't voorgaande boek hebben wy verhaald, dat de Keizer op den Vrede-handel eenen brief had geschreeven, daar in hy scheen de nietigheid te willen aantoonen, en dus kragtloos maaken alles, wat

de

de Staten op dit stuk handelen zouden: hier op antwoordden de Staten Generaal den 2den van Louwmaand, van dit Jaar, dat zy verwonderd waren te verstaan, dat de Keizer van deezen voorgenoomen handel, nog door zynen Neef, den Koning van Spanje, nog door zynen Broeder, den Aards-Hertog Albertus, verwittigd was; dat zy, hadden zy dit geweeten, niet nagelaten zouden hebben hem daar van te verwittigen: dat zy verder zeer wel heugden, dat van hunnent wege, zo voor als na de regeering van den Aards-Hertog Matthias, verscheide verzoeken aan den Keizer en het Ryk waren gedaan, om tegen de geweldige onderdrukking der Spanjaarden beschermd te mogen werden, en dat aan dezelve, tot hunne verdrukking, geen bystand uit het Ryk mogt werden gedaan: dat zy ook wel wisten, dat, in 't Jaar 1579, ten overstaan van den Keizer en 's Ryks Gemagtigde, te Keulen over eenen Vrede voor de Nederlanden was gehandeld; maar ziende, dat hunne Vyanden, geduurende dien handel hun meeste geweld op de Landen baarden en die grote schaade toebragten, waren zy daarom, en om de grote verkragting van hunne vryheden, blykbaare wreedheden, geweldenaryen en afgaan van de besloote verdragingen van aanneeming, wettig, naar de regten der Nederlandsche Gewesten, genoodzaakt geweest, in 't Jaar 1581, tot noodig behoud der Landschappen, Steden en Inwooners der Nederlanden, die by de vereeniging gebleeven waren, het laatste middel ter hand te neemen, van die Nederlanden, door een plegtig besluit, in vryheid te stellen, en daar by de Inwooners te ontslaan van alle eeden en verbintenissen, daar mede zy aan den Koning van Spanje verpligt en verbonden waren, zederd welken tyd de vereenigde Nederlanden, by alle Onzydige, veele Koningen, Princen en Gemeenebesten, gehouden waren voor vrye Landen, bevoegd, om zig als vrye Gemeenebesten te regeeren, of andere Heeren te mogen verkiezen, 1608.

1608. in welken rang zy, zedert de laatste 28 Jaaren, veele verbonden en onderhandelingen hadden gemaakt met verscheide Koningen en Princen, en hunne Landen, met meer dan gemeenen yver en hulp, tegen allerlei geweld te water en te land, in onuitspreeklyke gevaaren, hadden beschermd, en niet te minder aan den Keizer, andere Koningen en Princen, ook de afgeweeke en afgerukte Staten, verklaard, dat zy een groot mishaagen hadden in de rampen, die de Nederlanden en hunne Buuren door den Oorlog moesten lyden, en niets liever zouden zien, dan eenen verzeekerden, Godlyken en eerlyken Vrede, die zy meenden niet te kunnen geschieden, dan door handhaaving van het voorn: besluit, dat de vereenigde Nederlanden vrye Landen waren, gelyk zy ook, in 't Jaar 1605, breedvoerig aan den Keizer hadden geschreeven. Dat in 't Jaar 1606 de Aards-Hertogen Albertus en Isabella hun oopening van eenen Vrede-handel hadden laten doen, aan welke zy uitdruklyk tot antwoord hadden verklaard, (gelyk wy in 't zesentwintigste boek gezegd hebben) met niemand in handeling te kunnen treeden, die de Landen in hunne verkreege, en zo veele Jaaren gebruikte, vryheid niet zou willen erken: daar op de voorn: Aards-Hertogen, eerst bedekt, en daar na door eenen volkoomen geteekenden en gezeegelden brief, verklaard hadden te vreden te zyn met de Staten van die Landen te handelen als met Staten van vrye Landen en Gewesten, daar op zy niets vorderen, met belofte, van tegen deeze hunne verklaaring, door regte of 's linksche weegen, niets te doen, en de Staten daar van binnen 3 Maanden te verzorgen brieven van goedkenring en gelyke verklaaring des Konings van Spanje, die daar op gevolgd zyn, gelyk de Keizer uit het bygaande bewys zien zal, en dat zy vertrouwden, dat de Keizer en het Ryk, naar hunne goede geneegenheid, tot behoud van de Landen, deezen handel ten goede zullen neemen, en helpen bevorderen

een het geene tot derzelver verzeekering strekt, zonder dat zy eenigzins antwoordden op het voornaame stuk van 's Keizers brief, of op de nieuigheid van den handel, in dien brief voorgegeven, 't zy, om dat zy hem alleen wilden verwittigen van de gesteldheid van den handel; en het ooverige ontveinzen, of dat zy meenden met swygen meer voordeel te doen; dan met de zaak in roer en geschil te brengen, of dat daar door nog iet anders bedoeld werd. 1608

Den 7^{den} van Louwmaand kwamen de Trompetters, door de Staten aan den Aards-Hertog gezonden, weder in 's Hage, met brieven van den Aards-Hertog, van den laatsten van Wintermaand laatstleeden, geschreeven in 't fransch, en beginnende, *Très-chers & bons Amis*; geteekend *Rich. V*. en laager *J: Albert*, *Ar. Isabella*, inhoudende, dat zy uit hunne brieven van den 23sten verstaan hadden hun besluit van met hunne Afgevaerdigde in onderhandeling tot Vrede te treeden, en ondertusschen verlenging van den stilstand voor eene Maand of 6 Weeken, en dat zy daar op begeerden hunnen wil en toestemming te weeten; dat zy tot het eerste stuk, om in handeling te komen, verkooren hadden dezelve, die tot hier toe daar in gebruikt waren, welke van daar zouden vertrekken den 15^{den} van Louwmaand, om 's avonds te Antwerpen te zyn, indien men hun 2 Daagen te vooren de geleid-brieven verzorgde, en berigtte, dat de scheepen voor hun en hunnen baggagie te Lillo gereed zouden zyn: dat zy uit Neyens en Verreyckens brieven de naamen en rang der geene, die zy tot de zaak afgevaerdigd hadden, zouden verstaan; dat zy, noopens de verlenging van den stilstand, te vreden waren, dat die nog 6 Weeken duuren zou, beloovende mits dien, zo wegens den Koning van Spanje als hun, dien, zonder overtreeding, te doen onderhouden. Neyen en Verreycken schreeven ten zelven daage, dat de Afgevaerdigde benoemd en gereed waren te vertrekken den 15^{den}, mits hebbende 2 Daagen te vooren

Antwoord van den Aards-Hertog op den Vrede-handel.

1608. ren hunne geleid-brieven en berigt, dat zy te Lillo de noodige scheepen konden vinden, willende liever te water dan te land gaan: dat de Afgevaerdigde waren de Marquies Spinola, de Voorzitter Richardot, de Geheim-Schryver Mançiçidor, en zy Neyen en Verreycken. Dit Gezantschap verwekte by veele der Staten vreemde gedagten, om dat daar onder niet een Nederlandsch Heer was; en derhalven, volgens de aanbieding, tot de zaak niet bevoegd; maar om dat eene zaak in den brief aan Neyen en Verreycken wat breeder uitgedrukt was, dan men gemeend had, en de Aards-Hertog dat scheen dus opgevat te hebben, werd, na eenige tegenbetuiging, van de zaak afgestaan, en eindlyk verstaan, dat men hen zou laten komen zo als zy afgevaerdigd waren, en hun de noodige geleid-brieven zenden, dat aan verscheide uitheemsche Gezanten werd bekend gemaakt.

Afgevaerdigde van den Aards-Hertog.

Vreemde gedagten der Staten over de Afgevaerdigde.

De Staten Generaal nu gansch besloten hebbende met des Aards-Hertogs Afgevaerdigde in onderhandeling over den Vrede of lang bestand te treeden, deeden, den 9den, door alle de Nederlanden eenen gemeenen Bede-Dag houden, om God te looven en danken voor alle zyne weldaden, aan die Landen beweezen, en te bidden, dat deeze handel mogt afloopen tot zyne eer, behoudenis en bescherming der Landen, en derzelver vordering en welstand.

Bid-Dag in de Nederlanden.

Wy hebben gezegd, dat de Afgevaerdigde des Aards-Hertogs gaerne te water naar Holland hadden willen komen, maar dat kon, wegens den strengen vorst, niet geschieden: waarom de Staten Generaal de geleid-brieven hebbende doen vervaerdigen, die, den 14den van Louwmaand, met Trompetters te land naar Antwerpen zonden, en schreeven aan de Heeren Justyn van Nassau en Marçelis Bax, Gouverneurs van Breda en Bergen op den Zoom, dat zy die Afgevaerdigde te Antwerpen zouden gaan afhaalen en geleiden over Breda en Geertruy-

De geleid-brieven voor de Spaansche Afgevaerdigde gezonden.

Geertruydenberg naar 's Hage, mits dat men hun daar 1604.
toe alvoorens, wegens den Aards-Hertog, eenen geleid-brief zond, dat, door de koude, en, zo men zeide, door dien de Marquies Spinola de kleederen voor zyn Volk en stoet nog liet maaken, zo lang aanliep, dat de voorsz. Gouverneurs eerst den 24sten en 25sten vertrokken naar Lier, daar henen nu de Afgevaardigde hunnen weg wilden neemen, 't zy, om regt over de Heide te trekken, of om te weeren, dat die Gouverneurs niet kwamen in Antwerpen, dat eene Stad vol Burgery, maar in Lier, dat vol Guarnizoen was. Zy kwamen, den 26sten, 's namiddags ten 4 uuren, te Lier, en werden daar wel ontfangen door Don Alonso de Luna, Gouverneur van het gansche Guarnizoen, maar vonden 'er des Aards-Hertogs Afgevaerdigde nog niet, die den 27sten, 's avonds laat, daar kwamen; en dus vertrokken zy den 28sten met een groot gevolg en stoet van Dienaars en baggagie van daar naar Hoogstraten, hebbende de Marquies omtrend honderd tagtig Ruiters tot zyne verzeekering doen mede gaan: zy kwamen den 29sten te Breda, daar zy heerlyk ontfangen werden, zynde het gansche Guarnizoen, op hun best gekleed, in de wapenen, de Ruiters buiten en het Voet-Volk binnen de Poort. De Marquies, Richardot en Mançicidor huisvestten op het Kasteel in de Donjon, en de andere in de Stad, en werden 's avonds wel onthaald: den 30sten kwamen zy 's namiddags te Geertruydenberg, daar zy ook wel ingehaald en behandeld werden, en van daar zond Spinola zyne Ruiters weg: vervolgens reeden zy over het ys van den Biesbos en de Merwede, op honderdnegentig sleeden, van welke eenige voor den Marquies en andere elk eene schuit op hadden, in welke zy zaaten, om, in geval van inbreeken, buiten gevaar te zyn, en kwamen te Dordrecht, daar hen de Stads-Overheid buiten de Stad ontfing, met zulk eenen toeloop van Volk, als of half Holland uitliep, alleen om hem en de andere te zien, en

De Gouverneurs van Breda en Bergen op den Zoom komen te Lier.

De Afgevaardigde van den Aards-Hertog komen te Breda.

Zy komen te Geertruydenberg.

Zy komen te Dordrecht.

1608. en zy werden dien avond en 's anderendaagsch 's morgens daar, van Stads wege, wel onthaald en vry gehouden: den 31sten 's namiddags kwamen zy, met sleeden langs het diep van de Maas en Merwede, te Rotterdam, en werden alle door de Overheid wel ontfangen en onthaald, ook met eenen uitneemenden toeloop van Volk; en om dat zyn gevolg zo groot en met veel baggagie verlet was, zond hy het meeste daar van dien dag naar 's Hage: hy en de andere kwamen 's anderendaagsch 's voormiddags te Delf, daar zy door de Overheid, met gelyken toeloop van Volk, ontfangen, maar niet onthaald, werden, om dat zy te Rotterdam ontbeeten hadden, en daar by betigt was, dat hem Prins Maurits te gemoed kwam; daarom hy 's namiddags vertrok naar 's Hage, daar hem Prins Maurits, met zynen Broeder, Graaf Willem van Nassau, en veele andere Heeren, met agt koetzen ontmoetten te Ryswyk, die hem naar 's Hage bragten: tusschen Ryswyk en de Hoornbrug by elkanderen komende, traden zy wederzydsch alle uit de koetzen, begroetten elkanderen en deeden de eerbiedigings-pligten taamlyk blymoedig: Spinola ging in Prince Maurits koets op zyne hooge hand zitten, agter en voor Mancicidor en Graaf Hendrik, en ter zyden in 't afhangen Richardot en Graaf Willem; en verder de anderen koetzen, en de Marquies had zelf zesde koetzen en veele andere waagens voor zig en de andere Afgevaardigde by zig: daar was [illegible] toeloop van Volk van hoogen en laagen staat, zo wel 's Hage als elders, dat de gansche weg en het water aan beide zyden, zynde alles door den vorst als eene baan, swart van Volk was, alleen om den Marquies te zien, zo dat iemand van geene goede Moeder geboren scheen, die niet uitliep om deezen en de andere te zien, meer uit nieuwsgierigheid, dan om eenige andere reedenen, zonder te herdenken, dat deeze dezelve waren, die, zo veele Jaaren agter den anderen, door alle middelen van geweld en onder-

Zy komen te Rotterdam.

Zy komen te Delf.

Zy werden door Prince Maurits en Graaf Willem van Nassau te Ryswyk ontmoeten begroet.

Nieuwsgierigheid en grote onbedagtheid van het gemeene Volk.

1607.

Verdrukking, hunnen ondergang en de ganſche verwoeſting van hunnen Staat en Landen gezogt hadden: zo onbedagt en plomb is het meeſte gemeene Volk van die Landen, die nederhand nog uit alle Steden en Dorpen, als tot eenen groten aflaat, in 's Hage kwamen, alleen om deeze Afgevaerdigde te zien. In 's Hage komende, liet de Marquies twee Trompetters voor uit ryden, die langs de ſtraaten hunne trompetten ſtaken, als of zy in zegenpraal inkwamen, dat veele voortreflyke Liefhebbers des Lands vreemd dagt en droefheid in hun gemoed veroorzaakte, te meer, om dat onder die yverige Toeloopers veele gevonden werden, die in 's Lands Regeering en vergadering van Staten kwamen: zo moeilyk is het voor dat Volk hunnen nieuwsgierigen aard te bedwingen. In 's Hage werden de Marquies, Richardot en Mançicidor gehuisvesd in een ſchoon huis op den Vyver-berg, toekomende aan Goswyn Meurskens, Sollicitеur van verſcheide Kompagniën Krygs-Volk, en Neyen en Verreycken in 't huis te Wasſenaer. De rang en naamen van deeze Afgevaerdigde waren, Don Ambroſio Spinola, Hertog van St. Severnio, Prins van Seravalle, Marquies van Benaſſro, Ridder van het Gulden Vlies, Raad des Konings van Spanje in zynen Raad van Staten en Oorlog, en Veld-Overſte van zyne legers; Johan de Cruſel, anders Richardot, Ridder, Heer van Barly, Lid in den Raad van Staten des Aards-Hertogs, Hoofd en Voorzitter in zynen geheimen Raad; Joan de Mançicidor, Raad en Geheim-Schryver der Oorlogen van den voorn: Koning; Broeder Jan Neyen, Overſte Bevelhebber der orde van St. Françiscus in de Nederlanden; en Louis Verreycken, Ridder, Audiencier en eerſte Geheim-Schryver der Staten van den Aards-Hertog: op de voorn: manier, en met dien yver en toeloop zyn deeze alom in Holland ingehaald en tot midden in 't Land ingebragt, daar hun duizend zaken kunnen voorkomen, om de geleegenheid en gezindheden van alles volkoomen te doorſnuffelen en

Huisveſtingen der Afgevaerdigde.

Naamen en rang der Afgevaerdigde.

1608. en voornaam te weeten, waar mede zy, gelyk voeld dagten, hun voordeel kunnen doen of niet.

Gesprekken over hunne komst.

Veele spraken hier van vreemd, meenende, dat het tegen de gewoone regelen van Staat was, dat men eenen Vyand; ja een Hoofd van de legers des Vyands van eenige Landen, dus in 't binnenste der Landen liet komen, om te kunnen ontdekken de eenigheid of oneenigheid, de sterkte of swakheid, de toestemming of tegenzin van het Gemeen tot de Regeering, en dat men hun dus middel gaf, om veeler harten en geneegenheid van hen af te trekken: Andere meenden, dat het ook een misslag was zulke gewigtige handelingen anders, dan door Afgevaerdigden, gebonden aan vast besloote onderregtingen, daar van zy niet wyken konden, te doen, en dat men geenzins nadat het vald moest handelen; maar de Heeren Staten der vereenigde Nederlanden, beeter dan iemand anders de geleegenheid van hunnen staat kennende, hebben in deeze handeling dien weg voor den besten aangezien, meenende, dat de nieuwsgierigheid van hun Volk zo groot niet is, dat zy daarom in hunnen pligt, tot bescherming der Landen, zouden willen te kort schieten.

Een verbond met Vrankryk besloten.

De Staten der vereenigde Landen hadden, om beeter de behoorlyke vrugt en verzeekerdheid van deezen handel te trekken en hunnen Staat te bewaaren, al lang voor de komst van deeze Afgevaerdigde verscheide aanzoeken gedaan by de Gezanten van Vrankryk en Groot Brittagne, dat hunne Meesters met hen mogten treeden in een vast verbond van bescherming, strekkende tot onderhoud van den Vrede, indien die getroffen werd, behoudens de vryheid der Landen, en om elkanderen te helpen, zo die nadenhand door Spanje of den Aards-Hertog niet gehouden werd; daar over de Gezanten aan hunne Meesters geschreeven hadden: daar op is eindlyk, zo men verstaat, den 23sten van Louwmaand, tusschen den Koning van Vrankryk en de Staten een verbond gesloten, behelzende middelen en voorwaarden, waar naar zy el-

elkanderen moesten bystaan, indien de Vrede getroffen, en naderhand tegen den eenen of anderen, door den Koning van Spanje of den Aards-Hertog, gebrooken werd, namelyk, dat Vrankryk, op zyne kosten, de Nederlanden zou bystaan met tienduizend Mannen te voet tegen alle, die hun tegen den Vrede, daar toe hy hen nu helpen wilde, zouden zoeken geweld te doen, en met nog meer Voet- en Paerde-Volk, zo het noodig was, welke bystand hy doen zou 3 Maanden, na dat hy, de party geweld doende, zal werden verzogt, of terstond, indien de invallen het vereischen en met oopenbaare magt geschieden, daar tegen hem de Staten weder zouden helpen met vyfduizend Mannen te voet tegen alle, die hem Oorlog zouden aandoen, of met zo veele Oorlogs-scheepen, als eene gelyke zom zouden beloopen; maar de Gezanten van Groot Brittagne konden dat nog niet volkoomen sluiten, om dat hunne last hen beswaarde met eenige byzondere zaken der waagende Kooplieden, en de vereffening van 's Lands agterstallen, die zy den Koning schuldig waren, zynde het eene van meer onderzoek en langer gevolg, en het andere smaakte te zeer naar eene nadeelige alleenkoop tegen den vryen koophandel der Landen, dan dat die onder zulke oopenbaare gewigtige zaken, en die zonderling vrye onderlinge vriendschap vereischten, konden vermengd en dus ter loops afgedaan werden. 1598.

Een verbond met Groot Brittagne moeilyk gemaakt.

Den 2[den] van Sprokkelmaand ging Prins Maurits, met alle de Heeren, den Marquies, en de andere Afgevaerdigde, met veele eerbiedigings-pligten begroeten, en die kwamen daar na de Staten Generaal begroeten, doende toen egter niet, dan groetenissen, en scheidden dus weder: daar na kwamen hen de Fransche Gezanten begroeten, welke de Marquies in zyne kaamer ontfing, zynde de andere Afgevaerdigde hun tot buiten de kaamer te gemoet gegaan, en na de pligts-pleegingen leidde hy hen weder niet verder, dan tot de deur van zyne kaamer, doende

Des Aards-Hertogs Afgevaerdigde begroet.

1608. hen door de andere Afgevaerdigde tot voor de deur aan hunne koets geleiden, dat hun niet wel beviel, meenende, dat zig de Marquies in trotschheid tegen hen wilde opsteeken. Dien dag kwamen hem ook de Gezanten van Groot Brittagne begroeten, welke hy op dezelve wys ontfing en gaan liet, en aan welke dit ook niet wel beviel. In de volgende daagen werden zy begroet door de Gezanten van Denemarken, den Paltz-Graaf, Brandenburg en andere.

De Afgevaerdigde noodigen jonge Heeren, en begroeten Prince Maurits en andere Heeren.

Den 3den hadden zy genoodigd de Graven Ernest en Jan Ernest van Nassau, den jongen Grave van Hohenloo, den Heere van Chatillion, de Heeren Justyn van Nassau, Marcelis Bax en verscheide andere, welke zy feestlyk onthaalden, en gingen 's namiddags ten Hove Prince Maurits, met zynen Broeder en Graaf Willem, begroeten, daar weder veele pligts-pleegingen geschiedden. Daar na gingen zy de Fransche Gezanten, ten huize van den Heere Jannyn, begroeten, die hen ontfing in zyne kaamer, en weder tot aan deszelfs deur uitgeleidde, doende hen verder door den Heere van Rusfy tot aan hunne koetzen geleiden. Zy gingen nog de Gezanten van Groot Brittagne begroeten ten huize van den Heere Richart Spencer, die hen ook, gelyk de voorige, in zyne kaamer ontfing, en hier verder, dan tot aan deszelfs deur, uitgeleidde, elk willende toonen, dat hunne Meesters niet minder waren, dan de Koning van Spanje, om dus elk zyn regt en voorrang te bewaaren, en daar op niets toe te geven.

De Gezant des Land-Graafs van Hessen komt in 's Hage.

Den 9den kwam de Gezant des Land-Graafs van Hessen in 's Hage, om ook by de handeling te zyn, zynde de Heer Johan van Burg, Hessensche Landvoogd aan de Dremal, die ook kort daar na zyn voorstel deed, bestaande in eene aanbieding van zynes Meesters geneegenheid tot deeze Landen.

Vreemde pragt van Spinola.

De Marquies Spinola hield eene vreemde pragt in zyn huis, doende in zyne eetzaal twee grote zilvere kandelaars op den grond staan, daar op men 's avonds was-kaersen zette, staande bezyden de

taafel,

taafel, om daar op te ligten: hy deed eene geheele bank van zilver brengen, daar op een groot zilver koelvat stond, en daar in eene grote zilvere vlesch, met nog verscheide andere grote zilvere vlesschen, die alle niet gebruikt werden: hy deed aan zyne taafel gewoonlyk veertien of meer zilvere waschvaaten en bekkens brengen, maar niemand wiesch zig, eer hy at, en na het eeten werden zomtyds een, of ten hoogsten twee, gebruikt: hy had zeer kostlyke tapyten en ledikanten: hy hing in zyne kaamer by zyne taafel een dosseret, maar ging 'er niet onder zitten: zo dikwils zy gingen eeten, werd al dat zilver, met alle die vaaten, voor den dag gebragt, als of men eene zilver-kraam zou opproncken: hy liet 's middags en 's avonds het huis vol Volk loopen, om hem te zien eeten, liet tweemalen 's daagsch oopenbaar mis doen, en elk 'er by komen, die wilde, doende verder alles, wat tot pragt kon dienen: en schoon veele het een gevaarlyk voorbeeld oordeelden te zyn hem zo groten toeloop te dulden, wilden egter de Staten hem daar in niet beletten, 't zy, om geene reedenen van belging te geven, of dat zy zelfs die dingen veragtten, en meenden voor of tegen hunnen Staat van weinig belang te zyn. 1600.

De Staten meenende, dat het tyd was de gesprekken te beginnen, zonden, den 4[den], aan den Marquies en de andere Afgevaerdigde eenige, om hen te begroeten, en teffens te vraagen, of zy iet aan de Staten hadden aan te geven, of dat zy begeerden met Afgevaerdigde alleen te spreeken: zy antwoordden niets aan de Staten aan te geven te hebben, maar die wel eens te willen begroeten: daar op de Staten, den 5[den], aan hun zonden, of zy met de koetzen of te voet naar hunne vergadering geliefden te komen, dat dan de Staten hen behoorlyk zouden laten afhaalen of ten Hove verwagten? zy antwoordden met de koetzen te zullen komen, en kwamen dus voor den middag ten Hove, daar hen een goed deel der Staten, met Prince Maurits, aan het afgaan der

De Staten zenden aan de Afgevaerdigde van den Aards-Hertog.

1608. koets ontfingen en dus in de vergadering geleiden, de Marquies by het ingaan Prince Maurits veel eer bewyzende, hem dringende eerst in te gaan: in de vergadering geschiedden ook de pligtspleegingen en begroetingen; en alzo, by het antwoord der Staten, gewag gemaakt werd van de handeling van Vrede of bestand, zeide Richardot daar op, dat zy bereid waren ten eersten daar in te treeden, en dus scheidden zy, afgeleid werdende door Prince Maurits, Graaf Willem, den Heere van Brederoode en andere: in 't uitgaan drong Prins Maurits den Marquies voor uit te gaan, en zy bleeven dien middag ten Hove by Prince Maurits eeten.

Zy begroeten de Staten.

Zy eeten met Prince Maurits.

Na dat Spinola uit de vergadering gescheiden was, begonnen de Staten terstond te overweegen, wie men uit hen tot de handeling van deeze zaak zou magtigen; na eenige geschillen kwam men over een, dat, wegens de Generaliteit, twee Persoonen tot den handel zouden gaan, namelyk, de Heeren Graaf Willem van Nassau, Stadhouder van Vriesland, en Walraven van Brederoode, Heer van Brederoode, Vianen, Ameyden, enz. en uit elk der zeven Gewesten een, als, wegens Gelderland en Zutphen, Jongheer Cornelis van Ghent, Heer van Loenen en Meynerswyk, Burg-Graaf en Regter van Nymegen; wegens Holland en West-Vriesland, de Heer Johan van Oldenbarneveldt, Ridder, Heer van den Tempel, Roodenrys, enz. Advokaat der Staten, Bewaarder van het zeegel, en Regifter-Meester der Landen; eerst wegens Zeeland, en dan ook, wegens Prince Maurits, als Marquies van Ter Veere en Vlissingen, vertoonende de Eedelen in de Staten van dat Land, Heer Jaques de Malderen, Ridder, Heer van Heyes, enz.; wegens Utrecht, Nicolaas Berck, eerste Raad in de Staten Generaal; wegens Vriesland, Dr. Gellius Hillema, Raad in 't Hof daar; wegens Over-Ysfel, Jongheer Johan Sloth, Heer van Sallick, Drossaard van Vollenhove, en Slot-Voogd van den Kuynder; wegens Groningen

De Staten verkiezen Gemagtigde tot den handel, die genoemd werden.

gen en Ommelanden, Heer Abel Koenders Thoe- 1608.
belpen, Hoveling in Faen en Cantes: in haast werd een last, op twee of drie stukken, ontworpen, naar welken zy zouden moeten handelen, en verder de noodige volmagtiging op hen vervaerdigd, meest door het beleid en op last des voorn: Heere van Oldenbarneveldt, als zynde de kloekste en in Staats zaken meest ervaaren.

Last voor de Gemagtigden

Geduurende deezen handel kreeg Mançiçidor eene onverwagte droevige tyding uit Braband, dat zyne Huisvrouw, hem van Brussel tot Lier geleid hebbende, en daar eenige daagen door Don Alonso de Luna onthaald zynde, in 't wederkeeren naar Brussel onder weg in 't ys gevallen en verdronken was.

Slegte tyding voor Mancicidor.

Den 6den hielden de wederzydsche Afgevaerdigde hunne eerste zitting in 's Hage op het Hof, in eene kaamer, daar toe vervaerdigd, daar wederzydsch de begroetingen werden gedaan en de volmagtiging vertoond: die van den Aards-Hertog waren gevolmagtigd door den Koning van Spanje den 10den, en door den Aards-Hertog den 12den van Louwmaand, gegeven de eerste te Madrid en de tweede te Brussel, dat geen klein bedenken gaf, dat de Spaansche wel byzonder had mogen zyn; ook was die alleen op den Aards-Hertog, en die hy in zyne plaats stellen zou, maar die van den Aards-Hertog behelsde geene in de plaats stelling. In de Spaansche werden de Aards-Hertogen genoemd vrye Erf-Heeren der Nederlanden, anders behelsde zy volle magt genoeg, om met de Staten te handelen over eenen vasten Vrede of lang bestand, als met, en die houdende voor, vrye Landen en Gewesten, daar op hy niets vorderde, in geval de Vrede besloten werd in dier voege en op zulke voorwaarde, als den Aards-Hertog best zal dunken tot dienst van God en rust der Christenheid; maar onder aan stond weder breedvoerig en van woord tot woord het slot van te rug houding, dat agter de voornaame goedkeuring gesteld was, indien de Vrede niet getroffen

Eerste zitting over de handeling.

Zy vertoonen hunne volmagtiging.

Inhoud der Spaansche volmagtiging

1608. werd: die van den Aards-Hertog was ook ruim genoeg, maar hier en daar bezaaid met eenige nadeelige invoegingen, onder andere, dat de goedkeuring des Konings van Spanje zo en met zulke verklaaringen was geweest, als de Staten begeerd hadden, dat onwaar was, want de Staten wel duidlyk van het tegendeel betuigd hadden; ook maakte die geen gewag van de voorn: Spaansche volmagtiging, maar wel van eene van den 18^den^ van Herfstmaand laatstleeden, daar van zy geen dubbel medebragten. Op deezen dag werd niets gedaan, dan de volmagtigingen over te neemen, en daar mede scheidden zy. By het komen kwamen die van den Aards-Hertog met de koetzen naar het Hof, en werden door die der Staten ontfangen by het gaan uit hunne koetzen en dus boven gebragt, en by het henen gaan weder aan hunne koetzen geleid.

Na deeze eerste zitting ging Spinola, met de andere Afgevaerdigde, ook de Gezanten van Denemarken in hunne verblyfplaats bezoeken; desgelyks die van den Paltz-Graaf, Brandenburg en Hessen, die hen heerlyk ontfingen en weder tot buiten de deur geleidden, zonder op de manier van pligts-pleegingen te vitten.

Tweede zitting. De Afgevaerdigde kwamen den 8sten ten tweeden maal by elkanderen, daar, van de zyde des Marquies, tegen de volmagtiging der Staten gezegd werd, dat die niet breedvoerig genoeg was, maar beperkt tot eenen last, dien men niet zag, dat in zulke handelingen geene gewoonte was, vermits immers daar in de volmagtiging uitvoerig en bondig moest zyn; maar dit werd weggenoomen, vermits hun aangebooden werd artykul voor artykul door de Staten te doen bekragtigen. Die van de Staten verhaalden ook de gebreeken, die zy in de volmagtiging van den Aards-Hertog gevonden hadden, te vooren gemeld, die de andere ook oplosten, zeggende, tot alles volkoomen gelasd te zyn, en eerstdaagsch eene behoorlyke blyk van in de plaatsstelling

Tegenbedenking op de volmagtiging der Staten.

aan

aan de Staten te zullen leeveren: in de reedenen te pas komende, of zy volkoomen gelasd waren de vereenigde Landen te erkennen voor vrye Landen, en dus met hen te handelen, zeiden zy rond uit, ja, en daarom het zig niet te zullen aantrekken, wat eernaam zig die Landen in deezen geven, al was het van een Koningryk; maar daar op werd gevraagd, waarom dan de Aards-Hertog de wapens en naamen van die Landen bleef houden? zy zeiden, dat zulks niet vreemd was, gemerkt de Koning van Spanje op die wys behield den naam van Koning van Jeruzalem; de Koning van Vrankryk dien van Navarre; en de Koning van Groot Brittagne den naam en het wapen van Koning van Vrankryk, en meer andere; dog zy verzogten, dat de Afgevaerdigde der Staten, in 't stellen van den rang der Staten, daar op wilden letten, dat die geschieden mogt met de minste verkorting der eer van hunne Meesters.

1608. Vryheid der Nederlanden.

Den 11den kwamen zy weder by een, en gaven die van de Staten over het artykul, by hen ingesteld, op de vrystelling en verklaaring van hunne Landen, en dat de Koning van Spanje en Aards-Hertog zouden moeten afstaan alle hunne vorderingen tot de Hoogheid der vereenigde Nederlanden, de Drenthe, Lingen, en andere, als onder hen behoorende, die de Staten nu bezitten en houden, zo voor zig, als voor hunne Erfgenamen en Opvolgers, met derzelver naam en wapens, dat die van den Aards-Hertog overnaamen, om te overzien en 'er zig op te bedenken, en dus scheidden zy; zy zonden terstond ter post een dubbel daar van naar Brussel, daar op zy, den 13den vroeg, antwoord kreegen: ondertusschen deeden zy hun beklag by de Fransche, Brittagnesche en andere Gezanten, over de grote sliptheid van dit Artykul: nogtans verklaarden zy, den 13den 's namiddags, dat zy dat Artykul toestemden gelyk het was, behoudens, dat in alle de andere stukken over een gekomen werd, en zy hoopten,

Derde zitting.

Over de onafhangkelykheid der Nederlanden.

Vierde zitting.

1608. dat de Staten voor den Koning van Spanje en den Aards-Hertog ook wat doen zouden in de zaken der Indiën, dewyl zy nu voortaan Vrienden zullen zyn, en dat daar mede aan deeze Landen de voordeelige vaart op Spanje geoopend zal zyn: in de gesprekken daar over zeiden zy, dat dit stuk van Indiën den Koning het meeste tot zulke grote aanbiedingen en deeze handeling had bewoogen.

De Afgevaerdigde des Aards-Hertogs verklaaren de Landen vry, maar begeeren weder de Indiën vry.

Veele in Nederland, zelfs in de Regeering, waren verwonderd over het aanneemen van dit eerste stuk, en begonnen te denken, of deeze Afgevaerdigde zo mild mogten zyn in 't belooven, om dat hunne Meesters daar van niets dagten te houden, of dat zy de Nederlanden in andere zaken zo meenden te prangen, dat hun die vryheid duur zou komen te staan, byzonder vermits daar by eenige berigten uit Engeland kwamen, dat de Heer Hoboken, Gezant van den Aards-Hertog, aan den Koning daar zelfs gezegd had, dat 'er maar eene verklaaring op papier was; alleen gedaan op die hoop, gelyk zig zyn Meester zeeker liet voorstaan, dat de Nederlanden, door deeze grote vryheid, in zo veele verwarringen zouden vallen, dat hy hen daar door eer, dan door den Oorlog, tot hem zou wederbrengen.

Gesprekken in Nederland over de vrystelling.

Gesprek van des Aards-Hertogs Gezant in Engeland.

Den 15^{den} kwamen zy weder by een, en toen werd onder andere beslooten, dat alle het voorleede zou werden vergeeten, en geene vergelding of aanhaalingen te doen of gedoogen, dan om byzondere schulden; ook, dat de handel in alle de Ryken, Haavens, Steden en Landen wederzydsch vry zouden zyn, met bescherming en geene meerdere beswaaring, dan de Ingezeete zelfs; maar terstond verklaarden die van den Aards-Hertog, dat zy daar onder niet begreepen de vaarten op Indiën en de streeken van dien; maar dat de Onderdanen van deeze Landen daar van volkoomen zullen moeten afstaan, daar tegen die van de Staten dapper betuigden, meenende, dat zulks zou zyn tegen de vryheid der Landen en het vrye gebruik der Zee;

Vyfde zitting.

Vergeeting en vergeeving besloten.

Ook vrye handel.

Geschil over de Indische vaarten.

ook

ook dat hunne staat niet toeliet uit te scheiden; en 1608.
vermits de andere zeer sterk daar by bleeven, zyn zy toen gescheiden, zonder iet te doen, dan twisten: dus brak hier eerst dat stuk uit, daar over naderhand wederzydsch heevig gestreeden werd, toonende de Koning en Aards-Hertog den naam van vrye Landen niet aan de Staten om niet te willen verkoopen, maar dat zy hun dien naam wel dagten te doen betaalen, hoopende, dat hier door der Staten magt zeer af-, en die van hunne Meesters in rykdom en neering zeer toeneemen zou, daar uit, naar het oordeel van alle Menschen, door den tyd wel de ondergang van dien Staat, die nu met zo schoonen glimp scheen vrygesteld en verhoogd te werden, zou kunnen volgen; des terstond veele begonnen te murmureeren, en byzonder de Bewindhebbers der Oost-Indische Maatschappyen, merkende, dat men hun den handel beneemen en daar door de Landen ontblooten wilde: des veele in 's Hage vergaderden en deeden veele byzondere en oopenbaare vertoogen aan de Staten, Steden, Leden en Gezanten der nabuurige Princen, toonende de schaadlykheid van dat stuk, zelfs voor den ganschen Staat der Landen; ook wat grote handel en rykdom de Landen hier door toekwam; wat grote wederkeeringen zy daar door verkreegen; hoe zy daar door het geld en de middelen der nabuurige Onderdanen in deeze Landen trokken, en, buiten koste der Landen, een groot deel magtige scheepen, voorzien van Geschut, Krygs-tuig, Scheeps-Volk en ander geweld, in hunnen dienst hielden, zo dat niet veele andere Ryken daar by waren te vergelyken, wegens welke magt zy in aanzien en agting waren by alle andere Mogenheden, die mooglyk naar hunne vriendschap niet veel vraagen zouden, als zy de Landen dus gesteld zaagen, dat zy hun niet veel voor- of nadeel konden doen: daar by gaven zy verscheide schriftlyke vertoogen over, sommige alleen, op Koopmans manier, over den handel, andere

De Bewindhebbers der Oost-Indische Maatschappyen treeden tusschen beide.

1608. andere wat meer met reedenen van Staat bekleed, die wy waerdig agtten hier in te voegen, om dat zy veele voortreflyke aanmerkingen voor ons Vaderland vervatten, welker eerste den staat en de geleegenheid der Landen beschryfd.

Betoog, dat de Oost-Indische vaart volstrekt noodzaaklyk zy, en hoe voordeelig die voor deeze Landen is.

Elk moet bekennen, dat onder de bekende deelen van den Aard-Kloot geene ryker en kostlyker waaren en koopmanschappen vallen, dan in de Oost-Indiën, en dat die nergens overvloediger en tot minder prys te bekomen zyn, dan daar: zonder te spreeken van de grote meenigte ruuwe en geverwde zyden, fluweelen, damasten, armozynen, kartheeken, lampherzen, en dergelyke, die in groten overvloed in verscheide deelen van China te bekomen zyn, dat 'er nog, behalven de aanmerklyke meenigten van goud, die daar, met reedlyken winst, tegen zilver geruild werd, en de ontelbaare meenigte Porçelynen en andere duizenderlei zoorten van kostlyken huisraad, die uit dat Ryk in alle de oorden van Oost-Indiën gebragt en meest tegen zilver, elpenbeen, speçeryen en eenige andere drooge waaren verhandeld werden, eene zeer grote meenigte van zyden, zyde laakens en kostlyke goederen uit China naar het groot en zilver-ryk Eiland van Japan gevoerd, en daar uit jaarlyksch door de Portugeezen en Chineezen omtrend zestigduizend ponden fyn reaal-zilver getrokken werd, dit alles, zeg ik, overslaande, zullen wy komen tot de regte deelen van Oost-Indiën, mits alvoorens overweegende, wat grote neering, rykdom en welvaard de ryke zyde-handel, met welke gansch Italiën en alle deszelfs lyftogts-scheepen goed koop bezet zyn, behalven andere aan de Italianen heeft toegebragt; ja ook hoe de kleine beginzels van den zyde-handel hier te Land reeds veele Lands en lyftogts Steden en Dorpen, met duizenden van Menschen, niet alleen Mannen, maar zelfs Kinderen, aan het werk heeft geholpen, die daar mede meer, dan met andere te vooren gebruiklyke hand-werken, hebben

Rykdom en allerlei waaren, die uit Oost-Indiën komen.

kunnen

kunnen winnen, niet alleen door de ruuwe zyde te bereiden, maar ook door het aanvangen en maaken van verscheide nieuwe wel getrokke hand-werken. 1608.

Beginnende op Kaap de goede hoop, gaan wy voorby de goud-ryke deelen van Ceffale, die yvoor geven, de deelen van Mosambicque, de geleege lyftogts Eilanden van Commores en andere Handel-Plaatzen van Pueloa, Melinde, Pate, Brave, Cumare, tot aan Kaap de Guarda Fu, swygende van den handel der verscheide drooge waaren in de Stad Aden en andere Plaatzen op de roode Zee, als mede den ganschen uithoek van gelukkig Arabiën, tot den inham van den Perzischen hoek ingeslooten; ook de zeer heerlyke en magtige Koop-Stad Ormus, aan de noord-zyde van den Perzischen hoek geleegen, daar daaglyksch een voortreflyke handel van paerlen, juweelen, kostlyke steenen en allerlei drooge en duurbaare waaren door verscheide Volken werd gedreeven, zo door Karavanen, Perzen, als den handel der Portugeesche Karacquen van Goa op Lissabon, van waar de Portugeezen jaarlyksch, met grote moeite en kosten, veele Perzische Paerden trekken, welke zy omtrend Goa aan verscheide grote en magtige Indianen duur voor geld verkoopen, alle welke deelen nog weinig door die van onze Landen bevaaren zyn, hoewel men zeekere kennis genoeg heeft van de geleegenheid, den aard des Volks en den rykdom in den koophandel. Komende dan eerst onder den Kreefts zonkeerkring, vinden wy daar den zeer bekenden inham, die het overvloejende Landschap van Cambaja, tot nut en goede geleegenheid van den ryken handel, die daar gedreeven werd, van een scheid; en schoon wel de Portugeezen wederzydsch van dien inham eenige Sterkten, als Diul aan de noord- en Chaul aan de zuid-zyde, bezitten, hebben de verstandige Inwooners der Koop-Stad Suratte niet nagelaten de geene, die van ons Volk te vooren daar geweest zyn, vriendlyk te ontfangen, met belofte van alle goedwilligheid in hunne over-

Ormus eene magtige Koop-Stad.

Het Landschap van Cambaja.

ryke

1608 ryke handelingen van syne lywaaten en katoene doeken, die daar, tot dienst van geheel Indiën, overvloedig vallen, en zelfs voor deezen altyd in grote meenigte in Portugal gevoerd zyn, ook den kostlyken Indigo, die daar overvloedig, en de beste van geheel Indiën, te bekomen is; insgelyks ongewerkte katoenen, rassamaille, reukwerk, zuiker, gengber, mierabolanen, en andere zoorten, alle welke handel men bespeuren kan, dat voor deeze Landen ryk, kostlyk en voortreflyk is, indien men met eenig vervolg en aanzienlyke magt met die van Suratte en Cambaja in dit kleine beginzel voortgaat, daar toe dat Volk, altyd de Portugeezen haatende en om hunne heerschappy wangunstig zynde, grote geneegenheid toond, en dit Ryk behoord onder den groten Magour, die, schoon zyne zee-kusten door de Portugeezen bezet werden, hun nogtans geene de minste heerschappy te land onder zyn gebied laat gebruiken, en zoekt daarom alle geleegenheid, om, door hulp van onze Vloot, van den overlast der Portugeesche Fregatten op zyne kusten bevryd te werden, om met ons, en alle andere Volken, vryen koop-handel te doen, dat zeer ligt te weeg gebragt kan werden: en als deeze Landen hier en over al met den Spanjaard bevredigd waren, zou die ryke handel van Cambaja ons van zelfs toevloejen, voorondersteld, dat de een den anderen niet meer zou mogen beleedigen, maar dat elk zynen handel onverhinderd mogt dryven met de geene, die in Oost-Indiën met een van beide, de Nederlanders of de Portugeezen, of met beide, wilden handelen: wat regt de vrye Nederlanden tot den voorn: en allen anderen handel met de Koningen en Princen van Indiën, die de Portugeezen en Spanjaarden niet onderworpen zyn, hebben, is onnoodig breedvoerig te verhaalen, want, zo wy als een vry Volk erkend werden, moeten wy ons niet onderwerpen aan eene dienstbaarheid, welke onze Voor-Ouders, staande in eenen gansch anderen staat met

Magour bragt van de Portugeezen ontslaagen te werden.

Spanje,

Spanje, als wy nu, nooit hebben willen op zig 1601.
neemen, en dat moeten wy nu veel minder, dan ooit, doen, gemerkt de gansche Waereld, ja zelfs een gemeen Mensch, kan begrypen, dat voor de zeekerheid van den Vrede der t' zamen verbonde Nederlandsche Gewesten, boven alle verbintenis van nabuurige Koningen en Princen, geen vaster zuil in de Waereld is, dan de overryke en voortreflyke handel op Oost-Indiën, daar door niet alleen de Ingezeete en het Land zo verrykt kan werden, en in scheepen, kennis van der gansche Waerelds handeling, en ervaarenheid en magt ter Zee zo toeneemen, dat zy, menschlyk gesprooken, niet alleen voor geene uitheemsche magt te vreezen zullen hebben, maar ook, op eene ongelooflyke wys, de kragten van den verzoenden Spanjaard, die in de laatste 100 Jaaren uit de Oost- en West-Indische vaart zo hoog is geklommen in rykdom en vermogen, dat zy niet alleen gansch ongelyk zyn aan hunnen voorigen staat, eer zy die Landen ooit kenden, maar ook, door derzelver rykdommen, hebben zoeken te komen tot de alleen-heersching over de gansche Christenheid, die, zeg ik, door deeze vaart zullen kragtloos maaken, zo dat de Spanjaard nimmer zal moeten denken, om, by vervolg van tyd, tegen de vryheid van ons Vaderland, tot zyne vergroting en onze verdrukking, iet voor te neemen, daar uit men nu, met goede reedenen, mag denken, dat hy alleen den Nederlandschen Vrede voorsteld en vorderd, om daar door in zyne Oost- en West-Indische vaart, de eenige steunzels van zyn groot, en anders onbeweeglyk, lighaam, geene verdere kwetzing of inkankering, tot deszelfs ondergang, te lyden, maar veel eer wat aadem te haalen, en de betrouwende goedaardigheid der Nederlanders door de looze Spaansche list in den handel zo te bedwelmen, dat hy intusschen zulke schikking zal kunnen maaken op de grond-steunzels tot onderschraaging van zyne alleen-heersching in de

De Spaansche magt gekomen door den rykdom der Indiaanen.

1608 de Oost- en West-Indische vaart, dat hy zig kan verzeekeren in dat stuk van de Nederlanders geenen verderen afbreuk te kunnen lyden, om daar na te onderneemen het geene hy, tot uitvoering van zyn voorneemen, naar tyds geleegenheid raadzaam zal vinden. Verder op gaande langs de peperryke kusten van Malabar, zullen wy de grote, onsterke en daaglykschen nooddruft des lighaams behoevende Stad Goa, die bezet en beplant is met de magt der Oost-Indische Portugeezen, voorby gaan, ook de Sterkten van Onor, Barçelor en Canono, en ons voegen by den magtigen, ouden, dikwils met de Portugeezen vertoenden en onverzoenlyken Vyand, den groten Samoryn, Koning van Calicut en de Malabaren, onder wiens bescherming de oude verdreeve Malabaren, nu Inwooners van het Eiland Tremapaän, daaglyksch, met rooven, de Portugeezen groten afbreuk en hinder in hunnen handel doen langs alle de Zee-kusten, zynde uit het verbond tusschen hem en den Admiraal Steven van der Hagen, in Wintermaand, des Jaars 1605, gemaakt, te zien, dat hy niet zoekt, dan reedlyken onderstand van goede scheepen, snelle en vuurige kogels, en spouwende kanonnen, om, nevens zyne ontelbare meenigte Naïros en Krygs-lieden, zig, by alle geleegenheid, over zyne geleede schaade aan de Portugeezen te wreeken, en hun hunne beste Zee-Haavens en geleegenste Plaatzen van Cochin af te neemen, en hen teffens uit gansch Malabar te verdryven, door hulp van zynen ouden Vriend, den Magour van Cambaja, die ook niets liever zag, dan dat zyne voorn: Zee-Stad Suratte van de loopen en rooving der Portugeesche kusten ontlasd werd: wat magt de Portugeezen kunnen doen tegen grote, welbemande en toegeruste scheepen, is deels gebleeken, eerst aan de ontmoeting der vyf scheepen van den Admiraal Wolphert Harmansse, in 't Jaar 1601, met hunne overtaakelde Vloot van Gallioenen en Fusten onder den Generaal Andrea Fortador, zo voor

Samoryn, Koning van Calicut, Vyand der Portugeezen.

Ban-

Bantam, als daar na onder de Moluksche Eilanden, welke Vloot, na merklyke schaade geleeden te hebben, zig met vlugtende te ontzeilen behield, daar in zy te minder vervolgd werd, vermits een half Kanon van den Admiraal Wolphert voorn: barstte, dat de volkoome verstroojing der Portugeesche Vloot zeer verhinderde: het kan ook daar uit werden afgenoomen, dat de scheepen Zierixzee en Vlissingen, in 't Jaar 1606, de Stad Ihor, die eenige Maanden door de Portugeezen, met grote hoop van verovering, belegerd was geweest, geheel ontzetten en van allen overlast der Portugeesche Vloot bevryddden, tot des voorn: Konings groot genoegen en verbintenis aan de Nederlanders, die nimmer nalaten zal de Portugeezen allen afbreuk te doen, (daar toe hy ook grote middelen en geleegenheid heeft) vermits deszelfs Voorzaten door de Portugeezen van de Stad en het Koningryk van Malacca beroofd, en een der Koningen voor veele Jaaren, door de Portugeezen, om hunne overweldiging beeter te bevestigen, wreed onthalsd is, zo dat aan de magt, wil en geneegenheid van dien Koning, om de Portugeezen te vernielen, niet te twyffelen is, gelyk in 't vervolg, onder Gods hulp, uit de verwagte en gewenschte tyding van den uitslag van Mathelіefs Vloot op Malacca nader verstaan zal werden, de gerugten van den bloedigen slag by Malacca, die wy verneemen uit de Portugeesche klagt-brieven over het verlies der gansche Vloot van Goa, geene geringe bewyzen van het verlies van die Stad voor de Portugeezen, en hunnen elendigen staat in de zuider en oostersche deelen van Indiën, gevende. 1608

De Koning van Ihor Vyand der Portugeezen.

Wederkeerende, daar wy het gelaten hebben, zullen wy kort overdenken, wat harde prikkel en steekende doorn in den voet van den Portugeeschen handel het is, tusschen de west en zuider deelen van Indiën een zo wel geleege en volkryk Eiland, gelyk dat van Seylon is, tot Vyand te hebben, gemerkt

1608. merkt jaarlyksch ryke scheepen van de kusten van Narsinga, Choromandel, Bengalen, Malacca, de Molucca's, zo zy 'er iet hadden, en ryke Karacquen van China, in Malacca niet ontlaaden, digt om den hoek en genoegzaam in 't gezigt van dat Eiland hunnen gang neemen, om wel bekend te zyn, daar zy reeds geene kleine schaade geleeden hebben, zo dat hun dat Eiland regt eene hinder-plaats is, tot bespieding en ontdekking van hunne gelaade scheepen, gelyk te bespeuren is aan de ryke Karacquen, in 't Jaar 1602, door de Engelsche en Moucherons scheepen genoomen, en aan andere scheepen, zederd door de Maatschappy veroverd. De yver des Konings van Zeylon, om vyandschap te oeffenen tegen de Portugeezen, vertoond zig meer en meer, zo dat hy maar wagt, dat men hem wat helpe, om die te bederven, en zo niet een misverstand ontstaan was tusschen Sebalt de Weert en dien Koning, door de Weerts te grote vermeetelheid en onvoorzigtigheid, naar gissing had men tegenwoordig al grote uitwerking van zyne vyandschap gezien, tot afbreuk en bederf der Portugeesche Sterkten van Columbo en Puncto de Garle, welke hy evenwel zo bezet houd, dat die hem weinig schaade en hun schier gansch geen voordeel aanbrengen; en dit Eiland is zeer overvloedig in kaneel, die nergens in gansch Indiën zo goed is, als daar, in paerlen, voor al in deszelfs Eiland Mana; ook in saphieren, spinellen en andere gemeene steenen, Olyphants tanden, allerlei lyftogt, enz. zo dat daar zeer goede neering te doen is, niet alleen naar herwaards, maar ook van daar op de andere deelen van Indiën, hebbende de Portugeezen door dit en dergelyk middel met weinig geld grote veroveringen gemaakt. Dit Eiland ter 's linker-hand latende liggen, vaarende om de Kaap de Comory tusschen het vaste Land en het voorsz. Eiland, en noordwaards aan loopende, vinden wy ons terstond aan de kust der lywaaten en Oost-Indische kleeding, het Ryk van Narsinga, daar

De Koning van Zeylon Vyand der Portugeezen.

Rykdom van het Eiland Zeylon.

Het Ryk van Narsinga.

in de Stad St. Thomas en andere die waaren en hand-werken in zulk eene meenigte vallen, dat men daar mede de grote Oosterſche behoeftige deelen en Eilanden ſtoffeerd, tot groot voordeel der geene, die dezelve van de eene plaats naar de andere voeren. Ter zyde, westwaards, ligd het Ryk van Bisnager, van waar door gansch Indiën veele fyne ruuwe diamanten gevoerd werden; noordwaards is de kust van Cormandel, daar veele lywaaten, zyde laakens, en andere kostlyke hand-werken te haalen zyn; ook zyn eenige van die Zee-kusten zeer ryk van paerel-banken, die 'er in grote meenigte gevischt werden: in deeze Plaatzen hebben de Portugeezen gansch geene heerſchappy te land, maar werden alleen, om den handel, als vreemde Kooplieden toegelaten, gelyk ons Volk daar ook zeer aangenaam en welkom is, blykende uit den handel, door de onze begonnen te Negapatan, Muſelapatan en op andere Plaatzen, behoorende onder het gebied van den groten Neiro, die een der grootſte Mogenheden van gansch Indiën is, by alle welke de Portugeeſche heerſchappy zeer verdagt en gehaat is. Nog hooger noordwaards volgd het Koningryk van Bengalen, welkes Hoofd-Stad ook Bengalen genoemd werd, door welke de grote rivier Ganges loopt: dit Koningryk overvloeid van allen lyftogt, en is zeer ryk van fyne lywaaten, kostlyke geweeve en gebloemde kattoenen, veelerlei zoorten van doeken, gengber, wasch en zuiker. Wat laager zuidwaards, om den hoek van den groten inham der Oost-Indiſche Zee, ligd het magtige Koningryk van Pegu, dat, zo weinig, als het voorgaande, onder de heerſchappy der Portugeezen is, zynde de Inwooners zeer geneegen met ons en andere Volken te handelen; nergens vind men zulke kostlyke robynen van ſchoone verwen, dan hier; het geefd ook eene meenigte van eſpinellen, lakken, ryst, zuiker en ſterke welriekende çivette. Gaande verder langs den 's linker uitſteekenden arm van Indiën, ko-

1608.

Het Ryk van Bisnager en Cormandel.

De grote Neiro een der voornaamſte Mogenheden in Oost-Indiën.

Het Koningryk van Bengalen.

Het Koningryk van Pegu.

1608 komen wy aan de Koop-Stad Queda, daar zeer schoone groove peper vald, welken de Portugeesche Handelaars, die 'er wel in aanzien zyn, ook om de nabyheid van Malacca, in meenigte koopen, aan welken arm, tegen over het Eiland van Sumatra, ligd de voorn: Koop-Stad Malacca, die in handel van kostlyken rykdom overvloeid, welke de Portugeezen, voor 80 Jaaren, om deszelfs geleegenheid, met grote moeite en bloedigen Oorlog, den Voorzaten des Konings van Ihor hebben afgenoomen, met eene Sterkte bezet, en, als de Stad van de meeste aangeleegenheid in de Portugeesche heerschappy in Indiën, gestaadig met Guarnizoen bewaard: elk, die iet van den Indischen koop-handel weet, kan ligt afmeeten, wat grote nederlaag het voor de Portugeezen in Indiën zou zyn, zo God gaf, dat zy van die Plaats, door hulp des Konings van Ihor en andere, met de Vloot van den Admiraal Mathelief, daar van niet weinig geruchten loopen uit goede waarschynlykheden, beroofd werden; want, behalven dat hunne magt eensklaps als in stukken gebrooken en hun alle gerieflykheden benoomen zouden zyn, om bekwaamen handel te dryven uit de Oostersche deelen van Indiën, met welke zy hunne grootste rykdommen, daar in zy alle Kooplieden der Waereld overtreffen, gewonnen hebben, zouden oogschynlyk alle de Oost-Indische Koningen, die voor deezen van de Portugeezen veel geweld, trotschheid en overlast hebben moeten lyden, de oogen oopenen, des tyds geleegenheid waarneemen, en hen, vermits het meest over al een bitter, stout en wraakgierig Volk is, den voet ligten, gelyk reeds gebleeken is aan die van Bantam, Achem, Ihor, Patana, Tarnaten, Amboyna, Banda en andere, die van Siam, Cambaja, Calicut, de Magour, Neiro en grote Heydelcam, die magtige Mogenheden te land zyn, niets meer zoekende, dan zig eens gewrooken te zien over den overlast van hunne nabuurige Princen en de verongelykingen,

De Koop Stad Queda.

Malacca door de Portugeezen bezet.

Alle Koningen van Indiën Vyanden der Portugeezen.

gen, van de Portugeezen in 100 Jaaren geleeden, welke de Oost-Indische deelen hebben begonnen met magt en geweld te doorbooren, veele Voorzaaten van die Koningen, voornaamlyk de Samoryn van Calicut, de Heydelcam van Cambaja, de Koningen van Achem, Bantam, Bintam, en andere, in 't begin groten tegenweer gedaan hebbende, om hunne vryheid tegen de geweldenaryen der Portugeezen te beschermen: dog vermits zy meest alle van Geschut, bekwaame scheepen, behoeften van Oorlogs-scheepen, en Volk, zig het scheeps-stryden verstaande, niet voorzien waren, hebben zy dikwils ter Zee grote schaade geleeden, en de zaak is eindlyk, zo door wapenen, als der Portugeezen vlyt, dus ver gebragt, dat zy op eenige plaatzen de Sterkten en het geweld in handen gehouden, en op andere vryen handel, als Kooplieden, bekomen hebben, hoewel die geene Vrienden der Portugeezen waren; maar zig schikkende naar des tyds geleegenheid, hebben zy geene zaak eer aangegreepen, dan den handel met de Nederlandsche scheepen, zo dra die zig in de Oost-Indiën vertoonden; zelfs hebben veele terstond, allen handel met de Portugeezen afsnydende, zig oopentlyk met en voor ons tegen hen in wapenen begeven, als die van Bantam, Ihor, Terenate, Banda, Amboyna en andere; en ongetwyffeld zullen 'er zig wel meer opdoen, als zy het vervolg der Vlooten van Mathelief en Paulus van Caerden, en der onlangs uitgevaare voortreflyke Vloot onder den Admiraal Pieter Willemsz. Verhoeven zullen merken; aller welker aanslaagen God almagtig zeegene tot zyne eer, uitroeijing van het geweld der Portugeezen en verbreiding van den koophandel der vereenigde Nederlanden, ten einde de Ingezeetenen hier altyd een bekwaam middel by de hand hebben, om alle hunne Vyanden, die iet tegen hen zouden onderneemen, het hoofd te bieden en hunne duurbaare en wel beschermde vryheid te behouden.
1608

1608. De Stad Malacca, die wel voorzien is van Inwooners, maar slegt van lighaams nooddruft, die 'er meest daaglyksch van de omliggende Eilanden moet gebragt werden, is van geene geringe Indiaansche Vyanden omringd, voornaamlyk hunnen ouden harden Vyand, den Koning van Achem, dien van Bantam, de Koningen en Volken van Java, daar onder de Koning van Bantam de magtigste is, den naby het land geleegen Koning van Ihor, door wiens aanzetten en goede onderregting de hoog-loflyke Admiraal Heemskerk de ryke Karacq op hen veroverde. De Koningin der zeer ryke en wel geleege Koop-Stad Patana mag zo weinig vergeeten werden, als zy waarschynlyk zal kunnen vergeeten, ik laat staan vergeven, de swaare Oorlogen, die haare Voorzaaten tegen de Portugeezen, om hunne vryheid en het Ryk te beschermen, uitgestaan hebben, welke ook haare grote geneegenheid tot ons, naar haar uiterste vermogen, toonde, zo dra onze driftige Eilanders haare vaste kusten kwamen bezoeken, en, tot teeken van haare geneegenheid tot de Portugeezen, zonder de minste belging, met goede oogen aanzag, dat men op haare reede, in haar gezigt, hun afnam eene zeer ryk gelaade Karacq, die meende daar wel verzeekerd en geborgen te zyn, in welke Stad niet alleen veel schoone groove peper valt, maar zy is ook eene zo grote en wel geleege Koop-Stad, dat van daar grote handel werd gedreeven op de aangrenzende Ryken van Siam en Pegu, daar van wy te vooren spraaken, voornaamlyk met de Chineezen, die daar daaglyksch veele kostlyke Chineesche waaren aanbrengen; zo dat Patana eene der voortreflykste Plaatzen is, om den Nederlandschen koophandel te planten, welke daar ook geen klein begin genoomen heeft. De Koning van het grote, kostlyke, diamant-ryke Eiland Borneo heeft ook wel getoond, dat hem der Nederlanders handel zeer aangenaam was, niet alleen, door hun allen vryen handel

Geleegenheid van Malacca.

De Koningin van Patana Vyandin der Portugeezen.

Borneo is zeer diamantryk.

handel te belooven en daadlyk te doen genieten aan de geene, die hem verscheenen waren, maar ook door agt of tien Hollanders, die voor eenigen tyd, buiten zyn weeten, op zyn Land, door zyne Onderdanen gevangen waren, als zy uit eenige der eerste scheepen, die daar water kwamen haalen, aan land waren gekomen, weder op Patana te beschikken, zig hier over by de onze zeer beleefd verontschuldigende, met aanbod van alle eer, vriendschap, enz. zo dat waarschynlyk daar een goede handel gedreeven zal kunnen werden, niet alleen in diamanten, die 'er veele en schoone, ja de beste van gansch Indiën, vallen, maar ook in den schoonsten kampher, gengber, ingelegde mirabolanen, heelzaame bezarsteenen, enz. zynde ook zeer dienstig wegens de lyftogten, die 'er overvloedig te bekomen zyn. 1602.

De Moluccen zeer ryk van speceryen.

Wat blyfd nu van de ryke Oost-Indische Landen en Eilanden over, dan de uitneemend speçery-ryke Molucca's, welker handel de rykste en voordeeligste van geheel Indiën is? want men daar de kostlyke macis, naagelen en nooten voor eenen reedlyken prys, meer voor eet- en kleedings-waaren, dan voor zilver, kan koopen, dat dubbele winst geefd, zo dat de geene, die meester van dien handel is, zou mogen zeggen meester van den rykften en voordeeligsten handel der Aarde te zyn, gemerkt die speçeryen nergens, dan daar, te vinden zyn: wat grote gedagten de grote Nederlandsche Maatschappy van deezen Molucschen handel heeft, kan men afmeeten aan de uitvoering der eerste Vloot van die Maatschappy, onder Steven van der Hagen, uitgezeild in 't Jaar 1604, die, door Gods hulp, niet alleen innam het voortreflyk en sterkste Kasteel, dat de Portugeezen op het Eiland van Amboyna bezaaten en veele Jaaren bezeeten hadden, maar ook geweldig, stormende, ingenoomen had het Kasteel van Tydor, verdryvende dus de Portugeezen uit de Molucca's, die dus geheel van den Molucschen handel beroofd waren, en die ten eenenmaal aan de

De Kasteelen van Amboyna en Tydor door de Nederlanders gewonnen.

1608. Nederlandsche Maatschappy gekomen was, hebbende ook het Kasteel van Tydor verwoest en dat van Amboyna met eenen Gouverneur en meer, dan honderd Soldaten, bezet gelaten; en hoewel men zederd verstaan heeft, dat de uitgedreeve Portugeezen, die by verdrag in de Eilanden van Manilhas vertrokken waren, met hulp der Kastilianen wedergekeerd zyn en het Eiland Terenate overvallen en overmeesterd hebben, daar die van de Maatschappy eenige Persoonen gelaten hadden, alleen, om den koop-handel te dryven, die, zo men denkt, meest om hals geraakt zyn, en dat die van Tydor, welke aan onze zyde eed van getrouwheid hadden gedaan, weder mogten zyn afgevallen, moet men des niet tegenstaande geenzins twyffelen aan den Moluсschen handel, gemerkt de Vlooten van Mathelief en Paulus van Caerden, in de Jaaren 1605 en 1606 uitgezeild, waarschynlyk in dat Eiland, welkes Inwooners lang, ja van het begin af, Dood-Vyanden der Spanjaarden en Portugeezen zyn geweest, weder zullen gevallen zyn, alzo het grootste oogmerk der Maatschappy altyd geweest is den Moluсschen handel in verzeekering te neemen: dit eens wel uitgevoerd zynde, zullen de Spanjaarden waarschynlyk niet weder bestaan uit de Manilhas iet op dezelve te onderneemen; want, zo zig de Nederlandsche scheepen eens in de Volkryke Eilanden der Manilhas vertoonden, konden zy daar wel zulk een toeval krygen, dat de Spanjaarden werk genoeg zou geven, om den brand in hun eigen huis te blusschen, en hun den lust en de magt, om in de ver geleege Portugeesche speçery-schuuren te vallen, zou beneemen; want, behalven dat de Spanjaarden gansch geen merklyk geweld van Oorlogs-scheepen en Scheeps-Volk in die Landen hebben, welke meest alle van het zuidlykste deel des vasten Lands van West-Indiën over eene grote Zee moeten komen, hebben zy nog wel duizend Inwooners van de Manilhas zelfs tot Vyanden, die niets liever zaagen, dan

De Ingeboore van de Manilhas Vyanden der Spanjaarden.

1608.

daan van de onze met scheepen gesterkt te werden, om hunnen moed aan de wreede Spanjaarden over het geleeden ongelyk te koelen: ook zal men waarschynlyk t'eeniger tyd scheepen door de straat van Magellan zenden, die de zuider deelen van West-Indiën in zulk eenen allarm zouden kunnen stellen, dat die van het vaste Land weinig op de Portugeesche Molucca's-Vaarders zouden kunnen letten, en werk genoeg hebben, om hunne West-Indische goud- en zilver-meinen te bewaaren: want in die zuider-deelen ontbreeken ook geene Volken, die, zo zy eenigzins wel voorzien waren van Oorlogsbehoeften, den Spanjaard werk genoeg zouden geven, om zyne nieuwe veroveringen te beschermen, zonder naar andere te denken, daar in de dappere Chileezen altyd van goed gebruik bevonden zullen werden: en hoe weinig tegenweer de Spanjaard op de zuid-zyde van de West-Indiën zou kunnen doen, is genoeg af te neemen uit de loopen van verscheide Engelsche en andere scheepen van Mahu en Olivier van Noort, die met weinig weetenschap door de engte van Magellan gezeild zyn.

De Chileezen in West-Indiën Vyanden der Spanjaarden.

De schatten van goud en zilver, welke de Koning van Spanje jaarlyksch uit de West-Indien naar Spanje scheept, en die dikwils zeer gelukkig, dog met grote gevaaren, inkomen, zyn zeer groot, en daarom is te meer te verwonderen, dat tot nu toe, geduurende den Nederlandschen Oorlog, daar op niet ernstiger is gelet en 'er na getragt: was het niet wel doenlyk geweest hem een goed deel daar van te ontneemen, het was egter klaar te bewyzen, dat het gemaklyk was geweest hem die meest alle vrugtloos te maaken; maar dewyl dit te bewyzen en daar in te treeden den tyd en de geleegenheid der zaken niet past, zullen wy dat overslaan, verwagtende de uitkomst der begonne onderhandeling, die de Almagtige God doe uitvallen tot zyne eer en rust van het Vaderland, dat lang met Oorlogs-verwoesting gedrukt is: en of de vrees voor nieuwe onrusten op

1608. de West-Indiën den Koning van Spanje zyne zaken in 't gemeen niet wat naader hebben doen overweegen, en hem tot eene gemeene verandering overhellen, geef ik in bedenking aan zulke, die de zaken van Staat, uit de daaglyksche bevinding, wat beeter kunnen schiften, dan de geene, die ze maar van buiten bezien, van welke nogtans veele in dat gevoelen zyn.

De Nederlanders kunnen niet in bloei blyven, zonder de Indische vaarten.

Uit het geene gezegd is, en andere middelen, kortheids halve voorby gegaan, de geleegenheden en geneegenheden der Oost-Indische Volken en de voordeeligheid van dien handel voor de vereenigde Nederlandsche vrye Gewesten genoeg beweezen zynde, moet men deszelfs noodzaaklykheid uit de twee voornaame reedenen besluiten: voor eerst, dat de vrye Nederlanden, uit hunnes Lands geleegenheid en der Inwooners aangebooren aard, niet kunnen blyven in den bloei en 't welvaaren, daar in zy tans, niet tegenstaande den geduurigen Oorlog, zyn, zo zy niet hunne schipryke Zee-Haavens, Zee-vaarend Volk en ryke Koop-Steden met den handel over Zee gezeegend zien: ten tweeden, gemerkt des Konings van Spanje's magt en rykdom, in alle geleegenheden, niet alleen de Nederlanden, maar alle Mogenheden der Waereld, altyd, met grote reedenen, behoord verdagt te zyn, kan 'er ter waereld geen beeter middel gevonden werden, om van die geduurige vrees ontlasd te werden, dan hem de gronden van zyne uitneemende rykdommen, daar door by alle Christen-Mogenheden in toom houd, te ondermeinen, zo dat die eens mogen vallen in handen van (ik zeg niet de Nederlandsche Inwooners alleen, maar) de gansche Christenheid, en dat is, hem den Oost- en West-Indischen handel vrugtloos te maaken, zo niet geheel, ten minsten voor een goed deel, daar op lettende, dat onze guldens in de onkosten tot uitreeding en andere behoeften, wegens 's Lands geleegenheid, zo veel doen als zyne dukaten, behalven alle andere voordeelen, ons door God en de natuur boven den

Span-

Spanjaard in dat stuk gegeven: 'er is ook niet aan te twyffelen, zo de zaken weder ten Oorlog uitbarsten, dat God verhoede, of de nabuurige Koningen, Princen en Heeren zullen, de oogen oopenende, het stuk verstaan, en, agt neemende op onzes Lands geleegenheid, op hunne verzeekerdheid in 't gemeen zulke orde stellen, dat de West- en Oost-Indische brand den Koning van Spanje zo in veragting zal brengen, dat de gansche Waereld, zig by dat vuur warmende, de Spaansche heir-togten in hunne Landpaalen niet meer te vreezen zullen hebben, gelyk voor deezen meenigmaalen. 1608.

Der Nederlanders vaart op Indiën houd den Spanjaard in toom.

Eenige zullen de noodzaaklykheid van den handel over Zee toestaan, maar zeggen, dat daar uit niet volgd, dat men juist op Indiën moet handelen, maar dat men daar tegen, door den Vrede, den ouden handel op Spanje zou winnen; daar op antwoorde ik alleen, 1. dat die ons gansch niet zeeker is, vermits de looze Spanjaarden ons dien t'aller tyd, door honderd middelen, vrugtloos kunnen maaken, dat genoeg af te neemen is uit de nieuwe schattingen, lasten en plakkaten, onlangs uitgegeven: 2. is die gansch gevaarlyk, ja hier door krygt de Vyand grote geleegenheid in handen, want men daar door niet alleen honderdduizenden in geld, maar ook ontelbaare middelen van scheepen, Geschut en bedreeven Zee-Volk, in de magt en ten gelieve van eenen verzoenden Vyand, die niet te betrouwen is, steld, daar hy te vooren, door meenigvuldige aanslaagen, alle voorgaande veroveringen heeft vrugtloos gemaakt, en de Persoonen op de Galleijen jammerlyk als Slaaven mishandeld.

Dat de Spaansche handel onzeeker en gevaarlyk is.

Meenende dan genoegzaam betoogd te hebben, wat groot nut, eer en voordeel 'er voor het vrye Vaderland zyn zal in den Oost- en West-Indischen handel te behouden, zullen wy God bidden, dat Hy 's Lands Regeerders deeze zaak zo te verstaan geeve, dat zy in de onderlinge aanstaande Vredehandeling geenzins iet van de voordeelen, door de

1608. Oost-Indische Maatschappy reeds verkreegen, en in den tusschen tyd voor de afkondiging van den Vrede in Indiën, door de scheepen, die uit zyn, nog te verkrygen, zullen afstaan, ten einde de goedwillige Oost-Indische Princen en Heeren, die zig op onzen handel vertrouwd hebben, niet weder in de Spaansche slaaverny geraaken, tot oneer en grote veragting der Nederlanders, en gevolglyk tot vergroting der heerschappy des Konings van Spanje, die zou denken niet weinig gewonnen te hebben, als hy, door den voorgeslaagen Vrede, ons zyne Oost- en West-Indische roede uit de hand kon rukken, alzo uit het verhaalde klaar blykt, dat de Nederlandsche Kooplieden tans de rykste en beste deelen van gansch Indiën te vriend hebben, en derhalven in 't vervolgen van de ryke en voordeelige handelingen geenzins voor de Portugeezen behooren te wyken, anders zal naderhand de Koning van Spanje wel zulke orde in de beide Indiën stellen, dat wy, onze Vrienden tot Vyanden gemaakt hebbende, niet weder naar dien handel zouden behoeven te denken, maar veel eer, dog te laat, omzien, hoe wy ons zullen kunnen verdeedigen, zo hy iet op ons wilde voorneemen, daar toe hem nimmer voorwendzels ontbreeken zullen, daar wy in tegendeel, onzen handel door de gansche Waereld behoudende, ons, onder Gods hulp, buiten alle vrees gerust zouden mogen stellen, zo ooit in eenige menschlyke overweegingen eenige rust of zeekerheid te stellen is, enz.

Vertoog der Bewindhebbers. De Oost-Indische Bewindhebbers gaven ook dit vertoog in druk uit;

De koophandel is eene vrugt van den Vrede. De vriendschap, omgang en koophandel zyn noodzaaklyke gevolgen van Vrede, volgens de gemeene wet der natuur van alle Volken en tyden, de omgang en koophandel het betoog van vriendschap en Vrede zynde, welke men ook niemand, dan Vyanden, weigerd, zo dat geen voorbeeld gevonden werd, dat ooit eenige Vrede is besllooten

op voorwaarde, dat de omgang en koophandel 1608.
uitgesloten zou blyven, want dit zou geen Vrede, maar in de daad een ban zyn, die nimmer geschied, dan tegen Vyanden en Misdadigers; derhalven als ons de Spanjaarden voorhouden, dat wy uit de Indiën zouden moeten blyven, is dat te zeggen, dat hy de onze, die daar gevonden zouden werden, zou handelen als gebanne Vyanden, dat dan te kennen geefd, dat wy hun den Vrede in Indiën zouden toestaan, maar dat zy 'er ons den Oorlog zouden aandoen, zonder ons daar tegen te mogen verweeren, welk voorstel betoond 1. eene oopenbaare onreedlykheid en onregtvaerdigheid; 2. eene oopenbaare bedrieglyke vinding, ons met woorden verklaarende voor eenen onafhanglyken Staat, en met de daad ons veel erger willende maaken, dan wy ooit onder Princen geweest zyn, zeggende boven dien, dat zy Vrede begeeren, en maakende waarlyk onzen staat erger, dan die in den Oorlog geweest is, namelyk, dat wy, door onze toestemming, ons zelve zouden bannen, dat men in Indiën allerlei vyandlykheid tegen ons zou pleegen, en dat wy dat geduldig zouden moeten draagen; eindlyk betoonen zy hunnen ouden aard, dat zy niet, dan bedrieglyk, van den Vrede kunnen spreeken, en dat zy dan meest oorlogen: immers is het de grootste onbeschaamdheid, die bedagt kan werden, dat men ons, die by de Zee moeten leeven, en de beste Kooplieden en kloekste Zee-Lieden der gansche Waereld zyn, durfd voorleggen, dat wy zouden afstaan van het gebruik van het meeste deel der Zee en de voortreflykste Waereld-deelen voor den handel, byzonder, zulks te willen uitbreiden over andere Koningryken en Landen, daar hy niet te zeggen heeft, en over de Zee, daar niemand te gebieden heeft, maar welkes gebruik, naar het regt der Volken, voor alle Menschen vry staat, en daar niemand in de Waereld eene byzondere heerschappy heeft: buiten twyffel was dit ook de ondergang van onzen

1608. onzen Staat, welke in deezen swaaren Oorlog niet zou hebben kunnen bestaan zonder de Zee-vaart en handel: dit is het eenige middel, dat de Almagtige God gebruikt heeft tot onze behoudenis, en naar mate onze Zee-vaart en handel verminderen, zou ook de magt der Landen moeten verminderen; want onze Steden en Ingezeete kunnen niet gevoed werden, veel minder kunnen wy eenige oopenbaare magt hebben, door de inwendige middelen van land-bouwery en inkomsten van renten, gelyk andere grote Landen en Koningryken, daar toe ons Land veel te klein is; maar dit alles moet komen uit de Zee en Zee-vaart: derhalven staat alleen te bezien, wat gedeelte daar van wy verliezen, als wy de Indiën afstonden, want noodzaaklyk zouden wy een gelyk gedeelte in de magt der Landen moeten missen.

De vrye Zee-vaart is het steunzel van onzen Staat.

Uit het vertoog der Oost-Indische Maatschappy is gebleeken, dat daar tans zyn omtrend veertig scheepen, met vyfduizend ter Zee vaarende Mannen, en dat zy van daar omtrend driehonderd tonnen gouds te verwagten hebben. In Guinea werd daaglyksch gehandeld met omtrend twintig scheepen en vierhonderd Mannen, en men verhandeld daar jaarlyksch omtrend twaalf tonnen gouds. Op Puncte del Rey in West-Indiën heeft men op de zoutvaart gevaaren met honderd grote scheepen en omtrend agttienhonderd Mannen, die jaarlyksch aan vragten verhandeld, en aan Zout, dat niets kost, dan de vragt, ingebragt hebben tienmaal honderdduizend guldens. Op de verhandeling van huiden op Cuba en Espangola heeft men twintig scheepen en vyfhonderd Mannen vaarende gehouden, en daar is 's jaarlyksch niet minder, dan agtmaal honderdduizend guldens, verhandeld, beloopende dus te zamen honderd tagtig scheepen, agtduizend zevenhonderd Mannen, en dat daar van komt vierhonderd dertigmaal honderdduizend guldens: en dit overweegende tegen allen onzen ooverigen handel

In Oost-Indiën zyn 40 scheepen en 5000 Mannen, en men verwagt van daar 300 tonnen gouds.

In Guinea 20 scheepen met 400 Mannen.

In de Zout Eilanden 100 scheepen en 1800 Mannen.

Op Cuba en Espangola 20 scheepen en 500 Mannen.

del en scheep-vaart, zal men bevinden, dat dit dien ver overtrefd, in geld, meenigte en kloekheid van Volk en geweld van scheepen, en gevolglyk, dat wy, van Indiën afstappende, onze magt meer dan de helf verminderen, niet alleen ter Zee, zonder welke wy nogtans niet kunnen bestaan, maar ook te Land; want alle onze magt en welvaaren daar moet, om de voorn: reedenen, uit de Zee komen. 1608

De Indische handel is de voornaamste.

Dit behoorlyk overweegende, werd klaar bevonden, dat, schoon geene Kooplieden handelen, nog iemand ter Zee gaat, dan tot zyn eigen byzonder gewin, nogtans het Gemeen, by het afstaan der Indiën, veel meer belang zou hebben, dan de Byzondere; want, behalven dat het Gemeen uit de Byzondere bestaat, en die het Gemeen magtig maaken, ja dat magtig is, naar mate de Byzondere magtig of ryk zyn, het is zeeker, dat de Byzondere zonder het Gemeen, maar niet het Gemeen zonder de Byzondere, bestaan, vermits de Byzondere naar andere Landen vertrekken, daar zy zo wel op Indiën kunnen handelen, als hier; maar het Gemeen moet blyven, en haar vermogen gekrenkt zien, naar mate haare neeringen verminderen, want daar naar verminderd noodzaaklyk het getal van Ingezeete en de magt van het Gemeen; byzonder, als men overweegd, dat de scheepen en het Boots-Volk, dat de Byzondere in hunnen handel gebruiken, eene geweldige grote magt zyn, die, zonder kosten der Landen, in dienst en betaaling gehouden en daaglyksch geoeffend werden, om, in alle voorvallen, by de Landen gebruikt te werden, en het zonder dit onmooglyk is eenige magt ter Zee te hebben, gelyk wy voor onze oogen zien, dat de magtigste Koningryken geene magt ter Zee hebben overeenkomstig hunne mogenheid, maar alleen overeenkomstig den handel, die hunne Landen hebben: hier uit is ligt op te maaken, dat de Spanjaard dit zo kloek voorsteld, om ons te betrappen, ons aanbiedende de vryheid, die ons geene meerdere magt,

Het Gemeen bestaat door de Byzondere.

maar

1609 maar alleen eene waerdigheid, zal geven, gelyk het gulde Vlies, dat hy gewoon is de Nederlandsche Heeren tot hun bederf te geven, willende, dat wy daar tegen het beste deel van onzen handel en scheep-vaart zouden afstaan, op dat hy, wy meer, dan de helf, in magt verswakt zynde, te beeter tot zyn wreed voorneemen zou geraaken, daar na, zonder gevaar, den Vrede breeken en alles te gelyk neemen, dat, zelfs uit hunne eige belydenis, zeeker blykt: want bekennende, dat de Koning van Spanje, alleen om de Indiën ongemoeid te behouden, tot deezen Vrede-handel en afstand van zyne eischen is bewoogen, is het niet te twyffelen, of het zelve moet ook de eenige middel-oorzaak zyn, daar door hy bewoogen zou moeten werden den Vrede te onderhouden; want naar de verandering der geleegenheid van zaken veranderd de raad van Princen, byzonder, alzo hier mede oopentlyk bekend werd, dat dit aanbod niet spruit uit goedheid of geneegenheid tot den Vrede, of om dat hy den Oorlog moede is, maar alleen, om dat hy vreesd de Indiën te verliezen, en hier uit volgd, dat hy den Oorlog weder zal aanneemen, zo dra hy van deeze vrees verlost zal zyn, dat zyn zal, zo dra wy de Indiën afgestaan zullen hebben; want naderhand is het niet mooglyk die weder te neemen; de Maatschappy eens gescheiden zynde, de Kooplieden deezen handel in andere Landen ter hand genoomen, de Spanjaarden zig aan de Indianen, onze Vrienden, wreed gewrooken hebbende, en wy, wegens onze trouwlooze verlating, in den haat der Indianen vervallen zynde, zou de zaak onherstelbaar zyn: en hoe kon men schandlyker zaak bedenken, dan dat wy de Indianen, die, op last der Heeren Staten Generaal, met de Maatschappy zyn verbonden, zouden overgeven aan zo wreede Vyanden, die zy om ons en op ons geloof op den hals gehaald hebben, en dat wy onze Kooplieden en ter Zee vaarend Volk, die den Spanjaard zo hebben

Vryheid zonder scheep-vaart is niets.

De Koning van Spanje bekend de vryheid toe te staan om de Indiën.

Geene zaak schandlyker, dan de Indiën te verlaten.

be-

beleedigd, dat zy onder hen niet mogen komen of handelen, de vrye vaart en handel, die hun God, de natuur en het regt van alle Volken geefd, zouden beneemen, daar wy hun gelyke trouw moeften bewyzen, als wy in nood van hen genooten hebben, toen zy, met zo grote gevaaren van lyf en goed, met zo veel bloed en heerlyke en dappere daden, den Spanjaard hebben gedwongen tot deezen handel en de erkentenis, dat zy het zyn, die hem van zyne eifchen doen afftaan: de goede en getrouwe God laat niet toe, dat wy den minften Ingezeeten van het Land, die de gemeene fwaarigheden en lasten heeft helpen draagen, niet zouden in zyne neering handhaaven, veel minder, dat wy zouden laten vaaren de neering van twintigduizend Perfoonen, die in deezen handel deel hebben, en wel zo veele kloeke ter Zee vaarende Mannen, die op Indiën hebben gevaaren, en by geval meer middel zouden hebben zig aan ons te wreeken, dan de Spanjaard. Onze Voor-Ouders hebben in voorige tyden fwaare twisten en Oorlogen aangenoomen, ter handhaaving van de Zee-vaart en neering, die zo klein was, dat hunne geheele zom niet kon haalen by de waerde alleen van de fcheepen, die in Indiën zyn, met de uitrusting daar van, en wy, die zo magtig ter Zee zyn, dat de Vyand bekend daar door gedwongen te zyn van zyn regt af te ftaan en Vrede te begeeren, zouden, met onze bewilliging, ons laten bannen uit twee derde deelen van de geheele Waereld, daar hy geen gebied heeft en wy ver de magtigfte zyn: wy zouden deezen tytel al te duur koopen; want in de plaats van daar mede vereerd te zyn, zou ons dit in zeer grote fchande en veragting brengen, niet alleen by de Ingezeeten, maar inzonderheid buiten 's Lands by alle onze Vrienden en Vyanden: onze Ingezeete zullen met regt beleedigd zyn, ziende, dat wy de neering laten vaaren, en zy gedwongen werden te vertrekken: onze Vrienden en Bondgenooten zullen gelooven, dat zy van ons

1608.

20000 Perfoonen hebben deel in de Oost-Indifche Maatfchappy.

1608. ons geene getrouwheid te verwagten hebben, ziende, dat wy onze eige Ingezeete en Indische Bondgenooten, die ons zulke getrouwe en grote diensten hebben gedaan, verlaten, om eenen hoogen tytel te krygen, ook vindende ons zo verswakt in onze Zee-magt, door welke alleen wy hun voordeelig kunnen zyn en helpen, zullen zy geen werk van ons maaken; zo dat wy ons in deezen Vrede, vertrouwende op onze verbintenisfen, bedroogen zullen vinden; ja door deeze verswakking zullen wy onzen Erf-Vyand zelfs roepen, om den Vrede te breeken, en ons weder te bevegten.

Te zeggen, dat wy ons zouden moeten te vrede houden met gelyken handel en Zee-vaart, als wy hadden voor den Oorlog, is niet anders, dan dat men ons gaerne zag in gelyke gesteldheid van klein vermogen, als wy waren in 't begin van den Oorlog, om ons te beeter koop te hebben, daar ons God van behoede: ook is het zonder grond, want hoewel wy voor den Oorlog op Indiën niet hebben gevaaren nog gehandeld, nogtans hadden wy daar toe regt en vryheid, naar het regt der Volken, dat ons door niemand benoomen was: de Koning van Spanje, Heer van deeze Landen zynde, had ook geene wettige magt, om ons die, ten gevalle van zyne Spanjaarden, te beneemen, want hy met eede verbonden was de Landen en Ingezeete te handhaaven in de vryheid van hunne neering en handteering, onder welke, buiten twyffel, het vry gebruik van de Zee, Lugt en den handel over de gansche Waereld het voornaamste was, en anders doende, zou hy ons ook, tegen zynen eed, mishandeld hebben; daarom is daar van in Nederland nooit eenig gewag gemaakt voor het Jaar 1596, toen de Spanjaarden daar van uitdruklyk een artykul hebben gemaakt in de overdragt der Nederlanden aan den Aards-Hertog, daar door de Aards-Hertog zig zelve, maar niet de Landen, onderworpen heeft kunnen maaken, zo dat wy blyven by de vryheid, die wy voor den

De Koning van Spanje mag niemand de Zee of Lugt verbieden.

Oorlog hadden, staande ons de vrye Zee-vaart en handel over de gansche Waereld oopen, en die kan ons, zonder Oorlog en geweld, niet belet werden. 1608.

Dit voorstel toond ook oopentlyk, dat men ons met list en bedrog in deezen handel heeft getrokken: want de Heeren Staten Generaal eendragtig besloolen hebbende in geenen handel te komen, zonder alvoorens verzeekerd te zyn van de volkoome onbepaalde vryheid der Landen, hebben eerst begeerd eenen gezeegelden brief te hebben, daar by de Koning en Aards-Hertog beloofden met ons te handelen als met vrye Landen, daar op zy niets vorderen; en in handel komende, willen zy ons de onwaerdigste en schandlykste dienstbaarheid, die men bedenken kan, opleggen: daar is ook uitdruklyk bedongen, dat elk zou behouden het geene hy tans bezit, ten ware men, met wederzydsche bewilliging, goed vond eenige Plaatzen te ruilen, en nu wil men ons de bezitting van de meeste aangeleegenheid, naamlyk, de bezitting en het vry gebruik van twee derde deelen der Zee en geheele Waereld, ontneemen, te weeten, alle de Plaatzen en den handel van Indien, met de grootste helf van onze scheep-vaart en magt ter Zee, zonder ons eenige Plaatzen daar tegen te geven: te zeggen, dat hy daar tegen afstaat zyne vorderingen op de Landen, die heeft hy by zyne brieven beloofd af te staan, en boven dien nog, dat hy ons niets zou ontneemen, dan by ruiling en met bewilliging: dat men ons daar tegen den handel op Spanje zou geven, is gansch ydel, want dien hebben wy altyd gehad, en hebben dien tans nog door andere Landen, niet tegenstaande zyn verbod; en staat hy ons die vryheid toe, wy gedoogen daar tegen, dat de onze derwaards mogen vaaren, dat, wel ingezien, meer is, want hy geniet daar door zyne grote tollen; Spanje werd, in hongers nood, door ons gespysd, en wy gedoogen, dat hy ons geld, Volk, scheepen en Geschut in geizeling heeft, om ons

De vereenigde Landen zyn niet vry, zonder de Indische vaart.

Voordeel der Spanjaarden door de Nederlandsche vaart.

1608. daar mede naar zyn gelieven te dwingen, en zou daar mede alles gedwongen hebben, toen hy alles aanfloeg en den handel verbood, hadden wy die Indische vaarten niet aangenoomen, en wy zullen ongetwyffeld daar mede gedwongen en bedorven zyn, zo wy de Indische vaarten afstaan, door dien het dan, om voorn: reedenen, onmooglyk zou zyn die te hervatten.

Eindlyk, als men deeze zaak in den grond inziet, zal men bevinden, dat het onnoodig is geweest den Oorlog aan te neemen en zo veel bloed en geld te verteeren voor onze vryheid, als wy, met onze bewilliging, ons dienstbaar en Bannelingen uit twee derde deelen van de gansche Waereld zouden maaken: het is ook onnoodig geweest ons te stellen tegen de Spaansche dwinglandy, indien wy ons willen onderwerpen aan zulk een dwingend gebod van niet te mogen handelen met alle Volken, zelfs niet de geene, die hem niet onderworpen zyn: desgelyks tegen den tienden penning, welke den koophandel uit de Landen verdreeven zou hebben, als wy zelfs twee derde deelen of de grootste helf van onzen handel en scheep-vaart willen overgeven.

De vereenigde Landen zoeken Vrede en geen bedrog.

De reedenen en aanmerkingen, die verder bygebragt zouden kunnen werden, zyn onnoemlyk, maar deeze schynen genoeg te zyn, om te besluiten, dat, schoon wy van goede harten eenen Godlyken, eerlyken, volstrekten, gemeenen en opregten Vrede begeeren, wy egter, onder dien schyn, niet zoeken bedroogen, en in meer dienstbaarheid, dan ooit te vooren, gebragt te werden; maar dat wy blyven by het voorgaande gemeene besluit, en des Konings en Aards-Hertogs gezeegelde brieven, om niet te handelen, dan behoudens onze vryheid en alles, dat wy tans bezitten, zonder het welke wy deezen handel nooit aangevangen zouden hebben: zo nogtans de Party gediend was met den Vrede in Europa, en dat alles verder in Oorlog zou blyven, schoon zulks streed tegen de meening der Heeren

Staten

Staten Generaal, welke alleen geweest is eenen opregten en zuiveren Vrede, vriendschap, onderlingen omgang en koophandel, in alles, zonder bepaling, te maaken, zouden zy ook geene swaarigheid stellen in den Oorlog te verdeelen en verminderen, in zo ver ons dit door Party werd toegelaten, stellende de bepaling aan zyn gelieven, mits dat het geene door zyne bepalingen werd uitgesloten in Oorlog zal blyven, en derhalven de beleedigingen en schaaden, die de eene Party de andere daar mogt doen, niet begreepen zullen werden den Vrede in Europa gebrooken te hebben, en dus om geene zaken van dien binnen geene der bepalingen in Europa eenig verhaal genoomen of verzogt zal mogen werden. 1608

Daar is nog een gesprek over de reedenen, die de vereenigde Nederlanden hebben, om de vaart op Oost-Indien, als eene grote zaak van Staat, te behouden, in 't fransch uitgekomen, dat ging onder de handen van de Gezanten der Koningen en Princen, 't welk wy goed dagten den Leezer mede te deelen. Nog een ander gesprek over de Oost-Indische zaak.

Om over het verschil op de Indische vaart wel te oordeelen, is noodig eene regte kennis 1. van het regt der Partyen; 2. van het belang, dat zy 'er in hebben; 3. wie van beide met meer reedenen van zyn regt en aanbelang, uit liefde voor den Vrede van het Christenryk, behoorde te wyken.

Noopens het regt; het is zeeker, dat de koophandel vry is onder alle Volken, die met elkanderen in Vrede en vriendschap zyn, en gelyk, naar alle de gemeene regten van het menschlyk Geslagt, de Zee-vaart door de gansche Waereld voor elk zo vry is, als het gebruik der Lugt, eeven zo is het met den onderlingen handel, kunnende dit alles niet belet werden, dan door Oorlogs regt; die het op eene andere wys beletten, werden Zee-Roovers genoemd: het Oorlogs regt is oopenlyk voor ons, gemerkt wy het zo veele Jaaren gebruikt, en de vrye bezitting van de gansche Zee en handel over al, door zo veelerlei overwinningen, verkreegen De koophandel met alle Volken is vry.

1608. hebben, zonder dat ons die bezitting ooit ontnoomen is door eenig voordeel, dat de Spaansche op ons zouden gehad hebben; waar uit dan volgd, dat, naar regte, de Heeren Staten volkoomen aanbod hebben gedaan, en dat de Koning van Spanje den Vrede, met den koophandel en de vrye vaart door de gansche Waereld, of den Oorlog, moet kiezen: hy kan zig niet beroepen op zyn belang, nadien hem het regt oopentlyk tegen is; want die geen regt heeft, heeft geen belang. Het belang, dat hy bybrengd, bestaat alleen daar in, dat wy en alle andere Volken daar vaarende, de handel voor hem bedorven is, want men hem het gebruik van alleenkoop en dwang belet: ook, dat by het derwaards vaaren en wederkomen, zonder in Spanje aan te leggen, hem zyne overgrote tollen van twintig ten honderd van het geene uit en in vaard benoomen werden, en dat is de eenige grond en zenuw van zyne grote magt, en dus beneemd hem dat alle hoop van ons te overvallen en zyne alleenheersching op te regten; reedenen, die geenen grond hebben, dan oopenbaare ongeregtigheid, heerschzugt, geweld, gierigheid en begeerte, om de gansche Waereld te kwellen, niet tegenstaande hy, zig met het zyne te vreden houdende, en zonder dit, een groot Koning zou blyven, magtig genoeg, om alle overvallingen te wederstaan.

Wat belang Spanje in de Indische vaart heeft.

De natuurlyke vryheid is zulk een regt, welkes waerde onschatbaar is, en daar tegen de dienstbaarheid oneerlyk en schandlyk, die een eerlyk gemoed, voor geenerhande vergelding, dulden kan, voor al, zig uit drie vierde deelen der Waereld, met eige bewilliging, te laten bannen, is nooit voorgeslaagen, dan aan strafschuldige en ter dood verweeze Menschen: eene zaak, welke ons te onverdraaglyker is, die wy geen ander ambagt doen, dan van Zeevaart en koophandel door de gansche Waereld, zynde het zaaklyk behoud-middel van onzen Staat en weezen, ziende, dat wy, zonder dat ambagt, ons

Wat belang'er de Staten Generaal in hebben.

geen-

geenzins kunnen geneeren in een zo klein en eng Land, dat door de wateren gebrooken en niet in ſtaat is het zesde deel des Volks te voeden, veel minder, om ons de noodige middelen te verſchaffen, tot beſcherming tegen eenen zo magtigen Vyand: want de Indiſche vaart afſtaande, de handel op Spanje en de Middellandſche Zee in de magt van den Spaanſchen Koning zynde, zou ons niet overblyven, dan de Zee-vaart aan deeze zyde van Spanje, die geenzins genoeg is, om ons te geneeren, dat de Koning van Spanje ook wel gemerkt heeft, en daarom hield hy, voor eenige Jaaren, lyf, goed en ſcheepen van de onze verbeurd, die in Spanje en zyne andere Koningryken aanſlaande, en ſloot de Straat van Gibraltar met eene ſterke Oorlogs-Vloot toe, meenende ons zeer ligt alle Zeevaart en handel te beneemen, daar tegen ons geen middel overbleef, dan de Zee-vaart en koophandel op Indien voor te neemen, daar God hen zo wonderlyk met voorſpoed had gezeegend, dat zy die nu niet mogten verlaten, zonder in meer gevaaren te vervallen; want wy die eens afgeſtaan hebbende, zal de Koning van Spanje verzeekerd zyn, dat wy die nimmer zullen kunnen wederkrygen, vermits, de Maatſchappy geſcheurd, ons Boots-Volk in zynen dienst gelokt, de Indianen wreed door hem uitgeroeid, die, om dat wy hen, niet tegenſtaande de verbintenis, welke wy met hen gemaakt hebben, ter ſlagtbank overleeverden, onze Dood-Vyanden geworden, en de Kooplieden verſtrooid zynde, de zaak onherſtelbaar en niet te hervatten zal zyn. In tegendeel de Koning van Spanje zyne voordeelen uit de Indien met vrede genietende, de inkomſten van zyne grote tollen weder opgeregt, de ſwaarigheden van zyne ſchatten geweerd, en, door dienst van ons ter Zee vaarend Volk, eene vreeslyke magt opgeregt hebbende, zal het hem aan wil nog vermogen ontbreeken, om zig te wreeken over ons, en alle, die zig by ons, ter onzer verdeediging, gevoegd

1608.

De Nederlanders kunnen zig, zonder de Zee-vaart, niet geneeren.

Indiën eens verlaten zynde, zyn niet weder te verkrygen.

Indiën verlaten zynde, werd de Spanjaard magtig.

1608. hebben: zo dat de Heeren Staten door hoogen nood gedrongen werden de Indien niet te verlaten, voor al, om dat wy geene verzeekering van den Vrede kunnen hebben, dan alleen in onze Zee-magt, als zynde de eenige toom, om den Koning van Spanje by den Vrede te doen blyven, gelyk hy reeds, door zyne Afgevaerdigde, heeft beleeden, dat hy tot geen ander einde in deezen handel is getreeden, dan om zyne Indien in vrede te genieten, dat zo veel gezegd is, als dat wy de Zee zouden verlaten, ten einde hy geleegenheid mogt hebben, om de geheele Waereld te beoorlogen, zonder dat hy, die ter Zee niet besprongen kan werden, zou kunnen bevogten werden. En om wel te verstaan, wat het is, hoe veel het bedraagd, en wat ons geleegen is aan het geene hy wil, dat wy verlaten zouden, diend men te weeten, wat wy in Indien, zederd zo korten tyd, dat wy 'er hebben beginnen te handelen, reeds hebben.

Door de Indische vaarten werd de Koning van Spanje in toom gehouden.

De Oost-Indische Maatschappy heeft tans, zo in Indien, als op Zee derwaards en herwaards, veertig goede scheepen, op het voordeeligste getimmerd en ten Oorlog toegerust, het eene door het andere niet minder, dan van vyfhonderd vaaten, met den leeftogt en voorraad van den Oorlog elk schip niet minder, dan vyfentwintigduizend kroonen, gekost hebbende, voorzien met honderd vyftig goede metaale en vyfhonderd yzere stukken Geschut, en vyfduizend goede ervaare Mannen. Op Guinea werd gewoonlyk gehandeld met twintig scheepen van tweehonderd of honderd vyftig lasten, ten Oorlog wel toegerust, met zeshonderd Mannen. Men vaard gemeenlyk met tagtig grote scheepen, van omtrend zes- of zevenhonderd vaaten, voorzien met tweeduizend Mannen, om zout, als het wel geld, dat men haald van Puncto del Rey in West-Indien. Op de Eilanden van St. Domingo, Cuba, en andere, haald men, met omtrend twintig scheepen van tweehonderd lasten, en twaalfhonderd wel ge-

In Indiën zyn veertig scheepen met zeshonderd vyftig stukken Geschut.

In Guinea zyn twintig scheepen.

In West-Indiën tagtig scheepen om zout.

Twintig scheepen in St. Domingo en Cuba.

gewapende Mannen, huiden, tabak, hout en andere 1608.
waaren, te zamen honderd zestig scheepen, en agtduizend agthonderd Mannen, en dus eene Koninglyke Zee-magt uitmaakende, voor al, gemerkt het Volk zeer geoeffend is in allerlei arbeid en gevaaren, die dikwils op zulke verre reizen voorvallen; welke magtige heirkragt onderhouden en betaald werd uit het inkomen van deezen handel, om tot dienst en verweering van onzen Staat, en ten behoeve van onze Vrienden en Bondgenooten, gebruikt te werden; zo dat het blykt, dat de liefde en geneegenheid tot den Vrede en het behoud van onzen Staat, vryheid, leeven en goederen ons dwingen, om den handel op Indien in geduurigen swang te houden, en dat wy, dien verlatende, niet alleen van alle verzeekering van den Vrede, maar ook inzonderheid van allen handel en neering beroofd zouden werden, en eenen zeer bloedigen Oorlog op onzen hals haalen; want indien wy eens ongewapende Schaapen werden, zullen wy, buiten twyffel, van deeze Wolven gegeeten werden: en zonder deezen handel kunnen wy van onze Bondgenooten niet bygestaan werden, want die zullen, ons van alle magt ontbloot ziende, geen werk van ons maaken; dien volgens zouden wy geheel onnuttig werden: en behalven alle reedenen, moest deeze eene genoeg zyn, om het verzoek der Party niet aan te neemen, dat ons, voor het begin van deezen handel, plegtig, by oope brieven, door den Koning van Spanje en den Aards-Hertog geteekend en gezeegeld, is beloofd, dat men met ons zou handelen als met, en ons houdende voor, vrye Staten en Landen, daar op zy niets vorderen, zo dat zy nu van ons niet kunnen verzoeken het geene onze vryheid verminderen en ons slaaverny opleggen zou, aan het welke nimmer eenige vrye Staten of Landen, byzonder niet wy, onderworpen zyn geweest. Ook hebben zy toegestaan, dat elk zou behouden het geene hy heeft, ten ware men wederzydsch vrywillig eenige Plaatzen

De ongewapende Schaapen werden van de Wolven gegeeten.

1608 zen verwisselde; en derhalven is niet aanneemlyk, dat zy ons zouden doen verlaten of weggeven het geene, daar aan ons tans ten hoogsten geleegen is; en niet tegenstaande wy voor den Oorlog de Indien nooit bevaaren hebben, zo ziet ook de belofte op het geene wy tans bezitten; en het regt, de magt en vryheid van koopmanschap en handel stond ons voor den Oorlog, naar het regt der Volken, zo vry, als eenig ander Volk der Waereld, ja als den Spanjaard zelfs, toen hy voor de eerste reis derwaards ging, welk regt ons nooit benoomen is door eenig verdrag, of verbod, in deeze Landen gedaan, die nooit een woord daar van geweeten hebben, dan na het leezen der overdragt van de Landen aan den Aards-Hertog, welke de vereenigde Gewesten niet meer verpligt, dan alle andere Plakkaten, door de Spanjaarden in Spanje uitgegeven.

Gemeen belang voor de gansche Christenheid, voornamelyk, voor de Koningen en Princen, onze Vrienden en Bondgenooten.

't Is zeeker, dat de gansche Christenheid, voor al de Buuren der Nederlanden, by de langduurigheid van den Oorlog schaade lyden; maar dat is niet door toedoen van de Heeren Staten Generaal, nog den Aards-Hertog, want tusschen hen is geen verschil, dat niet met de gewoone voorwaarden geslisd zou kunnen werden, voor al, nadien de Staten eenen gemeenen Vrede in alle deelen der Waereld, op de gewoone voorwaarden van vryen handel, hebben aangebooden, en zy, de Koning van Spanje zulk eenen gemeenen Vrede afslaande, nog genen byzonderen Vrede in Europa, door den Koning zelfs te bepaalen, aanbieden; maar hy dit weigerende, geefd oopentlyk te verstaan, dat by hem is de schuld en oorzaak van alle het kwaade gevolg des Oorlogs, willende, dat, niet alleen de Nederlanden, maar ook alle hunne Buuren, uit kragt van zyne onregtvaerdige vorderingen op de Indien, werden gemoeid en ontrust: nogtans behoorden deeze zaken, welke den Aards-Hertog, eenige van zyne Onderdanen, nog eenige Staten van Europa, maar

maar alleen de Spanjaarden en ons, die daar in belang hebben, raaken, en in de Indien moesten afgehandeld werden, ons hier in Europa niet te doen opleggen, dat wy daar door de schaade van alle andere veroorzaken, om dat wy niet willen wyken; maar vermits de Koning van Spanje zyn onregtvaerdig dwang-gebruik wil staande houden, en, met schaade en aanbelang der geheele Christenheid, in geschil trekken, moet hy de oorzaak der schaade van alle anderen zyn. 1608.

Dit alles wel inziende, zal men bevinden, dat de Staten van de Indien niet kunnen afstaan, zonder schaade en nadeel, zelfs van alle hunne Vrienden en Bondgenooten, zo om de voorn: reedenen, als om dat het Christenryk nimmer gerust kan zyn, zo lang de Spanjaarden de Indien tot hunnen wil hebben; en men zal in tegendeel nooit eenen vasten Vrede kunnen hoopen, dan door te vervolgen de geleegenheid, die zig nu opdoed, te weeten, dat de Koning van Spanje, door verscheide Zeeslaagen, dus is overwonnen, dat hy, binnen 2 Jaaren, meer dan dertig Gallioenen, een groot getal andere scheepen, en byna al zyn ter Zee vaarend Volk heeft verlooren; zo dat wy, hy den Vrede in Europa niet aanneemende, onder Gods hulp, behoorlyk door de geene, die 'er belang in hebben, bygestaan, ter verdeediging van ons Land en de toerusting van eene zeer magtige Maatschappy op de West-Indien, hem ligt alle zyne inkomsten uit de Indien zouden kunnen beletten, en daar door dwingen en buiten staat stellen, om langer te oorloogen, gemerkt hy tans van Volk ontbloot is, om ons ter Zee te wederstaan: en de reeden gebied ons dit voor te neemen, in geval de Koning van Spanje den Vrede in Europa niet wil toestaan; en zo hy dien toestaat, zonder op de gewoone voorwaarden dien in Indien te willen aanneemen, hun belang zal ophouden, en zy zullen ons in de Indien laten twisten, en het geschil door den Oorlog laten vereffe-

De Koning van Spanje heeft in 2 Jaaren meer dan dertig Gallioenen verlooren.

1608. effenen, zelfs met verklaaring, dat men verstaat de Vrede in Europa gemaakt te zyn, en dat men de Partyen voor het overige tegen elkanderen steld.

Worp men ons tegen, dat zy ons met reeden mogten voorslaan, dat de Koning van Spanje afstaat van zyne vordering, en boven dien ons den vryen handel op Indien zou toestaan, en wy daar tegen hem niets aanbieden, nog in geene zaken wyken, dat heeft wel eenigen schyn van onregtvaerdigheid; maar als men het wat meer van naby beziet, zal men bevinden, dat het maar misverstand is: want ons toestaande het geene wy zeggen ons toe te komen, zal hy ons niets van het zyne geven, maar alleen ons vry laten het geene wy tans hebben: want hy zal ons geene Steden, Landen of andere zaken, die hy in zyne magt heeft, wedergeven, maar alleen den Vrede, en zal, tot verzeekering, dat de Vrede niet gebrooken zal werden onder het dekzel van zyne vorderingen, ons maar eene verklaaring op papier geven, dat hy van die vorderingen afstaat; ook hebben wy niet dien tytel of zynen afstand, maar alleen eenen waaren en opregten Vrede, noodig, welke geene zeekerheid, of waarschynlykheid van lang te duuren, kan hebben, zo lang hy zyne vorderingen zou willen behouden. Ook eischen wy in Indien niet, dan Vrede, dien hy ons zelfs aangebooden heeft; of wil hy van zyn woord afgaan, laat hy den Oorlog verkiezen, zonder dat wy den handel op Indien na den Vrede behoeven te verzoeken: want Vrede begrypt in zynen eigen aard vriendschap, omgang en koophandel, zynde onafscheidlyke eigenschappen en voorwaarden deszelfs, zonder welke geen verdrag Vrede kan genoemd werden: en zo hy den waaren Vrede weigerd, en ons dien niet geheel, zonder uitzondering, aanbied, de reeden vereischt, dat hy den Oorlog verkieze; maar heeft hy geenen lust meer in den Oorlog ter Zee, en wil hy nogtans den Vrede met zyne waare eigenschappen, gelyk hy ons dien heeft aangebooden,

den, niet toestaan, zo zoekt hy zyn woord te breeken, en ons den ydelen naam van Vrede te laten, maar de daad te weeren: want de meening is zaaklyk de koophandel, dat geenzins bestaan kan met het gegeve woord van zulk eenen Prince. 1608.

Het is ook een ongetwyffeld regt onder het menschlyk Geslagt, dat de koophandel en Zeevaart over de gansche Waereld vry zyn, en niet kunnen uitgeslooten werden, dan door Oorlogs regt, of Zee-Roovers; en daarom, de Vrede eenvoudig besloooten zynde, moet de vrye handel toegelaten zyn, al was 'er geen gewag van gemaakt: waar uit dan volgd, dat de Koning van Spanje, den Vrede in Indien willende maaken, de uitzondering van den handel behoorde te verzoeken, en hy wil nogtans, dat wy zullen afgaan van ons regt en vryheid, daar wy niet, dan waaren Vrede, verzoeken: daarom te zeggen, dat wy veel eischen, zonder iet tot vergelding te willen geven, is misverstand; want wy begeeren niets, dan Vrede, en bieden ook niet minder aan, dan wy verzoeken, zo dat het toegeven wederzydsch gelyk zy; die zulks niet wil aanvaerden, op meer voordeelen by den Oorlog betrouwende, die word gemeenlyk gereekend den Vrede te weigeren, zo men hem geene behoorlyke voldoening tot zyn voordeel toe wil geven: en het was reeds duidlyk verhandeld, met plegtige goedkeuring en toestemming, voor het treeden in eenig verdrag, dat elk zou behouden het geene hy bezat, dat is te zeggen, dat de een van den anderen niets eischen zou tot vergelding van eenig voordeel, dat hy in den Oorlog vorderde.

Wilde men den wederzydschen tegenwoordigen staat des Oorlogs weegen, men zou bevinden, dat de Heeren Staten, den Koning van Spanje eenen volkoomen Vrede toestaande, hem niet minder zullen geven, dan zy van hem ontfangen, al gaf hy nog al wat meer, gemerkt de grote voordeelen, die zy op hem gewonnen hebben door hunne behaalde

De Koning van Spanje geniet door den Vrede meer, dan de vereenigde Landen.

over-

1608. overwinningen ter Zee, meest al zyn geoeffend Zee-Volk daar dood gebleeven zynde, en hy nu niet wel andere hebbende, om de onze te wederstaan, daar door hy in oogenschynlyk gevaar is te verliezen alles, wat hy ter Zee bezit, en de Heeren Staten geven hunne voordeelen over, en laten hem eenen gewoonen Vrede toe, zonder vergelding te begeeren; des klaar blykt, dat de Koning van Spanje meer zou ontfangen, dan geven, en dat de Staten van veel meer waarschynlyke vorderingen afstaan, dan hy: want den Oorlog aanhoudende, zouden zy hem zeer waarschynlyk in 1 Jaar meer afwinnen, dan hy in 40 Jaaren van hen gewonnen had. Dus dan zullen de geene, die opregt oordeelen, geen agt gevende, dan op de reeden en het geene klaar blykt, ongetwyffeld bevinden, dat de Party, tegen hun gegeven woord, meer eischt, maar niets aanbied, willende, dat wy hun zullen wedergeven de bezitting van de gansche Zee en de Oost-Indien, die wy van hen gewonnen hebben, van welke tans hunne hoop klein is, en dat wy zouden afstaan en hun overgeven den handel over de drie deelen der Waereld, of zo veel, als de geheele Waereld, dat de eenige bron van alle onze middelen, schatten en magt is; gevolglyk verzoeken zy genoegzaam de zenuwen en ziel van onzen Staat, en bieden niets van belang aan, dan eenen ingebeelden naam van Vrede, niet ongelyk aan een fraai zaadel op een Paerd, dat men de beenen afhouwen wil.

Gedagten hier over.

Maar gelyk de Regeering der vereenigde Landen uit veele Leden bestond, daar onder veele waren, die den uitlandschen handel niet veel agtten, altans niet zo, of zy meenden, dat hun nog meer geleegen lag aan het behoud van den land-bouw en de Inwooners ten platten Lande, konden zy de zaak in alles zo niet opneemen, daarom de verstandigste meenden het dus te kunnen over een brengen, dat elk wat genoegen had, en hebben daarom nog veele vergaderingen met de Afgevaerdigde

Nadere vergadering.

van

van den Koning en Aards-Hertog doen houden, 1608.
den 19den, 23sten, 27sten van Sprokkelmaand, en den 4den van Lentemaand, daar niets uitgeregd werd, dan dat elk pal op zyne gedagte bleef staan, zonder wyken, bekleedende die met veele reedenen van Staat, zo dat de Staten, die anders meest alle verstonden, dat men van dit stuk niet behoorde te wyken, ten laatsten bedagt waren aan de voorm: Afgevaardigde drie middelen voor te slaan, hoopende door een van die drie dit stuk over een te brengen, namelyk, 1. deezen handel op de Indien en deszelfs deelen geheel, en by verdrag van Vrede, toe te staan; 2. of, die by wyze van bestand voor eenige Jaaren toe te staan; 3. of, alle de zaken op geene zyde van den kreefts Zonnekeerkring in Oorlog, en tot elks voordeel, te laten, mits geene schaade, op geene zyde geleeden, op deeze zyde te mogen verhaalen; maar die middelen sloegen de andere ook af, het eerste, om dat het streed tegen hunnen uitdruklyken last, van die vaart niet toe te laten; het derde, om dat hunne Meesters Princen van Vrede, en niet van Oorlog, waren, en daarom niet weeten zouden, hoe zig te gedraagen by zulk een wanschaapen verdrag, daar in Oorlog en Vrede te gelyk bedongen zouden werden; noopens het tweede, daar aan meenden zy, dat iet te doen zou zyn, zo de Staten verklaarden, dat zy, ten einde van die Jaaren, van die vaarten zouden afstaan: en om dat de Staten verklaarden zulks hunne meening niet te zyn, maar dat dan elk in zyn geheel en op vrye voeten zou blyven, is aanstonds daar van ook niet kunnen gehandeld werden.

Zesde, zevende, agtste en negende zitting.

Voorslagen tot over een brenging.

De Staten, ziende de styfzinnigheid der Afgevaardigde, hielden zig, als of zy de opregting der West-Indische Maatschappy wilden hervatten, beschreeven daarom derzelver Beleggers en deeden die vergaderen, om de swarigheden, die daar in nog overbleeven, uit den weg te ruimen, en dus dat voort te zetten; maar de Afgevaardigde van Spanje ver-

De West-Indische Maatschappy te berde gebragt.

 agtten

1608. agtten dat, meenende, dat het maar diende, om hen vervaerd te maaken, bleeven eeven halstarrig, en beklaagden zig by de Gezanten der nabuurige Mogenheden, die in 's Hage waren, als of dit stuk zo ontegtvaerdig, en voor den staat van hunne Meesters zo ondraaglyk was; dat, al had men die gevangen, men hun byna geene hardere voorwaarden kon opdringen; en de Staaten beklaagden zig van den anderen kant, meenende, dat men hun, die nu vrye Landen waren, voorwaarden wilde opleggen, welke de overheerde Gewesten zelfs niet zouden kunnen verdraagen.

De Princes van Orange komt in 's Hage. In 't einde van Sprokkelmaand kwam de Princes van Orange in 's Hage, nog uit Vrankryk omtrend honderd vyfentwintigduizend kroonen, tot onderstand der Staaten, medebrengende, welke Princes meest alle de Gezanten, ook van Spanje en den Aards-Hertog, ging begroeten.

Handeling over de verdere stukken. De Afgevaerdigde ziende, dat zy met de Indische zaak niets goeds konden doen, verklaarden zig te willen bedenken op den voorslag van bestand voor eenigen Jaaren in dat stuk, om daarom gereed te zyn tot de andere stukken voort te gaan, om die, of eenige derzelve, intusschen af te handelen: waar op die van de Staaten hun voorhielden te gelyk alle de stukken en artykulen, die zy dagten in de handeling te brengen, over te geven; maar zy antwoordden, dat zulks ongehoord en onredelyk was, zy daar toe niet gelast waren, en er zig niet op bedagt nog voorgeschikt hadden: dat eenige van hen geweest waren in den Vrede-handel van Vrankryk en Engeland, maar dat hun zulks nooit gevergd was; dat zy wel bereid waren tot de andere stukken te treeden, maar die stuk voor stuk af te handelen, gelyk in alle zulke handelingen gebruiklyk was; en dat zy dien volgens te vreden waren te handelen over de grens-scheiding, den onderlingen koophandel in de Landen, en de wedergeving der aangeslaagde goederen, en als dat afgedaan was, verder

te gaan tot de andere ftukken: daar op werd hun gezegd, dat hun, van der Staten zyde, niets onreedlyks werd gevergd in 't overleeveren der ftukken, dewyl de Staten ook bereid waren zulks te doen van hunne zyde, niet om daar door elkanderen te vangen, of iet uit te fluiten, dat verder gaan zou en noodig was behandeld te werden, dat zy verftonden elk vry te ftaan; maar alleen, op dat men weeten mogt, wat hoofd-ftukken men wederzydsch in den handel zou zoeken te brengen; daar op de andere hunne bedenking naamen, en dus fcheidden zy, elk, zo het fchynd, zoekende daar door eenig voordeel op den anderen te krygen, op dat de ergfte zynen Medgezel mogt verftrikken, dewyl eenige dagten zeer voordeelig te zyn voor af te weeten, wat zyne Party in den handel dagt te brengen. 1608.

Den 7den van Lentemaand kwamen de wederzydfche Afgevaerdigde weder by een, daar, na veele betuigingen van geen nadeel, in 't geene door den tyd, en uit den handel zelfs, bevonden zou werden noodig of betaamlyk te zyn daar in te brengen, en van des aangaande elk in zyn geheel te blyven, ten laatften, wegens de Staten, agtentwintig, en, wegens den Koning en Aards-Hertog, alleen zeven ftukken overgeleeverd werden, die van de Staten duidlyk, en zo na doenlyk was, opgefteld zynde, zelfs zaaklyk hunne meening verklaarende met eene Nederlandfche oopenhartigheid, zynde die in 't veinzen minder ervaaren, dan eenig ander Volk, op dat hunne Party hunne meening klaar mogt verftaan; maar de zeven ftukken, welke Spinola en de zyne, die mooglyk meer ftaat van behendigheid maakten, dan onze Landzaaten, overleeverden, waren argliftig, gemeen, kort en gefnipperd opgefteld, zo dat men nauwlyks vatten kon, wat zy 'er mede meenden, of wat zy eigentlyk in den handel van de Staten zouden begeeren, misfchien denkende, dat zulks tot hunne eer ftrekte, dat zy in argliftigheid van zulke handelingen de andere te boven gingen,

Tiende zitting; daar in de verdere ftukken overgeleeverd werden.

1608. als hebbende van hen zaaklyk hun voorneemen en begeeren getrokken, daar tegen zy betaalen met een deel duistere hoofsche woorden in 't gemeen, daar uit weinig in 't zaaklyke te besluiten was: en op dat de Leezer de wederzydsche stukken mogt weeten, zullen wy die hier invoegen, gelyk die ons ter hand gekomen zyn, daar in de uitkomst te meer toonen zal, wat elk onder die stukken in handeling zal zoeken te brengen, en wat, en in hoe ver, die tot elks voor- of nadeel zullen kunnen beslooten werden: die van de Staten waren deeze;

De hoofd-stukken, door de Staten overge leeverd.

1. Over den wederzydschen koophandel in de Nederlanden; 2. over de verzeekering van den handel en scheep-vaart, met den aankleeve van dien, onder het gebied van den Koning, den Aards-Hertog, en de Staten; 3. afstand van de wederneemingen, met den gevolge van dien, en verder tegen het toekomende; 4. verklaaring van de grensscheiding en gevolge van dien; 5. of men nu zal kunnen over een komen op het verwisselen van eenige Plaatzen; 6. het verlaten of verwisselen van de Schanssen van Roeroort en Hamburg, de Stad Berk, met den Waerd en de Schanssen daar omtrend, op den Rhyn-boodem; 7. afschaffing van de vonnissen, besluiten, verbanningen, en andere handelingen, tegen de Heeren en Persoonen van allerlei rang, uit hoofde van verbonden, vereenigingen, Godsdienst en Oorlog, met het gevolg van dien; 8. wedergeving van Heerlykheden, onroerlyke goederen, en geregtigheden des Princen van Orange, hoogloflyker gedagtenis, tot genoegen der Heeren, deszelfs Erven, zo het geene door de Heeren Staten van Braband, met deszelfs Leden en Steden, is gedaan, als het geene nog verder begeerd werd in zeeker geschrift en Artykulen, door zyne Hoogheid overgegeven; 9. desgelyks van de Heerlykheden, onroerlyke goederen, en geregtigheden der andere Heeren en Persoonen, by verbeurd-verklaaring of opschryving uit de voorn: zaken,

ken, zo in de Nederlanden, als het Hertogdom van Lutzenburg, en de Graafschappen van Bourgognien en Charlois, aangeslaagen, met derzelver gevolgen; ook van de scheepen, ten koophandel uitgezeild, door den Koning, Aards-Hertog, of de Staten aangeslaagen zederd den 24sten van Bloeimaand, des Jaars 1607; 10. schikking op de wedergeving der goederen, op het vervolg van Schuld-Eischers, ook van de Schuldenaars, uit voorn: oorzaak tot nadeel derzelve verkogt; 11. noopens de renten, geduurende den Oorlog gevallen op de verbeurd-verklaarde, aangeteekende en niet gebruikte goederen; 12. afschaffing der schikkingen, uiterste willen en andere, die, uit haat tegen de verbond-maakingen, den Godsdienst of Oorlog, en derzelver gevolgen, bevonden zullen werden tot iemands nadeel gemaakt te zyn; 13. schikking op de betaaling der schulden en lasten, op de vereenigingen gemaakt; 14. vertrek der uitheemsche Soldaten, in dienst des Konings en Aards-Hertogs, uit alle de Landen van zyne Hoogheid, alzo, zonder dit, de mistrouwingen niet kunnen slyten; 15. afschaffing van het onderzoek des geloofs over de Zee-Vaarders, Kooplieden en andere Ingezeete van deeze Landen, en dat zy in de scheepen omtrend den Godsdienst vry zullen zyn; ook dat, om den Godsdienst, geene scheepen, koopmanschappen of goederen verbeurd-verklaaring onderworpen zullen zyn; 16. dat de erffenissen, zonder uitersten wil, van de geene, die in de Landen van den Koning, Aards-Hertog, en de Staten gestorven zyn, of naderhand zullen sterven, aan de regte Erfgenaamen zullen komen, aan welke zyde zy zig ook hebben gehouden of zullen houden, en dat elk voor wettige Erfgenaam gehouden zal werden, naar de wetten der Landen, daar de zaken, die in geschil vallen, gebruikt zyn; 17. dat de oude vryheden der Steden, voor den Oorlog gegeven en gebruikt, wederzydsch onverminderd zullen blyven; 18. dat, zo 1609.

1608. op nieuws misverstand ontstond, dat God verhoede; de Zee-Vaarders, Kooplieden, hunne Handelaars, Dienaars, en andere Ingezeete der Landen, 6 Maanden tot hun vry vertrek met hunne scheepen en goederen, en ter voldoening van hunne oopenstaande schulden, zullen hebben, die ingaan zullen na de waarschuwing; 19. iet tegen deeze handeling ondernoomen zynde, zal het geheel hersteld werden, blyvende niet te min de handeling in haar geheel; 20. loslating der Gevange zonder rantzoen; 21. alle burgerlyke handelingen, aan het gemeen niet verknogd, in hun geheel te blyven, zonder dat voorschryving, geduurende den Oorlog, bygebragt zal werden; 22. verzeekering voor de onderhandeling van den geheelen handel; 23. gemeene en byzondere afstanden, overgiften en verbintenissen, tot onderhoud van alle en elk stuk van deezen handel; 24. den Keizer, het H: Ryk, en de Koningen van Vrankryk, Groot Brittagne en Denemarken te verzoeken de hand aan de handeling te houden; 25. de Mogenheden, Princen en Gemeenebesten te verklaaren als Vrienden en Bondgenooten, in den handel te begrypen; 26. de zaken van den Prince van Portugal over een te brengen; 27. goedkeuring, afkondiging en onderhouding van de handeling; 28. alles zo als naader en breeder by de artykulen, op ieder stuk te maaken, verklaard zal werden.

Hoofdstukken, van de Spaansche zyde overgeleeverd.

De hoofd-stukken, wegens den Koning en Aards-Hertog voorgesteld, waren deeze zeven;

1. Over de grens-scheidingen; 2. over de wedergeving van goederen; 3. over den uitlandschen koophandel; 4. over de eenheid in de munt; 5. om gelyken voet te houden met de voorregten en vryheden, aan de Engelsche in den koophandel gegeven, als anderzins; 6. over de zaken van den Godsdienst; 7. over de zaken der nabuurige Princen.

Gesprekken over de hoofdstukken.

Zo dra deeze stukken overgenoomen waren en de Spaansche Afgevaerdigde het getal van die der Staten merkten, zeiden zy te zien, dat 'er nog werk ge-

genoeg was, en dat het in eenen geruimen tyd nog niet afgedaan kon werden. Richardot, het stuk van de betaaling der schulden leezende, zeide, wy hebben geen geld, om schulden te betaalen, al ons geld is veroorlogd. Die van de Staten ook ziende, dat de Vyand een byzonder stuk maakte over den Godsdienst, en daar by overweegende, dat dit stuk ook in de Spaansche volmagt byzonder was uitgedrukt, daar alle de andere in gemeene bewoordingen waren gelaten, verzogten verklaaring van hunne meening in dit stuk, en of zy voor hadden daar onder de Staten eenige toelating van anderen Godsdienst, dan zy, die nu vrye Staten en Landen waren, hadden, of willen zouden, op te dringen? of dat zy meenden nog eenig regt of gezag op deeze Landen te behouden, om die wetten te stellen en zulks te mogen bedingen? dan of zy daar onder alleen begreepen, hoe de Onderdanen van den eenen en anderen, in elkanders gebied, daar andere Godsdienst was, komende, zig te gedraagen zouden hebben? maar zy wilden zig daar op niet verklaaren, zeggende, dat zy zulks doen zouden, als men tot dat stuk, dat een der laatste was, kwam; en daar op nog sterker aangedrongen zynde, verklaarden zy eindlyk eene afvaerdiging naar Spanje gedaan te hebben, en op het eene of andere geene verklaaring te kunnen doen, voor dat zy van daar antwoord en naaderen last gekreegen hadden, en dus scheidden zy van elkanderen. 1608.

Aanmerking der Staten op het stuk van den Godsdienst.

De Spaansche Afgevaerdigde alle de artykulen der Staten, zo byzonder opgesteld, dus in handen gekreegen hebbende, scheenen hunne zaken te schikken, om wat uitstel te neemen, en hunne Meesters volkoomen te mogen verwittigen, zo van de meening der Staten in deezen geheelen handel, als van den aard, de Regeering en Ingezeete der Landen, zo ver zy dien, door den ruimen en vryen toegang, vernoomen hadden, door Persoonen van verscheide Plaatsen en rang, die by hen kwamen, welk

De Spaansche Afgevaerdigde zoeken uitstel.

1608. voorneemen eerst bespeurd werd uit eenige reedenen van hunne Dienaars, en naderhand meer oopenbaar werd uit de byeenkomsten van den 11den en 13den van Lentemaand, op welke zeer veel gezegd, betuigd en gehandeld werd over de zaak van bestand, noopens de Indische vaarten, en op de schikking, het beleid en de vryheid der vaarten op de Ryken en Landen des Konings van Spanje en Aards-Hertogs in Europa: en, na veele moeilyke twisten, verklaarden eindlyk Spinola en de zyne, wel te mogen lyden, dat de Afgevaerdigde der Staten een byzonder ontwerp maakten over den handel van Europa en deszelfs verzeekerdheid, en een ander over de zaken van Indien, welke zy naar Spanje en Braband zouden zenden, om daar op naader gelasd te worden, mits dat die dus ingerigt werden, dat zy in Spanje smaak mogten vinden, niet meer beleediging maakten, en dat de eer van hunne Meesters daar door het minste gekrenkt werd; en alzo zy het stuk van den handel op Antwerpen en andere Steden en Plaatzen des Aards-Hertogs niet grondig verstonden, verzogten zy, dat de Staten wilden toelaten, dat Maerten de la Faille, met nog twee of drie Kooplieden van Antwerpen, hier mogten komen, om met hen op dat stuk zig te beraaden, en dus daar van een einde te maaken; daar op de Afgevaerdigde der Staten hun bedenken naamen, die daar na veele overweegingen hielden over de voorn: ontwerpen en der zelver verzeekerdheid, welke zy meenden de beste te zyn geld in borgtogt te neemen; en na verscheide beraadingen hadden zy eenige byzondere ontwerpen gemaakt, zo op de negenjaarige Indische vaart, als de vaarten van Europa, en eindlyk beslooten, tot verzeekerdheid der vaart in Europa van den Koning en Aards-Hertog te eischen eene borgtogt van vyftienhonderdduizend dukaten in deeze Landen te stellen, daar tegen zy bereid waren in Spanje of andere Landen te stellen eene borgtogt van vyfhonderdduizend du-

Elfde en twaalfde zitting.

De Spaansche verklaaren zig naader.

Zy verzoeken geleidbrieven voor Kooplieden van Antwerpen.

Ontwerpen over de vaarten, en derzelver verzeekerdheid.

dukaten, tot verzeekerdheid der andere vaarten. 1608.

Deeze ontwerpen gemaakt zynde, hadden zy hunne dertiende byeenkomst den 17den, 's namiddags, daar die ontwerpen aan de Spaansche werden overgeleeverd, welke die overnaamen, om 'er zig op te bedenken en verklaaren, en leeverden van hunnen kant ook een lang geschrift over den handel van Antwerpen en andere Plaatsen in des Aards-Hertogs Landen, inhoudende de middelen, hoe en met wat vryheid zy dien gaerne zouden gebruiken, namelyk, dat de scheepen uit hunne Steden met volle lading vry mogten uitvaaren en wederkeeren naar en van alle Ryken over der Staten stroomen, zonder eenige verdere belasting, als daar toe van ouds stond; ook hunne scheepen op der Staten stroomen te mogen lossen in hunne eige scheepen of pakhuizen, met hun eigen Volk, en de waaren weder te mogen wegvoeren, zonder eenig beswaar, en dat geen staapel-regt plaats zou hebben, dan omtrend de waaren, die t' huis hooren in de Landen en het Gewest, daar onder de Stad van het staapel geleegen is; daar tegen zeer betwigd werd, byzonder op het stuk van het staapel-regt; en, na veele beraadingen hier op, over de ontwerpen en anderzins gevallen, hebben zy wederzydsch hun bedenken genoomen, en de Spaansche hebben verklaard, dat zy deezen handel niet konden afdoen of besluiten, zonder eerst eene reis naar Spanje te doen, om hunnen last te doen vermeerderen: en dewyl de laatste verlenging van den stilstand ten einde liep, waren zy te vreden dien te verlengen voor 2 Maanden, in te gaan den 1sten van Grasmaand, dat, wegens de Staten, dus werd aangenoomen, en zo de stilstand tot het einde van Bloeimaand verlengd.

Dertiende zitting.

Over den Antwerpschen handel.

De Spaansche openbaaren hunne meening van uitstel.

Verlenging van den stilstand.

Zy vergaderden weder den 20sten, wanneer de Spaansche zeer betwigden tegen de ontwerpen op het bestand der Indische vaarten, verklaarende, dat zy die niet aanneemen, veel minder toelaten konden,

Veertiende zitting.

1608. den, dat in de handeling iet zou gesteld werden van den Kreefts Zonnekeerkring, die rondom de Waereld gaat en in Spanje den kanker in deeze zaak zou maaken; en leeverden een ander opstel over, tot hun meeste voordeel door hen ontworpen, daar op weder tegenbetuigingen vielen, om dat zy de zaak zo inrigten, dat, ten einde van 9 Jaaren, weinig hoop zou zyn, om die vaarten te behouden, en dat men binnen dien tyd een goed deel daar van verliezen zou; dog de Afgevaerdigde der Staten naamen dat ontwerp over, om zig daar op te bedenken. Komende verder tot de verzeekering, zeiden de Spaansche ongehoord te zyn, dat men eenige borgtogt van geld in zulke zaken zou stellen, en dat zy daarom dit stuk dus ook niet konden aanneemen, te meer, nadien zy al hun geld hadden veroorlogd, en derhalven geenen raad meer wisten, om geld te geven, of dergelyke borgtogt te stellen; niet te min zeide Richardot, dat de Marquies geloof genoeg had, indien die zig daar voor tot Borg wilde stellen, dus spottende de geeischte verzeekering verwerpende, aan welke nogtans veele dagten zeer veel geleegen te zyn. Op het stuk van de vaarten in Europa zeiden zy zeer weinig, om dat zy eenige Kooplieden van Antwerpen verwagtten, voor welke zy nog om geleid-brieven aanhielden.

Geschillen over den Indischen handel en deszelfs verzeekerdheid.

De Staten ziende, dat hun ontwerp op de Indische vaarten de Spaansche Afgevaerdigde weinig scheen te smaaken, en nu in handen hebbende het geene zy overgeleeverd hadden, vonden niet geraaden styfzinnig op het hunne te staan, en dus te breeken eenen handel van zo goede hoop, en van veele Menschen begonnen, maar dat het beeter was nog wat in te schikken en de begeerte van die Afgevaerdigde wat naader te komen, om te zien, hoe na men dat zou konnen brengen en inrigten, op dat het Land niet alleen van die vaarten niet geheel uitgesllooten zou werden, maar ook, ten einde van 9 Jaaren, op zyn geheel en vrye voeten mogt blyven,

Nadere schikking op de Indische vaarten.

1608

ven, daar in veele verscheide swaarigheden maakten, meenende, dat de Landen alles, wat niet gansch duidlyk in deeze handeling zou staan, kwyt zouden zyn, gelyk in zulke zaken de swakste party gewoonlyk vaard, om dat de magtigste de duistere stukken terstond tot hun voordeel neemen en die dus in 't werk stellen, daar tegen de swakke, dien het niet geraaden is ligt weder in Oorlog te komen, niets kunnen doen, maar moeten dat lyden, voor al in eene Regeering, uit zo veele deelen te zamen gesteld, gelyk die der Staten is, daar de Leden, die in de schaade niet mededeelen, zeer moeilyk te beweegen zyn, om zig, over eenes anders schaade, dien men zomtyds, uit wangunst, wel wat gund, te vergeeren, of tot groote kosten en Oorlog te verstaan, daarom ook het te zeer schikken der voorsz. naadere verklaaring alle de Leden niet evenwel kon smaaken. Zy hervatten ook het ontwerp der Nederlandsche en andere vaarten in Europa, om dat ook wat naader te brengen tot de stukken, door de Spaansche overgegeven; en zulks meenende gedaan te hebben, deeden zy geleid-brieven vervaerdigen voor twee of drie Kooplieden van Antwerpen, maar niet voor Maerten de la Faille, en den 25sten, 's namiddags, zyn de Afgevaerdigde weder vergaderd, daar de ontwerpen weder overgeleeverd werden; maar de Spaansche wilden die nog niet aanneemen, en dus zyn zy weder, na veele betuigingen, gescheiden, op dat elk zig nog wat naader bedenken zou.

Naadere schikking op de Nederlandsche vaarten.

Vyftiende zitting.

De Afgevaerdigde der Heeren Staten uit de gesprekken van die der andere zyde naader verstaande, waar toe zy in deezen te brengen souden zyn, deeden de voorn: ontwerpen hervatten en zo na stellen en besnoejen, als hun dagt, dat het eenigzins lyden kon; en terwyl zy beezig waren de gemoederen der geene, die 'er tegen waren, wat te vermurwen en hier toe te brengen, begeerde Richardot met hen te spreeken, dat hem toegestaan werd; hy kwam

De Staten schikken nog al wat in.

1608. daar alleen, en klaagde over der Staten stiptheid in dit stuk, dat de Marquies en hy zeer bedroefd waren, om dat zy zig ooit in deezen Vrede-handel hadden ingelaten, ziende, dat zy vergeefsche arbeid zullen doen; om dat het de Staten in deeze stukken alles naar hunnen zin willen hebben, daar door zy eene zo goede zaak, als het Vrede maaken is, zullen doen veragteren en vervallen; daarom vermaande hy hen ernstig de stukken van de Indische en binnenlandsche vaarten en handel zo in te rigten, en in zulke bewoordingen te stellen, dat die in Spanje smaak mogten vinden en eenigzins aangenomen werden, daar anders te verwagten is, dat die zullen verworpen en veragt en daar door terstond deeze handel gebrooken werden, dat hem zo ter harte scheen te gaan, dat hem de traanen daar over in de oogen kwamen, om de andere te beeter daar toe te beweegen, voegende daar by veele reedenen, waarom de Staten liever den handel behoorden te doen voortgaan, dan dien, door eene al te grote stiptheid, te doen afbreeken en vrugteloos werden, alle het welke niet weinig holp, om de voorn: zaken wat nader te doen inschikken, te meer, om dat veele dagen, men moest alzins tot het einde dringen, om te zien het uiterste voordeel, voor deeze Landen uit den Vrede-handel te verwagten, en wat lasten Spanje en de Aards-Hertog deeze Landen zouden willen opleggen voor dien schoonen eernaam, dien zy hun toeschreven; insonderheid, om dat veele meenden, indien zy de Landen konden vry maaken van de vorderingen des Huis van Bourgognien, en teffens verwerven eenen Vrede en staaking van den langdurigen bloedigen Oorlog, hierom gevoerd en uitgestaan, dat het dan wel gevogten, de zaak tot een gewenscht einde en het schip in behouden haaven gebragt zou zyn, daarom zy de voorn: stukken hervatten, besnoeiden, en ten nauwsten inrigtten, en dus zyn de Afgevaerdigde weder by een gekomen den laatsten 's namiddags,

Richardot beklaagd zig over der Staten stiptheid.

Reedenen tot wat meer inschikking.

Zestiende zitting.

welke

welke byeenkomst lang duurde, en daar de laatste gedagten werden overgelegd: na veele gesprekken, om derzelver reedenen te toonen, nam eindlyk de Marquies aan deeze door Vader. Neyen naar Spanje te zenden, die daar toe 38 Daagen nam, om dat hy, in 't reizen door Vrankryk, meende daar eenige Daagen te moeten blyven, en hoopte daar op het eindlyk antwoord van Spanje te brengen. 1608.

Zaaklyke inhoud van den handel op de Indische vaart.

De zaaklyke inhoud van het ontwerp op de Indische vaarten, daar over de meeste geschillen vielen, zou zyn, dat de Inwooners der vereenigde Landen hunne koopmanschap en scheep-vaart in Indien zouden houden, op de manier van Kooplieden en door middel van handel, voor 9 Jaaren, na den bedongen tyd der gemeene wapenschorsing, indien de handel verder gaat en besllooten werd, en zulks was beraamd tot den 1sten van Herfstmaand, des Jaars 1608, op deeze zyde der Kaap de goede Hoop; en aan de andere zyde een Jaar langer; dat zy koopmanschap zouden mogen dryven in alle Plaatzen, Haavens, Steden en Sterkten, welke, ten tyde der voorn: schorsing, niet daadlyk gehouden zullen werden door, of wegens, den Koning van Spanje; zullende zy in de geene, die door Spanje gehouden werden, niet mogen komen of handelen, dan met toestemming der geene, die daar het bevel zullen hebben, dan alleen by nood, in welk geval zy daar gehandeld zouden werden als Vrienden, gelyk ook de Onderdanen van Spanje in de Plaatsen, van des Staten wege gehouden: dat, geduurende die 9 Jaaren, alle vyandlykheden in die Landen zullen ophouden, zo wel tusschen de Onderdanen des Konings van Spanje, des Aards-Hertogs, en der Staten, als van alle Koningen, Heeren en Plaatzen, die met den eenen of anderen in vriendschap of verbond zullen zyn, van welke, binnen 3 Jaaren, Spanje en de Aards-Hertog in 's Hage, en de Staten te Brussel, de naamen zouden zenden, die gehouden zouden werden als in 't verdrag ingevoegd; dat ab-

1608. le beschadigingen daar tegen vervolgd en hersteld zouden werden ter plaats, daar die gedaan zyn, of daar de Beschaadigers woonen, zonder daar over op andere Plaatsen, nog by maniere van geweld, nog van wederneeming, iet te mogen doen; en 2 Jaaren voor het uitgaan der 9 Jaaren zouden de Koning van Spanje en Staten te Brussel zenden, om die zaak in 't vriendlyke af te handelen.

Ontwerp op de Inlandsche vaarten. Op den handel in Nederland was ook een ontwerp gemaakt, dog niet aangenoomen nog vastgesteld, om dat de verwagte Kooplieden van Antwerpen nog niet aangekomen waren; dit ontwerp strekte tot naadere verklaaring van het artykul des vryen koophandels, in den handel gebragt, inhoudende, dat de Inwooners der Landen van den Aerds-Hertog en de Staten onder elkanderen en in alle hunne Landen, Eilanden, Steden en Plaatzen zouden hebben vryen koophandel, op de manier van Kooplieden, met vriendlyk onthaal en bescherming: dat daar toe hunne scheepen wederzydsch in alle Haavens zouden mogen ontlaaden, koopen, verkoopen, herstellen, kost en ververscbing inneemen en daar blyven of vertrekken, naar hun gelieven, zonder beswaard te mogen werden met hoogere lasten van geleid-gelden, tollen, of anderzins, dan de Ingezeetene derzelve Plaatzen, of zulke andere Volken, die daar het minste beswaard zyn, en dus wederzydsch op den minsten voet belasd te werden; dat alle scheepen van Antwerpen en andere Plaatzen, naar andere Ryken uitvaarende en van daar wederkomende, met hunne volle laadingen zullen hebben vryen doortogt ter Zee, mits alleen betaalende de geleid-gelden en tollen, gelyk de Onderdanen, zonder onderscheid van scheepen of waaren, of aan wie die toekomen, alleen het staapel-regt op de wynen blyvende als voor den Oorlog; dat de Kooplieden wederzydsch, door hun eigen en gehuurd Volk, of andere, zullen mogen laaden, ontlaaden en vaaren, daar het hun gelieft, zonder onderscheid;

dat de scheepen van Antwerpen, of andere Plaatzen, op de Hollandsche en Zeelandsche stroomen vry zullen mogen ankeren en blyven, om wind of gezelschap te wagten, en vragt te laaden of lossen, zonder ander beswaar als te vooren, welk laaden of lossen zal mogen geschieden van boord aan boord, in zulke scheepen en door zulke Arbeiders, als voor den Oorlog plagt te geschieden; dat de Lieden, door die Landen reizende, gelyke vryheid zouden hebben met hun reistuig, zonder gehouden te zyn aan de tollen aan te gaan; dat van de goederen, welke de Kooplieden in pakhuizen opdoen, of in handen van hunne Handelaars stellen, om door den tyd over te voeren, of om dat zy geene bekwaame scheepen vinden, geene meerdere regten zullen werden betaald, dan van de geene, die van boord aan boord overgezet werden; dat de byzondere vergunningen, voorregten en vryheden van Gewesten, Steden, Dorpen, Maatschappyen, Plaatzen of Persoonen, voor het Jaar 1566 verleend, en welke zy in dat Jaar nog bezeeten hebben, en die tegen deeze niet stryden, ter goede trouw, zonder naadere bevestiging, onderhouden zullen werden; dat geene tollen hooger of in andere Plaatzen zullen werden betaald, dan die voor de beroerten betaald werden, en daar die van ouds behoorden; dat alle brieven van merk of wederneeming, in Spanje of de Nederlanden verleend voor deezes dagteekening, zullen herroepen, van geene waerde gehouden, en tegen deeze handeling niet mogen gebruikt, nog die verder aan andere verleend zullen werden, dan by oopenbaare weigering van regt, ten uiteersten verzogt, en dat zulks blyke. 1608.

Deeze ontwerpen overgenoomen hebbende, heeft de Marquies de agt Afgevaerdigde der Staten, door Vader Neyen, den 1sten van Grasmaand 's middags, by hem doen nooden, gelyk ook den Raadsheer Johan van Santen, om dat hy in deezen handel eenigzins en byzonder mede gebruikt was, en te

De Afgevaerdigde eeten by den Marquies.

vooren,

1608. vooren, zo men voorgaf, met Neyen gestudeerd had, of dat hy het deed, om voor de Afgevaerdigde der Staten een goed gastmaal te houden en goeden çier te maaken, naar het gebruik van deeze Nederlanden; en hier op is, den 2den, Neyen, onaangezien het zeer buijig en winderig weder was, naar Brussel vertrokken, om van daar naar Spanje te reizen, uit welk vertrek veele wel begonnen te zien, dat de Vrede-handel lang zou duuren, dewyl men byna 40 Daagen na zyne wederkomst zou moeten wagten, te meer, alzo vermoed werd, dat, geduurende zyne afweezigheid, door de andere niet veel gehandeld zou werden, om zig niet bloot te geven, nadien zy niet verzeekerd waren, dat hunne Meesters deezen handel zouden willen aanneemen; en in alle gevallen het was hun best op zo veele artykulen, als van der Staten zyde waren overgeleeverd, naader en volkoomen last te hebben, en dat zy daarom door hun zelve of andere de zaken dus zouden doen beleiden, dat Neyen te rug zou zyn, eer zy iet byzonders meer behandelden; daar toe hun zeer wel te pas kwam, dat meest alle de Staten Generaal, in 't begin van Grasmaand, naar hunne Gewesten vertrokken, en de Staten van Holland voor eenen tyd scheidden, zo dat het scheen eigentlyk meer te ontbreeken aan de ongereedheid der Staten zelfs, als aan hun, gevende altyd voor gereed te zyn, om voort te vaaren, zonder dat eevenwel in eenen geruimen tyd iet met hen gedaan of eenige vergaderingen gehouden werden.

Vader Neyen vertrekt naar Spanje.

Ondertusschen kwam een loopend gerugt uit Braband, dat daar, op goeden Vrydag, eene boodschap uit Spanje was gekomen, behelzende, dat de Koning deeze Landen niet wilde toelaten eenige vaart of vrydom in de Indien, nog derzelver streeken en gewesten; maar dat der Staten Onderdanen volkoomen en ten eersten daar van zouden moeten afstaan, en dat de Koning wilde, dat zyne Afgevaerdigde by den handel zouden bedingen vrye oeffening van

Eene boodschap uit Spanje.

Gods-

Godsdienst en inruiming der Kerken voor de Papisten in de vereenigde Nederlanden, en zulks oopentlyk en in alle Plaatzen, of dat zy daar op den handel zouden breeken, welke tydingen veele, die van deezen handel anders gehoopt hadden, t'onvreden stelden, zy ziende, dat het gevolg van deeze zaken zo groot was, dat zy, naar hunne meening, zonder den geheelen staat des Lands te waagen, zulks aan de Roomsche niet konden toelaten, met bepaaling en voorbeding der Party, Vyanden van den staat der Landen zynde; dog men kon in langen tyd niet zeeker verneemen, of de boodschap dus was, hoewel men merkte, dat de Marquies en de zyne niet wel te vreden waren, zo dra zy van die boodschap verwittigd werden. 1608

Veele uitheemsche Gezanten, als van Munster, Kleef en Keulen, trokken weder weg, ziende, dat dit stuk langzaam in 't werk ging; dus ook eenige Heeren, als de Graaf van Benthem en andere; ook de jonge Graaf van Hohenloo, die naar Duitschland ging, om zig met zynen Vader en zyne Broeders te beraaden op eene vordering des Prince van Orange op hem van wel honderd en tagtigduizend guldens, welke die Prins dagt, dat de oude Graaf van Hohenloo, die zyne Zuster getrouwd had, van zyne goederen genooten had, behalven het geene hem toen mogt volgen; ook zeiden eenige andere, dat hy derwaards ging, om te trouwen.

Eenige Gezanten vertrekken, met de Graven van Benthem en Hohenloo.

De Staten arbeidden verder zeer, om met de Engelsche een verbond te sluiten tot hunne verdeediging en bystand, indien de Vrede gemaakt en hun niet gehouden werd, daar in zy een stuk hadden afgedaan, dat tot hier toe het zelve zeer veragterd had, hebbende gemaakt eene behoorlyke reekening van het geene zy aan de Kroon van Groot-Brittagne schuldig waren, zo van de laatste afreekening, ten deezen opzigte met wyle Koningin Elizabeth gemaakt, als van het geene daar op betaald was, en verder de Landen door deezen Koning

Verbond met Groot Brittagne.

1608. verstrekt mogten zyn; en daarom was goede hoop tot het sluiten van dit verbond.

Veele Boekjes op den Vredehandel in druk uitgekomen.

De zaken dus ver belegd en door verscheide verstaan zynde, hoe zeer de Afgevaerdigde van Spanje en den Aards-Hertog arbeidden, om deeze Landen van de geheele vaart op Indien, met alle de streeken van die, uit te sluiten, hebben veele onderscheide gesprekken over dat stuk in druk gegeven, 't zy onder de naamen van waarschuwingen, eenen droom, of t' zamenspraak, meest dienende, om de Regeerders, die over deezen handel zaaten of geraadpleegd werden, te waarschuwen van bedrog, omkoopingen met het Spaansche of Perusche geld, en alle listige aanslaagen, welke boekjes te draaglyker waren, om dat zy, in zulke grote en onzekere verandering van staat, als nu deeze Landen waren, meest kwamen van zulke, die de Landen lief en onlust in den Oorlog hadden, en van harte naar eenen goeden Vrede wenschten, als die zyn mogt Godlyk, eerlyk en verzeekerd; maar zy vreesden, dat onder dien schoonen schyn eenige listige aanslaagen, tot nadeel der Landen, mogten gesmeed werden, dat in eene zo volkryke Regeering, als die der Nederlanden is, niet wel te verhinderen was. Van deeze boekjes hebben wy te vooren eenige hier in gevoegd, dat wy zeer noodig dagten, om de zaken in geschil wel te verstaan; de andere laten wy den weetgierigen Leezer naspeuren, meldende alleen nog den inhoud van eenige vertoogen, onder den naam van bedenkingen uitgekomen, behelzende de nuttigheid van den West-Indischen handel, het behoud van de neering en de verzeekerdheid van den Vrede, enz. zynde meest, terwyl de Vredehandel opgeschorst was, uitgekomen zonder naam van Maaker of Drukker, schoon die veel werden toegeschreeven aan Willem Usselinx, een Koopman, van Antwerpen gebooren, een Man, die veel wist en boven veele andere ervaaren was, verkeerende onder de geleerdste en verstandigste Liefhebbers

des

des Vaderlands, van wien in 't 28[ste] boek gewaagd is, zullende den inhoud van eenige der aanmerkelykste hier verhaalen. 1607

Inhoud van een vertoog over de nuttigheid van den West-Indischen handel.

Na dat de Maaker breedvoerig beweezen had de ontrouw van Nederlands Vyanden, en den afbreuk der neering, die uit de Spaansche voorslaagen tot afstand van den Indischen handel te wagten was, toond hy, dat 'er middel moest gevonden werden, om den Koopman met meer voordeel uit deeze, dan uit andere Landen, te doen handelen, op dat de Ambagts-Man groter dag-loonen mogt verdienen, dan elders, en dat zyn handwerk wel vertierd werde; ook dat de Zee-Man, met niet te lange of gevaarlyke reizen, eenige voordeelige vaart op der Vyanden Landen mogt hebben; en alzo dat in Europa niet te vinden was, moest men het, niet alleen in de Oost-, maar ook in de West-Indien, zoeken, welk middel bestaat, niet slegs in de goud- en zilver-meinen, maar voor al in de Indische vrugten, als zuiker, gengber, indigo, koetzenille, falsapareilla, paerlen, gesteenten, droogeryen, enz. ook in derwaards verscheide handwerken uit Nederland te voeren, daar de Koopman, Ambagts-Man, Schipper en Landman van leeven: om den groten handel te bewyzen, verhaald hy, dat jaarlyksch veertig- of vyftigduizend kisten zuiker uit Brasiliën gebragt werden, die bedraagen omtrend agtenveertig tonnen gouds, zonder het brasiliehout, de kattoenen, enz. en het geene derwaards gevoerd werd, mogt ook wel zo veel bedraagen, en daar na kon men de andere deelen van Indien afmeeten, zo dat de vrugten der Landen, nevens het goud en zilver, het meeste voordeel geven.

Dat men Nederlandsche Volkplantingen in West Indiën behoorde te doen.

Om deezen handel te verkrygen, moest men den voorslag van den West-Indischen handel voortgang doen hebben, en daar eenige Nederlandsche Volkplantingen doen, dat in Vrede of bestand beeter kon geschieden, dan in Oorlog; want zo by het

be-

1608. bestand werd bedongen, dat men zou mogen handelen in alle Plaatzen en Steden, daar de Koning van Spanje geen gebied heeft, was hun vrygesteld Terra Florida, de Antillas, de gansche Zee-kust van Wiana, een groot deel van Brasiliën, en van daar verder tot de straat van Magellan, zynde wel 500 mylen, daar hy geen gebied heeft, dan alleen op Rio de Plata; verder door die straat van Magellan in 't ryke Land van Chili en de andere Landen der Eilanden in de Zuid-Zee, behalven de grote Ryken, landwaards in geleegen, daar het Volk eenigzins beschaafd is, met welke hunne Volk-plantingen in min en goede vriendschap zouden mogen handelen, vry instellen en koop-handel dryven, veel beeter, dan de Spanjaarden.

Plaatzen in West-Indiën, daar de Spanjaard geen gebied heeft.

Het was nog ongeraaden te ontdekken, waar men zig eerst met de wooning zou kunnen nederslaan, nog ook de geleegenheid, welke zy daar toe wisten; zo dit de Nederlanders niet ondernaamen, zouden het andere Volken doen: en als men nu eenige Volk-plantingen had gedaan, zouden zy ligt den meesten handel van Indien in hunne handen brengen, om dat zy de handwerken de helf beeter koop, dan de Spanjaarden, geven kunnen, en de Indische waaren zouden hun de helf beeter zyn, dan de Spaansche, om de grote tollen, die men hun afneemd, welke tollen der beide Indien wel de meeste rykdom des Konings van Spanje zyn.

Bekwaamheid der West-Indiën, om allerhande vrugten te planten.

Hy wilde niet verhaalen de schoonheid des Lands, de gezondheid der lugt, de vrugtbaarheid, schoone Rivieren, en overvloed van viervoetige Dieren, Gevogelte, Visschen en veelerhande vrugten; maar zeide alleen, hoe bekwaam het Land was tot planting van olyven, wyn, zuiker, gengber, koetzenillen, katoenen, indigo, en alles, wat hun Spanje nu gaf; daarom hy meende, dat die handel ontegenzeglyk wel de rykste van geheel Europa was, blykende uit de Spanjaarden, die hun den ouden handel op Nederland hadden afgestaan, om dien

op

op Indien te dryven; de voordeelen hadden eenige Nederlanders onder den duim wel gesmaakt, en de Genevoizen waren 'er ryk door geworden: en buiten twyffel zouden 'er de Nederlandsche handwerken wel getrokken werden; boven dien was waarschynlyk, dat de Spanjaarden die van de Landen daar zouden zoeken te koopen, de Indianen op de Zee-kusten zouden zig allengs beginnen te kleeden, gelyk men ziet, dat die van Guinea doen; gaande die van binnen 's Lands meest alle gekleed; en by en onder de onze in alle vryheid woonende, zouden zy arbeiden, om ook iet eigen te winnen, begevende zig sommige tot den land-bouw, andere tot meinen, de Vrouwen tot spinnen van katoenen en reeden van zyden te leeren, alzo daar de Zyd-Wormen, door de warmte der Landen, zeer wel zouden voortzetten.

1608.

Dat daar Nederlandsche handwerken getrokken werden.

De Spanjaard laat daar, om de Indianen alle neering en koophandel te weeren, niet toe olyen, wynen of hoppen te planten, om koophandel te onderhouden, nog eenige, altans zeer weinige, weeveryen, krameryen en Neurenburgsche handwerken, en daarom zou men 'er ook geene ambagten, dan zeer noodige, mogen opregten, met schikkingen, tot vordering van Kooplieden en neering in de vereenigde Landen te brengen, voor al tot de scheepvaart. Het is wel waar, dat het nog wel 3 of 4 Jaaren zou aanloopen; eer men de vrugten en nuttigheden hier van regt zou smaaken; nogtans zuiker en gengber zyn vrugten, die zo wel voortzetten, dat zy in anderhalf of ten uiterste twee Jaaren genot van hunne plantagie geven; en men moest op de Oost-Indische reis wel 5 of 6 Jaaren wagten, eer men 'er genot van had; maar eens in gebruik zynde, zou het Jaar op Jaar toeneemen, en ondertusschen was 'er zout, hout, verscheide verwen, tabak, enz. daar van men ten eersten genot kreeg: de slappe neering in Nederland zou veel Volk, met Vrouwen en Kinderen, derwaards doen gaan, ziende, tot een voor-

Men zou van daar in korter tyd vrugten genieten, dan uit Oost-Indiën.

1608, voorbeeld, dat geene Vloot uit Spanje derwaards voer, dan met veele Vrouwen: bragt men 'er in

De eerste Volk-planting diende van twee-duizend Mannen te zyn.

't eerste Jaar tweeduizend Mannen, men had 'er in 't volgende Jaar wel vierduizend, welke maak den Spanjaard meest doed vreezen zyne Indien kwyd te raeken; want zulks zou 'er meer verdeeldheid maken, zynde daar reeds zeer grote oneenigheden tusschen de regte Spanjaarden en de Mustiezen, dat zyn half-geslagten, wier Vaders of Moeders Indjaanen zyn, die meer dat hun Vaderland, dan Spanje, toegedaan zyn, wegens de Spaansche wreedheid.

Verdeeldheden in Indiën, tusschen de Mustiezen en de egte Spanjaarden.

Hier na zoekt de Maaker eenige tegenwerpingen te beantwoorden, 1. dat hier te Land geen Volk genoeg is, om die Landen te gaan bewoonen, want dat dit Land niet diende van Inwooners ontbloot te werden; 2. dat de Lieden van deeze Landen, wegens de hitte, in Indien niet zouden kunnen aarden of arbeiden, en daarom hun werk door Slaaven moeten laten doen, gelyk de Spanjaarden; 3. dat andere Volken, als wy de moeite, het gevaar en de kosten gedaan hadden, de voordeelen mede genieten, daar woonen, en de onze deels den handel onttrekken zouden: het eerste beantwoord hy deels, dat door het gerugt van die neering op Indien veele Koop- en Ambagts-Lieden uit andere Landen in de vereenigde Landen zouden komen woonen, eer de eerste naar Indien zouden gaan: gelyk gezegd is, men moet 'er niet veele Ambagts- of Kooplieden zenden, maar Volk, dat verstand heeft van de landneering, die men uit Hoog-Duitschland, Oostland, Denemarken en andere Noorder-Landen genoeg zou krygen, welk Volk meest is arbeidzaam, niet zeer heerschzugtig, maar met den aard van onze Landen wel overeen komende; en alzo dat Volk zeer arm is, kunnen zy niet verergeren door hun Land te verlaten; boven dien zouden veele Nederlanders uit Spanje, die weeten, wat voordeelen in Indien te haalen zyn, gelyk ook eenige, die uit Bra-

Eenige tegenwerpingen.

Beantwoording der tegenwerpingen.

De Noorlanders in Indiën dienstig.

Si-

siliën en Kanariën verjaagd zyn, greetig derwaards gaan, zo dat 'er Volk genoeg te vinden zou zyn: het Volk der Noorder-Landen heeft zo veel verstand nog moed, als gewoonlyk het Volk van deeze Landen, door den koûderen lugt-streek, daar zy gebooren zyn; en dat zy niet zo geoeffend, en derhalven tot den Oorlog niet zo bekwaam zyn, als onze Landzaten; maar die swaarigheid was klein, want hadden wy uit onze Landen maar kloeke Oversten, die het Volk wel wisten te regeeren, zy zouden wel kloeker en meer geoeffend werden, en de lugts verandering en andere omgang zullen de geaardheden veranderen, en de vogten verminderen, door de hitte zal het bloed beeter, en zy dus niet alleen de gematigdste deelen van Europa gelyk worden, maar die door den tyd overtreffen: de ervaarenheid leerd, dat de Nederlanders over al, daar zy komen, 't zy in Spanje, Kanariën, Barbaryen, Guinea, de Oost- en West-Indien, de Lieden van die Landen overtreffen in arbeidsaamheid, blykende uit het zout haalen in de West-Indien, eene zeer heete lugt-streek, dat voor den grootsten arbeid ter Waereld geschat werd; nogtans die 'er geweest zyn, keeren weder gaerne derwaards: tegen de hitte waren veele hulp-middelen, als, dat 'er de nagt en dag byna altyd eeven lang zyn, het welk de hitte matigd; geduurig waajen 'er Ooste-winden; de swaarste arbeid is in de zuiker-moolens, en dat kan wel 's nagts geschieden: de akker-bouw heeft ook bekwaamen tyd; men kan 'er het geheele Jaar door in 't veld werken; kort om, men vond tegen de hitte zo veel hulp-middel, dat die wel te harden was. Dat men meende, dat de Spanjaarden met hunne Slaaven voordeeliger zouden arbeiden, dan wy, zulks was misverstand, want het spreekwoord zegd, met onwillige Honden is het kwaad Haazen vangen, en gedwonge arbeid vald swaar; Slaaven arbeiden zo lang de stok op den rug is, zonder beleid, als onvernuftige Dieren, met grote moeite;

1608

De Nederlanders overtreffen alle Volken in arbeidzaamheid.

De arbeid met Slaaven is niet voordeelig.

1608. een Man van deeze Landen zal meer werk doen, dan drie swarte Slaaven, die veel geld kosten, en men ziet veel onder hen, dat de onwillige zig vergeven, of van honger sterven, om hunne Meesters spyt aan te doen, als geen ander middel vindende, om zig te wreeken over hunne ongenaadige Meesters, welke zy dus hun geld doen verliezen; en dus werd dikwils gezien, dat veele, ryk zynde in Slaaven, in korten tyd arm werden, als 'er eene sterfte onder komt.

Wonderlyke wraakgierigheid der Slaaven.

Eindlyk zou men somtyds vraagen, of men naar Indien moest loopen om te arbeiden, zynde in ons eigen Land genoeg te doen? hy antwoord, dat byna door gansch Europa de dagloonen te klein zyn voor die het Land bouwen, en dat zy gewoonlyk niets tegen oude of zieke daagen kunnen overleggen, het welke in Indien, wegens de vrugtbaarheid, geschieden kon.

Op het laatste, als wy de moeite gedaan hadden, dat dan andere de vrugt mede genieten zouden, zeide hy, als men inzag, wat grote kosten 'er noodig zyn, om eene Volk-planting te doen, en wat bekwaamheid van scheepen en andere voordeelen deeze Landen hadden boven eenige andere in Europa, zal men niet zeer vreezen, dat ons andere Volken dien weg zullen onderkruipen; men mogt met de Buuren een verdrag maaken van zulks in eenige Jaaren niet te beginnen, of zo zy iet voornaamen, dat het dan zo ver van het onze moest liggen, dat wy daar door niet konden verkort zyn, zynde de Landen wyd genoeg; met inzigt, om den Spanjaard in toom te houden; en als het ten ergsten kwam, konden de Nederlanders, door hunne onverdrietlyke kloekheid en vlyt, nog wel voordeel trekken, daar andere schaade zouden doen, gelyk het gaat op de kusten van Guinea, daar andere Volken plagten te vaaren, die nu t' huis blyven: dit waren geene ydele inbeeldingen; de ervaarenheid leerde, wat grote rykdommen Spanje uit Indien ge-

Gebrek aan middelen zou andere doen t' huis blyven.

gehaald had, hoe nieuw Spanje, Peru, Brasiliën, 1608.
enz. in korten tyd bevolkt waren, zelfs de Eilanden, die in vrugtbaarheid by de Indien niet te vergelyken zyn.

Dus veel had hy wel tot waarschuwing over den handel van West-Indien willen zeggen, om te toonen, hoe veel de Nederlanden daar aan geleegen ligd, zynde het middel, om tot neering en voorspoed te komen en gevolglyk hunnen staat te handhaaven: zo zy dien handel verlieten, hadden zy, behalven andere swaarigheden, welke de Vrede zal medebrengen, niets te wagten, dan elende en ondergang van dien zo magtigen Staat en veele braave Inwooners, die, door slegte neering, zullen moeten verloopen en in 's Vyands Land gaan woonen, en dus werden Vrienden ook Vyanden: hy hield byna beeter zig geheel den Vyand over te geven, en genaade te bidden, om hem tot medelyden te beweegen, dan dat wy, schynende hem te mistrouwen, onze middelen niet wilden gebruiken, en hem dus het swaerd in de hand geven, om ons te dooden. Hier op, dagt hy, zou het oude liedje gezongen werden, zo de Vyand dat niet wilde toestaan, of men daarom in Oorlog zou moeten blyven, daar de Landen zo veel ten agter waren, dat zy het niet langer konden uitstaan? of de West-Indische handel van zo veel belang is, dat men liever, met gevaar der Landen, in Oorlog moest blyven, dan die te verlaten, dat kon men uit het voorsz. en de andere verhaalde gesprekken genoeg zien; dat de Landen zo veel ten agteren en zo verarmd zouden zyn, dat zy den Oorlog niet konden uithouden, was niet wel te gelooven, als men ziet, hoe volkryk die zyn, dat sommige Steden meer bloejen, dan eenige in Europa, wat ryk-dommen de Ingezeete hebben en wat grote inkomsten veele Steden, Gast- en Wees-Huizen, en andere Gestigten hadden, die jaarlyksch renten aankoopen, schier niet weetende, wat met het geld te

De Maaker denkt, dat de Landen nog magtig genoeg zyn, om te oorlogen, beeter, dan om eenen onvoordeeligen Vrede aan te neemen.

1608. te doen, ook tot wat groten rykdom eenige geringe Persoonen geraakt zyn; men zou veel eer gelooven, dat wy van weelde sterven, dan dat wy van armoede uitteerden: zy waren nu in beteren staat, dan by het begin van den Oorlog, ten tyden van den groten Bevelhebber, het overgeven van Braband en Vlaanderen, en de Spaansche Vloot en Leycester: het was ook te hoopen, dat de overheerde Landen, die nu gevoelen, waar toe zy gekomen zyn, en hoe het gezag der Staten en hunne voorregten met den voet werden getreeden, het welk deeze Vrede-handel genoeg uitwysd, hun tot een voorbeeld, den moed zouden vatten, en, zo zy nog eenen druppel goed Nederlandsch bloed in 't lyf hadden, de geleegenheid van hunne verlossing waarneemen, en zien, waar toe zy van natuure en eeds halve verpligt zyn, namelyk, om vryheid en voorregten voor te staan.

Ten besluit pryst by liever den Oorlog aan, dan eenen oneerlyken, onvoordeeligen of bedrieglyken Vrede.

Verder vraagd hy, wat ons de rykdom, en de ryke, wel gebouwde en verçierde Steden baaten zullen, als andere die bewoonden, en wy in vreemde Landen Ballingen moeten zyn? wat holpen de ryke Gasthuizen en andere Gestigten, als zy in vreemde Landen, in bosschen, velden en op straaten van elende moesten sterven, en hunne Vrouwen en Dogters van Spanjaarden en Paapen ontvoerd en beslaapen werden, dat zy, helaas! meer dan te veel gezien hadden? wat zou het helpen, dus lang voor het Vaderland gestreeden, het bloed gestort, en eeuwigen lof verkreegen te hebben, zo zy nu met een oneerlyk, onvoordeelig of bedrieglyk verdrag, tot hunne grote schande, dat, benevens de vryheid, zouden verliezen? Kort om, de Maaker verhefd zynen raad zeer, dat men liever in den Oorlog moest blyven, dan de vryheid der Indische vaart verliezen. Dit was de zaaklyke inhoud van dit gesprek, wyzende den weetgierigen Leezer verder tot het gedrukte.

Dergelyke waarschuwing, zo het schynd, van den

den zelven Maaker, is 'er uitgekomen, onder den naam van bedenkingen, en naadere bedenkingen over de Zee-vaart, koophandel en neering, in den langduurigen Vrede-handel, en op wat noodzaaklyke voorwaarden men den Vrede mogt aangaan, voorgesteld in deeze vyf zaken; 1601

Waarschuwing tegen de swaarigheden in den Vrede, bestaande in vyf zaken.

1. Dat door den Vrede de neering zal vergaan, de uitgeweeke weder vertrekken, en gevolglyk de Staat verswakt en de Vyand gesterkt zal werden; 2. dat door den Vrede voor deezen Staat geene vastheid, voordeel nog verzeekering verkreegen kon werden, blyvende de overheerde Landen in dien staat, daar in zy nu zyn; 3. dat de meeste verzeekering geleegen is in de harten der Nederlanders te winnen, die men verkrygen zou, door hunne vryheid voor te staan; 4. dat zulks met regt mag en moet verzogt, en, by weigering des Vyands, geen Vrede gemaakt werden; 5. de Vyand zulks weigerende, is de vraag, of de Landen nog middel hebben, om den Oorlog langer te voeren?

Deeze vyf zaken wil hy bewyzen: voor eerst, zegd hy, misreekend men zig, door te denken, dat de neering door den Vrede zou beeteren of blyven, en dat de uitgeweeke niet weder uit de vereenigde Landen zouden vertrekken, welkes tegendeel hy bewysd, en dat de neering zal tot de overheerde Landen vervallen: want, zegd hy, de neering bestaat in den koophandel te Land en ter Zee, daar van de handel te Land de rykste, zeekerste en grootste was, nu zy Vrankryk oopen hadden, en waarschynlyk veel van de Zee volgen zal: want het was kenlyk, dat Antwerpen, niet tegenstaande alle de swaarigheden, haar overgekomen, nogtans de wissels op alle Plaatzen in Europa, de verzeekeringen en bestelde handelingen, de drie gronden van den koophandel, hadden behouden: de vereenigde Landen geene bestellingen van belang, dan over Antwerpen, hebbende, zynde de meeste Handelaars der Nederlanden, die in Duitsch-

Antwerpen had nog de gronden van koophandel behouden.

1608. land, Vrankryk, Engeland, Spanje, Italiën, Turkyen, Barbaryen en Muskoviën woonen, te Antwerpen, of in de overheerde Landen, gelyk hy die noemd, gebooren, dat zeer zou helpen, om de meeste neering in hunne handen te doen blyven: hy verhaald, wat grote gemakken, huizen, reeken, kaamers en voorregten de meeste Volken van Europa daar hebben, zynde tol vry, of betaalende minder tol: hy zegd, dat daar meer handwerken werden gemaakt, dan in de vereenigde Landen, hebbende meer Italiaansche stoffen, en dat in de vereenigde Landen de uitgeweeke de meeste handwerken maaken, en bewysd door veele reedenen, korts heids halve voorbygegaan, dat die hunne handwerken beeter koop kunnen geven.

In de overheerde Landen werden meer handwerken gemaakt, dan in de vereenigde Landen.

Verder beantwoord hy het geene daar tegen gezegd werd, dat de vereenigde Landen de gerieflykheid der Zee hadden; daar tegen hadden zy de schoone Rivieren; en zo zy verbooden, dat geene reede-zeilen naar Antwerpen op mogten vaaren, en dergelyke, bragt hy daar tegen andere uitvindingen: beswaard men ze met verlof-gelden of anderen last, zo zouden die van Zeeland daar door deels hunne scheep-vaart verliezen en de scheepen in de Vlaamsche Haavens jaagen; wilde men dat ook beletten, zo zou men de neering naar Kalis, Rouaanen, Embden, Bremen en Hamburg jaagen, want men wist wel, dat veele goederen, om de opgestelde verlof-gelden in Nederland, van Dantzig, en andere Plaatzen, naar Spanje, Italiën, Vrankryk en Engeland gezonden werden, zonder in Nederland te komen, gelyk zy plagten; en om dat meer te bevorderen, mogten Vrankryk, Spanje en de Aards-Hertog verligting van tollen geven.

Ongeleegenheden, die vallen zouden, zo 'er tegen op gekomen werd.

Het zou Dordrecht en andere Steden op den Rhyn, de Maas en Waal geleegen, zeer schaadlyk zyn, als men de voorby vaarende goederen wilde beswaaren, en oorzaak geven die over Land te voeren; en kon die van Braband wel beweegen, om

Gevaar, om den handel van den Rhyn, de Maas en de Waal af te trekken, en de Rivier de Demere door te graaven.

om de Rivier de Demere tot in de Maas te brengen, dat met minder kosten kon geschieden, dan de Brusselsche vaart, die agttienhonderdduizend guldens gekost had, ook met minder, dan het Zas van Gent, zynde de Demere tot boven Halen, 5 mylen van Maastricht, bevaarbaar, en hebbende haaren oorsprong boven Bilsen, eene halve myl van Maastricht. Ook diende wel gelet, of de overheerde Landen niet bewoogen zouden werden eenige duizenden aan de Haaven van Oostende te koste te leggen, om daar met middelbaare scheepen, zo wel by laag als hoog water, in te komen, en verder de vaart op Brugge en Gent te verdiepen en verbreeden, om met hunne scheepen, 's zomers en 's winters, de vaart tot Oostende te mogen gebruiken, daar door de schuuring in de geul zo sterk zou werden, dat de dorpel, die nu daar voor ligd, weggespoeld zou werden, het welk dus eene der beste Haavens van Nederland zou kunnen werden; ja hy meende, dat men, zo de geul tot eene engte gebragt kon werden, de diepte daar zeer wel krygen zou.

1608.

Middel, om de Haaven van Oostende te beeteren.

Verder brengd hy veele reedenen by, waarom de uitgeweeke niet in de vereenigde Landen zouden blyven; de yver voor den hervormden Godsdienst zal ze niet alle kunnen houden van de Plaatzen, daar hoop van gewin was, en de Paapsche uit de vereenigde Landen zouden greetig het gewin volgen: eeniger zeggen, dat de Hervormde uit de overheerde Landen by hen komen zouden, moest men niet gelooven, maar liever, dat zy daar zouden blyven, om te vryer in Spanje te mogen handelen, daar het hier altyd gevaarlyk is; en zulke zullen ook liever hunne goederen in vreemde, dan in Nederlandsche scheepen, doen.

Hy bewysd ook, dat de uitgeweeke uit de overheerde Landen de eenige oorzaak der neering in de vereenigde Landen niet zyn geweest, schoon het zeer nadeelig zou geweest zyn, hadden zy zig elders

De neering in de vereenigde Landen was niet alleen van de uitgeweeke, maar ook door het sluiten der overheerde Landen, gekomen.

1608. ter neêrgezet, wegens hunne ervaarenheid en groote verstandhoudingen, welke zy over al hebben; maar de meeste oorzaak was het sluiten van Braband, Vlaanderen en de Zee, de beroerten in Vrankryk, en de onvrye weegen, blykende, dewyl, door den Vrede tusschen Vrankryk en Spanje, de neering alom zeer verging. Antwerpen was nog eene ryke Stad, vol ryke Koopmans reeken-kaamers, en zy zou blyven handelen door gansch Europa: alle speceryen, welke de vereenigde Landen uit Oost-Indien brengen, zullen daar meest aangevoerd en vertierd werden, al was het maar om de schikking, die daar is op het uitleezen van alle Oost- en West-Indische waaren, daar door die in Duitschland, Vrankryk en elders byna zonder bezien verkogt werden, als 'er de hand maar op geschilderd staat; en die de speceryen en Hollandsche waaren te Antwerpen brengen, zullen zig daar, en niet te Amsterdam, van allen nooddruft voor de te rug reis verzorgen; maar de meeste waarschynlykheid, dat de meeste uitgeweeke zouden vertrekken, was, zo de Aards-Hertog uit zig zelven de Hervormde eenige vryheid gaf, haakende naar het Roomsch Koningryk: wat daar onder meer mogt schuilen, verhaald hy ook, en hoe zy onder de hand der Landen Krygs- en Scheeps-Volk, door meer besolding te geven, zullen omtrekken.

Het uitleezen der Indische waaren te Antwerpen zeer geagt.

De Aards-Hertog vryheid van Godsdienst gevende, zou dat de uitgeweeke doen vertrekken.

Zyn tweede stuk, dat 'er geene verzeekering voor den staat der vereenigde Landen is, zo de overheerde Landen in dien staat bleeven, als zy nu waren, bewysd hy, wantrouwende aan de toezeggingen der Spanjaarden, daar toe veele voorbeelden bybrengende, te lang, om hier te verhaalen, onder andere, een geschil, in Bloeimaand, des Jaars 1607, te Leuven gehouden en in druk uitgekomen, daar zy in 't gemeen besluiten, dat Vrede mag verworpen werden, als die de leer of goede zeeden der Roomsche Kerk schaadlyk was; en dat men zulke eeden niet alleen mag, maar moet breeken: verder bereekend hy met den Vrede meer kosten van

Dat in dien staat geen Vrede kon gemaakt werden, die te betrouwen was.

Krygs-

Krygs-Volk, en wel twintigduizend Mannen te onderhouden te zullen hebben, die hun veel swaarder zullen vallen, dan te vooren vyftigduizend, vermits zy dan de schattingen zullen missen; verder dryfd hy het mistrouwen sterk. 1608.

De derde zaak, dat de meeste verzeekerdheid geleegen was in der Nederlanders harten te winnen, door hunne voorregten en vryheden voor te staan, was zo wel voor die nog in de overheerde Landen woonen, als die in verscheide Landen verstrooid waren, welke op hunne vryheid hoopen: hy wilde, dat men deeze in den Vrede-handel zou gedenken, uit kragt der vereeniging, in 't Jaar 1577 gemaakt, daar van zy nooit waren geweeken, maar wel met geweld gescheurd: dat deeze niet wel te vreden waren, zou blyken, als men weder tot den Oorlog met den Aards-Hertog keerde, dat zy dan liever elders zig zouden nederslaan, ziende, dat de Oorlog niet gevoerd werd voor de gemeene vryheid der Nederlanden, maar alleen der vereenigde Landen; men zag, hoe zy alom door de omliggende Mogenheden aangelokt werden: daarom hy van gedagte was, dat aan de Heeren Staten der vereenigde Gewesten geene meerdere vastheid kon gegeven werden, dan dat het hun geliefde voor de uitgeweeke te zorgen, en de volgende zaken te bedingen;

Volgens de vereeniging moest men voor de goede Nederlanders in de overheerde Landen, en de uitgeweeke, in den Vrede zorg dragen, en bedingen maaken.

Dat zy Godsdiensts-Vrede zouden hebben, in alle hunne goederen, staten en bedieningen werden hersteld, hunne Kinderen, die, door de vervolging om den Godsdienst en den Inlandschen Oorlog, in andere Landen waren gebooren, in de Steden, daar zy gewoond hadden, vooraan als Inbooringen erkend, en, zonder onderscheid van Godsdienst, tot alle staten, waerdigheden en bedieningen toegelaten werden; onderhoud hebben voor hunne Leeraars, hun Tempels vergund, eenige Plaatzen van verzeekering geleeverd, gelyk in Vrankryk, en derzelver Guarnizoenen door den Aards-Hertog be-

Gods-diensts-Vrede.

De Kinderen der uitgeweeke als Inboorlingen verklaard te werden.

Geregtigd te zyn tot alle bedieningen.

Hun Tempels, Leeraars, en Plaatzen van verzeekering en onderhoud te geven.

1608. betaald werden, met eede aan de vereenigde Landen verbonden blyven, zonder den Aards-Hertog in eenige zaken, tegen den Vrede en staat der vereenigde Landen strekkende, te moeten dienen. Verder, dat alle nieuwigheden, tegen de vryheden ingevoerd, als Geloofs-onderzoek, Jesuieten, Kapuçynen, nieuwe Bisschoppen en vreemde Soldaten, 'er zamen weder uittrekken, en dat men de Kasteelen afdoe: dus zouden de voorn: swaarigheden daar door meest verhinderd en de Landen verzeekerd werden, zonder zulks te doen door vreemde Mogenheden, en dus zouden zulke meer dienst doen buiten de Landen, dan dat zy 'er binnen bleeven woonen; zeggende verder, dat het een ongegrond zeggen was, dat de Staten der vereenigde Landen niet verpligt waren aan de uitgeweeke Brabanders, Vlamingers en Waalen: het verbond der vereeniging was niet gemaakt met de steene huizen en muuren, of de velden, die in de overheerde Landen gebleeven zyn, en veel minder met de Vyanden des Vaderlands, die dat hebben bestreeden, maar met de goede Ingezeete, Eedelen en Steden, die toen in de Regeering waren, en nu genoegzaam alle van daar geweeken zyn, en die hadden met en in de vereenigde Landen voor dezelve zaak gestreeden, en waren, of hunne Kinderen, nog veele in leeven, die de Staten der overheerde Landen behoorden te vertoonen, zo dat 'er gewigtige reedenen waren, dat men in den Vredehandel in agt neeme en volge dat natuurlyk en Godlyk regt, doe aan eenen anderen, gelyk gy wilt, dat men u deed, en dus behoorden zy ook in hun Vaderland geholpen te werden: en zo besluit hy, dat zy in Oorlog behoorden te blyven, en doen, gelyk de Kinderen van Israël, die 40 Jaaren in de woestyn doolende en in Oorlog geweest waren, wanneer die van Ruben, Gad, en den halven Stam van Manasse het Land Jaëzer en Gilead tot hun erfdeel verzogten, onder voorwaarde, dat zy met

Vertrek der Jesuieten, Kapuçynen, nieuwe Bisschoppen, en vreemde Soldaten, en vernietiging van het Geloofs-onderzoek en de Kasteelen.

De vereenigde Landen waren, door de vereeniging en den ontfangen dienst, verpligt hunne Vrienden in den Vredehandel by te blyven.

hunne

hunne Broeders zouden trekken, om hun erfdeel te helpen inneemen, gelyk zy deeden. Dit verzoek was niet iet nieuws; men zag het voorbeeld in Vrankryk en elders. 166[illegible]

De laatste vraag is, of men den Oorlog zal kunnen uithouden, als het verzoek niet kon verkreegen werden: hy meend ja, en dat de Landen zo veel niet ten agteren waren, als zy hunnen overdaad wat besnoeiden; daar was nog rykdom genoeg, men zou by God en Vrienden hulp zoeken; als de Vyand de onafhanglykheid weigerde, moest men tog in Oorlog blyven; men moest den Oorlog in West-Indien zien te brengen, den Vyand het middel van zyne schatten ontneemen, doen die in hunne beurzen vloejen, en dus den Oorlog van het Vaderland keeren, volgens de daar over gemaakte gesprekken; God had hunne goede zaak meermalen gezeegend, gelyk in Oost-Indien, te Gibraltar en elders, en zulke aanslaagen hadden den Vyand genoodzaakt den Vrede zo zeer te zoeken, vreezende, dat zyne Indische middelen hem mogten ontvallen. En genoomen, dat zy eenig groot verlies kreegen, en de Vyand daar door overdadig, moedig en stout werd, wilde hy alleen Gog met Magog dreigen, namelyk, dat men van den Turk en Moor, dat is, Magog, scheepen tegen Spanje zou leenen, welke zy wel, zonder kosten der Landen, zouden betaalen en onderhouden, om den voet in Spanje te mogen zetten; het was zeeker, dat dit het hart des Konings van Spanje, met zyne Don Diego's en Don Rodrigo's, wel bang zou maaken; niet, dat hy van meening zou zyn dat middel te gebruiken, vast betrouwende, dat God wel op eene andere wys hunne aanslaagen zou zeegenen, zonder de hulp der Godlooze Turken of Mooren; maar hy meende, dat de schrik den Spanjaard verbaasd zou maaken, als hy gedagt, hoe de Koning Don Rodrigo daar mede gevaaren was. Hy besluit dan, dat men liever den Oorlog moest uitstaan, dan onzeeker en

Besluit van liever den Oorlog uit te houden, dan Vrienden te verlaten, verhaalende de nog voorhanden zynde middelen.

Middel, om den Spaanschen moedwil te temmen.

Besluit, dat de Oorlog beeter is, dan een twyffelagtige Vrede.

1608\. en oneerlyk Vrede maaken, besnoejende, wegens het gebrek aan middelen, hunnen overvloed, en op God betrouwende.

Dit heeft ons goed gedagt, tot nut van den Lezer, uit de gedrukte bedenkingen aan te teekenen: wy zullen hier nog byvoegen verscheide bedenkingen op den Vrede in Nedetland, uitgestrooid door eenige ver ziende, vernuftige en ervaare Hoofden, voor zulke, die te ligtvaerdig om Vrede riepen.

Bedenkingen op den Vrede.

Een Oorlog, uit nood aanvaerd, werd gevoerd op hoop, dat men eindlyk eenen goeden Vrede zal bekomen, welke wederzydsch kan getroffen werden door de langduurigheid en kostbaarheid van den Oorlog, en de bedingen gemaakt door tusschenkomst van nabuurige Princen, in billykheid getroffen, welke, als zulks beloovende, kunnen gehouden werden. Philippus de II^de^, Koning van Spanje, die meende door de Nederlanden *ten hoogsten* beleedigd te zyn, is dood; zyn Zoon, Philippus de III^de^, die nooit van dezelve gehuld of beëedigd is, werd gereekend met de vereenigde Gewesten beeter te zullen kunnen handelen door den Aards-Hertog van Oostenryk en Isabella Clara Eugenia. Gelyk een goede Vrede het beste goed is, is een verzoende Vrede het grootste kwaad. Oorlog is geruster, dan een twyffelagtige en twistige Vrede. Het geld werd door het vuur en den toetssteen beproefd, maar een valsche Vrede kan niet, dan door het ontdekken van het bedrog en verderf der bedrooge, gemerkt werden. Men ziet, dat de Spanjaard de vereenigde Gewesten in hun Land nu zo vry reekend, als de Koningen van Vrankryk en Engeland in de hunne; ook dat zy die gelyk zyn in gezag, magt en vastheid van Regeering. Dat de Aards-Hertog twyffelagtige bewyzen geefd; *dat* een Onderdaan zynen Koning niet verbind; dat deeze Gewesten in 't vervolg, als zy in rust zyn, onvoorziens, door nood of bedrog, van den Spanjaard overvallen kunnen werden. 't Is niet waarschynlyk,

schynlyk, dat een magtig en heerschzugtig Koning, 1601. die, tot zyne grote kosten, de nabuurige Koningen zoekt te verstooren, zyn regt aan een hoovaerdig Volk zal verlaten, en dat aan Gewesten, welke hy meende zyne te zyn door regt van erffenis, en zonder welke de Rhyn en Zee niet vry is, nog hy andere Koningen kan beoorlogen; of dat hy zyne wraak zal aflaten tegen die, welke hem, toen hy met eene uiterste heerschzugt de alleenheerschinig zogt, den weg geslooten hebben, in welken Oorlog hy meer dan driehonderdduizend Soldaten en vierhonderd millioenen kroonen heeft verlooren; of dat hy die Gewesten, tot nadeel van het Spaansche Geloofs-onderzoek, vryheid zal toelaten. Hem is by het besluit van Constans toegelaten in alle geleegenheeden en nooden zyne belofte te breeken, gelyk eenige Spanjaarden geschreeven en in 't Jaar 1581 bevestigd hebben. Voorbeelden van ontrouw in deezen zyn die van Granaden, Don Johan van Oostenryk, de Vrede van Gent, en de Admirant van Arragon, die in zyn antwoord aan den Deeken van Emmerik zeide, dat hy aan geene beloften gehouden was, mogt hy slegs den Koning dienst doen; dit bewysd, wat men zulke betrouwen zal, die, gesterkt door de belydenis en ontslag, gelooven, dat 's Konings dienst meer te agten is, dan hunne gegeve trouw of eed. Zo men van den Spanjaard niets bondig hoopen nog verwagten mag, maakt en verzoekt men den zelven tot Vrede met gewisse schaade. Eene Stad, welke den Vyand het oor leend, werd reeds gewonnen geschat. De swakste, met den sterksten vegtende, verliesd altyd, en de eenvoudige verstaan 's Vyands list nog hun eigen gevaar. Het gemeene Volk, door langen Oorlog vermoeid en door Vrede gelokt, zal den Vyand naderhand veel eer eenig ongelyk toestaan, dan weder in wapenen komen, onzeeker van de geleegenheid; onbedagt zullen zy betrouwen de bloote woorden der geene, welke hunne Voor-Ouders, door

Wat de Nederlandsche Oorlog den Koning gekost heeft.

Van den Spanjaard is niets goeds te verwagten.

1608 door de uiterste wreedheid, tot de wapenen gedwongen hebben. Men moet overweegen, of de Spanjaard, nu ootmoedig in 't handelen, niet hoovaerdig zal werden, door tusschenkomen bedriegende; of veeler raadslaagen hun niet zullen bekend gemaakt werden, ja of eenige, door hen gewonnen en omgekogt, niet zullen wegvlieden; of by het Volk, hun gemoed van den Oorlog afgekeerd zynde, niet de zorg over hun zelve en de gemeene schat-kisten zal verminderen; de Spanjaard, het zyne zoekende, zal zyne kisten uit de Indiën vullen, de vereenigde Gewesten stil staande; derzelver Inwooners traag geworden zynde, zullen schrikken van den Oorlog. Als de Spanjaard, onder voorgeven van uitlandschen Oorlog, de onvoorzigtige en onbereide met Oorlog overviel, zullen zy dan tot uitlandsche Soldaten toevlugt neemen, die te laat te bekomen zullen zyn? De vereenigde Gewesten zyn zeer ryk, en hunne schat kan in Oorlog eer verzameld en vermeerderd werden, dan in Vrede: want door Vrede werd de gemeene schat verminderd, en dan werden de Guarnizoenen, geene betaaling krygende, te snooder. De uitgelaate Jesuiten en Paapsche Priesters zullen tweedragt onder en in de Gewesten zaaijen. Men zal deeze ongemakken niet wel kunnen wederstaan, om de swaarigheid in de Regeering der vereenigde Nederlanden, die zeven zyn, elk onderscheiden in gewoonten; zy hebben tot hier toe, wegens de uiterlyke vrees, wel by wyze van een Gemeenebest eendragtig bestaan; maar die vrees geweerd zynde, zullen zy haast, met groot voordeel en hoop voor den Vyand, tot eenen onbeheerschten staat vervallen: want alzo, zonder volkoome magt en goede orde, alle de zaken ter overweeging aan elk byzonder Gewest zyn te brengen, zullen de besluiten, tot derzelver verweering, te laat komen, en terwyl men te Romen overweegd, zal Saguntiën vergaan. De onderscheide geleegenheid der Gewesten baard verscheide gedagten in de

ver-

verdeediging, de een willende, dat die ter Zee, 1608.
de ander, dat zy te Land geschiede; hier uit rysd tweedragt onder de Gewesten, en de Vyand krygt moed. In de borgtogten der nabuurige Princen is weinig steunzel, zo zy geene gemeenschap aan den Oorlog hebben; anders mogten zy, na eenige schaade geleeden te hebben, die verlaten, reeds, misschien uit vrees voor den Vyand, ontveinzende de omkoopingen van hunne Dienaars, de laagen, meenigmaalen op hun leeven gelegd, en alle andere verongelykingen. De Oost-Indische vaart heeft tot nog toe de vereenigde Gewesten grote eer en voordeel, en den Vyand groot bederf, toegebragt, en zulks was ook van de West-Indische vaart te wagten; die vaart, door het sluiten van den Vrede, ophoudende, zal de rykdom uit de Landen wyken, ja men zal wapenen en alles overleeveren; de vaart op Vrankryk en Engeland zal van weinig voordeel, en die op Spanje en Italiën vol gevaar zyn, welke ten allen tyde kan verhinderd werden door het aanhaalen der scheepen, koopmanschappen en Schippers. De Engelsche Kooplieden klaagen, dat zy, gedurende den Vrede, wel vierhonderdduizend ponden Engelsche munt meer schaade geleeden hebben, dan by den Oorlog. De Kooplieden der Gewesten, die onder het gebied van den Koning en Aards-Hertog staan, zonder geleide, vry van schattingen, verdeedigingen en alle beletzels, naar Spanje en Italiën gaande, kunnen veele Kooplieden uit de vereenigde Landen trekken; en die gewoon waren op Oost-Indien te handelen zullen, uit vrees voor de Spanjaarden, de vereenigde Landen verlaten, om hunnen handel elders zeekerder te dryven. De Aards-Hertog zyne schattingen en tollen verminderende, zullen ook veele Inwooners uit de vereenigde Landen kunnen trekken, welke anders, tot betaaling der schulden, noodzaaklyk beswaard zullen blyven: dus zal dit Land verarmd en verlaten blyven, en als de schat-kist van die Gewesten, daar

1608. men neering doed, verlaten is, zullen zy de andere niet kunnen ondersteunen: dog hy dagt, dat zy, zo de Regeering en burgerlyke schikkingen in de vereenigde Gewesten met behoorlyke magt werden bepaald, en de koophandel op Oost- en West-Indien ingesteld, steunende op God en de goede zaak, de gewoone schattingen aanhoudende, en met onderstand der nabuurige Princen, den last des Oorlogs konden draagen en een goed einde daar van te hoopen hadden; houdende eindlyk de Zee voor ons en onze Buuren vry, alzo het blykt, dat 's Konings Galjoenen kunnen gewonnen werden, dat men t'eeniger tyd, de Vyand meer verswakt zynde, met meer vrugt, eer en verzeekering Vrede zal kunnen maaken.

Nog veele andere reedeneeringen over den staat en de geleegenheid der Landen, en hoe die, na het einde van den Oorlog, werden zou, veele spottende, dog scherpzinnig en bedekt, eenige voortreflyke aanmerkingen van Staat aanwyzende, zyn gedrukt, werwaards wy den weetgierigen Leezer wyzen, zonder die hier te verhaalen, om niet te lang te zyn, ons vergenoegende met uit die genoomen te hebben, die ons het meeste aanmerkens waerdig scheenen.

Vader Neyen komt in Spanje.

Schoon Vader Neyen, gelyk men naderhand verstond, reeds den 23sten van Grasmaand in Spanje by den Koning was gekomen, heeft men egter in langen tyd niets van hem vernoomen, zo dat de 40 Daagen, die men meende tot zyne reis noodig te zyn, zeer vermeenigvuldigd zyn, onder allerhande voorwendzels, hier opgegeven, dat hy ziek was, dat de Hertog van Lerma niet ten Hove was, dat de Koning te zeer bezet was met de verheffing van zynen Zoon tot Erfgenaam van zyne Ryken en andere waerdigheden.

Zeventiende zitting.

Het afdoen der geleid gelden.

Ondertusschen zyn de wederzydsche Afgevaerdigde nog eens vergaderd den 22sten van Grasmaand, daar die van Spanje zeer aanhielden op het afdoen van alle geleid-gelden op de koopmanschappen, en daar op niet te lyden, dan de oude tollen: insgelyks op de herstelling van Braband en

Vlaanderen, en dat men hun zou moeten wedergeven in Braband de Steden de Grave, Breda, Bergen op den Zoom, Willemstad, Steenbergen, de Schans Lillo, en andere Plaatzen, op Brabandschen grond geleegen; in Vlaanderen Liefkens-hoek, Axel, ter Neuze, Aardenburg, Ysendyk, Sluys, Biervliet, het geheele Land van Casand, en andere Plaatzen, op Vlaamschen boodem geleegen: daar tegen booden zy aan de Staten Lingen, Oldenzeel en Grol; die van der Staten zyde zeiden daar tegen, dat zulks streed tegen de belofte der eerste verklaaring van den Aards-Hertog, daar by bedongen was, dat elk zou houden het geene hy had; dat ook het stuk te ongelyk was, van de Staten te willen hebben zo veele voortreflyke Plaatzen, van welke veele bestand waren een sterk beleg te wederstaan, den Kryg veele Jaaren te stuiten, en daar uit de Staten grote middelen trokken, en daar tegen hun aan te bieden drie nesten, die te zamen geene 3 Maanden een leger konden ophouden, zy zelfs in 16 Daagen gewonnen hadden, en geen vyftigste deel van het geene zy eischten waerdig waren; dat ook de naam van vryheid deeze Landen niet zeer baaten zou, als zy dus ontbloot en ontzet werden van hunne sterkste Steden en Bolwerken, en binnen van hunne middelen der geleid-gelden, welke zy noodzaaklyk, tot verdeediging van hunnen Staat, moesten onderhouden; en, na veele en lange betuigingen van beide zyden, zyn zy gescheiden, elk in bedenken neemende, hoe de zaak diende gesteld te werden: niet te min hebben de Staten, verneemende, dat een schip uit deeze Landen, daar op Symon den Dansser zig Kapitain noemde, op de Middellandsche Zee, omtrend de straat van Gibraltar, zig tot rooverye begeven en verscheide scheepen beroofd had, om hun zuiver oogmerk in 't onderhouden van den stilstand te toonen, door hunne Afgevaerdigde aan den Marquies en de andere dit aangegeven en daar by verklaard, dat zy op die kusten vier goede Oorlogs-

1608.

Wedergeving der Steden en Sterkten in Braband geëischt.

De Staten willen de Zee-Roovers vervolgen.

1608. scheepen meenden te zenden, om dien Roover te overweldigen, en hier te land te brengen, om hem te straffen, begeerende daar toe van hen eenen geleidbrief, dien de Marquies weigerde; maar hebbende het dubbel van den last, aan de scheepen medegegeven, verklaarde hy des aangaande te vreden te zyn met aan den Adelantado van die Straat te schryven; maar door verscheide veranderingen van zaken, is daar van niets gevallen.

De Staten hebben verscheide beraadingen gehouden op het geene in de laatste vergadering gehandeld was; dog vonden niet geraaden zig van zo veele sterke Plaatzen, tegen een zo gering aanbod, te ontblooten, en hebben, den 28sten, daar over eene naadere vergadering met de Spaansche Afgevaerdigde gehouden, daar die der Staten rondborstig verklaarden, dat de staat van hunne Landen niet toeliet zo veele sterke Plaatzen, welke de voornaamste bolwerken van hunne Landen zyn, af te staan, nog ook de geleid-gelden geheel af te schaffen, gemerkt hunne Zee-Raads-Hooven met veele schulden beswaard waren, welke niet konden afgedaan werden, dan uit de middelen der geleid-gelden, dat met veele reedenen bevestigende; dog zy hadden van de Steden en Sterkten alleen de woorden van de Hooge Overheid gebruikt, om minder te beleedigen; maar de Spaansche verklaarden rond uit hunner Meesters meening niet anders te zyn, dan dat de opperheerschappy van die Steden en Sterkten hun terstond by dit verdrag geheel ingeruimd zou moeten werden, met alle orde op het regts-gebied en de Burger-Regeering, zonder eenige vermindering; nogtans zouden zy, om te toonen, dat zy in deezen opregt wilden handelen en alle argwaan wegneemen, wel de Staten toestaan die eenige weinige Jaaren te bewaaren en bezetten, om intusschen daar mede hunnen Staat te beschermen. Zy dagten daar in al veel te doen, en broederlyk te handelen met de Nederlanden en Staten, hun het beste en sterkste deel

Agttiende zitting.

Nader gesprek over de voorn: Steden en vry-geleid gelden.

deel latende, gelyk de Oorlog getoond had; maar de vry-geleid-gelden moesten geheel ophouden, zynde hunne Meesters Princen van Vrede en niet van Oorlog, hadden daarom eenen afkeer van alle zaken en naamen, by den Oorlog ingevoerd of opgekomen, en zouden dus niet verstaan, dat, tot beswaar van den onderlingen koophandel, eenige lasten werden betaald, dan die voor het Jaar 1566 in gebruik zyn geweest, en dus scheidden zy, na veele onderlinge betuigingen. 1608.

De Heer Jannyn vertrekt en keerd weder.

De Heer Jannyn, Gezant van Vrankryk, deed, den 28sten, de Staten aanzeggen, dat hy eenen keer naar Vrankryk moest doen; en hoewel de Staten, den 29sten, alle vlyt aanwendden, om hem van dit voorneemen af te trekken, hebbende de meeste daar in geen genoegen, bleef hy nogtans daar by van te moeten vertrekken ten meesten dienst, zo van zynen Meester, als deeze Landen; en is daar op, den 2den van Bloeimaand, vertrokken naar Rotterdam, en verder naar Zeeland; maar voor St. Anna-land gekomen, en door een groot onweder overvallen en opgehouden zynde, is hy, den 5den, weder in 's Hage gekomen, het zy hem het onweder verschrikt, of hy van zynen Meester anderen last ontfangen had: dit zyn schielyk weggaan gaf veele in de vereenigde Landen zeldzaame gedagten, om dat ter zelver tyd de Kollonels van Chastillon en Bethune ook verlof verzogt hadden, om eenen keer in Vrankryk te doen; maar zyn spoedig wederkomen deed toen die gedagten ophouden.

De Staten, over de langduurigheid van dit verdrag bekommerd zynde, handelen over veele stukken.

Hier na hebben de Staten, ziende, dat men van Neyen niet veel hoorde, en 'er vast veel tyd verliep, tot opspraak van veele Gemeenten der Landen, die hunne neering niet konden doen, gelyk in Oorlogs-, veel minder in Vredes tyd, daarom veele stilzaaten, niet weetende, wat te doen; verscheide vergaderingen doen houden en veele overweegingen belegd over den stilstand, die met Bloeimaand eindigde; ook over de vryheid en veiligheid van den onderlingen Nederlandschen handel, en de weder-

1608. geving der goederen, in deezen Oorlog wederzydsch verbeurd verklaard, daar in zy goed vonden, dat men, om meer onbekommerdheid in den Oorlog te hebben, den tegenwoordigen stilstand dit gansche Jaar zou doen duuren, en de stukken van den Nederlandschen handel, te vooren ontworpen, daar van wy gemeld hebben, in zo ver wy 'er kennis van gekreegen hebben, wat nader zou hervatten en instellen; noopens de wedergeving der verbeurde goederen werd beraamd, hoe men zou handelen met de onverkogte, en hoe met de vervreemde; en hoewel veele de verlenging van den stilstand niet goedkeurden, als de Landen van den Oorlog te zeer ontwennende en tot dien te hervatten onlustig maakende, en dus ontzenuwende de kragt der reeds gedaane vrystelling van de Landen, welke daar door bespotlyk schynen gemaakt te werden, inzonderheid zo de meening zou zyn, om onder dien eenig Krygs-Volk af te danken, en daar mede hunne Landen, die tot verzeekering van den stilstand niets hadden, dan het woord van den Aards-Hertog, of van hen, die tot hier toe weinig swaarigheden hadden gemaakt, om, tot hunnes Konings dienst, by alle voordeelige geleegenheden hun woord te breeken, in derzelver verdeediging te verswakken, en tot den Oorlog, en nog veel meer tot den Vrede-handel, dien de sterkste het meest tot zyn voordeel krygt, onnuttig te maaken, hebben nogtans de Staten, den 20sten van Bloeimaand, weder vergadering doen houden met de Spaansche Afgevaerdigde, daar overgeleeverd werden de artykulen, op den binnenlandschen handel en de wedergeving der verbeurde goederen nu ontworpen; maar zy ziende, dat 'er veele artykulen waren, zeiden, dat daar in ook voor veele daagen werk was: den stilstand deeden zy verlengen voor dit geheele Jaar, vermits der Staten Gemagtigde verklaarden, dat hunne Staat dus niet in 't onzeeker kon blyven, en daarom dat deeze handel aan of af moest zyn, en

Aanmerkingen over het verlengen van den stilstand.

Negentiende zitting.

Over den binnenlandschen handel en de verbeurde goederen.

De stilstand verlengd.

1608. ten langsten geslooten werden voor het einde der aanstaande Hooimaand, dat zy niet dagten daar van langer of meer te handelen, en daar op scheidden zy weder: dog vermits men verstond, dat in 't Hof van den Marquies over deeze verlenging van den stilstand grote blydschap was en men van Neyen weinig hoorde, meenden veele, dat op het laatst niet veel van den Vrede komen zou, zynde de Aards-Hertog ten Oorlog gansch ongereed en daarom bevreesd op eenen korten stoot alle hunne nieuwe veroveringen te verliezen, en zoekende daarom, door het verlengen van den stilstand, maar tyd te winnen, om zyne zaken te herstellen, en de vereenigde Landen zo lang te sleepen, tot dat zy geheel gebrooken of in verwarring gebragt waren, staande veel neeringloos, door den stilstand, daar uit grote armoede onder het gemeene Volk rees, en het Gemeen hoe langer hoe meer van geld berooid werd, daar in tegendeel de Koning van Spanje tyd en gelegenheid kreeg, om zyne millioenen uit West-Indien met gemak in te krygen en op zyne Oost-Indische zaken orde te stellen, zullende de tyd de waarheid hier van leeren: deeze gedagte nam niet weinig toe, wanneer Verreycken, den 21sten, verklaarde, dat hy met de laatst overgegeve artykulen eenen keer naar Brussel moest gaan doen, om den Aards-Hertog derzelver grondige meening te verklaaren en zynen naaderen last te verstaan, dat zy meenden maar een gezogt voorgeven te zyn, om zyne reis, die om andere zaken geschiedde, te bedekken. Hy vertrok ten zelven daage, zeggende, dat hy in weinige daagen weder in 's Hage hoopte te zyn, gelyk ook geschiedde in 't begin van Zomermaand. — Verreycken vertrekt.

Den 6den van Zomermaand, is weder vergadering belegd, daar zy handelden over de grens-scheiding, en die van den Aards-Hertog eindlyk verklaarden, dat zy, om uitkomst in de zaak te vinden, de oppermagt der Steden en Sterkten in Braband en Vlaanderen zouden toestaan, daar tegen die be- — Twintigste zitting.

1608. houdende over Lingen, Oldenzeel en het Land van Zutphen; maar dat die over de Dorpen en het platte Land van Braband en Vlaanderen den Aards-Hertog moest volgen, gelyk ook zy aan hun zouden overlaten het platte Land van Lingen, Over-Ysfel en Zutphen: komende tot het stuk der verbeurde goederen, zeiden zy hunne last en oogmerk te zyn, dat wederzydsch alle verbeurde geestlyke en waereldlyke goederen, welker Eigenaars of Maatschappyen aan de andere zyde woonden, zouden wedergegeven werden, en dat daar in de Aards-Hertog niet minder in rang of voordeel mogt zyn, dan byzondere; des men hem alle de heerlykheids goederen zou moeten wedergeven, om die vry en onbekommerd te doen regeeren, daar toe Amptenaars stellende; want de Aards-Hertog had wel de oppermagt der vereenigde Landen, maar niet de heerlykheids of vaderlyke goederen in die Landen, afgestaan: veele zeiden, dat dit een nieuwe kunst-greep was, te Brussel gesmeed, om te toonen, dat zy deeze Landen van alle middelen zogten te ontblooten, in veele schulden van verbeurde goederen te wikkelen, en de Steden, daar van zy zeiden de oppermagt aan de Staten te willen laten, van alle Inwooners te ontblooten en tot onnutte Duif-huizen te maaken: want de Burgers, meest alle hunne goederen op het platte Land hebbende, zouden noodzaaklyk de Steden moeten verlaten en zig op het Land begeeven, om hunne goederen te mogen gebruiken en regt tegen hunne Pagters te genieten, en dat de Aards-Hertog het platte Land zo kon begunstigen met markten, Sterkten, enz. dat de Steden neeringloos en als omringd zouden kunnen gehouden werden, en dus gansch verloopen en bedorven werden: hierom betuigden de Staatsche Afgevaerdigde zeer daar tegen, zeggende, dat het platte Land onder ander regts-gebied dan de Steden te laten, of de heerlykheids goederen van de oppermagt van hunne Landen te scheiden, regt was de Hoogheid zynen

De Aards-Hertog vraagd het platte Land van Braband en Vlaanderen.

Desgelyks de heerlykheids goederen.

Aanmerkingen daar over.

Aanmerkingen van der Staten Afgevaerdigde.

rok uit te trekken en de Steden van hunne magt en welvaaren te ontblooten; zaken, die niemand kan bedingen of overgeven, dan door drang van het uiterste geweld, maar niet door een vriendlyk verdrag; en dat, als men stipt op zulke eisschen stond, zy wel zaagen, dat van deezen handel niets komen zou, en derhalven best was dien hoe eer hoe liever te breeken. De Spaansche Afgevaerdigde den ernst der Staatsche over deeze stukken ziende, bleeven by dat van het platte Land volharden; maar in 't stuk der heerlykheids goederen wilden zy eenig onderscheid maaken tusschen oude en nieuwe, en dan kunnen toestaan, dat de oude by de oppermagt zouden blyven, maar de nieuwe moesten wedergegeven werden; voor nieuwe hielden zy alle die goederen, aan welke de Hertogen, Graven of Heeren der vereenigde Nederlanden door byzonder regt waren gekomen, en van welke zy dat konden bewyzen, zonder te willen noemen, wat goederen zy daar mede meenden, maar dat zy zulks zouden doen, als zy dat byzonder regt beweezen, meenende dit zo reedlyk te zyn, dat men hun zulks niet behoorde, nog met regt kon, weigeren; na veele geschillen en gesprekken hier over zyn zy, zonder besluit, gescheiden, om dat de Staatsche niet konden goed vinden in een zo plegtig verdrag iet te begrypen, dat men niet aanstonds gansch en klaar kon verstaan, nog weeten, of men daar onder niet eenige goede Steden en geheele deelen van Landen zou willen begrypen. 1608

Den 10den van Zomermaand vergaderden zy weder, maar bleeven wederzydsch by hun stuk, de Spaansche by de oppermagt van het platte Land en de scheiding der oude en nieuwe heerlykheids goederen, en de andere by geene der twee stukken aan te neemen; en na dat zy elkanderen over veele andere stukken hadden getoetst, en in eenige hunne meening geopenbaard en in andere niet, byzonder niet over den Godsdienst, scheidden zy wedere Eenentwintigste zitting. Nadere gesprekken over de voorns stukken.

1608. en dus zyn ook de byeenkomsten van den 13den en 14den, 's namiddags, meest afgeloopen in elkander te toetzen over de ooverige artykulen; maar die der Staten, de agterhouding der Spaansche in veele stukken ziende, zeiden, dat hunne Staat deeze onzeekerheid niet langer toeliet, maar dat zy ten langsten in de volgende Maand de zaak moesten af of aan maaken, en daarom verzogten zy ten laatsten hun in alle opregtheid naader te verklaaren, of zy in hun gemoed oordeelden, dat de meening van hunne Meesters was iets vast op deezen geheelen handel te besluiten; daar op zy verklaarden ja, dat zy uit alle de afvaerdigingen niet anders konden oordeelen: en alzo daar op van veele stukken en het vertrek der uitheemsche Soldaten gesprooken werd, verstonden zy niet, dat de Staten deswegens iet ten hunnen opzigt, nog zy by de Staten, zouden mogen bedingen: en verstaande, dat, als het zo ver kwam, zy op dit stuk niet ten uitersten zouden staan, om dat zy liever, zo zy voorgaven, aanstonds wilden breeken, dan dit inwilligen, zyn zy weder gescheiden. Den 17den verklaarde Verreycken, dat hy op dien dag schielyk eenen keer naar Brussel moest doen, om aan den Post-Boode van Spanje te leeveren zeekere juweelen van de orde des gulden Vlies, daar van hy Geheim-Schryver, was en dus had hy ze in bewaaring, welke de Koning ontbooden had, om te gebruiken in zyne voorgenoome plegtigheid, in 't aanstellen van zynen Zoon tot Hoofd van die orde; dat veele weder van zyn vertrek anders deed denken: zy waren niet te min zeer verwonderd, waarom de Koning van Spanje, een jong Man, en regt in den bloei zynde, om Kinderen te winnen, so zeer arbeidde, om zynen Zoon, 3 Jaaren oud zynde, te doen aanneemen tot Erfgenaam van zyne Ryken en Hoofd der orde van het gulden Vlies, ten ware hy voor zyne eige ongezondheid of eene betwisting in de opvolging van zynen Zoon vreesde, schoon die anders in den oudsten Zoon vast en ongetwyffeld behoord te zyn.

Twee- en drieentwintigste zittingen.

Zy toetsen op de verdere stukken.

Verreycken vertrekt weder.

Daar

Daar na kwam nog een toeval, dat de Heer Jannyn, Fransche Gezant, den 19den, in haast naar Vrankryk trok op het voorgaande voornemen, gevende nu voor by zynen Meester ontbooden te zyn, de Staten, voor zyn vertrek, aanbeveelende, om op de behoudenis van hunnen Staat en de verbintenis met Engeland en andere, daar toe dienende, te letten, en alzins naar den Vrede te tragten, als zy dien, behoudens hunnen Staat en de voornaamste deelen van dien, eerlyk, Godlyk en verzeekerd konden krygen, om zig dus uit deezen bloedigen Oorlog te helpen; schoon by veele, naar gewoonte, agterdogt bleef, dat onder dit vertrek iet anders mogt schuilen, en dat het niet uit Vrankryk, maar zelfs van hier bewerkt was. 1608. De Heer Jannyn vertrekt.

Uit Spanje is tyding gekomen, hoe Koning Philips de III^de zynen oudsten Zoon, nu 2 Jaaren en 10 Maanden oud, voor toekomenden Koning der Ryken van Spanje, met den naam van Philips de IV^de, den 12^den van Louwmaand, te Madrid, in de S^t. Hieronymus Kerk, die behangen was met een kostlyk tapyt, daar op de overwinning van Thunis, en andere Steden, stond, heeft doen aanneemen, hulden en sweeren, met zeer grote pragt en plegtigheid, meest alle Bisschoppen, Hertogen, Marquiezen, Graven en Grote van Spanje daar by zynde: de voornaamste plegtigheden werden bediend door den Kardinaal van Toledo, Don Bernardin de Rayas, en Sandoval, in tegenwoordigheid van den Koning, de Koningin en Infante Anna Mauritia: daar werd aangeteekend, dat deeze jonge Prins, alzo de plegtigheden lang duurden, terwyl hem de Heeren en Grote gingen geluk wenschen, in zynen stoel zittende in slaap was gevallen. De meeste Aadel van Spanje was hier by vergaderd, maakende een groot en kostlyk feest. De Prins van Spanje werd aangenomen als toekomende Koning van Spanje, met den naam van Philips den IVden.

Wy hebben, noopens de Sweedsche geschiedenissen, in 't 20ste boek verhaald, hoe Hertog Karel zynen Neef Sigismundus, Koning van Poolen en Swee- Geschiedenissen van Sweeden.

1608\. Sweeden, in Sweeden had bejeegend, toen hy, met eene sterke magt van vreemd Krygs-Volk uit Poolen daar was gekomen, om hem uit het Gouvernement, dat hy hem te vooren had toegestaan, af te zetten, dat Koningryk naar zynen zin te regeeren en 'er den Roomschen Godsdienst in te voeren, tegen des Ryks regten en zynen eed en belofte, by zyne krooning gedaan; en alzo hy zyn verdrag, als hem met geweld afgedwongen, niet wilde toestaan, was hy naar Poolen gevlugt, terwyl men den Oorlog voerde om Lyfland, dat elk der Koningryken wilde, dat haar toekwam, daar zy beide meenigmaalen winst en verlies hadden, gelyk wy zeiden in 't 27ste boek. Zederd hebben de Staten van Sweeden en Poolen over en weder Gezanten gezonden, de Sweeden hunnen Koning biddende in zyn Land te komen en hen zelfs te regeeren, naar de wetten en verbonden, hun by zyne krooning beswooren, zy wilden hem goede en getrouwe Onderdanen zyn; zo hy dit niet kon of wilde doen, dat hy hun dan zynen Zoon, of zynen Broeder Johan, Hertog van Gotland, zou zenden: zo zulks niet geschiedde, dreigden zy hem zynen Oom, Hertog Karel, zynen Stadhouder, tot hunnen Koning te verkiezen, gelyk zy deeden; dog die, van hen verkoozen zynde, wilde of dorst zulks in langen tyd niet aanneemen; maar eindlyk hebben zy hem, den 15sten van Lentemaand laatstleeden, oopentlyk als hunnen Koning gekroond, met deezen eernaam, Karel de IXde, door Gods genaade Koning der Sweeden, Gothen, Wandalen, Finnen, Carelen, Lappen, Cajancen; van Esschon, Lyfland, enz. Deeze schreef daar op aan de Staten van Poolen, verhaalende de reedenen van zyne krooning, allen Vrede aanbiedende, en verder betuigende; maar alzo zy daar op niet antwoordden, schreef hy andermaal den 15den van Bloeimaand, met het afschrift van den eersten, allen Vrede aanbiedende: daar na schreef hy aan Koning Sigismundus zelfs,

Karel, Hertog van Sudermannen, als Koning van Sweeden gekroond.

Hy schryft aan de Staten en den Koning van Poolen, Vrede aanbiedende.

zelfs, met de affchriften der voorigen: dog hier op werd niet geantwoord voor den 6den van Herfstmaand, toen zulks de Staten deeden, daar op de Staten van Sweeden hun, den 17den van Wynmaand, weder breedvoerig antwoordden, welken brief ons goed dagt hier in te voegen, om dat die behelsd de gansche oorzaak, waarom zy hunnen Koning Sigismundus hebben afgezet en zynen Oom Karel in zyne plaats gekroond, met alles, wat daar aan kleefd, om volkoomen den ftaat van die Landen, daar Nederland zo veel koophandel en fcheep-vaart heeft, te weeten: deeze brief luid dus; 160..

Wy Ryks Raaden van het Koningryk Sweeden, tans binnen Stokholm vergaderd, doen UL: Ryks Raaden des Koningryks Poolen en Groot-Vorftendoms Littauwen, weeten, dat wy uwe brieven, gegeven binnen Cracouw, den 6den van Herfstmaand, op den onzen van den 18den van Zomermaand, wel hebben ontfangen: en fchoon die zo wydloopig en lang zyn, dat zy byna den gewoonen ftyl van brieven fchynen te buiten te gaan, is nogtans deszelfs voornaame inhoud, dat gy uitdruklyk verklaard niet als Koning te willen of mogen erkennen onzen genaadigften Koning en Heere, dien wy en alle de Steden des ganfchen Ryks tot Koning van Sweeden hebben verkoozen, gefteld, en onlangs met den plegtigen Koninglyken Kroon bevestigd, befchuldigende daar by onzen genaadigften Koning en Heere, gelyk ook ons, dat wy van den eed en de trouw, met welke wy aan Koning Sigismundus verbonden zyn geweest, zouden afgetreeden zyn, en die verlaten hebben, niet zonder onze grote fchande: om dit te bewyzen verhaald gy, dat eenige onder ons Koning Sigismundus eerst zouden hebben gebeeden hier in 't Ryk te komen, en dat hy dien volgens niet fterker, zo gy zegd, dan met zyn eigen Hofgezin, hier gekomen is, dat wy hem zouden overvallen en niet naar behooren bygeftaan hebben: ten anderen befchuldigd gy ons, dat

Brief der Ryks Raaden van het Koningryk Sweeden aan de Staten van Poolen, behelzende de redenen, die hen bewoogen hebben, om Sigismundus af te zetten en Karel te kroonen.

Befchuldigingen der Staten van Poolen over de Sweeden.

1608. dat wy, geduurende zeeker bestand, tegen onze gegeve trouw en beloften, UL: door verraad het Kasteel van Dunemunde zouden afgenoomen hebben: schoon dit nu van UL: met grooten yver en veele woorden werd voorgegeven, zal zulks nogtans nimmer waar bevonden of kunnen beweezen werden, gelyk wy uit het volgende verhaal, getrokken uit de aanteekeningen van het geene wederzydsch gebeurd is, gedwongen werden aan elken onpartydigen en waarheid lievenden oopenbaar te maaken.

De Staten bekennen Sigismundus voor Koning aangenoomen te hebben op zeekere beloften.

Wy hebben nooit geloochend, en loochenen nog niet, dat wy Sigismundus, Koning van Poolen, als naasten Erve van zynen overleeden Vader, zo volgens het regt van opvolging, als wegens onze vereeniging, als onzen Koning en Heere hebben erkend en aangenoomen, en dat wy hem, in 't Jaar 1594, trouw en gehoorzaamheid hebben beloofd en gezwooren, gelyk hy ook ten zelven tyde ter andere zyde aan ons en alle Standen des Ryks Sweeden zig by eede heeft verbonden; maar dat wy dien eed en trouw, toen door ons aan Sigismundus gegeven, immer zouden gebrooken en niet in alle opregtheid nagekomen hebben, zo lang hy ons zynen eed, woord en beloften opregt heeft gehouden, zult gy nog iemand in eeuwigheid niet kunnen bewyzen; maar wel dat wy, hy vergeetende zynen Koninglyken eed en pligt, daar van gansch afwykende, en onderstaande ons en dit Koningryk Sweeden vyandlyk aan te tasten en te beoorlogen, allen heilzaamen raad en trouwhartige vermaaning ter zyde stellende en veragtende, eindlyk genoodzaakt zyn geweest ons te keeren tot de middelen, welke wy by de hand hebben genoomen, en te verlaten dien, van welken wy te vooren zo dikwils verlaten zyn geweest. Voorwaar daar in kan ons niemand verdenken van het geene gy schryfd, dat onder de onze eenige zyn geweest, die tegen onzen genaadigsten Koning de hulp en bystand van Koning Sigismundus hebben verzogt: het kan wel zyn, dat eenige

hem

hem tot zyn kwaad voorneemen hebben geraaden en opgehitst, die daar over ook hunnen regten loon hebben ontfangen, en, wegens hunne ontrouw en verraad, naar verdienste gestrafd zyn; maar dat iemand van de onze by Koning Sigismundus om hulp zou hebben aangehouden en hem gebeeden, dat hy hier met vreemd Krygs-Volk in 't Land wilde komen, om dat te overvallen en verwoesten, onzen genaadigsten Koning en andere onschuldige vyandlyk te vervolgen en verdrukken, meenen wy vast, dat nimmer waar bevonden zal werden: in tegendeel is waaragtig, dat onze genaadigste Koning en Heer en wy Koning Sigismundus hebben doen weeten, en, door onze brieven, zeer zorgvuldig vermaand, voor dat hy zig herwaards op weg had begeven, dat hy, het vyandlyk gemoed en voorneemen afleggende en nalatende, als een vreedzaam, goedertieren en getrouw Koning, zyn Erf-Koningryk zou komen bezoeken, en onzen genaadigsten Koning en ons alle zou verzeekeren tegen alle geweld by ongelyk, door tusschenkomst van genoegzaamen en behoorlyken borgtogt, hem beloovende, dat hy hier niemand zou vinden, die hem niet naar behooren zou ontfangen en onthaalen: boven dien heeft onze genaadigste Koning en Heer aangebooden, indien hy tydig wilde laten weeten, wanneer en op wat plaats hy t' scheep zou gaan, dat hy hem daar eene Scheeps-Vloot, bekwaam, om eenen Koning over te voeren, naar de waerdigheid van eenen Koninglyken Persoon en de beide Ryken, te gemoed zou zenden; maar wat is 'er gebeurd? Koning Sigismundus heeft niet verwaerdigd daar op te antwoorden, maar alleen oope gedrukte brieven van genaade en verzeekering voor de Stenden des Ryks Sweeden overgezonden, onzen genaadigsten Koning en Heere voorby gaande, die daar uit ligt kon afneemen, hoe Koning Sigismundus hem geneegen was en waar hy hem te wagten had. Niet lang daar na is Koning Sigismundus

1600.

De Sweeden bidden Koning Sigismundus zyn Ryk te komen bezoeken.

deeze

1608\. deeze zyne oope brieven van verzeekering gevolgd, niet, gelyk gylieden schryfd, met zyn gewoon Hofgezin, maar met eenige duizenden toegerust Krygs-Volk van Duitschers, Hongaren, Schotten en Poolen, sterker, dan hy ooit tegen ons te veld is geweest van dien tyd af, dat hy heeft begonnen onze oopenbaare Vyand te zyn; gebiedende daar by de Finnen en Lyflanders, dat zy onzen genaadigsten Koning op de andere zyde zouden aangrypen. Voorwaar wy kunnen ons niet genoeg verwonderen, dat gy u in eene zo klaare, ontegenzeglyke en by de gansche Waereld bekende zaak, misgrypt, u niet schaamende te schryven, dat Sigismundus alleen met zyn gewoon Hofgezin hier in 't Ryk zou gekomen zyn; want was zulks geschied, gelyk toen hy uit Poolen hier kwam, om de Kroon te ontfangen, wy zouden hem op geene andere wys, als toen, onthaald hebben; maar laat ons hier in voortvaaren! Koning Sigismundus heeft, voor het aanneemen van zyne reis naar Sweeden, binnen Lubeck en andere Zee-Steden, de scheepen en goederen, in die Plaatzen zynde, om hunnen handel te dryven, doen aanslaan en vasthouden, en daar laten verbieden, dat men in 't Ryk Sweeden geenen toevoer van eenige koopmanschappen, als koorn of dergelyke, zou doen, in 't welke ter dier tyd in Sweeden groot gebrek en duurte was: daar na in 't Ryk gekomen zynde, heeft hy, schoon hem alle poorten van Kasteelen en Vestingen oopen stonden, en de geene, die onze genaadigste Koning binnen de Stad en het Slot Carmar gesteld en bevel gegeven had, om hem, als hunnen wettigen Koning, met alle behoorlyke eer te ontfangen, hem niet in 't minste hebben tegengestaan, nog eenigzins anders, dan benaamde, bejeegend, daadlyk, zonder lang uitstel, zyn vyandlyk gemoed getoond, doende die terstond verzeekeren, tegen zyne gegeve trouw en beloften, en zendende die gevangen naar Poolen, daar zy 2 Jaaren in swaare gevangenis zyn gehouden,

Koning Sigismundus komt vyandlyk in Sweeden.

houden, verbiedende, door een oopenbaar verbod, 1608.
dat niemand zig vervorderen zou de Dienaars van onzen genaadigsten Koning en Heer te huisvesten of haavenen; maar dat men die aan den lyve zou straffen; waar zy ook gevonden werden; gelyk hy ook naderhand deed; als hy met zyne gansche Krygsmagt naar Stekenburg was opgetrokken, hoewel onze genaadigste Koning en Heer hem daar, zo door Booden, als verscheide brieven, verzogt heeft het vreemde Krygs-Volk af te danken, en de geene, die hem tot zulk eenen onlust hadden opgerokkend, van hem naar hunne huizen te zenden, om daar te blyven tot den volgenden aanstaanden Ryks-Dag, met aanbod, dat hy, zulks gedaan zynde, insgelyks te vreden was naar zyn Vorstendom te trekken, en zig daar stil te houden, tot dat de voorn: Ryks-Dag was, en alle des Ryks Stenden vergaderd waren; voor welke hy bereid was reeden te geven van de Regeering des Ryks, in 't afzyn van Sigismundus, en zig te verantwoorden tegen een ieder, die hem zou willen beschuldigen, en te verwagten en na te komen het geene 's Ryks Stenden, naar Sweedsche regten en schikkingen, daar in zouden goed vinden en uitspreeken; dog alles is te vergeefsch geweest: want Sigismundus was zo zeer in haat en nyd tegen onzen genaadigsten Koning ontstooken, dat hy niet alleen tot geene billyke, regtmaatige en verdraaglyke voorwaarden heeft willen verstaan, maar zelfs, dat hy onzen genaadigsten Koning, met de zyne, die zig onderwonden hem wat naader te komen, om beeter met elkanderen te spreeken en de zaak neder te leggen, vyandlyk eerst, als Misdaaders, heeft aangetast en besprongen.

Koning Karel schryft aan Sigismundus.

Koning Sigismundus tast eerst Koning Karel aan, die hem, te vergeefsch, vriendlyk bejegend.

Hier na is hy met zyn leger opgebrooken en vertrokken naar Linkoppen, daar hem onze genaadigste Koning en Heer ook is gevolgd, hem weder noodigende en verzoekende tot eenen goeden, opregten en vriendlyken Vrede-handel, en begeerende, dat hy voor hem niet zou willen wyken, die niets

1608. kwaads of onvriendlyks tegen hem gedagt had: dog dit alles heeft Sigismundus in den wind geslaagen en niet geagt, die alleen de zaak ondernam, op hoop, dat hem alle de Finnen nog te hulp zouden komen, en hy de geene, die op de zyde van onzen genaadigsten Koning waren, intusschen van hem zou doen afwyken, en by hem komen: en schoon eindlyk een stilstand en zeekere dag beraamd was, om te zien, of men de zaken in 't vriendlyke kon nederleggen, heeft nogtans Jan Weijer, zonder dit in agt te neemen, zig meermalen vervorderd de wagten van onzen genaadigsten Koning en Heere te overvallen, op te slaan en tot in 't leger na te jaagen; waar door onze Koning, ziende, dat hy geenen Vrede kon genieten, ten laatsten genoodzaakt werd de wapenen by de hand te neemen en tot zyne verweering te gebruiken, het welke dus is afgeloopen, dat, Koning Sigismundus met zyn Volk uit het veld zynde, de uitkomst van den veldslag zig heeft gevoegd met de geregtigheid, en dus hem overgekomen is het geene hy eenen anderen had toegeschikt. Hy, door deezen weg zyn voorneemen mislukt ziende, is te raade geworden eenen anderen in te slaan, en begon, het geweld verlatende, goede woorden te geven en onzen genaadigsten Koning te bidden, om opschorting van wapenen en alle vyandlykheden, dat hy terstond, naar zyn begeeren, verkreeg; want schoon de zaak zo ver gebragt was, dat onze genaadigste Koning Sigismundus in zyne handen en geweld had, heeft hy hem nogtans niets kwaads of vyandlyks willen doen, maar den zynen geboden de wapenen neder te leggen en van alle vyandlykheid op te houden; en daar na zyn zy met elkanderen over een gekomen op deeze uitdruklyke voorwaarde, „ dat, in geval „ Sigismundus zyne schriftlyke en plegtige beloften „ van zulk een verdrag niet hield, en naar behoo- „ ren nakwam, dan de Ryks Stenden ontslaagen „ bleeven van den eed der gehoorzaamheid, met

Koning Sigismundus uit het veld geslaagen.

Hy verzoekt stilstand van wapenen.

Verdrag tusschen de Koningen Sigismundus en Karel.

„ welken

1608

„ welken zy aan hem verpligt waren, zonder ge- „ houden te zyn hem verder voor Heer en Koning „ te erkennen." Dit verdrag was niet zo haast gesllooten, of Sigismundus maakte zig heimlyk, tegen aller Menschen hoop en verwagting, uit het Ryk weg, medeneemende de scheepen, met Geschut en Krygs-tuig voorzien, die geschikt waren tot zyne reis tot Stokholm, daar hy, by het voorsz: verdrag van Linkoppen, zo plegtig beloofd had terstond te komen: hy liet de Stad en Vesting Calmar, eene der voornaamste op de Grenzen van Denemarken, met vreemd Krygs-Volk bezet, door alle wegen van vyandschap op ons uitstortende den groten en bitteren haat, dien hy tegen ons en het Ryk Sweeden had opgevat, en nogtans toen niet naar zynen zin kon te werk stellen. Nu wilden wy gaerne van UL: weeten, of gy immer van Sigismundus zoud kunnen lyden, het geene wy zo veele Jaaren, met goed geduld, op hoop van verandering, hebben uitgestaan: voorwaar! wy houden het daar voor, dat, had hy zig tegen UL: gedraagen, gelyk hy tegen ons gedaan heeft in alles, daar van te vooren gewag gemaakt is, hy voor lang van UL: verlaten, en van de Regeering en Kroon van Poolen afgezet was. Het is nog versch in 't geheugen, hoe uwe Koning, Hendrik de Valois, om dat hy heimlyk uit Poolen naar Vrankryk was vertrokken, en op zeekeren tyd, by UL: bestemd, niet weder kon komen, om zelfs, met verlating van zyn Erf-Koningryk, uwe Regeering te aanvaerden, terstond van UL: verlaten is geweest, hem uwe beloofde trouw en gehoorzaamheid opzeggende, en voortgaande tot de verkiezing van eenen nieuwen Koning, niet tegenstaande hy UL: beloofde en verzeekerde, dat hy de Regeering des Koningryks van Poolen met geene mindere geneegenheid en zorgvuldigheid in zyn afzyn zou ter harte neemen en doen bestellen, als hy, zelfs in Poolen zynde, mogt of kon doen; en gy hebt ter waereld geene andere reeden gehad;

Sigismundus vlugt uit Sweeden.

Hy laat Calmar met vreemd Krygs-Volk bezet.

1608. om van hem te scheiden, gelyk klaar blykt uit de Gezantschappen en brieven, over deeze zaak over en weder gezonden. Wat geschillen 'er in de voorgaande Jaaren tusschen u en uwen Koning geweest zyn, is de gansche Waereld genoeg bekend: nogtans wy willen hier niet twisten, nog onderzoeken, wat reedenen ULi genoodzaakt hebben, op dat wy niet aangezien en gehouden werden voor zulke, die ons met vreemde handelingen zouden willen bemoeĳen; deed gy ook dus, zo zouden uwe en onze zaken in eenen beeteren staat zyn: dog het is hier zo ver van daan, dat, schoon Sweeden geen geringer Koningryk is, en immers zo weinig, ja veel minder, eenen Koning kan missen, dan Poolen, wy egter ons gansch anders tegen Koning Sigismundus gedraagen hebben, dan gy; want, hoewel hy ons alle oopenbaare vyandschap heeft betoond, en wy daarom, volgens zyne eige schriften, beloften en bewilliging, daadlyk van zynen eed ontslaagen waren, zonder aan eenigen verderen band van trouw en gehoorzaamheid aan hem gehouden te zyn, is hy nogtans zo schielyk van ons niet verlaten en van het Ryk afgezet; maar wy hebben hem, door verscheide brieven, gebeeden en gesmeekt, dat hy wilde wederkomen, om het Ryk te aanvaerden, regeeren, voor te staan en in alles te herstellen, volgens den eed, dien hy gedaan heeft, verklaarende, indien hy zulks wilde doen, dat wy, alle voorgaande verongelykingen ter zyde stellende, bereid waren hem weder aan te neemen, houden en erkennen voor onzen wettigen Heere en Koning en hem alle behoorlyke trouw en gehoorzaamheid te bewyzen: zo hem niet geleegen was weder te komen, om het Ryk zelfs te regeeren, dat hy ons dan zynen Zoon wilde toeschikken, wy wilden dien voor onzen Koning en Heere aanneemen en houden. Dat dit dus geschied is, meenen wy, kan niemand loochenen, en werd, in alle gevallen, klaar beweezen uit de gedrukte oopenbaare handelingen

Die van Sweeden bieden Sigismundus aan alle ongelyk te vergeven, zo hy wilde wederkeeren, of zynen Zoon zenden.

lingen en besluiten, hier over gehouden en genomen op alle gemeene Ryks-daagen, die over deeze zaken gehouden zyn op verscheide tyden en Plaatzen, als te Jenekoppen en te Stokholm, beide in 't Jaar 1599, en te Linkoppen in 't Jaar 1600; op dit alles heeft Koning Sigismundus niet alleen ons niet waerdig geagt een woord of letter, mondlyk of schriftlyk, te antwoorden, maar heeft zig ook, blyvende by zyn voorig kwaad voorneemen, onderwonden, ter vergelding van onze goede geneegenheid tot hem en zynen Zoon, de Finnen op nieuws tegen ons oproerig te maaken, hun vreemd Krygs-Volk zendende, om hen te versterken: boven dien heeft hy de scheepen, welke hy uit het Ryk gevoerd had, wel voorzien zynde van Volk en Krygs-tuig, naar het Slot van Elfsburgh gezonden, om dat by verrasfing in te neemen, welke daar op, en tegen de Onderdanen van Sweeden, alle mooglyke vyandlykheden van rooven, plonderen en anderzins gepleegd hebben. Nadien dan Koning Sigismundus ons en alle andere zyne tot dien tyd getrouwe Onderdanen van het Ryk Sweeden dus heeft behandeld, kan men met geene reeden zeggen, gelyk gy schryfd, dat wy van hem afgevallen zouden zyn; maar veel eer, dat hy ons en het Ryk van Sweeden heeft verlaten, ons zelfs oopentlyk beoorlogende, en heeft eindlyk ons daar toe gebragt en genoodzaakt zulke middelen by de hand te neemen en te werk te stellen, met welke wy ons en het Ryk van Sweeden tegen hem en al zyn vyandlyk geweld meenen te kunnen beschermen: en schoon deeze verhaalde beweegreedenen zo gewigtig en kragtig zyn, dat wy niet twyffelen, of alle Christen-Princen en Mogenheden zullen die goedkeuren; en ons vry verklaaren van de valsche beschuldigingen, die gy en uwe Koning Sigismundus, zonder grond en tegen de waarheid, ons zoekt te last te leggen, zyn 'er nog veele andere en grotere reedenen van zulk een gewigt, dat de minste daar van genoeg zou zyn, om

1601.

Verscheide Ryks-daagen om Koning Sigismundus gehouden.

Koning Sigismundus verlaat en beoorlogd de Sweeden.

Hy de Sweeden verlaten hebbende, stellen die zig tot tegenweer.

1608. om eenen Koning zynen Kroon en Ryk te doen verliezen: want voor eerst is Sigismundus afgeweeken van zynes Groot-Vaders uiterften wil, daar op nogtans het erf-regt van dit Ryk gegrond is, en zonder welkes onderhouding hy geen regt tot de Kroon van Sweeden kon vorderen; ten anderen heeft hy, zonder bewilliging van 's Ryks Stenden, ja tegen hunnen wil, zyn Erf-Koningryk verlaten, aanvaerdende een ander vreemd Koningryk, op voor dit Ryk beswaarlyke voorwaarden; hy heeft eenige Gewesten en Landen weggegeven en van het Ryk vervreemd; hy heeft met vreemde Mogenheden verbonden gemaakt en geslooten, die voor dit Ryk zeer schaadlyk zyn, en zulks buiten goedvinden van onzen genaadigsten Koning en Heere, en de voornaamste Ledematen des Ryks, wier raad hy nogtans in de Regeering des Ryks by eede verpligt was te gebruiken: en, om het met weinig woorden te zeggen, hy heeft vergeeten en ter zyde gesteld alle zorgvuldigheid, welke hy billyk, als een Koning en Regeerder des Ryks, gestaadig voor het Gemeenebest had behooren te hebben; zonder zig te bekommeren met eenige zaken, aan welke des Ryks welvaaren geleegen lag.

Hy breekt zynes Groot-Vaders uiterften wil.

Hy verlaat zyn Erf-Koningryk, neemd een vreemd aan, en vervreemd eenige Gewesten van Sweeden.

Terstond, na dat zyne krooning te Upsael was geschied, en hy alles niet naar zynen wil en voorneemen kon volbrengen, heeft hy bestellingen gegeven aan Ernst Weijer en andere, om een groot getal vreemd Krygs-Volk in 't Land te brengen, met welke hy de Sweeden dagt te dwingen, zo dat zy genoodzaakt zouden zyn in te willigen en te doen het geene hy begeerde; dog merkende, dat hem dat niet wilde gelukken, maakte hy zig terstond daar na vaerdig, en trok in allen haast uit het Ryk, zonder daar eenige de minste orde of bekwaame Regeerings manier, daar naar het Ryk en 's Ryks zaken, in zyn afzyn, beheerscht zouden werden, te laten.

Hy neemd Krygs-Volk aan, om de Sweeden te dwingen.

Hy vertrekt uit Sweeden, zonder orde te laten.

Over het Koninglyk Slot en de Stad Stokholm had

had hy eenen oopenbaaren Papist tot Stadhouder 1608.
gesteld, en over zommige andere Kasteelen en Slooten van het Ryk eenige Lieden, die in een kwaad gerugt stonden, en boven dien onbevoegd en onbekwaam tot eenige Regeering waren. Hy liet de Papisten hunne vergadering en vrye oeffening van hunnen Godsdienst toe, dat regt uit en oopentlyk streed tegen den Koninglyken eed en plegtige belotten, eeven te vooren door hem gedaan: be halven dit alles heeft hy zyne Bevelhebbers door zyne beveelen wel uitdruklyk belasd; indien onze genaadigste Koning en Heer zig in deezen niet naar zyn genoegen wilde schikken, latende zyne Stadhouders en Amptenaars naar hunnen lust in 't Ryk begaan, 's Konings eed breeken, en de erf-vereeniging en wetten des Ryks, tot deszelfs onoverwinlyke schaade en gewissen ondergang, met den voet treeden, en gedoogende de verdrukking van alle onschuldige Menschen, daar uit niet te wagten was, dan een inlandsche twist en Oorlog, gelyk kort daar na in Finland gebeurd is, daar, door toelaten van Sigismundus, eenige duizend onnoozele Boeren zyn vermoord en omgebragt, zy dan deezen onzen Koning, op de heevigste vyandlyke wys, met Ruiters en Soldaten zouden vervolgen.

Hy steld Papisten en oneerlyke Persoonen over de Kasteelen en Steden, en laat, tegen zynen eed, de Papisten hunnen Godsdienst oeffenen.

Hy laat eenige duizend Boeren vermoorden.

Dit alles werd by ons niet slegs met bloote woorden gezegd, gelyk gy doed, maar kan, des noods, ten vollen beweezen werden door zeegel en brieven, gelyk wy dan overvloedig genoeg meenen getoond te hebben, dat nog onzen genaadigsten Koning en Heere, nog ons, het verlies van Sigismundus Ryk en de oorzaak van deezen tegenwoordigen bloedigen Oorlog toe te schryven is, maar veel eer Sigismundus zelfs, die ons en het Ryk van zelfs heeft verlaten en deezen aangenoomen, zonder dat wy hem daar toe, door eenig ongelyk, verwekt hebben; wy zullen verder uit alle voorleede handelingen klaar bewyzen, dat gy ook oorzaak tot deezen Oorlog hebt gegeven, en ons groot ongelyk

De Polakken zyn oorzaak van den Oorlog tusschen hen en Sweeden.

 doed,

1608. doed, door ons te beschuldigen, dat wy, zonder UL: te waarschuwen, uwe Landen, Lieden, Huizen en Kasteelen, niet bezet zynde, zouden overvallen en ingenoomen hebben. Gedenkt voor al, hoe gy, in 't Jaar 1596, door Stanislaus Dyialinsky, Stanislaus Rykousky en Nicolaus Sapicha, uwe aan ons afgevaerdigde Gezanten, u niet ontzien hebt onzen genaadigsten Koning en Heere en ons te beschuldigen van eenige swaare misdaden, als van gekwetste Majesteit, door den eed te breeken, en dergelyke, welke gy ons nimmer kund bewyzen, daar toe zy van u uitdruklyk gelasd waren, als of wy, tegen eer, eed, en allen schuldigen pligt, tegen de hoogheid van Sigismundus gezondigd hadden door het uitschryven van den Ryks-dag te Suyderkoppen, zy hun voorstel met swaare bedreigingen sluitende, dat gy, wilden wy ons voorneemen en zulke handeling niet afstaan, besloten had uwen Koning niet te verlaten, maar veel eer met alle uwe middelen, ja met lyf en leeven, hem het minste ongelyk, dat hem van ons mogt bejeegenen, te helpen wreeken: en schoon uwe Gezanten hunne meening onder verbloemde woorden voortbragten, blykt nogtans uit den ganschen zamenhang van hunne reedenvoering, dat die niet anders was, dan dat wy de handelingen en besluiten van den voorn: Ryks-dag zouden vernietigen, zo wy niet u en uwen Koning tot Vyanden wilden hebben, daar mede gy, naar onze gedagten, ons genoegzaam oopentlyk alle vyandschap hebt aangekondigd, het welke wy nogtans, u daar toe geene reeden gegeven hebbende, nimmer van u gehoopt of verwagt hadden: het geene gy voorsteld, dat wy de hoogheid en mogenheid van Koning Sigismundus verkragt en te kort gedaan zouden hebben, als onze genaadigste Koning en Heer, in 't afzyn van Sigismundus, volgens het over-oud gebruik van dit Koningryk, en de vryheid, ons door onze Voor-Ouders nagelaten, de Stenden des Ryks te Suyderkoppen,

Sweeden van de Poolen gedreigd.

met

met goedvinden der Ryks Raaden, heeft doen beschryven en vergaderen, heeft, voorwaar! slot nog reeden: want het is kenlyk, dat 's Ryks Gouverneurs, over eenige 100 Jaaren, dezelve magt en dat gezag gehad hebben, blykende uit de vereeniging, tusschen de drie Noordsche Koningen opgeregt, staande de Regeering van Koningin Margareta; ja zelfs kan uit de zaken van oude tyden beweezen werden, dat 's Ryks Drossaard niet alleen in 't afzyn des Konings, de nood zulks eischende, des Ryks Stenden mogt doen vergaderen, maar hem was ook voor eenige daagen magt en gezag gegeven, gelyk den Koning; welke vryheid van by den anderen te mogen vergaderen, om te handelen over zaken, raakende het gemeenebest, het voornaamste middel is, om voor te komen en weg te neemen alle verwarringen en ongereegeldheden, welke in eene Regeering ingekroopen waren, gelyk die toen in dit Ryk ontstaan waren en byna de overhand gekreegen hadden, door het ontydig vertrek van Koning Sigismundus, en de kwaade Regeering, welke hy 'er gelaten had. Die van Laçedemoniën hadden hunne Ephores, andere Landen hebben tans nog hunne Raads-, Staats-, en andere vergaderingen, die weezendlyk niets anders zyn dan dagvaarden, gelyk u zelfs genoeg bekend is: gy hebt zelfs die vryheid in veel geringer zaken gebruikt, zonder dat gy u die hebt willen laten beneemen; want na dat, in 't Jaar 1591, binnen Cracouw een oproer was gereezen, zynde die van de Ridderschap uit veele Waywodaschappen te Chimolinschia vergaderd, niet alleen zonder weeten, maar ook tegen wil en dank van uwen Koning, hebt gy denzelven geschreeven, dat gy nog eene andere groter byeenkomst meende te houden te Rademi, daar ook de Ridderschap van het Groot Vorstendom Littauw zig by u zou mogen laten vinden: daarom bekennen wy vrymoedig niet te weeten, wat u bewoogen heeft ons door uwe Gezanten met dreigen en ont-

1608.

Vryheid en magt der Sweedsche Staten.

Ephores, Raads- en Staats-vergaderingen zyn dezelve zaak.

1608. zeggen te verbieden het geene gy zelfs, in uwe eige zaken, geoordeeld hebt regt en billyk te zyn, of gy moest alleen Voorstanders en Beschermers der oude vryheid van uw Ryk willen zyn, en alle andere houden voor Slaaven en Lyf-Eigen: dog wat zult gy zeggen op het geene wy uwe Gezanten te dier tyd geantwoord hebben, gelyk u niet onbekend kan zyn, dat op den voorn: Ryks-dag te Suyderkoppen niets is besllooten, dan het geene gegrond was op den Koninglyken eed, de gemeene Sweedsche regten, den uitersten wil van Koning Gustavus, hoogloflyker gedagtenis, en de erf-vereeniging, en dat dit alles, in afzyn van Sigismundus, strekte tot eene vaste bestendigheid, welvaart en voorspoed van het Ryk, welke Ryks-dag nogtans niet noodig was geweest, had Koning Sigismundus, voor zyn vertrek uit het Ryk, eenige voorzorg gedraagen, om het Ryk, in zyn afzyn, naar behooren te laten regeeren. Wy hadden, voorwaar! nimmer eenige dreiging verwagt, (byzonder van u, welke wy meenden onze Bondgenooten te zyn,) om dat wy de vryheid en welvaart van ons Vaderland in agt en ter harte hebben genoomen. Gy hebt het by dreigen en ontzeggen niet gelaten, maar hebt ons alles, toen door uwe Gezanten beloofd, wel deeglyk gehouden, zonder iet schuldig te blyven, zo dat, al hadden wy de regte meening van uwe dreigingen niet wel kunnen begrypen, gy ons naderhand die genoeg door de daad verklaard hebt: want gy hebt uwen Koning met een groot leger hier in 't Ryk gevoerd, om dat en ons alle te verderven, hem bystaande met alle het geene tot dien togt noodig was, zonder dat gy u kund verontschuldigen, als of hy zonder uwe bewilliging en hulp hier in 't Ryk gekomen was: want in tegendeel blykt genoeg, dat Sigismundus dien togt of Oorlog heeft begonnen met uwe bewilliging en bystand, zynde blykbaar, dat gy hem bygevoegd hebt uwen Onder-Kançelier, en uwen Krygs-Overste Varensbeck, om over het

Beschuldiging der Sweeden ten laste van de Poolen.

het Volk bevel te voeren; gy hebt door dien Over- 1608.
sten veel vreemd Krygs-Volk aangenoomen en in Finland gezonden, ter hulp der oproerige en wederspannige Finnen; gy hebt het Slot Wyburg, eene Vesting op de Grenzen van Sweeden, met Guarnizoen laten bezetten: en als wy op den Ryks-dag te Linkoppen, in 't Jaar 1600, aan u schreeven, begeerende, dat gy u voor de toen aanstaande Bloeimaand rond uit zoud verklaaren, of wy u voortaan voor Vrienden of Vyanden zouden erkennen, alzo wy liever oopenbaaren Oorlog, dan geveinsden Vrede, hadden, op dat wy, in geval van Oorlog, te beeter en zeekerder onze zaken mogten doen beleiden, hebt gy den Brenger des briefs in hegtenis gesteld en meer dan een Jaar gevangen gehouden; een half Jaar daar na hebt gy ons eerst geantwoord, en zulks zo twyffelagtig, dat wy daar door van uwe meening veel onzeekerder werden en bleeven, dan te vooren. In Lyfland hebben uwe Gemagtigde en Krygs-Overste, door oopenbaare beveelen, het Volk en de Inwooners opontbooden tegen onzen genaadigsten Koning en Heere, eer die ooit eenen voet daar in stelde, het welk gy niet kund loochenen, als zynde waar en een ieder kenlyk: over zulks kunnen wy ons niet genoeg over u verwonderen, dat gy u niet schaamd ons na te geven, dat wy deezen Oorlog begonnen, daar toe oorzaak gegeven en uwe Landen en Vestingen onverwagt ingenoomen en verrasd zouden hebben; nadien dan door deezen volkoomen is getoond, dat Sigismundus, door zyne eige schuld, vervallen is van het regt, dat hy tot dit Erf-Koningryk gehad heeft, en dat hy en gy te zamen den Kryg tegen ons hebt aangenoomen, zonder dat wy u door eenig ongelyk daar toe hebben verwekt, is het ook billyk, dat gy voortaan aflaat aan Sigismundus den naam van Koning van Sweeden toe te schryven, en niet verder weigerd onzen genaadigsten Koning en Heere, Karel den IXden, te erkennen en benoemen als Koning van Sweeden, Got-

Koning Sigismundus door zyne eige schuld vervallen van zyn regt op Sweeden;

Eernaamen van Karel, Koning van Sweeden.

1608. Gotthen, Wenden, Finnen, Carelen, Lappen, Cajaner, en Esten in Lyfland, gelyk hy, door Gods genaade, by eenpaarige stemming van alle de Stenden des Ryks, en uit kragt des regts van opvolging, dus by ons is verkooren, gekroond en bevestigd: 'er was ook reeden, dat gy u voortaan matigde van alle onwaaragtige beschuldigingen, alleen strekkende, om de harten te verbitteren, en met welke gy onzen genaadigsten Koning en ons, tegen alle betaamlykheid, beswaard; en het is ook meer dan tyd, dat gy begind te denken, hoe gy u, eerst met den Almagtigen God, en daar na met onzen genaadigsten Koning en des Ryks gemeene Stenden, over deezen aangevangen Oorlog en zo veel vergooten bloed, zult verzoenen, op dat de oude vriendschap en eenigheid, die altyd tusschen deeze twee loflyke Koningryken geweest, en nu door uwe schuld vervallen is, hersteld mag werden; zo gy dit niet doed, is het zeeker, dat Gods regtvaerdige straf u in 't einde zal agterhaalen en overkomen.

Uwe beschuldiging, aangaande het inneemen van Dennemunde tegen de gegeve beloften van bestand, stellen wy, als zeer onwaaragtig, by de voorgaande: want gy hebt geene letter in handen, ten bewys, dat onze Koning of wy eenig bestand hebben gemaakt; maar wy hebben geschreeven en aan andere bevoolen te schryven, dat wy wel tot eene handeling van Vrede of bestand geneegen waren, wanneer men daar toe wederzydsch Gemagtigde wilde afvaerdigen, en op 's Ryks boodem of eene andere geleege plaats zenden, dog dat egter, geduurende zodanige handeling, elk zyn best zou doen, daar uit blykt, dat gy met geene reeden kund zeggen, dat wy, tegen eed en belofte, by verradery, gelyk gy ons, tegen de oopenbaare waarheid, beschuldigd, Kasteelen en Vestingen zouden ingenoomen hebben; maar wy hebben die verkreegen door Gods hulp, de kloekheid van onze Soldaten, en een gewoon Krygs-geweld, ziende, dat gy voorneemens waart ter kwaade trouw

met

met ons te handelen, alleen den stilstand zoekende, 1608.
om tyd te winnen, tot dat uwe Inlandsche beroerten ter neder gelegd zouden zyn: niet tegenstaande dit is onze Koning nog wy niet ongeneegen geweest, om eenen vasten Vrede of een lang bestand te doen handelen en besluiten, en heeft de Koning, het begeeren van uwen Veld-Oversten daar op verstaan hebbende, ten dien einde zyne Afgevaerdigde naar Lyfland gezonden, namelyk den welgebooren, eerwaerden, eedelen, eerentfesten, welgeleerden en manhaftigen Magnus Brahe, Graaf van Wysfingsburg, Vryheer van Ridbeholm en Apholm, Maarschalk van het Ryk Sweeden; Nicolaas Bilke, Vryheer van Sale-Stad; Mr. Pieter Kenniçius, Bisschop van Strengenes; Mr. Laurens Paulinus, Bisschop van Scara; Otto Morner te Abo, en Philips Scheyding, Stadhouder op de Nerva: zo gy nu insgelyks daar toe begeerten hebt, en uwe Gemagtigde ten zelven einde ook doed verschynen, zal men zien, waar toe de zaken kunnen gebragt werden; zo niet, blyft de schuld by u, gelyk die altyd aan uwen kant geweest is: wy hoopen, en twyffelen ook niet, of de Almagtige God zal onzen Koning en ons in eene zo regtvaerdige zaak nimmer verlaten.

Naamen der Sweedsche Afgevaerdigde tot den Vrede of bestand.

Wy hebben over de wisseling der gevange aan uwe Gemagtigde geschreeven, en, naar uw en der voorsz. Gemagtigde begeeren, eenen Eedelman naar Colburg gezonden, die gelast is met den geenen, die daar van u afgevaerdigd zal zyn, te handelen en sluiten de plaats en den tyd, om die gevange te verwisselen. Dit heeft ons goed gedagt naar alle billykheid u op uwe brieven te antwoorden, gelyk de nood en geleegenheid der zaak vereischte, van welk antwoord wy u twee brieven van eenen inhoud hebben doen schryven, zendende den eenen naar Colburg, en den anderen met de gevange Poolen, om u te antwoorden. Gegeven op het Koninglyk Slot Stokholm, den 17den van Wynmaand, des Jaars 1608.

De Koningin van Vrankryk heeft, den 15den van Gras-

1608. Grasmaand, haaren derden Zoon gebaard, die genoemd werd Hertog van Anjou, daar over in de vereenigde Landen vreugd gevierd werd.

Den Koning van Vrankryk een Zoon gebooren.

Den 17den van Grasmaand werd te Middelburg in Zeeland zeekere Guilliam Leliers, die onlangs getrouwd was, gevonden by de Vrouw van zynen Vriend, diens naam wy verswygen, wiens Vrouw den naam had van wat vriendlyk te zyn, welke Kinderen gebaard had. Deeze Leliers in zynes Vriends huis zynde, werd die zyn Vriend door zyne Huisvrouw uitgezonden, onder dekzel van eenen brief te bestellen aan een schip, dat naar Bergen op den Zoom voer, en de Meid werd ook uitgezonden, om booter te haalen: dog het schip vertrokken zynde, keerde de Vriend wat eer naar huis, dan zyne Huisvrouw en Leliers dagten: hy de deur geslooten vindende, oopende die met zynen sleutel, trad tot in eene agter-keuken, betrapte daar den voorn: Leliers, met zyne Huisvrouw boeleerende, en meende dien met zynen deegen te doorsteeken; dog hem alleen aan den hals wat kwetzende, viel de steek in de borst van de Vrouw: de Boeleerder liep het huis uit, en hy hem na, tot dat die zig in een huis borg; ondertusschen kwamen de Buuren, en een Predikant, die daar omtrend woonde, in huis, vonden de Vrouw doodlyk gekwetst en vermaanden haar ten besten; daar na de Man wederkeerende, de Boeleerder hem ontloopen zynde, beklaagde elk de zonden en toonden leetweezen, en de Vrouw is terstond gestorven; dog hy om den doodslag niet wykende, is gevangen genoomen: de Boeleerder ontloopen zynde, is de Schout in zyn huis en goed gevallen, des de Vrouw en Schuldenaars hunne geregtigheid zoeken. Dit zy ten voorbeeld der Overspeelers.

Eene overspeelige Vrouw te Middelburg door haaren Man doorstooken.

Wy hebben te vooren verhaald, dat veele Engelsche Muley Sedan, Koning van Marocques, dienden, en de Koning nu weder overwinnende, hebben eenige Engelsche gezogt derwaards Soldaten te voeren, en eenige Hollandsche scheepen te ontwel-

De Engelsche ontweldigen een Hollandsch schip, om naar Barbaryen te vaaren, of gaan rooven.

weldigen, om daar mede derwaards te komen: deeze tien of twaalf, zo het scheen, geleid door eenen Kapitain Sackwel, vonden, in Lentemaand, te Londen eene schoone Hollandsche Vlie-boot, van omtrend veertig vaaten, toebehoorende aan Schipper Mooi Jakobs van Enkhuizen, die, naar huis vaarende, door hen aangesprooken werd, om met hem naar Holland te vaaren, met nog twee Vrouwen, wier Mannen in Holland waren, om beeter aanzien te hebben: dus deeze inneemende, is het schip afgedreeven naar het voorland, daar zy, de wind oost en dus naar Holland tegen zynde, den Schipper met zyne agt Boots-Gezellen hebben overweldigd en ondergeslooten, zyn westwaards voor den wind gezeild, en hebben ten laatsten, na veel dreigen, den Schipper met zyn Volk en de Vrouwen in den westkust van Engeland aan land gezet, zeggende, zy wilden naar Barbaryen vaaren, tot dat einde, om te gaan zee-rooven, daar alom meer Volk inneemende. 1608.

Desgelyks is, in 't einde van Grasmaand, Cornelis Gileynsz: een Schipper van Vlissingen, gebeurd, die, met een klein bootje met drie Mannen naar Engeland vaarende, ingenoomen heeft zes Engelsche, als Reizigers, met eenige Turksche Slaaven, in Sluys bevryd, welke in Nederland met werken hun brood gewonnen hadden: het schip onder Engeland gekomen zynde, hebben de zes Engelsche den Schipper in de kajuit geslooten en dus het schip, met de Reizigers, overweldigd, zeggende naar Barbaryen te willen vaaren, en zeilden voor den wind tot onder het Eiland Wicht, daar zy, de wind tegen zynde, het anker uitworpen; in 't schip wat wyn gelaaden zynde, hebben zy zig vol gedronken, en den eenen Turk, die een kloek Man was, gebeeden met hen aan te spannen, zy zouden hem in Barbaryen vrystellen, daar toe hy bewilligde: dog hoorende hen onder elkander beraadslaan het Volk over boord te werpen, vermits hy wat Engelsch verstond, vreesde hy ook voor zyn leeven; daarom hy zig, als zy wel ge-

Een Turk alleen verlost een schip van Vlissingen, door Engelsche Dieven overweldigd.

1608. gedronken hadden en een deel waren gaan slaapen; zynde de wind westlyk, om naar Vlissingen te vaaren, verkloekte, doorstak den eenen, die de wagt had, met zyn eigen geweer, wondde eenen anderen doodlyk, riep de Schippers, hen verlossende, daar zy laagen, en overmeesterde de Engelsche met hunne hulp: den eenen, die zig Kapitain maakte, en zig dapper weerde, hebben zy ten laatsten doodgestooken, en dus zyn zy met het scheepje naar Vlissingen geloopen, daar zy de drie leevende aan de Overheid ter straffing overgaven: de twee gekwetste storven aan hunne wonden, eer zy aan land konden komen. Deeze Turk werd zeer gepreezen, en trok naar Prince Maurits om eene vereering, zynde ontbooden. Dit is eene waarschuwing voor de Schippers, om toe te zien wat Reizigers zy inneemen.

Een schip te vergeefsch toegerust op Guiana.

In deezen voor-zoomer hebben Sir Eduard Michelborne en Sir Walter Rayleygh, gevange Ridders, met Siluan Schore, in Engeland een schip naar Guiana uitgereed en voor een Jaar van nooddrust voorzien, onder den Schipper en Piloot Michiel Lett; dog zy hebben niets uitgeregt, hebbende zig een deel van hun Volk laten bedriegen, door schoone woorden verleid, die gevangen en dood gesmeeten werden; en dus zyn zy, na eenigen tyd, wedergekeerd.

De Schatmeester van Engeland schielyk, spreekende, gestorven.

In Engeland is des Ryks grote Schatmeester, de Graaf van Dorset, zeer schielyk gestorven in Grasmaand, zittende in den vollen Koninglyken Raad, pleitende in zyne eige, of zynes Zoons, zaken, beschuldigd zynde van te veel gunst, daar over hy te driftig werd, als hy een schrift meende te leezen, lag zyn hoofd in zyne hand en storf, dus zittende en spreekende, en zeigde neder; het is opmerklyk, dat God zulk een voorbeeld stelde in een zo aanzienlyk en groot Gezelschap: zyn naam was Sir Robbert Hackfield, van Ridderlyken stam tot Graaf gekomen, en nu was hy 72 Jaaren oud, zynde een zeer kloek en naerstig Man, veel door de voorgaande Koningin gebruikt, en, in 't Jaar 1587, in Holland gezonden, om

om de partyschappen tusschen Leyçester en de vereenigde Landen te beslissen, daar in hy zig wel gedroeg, en heeft zeer ryke Kinderen nagelaten. De Heer Robbert Cicil, Geheimschryver en Graaf van Salisberry, wiens Vader dat ampt te vooren bediend had, werd in zyne plaats tot Schatmeester van Engeland aangesteld. 1608.

De Tollen in Engeland verhoogd. Omtrend deezen tyd werden de tollen in Engeland verhoogd, of eene nieuwe belasting op de koopmanschappen gesteld, en op Michiels-dag ingevoerd, van vyf ten honderd op alle koopmanschappen, derzelver waerde gereekend zo na men kon, boven de oude tollen van zes en een vierde ten honderd, uitgenoomen de laakens en andere wollen, die byzonder zeer grote tollen betaalen, de vreemde meer dan dubbel zo veel, als de Engelsche geven; en hoewel dit streed met de onderlinge verbonden en onderhandelingen met de vereenigde Nederlanden, hebben die nogtans zulks gedoogd, ten aanzien van den tegenwoordigen staat der zaken, daar in zy de gunst van dien Koning noodig hadden.

De Engelsche Volkplantingen in Virginiën bezogt. Den 14^den van Bloeimaand kwam Kapitain Nieuwpoort, die omtrend honderd vyftig Mannen by de nieuwe Engelsche Volk-planting in Virginiën gebragt had, te rug, eenen Zoon van die kleine Koningin medebrengende; hy zeide, dat het een goed Land is, vol van vrugten, wyngaarden en goed Volk, voer weder in Hooimaand derwaards, en was 'er in 5 Weeken gekomen.

Maria van Beijeren, Moeder der Koninginnen van Spanje en Poolen, gestorven. Te Greytz in Carnten was, in 't einde van Grasmaand, gestorven Maria van Beijeren, Weduwe van den Aards-Hertog Karel van Oostenryk, Zoon van Keizer Ferdinand, zynde Moeder van veertien Kinderen, namelyk vyf Zoonen en negen Dogters, van welke Sigismundus, Koning van Poolen, twee getrouwd heeft, de eene na den dood der andere, hebbende by elke eenen Zoon gewonnen; eene Dogter was getrouwd met Sigismundus Battory, Vorst van Sevenbergen, van welken zy gescheiden is en heeft

1608. zig in een Klooster begeven; eene is getrouwd met den Koning van Spanje, welke reeds twee Zoonen en twee Dogters heeft gebaard; in dit Jaar is nog eene getrouwd met den groten Prince, Zoon van den Hertog van Florençen, welke ook Kinderen baard: van de Zoonen is de oudste Ferdinand jong gestorven; de tweede Ferdinand, Aards-Hertog van Oostenryk, regeerd in Caraten, Stiermark, en daar omtrend, wiens Broeders zyn Maximiliaan, Bisschop van Breslau in Silesiën, en Leopold, Bisschop van Straetsborgh en Passau, zynde Karolus vroeg gestorven; aan deezer aller Moeder, nu gestorven zynde, werd grote yver en drift in den Godsdienst toegeschreeven, de driftige Jesuieten daar mede zeer vervoerende door haare Zoonen en Dogters, en was daar door ook oorzaak van grote onrust in haare eige Landen, in Poolen en elders.

Dood des Keur-Vorsts van Brandenburg en des Hertogs van Lotharyngen.

Omtrend Bloeimaand is gestorven de Mark-Graaf, Keur-Vorst van Brandenburg, wien in 't Keur-Vorstendom is gevolgd Johan Sigismundus, die, de oudste Dogter des Hertogs van Pruissen, gebooren uit de oudste Dogter van Kleef, getrouwd hebbende, de Vorstendommen van Gulik, Kleef, enz. vorderde. Nog is gestorven de Hertog Karel van Lotheringen, wiens Moeder was de Dogter van Christiaan den IIden, Koning van Denemarken, en Isabella, Zuster van Keizer Karel; hy heeft by eene Dogter van Vrankryk Zoonen en Dogters nagelaten; de oudste Dogter is getrouwd met Cosmus de Medicis, Hertog van Florençen, die veele Kinderen gebaard heeft; nog eene is getrouwd met Hertog Willem van Kleef, die geene Kinderen heeft; de oudste Zoon regeerd nu; de tweede is Marquis du Pont, en de derde is als Kardinaal en Bisschop van Straetsborgh gestorven.

Oproer in Ierland.

Uit Ierland waren eenige Aanhangers des Graafs van Terroen naar Romen gevlugt, welke behendig eenige Sterkten en Kasteelen in 't Noorden van Ierland op eene goede Haaven, la Foulie genoemd, in-

naa-

naamen, daar zy goed grof Geschut vonden, het welk altyd de Wederspannige in Ierland ontbrooken heeft: dog in Bloeimaand werden zy 'er weder uitgedreeven; des eenige met veele Koejen in de wildernissen vlugtten, daar zy dapper vervolgd werden. Koning Jakob het Land alom sterkende tegen alle invallen, die uit Spanje gevreesd waren, werden deeze alle verstrooid, verslaagen en gevangen, terwyl Terroen met zyne Huisvrouw en Kinderen te Romen van den Paus wel onthaald werden, daar de Graaf van Tirkonel storf, en zederd is daar rust geweest. 1608.

De Graaf van Cantecroy trouwd eene Bastaard-Dogter des Keizers.

De Graaf van Cantecroy, van den Huize van Granvelle, in dit Jaar eene Bastaard-Dogter van Keizer Rudolph getrouwd hebbende, is met haar in Bourgognien getrokken en daar gegoed.

Einde van het negenentwintigste Boek en negende Deel.

